Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

Ruralia commoda

https://hdl.handle.net/1874/328245

LIBER RVRALIV COMMODORV

Aevum medium.
Scriptores ecclesiast.
No. 344

n°. 247. o.

T. 712.

N° 287. l.
287. l

712 *(Eccl. 344, antea 287l.) Membr. fol. 149 ff. 2 col. Saec. XIV.*

Petrus de Crescentiis, Liber ruralium commodorum.

Fol. 1a. Epistola missa ad magistrum ordinis fratrum predicatorum. (Sequitur tabula). Fol. 4b. Epistola missa ad regem Karolum. (Sequitur textus operis). Fol. 149a (in fine libri XII): Explicit liber ruralium commodorum, cet.

712

In codicis fronte legitur inscriptio in litteris maiusculis modernis: „.... Liber Ruralium Commodorum Mei Dominici De Karonellis." Folio ultimo verso, quod tegumento agglutinatum erat, exarata est manu eiusdem ac codicis amanuensis fabula de vulpe in forma epistolae leonis ad asinum et leporem, horumque ad leonem responsio, typis vulgata in *Zeitschrift für Deutsche Philologie*, VI (1875), S. 3—12.

Hs.
1 M 18

Bibliotheca Universitatis Rheno-Trajectinae

Codicem N° 712

qui continet	adhibuerunt viri docti	anno	notae
	Frl. Anna Röding Göteborg	1923 Aug.	

Auctore D. Petro de Crescentijs Bononiensi

LIBER RURALIUM COMODORUM [illegible] DNICI DE KARO=NELLIS.

Epl'a missa ad magrm ordis fratru pdicatoy.

Venerabli in xpo patri et dno spali. viro summe religiois ac sapiencie. fri Aymerico de placencia sacssimi ordis fr̄m pdicatoy gnali magro dignissio. Suus petrus de crescenciis civis bononie se ipm ad oia mandata obseqosa paratum. Cum psente librum Ruraliu comodoy ad dei omnipotentis honorem et serenissimi Regis karoli delectatoem. meiqz ac ceteroy utilitatem inchoasse ac mediasse mltis et varijs occupatoibz ipedit diu pficere distuli. Veru auita nobli sanitate ut cpleret rogatus q p dnico mandato libent recepi iudicioy et civiliu occupacionu strepitu relicto. qlz no potaz animu ut opi expediebat quietum hre ad Ruris habitatoe septuagenarius me transtuli. Et ne ocius inutilibz [illegible] tpu [illegible] celestis regis auxilio librum [illegible]. ac in eius pmio [illegible] q postea [illegible] cpbavi. Vobis igit dnatoi cum grandi affectu offero corrigendum [illegible] sapiencia q summa [illegible] et [illegible] fr̄m [illegible] suplicans [illegible] elimetur rubigo. et q [illegible] non [illegible] [illegible] cognosco q nec [illegible] nec [illegible] posset integre sciri oia de [illegible] agendoy [illegible] motu celesti virtute [illegible] pleria et [illegible] opus q de fide [illegible] paucis [illegible] redolentes [illegible] arbor [illegible] [illegible]

Rubrice primi libri. [illegible]

Incip liber Ruraliu comodoy a petro de crescenciis cive bononie ad honorem dei omnipotentis et serenissimi Regis. Karoli cpilatus

Incip liber j. de locis habitabilibz eligendis et de curtis et domibus et hiis que habitatoi sut necia faciendis. et pmo de cognicione bonitatis loci habitabilis in coi.

De aere et cogniçoe bonitatis ul' malicie ipi'.
De ventis et cogitçoe bonitatis ul' malicie ipoy.
De aq̄ q̄ hoibz cpetit et cognitoe bonitatis ul' malicie ei'.
De situ loci habitabilis et cogitçoe bonitatis ul' malicie ei'.
De curtis siue curiis [illegible] loca huiusmodi faciendis.
De intrinseca dispositoe curie.
De puteis et fontibz faciendis. et qlit aq̄ inueniat et pbet.
De aqua ductu.
De cisternis et cisternulis.
De matus domorum.
De officio uillici.
De officio patris familias. qualit debet agru emere. ac villica opa et rone ingrere.

Rubrice libri. ij.

Incip liber. ij. de natura plantay. et de rebus coibz cultui cui libz oium agrorum.

De hiis q oim plante queiunt fm gnatois papia.
De diuersitate gnacionis plantay.
De herba et cognitoe et opatoe plante.
De diuisioe plante p suas ptes integrales.
De diusitate maliu et simplicium partium plante. et de causa augmenti ei'.
De gnatoe et nata folioy floris. et fructus.
De unitate et diuisioe plantaru.
De transmutatoe et mutatoe uni' plate i alia.
De alteratois diusitate q fit i plantis.
De diusitate plantay supra iuxta diusam fructuum pductionem.
De hiis q[illegible] omnis planta.
De hiis q [illegible] ad plantas [illegible]
De putredine [illegible] plantay.
De utilitatibz aratoru [illegible]
De cultu [illegible]
De [illegible]
De [illegible]
De [illegible]
De [illegible]
De seminatoe in coi.
De plantatoe et modis plantandi [illegible]

[illegible]

De insitionibus et in casionibus quibus plante mutantur ad domesticam dispositionem. et regulis

Regulis disponitur. et in quas transmutetur planta siluestris in domesticatem.

De locis inutilibus et utilibus generationi plantarum.

De terra et cognitione fecunditatis et sterilitatis eius.

De situ qui congruit agris ratione fecunditatis eorum.

De munitionibus vinearum, ortorum et agrorum.

De fluminum defensionibus.

Rubrice libri .iij.

Incipit liber .iij. de campestribus agris colendis. Et de natura et utilitate fructuum qui ex eis percipiuntur.

De area.
De orreis.
De avena.
De cicere.
De cicercula.
De canabo.
De frumento.
De faba.
De farre.
De faseolis.
De git.
De lolio.
De lenticula.
De lupinis.
De lino.
De ordeo.
De milica.
De milio.
De panico.
De piso.
De spelta.
De siligine.
De vicia.

Rubrice libri .iiij.

Incipit liber .iiij. de vitibus et vineis et cultu earum. Et de [illegible] fructuum ipsarum.

De vite quid sit et de virtute foliorum et capreolorum eius et lacrime.

De vinearum diversitate.

De diversitate generum vitis.

De diversis speciebus vitium.

De aere quibus convenit et de situ vinearum.

De terra quibus apta est.

De pastinatione et dispositione terre in qua vinea est plantanda.

Quando debent colligi plante vitis et quales et qualiter seruari et ad partes remotas portari.

Quando et qualiter vinea et vites plantande sunt.

De propagatione et renovatione vitium et vinearum.

De insitione vitis.

De putatione vitium et arborum vitiferarum.

De formatione vitis et vinearum et arborum vitiferarum.

De relevatione et ligatione vinearum vel vitium.

De fimatione vinearum et radicum inutilium amputatione.

De vineis ligonicandis.

De nocumentis quibus accidunt vineis et curis.

De [illegible]

De [illegible]

De [illegible]

De tempore vindemiandi [illegible]

Qualiter vindemiandum est. [illegible]

Qualiter debent [illegible]

De [illegible]

De [illegible]

De [illegible]

De [illegible]

De [illegible]

De [illegible]

De [illegible]

De [illegible]

De [illegible]

Quo loco debet [illegible]

De transfusione vini. [illegible]

De tempore et modo gustandi vinum [illegible]

De signis cognoscendi vinum [illegible]

De nocumentis que vino accidunt.

Quibus temporibus vinum facilius vertitur et corrumpatur.

Qualiter potest provideri ne vinum vertetur.

Qualiter vinum versatum liberetur et clarificetur.

Qualiter uinum de nigro et in alium colorem mutetur.
Qualiter uinum de uno sapore mutetur in alium.
Qualiter uinum et uasa liberantur a mucida.
Qualiter prouidetur ne uinum fiat acetum. et qualiter ab acetositate liberetur.
Qualiter fiat acetum.
De uirtute aceti.
De uino et uirtutibus eius.

Rubrice libri v.

Incip. liber. v. de arboribus. et de natura et utilitate fructuum ipsarum.
De arboribus in com.
De amigdalo.
De auellanis.
De berberis.
De ceraxo.
De castanea.
De citonio.
De citro.
De cornio.
De ficu.
De lauro.
De malis.
De malis punicis.
De moro.
De mumaco.
De nespilis.
De [illegible]
De [illegible]
De [illegible]
De piro.
De [illegible]
De persico.
De palmis.
De pino.
De pipe.
De quercu. rouere et cerro.
De sorbis.
De cetulo.
De campito.
De arboribus non fructiferis. et de omni utilitate ipsarum.

De abiete. amedano. asero. auorno. et agno casto.
De busso. et brillo.
De cipresso. et cannis.
De genestra.
De fago. fraxino. fraxinagolo. et furano.
De ilio. i. nayo.
De oplo.
De populo. et albaro.
De rosariis. Rosmarino. et rubo.
De salice. sauina. sambuco. secomoro. sanguino. spina alba. spinaiudaica. spina ceruina. et scopa.
De tamarisco. ulmo. uinco. et uidecto.
De cinuro. Rubrice libri vj.

Incip. liber. vj. de ortis. et de natura et utilitate tam erbarum que seruntur in eis. quam ceterarum que in aliis locis sine hominum industria naturaliter nascuntur.
De uirtutibus erbarum in com. ¶ De ortis et eiu ipsorum in com.
De aleo.
De atriplice.
De aniso.
De aneto.
De apio.
De absinthio.
De artemisia.
De aristologia.
De abrotano.
De affodillis.
De acetosa.
De bleta.
De boragine.
De basilico.
De betonica.
De branca ursina.
De bistorta.
De [illegible]
De cucumeribus. et cytrolis.
De caulibus.
De cepe.
De cymino.

De croco.
De cepis maliquis.
De cardo.
De camamilla.
De cusaute.
De calamento.
De centaurea.
De capillo veneris.
De cerfolio.
De cycuta.
De catapucia.
De cretano.
De celidonia.
De coriandro.
De consolida maiore.
De cucumere agresti.
De diptamo.
De endivia.
De enula.
De epatica.
De eruca.
De ebulo.
De feniculo.
De flamula.
De fumo terre. P.
De fungis.
De fenu greco.
De gabuxus.
De gramine. — de gralega
De genciana.
De gariofilata.
De humulo.
De iusquiamo.
De ysopo. — de iuniperis
De iaro. P.
De liquiricia. — de yreos — de plantagine
De lilio.
De lingua avis.
De lapacio.
De lactuca.
De lentisco.
De laureola.
De lappa.
De levistico.

De melonibus.
De meliloto.
De mercuriali.
De malva.
De menta et mentastro.
De mandragola.
De meu.
De marubio.
De maiorana.
De marella.
De napo.
De nasturcio.
De nenufar.
De napello.
De nigella.
De origano.
De poris.
De papavere.
De peucedano.
De petroselino.
De psilio.
De plantagine.
De polipodio.
De pastinaca.
De portulaca.
De papiro.
De pulegio.
De rapis. M.C.
De rafano.
De radice.
De ruta.
De rubia.
De spinacis.
De strigio.
De semperviva.
De satirion.
De sponsa solis.
De silermontano.
De stafisagria.
De s[illegible]
De s[illegible]api.
De s[illegible]o.
De scandion.
De sparagio.

De sinsinbrio.
De salvia
De scabiosa.
De senationibus.
De serpentaria.
De serpillo.
De satureia.
De sclareta.
De scalognis.
De terrait.
De tapsia.
De tasso barbasso.
De testiculo vulpis.
De testiculo canis.
De timo.
De violis.
De virga pastoris.
De volubili.
De urtica.
De vitriolo. c 35 4

Rubrice libri. vii.

Incipit liber vii. de pratis et nemoribus.
Quare prata creata fuerint. et qualem aerem. terram aquam. et situm desiderant.
Qualiter fiunt prata. Et qualiter preparantur et renovantur.
Qualiter fenum colligatur. et servetur. et de utilitate ipsius.
Incipit secunda pars libri. vii. de nemoribus que naturaliter proveniunt.
De nemoribus que hominum i[illegible]

Rubrice libri. viii.

Incipit liber. viii.
De viridariis. et rebus dele[illegible] arboribus. et erbis. et fructibus [illegible] se agendis.
De viridariis erbarum parvis [illegible]
De viridariis mediocrium personarum [illegible] et mediocribus.
De viridariis regum. et aliorum illustrium [illegible] divitum dominorum.
De his que ad delectacionem fieri possunt in multitudinibus viridariorum. et curiarum.
De his que in campestribus agris fieri ad delect

tacione possunt.
De his que circa vites et fructus ipsarum delectacionem prestent.
De his que circa arbores delectacionem augent.
De delectacionibus ortorum et erbarum.

Rubrice libri .viiii.

Incip. liber .viiii. Ruralium commodorum. de omnibus animalibus que nutriuntur in rure.
De etate equorum. et equarum.
De forma bonarum equarum et admissarii. et qualiter teneri. et ad nutriri debet.
De natiuitate equi. et qualiter nati teneri debet.
De captione et domatione equi.
De custodia equorum.
De doctrina et mouigeratione equorum.
De cognitione pulcritudinis equorum.
De signis bonitatis equorum.
De signis malicie. et utilitatis. et uiciorum eorum.
De egritudinibus equorum. et curis ipsorum.
De infirmitate inuiri curanda.
De glandulis uel scrofulis.
De egritudinibus accidentalibus equorum. et curis ipsorum.
De infirmitate que uulgariter uiuus dicitur. et cura eius.
De morbo qui antiquor uulgariter dicitur. et cura eius.
De cognitione et cura strangulionis.
De morbo uiularum. et cura eius.
De doloribus. et cura ipsorum.
De morbo infunduti. et cura eius.
De morbo pulcini uel bulsini. et cura eius.
De morbo infestuti. et cura eius.
De morbo scilamati. et cura eius.
De morbo aragagati. et cura eius.
De cymorrea et cura eius.
De fritate capitis. et eius cura.
De morbis oculorum. et cura ipsorum.
De cornu et cura eius.
De morbo pulmonis. et cura eius.
De morbo spalaciarum. et earum cura.
De aliis diuersis egritudinibus que tergo accidunt. et earum cura.
De morbis que accidunt in cruribus et pedibus. et aliis glybda. et primo de morbo malferuti. et cura eius.
De morbo scalamati. et cura eius.
De lesione spalati. et cura eius.
De grauedine pectoris. et cura eius.
De morbo carde et cura eius.
De morbo spaueni et cura eius.
De curba. et cura eius.
De spinellis. et ipsarum cura.
De morbo suprossi. et cura eius.
De attritione. et cura eius.
De morbo stortilati. et cura eius.
De lesione spine uel ligni. et cura eius.
De gallis. et ipsarum cura.
De grapis. et ipsarum cura.
De crepaciis. et cura ipsarum.
De cancro. et eius cura.
De fistula. et eius cura.
De morbo malpigoni. et cura eius.
De furma. et cura eius.
De egritudinibus pedum. et ungularum. et primo de morbo site.
De supposta. et cura eius.
De sputatura ungularum.
De dissolutura ungularum. et cura eius.
De mutatione ungularum. et cura.
De diuersis inclauaturis. et cura ipsarum.
De morbo qui dicitur ficus. et cura eius.
De generalibus signis egritudinis equorum.
De mulis.
De asinis.
De grege boum. quales esse debent uacce ac tauri.
Qualiter uacce ac tauri teneri debent.
Qualiter et quando tauri debent admitti.
Qualiter uituli debent teneri. et quando castrari et domari. et qualiter.
De bubus quales debent emi. et qualiter teneri. et de cognitione etatis ipsorum.
De infirmitatibus boum et cura ipsorum.
De diuersitate seu uarietate boum. et natura earum. et de omni utilitate ipsorum.
De ouibus. quales emi. et eligi debent. et de cognitione sanitatis et infirmitatis earum.
Qualiter teneri debent. et quibus et in quibus locis.

Rxx.

Quando debet submitti arietibus. et qualiter. et quanto tempore sint pregnantes. et quales debent esse arietes. et quot oues sufficiunt uni.
Quando debent tundi. et qualiter. et quando signari.
De cognitione etatis ouium.
Quando et qualiter debent mulgi. et caseus fieri. ac seruari.
De morbis ouium. et cura ipsorum.
De agnis qualiter teneri debent. et quando castrari.
De utilitate ouium. et agnorum.
De capris. yrcis. et edis. quales debent eligi. et qualiter teneri. et quanto tempore sint pregnantes. et de ipsarum etate. sanitate. et utilitate.
De scrofis. uerribus. et suibus quales debent eligi. et qualiter teneri. et quanto tempore sint pregnantes. et de ipsarum etate. sanitate. et utilitate.
De canibus. quales debent eligi. et qualiter teneri. et instrui. et de ipsorum utilitate.
De pastoribus. quot et quales esse debent. et qualiter se habere.
De leporario. et leporibus. ceterisque feris animalibus includendis.
De piscinis. et piscibus includendis.
De pauonibus.
De faxianis.
De anseribus.
De anatibus.
De gallinis. et gallis. et ipsorum pullis. quales habere teneri expedit.
De columbariis. quales esse debeant.
Qualiter noua columbaria debent primo muniri columbis.
Qualiter sint tenendi ut libentius morentur. et bene fructificent.
7ꝑ. De officio pastoris columborum.
De utilitate columborum.
De turturibus.
De turdis. et merulis. perdicibus. ac coturnicibus in uiridariis.
De sedi[...]bus apum. et loco ipsis congruo.
De aluearüs. qualia esse debent
De apibus qualiter nascantur.

Quales emi debent. et quando. et qualiter deficiant et inueniant.
Qualiter tenende. ac procurande sint.
De nocumentis apum. et earum cura.
De moribus. et industria apum. et uita ipsarum.
Quando et qualiter exeunt examina. et quomodo presciatur earum exitus.
Qualiter examina. sint colligenda. et includenda.
Quando et qualiter potest apibus de melle accipi.
De melle et cera conficiendis.
De omni utilitate apum.

Rubrice libri. x.

Incipit liber. x. de diuisis ingeniis capiendi animalia fera. et primo ponitur prologus.
De auibus rapacibus in genere.
De ancipitre.
De pulcritudine ancipitrum. et cognitione bonitatis ipsorum.
Qualiter ancipitres nutriuntur. domesticantur. et instruuntur. et quales capiant aues. et qualiter mutantur.
De industriis aucupatoris. et inducendi ancipitrem ut ad nos non recedat.
De egritudinibus ancipitrum. et ipsarum cura.
De asturre.
De falconibus
De diuersitate falconum.
De pulcritudine. et nobilitate falconum.
Qualiter nutriuntur. domesticantur et instruuntur.
De egritudinibus que falconibus accidunt.
De ysmerilis.
De Girfalcis.
De aquila.
De Gruno et Gunetta.
Qualiter aues cum retibus capiuntur.
Qualiter aues capiuntur laque[...]s.
Qualiter aues capiuntur in[...]
Qualiter aues capiuntur ba[...] et aliis modis.
De capiendis bestiis feris [...]

capiuntur canibus.
Qualiter capiuntur retibus.
Qualiter capiuntur laqueis.
Qualiter capiuntur taiolis.
Qualiter capiuntur foveis.
De quibusdam aliis ingeniis quibus capiuntur bestie fere.
De muribus capiendis.
De piscibus capiendis. et primo qualiter capiuntur retibus.
Qualiter capiuntur cistis et caneis de viminibus factis.
Qualiter pisces capiuntur amo. spaderniis et calce.

Rubrice libri .xi.
Incipit liber .xi. de regulis operationum ruris. Et primo.
De cognitione loci habitabilis in communi.
De cognitione aeris.
De cognitione ventorum.
De cognitione aquarum.
De cognitione situs loci habitabilis.
De turribus et domibus.
De puteis et cisternis.
De presencia dominorum.
Incipit regule materie libri .ii. et primo
De qualitate terrarum et diversitate agrorum.
De aratione. fossione. et cultu.
De seminacione.
De [illegible] plantarum.
De letamine. et stercoratione. et mutatione plantarum.
De quibusdam principiis plantarum. et operacionibus earum.
De partibus plantarum.
De plantatione. et generatione plantarum.
De insitionibus.
De mediacione arborum et terre.
De [illegible]ibus.
Incipit [illegible] regule. materiei. iii. libri.
Incipiunt regule. materiei. iiii. libri.
De vineis. et primo de quibusdam communibus.
De electione plantarum vitis.
De regulis plantationis vitis.
De insitione vitis.
De putatione vinearum.
De fossione vinearum.
De uvis. et vino.
Incipiunt. regule. libri .v. de arboribus et cultu ipsarum.
Incipiunt. regule libri .vi. de ortis. et primo de aere. situ et terra que ortis conveniunt.
De pastino ortorum.
De seminatione ortorum.
De iuvamentis ortorum.
De collectione erbarum. florum. fructuum et radicum.
De virtutibus erbarum.
De conservatione erbarum. florum. radicum. et seminum.
Incipiunt regule. libri .vii.
De pratis et nemoribus. et primo quale aere. aqua. terra. et situm prata desiderat.
Qualiter fiunt prata. et qualiter procurentur et renovantur.
Qualiter fenum colligatur ac servetur. et de utilitate ipsius.
De nemoribus.
Incipiunt regule. libri .viii.
De viridariis. et rebus delectabilibus.
De his que circa vites. ac ipsarum fructus delectacionem prestent.
De his que circa arbores. et fructus ipsarum delectacionem augent.
De delectabilibus ortorum et erbarum.
Incipiunt regule materie. libri .viiii.
De animalibus nutriendis in rure.
De equis et equabus.
De doctrina et morigeratione equorum.
De generali cognitione pulcritudinis. bonitatis. ac malicie equorum.
De infirmitatibus equorum. et curis ipsarum.
De bubus.
De ovibus.
De apibus.
Incipiunt regule. materie. libri .x.
De ingeniis capiendi animalia feras.

Rubrice libri .xii.

Liber .xii. breuiloquus.
De hiis que singulis mensibus possunt in rure agi.
De agendis in mense Jan.
De agendis in mense feb.
De agendis in mense marcii.
De agendis in mense aprilis.
De agendis in mense madii.
De agendis in mense iunii.
De agendis in mense Julii.
De agendis in mense aug.
De agendis in mense septembris.
De agendis in mense octubris.
De agendis in mense nouembris.
De agendis in mense decembris.

Epistola missa ad regem Karolum.

Excellentissimo principi domino Karulo secundo dei gratia Jerusalem et sicilie Regi illustri. suus petrus de crescenciis ciuis bononiensis id quod est. Cum considerarem etatem et multiplices cogitationes excellencie maiestatis uestre delectari in librum composui afferentem consolationem et delectationem animo uestro. appetitumque utilitate subiectis uestris. quem uestre dominationi transmitto. humiliter supplicans et deuote quatinus ipsum legere et examinare dignemini per uos et prudentes uestros clericos et laycos. sicut uisus. lectus. examinatus et approbatus est per sapientissimum virum fratrem aymericum magistrum ordinis fratrum predicatorum. et per prudentissimos fratres eius. ac etiam per peritos in sciencia naturali vniuersitatis scolarium ciuitatis bononie. Et si liber dominationi uestre placuerit. me uestrum humilem et fidelem famulum [illegible] dignemini. paratum semper uestris et [illegible] uestrorum in omnibus obedire beneplacitis et mandatis.

Liber ruralium commodorum a petro de crescenciis ciue bononiensi. ad honorem dei omnipotentis. et serenissimi regis Karoli compilatus. et ad utilitatem omnium gencium.

Cum ex uirtute prudencie que inter bonum et malum caute discernit humanus informetur animus ad utilia et delectabilia cogitatione corporeque sequela. et in terrenis rebus pacificus et tranquillus status ualde utilis dulcis et delectabilis reputatur merito hic totis uiribus querendus est. et inuentus tanquam tesaurus inextimabilis cum multa humilitate et paciencia conseruandus. per eum namque facile benigna dei dilectio prouocatur uita hominis illesa tute seruatur. et rerum habundans copia utiliter procuratur. Hunc tamen ipsum uiri non querunt set inuentum superbia seu alio detestabili uitio cecati lacerant. qui licet eorum fortuna prospera sepe uideatur ad tempus perit tandem nec dimidiant dies suos. Viri autem pacifici et humiles licet quandoque lesi fuerint tamen uiuunt et apud deum et homines gratiam inuenientes tandem ipsorum hereditant terram. Ego itaque petrus de crescenciis. ciuis bononiensis cum tempore adolescencie in logica. medicina. et sciencia naturali totum consumpsi. et demum nobili legum sciencie insudarem pacificum statum anxius post flendum scisma illius egregie urbis que uere et sibi proprio nomine bononia. id est bona per omnia in omnibus mundi climatibus dicebatur cognoui quod commutata unitate ac statu pacifico in dissensiones odium et timorem non erat tutum ipsius prius ducibus [illegible] misceri negociis. Ideoque annis triginta diuersas prouincias cum earum rectoribus circuiui. subiectis iusticiam libenter tribuens. Rectoribus fidele consilium. [illegible] suo iure ac statu pacifico [illegible]. Multos quoque libros antiquorum et modernorum prudentium perlegi. et diuersas ac uarias [illegible] uidi. Demum diuina gratia quodammodo reformata tranquillitate ciuitatis et lese libertatis [illegible] ad propria redii. Ac cernens quod omnium rerum ex quibus aliquid acquiritur nichil est agricultura melius. nichil uberius. nichil dulcius. nichil homine libero dignius ut ait Tullius.

Et cognosces quod cultu ruris status facile inuenitur tranquillus, excitatur ociositas. et priorum lesio euitatur. Amplius quod cultus ruris exquisita doctrina per quam facilius et habundancius utilitas percipitur. et delectacio paratur quam si negligenter. et sine certa industria singula consueta more colantur. uiris bonis qui de suarum possessionum redditibus uiuere sine cuiusquam offensione iuste uiuere uolunt merito appetenda est. ad cultum ruris mentem animum quod conuerti. Et implorato dei omnipotentis auxilio actum et comoda eius. et cuiuslibet generis agrorum et plantarum. atque animalium doctrinam obscure ac ipsorum ab antiquis traditam. et modernis satis incognitam. de sola [illegible] liberalitate confixus dilucidatam secundum presentium naturalis phisice sentencias et rationes aptas quam ex approbatis experienciis tradere in scriptis proposui. Liber iste ruralium commodorum dicitur. quia de comodis ruris tractat. Qui .xii. continet libros. Primus quidem est de locis habitabilibus eligendis. Et de curtis et domibus et hiis que habitatori sunt necessaria faciendis. Secundus de natura plantarum. et rerum communi cultui cuiuslibet generis agrorum. Tertius de campestribus agris colendis. Quartus de uineis et uino. Quintus de arboribus. Sextus de ortis. Septimus de pratis. et nemoribus. Octauus de uiridariis et rebus delectabilibus. ex arboribus. et herbis. et fructu ipsarum artificiose agendis. Nonus de omnibus animalibus que nutriuntur in uillis. Decimus de diuersis ingeniis capiendi animalia fera. Undecimus de regulis operaci omnium ruris. In duodecimo compendiosa fit commemoratio de hiis omnibus que singulis mensibus sunt in rure agenda.

Incipit liber .I. de locis habitabilibus eligendis. Et de curtis et domibus et hiis que habitatori sunt in rure necessaria faciendis. Et primo de cognicione bonitatis loci habitabilis in comuni.

Quoniam cultus ruris per plurimos labores perpetue fortitudine habitacionem querit. Id circo conueniens in ipsius initio primo libro doctrinam tradere de hiis que ad cognitionem salutis locorum habitabilium spectant. et de quibusdam habitatori necessariis. nam corporum hominum quibus cum comodis pecuniarius debet preferri. Dicam itaque in primis de cognitione bonitatis loci habitabilis in communi. Que quidem attenditur circa .v. videlicet penes aeris puritatem. uentorum impetuositatem. Aque salubritatem. situs qualitatem. Et terre fecunditatem. quorum quatuor in hoc primo libro tractantur. Quintum non traditur in isto. Que omnia diligenter consideranda sunt antequam in emptione prediorum et fabrica domorum pecunia collecta uelox postmodum cum personarum detrimento aut rei familiaris dampno penitencia non sperata sequatur.

De aere et cognitione bonitatis et malicie ipsius.

Aer secundum auicennam est unum ex elementis generatorum. Cuius naturalis locus est circumdans aquam. et ab elemento ignis circumdatur. Et est eius natura calida et humida si nulla causa extrinseca eam uiterit. Cuius quidem esse in generatis iuuat ut rarificet. et subtilientur. et alleuientur. et ad superiora eleuentur. Circa cognitionem bonitatis aeris animaduertendum est ne sit putrefactus. nec nimis calidus. nec ualde frigidus. Nec autem parte humidus. Nec et nimis siccus. Nam aer putrefactus putrefacit humores. et capud humorem putrefacere quod cordi circumdatur est. quia ad ipsum propinquius accedit. Et aer fortiter calefactus iuncturas laxat. et humorem resoluit. et sitim augmentum prestat. Et resoluit spiritum. Et debilitat uirtutes. Et prohibet digestionem propterea quod calorem innatum resoluit [illegible] est in stomacum naturalem. Et colore citrinum efficit. propterea quod humores resoluit sanguineum colorem rubificantes. Et quia facit colera alios superare humores. Et cor calefacit calore extraneo. Et facit humores fluere et ipsos putrefacit. et defert eos ad concauitates. et membra debilia. Et corporibus [illegible]

sanis non est bonus. Confert tamen ydropicis et paraliticis. et spasmo humido. ¶ Aer vero frigidus calorem innatum ad interiora redire facit et facit catarrum. Et debilitat nervos. Et tractum arterie magno ledit impedimento. Et digestiones efficit fortes. Et omnes occultas operationes efficit fortiores. Et excitat appetitum. Et ad ultimum sanis convenientior est quam aer multe caliditatis. ¶ Aer vero humidus pueris complexionum est bonus. Et colorem efficit bonum et cutem reddit eam mollem. Et poros dimittit apertos. sed ad putrefactionem preparat. ¶ Et siccus quidem existit huic contrarius. ¶ Corporis itaque diligenter considerantis constat aeris temperatam mediocritatem et claritatem quantum possibile est requirenda esse. ¶ Aer namque si bonus est. temperatus et clarus. nec sibi extranea complexionis species contraria ei admiscentur est salutem efficiens habitantium et conservans. Et plante ut ait albertus ab eo proportionaliter convalescunt et fructificant. ¶ Si vero malus est et in eo misceantur vapores lacuum et stagnorum quibus turbatur contrarium operatur. et tristificat animam. et commiscet humores. et plantas corrumpit. Et ideo venti urentes. et pruine mortificantes ledunt et destruunt plantas. ¶ Et in summa secundum avicennam. omnis aer qui cito infrigidatur cum sol occidit. et cito calefit cum superoritur est subtilis. Qui vero huic est contrarius. existit contrario. Deinde deterior omnibus est ille aer qui cor constringit et aeris angustat attractionem. ¶ Preterea hoc vero dicit palladius. quod aeris salubritatem declarant loca ab infimis vallibus libata et nebularum noctibus absoluta. et habitancium considerata corpora.
eis // Si enim color sanus, integer est. capitis firma sinceritas. inoffensum lumen oculorum. purus auditus. si fauces liquide vocis commeatum emittant hiis signis benignitas aeris comprobatur. contraria vero noxium illius celi spiritum consistunt.

De ventis et cognitione bonitatis vel malicie ipsorum.

Sermo de ventis secundum avicennam. et de eo quod ventorum causa generantur duobus existit modis. scilicet secundum modum universalem absolute. et secundum modum secundum illud quod unicuique civitati proprius existit. ¶ Universalis vero secundum modum est quod meridionalis secundum plurimas civitates et locorum calidus est et humidus. Sed calidus propterea quod a parte solis venit. et humidus propterea quod plurimum marium a nobis est meridionale. quorum operatur in eis sol fortiter. et evaporat ex eis vapores convenientes ad miscentur. Et ideo venti meridionales existunt laxantes fortitudinem. Et aperiunt poros. Et turbant humores et movent eos ab interioribus ad exteriora. Et sensibus efficiunt gravitatem. et exitus corrumpunt. Et reciduationes egritudinum efficiunt. et debilitant. Et movent epilensiam. Et afferunt sopitum. Et faciunt febres putridas. sed non exasperant guttam. ¶ Septentrionales vero venti sunt frigidi. eo quod transeunt super montes et terras frigidas multarum nivium. Et sunt sicci. propterea quod eis non multi associantur vapores. quoniam resolutio apud septentriones fit minus. Et transeunt secundum plurimum super aquas congelatas. aut super desiccata. ¶ Quare venti iste corroborant et indurant. et que manifeste fluunt prohibent. Et claudunt poros. Et digestivam virtutem forte efficiunt. Et constringunt ventrem et indurant. Et provocant urinam. Et aerem putridum pestilencialem sanant. ¶ Cum vero meridionalis septentrionalem precedit. et sequitur eum septentrionalis. accidit a meridionali fluxus. et a septentrionali expressio in tius. Ideoque multiplicatur tunc fluxus materierum capitis. et pectoris egritudines. ¶ Et orientales quidem inter caliditatem et frigiditatem sunt temperati. Sed sunt occidentalibus sicciores. Septentrionales quidem orientis. minus hunc maria quam septentrionales occidentis. Venti orientales, si in postremo noctis et principio diei flaverint veniunt ab aere quem temperatum est per solem. et subtiliat ab eo. Et eius humiditas iam fuit imminuta. Ideoque sunt sicciores et subtiliores. Quod si in fine diei et principio noctis

flauerit erunt res contraria. Orientales tamen occidentalibus universaliter semper existunt meliores. Occidentales non parum plus sunt humidi quam orientales. quoniam super maria transeunt. Quod si flauerit in fine noctis et principio diei uenient ab aere in quo sol operatus non fuit. spissiores igitur et grossiores erunt. Quod si in fine diei et principio noctis flauerint. erunt res contraria. Predictorum autem uentorum iudicia propter alias res quandoque mutantur. Est enim in quibusdam ciuitatibus et locis conueniens ut uenti meridionales sint frigidiores, cum eisdem fuerint montes niuosi a parte meridiei. et conuerterit se uenti meridionales ad frigiditatem, eo quod super eos transeunt. Et est cum septentrionales meridionalibus calidiores existant, cum terra deserta fuerit adusta.

De aqua que hominibus competit. et cognicione bonitatis uel malicie eius.

Aqua ut ait auic. est alterum ex elementis generatorum. Et eius quidem locus est naturalis ut sit circumdans terram et circumdata ab aere. cum in suis finibus naturalibus permanserit. Que frigida est et humida. si nulla causa extrinseca contraria fuerit. Et ipsa quidem ingeneratis iuuamentum prestat ad figurandas formas. humidum enim licet formas figuratas cito admittat. cito tamen eas recipit. Sic siccum terrestre licet duriter eas recipiat. duriter tamen retinet eas. Cumque humidum aqueum et siccum terreum se ad inuicem temperauerit adipiscetur siccum ab humido ut cito suscipiat tensionem et faciliter figurari. Et humidum acquiret a sicco ut retineat firmiter quod in eo acciderit ex rectificatione et extensione. et figuratoribus. Et propter humidum prohibet siccum a sua separatione. Et propter siccum prohibetur humidum a sua fluxibilitate. Aquarum consideratio in hac sciencia est duplex alia enim aqua conuenit in cibo. alia non platis. Et primo quidem de ea que hominibus est salubris secundum ordinem faciam. Aque igitur secundum auic. que sunt aliis meliores sunt aque foncium terre libere in qua nulla dispositionum et qualitatum extranearum superat. Aut aque que sunt petrose quia sunt digniores ne terrestri putrefacte putrescant. Illa tamen que est terre libere melior est petrosa dum tamen sit currens et soli ruentis discooperta. Ex hiis enim nobilitatem acquirit. Neque omnis currens discooperta sicut illa que super lutum liberum non fetidum nec lacunosum incedit. nam hec melior est ea que super petras fluit. lutum enim mundat aquam. et aufert ab ea res extraneas sibi admixtas. et colat ipsam. sed lapides non faciunt illud. Quod si hec aqua fuerit multa et forti currens cursu. quia propter sui multitudinem illud quod ei admiscetur in suam conuertat naturam. et que suo cursu ad orientem tendat erit melior aquis. Et quanto magis cum a suo multum elongabitur principio. Et post hac que ad septentrionem uadit. Illa namque que ad occidentem tendit et meridiem est mala. et precipue cum meridionales sufflauerint uenti. Et illa quidem que a locis descendit altis cum aliis bonitatibus est melior. et talis est que dulcis. et est in pondere leuis. et cito infrigidatur et cito callefit, propterea quod est resoluta. frigida in yeme et calida in estate. In qua nullo modo sapor aliquis superat, nec ullus odor. Et quod in ea coquitur cito coquitur et cito dissoluitur. Debes autem scire quod pondus est ex experimentis adiuuantibus ad cognoscendum aque dispositionem. Aqua enim que est leuior in plurimis dispositionibus est melior. Pondus autem cognoscitur per mensuram. Cognoscitur etiam si in duabus aquis diuersis duo panni unius ponderis madefiant. et postea uehementer siccentur. deinde ponderentur. nam aqua cuius pondus fuerit leuior est melior. Sublimacio quidem et distilacio aquas rectificant malas. Et similiter decoctio. Aqua enim cocta ut testificati sunt sapientes minoris est inflacionis et uelocioris descensionis. nam decoctione sue acquirit subtilitatem. et ideo clarificatur. et grossum terrestre descendit ad ymum. nam commixtiones terrestres leuiter a sua subtili-

descendunt. sed aspisso et turbide non facile
descendunt. ¶ Ex aquis quoque laudabilibus
sunt aque pluvie, et precipue ille que cum tonitru-
is in estate proveniunt. Sed tamen aqua pluviali cito
advenit putrefactio licet sit aqua melior, propter
quod est valde subtilis. Et fit eius putredo causa conpu-
trescendi humores, et impedit pectus et vocem.
Nam omnis subtilis substantia plus recipit passionem. Quod si
aqua pluvialis ebullierit, eius putrefactionis rece-
ptio minuetur. Acetosa quoque cum commeditur
putrefactioni opponitur, et ab impedimento eius
securitatem faciunt. ¶ Aque vero puteorum et aque
ductuum sunt male comparatione aquarum fontium.
Sunt enim aque constricte terrestritates longo re-
cipientes tempore. Ex eis tamen ille deteriores
sunt quibus ex plumbo vie facte fuerint. Quoniam ex
eius virtute aliquid adsumunt unde frequenter ad
dissinteriam ducunt. ¶ Aqua autem palludis
deterior est aqua putei, quia manatio aque putei
acuitur propter illud quod de ipsa extrahitur. Unde producitur
eius motus, et non multum moratur in constrictis
nec manet in locis unde manat longo tempore.
Aqua vero palludis propterea quod longo tempore moratur
in foraminibus terre putrefacientis, et eius motus
in manando et egrediendo est tardus, et non est nisi
in terra corrupta et putrida, mala est. ¶ Aque
stantes lacuales precipue discoperte male
sunt et graves, que in yeme non infrigidantur
nisi propter nives, ideoque generant flegma. Et que
calefiunt in estate propter solem, et propter putrefactionem
generant coleram. Et propter spissitudinem quidem
ipsarum et commixtionem terrestrium cum eis, et propter
resolutionem subtilis earum generantur in eis qui eas bibunt
splenes, et eorum mirac subtiliatur, et interiora
ipsorum ingrossantur, et eorum extrema macrescunt,
et humeri et colla. Et comedendi desiderium
in eis superat et sitis. Et constringuntur eorum ven-
tres, et difficile vomere possunt. Et quandoque per-
veniunt ad ydropisim, propterea quod aquositas
in eis retinetur. Et quandoque ad apostema pulmonis et
splenis, et ad dissinteriam, et ipsorum epata de-
bilitantur. Et in eis multe alie egritudines
generantur. Et mulieres difficiliter impregnantur.

et cum difficultate pariunt. Et pariunt
pueros apostemosos. Et frequenter fit in
eis mola et impregnatio mendosa. Et eorum
pueri sepe patiuntur varices, et crurium
insanabilia ulcera. Et quartanis habundant,
et multas alias egritudines patiuntur. Et
in senibus fiunt febres adhurentes, propter
siccitatem naturarum ipsorum et ventrium. ¶ Aque
preterea quibus admiscetur metallina substantia aut
eius simile. Et aque sanguisugales omnes male
sunt regulariter. Sed in quibusdam egritudinibus afferunt
iuvamentum. Aqua enim in qua superat virtus ferri
iuvamentum prestat ad hoc ut interioribus for-
titudinem tribuant, et ut dissinteriam prohibeat,
et ut virtutes desiderativas omnes precedat.
¶ Aque nivose et glaciales sunt grosse. Nix
vero et aqua glacialis cum munda fiunt, et non
commixta alteri rei virtutem habenti malam,
sive solvatur et fiat ex ea aqua, sive ipsa mit-
tatur in aquam erit bona. Nocet tamen dolores
habentibus nervorum. Sed cum coquitur ad bonitatem
redit. Quod si aqua glacialis ex aquis malis fiunt,
aut fiunt nix virtute continens mala et ex-
tranea a locis in quibus cecidit erit mala.
¶ Aqua preterea temperate frigida sanis melior est
aquis omnibus licet nervos impediat. Et
apostemata in interioribus habentes ledat.
Ipsa enim appetitum excitat, et stomachum
fortem efficit. ¶ Aqua vero calida digestionem
corrumpit, et facit natare cibum in stomacho. Et est causa
ad ydropisim adducit et ethicam, et consumit
corpus. Aqua calefacta tepida efficit nausiam.
Et cum fuerit calidior quam hec, et in ieiunio bibi-
ta, multum stomachum lavabit, et ventrem solvet.
Eam tamen frequenter bibere est malum, quia stomachi
virtutem debilitat. Illa vero que multum
est calida est cum colicam resolvit, et splenis
ventositates frangit. ¶ Aqua vero salsa ma-
crescere facit, et exsiccat. Et primo facit ven-
trem propter virtutem radendi que in ea existit. Postea
stringit eum in fine propter siccitatem nature
eius. Et corrumpit sanguinem. Ideoque pruritum
et scabiem generat. ¶ Aqua vero turbida lapide

generant et opilationes. Ideo post ipsam res comedenda est provocativa, licet ventre humido plurimum conferat ipsa et conveniunt aque grosse et pingues, propterea quod in eius ventre tenentur, nec cito descendunt. Eius vero tiriace existunt res unctuose et dulces. ¶ Aque preterea alluminose mulierum superfluitatem currere non permittunt, nec spuere sanguinem. Et prohibet illud quod de emoroidibus egreditur. Sed corpora que febribus sunt apta fortiter ad eas producunt. ¶ Et ferree quidem splenem resolvunt, et non corpore valentes adiuvant. ¶ Cerree vero corruptioni complexionis utiles existunt. ¶ Emendatura aque sive hemis colet. Et coquere quidem aquam et aquam coquinam colat ut dictum est. Et inter puree aque substantiam et id quod ei admiscetur separationem facit. Et malum hoc toto est ipsam sublimando distillare. ¶ Aqua vero cum vino bibere est ex eo quod eius removet maliciam. Cuius ipsius malicia sunt ex genere pauce penetrationis. ¶ Aqua et cum pauca sunt et non invenitur, temperata cum aceto erit bibenda tempore in estate, quoniam hec amplius excusat potum. ¶ Aqua preterea salsa cum aceto est bibenda, et syrupo acetoso in quo siliqua et mirti genera sunt pocienda et sorbe. ¶ Et post allumminosa quidem aqua et pontica, bibendum est totum id quod naturam solvit. Vinum quoque est ex eo quod post ipsam potatum confert. ¶ Super amara quoque exibenda sunt dulcia et unctuosa. ¶ An aque stantes et paludestres in qua existit putrefactio non sunt gustanda nutriencia calida. Super que stiptica sunt exibenda ex fructibus frigidis, sicut citonia et maciana et acetula. ¶ Super aquas quoque grossas et turbidas utendum est allus, et ex eo et que eas clarificat est allumen zamenium. ¶ Et eis quoque que diversarum aquarum removent maliciam sunt cepe, quoniam sunt ut tiriaca eius. Et ipse cepe cum aceto et allia et cetera. Et ex rebus frigidis sunt lactuce. ¶ Solum autem quoniam ut palladius ait oculatiore nexa tectionem aquarum inferre nam que prefatis rationibus dictum non potest, ideoque ipsam ex incolarum salubritate noscamus. Si facies bilem cum pure sit. Si salvum caput. Si in pulmonibus aut torace aut [illegible] aut nulla est causatio. Si venter aut viscera vel latera sive renes nullo dolore aut inflatione vexantur. Si vicia nulla vesice sunt. Hec et similia si apud incolas pro maiori parte constare videbis, nec de aere aliquid, nec de fontibus suspicaveris.

De situ loci habitabilis et de cognitione bonitatis vel malicie eius.

Habitationum seu terrarum sicut duplex consideratio est. Una quidem ratione salutis habitatorum. Altera ratione fecunditatis agrorum. Et prius de primi sit natura dicetur. Sciendum est itaque ut dicit avicenna quod locorum habitabilium dispositiones in corporibus diversificantur cum altitudinum et profunditatum in ipsis, et cum dispositionis terre ipsius sicut est lutosa aut humefacta aut cenosa, aut sicut est in ea virtus minere, et dispositionis multitudinis aquarum aut paucitatis earum. Et dispositionis earum que eis vicinantur sicut arborum aut minerarum aut fovearum aut cadaverum aut hominum similium. Et ex montanis et marinis in civitate.

¶ Loca habitabilia calida nigrificant capillos et increspant. Et cum in eis maxime sunt resolutio et minuetur humiditas, cito adveniet senium sicut in terra nigrorum. Illis namque qui ibi morantur advenit senium in annis .xxx. Et eorum corda sunt timida, propterea quod spiritus multum resolvitur. ¶ In locis habitabilibus frigidis sunt corpora audacie maioris et melius digerentes. Que si fuerit humida, erunt ibi morantes grassi et carnosi et multa habundantes adipe, quorum vene eorum profunde et occulte, et ipsi erunt teneri et albi. ¶ In locis habitabilibus humidis morantes plerumque sunt facierum quorum cutes sunt lenes, et cum exercitantur cito advenit lassitudo, et eorum estas non multum calefit, nec yems valde infrigidatur. Et eis adveniunt febres multe et [illegible] et venter et sanguinis multus exit ex naribus

strius et emoroidibus. Et multiplicatur
in eis epilensia. ¶ In locis habitabilibus
siccis, morancium exsiccantur complexiones. et
ipsorum obfuscantur cutes. et exsiccantur.
et eorum cerebris cito advenit siccitas. et eorum
estas est valde calida. et yems multum frigida.
¶ In locis habitabilibus altis morantes. sunt
sani et fortes. laboris multum pacientes.
et vivunt diu. ¶ In locis habitabilibus profun
dis morantes in maioritate multa existunt.
et corporis debilitate. et aquis habundant non fri
dis. et propter si fuerint stantes aut aque lacuum
aut stagnorum. Et eorum aeres sunt mali.
¶ De locis habitabilibus petrosis et discopertis.
aeres horum aeres in estate sunt valde calidi. et in
yeme multum frigidi. et eorum corpora sunt dura,
solida. et multorum capillorum, fortia. et
iuncture manifeste. et vincit in eis sicci
tas. et sunt multum vigilantes. Et sunt
malorum morum. Inhobedientes. Et est in eis
bellorum fortitudo. et solercia in artibus et
acuitas. ¶ In locis montuosis, nivosis
morancium iudicium est sicut iudicium aliorum
terrarum frigidarum. et eorum terre sunt ventose.
et dum nix moratur generantur in eis boni
venti. Sed cum resolvitur, si montes habent
(?) ventos phileat (?) sunt vaposa (?). ¶ In lo
cis habitabilibus marinis temperatur cali
tas et frigiditas. propter sue humiditatis ad passi
onem inobedienciam. ¶ Habitancium in locis
septentrionalibus iudicium est sicut iudicium
civitatum et temporum frigidorum. in quibus multipli
cantur constringendi. et exprimendi egritu
dines. et multiplicantur in eis humores
in occulto corporis congregati. Et solet in eis
esse digestionis bonitas et vite longitudo.
In quibus preterea eorum cito ulcera sanantur
propter eorum fortitudinem et sanguis eorum bonita
tem. et propterea quod exterius non est cum quod ea la
xet. aut que ea detegat. Sed propter multam cali
ditatem cordium eorum sunt in eis mores lupi
ni. ¶ Habitancium in locis meridionalibus
iudicia sunt iudicia terrarum et temporum calidorum.

plurimum aut aquarum que sunt in eis est salsum,
et sulfureum. et capita morancium in illis
sunt plena humiditatis materiis. quoniam meridies
hoc operatur. Et eorum ventres sunt soluti, propter
illud quod ab eorum capitibus ad stomachos de
scendit. Corpora quoque eorum sunt laxa et
debilia. et sensus ipsorum graves. et deside
ria in comedendi et bibendi debilia. et
quolibet anno gaudent propterea quod capita eorum
et stomachi debilia existunt. Ulcera quoque eorum
durius sanantur. et mollificantur. Et mulieribus
non accidit multus sanguinis menstrui exitus.
nec constringitur nisi cum difficultate. et frequenter
abortant propter multitudinem egritudinum
earum. Viris quoque accidit a ventre sang
uinis exitus. et emoroydes. et obtalmia
humida. que cito sanatur. Senibus vero in prima
senectute cum transeunt quinquaginta annos
accidit paralisis propter eorum catarros. et
accidit omnibus eis propterea quod sunt eorum capita
plena, asma. et tensura. et epilensia. tortura
Et accidit eis febres in quibus caliditas et
frigiditas coniunguntur. et febres longe ye
males et nocturne. acute vero febres
parum accidunt eis, propterea quod eorum ventres
multum resolvuntur. et dissolvitur subtile quod est
in eorum humoribus. ¶ De locis habitabilibus
orientalibus civitas que ab oriente est
aperta. et in opposito posita est sana et
boni aeris. Sol enim in principio diei super
eam elevatur. et aerem eius clarificat. Po
stea recedit ab ea aere iam clarificato.
et exsufflant super eam venti subtiles
quos premittit ei sol. deinde ipse met
eos sequitur. et conveniunt (?) eorum mores. ¶ De
locis habitabilibus occidentalibus. In civi
tate que ab occidente est discoperta, et est
ab oriente coperta non venit ad eam
sol nisi tarde. et illico cum venit ad ipsam
incipit elongari ab ea. quoniam non ei
appropinquando incedit. non ergo eius subti
liat aerem. nec exsiccat. Sed dimittit
ipsum humidum grossum. Et si ventos

ei mittit. mittit eos ab occidente et in nocte. Judicia ergo ipsorum sunt iudicia contratum humidarum et ponderosarum. calliditate habitationum cum tepata crossam. Et non est propter illud quod ex spissitudine provenit aeris eorum natura veris nature similis existeret. Sanitas vero in eis minus existit quam in terris occidentalibus cum diminutione multa. ¶ Quare qui loca pro eligit habitabilia cognoscere debet terram civitatis vel loci alterius habitandi. et quomodo eius existit disposicio secundum altitudinem et profunditatem. et discoperturam aut coperturam. Et eius aque et similiter aque ipsius. Et quomodo existit secundum suam propalationem et eius discoperturam. aut secundum suam occultationem. et ipsius profunditatem. Et si sit ventis exposita. aut terra profunda. Et debet cognoscere ventos ibi flantes. si sunt sani sive. Et quod ei sit vicinum ex maribus et pelagis. et montibus et mineris. Et debet cercare qualis sit terra secundum sanitatem et egritudinem. Et que egritudines illic commorantibus evenire solent. Et debet cognoscere illic commorancium fortitudines. et eorum desideria. et digestivam et nutrimentorum eorum bonitatem. Et quomodo eius existat structura. Et si sit ampla spaciosa. aut sit introitus angusti. ¶ Post hoc oportet ut fenestre et porte sint orientales et septentrionales. ¶ Sitaque illud non magis solicitari debet ut venti orientales structuras ingredi valeant. et ut sol ad unumquemque locum intrare queat quibi existit. quoniam ipse est qui aerem rectificat. ¶ Vicinitas quoque aquarum dulcium nobilium currencium multarum et minutarum. et que in yeme infrigidentur. et estate calefiant. et diverse ab eis que occultantur. ... convenienss. et adiutorium prebens. ¶ De situ ville. i. domus tam rustice habitatorum constructum scribit egregie. Varro. edificandam villam potissimum ut intra septa ville habeat aquam si non. quam proxime. que ibi sit nata vel perennis influat. Si omnino aqua non est viva cisterne faciende sub tectis. et lacus sub dio ex alto loco ut homines ex alto ut pecora uti possint. ¶ Danda opera ut potissimum sub radice montis silvestris villam ponat. ubi pastiones sint laxe. ac ubi venti saluberrimi flabunt. Que posita est ad exortus equinoctiales aptissima. quia estate habet umbram. yeme solem. ¶ Si cogaris prope flumen edificare: cavendum ne adversus eum ponas. yeme enim fiet vehementer frigida. et estate non salubris. ¶ Advertendum etiam siqua erunt loca palustria. et propter easdem causas. et quod cum arescunt crescunt animalia quedam minuta que non possunt oculis consequi. et per aera intus in corpus per os et nares perveniunt. ac efficiunt difficiles morbos. ¶ Item Scrophra vitandum inquid ne in eam partem spectet villa ex qua ventus gravior afflare solet. neve in convalli cava. sed potius in sublimi loco edifices. ex quo cum perflatur siquid est quod adversarium inferat facilius discutiatur. ¶ Preterea locus qui a sole tota die illustratur saluberrimus est quia et bestiole siqua prope nascuntur et inferuntur aut efflantur aut aritudine cito pereunt. ¶ Nimbi repentini ac torrentes fluminum periculosi illis qui humilibus ac cavis locis edificia habent. ob hoc et propter predonum manus superiora loca sunt tuciora. ¶ In villa facienda stabula bubilia que yeme possint esse calidiora. Item cellas in loco plano ubi vasa vinaria et olearia esse possint. Item ubi sicci fructus aridi. ut grana et fenum in tabulatis. ¶ Item ubi vesceatur familia providendum ut fessi opere aut frigore aut calore possint commodissime se gerere recipere. ¶ Villici prope ianuam cellam esse oportet. eumque scire quod introeat aut exeat noctu. quid ne ferat. presertim si hostiarius est nemo. ¶ Cato scribit villam urbanam pro copia edificato. In bono predio si bene edificaveris libencius et sepius venies. fundus erit melior. et fructum plus capies. ¶ Item vicinitas libenter videbit facilius tua vendes. operas facilius locabis. operarios

facilius conduces. **De curtis sive tubis in diversis locis diversimode faciendis.**

Curie seu tube faciende in rure occasione habitatoris domini et rusticorum et ad eam fructuum portandorum et animalium nutriendorum. multiplex est consideratio. Aut enim locus ubi curia facere dispositus sit est inter alias domos ville, aut est ab eisdem remotus. Item aut est in plano aut in montibus. Et rursus aut est in loco tuto. aut in periculoso positus. Si quidem inter alias domos ville situs est. curia non tanta eget fortitudine et municione clausure. quia minus est furum insidiis expositus locus talis. et quia proximum habet vicinorum auxilium si fuerit oportunum. Si vero est ab aliis domibus in loco solitario segregatus. convenientibus foveis. ripis et sepibus undique cingenda est propter oppositas raciones. Quod si est in plano. si quidem nimis depressus. per totam curiam terra cumulanda est aliunde translata. ne in ipsam curiam ingressus pateat aquis fluentibus aliunde. et pluvie in eam cadentes. inde possint facile derivari. Si vero in montibus fuerit ubi foveis aquis muniri non potest, eligatur locus cui nisi per ordinatum introitum sit asper ascensus. ut quod fossarum circuitu muniri non potest, severitate rupis et altitudine muniatur. Si autem locus est ab impietate inimicorum tutus sufficiet si talibus solummodo valletur municionibus que a furibus et etiam pluribus pacis insidiantibus tempore securius existat. Et cum in parte periculosa fuerit. si quidem valde potentibus inimicis expositus est. tucius erit locum desertum ad tempus relinquere. quam incaute se et sua morti civili aut venali exponere. nisi forsan patrem familias ad fabricam inexpugnabilis castri seu arcis. divitiarum moveat multitudo. Si vero bervarii aut debiles inimici partes illas committunt curiat et spolient. curia muris aut congruo palanchato cingatur. ad quod si domini facultas non sufficit. in uno angulo curie fiat riparum et fovearum municio fortis. et super easdem edificium quoddam seu turris. in qua cum rebus suis pater familias se cum colonis tempore oportuno recipere possit. Premissis itaque iam dictis consideratoribus eligendus est locus curie in magis ydonea parte agrorum. cuius magnitudo talis esse debebit quod proporcionaliter colendarum terrarum mensure respondeat. Et in toto circuitu fossarum latitudine designata. tantum infra terram bam quantum est dimidia fovee latitudo undique notetur. ibique circum circa tempore congruo. videlicet octubris seu novembris. februarii vel marcii. salicum vel populorum aut ulmorum plante. quinque pedibus vel in minus sibi invicem equidistantes ponantur. Deinde prescripti fossores. ad interiorem tube terram unum sam ponentes. et terram solidam per unum pedem iuxta fossatum vacuam et discopertam relinquentes. ubi postmodum aliquo ex dictis mensibus. spinorum plante iacentes ponantur. et super ducta iterum dicta terra cum vanghis et agironibus secundum formam riparum disponatur. et bacculis ligneis specialiter ad hoc factis fortiter comprimatur. Et cum circa unum pedem sursum excreverit. iterum spinorum plantis appositis. super eas terra iterum cumuletur. sicque agendum est donec ad summitatem fuerint ripe perventum. Possunt tamen in dictis ripis acies multe vel pauce spinorum secundum domini voluntatem apponi. Si vero timeatur de ruina riparum. loco spinorum vel inter ipsas plantas graminis viridis ponantur radices. Sint autem spinarum plante tales quales sunt plante spinarum unde si huiusmodi fiunt. ipse enim sunt mirabiles ad pungendum. vel sint spine albe. aut spine silvestres. aut plante rosarum silvestrium. vel domesticarum albarum. Rubeus non licet satis fortem faciat sepem. tamen omnes alias suffocat plantas cum non magne existunt. et ideo non in multum placet si possunt alie ex supradictis haberi. Plurimum autem cavendum est

ne inter predictas spinarum acies arborum
fructiferarum alique plante ponantur. quia desiderio
fructuum homines sepes destruunt et fossata
in tantum quod talis curia numquam poterit clausa
teneri. ¶ Plante similiter infructuose arborum
ibidem nate non prouenirent augmentum. quia eis
crescentibus spinarum dilecta custodia ex
ipsarum arborum umbris. et radicibus impius aut
omnino periret, aut magnam lesionem sentiret.
¶ Preterea in primo et secundo anno heredes spinarum
plante singulis estatis mensibus erbis ibi
dem natis mundentur. ne ab ipsorum radici
bus humore uiolenter attracto plantule
arescere defectu nutrimenti cogantur. ¶ Plan
te uero salicum. populi uel ulmorum quas prius dixi
esse plantandas. sine dubio in summitate
ripe proueniet. que cum circa se terre nouem mul
titudinem habeat. et per earum radices terre in seant
pingues aque curie defluentes ad foueas
mirabiliter conualescent. Inter quas fieri poterit
sepis sicca. uel quod melius est statim cumulata
ripa inter eas multitudo spissa plantula
rum dictarum arborum infigatur. hec autem cum
adoleuerint. et incisione atque plicatura in
spissitate fuerint forte constituent sepem seu
quasi palancatum quandam quod longissimo tempore
perdurabit. ¶ Stipites uero dictarum arborum
primitus plantatarum, ultra decem pedes in altum
eleuari non paciaris. quia ultra modum
purgaret curiam que pro salute habitancium
aerem salubrem requirit solis beneficio et
uentorum. eo excepto quod super quolibet cur
be angulo, arborem unam quantum ascendere
poterit permittas in altum extolli. quoniam hee
curiam plurimum decorabunt. nec prefatam
... carum paruum nimium inferre poterunt
... lesionem. Preterea et due similiter supra
... tas dimictantur augeri. ad quarum
umbras quiescant homines tempore magni estus.
¶ Huius igitur diligenter obseruatis sine ma
gnis expensis. curiam fossatis. spinarum
sepibus et arborum forti municione premunita
cum laudabili forma et comodo habitancium

tuta manebit. ¶ In cacumine mon
cium circa domos fiat sepes ex plantis
malorum granatorum. hee enim plante loca
aspera non recusant. quia hec arbuscula modico
nutrimento contenta est. et sepem constituit spi
ssam et fortem ex multa pullulatione radicum
ipsius. Et uiolentibus per eam ingredi pungentibus
spinis eius uiriliter se opponit. et nichominus
fructum utilem et decorum singulis annis possesso
ribus suis parat. Magne autem arbores in
talibus non conualescunt locis. quia plurimo indigent
nutrimento quod ibi sufficienter haberi non potest ubi
terra nimium est saxosa. Verumtamen in locis de
cliuis moncium ubi est letum solum possent
predicte plantationes. et maxime spinorum et
ulmorum satis conuenienter fieri. Sed salix
et populus in talibus locis nisi sit iuxta riuos
et sabulum. aut terram ualde solutam habent non
conualescunt ad uotum. ¶ Si uero locus talis sicci
ditatis existat quod in eo nulla arbor ui
uere non possit ex eis claudatur arbusculis
aut spinis que in regione illa et loco simili
experientia iudice melius defendantur.
¶ De clausura et munitione curiarum que superdicta
sunt utiliter dixisse sufficiat. De nobilibus
autem et mirabilibus municionibus. et turribus
circa curias ex arboribus artificiose facien
dis. ad librum reseruatur octauum. De intrin
seca disposicione curie.

Curia predicta intrinsecus disponatur
hoc modo. In medio faciei anteri
oris eius fiat ingressus in eam latitudinis
decem pedum ad minus. et eiusdem latitudinis in
opposita parte fiat egressus. per quem ad
aream. uineam uel agros posteriores eatur.
nam latitudo prefata sufficit ad currus introi
tum feno uel segete ponderati. ¶ In locis
eisdem porte fiant nobiles uel ignobiles secundum
beneplacitum domini. dum tamen ferreis uectibus et
clauibus possint in nocte firmari. Supra
eas uero fiat coptura uel domus. ut mundiores
et sicciores fuerint introitus. et ne porte pluuiis
et rore tempore breui putrescant. ¶ Pars dimi

dia curie q̄ ē ab una parte portarū
p dño disponat h̄ mō. videlʒ q̄ iuxta
mā q̄ curiā diuidit dñica fiat domꝰ.
q̄ longā faciē iuxta mā teneat. ⁊ ad
posterius parū tendat. ⁊ qꝫ domus
nō claudit supleat sepis alta uł murꝰ
Sit aūt domꝰ magna uł parua. mu
rata uł nō. tegulis copta uł canis.
sm̄ dñi facultatē ⁊ uotū. In ea pāte
iuxta ripas tube. pgulariū. ⁊ uinaꝝ
gn̄a nobiliora plantentur. q̄ tandē
. viij. uł. x. pedibꝫ eleuare in altū
poterit decoꝝ faciē pgulariū supā
ripas. adherēs arboribꝫ antedc̄is.
Deinde. v. uł. vj. pedibꝫ in fra curi
am circūquaqꝫ humiles plantentꝰ
arbuscule. veluti ficus. ⁊ mala gͣ
nata si aeris illꝰ q̄litas patiꝰ. et
nucole. cecule. ⁊ citonioꝝ plante.
Per mediū uō huꝰ loci plantent aliq
plante piroꝝ. ⁊ maloꝝ. xx. pedibꝫ
ad minus distantes. q̄ pcedente tpē
diuisis piroꝝ ⁊ maloꝝ gn̄ibꝫ singlis
estatis ⁊ autūpni mēsibꝫ maturādoꝝ.
cū diligenti cura uł industia inserant.
Harū enī uicuꝫ et arboꝝ fructꝰ dño
spālr̄ reseruandi. ꝓꝑ fortes clausuras
oriū rusticoꝝ uoraci īpbitatem
securi. In eo ⁊ loco amenū forma
bitur uiridariū. ⁊ dn̄ice ortulus. et
apū dilecta societas illesa suabitur.
et turture. ricci. ⁊ lepusculi. sm̄ mo
dos quos ī suis locis dicam. In
alia uō parte dimidia. fiat domus
⁊ tugurcia iuxta ripas circūqꝫ. uł
duas partes aut unā tm̄ occupācia
sm̄ exigenciā familie colonoꝝ. et
aīaliū nutrendoꝝ. curia remanēte
in medio expedita. Domꝰ meliores
in una parte depoten̄ hītacionī
coloni. ⁊ alie aīalibꝫ nutrendis.
Iusta domos rusticoꝝ cribanū ⁊ pu
teus. si fons desit in parte queuien

cior fiat sm̄ modos ⁊ formas q̄suetō
more suatas. dū tn̄ puteus a fossatis
curie. ⁊ a palude letamis q̄ntū potit
elonget. ne fossaꝝ aut letamis huiꝰ
putidus puteū poculū ingrediatur
tere meatꝰ. In alio uō curie capite
iuxta tugurria bestiarū palus forme
tur p maturando letamine. ad dn̄ica
q̄ntū potit domo remota. Q̄d si tan
ta sit dnōꝝ nobilitas ⁊ potencia qꝫ
dedignet in eadē curia cū suis hita
re colonis. poterit q̄mode in pdc̄o
loco sic disposito facere morari custo
dem gastaldo uocatꝰ. ⁊ seorsū in alia
parte suū facere locū. palacis et
turibꝫ ac uiridarius decoratū. sm̄
qꝫ eoꝝ nobilitati ⁊ potencie crede
rint queuire. Doctina aūt aree
oreoꝝ. ⁊ celle uinarie. ⁊ colūbarie.
pullariū. stabuloꝝ ⁊ tugurcioꝝ feni
suandi suis locis tradendā reseruo.

De puteis ⁊ fontibꝫ faciendis. et
qualiter aq̄ inueniatꝰ ⁊ pbetur.

Licet puteus optime moretur in
curia ut pdc̄tū est. tn̄ q̄nꝫ ꝓꝑ cōꝫ
pliū utilitatē ⁊ aliq̄n ꝓꝑ q̄moditatē
colonoꝝ. ⁊ qꝫ plinqꝫ aq̄ nō inuenit
in curia. uł in partibꝫ ⁊ locis ꝓpiqs.
aut inueniꝰ. s̄ letamis curie liquore
infiatꝰ in campis ext̄ curias fieri
optatꝰ. qꝫ cū accideit. puidendū ē hoc
modo. ubi aq̄ in supficie aut nō
multū pfunde exustat. Itaqꝫ demi
se augusti. septebris aut octubris
fodendus ē puteus. qꝫ ubi aq̄ huius
nō deeīt mēsibꝫ. nullū alio tpē defec
tū habebit. Igitꝰ sm̄ paladium ante
solis ortū. hiis locis qꝫbꝫ aq̄ q̄renda
ē. eq̄lr̄ pnus. mento ad solū depsso
spectabis orientē. ⁊ in quo loco sb
tili nebula crispū aerem surgere
uideris. ⁊ uelud rore spargere. sci
as in locis siccis ibi aquā latere.

Sed terrarum genera considerabis ut possis de tenuitate vel habundantia iudicare. Creta namque tenues nec optimi saporis venas creabit. Sabulo solutus exiles, insuaves, limosas, et spatio altiore submersas. Nigra terra humores et stillicidia non magna ex ymbribus et liquore collecta, sed saporis egregii. Glaree mediocres et venas incertas, sed suavitate precipuas. Sabulo masculus, arena et carbunculus certas et ubertate copiosas. In saxo rubro bone et habundantes sunt, sed providendum est ne inter rimas inventae refugiant. Sub radicibus montium et in silicibus uberes frigide et salubres. Locis campestribus salse, graves, tepide, insuaves. Plerumque quarum sapor si optimus fuerit, noveris eas sub terris exordium de monte sumpsisse. Sed in mediis campis montanorum fontium suavitatem sequentur si umbraculis tegantur arbustis. Signa vero hec sunt investigande aque quibus credimus, si non lacuna est, nec aqua in ea ex consuetudine humorum insidet: iuncus tenuis, salix silvatica, alnus, arundo, edera, ceteraque que humore multum aquoso gignuntur. Locis quos supradicta reperies signa, pedibus iii latitudine, altitudine pedum v fodiatur, et prope solis occasum vas purum ereum vel plumbeum interius linitum ponatur ibi inversum. In solo fossionis ipsius et super fossam crates facta de virgis et frondibus addita terra spacium omne operiat. Sequenti die apto loco si in eodem vase sudores inveniantur aut stille, aquam ibi esse non dubites. Item si vas figuli siccum non coctum eadem ratione ponatur, ac simili operimento, altero die si aquarum vena proxima est, humore concepto solvetur. Item vellus lane eque positum vel coopertum, si tantum colligit humoris ut alia die fundat expressum, copias inesse testabitur. Item lucerna oleo plena et incensa, si ibi similiter tecta ponatur, et secundo die reperiatur extincta superantibus elementis, aquas locus idem habebit. Item si in eo loco focum feceris, et terra vaporata humidum fumum nebulosumque ructaverit, aquas ibi fore agnoscas. His igitur repertis certa signorum firmante noticia, puteum fodies et caput aque requires, vel si plura fuerint in unum colliges. Tamen sub radicibus montium in septentrionali parte querende sunt aque, quia in hiis locis magis habundant utilioresque nascuntur. Sed in fodiendis puteis est cavendum fossorum periculum, quoniam terra plerumque allumen, sulfur, bitumen educit, quorum spiritus pestis exhalat et occupatis statim naribus animas torquet, nisi quis sibi fuge velocitate succurrat. Prius igitur quam descendat ad intima in eis locis lucernam pones accensam, que si extincta non fuerit, periculum non timebis. Si vero extinguetur, locus mortifer est cavendus. Fodiendus est autem puteus latitudine pedum viii vel vii, ita quod undique ut binos pedes structura concludat. Fieri et potest lacior seu strictior secundum quod plures aut pauciores ex eo aquam aurire intendunt, et secundum magnitudinem et quantitatem venarum. Si aqua limosa sit, salis admixtione corrigitur. Sed dum foditur puteus si terra non stabit in ictu generis dissoluti aut humore laxabitur, tabulas obicias undique directas et eas transversis vectibus sustinebis, ne fodientes ruina concludat. Potest et in talibus locis melius sine fossorum periculo fieri, videlicet quod fiat ex assibus rota duplex et fortis ad putei latitudinem super quam fiat murus altitudine unius pertice antequam puteus fodiatur. Deinde ipsi fossores cum instrumentis ferreis in medio existentes sub muro fodiant et ipsum usque ad terre equalitatem descendere faciant, et iterum faciant murum et fodiant et terram et tandem aquam extrahant donec puteus

sit perfect. ¶ Sed qui in alto sunt putei perforatis usque ad intima parte terris. ad loca inferiora possunt vice fontis exire si uallis subiecte naturam permittat. ¶ Aquam vero nouam putei sic probabis. in ereo uase nitido sparges. et si maculam non fecerit probabilis iudicetur. ¶ Item decocta eneo uasculo si arenam uel limum non relinquit in fundo, utilis erit. ¶ Item si legumina cito ualebit excoquere. uel si colore pluci do cares musco. et omni labe polluciois aliene.

De aque ductu.

Cum vero ducenda est aqua. ait palladius. que ducatur aut forma structili. aut plumbeis fistulis. aut canalibus ligneis. aut fictilibus tubis. Si per formam structilem ducetur, solidandus est canalis, ne per rimas aqua possit elabi. cuius magnitudo pro aque mensura facienda est. ¶ Si per planum ueniet. inter centenos uel sexagenos pedes, sensim declinetur structura sexquipede. ut impetum possit habere currendi. ¶ Si quis mons interiectus occurreret. aut per latera eius aquam ducemus obliquam. aut ad aque caput speluncas librabimus per quas structura perueniat. ¶ Sed si se uallis interserit. erectas pilas uel arcus usque ad aque iusta uestigia construemus. aut plumbeis fistulis clausam deiciamus. et explicata ualle consurgere. Sed quod est salubrius et utilius. fictilibus tubis conducitur. ut duobus digitis crossi ex parte una reddantur acuti ut palmi unius spatio in altum possit intrare. quas iuncturas uiua calce oleo subacta illinire debemus. Sed antequam hue aqua cursus admictitur fauilla mixta exiguo liquore decurrat. ut glutinare possit si que sunt uicia tabulorum. ¶ Ultima ratio est plumbeis fistulis ducere que noxias reddunt aquas. nam cerusa plumbo creatur que plurimum corporibus nocet humanis. ¶ Diligentis preterea est aquarum receptacula fabricari ut copia inops uena pareret.

De cisternis et cisternulis.

Cum aqua deest, cisterna secundum palladium fiat magnitudine qua delectat. que sufficiat omnium conduci possit aqua tectorum. Testacei pauimenti superficiem augetur. hoc pauimentum omni cura terendum est ad nitorem. et lardo pingui cocto assidue perfricandum. ne deducto humore rimis in aliqua parte fundatur. et ita post diuturnam et solidam siccitatem aqua praestat hospicium. ¶ In eius medio formetur puteus. deinde circa eum omnis concauitas repleatur in fundo de grossis lapidibus fluminum. In medio de minutis. et de sabulo insuprema. Ubi autem desunt fluminum lapides, loco eorum, fornacis petre ponantur. ¶ In quibusdam autem locis fit pauimentum de quadam creta. que cum mediocriter est infusa taliter comprimitur et calcatur ubique quod aqua in se posita uel pluentium optime retineatur et conseruat. ¶ Anguillas sane pisces que fluuiales in has mitti pasci que conueniet. ut horum natatu aqua stans agilitatem currentis imitetur. ¶ Rimas et lacunas cisternarum. piscinas uel puteos sarcientes hoc modo. picis liquide quantum uolueris et tantundem sumes assungie uel sepi. et in olla utrumque miscebis et coques donec spumet deinde remouebis ab igne. Cum autem fuerit refrigerata commixto calcem super adicies minutatim et ad unum corpus omnia mixta reuocabis. Cumque uelud sigmentum feceris inseres locis corruptis ac manantibus. et pressum summa densitate calcabis. ¶ In locis preterea in quibus aquis fluminum utimur fiant cisternule cum quibus clarificentur et limpide fiant hoc modo. habeatur urceus terre magnus in loco frigido sub sabulo obrutus super quem sit uas ligneum uel terreum coctum latitudine quadam habens, quod foramen paruum cum canula in medio fundi habeat per unum digitum a fundo eleuata. super quod cyathum ponatur inuersum. deinde usque ad medium sabulo impleatur in quo postea quot uolueris fluminis

aq ponat. q in sabulo distillata per
canulā guttatim descendet inferius
in urceū in quo intenda fuat. Qd
si maiorē cisternulā hr̄e uolu͡ius, põis
tā inferius quā supius receptaculū
de marmoribz ul' lapidibz 7 cemento
aut testaceo pauimto facē fm for
mā 7 magnitudinē tibi gratam.

de materiis domorum.

Cvm sup de domibz 7 edificiis me
cionē fecerim fabricandis que ex
matia lignor 7 muror fiūt, dicam
q ligna cpetūt edificiis. 7 q bona
cemēta. 7 q csideratō in fundamtis
habenda est. Fundamēta igit Vt
palladius ait stablia et diu durabi
lia latiora sit ex utraqz pte semi
pedis spacio q parietis corp9 incscet.
Si solida 7 cstricta inueniet argilla quta
ul' sexta pars altitudis ei q sup terram
futa est fundamtis de putet. Qd si tra
laxior fuit maiois altitudinis obruat
donec munda siue ruderū suspicione
occurrat argilla. Q si oio desit, qrta
mersisse sufficiat. Arena q cphensa
manu edit strigdores, erit utilis fab
canti. Itē si panno ul' linteo can
dide uestis in spsa 7 excussa nich ma
cule relinqd aut sordis. egregia ē. Sz
si fossil' arena nō fuit. d fluminibz aut
glarea aut lictore colliget. Marina
arena tardi' siccat. 7 io nō ctinue s
intmissis tpibz cstruenda est ne opus
honata corrūpat. Camaz quoqz tec
toria salso huore dissoluit. nā fossiles
tectoriis 7 camiis, 7 celeri siccitati uti
les sūt. melioresqz si statī cū efosse fu
erint misceant. Sz si uti nece sit
maris arena, erit cmodū pus lacuna
huoris dulcis inmgi ut uicīū salis
aqs suauibz eluta depoat. Calcē quoqz
albo sasso duro ul' tiburtino aut colū
bino fluuiali coqui. In duabz ptibz

arene ptibz calcis una miscenda est.
In fluuiali quoqz arena si tciā partē
teste crete addideis, opū sollidítas mi
ra pstabit. Iterū si calx 7 arena eqli
msura misceant erit fortissimū cemētū
ex inde cmixtū. Non ē ptea murus
faciend9 tpr magni algois, qz cgelatus
disoluet postmodū ad ueniente calore.
Ctra mensis nouebs aut decebs fabricaz
matia ē cedenda, cū luna decresat. qz
tūc mayie huoz corruptibil' corrūpens
csupt9 ē p pcedente autūpnū 7 lune
etatē. 7 ppt pses frig9 aeris fugit cū
calore nāli arboris ad radices ad cal'm
uentrē tre. Sz arbores q cedent usqz
ad medullā secūibz recisas stare aliqdiu
paciaīs. ut p eas ptes humor siqs inue
nis ctinetur excutiat. Vtiles aūt
hee sūt mayie abies uidelicet. est eni
leuis rigida 7 in opibz siccis pfte dura
bil'. Salis ul' lares fm palladiū utilima.
Ex q si tabulas suffigas in fronte atque
extremitate tector. psidia q incendia
ctulisti. nz enī flamas recipiūt aut car
bones creant ut ide ait. Querc9 durabil'
si trenis opibz obruat. Rouer opti
ma tā sb tris q 7 sup tras. Castanea
mira sollidutate durat in agris 7 tec
tis 7 opibz intus. Fag9 in sicco utilis.
huore corrūpit. Popls. albarus. uirqz
salix 7 tilia in sculptuis necia ē. Alnus
fabcis inutil'. s necia si huidus locus
fundamtis paland9 ē. Vlmi. 7 fraxinus
si siccent rigescut, ān curuables. Cipr'
sus egregia. Pinus ul' pirus n i siccita
te nō durat. Cedrus durabil'. n tangat
huore. Q aūqz aut ex parte midiana
cedunt utilioes sūt. q uo ex septētoe
pceriocs, s facile uitiant.

de officio uillici.

Uillic9 disciplina boi utat fm varonē.
ferie fuent. alieno manū abstine
at. sua diligentissime fuet. litibus
familia sup sedat. Siqs delinqrit bono

modo iudicet. familia male ne sit. ne
algeat. ne esuriat. opere bene exerceat.
facilius a malo prohibebit. Pro beneficio
gratiam referat, ut alius recte facere
libeat. Villicus non sit ambulator. So
brius sit semper. Ad cenam ne eat.
familiam exerceat. Paret ut que dominus
imperavit fiat. Ne plus censeat sape
se quam dominum. Amicos domini habeat sibi
amicos. Iniussu domini nemini credat.
Quod dominus crediderit exigat. Mutuum
nemini det. Neque quid insciente domino
emat. Neque dominum celavisse velit.
Opus rusticum omne ut sciat facere curet,
et id faciat sepe dum ne lassus sit. Si
fecerit scibit in mente familie. et
illi animo equiore faciet. Si hoc faciet mi
nus libebit ambulare. et valebit
rectius. et dormibit libentius. Primus
cubitu surgat. postremus cubatum eat.
Prius villam videat ut clausa sit,
et ut quisque suo loco cubet. Et ut iu
menta pabulum habeant. Boves ma
xima diligencia curata eos habeat. Bub
ulcis obsequosius partim sit quo libencius
boves curent. Aratra vomeresque faci
at ut bonos habeat. Pecori et bubus
diligenter substernat. Ungule curentur.
Scabiem pecori et iumentis caveat. id
ex fame. et si impluit fieri solet. Opera
omnia mature conficiat. nam res ru
stica sic est. si unam rem sero feceris omnia
opera sero facies. Stramenta si deerunt
frondem ligneam legat. eam substernat
ovibus bubusque. Sterquilinium magnum
habere studeat. et parcitempnum eveat. Et
circum oleas ablaqueet ac fimum addat.
Frondem populneam. ulmeam. quercheam.
per tempus cedat. eam condat non peraridam
pro pabulo ovium. Item fenum arridum
de prato recondat. Post ymbrem
autumpnalem rapinam pabulum lupinum
que serit. Qualiter pater familias

debet agrum emere ac villici opera et
racionem videre.

Cato scribit. predium cum comparare cogi
tabis, sic in animo habeto. ut ne cu
pide emas. ne ve opera tua parcas. nec
satis habeas semel circumire. quotiens ibis
tociens magis placebit quod bonum erit.
Vicini quo pacto niteant. id animadvertito.
Et ut eo introeas et circumspicias. uti
inde exire possis. Uti bonum celum habeat.
ne calamitosum. Si et solo bono sua
virtute valeat. Si potes sub radice
montis. Si et in meridiem spectet in
loco fr̄o. loco salubri. Operariorum
copia. Si et bonum aquarium. Oppidum
validum prope sit. In his agris qui non
dominos sepe mutant. qui in his agris predia
vendiderunt, quos pigeat vendidisse.
Uti bene edificatum sit. Caveto ne ali
enam disciplinam temere contempnas. A domino
bono, colono. bonoque edificatore melius
emetur. Ad villam cum venies videto
vasa, torcula, et dolia si multa sint.
Ubi non erunt scito pro ratione fructuum non
esse. Instrumenta multa vel pauca sint vi
deto. Sumptuosusque ager ne sit.

Pater familias cum ad villam venit fundum
ea die si potest circumeat. vel die sequenti
ut cognoscat quomodo fundus cultus
sit. opera que facta infectaque sint. Postea
villicum vocet ac interroget quid operis
factum sit. et quid restat. Satis ne tempore
opera sit confecta. possitque que reliqua sunt
conficere. Et quid factum vini. frumenti ali
arumque omnium. Ubi ea cognovit racio
nem inire oportet operarum dierum. Si
ei opus non apparet dicit villicus se
dolo curavisse. se non valuisse. tempesta
tes malas fuisse servos aufugisse.
Ubi eas aliasque causas multas dixit
ad racionem operum operariumque villicum revo
ca. Cum tempestates et pluvie fuerint
que opera per ymbrem fieri potuerunt. dolia

lauari. piciari. villam purgari. frumentum transferri. stercus foras efferri. sterquilinium fieri. semen purgari. funes sarciri. nouos fieri. centones. cuculiones familiam potuisse sibi sarcire. Per ferias potuisse fossas ueteres tergeri. viam publicam muniri. vepres recidi. ortum fodiri. pratum purgari. virgas uinciri. spinas runcari. Si qui egrotarint cibaria tanta dari non oportuisse. Cum hec opera reliqua sint curet ut perficiantur. Siquid desit in annum ut paretur. que supersint ut uendantur. Que opus sit locari ut locentur. Et que opera fieri et que locari ut imperet. et ea scripta relinquat. Pecus emere consideret. oleum. uinum frumentum. et quod supersit uendat. boues uetulos. armenta. oues. lanam. pelles. plaustrum uetus. seruum senem et morbosum uendat. Patrem enim familias uendacem non emacem esse oportet. Item que pertinent ad satorem suo quoque tempore premenda. i. manifestanda sunt. que uendenda uendendum. Ea enim que seruari non possunt ante quam se commutent celeriter primat et uendat. que seruari possunt tunc uendat cum caritas est. Sepe enim diuicius seruata non modo usuram adiciunt (fructum) set etiam duplicant si expectato congruo tempore primat. — Explicit liber .I. —

Incipit liber .II. de natura plantarum. Et de rebus communibus cultui cuiuslibet generis agrorum.

Cum in superiori libro de hiis que necessaria sunt saluti habitancium rura quedam utilia scripserim consequenter de ipsarum operationibus ruralibus agendis dicendum est. Verum quia ruris exercicia uariantur secundum uarietatem plantarum locorum et temporum quorum diuersitas sine noticia nature plantarum et preparatiui ipsarum et eorum que plantis necessaria sunt perfecte cognosci non potest. de hiis in hoc secundo libro est dicendum. Et quia quedam sunt communia cultui cuiuslibet generis agrorum de hiis etiam in eodem libro dicetur. Dicam itaque in primis de hiis que omnibus plantis conueniunt secundum generationis principia.

De hiis que omnibus plantis conueniunt secundum generationis principia.

In plantarum generatione sunt .iii. secundum fratrem Albertum, sine quibus nulla omnino nascitur planta. Et hec tria sunt que efficientia. Calor uidelicet celestis circuli qui est primum et uniuersale principium plantarum. Secundum autem est qualitas caloris loci. quia si in loco sit uirtus frigoris mortificatiua non suscipiet uirtutem caloris celestis circuli. Similiter autem si locus uehementer sit adustus sicut est heremus arenarum. et quod uocatur montium sabulum, eo quod non est talis locus susceptiuus celestis uirtutis plantas uiuificantis. Tercium autem est calor qui materie seminali quecumque illa sit inheret. quia sine illo aut non esset receptiua caloris uiuifici. aut recepti caloris non esset retentiua. Et numquam formaretur ex ipsa planta propter aliquid sed euanesceret propter euaporationem. Probat autem hec opera rusticationis quoniam in quibusdam plantis cum primum formantur et sunt tenelle ualde. umbracula oportet fieri ut calorem solis non euanescat. sicut quando ex seminibus pullulat cypressus uel ficus. Tria autem sunt ministrancia specialem materiam. Quorum primum est humor naturalis inherens ei quod format in plante speciem, qui primum spirando pullulat sursum. et erumpit ad terre superficiem. que cum pullulat, euacuat ab inferiori materia humoris totam. Secundum humoris formans plantule et infernis in radice. Constituta autem uirtute caloris secundo. continet humorem locali. et iste est hic humor. ministrans concepte plante nutrimentum. sicut ministrat matrix sanguinem menstruum in concepto et formacione animalium. Tercium autem est huiusmodi pluuiarum et roris et humorum desuper uenientium. que se habent ad plantas

sicut humidum nutrimentale ex cibis sumptum in animalibus. et ideo humidum hoc desiderat aplantis iam formatis et ad speciem deductis, sicud cibus desiderat anima natis animalibus. ¶ Septimum autem quod exigitur est aer continens continentes extrinsece. Ille enim conservat si bonus est. aut corrumpit si malus est plantas. Et ideo venti urentes. et pruine mortificantes ledunt et destruunt plantas. ab aere autem temperato proporcionaliter qualescunt et fructificant. ¶ Amplius autem arbor in genere suo est calida et humida. Et calor quidem aperit meatum. et impellit humidum. humidum autem habundans sufficienter ministrat materiam. Et ideo statim ex surgit in stipite. et auget illum et roborat et emictit in eo ramos multos. et in ramis plurimas virgas.

De diversitate generationis plantarum.

Considerandum est autem principaliter de diversitate generationis plantarum. Et diversitate enim generationis eius. fere sciet tota naturam plantarum. Et de hac quidem diversitate ab antiquis fere nichil aplius invenit quod quod dixit aristoteles. Quod arborum. s. et plantarum. quedam generantur plantate. Quedam ex semine. et quedam per se ipsas ex ipsorum elementorum commixtione et virtute celesti que tali commixtioni vitam influit vegetabilem. ¶ Et ea que plantatur aut a radice nata evelle. aut a stipite. aut a ramis. aut a semine nata tota transfert de loco ad locum. hec proprie non plantatio. hec transplantatio vocatur. ¶ Et iste que sic transplantantur quedam totaliter integre transplantantur. Et quedam propter duriciei sue fibre et cortices aliquantulum conterunt et scindunt inferius ubi infigunt terre ut facilius et cicius atrahat nutrimentum. ¶ Ad huc autem eorum que secundum partem aliquam plantantur quedam plantantur in terra sicut fit de vite. salice. et buxo frequenter. ¶ Quedam autem plantantur in aliam arborem. et hec plantacio vocatur insitio. ¶ Quod autem in generatione plante valde nobis occurrit. est quod plantarum quedam ex semine habent generationem que non producit semen simile illi semini ex quo generationem accipiunt. ¶ Quedam faciunt semen melius. ¶ Et quedam peius. ¶ Aliquando enim quibusdam malis seminibus bone arbores proveniunt. ut ab amigdalis amaris et acidis alie fiunt dulcia. ¶ Et similiter a malis generatis sive punicas acidis alie fiunt dulcia et aliquando econtra. ¶ Quia rursum autem plantarum semen cum debile fuerit aut ex loco aut ex aere temporis inquietis deficit. et illarum generatio in tali loco non est ex semine. sed ex aliqua alia plantatione, sive ramorum, sive radicis. Et hoc precipue est in palmis ficubus et malis granatis. et similiter in omne abiectum natura. Nulla enim illarum semen facit tante efficacie quod pullulare facit nisi ~~...~~ raro. nam ex semine palma. quoniam pullulat et cypressus. et maxime palma sed plura semina simul coniungat. ex uno enim simplici semine raro pullulat. Sed cypressus et sic pullulat ex uno grano seminato, ad modum herbe primum et qualescit paulatim. ¶ Non autem de facili fit quod ex semine mallo proveniat bona planta. nec econtra. sed alius sed fiat. Sed in animali hoc contingit multotiens. propter diversitatem enim habitacionum et aeris et nutritorum et nutrimenti cum animal sit facilis alteracionis frequenter fit quod semen male complexionati animalis alteratur et fit melius. et bonum complexionati alteratur et fit peius. et animal generatum fit secundum seminis ex quo generatur dispositionem vel peius vel melius. cuius signum est quod omnia domestica animalia videmus valde differentia in quantitate et colore. quod non accidit eis nisi propter suum nutrimenti multam diversitatem. Et diversa fomenta stabulorum et aliorum locorum in quibus conversantur. ¶ Propter quod etiam carnes eorum in sapore diversificantur a carnibus animalium silvestrium. ¶ Talis autem diversitas non est in plantis. aut in eis non est tanta. quia radicibus terre affixe sunt. et nec loca mutant nec nutrimenta.

De loco et origine et operacione plante.

Locus in quo oritur planta est sicut matrix in animalibus. Et sicut sine humore in tali loco operatur et attractus est sic sanguis

menstruus in matricibz aialiu. Vis aut ce
lestis in eis e sic uirt indistincta et non
determinata ad spez. q qtu ad plante na
tam sufficient determinat et distiguit
p qlitate eloz et modu qmistiois earu
in matia semis plante. ¶ Opa aut pla
te s q planta e sut tria. s. uti alimto.
et augere. et gnare. ¶ Vtit aut alimto
siue trahit ipm tm puru queies sile
sibi. et hoc totu e quertibile in sbaz me
broz. et io no hnt uentres et uenas.
s tm poros. et tra e eis p uentre inq
dimict utmq inpuritate. sicut uide
licet et humidu. ¶ Et h e ca q in figt
radices qui suo siles in tra. ex qua sic
ex stomacho sugt nutimtu et digunt.
radices de ozsum maiores plante oms
ad locu calidu tre. ubi calor meli qmiscet
et digerit nutimtu. ¶ Et si aliq plante
magne in supficie spargt radices et
no in pfundu dirigat cito arescut. qz
nutimtu q e in supficie tre euanescit
ab eis in fumu p calore solis. et no co
git spirare in radicibz eaz p loca qti
nencia. ¶ Augere aut ipaz plataz
dicit qda ee in infinitu. assumites pla
ta augeri qdiu radicat tre adheret.
¶ Quibz no e qsenciendu. qz ctu e omiu
natu qstantiu ee qtitate determinata
int duos terminos. maximi in suo ge
nere et minimi. hnt enim sic egregie
dic. Ar. oia ratoez magtudis et augm
ti. licet enim ex nutimtali formentur
et augeant humido plante tn pars
cui facienda e addito in tantu indu
ratur pcessu tpris ut extendi no pos
sit. et tunc qstat augmtu in longum
et tande ex eade ca stabit et ad alios
duos diametros q sut in latu et pfun
dum. ¶ De opatoe aut gnonis plan
taz multa dita sut in locis alus. Vn
hic solu dicat q suggendo p poros hnt
nutimtu. et de eo q extensetus in genus

eleuant. a spu egrediente format ome q
gignut. de diuisioe plante p suas par
tes integrales.

Consequit aut de partibz uegetabilibz
plantaz determinadu e et de hus
q accidut eis ex natia et no ex cultu. de
fructibz eni et cultu dicet posterius. ¶
Oportet g scire q sicut i aialibz ita i pla
tis qda est q e po qlibet pars plante
et uocat suct. ¶ Et qda est q e pars
plante actu. sic radix. stipes. et rami.
et hi. ¶ Est aut suct huoz p poros radias
attract ad nutienda tota planta q p pa
tes plante a uirtute nutiua distribu
itur. necce e g q ad plante silitudiez
caloe digestiuo sit tminat. no eni
nutit nisi sile q ex qiacentibz passioibz
p digone ad silitudine qplonis ei mbri.
ul partis q nutrit alatu e. ¶ Ex hus
aut necco relingt q huoz cibalis plan
te magis sit insipidus in radice. et sm
q mag et mag a radice pcedit sic plus
et plus accip sapez plante queuientem.
sic aut accip sapore ita etia accip inspis
satione et sbtiliatoez et acumen. Ex actu
eni caloris in ipm necce e oia h euenire
circa ipm n p actus impediat ut. i. do
cebit. ¶ Et in qbusda qde plantis calore
exalante plimu humidu remanet trest
re uiscosum lucidu p multa dyaphani
nam in ipo. et e odoziferu p actoem
caloris in ipm. eo qde q queuienter
digestu e aromaticu. q aut corruptu
e est fetidu. et hoc humidu qn calore
apiente paru stilat fritate aeis exsic
cant et uocat gumi. ¶ Aliu e distilat
p uulni factu ferro in planta. et te etia
gumi uocat. s no e tante uirtutis ut
pdem e. ¶ Partes aut q actu sunt
partes plante diuidunt in duo gna.
qda e sut sic mbra officialia i aialibz.
queda aut sic silia. ¶ Modi e et iunc
ture et ue p modu uenaz extense.

et radices sunt sicut membra officialia et nutrimenti. et ad deservienda. ¶ Sed lignum in habentibus lignum. et caro erbalis in non habentibus lignum est sicut membrum simile in animalibus. ¶ Cortex autem sicut pellis in animalibus. ¶ Et ad hunc modum est de ceteris partibus plante. ¶ Sed nodus ille qui vocatur maleolus est factus a natura ut in ipso stet succus et ampliorem accipiat digestionem. ¶ Cuius signum est quoniam si in ramo silvestris arboris fiat incisio ultra medium ita quod medulla sit abscisa. et postea ligatus consolidetur temperabit maliciam fructuum. et meliorabitur sapor eorum. ¶ Causa autem est quod ibidem retortum porum inveniens nutrimentum ascendens per truncum stat. et diutius digestum in meliores digeritur et transformatur fructus. hos autem nodos habent proprie in plantis ea que rare sunt substantie. et habent magnas medullas. aut in toto sunt concava. et cum hec sunt valde longa sicut est vitis et viticella. et cucurbita. et arundo. et genera frugum. ut triticum et siligo. et ordeum. et avena. et alia huiusmodi. ¶ Radices tamen habet planta ori similes quantum ad tractum nutrimenti. ¶ Habent autem secundum alium modum similitudinem et effectum cordis radices plantarum. quoniam cor nutrimento attracto primum infundit calorem vivificum per quem ad membra moveri incipit. et hoc facit radix in plantis quoniam ex radice datur eis calor et forma vite potentialis per quam ad omnes partes plante naturali motu movetur. ¶ Sunt plantes voraces dicte et abstinentes propter suarum radicum dispositiones diversas. Raras enim et porosas et calidas habentes radices multum trahunt de nutrimento. plus quam consumi possit et firmari a natura arboris. et tunc arbor generabit fructus vermiculosos et putrescentes si non exsudet vel aliter emittat superfluum humidum. In iuventute autem plantarum hoc maxime accidit propter calorem iuventutis earum.

¶ Alii autem curant ex hoc quod perforantur iuxta radicem. ibi enim exit superfluum humidum sicut per flebotomiam. ¶ Si autem plante calide et rare radicis sint in terra sicca in qua pluit raro. et in qua cadit cum impetu multa pluvia sicut in terra climatis secundi et tertii. et forte quarti pro aliqua quarti sui parte contrahit radix plante multis vicibus interpollatis ex habundancia pluvie multum nutrimentum quod antequam alia pluvia superveniat trahit ad partes superiores. et completa digestione perficitur. ¶ Et ideo tales in talibus locis plante sepe forte florent et fructum emittunt. ¶ Et hec est causa quare in terra maurorum sepe florent arbores in uno anno. ¶ Fit autem et hoc in nostris climatibus licet non producant plante nostre nisi paucos flores quando post estatem humidam sequitur autumpnus valde calidus et siccus. ¶ Sunt autem quedam plante humide aquatice molles. et ille quocumque modo infigantur terre de facili radices emittunt. et convalescunt. ¶ Hec autem faciunt quedam dure propter similitudinem ligni radicis et corporis plante. sicut buxus. cuius ramus in terram infixus de facili convalescit. ¶ In quibusdam autem hoc non fit causa est quod destituitur lignum nutrimento antequam ex se formare possit radices, eo quod aut porosum non est. aut non habet calorem sufficientem trahentem et ideo arescit antequam ex se emittere possit radices. et ideo quecumque calide sunt infixis ramis in terra convalescunt. sicut buxus. et savina et multe alie. ¶ Et iterum quecumque molles sunt tactu ab humore terre nutriuntur. et implentur et convalescunt. sicut salix et tilia. ¶ Quecumque autem neutram habent dispositionem harum frequenter arescunt cum rami earum terre infiguntur. ¶ Vena autem in planta proprie loquendo non est. set neque secundum multum manifestam similitudinem habent. sed vie nutrimenti deservientes ei. quod

alii sunt directe ascendentes. et ex crescit planta que per quedam tunicas herbales. vel lignas. quarum una supponitur alteri. que aliquando sunt tortuose. et tunc efficitur planta nodosa. Alii autem reticulati diffunduntur in plantam. et porositas directas nutrimentum trahitur. et per transuersales retinetur. et reprimitur in partes plante ipsum nutrimentum. Veniunt autem me iste alii a radice ascendentes. alii autem ex medulla ad exteriora plante. sicut linee vel te producte ab eodem centro. Talis igitur est dispositio uenarum in planta. Medulle autem plantarum uidentur esse sicut nucha in animalibus. et per medullam arboris decurrit et pulsat plus de spiritu plante quam per aliquas alias uenas. et in ea est rigor spiritualis plante. quia aliter partes distantes a radice non bene uniuersi currerent ad formam speciei plante. Et ideo plante habent ortum et principium ramorum quorum oriuntur a corporibus plantarum a medulla qui ex medio indicas. Et quando ligna scindun tur per ariditatem profundatur frequenter scissura continue usque ad medullam. et ulterius non inue nitur profundari fissura nisi raro. Plante autem que nutriuntur ex medulla per poros trans uersales habent medullas maiores. Et que nutriuntur per poros directe ascendentes habent medullas minores. Et quedam non uidentur medullas habere quando magne effi ciuntur. propter hoc quod linee tunice artate per alias circumuestientes comprimuntur. et dein sensibiles fiunt uie medullarum. Et probabile est quod hec sit una causa corrupcionis magnarum plantarum interius. suffocacio uidelicet spiritus uitalis in medulla inclu sa. propter hoc quod comprimitur per circumstans in durum et constrictum lignum. Ipsa autem substantia me dulle. uidetur esse sicut purgamentum quoddam collectum quod proicitur de arteriis animalium. et hoc fit per calorem spiritus et motum qui pulsat in medulla. Cuius signum est quod fere omnis medulle plantarum perforatarum inueniuntur a principio iuuentutis plante

eorum albe et humide. et in processu etatis declinatur ad citrinitatem et siccitatem. Sunt autem plante quedam fere totam substantiam habentes medullosam. sicut sambucus et ebulus. et hii et omnis illorum nodos habent multos et nutriuntur ex medulla. et non est multa in eis et in hoc genere est uitis. sed minus est medullosa quam sambucus et ebulus. Alias autem experimur plantas in toto concauas sicut fistulas quedam et calamos. et hoc fit ideo quia ille multo indiget spiritu fumoso libe ro eleuatur in concauo plantarum illarum ex nutrimento quod ascendit per directos poros laterum plante sicut arundo et calamorum genus. et hec. Hec igitur est dispositio. Cortices in plantis sunt sicut coria in animalibus. sed quia non adeo aderent plantis quantum coria in ani malibus. Et sicut in animalibus pars corii ex cor ticata et abscisa non reficit sine magna animalis cicatrice sed scissa per longum et latum pel lis cito consolidatur. ita est in corticibus plantarum. propter quod exsiccantur plante frequen ter quando in stipitibus in circuitu cortex abeis abraditur usque ad carnem plante lineam vel herbalem. Non est autem cortex ex contextione uenarum sicut corium animalis. sed substantia corticis generatur ex terrestri plante expulso ad superficiem ipsius. Est autem cortex duorum modorum. interior scilicet et exterior. Interior mollior. et exterior durior et as perior. medullarum

De diuersitate materialium et sim plicium partium plante et de causa augmenti eius.

Sicud autem in animalibus inter reticula stes uenarum et neruorum sunt supplementa partium simplicium que sunt carnes. vel ea que sunt loco carnium in non habentibus carnes. ita sunt in plantis lignee partes vel herba les que simplices sunt et materiales. quibus auctis augetur planta. et quibus dessiccatis et diminutis planta uidetur exsiccari et diminui. et talia proprie dicuntur partes simplices in plantis. et materiales eo quod ille

in fluuit p nutrimtu. et effluuit per exsic
catio plantar sic matialia supplemta i
aialib. Hoc a qda coi et usitata anotho
mia cognoscit in urtica maiore et canabo
et lino. et in multis alijs. quias uenales
hnt multu fortes et uiscosas et directas.
et qn in aq ~~putruit~~ in eis caro matialis
et postea exsiccat et qminuit et qfricat et
recedit. et remanet partes uene illaru
plantar ad modu lane longe candide
et molles ppt uiscosu sbale q e in eis. et
fiut ex eis panni. Et hic e modus
que habebat antiq philosophy in corporib
hoinu et alior aialiu qs ligabat q ietu
aque uehemtis. et tc abluta carne mali
et molliori remanet reticulato ex uenis
et neruis et demostrabat mod diuisionis
eor in corpib aialiu. Sic aut e i urtica
canabo et lino ita et absq dubio e in
alijs plantis. licet matiale no ita pos
sit ab officialib ptib separari in eis.
Pars aut no sinplex in planta dicit ee
q ex plib simplicib e qposita. sic radix
et ramus. et hmi. Planta dicit a platone
ee figure hois qsi. radices eni ht sbt
ori similes. Set dilatant undiq ut nut
mentu accipiat. Et ideo dilatat planta
inferius. Supi aut dilatat ppt ramor
infusioe q multiplicat ex dualy causis
quar una est matialis. s. nutrimenti
habundancia. Alta aut efficies q est
calor solis undiq extius tanges arbo
rem et ebullire facies sucu. et euocas
ad extius. et ido erupit in ramor mltitu
dine in supioib ubi magis qstringitur.
et p digone ampli sbtiliatur. Et hui
signu e q plante q circuscepte sunt
multis alijs plantis. sic arbores inemo
rib spissis et ubrosis crescut in altum.
et no multiplicat in eis rami. nec mlt
tum ingrossant ear stipites. et caren
tia qda ramor e. eo q p calore solis no
pot in eis euocari et ebulire suctus ad

supficie. Et pot frig umbre qcludit
calorem interi q int multiplicat ex
fuga qui eleuat totu nutrimtu in altum.
Et cu mot frigois fit ad centru. quoti
ens mot calois acentro expellit nutim
tum ad circuferentia ut impiguetur
et dilatet stipes coties reflectit a frigi
loci ubrosi in se nutrimtu. et impedit sti
pitis ingrossatoez fieri. De gnone et na
foliorum floris et fructus. ~

Dicamus itaq q foliu in omib plantis
matia e humor aquosus. no bene di
gestus ac terri sicco no bene afece terre
tatis purgato. aliqtulu passus et qmixt.
Finalis a intento folior e ad fructuum
coopimtu. eo q natia apurgatoe indigeat
a supfluitate humidi a ssi. Et cu sit sagax
et ingeniosa eode purgameto utit ad fruc
tuu defensioe. Causa a ta folior qua
fructuu e qm duo sut uapores ingne
ta in uentre plante q in oib uaporantib
alijs. Vapor. s. humid et aquosus et uapor
sict uentosus. Vapor humid est matia
folii. Vapor aut sict uentosus e mia
fruct. ppt q et fruct sm gen suu uen
tosi esse indicant. licet aut foliu per
ubra tepata restringat solis arsuram
tn qr fruct multa indiget in solis
pducit foliu aliqtulu distas ut non
obstet digestioi q fit p solem. Floru
aut sba gnalr est fra ex humido sbtilioi
q calore primo ebullit. et ppt habundanc
iam q e in ipo dilatat ad mod folii.
Eo tn qr humidu ht mag digestu flos fere
ulr e odois boni. q nullo modo eet n
humidu optime digestu et sbtile habet.
sicut et terrestre q e in ipo sbtilissimu e
et ualde qmixtu cu humido. Cum eni
ex uapore terestri uentosa creato sit fi
uctuu est in ipo uapore sbtili aliquid
et humid et minoris terestritatis q no
de facili qstat. et in spissat calido dige
stiuo. et hoc tn fit mag uaporabile

Quod residuum eiusdem quod est in substantia plante in
loco gemme, in quo erumpit fructus, primo
calore statim erumpit et formatur in florem.
Propter quod ad hoc florum ros quem mel producit et
ceram. Et hec inveniuntur in interioribus florum in
profundo. Quia cum natura format florem subtile humi-
dum, quod passivum est subtili et bene commixto sicco,
fluit ex ipso subtile et bene decoctum quoddam
humidum aqueum per modum dulcis fleumatis
in carne humorum in animalibus. ¶ Constat ergo
quod florum substantia fit ex subtili aqueo commixto cum
subtili terreo quod subtilitate sua potius formabile
est in figuram floris quam in grossiciem fructuum.
Et ideo primo calore veris flores prorumpunt
propter subtilitatem substantie sue materialis, et facilius
leduntur a frigore quam folia vel fructus propter eandem
causam. ¶ Et sunt multum redolentes propter
substantiale humidum quod a sicco quiescente passivum est,
quod quasi spiritualiter ita resolvitur in ipsorum substantia.
Et humidum foliorum magis est grosse aque
indigeste. ¶ Et humidum fructuum in principio
sui magis est stipticum et terrestre, indigens
multa digestione, propter quod ultimo completur
post folia et flores. ¶ Amplius cum fructus
cadunt et germinant, non trahunt augmentum
vel nutrimentum a carne illa sed a terra. ¶ Cuius
signum est quod cum aufertur tota caro circumposita
melius germinant semina quam quando in eis rema-
net. ¶ Propterea nutrimentum fructuum putrescit
facile eo quod natura non excogitavit illud nisi ut
putrescat completo semine, et cadens in loco
seminis fimet et infundat lutum in quo
semen facilius convalescat. ¶ Cuius signum est
opus rusticorum. Hii enim vites feraces vo-
lunt facere, fimant eas ex pampinis et
acinis que colliguntur ex ipsa eadem vinea
cuius vites feraces esse intendunt. ¶ Hec
autem considerantur in operibus nature. Si enim caro
fructus ad fecunditatem seminis non conferret,
cum natura numquam deficiat necessariis, procul du-
bio separaret semina per cessuram et rapturam
a carne fructuum cadentium. Et hinc convin-
cimur in nature opere. Oportet enim quod fima-
tio terre que fit per putridam carnem fructus
ad fecunditatem seminis eidem operetur. ¶ Con-
tingit autem frequenter deperire fructum quam florem
ex aliqua trium causarum. Aliquando enim magne sunt
plante, et humidum ponitur ad nutrimentum ex quo
formandus erat fructus, sed subtile quod transit
in florem non est ita incorporabile plante, et
tunc perit fructus et non flos. ¶ Aliquando autem non
ita cito potest moveri et vinci grossum sicut
subtile humidum, et tunc secundo tertio forte vel quarto
anno fructificat licet omni anno floreat.
¶ Aliquando autem non potest tamen attrahere propter duriciam suarum
radicum, et tunc forte non attrahit sufficiens
nutrimentum fructibus nisi per duos annos vel tres.
Et quando congregatum fuerit in planta sufficiens nu-
trimentum tunc fructificat, et non in aliis an-
nis. ¶ In oleis igitur pinguibus tale est iudi-
cium sicut diximus. Sed olea sepe privatur fruc-
tu, eo quod ad fructum eius multus humor pinguis
exigitur, et multus calor digerens, et ideo
ex dictis causis frequenter impeditur.

De unitione et divisione plantarum.

Est autem unus modus unitionis qui fit per
insitionem, in qua planta unitur plante
sicut stipes radici, et sicut ramus stipiti et
continuatur cum ipsa ita quod postea efficiuntur eiusdem
ligni et eiusdem nutrimenti, cum tamen non sit eiusdem
speciei aut forte eiusdem generis quando fit insitio.
¶ Et planta que inseritur in tantum trahit nutrimentum
ab ea cui insita est quod inferius cui fit insitio
natura sua nichil producit nisi radices. Superius autem
nec ramos emittit nec surculos nisi raro. ¶
dirigit tamen sucum ad naturam et modum insite,
et non eius cui insita est. ¶ Et ex hoc sciuntur in arbo-
re duas esse digestiones, licet ad invicem sint satis
similes: quarum una est in radice, et altera in stipite
et in ramis. ¶ Quare probabile est meliorem esse
insitionem inferiorem quam superiorem. Et quanto
magis fiat inferius tanto magis fructum et
saporem eius immutari et domesticari; quanto non
fiat altius tanto minus. Quia maior est in
mutationis virtus in toto quam in parte, et maior
in maioris arboris parte quam in minori.

¶ Et quod huius mirabile est, caro fructus est secundum naturam et virtutem digonis stipitis. et sapor nuclei et vigor est secundum naturam et virtutem radicis. ¶ Cuius causa est quod pulpa carnis fructuum est de primo fluens. substantia autem nucleorum non potest de primo fluere. sed de ea parte que est loco cordis plante, ex cuius virtute tota arbor informatur. et hec est radix. ¶ Simile autem est in seminibus animalium que ex maxima parte abscinduntur de cerebris animalium et attrahuntur ut distillantia per totum corpus virtutem totius corporis accipiant. ¶ Sic enim et nuclei trahuntur a primo membro arboris ut accipiat virtutem totius et maxime radicis que est virtutem tribuens toti corpori plantarum. ¶ Dubitatur autem quare in animalibus divisa non convalescunt. divisorum autem in plantis utrumque convalescat. ¶ Solutio quod videlicet planta propter similitudinem suarum partium undique sic per os quoddam suggit nutrimentum et in se quasi in ventre et venis digerit. et ideo convalescere potest. ¶ Sed in animalibus quamvis habeant in multis similia corpora et ideo diversa in utraque parte retineant sensum et motum tamen quedam organa divisam a reliquo corpore habent formam sic ut os. et ideo quecumque partes illis destituuntur convalescere non possunt eo quod nec nutrimentum possunt suggere. nec ad congruitatem sui corporis digerere sine istis. ¶ In divisione autem ista magis lacerata convalescet. nisi sit valde rare substantie, sicut vitis et salix. sed autem ideo fit quia cum laceratur ad inferius ramiculus retinet meatus aptos et venas integras versus nutrimentum. et ideo statim ut vite ille ad nutrimentum attingunt suggere incipiunt et convalescat planta. ¶ Cum autem secatur vel inciditur tunc pori diriguntur ut penitus unum ad nutrimentum et non per longitudinem alia nutrimento infiguntur. et in ipsa sectione totum corpus plante concutitur et ipsi pori artantur per collisionem et oppressionem impetus sectionis. et ideo frequenter arescunt incisi. preter vitem et salicem que sunt rare substantie. sed tamen magis convalescat ex transuerso aliquantulum longo vulnere abscisus ramus quam directe abscisus circulariter. et hoc contingit, ut dixi, quia poros plures et aptos habebit usus nutrimenti quando ex transuerso secatur, quam quando ex directo. ¶ Cuius signum est quia quando dividuntur radices antiquarum arborum secundum longitudinem melius fructificant eo quod per totam longitudinis divisionem per poros fit attractio nutrimenti. ¶ Si autem et directe secet in profundum nichil omnino confert. et forte nocebit tantum quod arescet arbor ex illa.

¶ Adhuc etiam alia ratio est quod longitudo divisa non impedit cursum nutrimenti. sed latitudo divisa statim viam et cursum nutrimenti intercipit et impedit. Et ideo scissura in arboribus per longitudinem facta nichil omnino in sapore et figura variat fructus quando fuerit sanata. ¶ Si autem dividantur vel medulla que in medio est in musculorum et consolidentur statim variabuntur fructus et sapor eorum propter divisionem. quod contingit propter impedimentum nutrimenti quod fit in nodositate que nascitur ex secundum latitudinem divisa planta. Et ideo divisio secundum latitudinem est quedam modus in sectionis, et non divisio in longum sicut ostendemus in sequentibus. ¶ Propterea plantis per abscisionem et restitutionem partium organicarum redit continue iuventus. ¶ Contingit autem aliqua parte amicte radice et pullulabit ex stipite alia radix. et nutriet ramos. et pullulabit ex radicibus stipes et rami. ¶ Et similiter contingit amictere et recipere ramos aut omnes aut aliquos. De transmutatione et mutatione unius plante in aliam.

Alius modus transmutationis est, quod miro potest perdi silva quercina vel fagina, completorum lignorum et magnorum, quod recrescat in eadem specie. nam perscisis arboribus predictis recrescunt arbores que tremule dicuntur, et arbores que vocantur murice in partibus alamanie. que sunt maioris ignobilitatis

q̄ pme fuerit. ¶ Cā aūt hui ē q radices
uetustay arboy solide aduri sūt ⁊ da
usoy poroy. nec ualet uel pullulare
postq̄ stipites arboy stanciā sup eas pasi
fuerit. ¶ Putrescit ig. ⁊ calor exalās
ex ipis ⁊ sedm ꝑhēs humidū efficit forma
tiuus plante alti⁹ spēi. ⁊ q destitute
ē augore arboris anrioris pullulabit
in arbore ignobile. ¶ Et aliqn nō pull
ulabit oio. ¶ Aliqn nō gñatur inde n̄
fung⁹. ul' gmen. ul' aliqua alia herba.
¶ Est alī mod' ualde multiplex sic certissi
me pbare potuit omis q̄ expit' i italibȝ.
Fere eni quociēs cuiꝰ una ⁊ eade arbor
fructifera in stipite abscidit ⁊ relin
qtur inferior pars intra sic fit insic
tōe ⁊ ipi' eidē arboris fragiū in eodē
trūco inserit fiūt ide plante quarū
fructus nec in figuā nec i sapore cum
pcedentibȝ quꝰuīt. ¶ Cū aūt inserūt
fragia pruno y ⁊ cinoy ul' alioy fructu
um ossa hn̄ciū intruncū salicis effici
unt fruct⁹ sine ossibȝ. ¶ Sil' aūt si i
seritur uitis in cerasū ul' piru ul' ma
lum inueniunt ue matura qñ cerri
sa sūt matura. ul' pira ul' mala. Et
tales mutatōes ualde innumabiles
hostendē se hūs q diu'sas studiose fa
ciunt insictōes. ¶ Item expitū ē q cū
inserūt fragra psica in pnū ul' cani
truchū siue stipitē q mutant ambo y
arboy nature. ⁊ fiūt esula maiora
⁊ meliora q̄ sit alia esula. ¶ Et ur
h fieri sic in alibȝ ex pmixtione uariorz
seminū in cōplexione sic asini ⁊ equi
ex qbȝ gñant muli ul' burdones. nō
eni longe ē psicus a pruno ul' cano
⁊ io cū utrqȝ arbor rare sbe sit utrqȝ
uirtute suā coicat alt'i. ⁊ sic ex p
mixtis uirtutibȝ i loco insictōis fit
succ' pmixtarū uirtutū. ⁊ io tc ille
q sup loca in cisionis extollit' pmu
tatur paulatim in spēm aliā que ē

esculus arbor. q p figurā folioy agno
scitur q illa aliqd uicinitatis ht' ad
cauū ⁊ pnū. ⁊ ossa q̄ sūt in esculis.
⁊ hac indicat uicinitatē. ut p̄ dcā
scribit frater albe. ¶ Est aūt pt' dcās
mutatōes illa q̄ de siluēri fit domestica.
⁊ de domestica siluēris. cui modū ⁊ cām
opartet cognoscere. Est eni de expitis
q ois planta domestica sbtto cultu
siluescit. ⁊ omis siluestris domesticat'
qn̄ colit' ad hit'. ¶ Siluēres aūt hūt pl'es
fruct' q̄ domestice. sȝ hnt eos minores
⁊ acriores. sȝ domestice hūt pauciores
sȝ dulcioēs ul' mi' acros. ⁊ maiores fruc
tus q̄ siluēres. ¶ Modus aūt q̄ domestica
fit siluēris ē p sbttōez cult' ⁊ loci indu
racionē ⁊ arefactōez. ⁊ pcipue si ad sabu
lositatē ⁊ arenositatē q̄tat. tc enim
durities nō pmictit ad plantas distillē
ul' euaporare nutrimtū sufficiēs. Arefactio
aūt puabit nutrimtū ⁊ sabulositas
siue arenositas undiqȝ fac' euaporare
⁊ nō q̄stabit uapor circa radices plan
tay. ⁊ tc plante macre ⁊ spinose et
plimoy fructuū efficiūt. ¶ Multitudo
aūt fruct' earū ex siccitate puenit.
q siccitas ē cā diuisiōis in multa et
parua. undiqȝ eni incipit nutrimtale
humidū sicco. ⁊ io in multa parua diui
ditur. ¶ Efficiunt aūt fruct' acerbi ul'
amari p hoc q tale nutrimtū nō obedit
digōni cōplecte sic facit humidū domesti
catōis. ¶ Modus aūt quo siluēres q̄tiū
tur in domesticas. ualde ē mltiplex.
⁊ cōsistit circa tria in gñe. hoc ē circa
naturā fundi. ⁊ circa naturā plantay.
Et circa ūbras ⁊ soles ipay. qm opor
tet fundū ipm q̄tere ⁊ impinguare
⁊ solidū ⁊ ctinuū facere. ⁊ tm̄ non
denset ita q supius stilantes bonitates
recipe nō possit. ⁊ inferius ex tr̄a ua
porantes circa radices plantay ctineē
⁊ oportet cōgerē eū ex tali tr̄a que cū

stillicidiis in se fluentibus infunditur. et cum evaporatione movetur apte. et congrue contemperatur ad complexionem plantarum. ¶ Circa plantas autem est consideratum putando eas per abscisionem spinorum et superfluorum. et per insitionem. et aliquando per unguenta et emollitionem eius. et per divisionem eius ut ingrossari possit planta. ¶ Et quando fit insitio si debeat silvestris domesticari oportet quod aut fragmen eiusdem inseratur stipiti suo. aut fragmen alterius quod non est silvestris. aut in fragmina eidem stipite suo manentia ultra medullam ex transverso inadantur et relinquuntur. quia talis nodus incisione vel insitione generatus ex soliditate sua magis retinet calorem naturalem. sicut lapis calefactus maiorem et magis diuturnum habet calorem quam lignum humidum. et diutius stat in tali nodo tamen propter tortuositatem et etiam propter soliditatem ipsius. et ideo melius ibi digeritur. et tunc fructus fiunt dulciores et convenientiores. et iste est precipuus modus domesticationis. ¶ Considerationem autem diligentissimam oportet habere in umbris et solibus talium locorum. quoniam quedam non bene convalescunt nisi in umbra sicut cucurbita. Et quedam non nisi in sole calido vehementer sicut vitis. et ita est in aliis multis. et ideo ista sunt valde attendenda. ¶ Quod autem maiores et pauciores sunt fructus domesticarum quam silvestrium plantarum cum est humidi habundantia nutrimenti quod non est tot divisionum eo quod non tantum habet de sicco et acutis partibus sicut nutrimentum silvestrium. Et ideo cum sit habundans non facile divisibile. in pauciora dividitur sed in ea in qua dividitur habundantius fluunt. et ideo magis crescunt et ingrossantur earum fructus.

De alteracionis diversitate que fit in plantis

Secundum autem generationis diversitatem notanda est occurrit alterationis diversitas in plantis eo quod ipsa frequenter alterationis diversitas causat generationis diversitatem. ¶ Et de hoc traditum est ab antiquis. quod arbor loci sterilitate et antiquitate nimis induratur et compactum habet corticem qui concludit poros radicis per quos nutrimentum trahere debet. ¶ Et si scindatur radix eius precipue in ramis maioribus ipsius radicis. et scissure illi lapis immittatur ne iterato claudatur et consolidetur incipit trahere nutrimentum per poros partium scissure et iterato vegetari et fructificare. Et sic de sterili arbore alia fit fertilis. ¶ Amplius quedam arbores dicuntur masculine. et quedam feminine. ¶ Et discernuntur in hoc quod prius pullulat masculina propter calorem fortiorem movens. ¶ Et quod folia eius strictiora et minora sunt propter siccitatem masculi. et hec habent in plantis pluribus locum. sed maxime in plantis in quibus ramus vel pulvis masculi positus super ramos femine confert ad generationem fructuum et maturitatem. ¶ Idem est si plantetur masculus iuxta feminam ut odor masculi beneficio venti deferatur ad feminam. ¶ Similiter si arbores malorum punicorum plantentur iuxta olivas ut vapor balaustium ad olivas feratur conferunt. ¶ Et per oppositum quedam plantarum convicate aliis impediunt generationem et fructificationem earum sicut corillus impedit vitem. et nux fere impedit omnes alias plantas propter penetrabilem amaritudinem quam habet. ¶ Ex alteratione et aliquando contingit quod tantum aliquando ex sterilitate vel alia causa alteratur planta quod mutatur omnino in aliam speciem plante. aut secundum totum aut secundum partem. et hoc modo dicitur calamintum in mentam transmutari aliquando. ¶ Similiter autem triticum in siliginem mutatur aliquando. et econverso siligo in triticum. ¶ Causa autem maxima alterationis istarum est per cultum nutrimentum et locum. Amigdala enim et malagranata et quedam alie plante a sua malicia de facili mutantur per culturam. ¶ Malagranata enim stercore porcino fimata et dulci aqua frigida irrigata meliorantur. ¶ Amigdale autem precipue quando humidum superabundat si clavis infigantur vel perforentur in aliquibus locis ut distillet superfluum humidum cum gummi quod multum ipse emictunt post confixionem et perforacionem

emendatione recipiunt. ¶ Sic et plante que uermiculosos faciunt fructus curantur. Sed rustici non faciunt nisi unum foramen per quod distillat superfluum humidum. quo cum emictitur aliud melius digereret a calore complexionali. ¶ Hoc etiam artificio plante siluestres in ortenses quandoque conuertuntur. educitur enim ex ipsis humidum incultum. et per cultum alterantur corpora eorum sicut per medicinam. et tunc ad aliam complexionem conuertuntur. ¶ Sic medicus ducit humorem malum et postea prebet nutrimentum bonum. et alterationibus studet ad generationem sanguinis boni. ¶ Locus tamen et labor industrie in cultu multum conferunt maxime ad tales alterationes. et precipue tempore anni in quo fiunt huiusmodi plantationes et alterationes. quedam enim plantarum non emendantur nisi transplantentur. ¶ Tempus autem in quo precipue plantantur est in principio ueris cum tota adhuc uirtus est in planta. tunc enim transplantata conualescit quia iam in se atraxit humorem et calorem ex quibus pullulat. Et adhuc frigore iuuatur ne humidum et calor eius euanescat per euaporationem. ¶ Plante autem plantantur in yeme. quia iam facta est plantatio in yeme et melius conualuit quam ea que facta est in uere. In yeme enim calor naturalis clausus est in seminibus plante. et calor qui est in uisceribus terre conclusus facit euaporare subtile humidum ad radicem que in locum caloris terre infigitur. et ex hiis planta conualescit. nam uiscera terre magis calida sunt in yeme quam aliquo alio tempore anni. Cum autem uiscera plante sint humido [calido] uaporante implentur et impregnantur sole appropinquante emictuntur et conualescunt. ¶ Et hec est causa quare plantatio que profunde fit in uisceribus terre optime conualescit in yeme. ¶ In autumpno autem paucissime plantantur. quia tunc humor euanuit. et calor et terra redacta est in cinerem. frigidum per calorem estatis. et sic nec ex parte terre nec ex parte plante conualescere potest. ¶ In estate autem generaliter mala est plantatio propter calorem et siccum quod euanescere facit uigores plantarum. precipue tamen in cancro et leone. postquam oritur stella que dicitur canicula. quia tunc tempus calidissimum et siccissimum est. et sunt corpora plantarum eo arida. et uirtutes earum debiles. et terra priuata humido nutrimentali. ¶ In paucis tamen locis que tanto feruore temperantur fit plantatio in tempore dicto. sicut est locus qui uocatur corona frigidus ualde et humidus aut ex montibus. aut quia multum est iuxta polum aglonem uel aglonarem.

De diuersitate plantarum supra iuxta diuersam fructuum productionem.

Quedam arbores uno anno fructificant. et in alio reficiunt. et tales sunt multe. et precipue magne arbores. sicut oliue et piri. ficulnee et huiusmodi. que licet ramos producant quibus cooperiuntur et dilatantur. tamen in ramis illis non est habundans fructus nisi alternis annis. eo quod multitudo ramorum trahit succum ad suum nutrimentum et non permictit pullulare fructum nisi in alterno anno cum redundat humor in arbore. ¶ Sic et magna animalia minus ponunt in semine quam parua. ¶ Amplius quedam in iuuentute steriles sunt que in prouecta etate, quod ideo contingit quia succus totus transit in incrementum eorum. ¶ Cum autem steterit incrementum tunc melius fructificant sicut uitis que uetula et meliores et uberiores producit uuas quam iuuenis dum modo ad extremam et decrepitam non peruenerit senectutem. Illa enim in omnibus fit sterilis propter frigidum et siccum quod habundat in ea. ¶ Quedam autem e contrario melius fructificant in iuuentute quam in senectute. sicut amigdali. piri. harum autem plantarum natura perfecto est calida et humida in iuuentute ex quibus qualitatibus post iuuentutem mutantur in frigidum et siccum. et ideo primo sunt fertiles deinde in totum aride efficiuntur. et hoc plus patiuntur amigdali quam piri.

De hiis quibus indiget omnis planta.

Omnis planta tota in omnibus partibus. quatuor indiget precipue sicut et alia [et animal] scilicet humido temperato. loco conuenienti. et aqua sine humore temperato nutriente. et aere et consimili et proportionali. Cum hec quatuor perfecta et conueniencia fuerint optime nascitur planta et crescit. Si autem ab eorum discessit ab ea debilitatur generatio et incrementum plante proportionaliter discessioni eorum.

De hiis que faciunt ad plantae generationem et augmentum.

Herbe autem et quecumque vegetantur et crescunt radicatus in fixum terre indiget uno vel pluribus de quinque rebus. hec autem sunt. semen. putredo. humor. aqua. plantatio. que est planta nata super plantam aliam. ¶ Horum autem quinque primum quidem in se virtutem habet formativam plante. et est in ipso similiter materia et efficiens. ¶ Secundum autem virtute formativa acceptum a virtute stellarum. humor autem quod commixtus est ex elementis, cibus est et materia tamen generationis que generante iam plante. hunc enim planta per digestionem depuratum trahit de terra. aqua autem sicut in omnibus nutrimentis non deficit nisi in hoc quod ipsa est alimenti vehiculum. nec fluxum habet ad partes cibus nisi per motum aque. Inremeabilis enim existens in seipsa bene cremabile facit cibum ad membra. et ad partes eius que nutriuntur. ¶ plantatio autem super plantam aliam est que fit per insitionem. et qualiter sit propterea quod planta intus habens humorem putridum virtute solis exalat illum et sic in planta alia infixa plante in figura differens ab ipsa. ¶ Sunt igitur tria istorum generatori plante deservientia. duo autem conferunt ad nutrimentum. ¶ Ad generationem enim conferunt semen et putredo. et plantatio in planta alia. Quod est generationi confert oportet quod habeat in se formas aliquid, et ad speciem plante deducens. hec autem fortificatur a virtute inferiori sicut semen. a virtute vero superiori sicut putredo. et hec quidem duo sunt proprie conferunt ad plante generationem. ¶ Tercium vero quod est plantatio plante in planta alia confert similiter ad generationem et transmutationem ipsius in figuram. ¶ Similiter autem que confert ad cibum plante diversitatem habent duplicem. quoniam humor est cibi substantia aqua autem confert proprium cibi modum ad partes nutriendas. ¶ Sunt autem quedam adhuc que videntur conferre plantarum generationi et in quo incremento de quibus et super facta est mentio. sicut locus conveniens. et aer equalis. Sed hec non faciunt ad esse plante sed ad bene esse et non confert nisi ratione seminis aut putredinis. aut humoris que sunt separata ex loco et aere plante connaturalibus et convenientibus. idem autem eveniet quod venit in plante constitutionem in viscatur humorum seminis et putredinis et cibi plante sicut fit in animalibus. ¶ Amplius plante vegetantur in calido tempore in umbra noctis. et lignescunt ad solis fervorem. eo quod calore et humore per evaporationem destituuntur. ¶ In yeme autem quando constringuntur plante exterius, intus inveniuntur succose valde magis quam in estate. ¶ Actus autem quod multum variat et iuvat naturam plantarum est cultus hominis. et hoc est ideo quia plante inanimatorum vicine elementa sunt et eorum vires et materie multum habentes. et ideo quod mutat qualitatem terre et humoris inquisita est planta multum mutat naturam plante.

De putredine sive letamine et stercoratione. et cibo plantarum.

Licet natura sola sit principium rerum naturalium tamen in hominibus hiis quorum substantie sunt transmutabiles multum iuvat arte et cultu ut in melius vel peius transmutentur. ¶ hac igitur consideratione loquimur de agris et eorum cultu. et ortis. et pomariis. et ceteris per que fit cultus plantarum. et removentur a silvestritate ad domesticationem. ¶ Sunt autem maxime. 4. que circa hec consideranda sunt. Scilicet videlicet. aratio sive fossio. Seminatio. et insitio. Circa hec student omnes agricultores principue. ¶ Cibus autem non est aliquod simplex elementum. oportet igitur cibum plantarum commixtum esse si enim simplicia planta nutriret et ex quibus constaret quod omnino racionabile est. ¶ Ad hec autem cibus non est aliquis qui ad membra plante deduci per se possit propter quod indiget planta rigato cibo ut hoc conferat ex rigatione quod animalibus confert per potum qui vehiculum est cibi decurrentis ad membra. Cibus igitur proprius plantarum erit aliquid commixtum humidum. Res autem commixta humida integritate et salute consistens non est in via mutationis ad aliud sed salvatur in se ipsa.

Propter quod nichil nutritur animali nutrimento in sua
specie et suo esse salvato, sed pocius ab eo quod
iam aliquantulum corruptum est et destitit ab esse proprio,
aut est in via ad illud. Propter quod aliis rationibus
evenit in quibus cibus corrumpitur et exhibit
ab eo id quod nutrit animal humidum nutrimen-
tale. ipsa enim extracto humido ipsius quod attra-
hit in cibum corrupto est eius quod nutrit quod
in ventre ingestum est per manducationem.
Omnis enim corruptio que est secundum naturam sic
fit quod exhibit humidum, et remanet siccum
terrestre incineres, sic cito incinerantur
omne stercus animalium. ¶ Cum igitur non ven-
tre habeant plante sed terra pro ventre
utantur, oportet in terra circa plantam esse putre-
scentem cibum plante, et tunc attrahit radi-
cibus eius humidum, et illo cibatur. ¶ Hoc autem
probat opera rusticorum qui stercore quod letamen
vocant, propter omnium plantarum fimant gratia
quod non ad radices distillat nisi rigatione plu-
vie, aut aque desuper fuse. ¶ Hec autem letamen
in genere duos habet humores, unum quidem
super enatantem et aereum quod non facile est in
corporabilis plante, sed pocius attrahitur
et incidit a sole. ¶ Alterum autem habet adhunatum
et immixtum subtili sicco quod est in ipso et hoc est
vere cibus plantarum. ¶ Plante generaliter
cum sicce et duri sunt quam corpora animalium, et tali
indiget cibo quod terrestre [illegible] indurabile et sic
cabilis sit. Ultimus enim cibus nutriens similis
est nutrito. ¶ Indicat autem et hoc accidente plantarum
quod nimis pingui et humido nutriuntur
letamine, contrahunt enim fructus earum saporem
ex letamine, et sepe earum contrahunt nascentias
et putredines. Ex letamine autem quod commodo
natura cum suo [illegible] terrestri habet
humiditatem et bonam permixtionem qualescunque
et corroborantur et fructus proferunt congruos
et utiles. ¶ Adhuc autem si nimis humidum
et pingue sit letamen aquosam planta contrahet
humiditatem plurimam, et luxuriabit in foliis
et mollibus ramusculis, et non sufficientem
profert fructum, et ille quem profert erit aquosus
et inconveniens. ¶ Hoc autem hostendit

omnis silvestres plante que nutrimentum siccum
habent et terrestre. fructus enim omnium illarum
calidiores et sicciores sunt et forcioris odoris
quam ortensium que cibantur letamine aqueo.
¶ Adhuc autem in pinguibus demum est fructus carnis ex humi-
do vetuoso. hoc autem non est nisi quod terrestritati fortis-
sime permixtum est. hoc igitur est maxime quod cibat
et mutat sapores et modos fructuum. Propter
quod stercus avium non aquaticarum, et precipue
columbarum precipit paladius permisceri cum
letamine. stercus enim hoc fervens est valde
et suo calore in letamine superflua consumit
humiditatem, et tunc magis convenit plantarum
cibo. Ideo et asininum et equinum vel ovinum
et caprinum a rusticis stercus assumitur. hoc
enim animalia siccas habent egestiones, et per inductas
rationes magis congruunt letamini plantarum.
¶ Hac de causa precipitur caveri a stercore porcino
quod tamen ex specie quam ex accidente quia siccum non est
plantis affert magnum nocumentum. ¶ Sic
igitur in communi disposito letamine oportet quod ipsum le-
tamen sit in via corruptionis, pocius quam sit
iam incineratum, et ad terrestritatem cineream
deductum, et calore naturali destitutum. nam
optime congruit quod iam per putrefactionem
resudat ad superficiem suum naturale humidum.
Cum enim hoc humidum nutriat quamdiu hoc ad
radicem resudat plantarum, tamdiu debitum
plantis prebet nutrimentum. ¶ Quare propter nec
veteres letamen omnino querunt, nec quod iam vetustate
incineratum est. sed quod est annuum vel tres partes
anni habens optimum esse pronunciant cultito-
ribus plantarum. ¶ Recens enim adhuc in
se claudit humorem, vetustum autem in toto
amisit in administrando humorem suum
in nutrimentum. ¶ Propter quod et periciores medi-
corum consumptorum habitacula precipiunt sub tali
letamine fieri. fomentum enim hoc letaminis
a fumigatione sua ad carnibus eorum per poros
prebet humectationis. ¶ Hoc etiam ostendit
industrie alchimicorum qui optimas quasque
maturationes in clibano letaminis precipiunt
fieri. Vocantes clibanum letaminis calorem
quem cum tali de quo dictum est humido exspirat

ad fimi sup ficiem. ¶ Adhuc a sicco letami
ne posito et non bene corrupto videmus
arescere multas plantas. non multo phibe
ant humido aqueo p continuatem irrigationis.
qr sicc calor q ex tali fimo circa radices gña
tur intendit in tales radices plante. et
ex siccat et in ariditate ɔvtit tota plata.
ppr q ex oibz his colligit letam q plante
mutat hitudinem esse debe in dispõnibus i
ductis. ¶ Sic igit ad ministratu letam
mutat plante naz plus q cibz mutat
aial q cibat ex illo. aial eni mag diuisu
e. et longius a se altat cibu qua planta.
et io cu letam h sit cibz plante et vicinior
et sibior sit cibz q aial cici mutabit ex
cibo q aliq aialiu. ¶ Adhuc a tra sepius
habitu e q planta tra ht puentre. et in
tra p m itug plante recip asimilatoez ppr
q trahit ad se plantaru mutatoez. Virtutes
eni tre pcipue sut virtutes plantaru
et sm tre mutatoez eit et plantay muta
cio. nec e aliqs mod ita queies ad mutan
dum plante naz sic p letam et letamis
ɔtepatioz. Ja eni ostendim q in planta no
sut tot viio digoes sic i aiali. Scimus
aut q siliu incor facilior est mutatio q
ethetugeneoy. Et io videm qsda platay
ex cibo no solu mutai ad altm modum
sapois fructuu suoru h et freqnt tinseut
in alias spes ex ɔtinuitate cibi et letamis.
sic supi diximi de tritico et siligine. ¶ Hoc
aut ostendit artis industria. qm siquis
in arboe pforatis ramis q sut iuxta ramil
culos aqbz dependat fruct ipleat pulu
bus optie ɔtritis foramina ita q pulues
ipi sit ex spebz multu aromaticis et obstru
at ab utroq parte optie cu cera forti et
spissa fructus erut in sapoe aromatici
sapoez pulueru retinentes. q tn ad fruc
tuu sbaz no puenit n p euaporatoez.
Oportet igit q multu mai letam cui
huor ingreditur p sbaz corp plante et
fructu mutet nalem hutatez ipi. ¶ Opor
tet aut diligent caue ne letam ɔgestu

sup tra fumet ad flores et fructus. aut
et ad gemas plantaru. fum eni ille et
sicc et incensus e et fetidus. et p poros
ad interiora plantaru ɔtingit. et plus
erupit qua malus cibus. ¶ Sic et aialiu
corpora corrupunt hui fumi et odores. ¶
hoc aut ia expti sumus in vitibz sub
qbz sarmita et palee et ouoy teste fuma
bat ad gemas flores et fruct. et multe
ex his pierut oio. qruda aut geme
inutiles efecte sut. et qruda flores.
Briq aut aliqd uvaru ptulerut oio po
stea arruit et exsiccatu e. ¶ Talis eni
fum maxime nocet his q rare sbe sut
plantis. sic e vitis. sic et plus nocet
viris q femis ppr raritate cois virilis.
Fum eni hic indigestus et no alteratus
pting int coi. et io corrup natas ta plan
taru q aialiu. ppr qd id q ex erbis ex locis
plantaru eradicatu est longius phici
ab ipis debet ne corruptois sue fectoe
plantis plent nocumtu. ¶ Oz a nos no
late ex eade ca paludes ab agricultoibz
fieri debe. sicca eni palea sarmita et stroza
no apte maturant h poci corrupunt
et corrupuit p fumu suu que emictut
humefacta aut laxi resoluut in super
ficiebz. et efficiunt molliora. p quorum
spugiositate ex sudet ad supficiem nale
humidu. et maturetur in plantaru queies
nutrimtu. ¶ Hui a iudiciu e q plante
et sic aialia athut humidu. et cibi sui ve
hiculu. Et cu no potet ut aialia paludal
pot eay pmiscet letamini qui
facit ipm in plantis undiq fluere. et
ipay partes infundendo nutre et muta
re. ¶ Nec obstat q videm quosda rusti
coy pparare loca cultuu suoy p incen
sos cespites et ligna. et te meli tra fruc
tificare in plantis. Hoc eni no fit ppr
plantas h ad tepanda duplice tre mali
ciam. friget eni tra. et ex frigiditate
steril h mo aliqd calois ɔcip quo semia
in ea iactata melius ɔualescant. ¶ Sili.

aūt ꝛ humida nimis. ꝛ ex h' secūda ītentōe
ꝛ in mixto cinē in cui' poris aq̄ nō tenet'
ꝯtrahit siccitatē terⁱ patiā ꝑ quā mag̃ habil'
efficit' ad fructificandū. ¶ Ex oībꝫ g̃ p̄dcis
ꝯstat letamē eē unū eorꝫ que p̄cipue plan
tam mutat a siluestritate in domesticatē.
Siluitas enī plante nichil aliud ē nisi
neglect' cultus ei. ꝛ sapor fruct' ei' gustibꝫ
hūanis nō ꝯpetit. ¶ Et domestica dr̄ q̄n ꝑ
cultū eī sapor ad delectatōem ꝛ utilitatem
hoīm redigit'. hoc aūt fieri ꝑ letamē probat'
ea q̄ in aīalibꝫ uidem' accidere. q̄cūqꝫ enī
aīaliū sūt domestica plu' sūt carnium
ꝓpt' nutrimēti habūdanciā. ꝛ m'taru sūt q̄li
tatū ꝛ diūsorꝫ colorꝫ. ꝓpt' nutrimēti diūsitatē.
Et sapor carniū eorꝫ est alius q̄ siluestriū.
Oportet g̃ ꝓportōal'r h' ē in plantis accidē
ex nutrimēti ad ministratōe. ut ait frater
albtus. ¶ palladius aūt refert q' sterc
corꝫ ꝯgestio locū suū tenē debebit qui
habūdet humore. ꝛ ꝓpt' odoris orrenda
aptoru ꝯuitatur aspectu. Humor habūdās
hoc p̄stabit stcori. ut siq̄ insūt spinarū
semīa putrefiat. Sterc' asinorꝫ p̄mū
ē maxīe otis. deinde ouiū ꝛ capinum.
ꝛ iumtorꝫ. Porcinū uō pessimū. Cinēs
optimi. Sꝫ colūbinū feruidissimū. ceta
rumqꝫ auiū satis utile ex cepto plustriū.
¶ Cassius uō scribit ut refert Varo. colū
binū eē p̄cipuū. post ipm sterc' hoīs.
t'tiō capnū. ouinū ꝛ asininū. Equinum
nō bonū n' pratis. ¶ Sterc' q' anno req
euit satis ē utile. nec erbas creat. si
uetustius ē min' p̄dest. ¶ Pratis uō rē
cencia stercora p̄derūt ad ubertatē erbarꝫ.
¶ Et maīs purgamēta si aqs dulcibꝫ eluāt'
mixta reliqs mel' stcoris exibebunt.
¶ Varo scribit q' ꝓpt' ulla duo debet ee ste
rculinia. ul' unū bifariā diuisū. Et qd' ī
uno nouū ē dꝫ dimicti donec maturescat.
altm uet' in agrū tolli. nec nō illd' stili
nū meli' eē lata ꝛ sūmū uirgis ac
frondibꝫ ē ad sole defensū. nō enī succū
que q'rit t'ra solē exugē oportet. Itaqꝫ

ꝑiti pcuīāt q' aqua in eū fluat. q̄ maxīe
retinet' sucus. ¶ Stercorandi sūt agri
spissi' in colle. in campꝫ ari' cū luna minu
itur. q̄ res erbis si fuert' officiet. ¶ Vni
Iugero asserit columela. xxiiij. stcoris
carpenta suffice. In plano uō. xviij. ¶
Rustici tn̄ nr̄i duplū ponūt ꝛ ultra. Set
tusci nō tantū. Itē cumuli tot dissipandi
sūt quot ea die poterūt ex arari ne stcora
exsiccata nil psit. ¶ Eiciunt' qqꝫ letamīa
q̄lbet parte yemis. h' si tpr suo eici nō
poterūt aū q̄ seras more semīs pagros
puluerē stcoris sparge. ul' capnū manu
ꝑice. ꝛ frāz sarcul' misce. ¶ Nec p̄dest
nimiū stercorare uno tpr h' frequt' ꝛ modice.
¶ Ager aq̄sus plus stcoris q'rit. siccus uero
min'. ¶ Sꝫ si letamīs copia desit hoc
ꝑ stcore optime cedit ut sabulosis locis
creta .i. argillam spgas. cretosis ꝛ nimi
um spissis sabulum hoc ꝛ segetibus
p̄fic. ꝛ uineas pulcerimas reddit. nā
letamē in uineis ꝯsueuit uini uiciare
saporē. ¶ Vel seminent' lupini in agris
cultis ꝛ uineis de mēse augusti. ꝛ de mēse
ap̄l' ul' madii cū ad debitū q̄i augmētum
ꝑuenerīt euitant'. sic enī loco letaminis
uineas ꝛ t'rā impiguāt. h' duobꝫ annis
ad plus ipōrꝫ durat in eis pīguedo. ¶ In
partibꝫ aūt tuscie cultores expti lupinos
semināt tpr q̄ seminant' rape in teris
cultis ul' stipul' bis aratis. uidelicet cīca
tres corbes ī iugerio. ꝛ expexe sem opīūt.
deinde tp̄r octub's ligonibꝫ incidunt ꝛ
in sulcis ponūt. ꝛ ibidē seminantes fru
mentū arātro sem opīūt. ꝛ inde bonum
frumētū colligit' estate seq̄nti. ¶ Mediola
nenses uō seminat' uiuicias spissas. et
cū creuerīt eas eūtūt. ¶ Alii aūt seminat'
s'legā ꝛ euītūt cū ad sūe uenit ꝯplimētū.
¶ Alii uō t'ras q̄ sua macredine parum
aut nil fructificat ad multā fertilitatē
cū irrigatōe hoc modo reducūt. s. q' ex
tincta de campis segete inducūt in agr
os aquā ꝑ riuulos seu sulcos ordinatos.

est autem melius si aqua est turbida, ideo quod super faciem agri terram novam inducat et replendo sulcos agrum equat, precipue si fuerit ager cretosus. Nam si solutus fuerit, sufficit aqua clara. ¶ Prodest quidem maxime talis irrigacio in estate cum aqua in agris steterit sub radiis solis ferventis. Hoc enim modo talis ager plurimum impinguatur. ¶ Item dicunt Mediolanenses et omnes communiter hoc observant quod ubi linum seri debet lupinos quos ibi seminaverint evertunt non solum si iam magni sunt sed etiam si tunc nati sunt, et valde terram impinguant. ¶ Et plus dicunt quod si aliquibus diebus mollificentur in aqua ita quod bonum germen emittant, et manu serant et terram aratro evertant, eam valde impinguant. ¶ Idem dicunt de cineribus, et ideo fimum comburunt et manu seminant et evertunt cum lini vel cuiusvis alterius semine. ¶ Ponendum est quidem letamen in campis, vineis, ortis et arboribus precipue a kalendis septembris per omnes menses sequentes usque ad mensem madii subsequentis, et in tempore fortis gelu super iam natis segetibus potest congrue spargi. ¶ Poterit etiam sequentibus mensibus in terris spargi si eadem die terra operiatur. Et in vineis et arboribus si fuerint valde maturum. ¶ Et est sciendum quod ex uno curru palearum quinque et sex currus letaminis procreantur. ¶ Et quod sex annis optime una stercoris seminatio terram fecundat. ¶ Item notandum est quod letamen absque animalibus fit hoc modo, videlicet quod in yeme palee vel alia stramenta proiciuntur in viis lutosis, curtis vel fossatis et quibuscumque foveis, et cum ibi per .xv. dies vel circa steterint et fuerint conculcate sepeque pluviis madefacte, coacervantur et ad magnum letaminis montem desuper lacum ut pluviarum aquam recipiat post dies aliquos deferuntur. Et cum sic per totam estatem steterint, spargatur in agris.

De aqua que convenit maturitati letaminis et nutrimento plantarum.

Aqua paludalis convenientes (*gloss:* convenientes) letamini quod est nutrimentum plantarum maturat et plantas irrigat. Aqua enim fluente non bene maturatur nec irrigatur planta, quoniam illa quidem frigiditate sua constringit poros letaminis ne expiret in eo calor aut humidum naturale ad superficiem. ¶ Similiter quidem eadem frigiditate constringit poros radicum et non sinit eas aperiri in receptum nutrimenti, et quod est circa radicem lavat et denudat. Et ideo in fortiter fluentibus aquis paucas aut nullas videmus nasci plantas. ¶ Terrestritas enim fundi lavatur et educitur, nec remanet nisi lapis durus et frigidus in quo planta nasci vel nutriri non potest. ¶ Aqua autem stans fixum in se recipit solis radium et calefit, et illo calore coadiuvatur ad letaminis maturationem et radicum apertionem et pullulationem seminum, et maxime aqua que descendit in pluviis et roribus ex nubibus super terram. Hec enim est calida et vaporabilis, et ideo palus ex illa convenientissime fit iuxta letamen, quia eam calorem ut diximus maturat et vaporabilitate permiscet subtili commixtione, et confert ei levitatem et motum quibus elevari possit in venas et partes organicas plantarum. ¶ Si quidem aqua lacunalis aut fontium adducetur in loco paludum, oportet quod stet sub radio solis prius quam letamen inficiat et commisceatur cum ea fortiter et moveatur, ita quod ex motu spumam faciat et vaporabilis fiat propter dictam causam. ¶ Aqua autem nivium et grandinum, nisi diu stet antequam fluat ad plantas, plurimum sua frigiditate plantis nocumentum affert. Est enim in ea frigiditas radices mortificans et humidum letaminis congelans, et hoc nocumentum non de facili aufertur. ¶ Cuius signum est quia terre nivose parum proferunt graminis, et quod proferunt est immaturum. ¶ Et licet calefiat aliquando aqua per solem, tamen nocumentum quod intulit prima frigiditate non aufertur, quia hoc fuit mortificativum. ¶ Hoc autem videmus in terris grandinatis et agris, quoniam infra tres annos vix postea referuntur ad cultum. Sed aqua pluvie licet sit frigida, tamen excellentiam frigoris non habet, et

ht caliditate ex nube ex qua descendit
et vaporabilitate. ¶ Ros aut est calis et
humidus et dulcis q de facili movetur ad
umbra plantaru. ¶ Palus tn de qua
dem e no est sicca iuxta plantas ppe.
qm minus fusa planta impedit a fruc
tu quenienti. s mediocrit infusa quale
scit. ¶ Ppt q letam in multi quenient i
alciori parte orti ul agri tenet. ut
ipi nutimtu cure cu pluvia descen
dente ad plantaru deducat radices. ubi
calore tre fumat in radices arboru et
aliaru plantaru. et suggit humor est
calore nali radicu. ¶ Et hec e ca q aq
pure macilente et impetu fluentes
steriles efficiut tras quas in fluunt.
¶ Aque aut lacunose et paludose faciut
eas pigues. et pcipue qn ex pluviis ca
lidis accipiut incremtu. p q exeunt
ab alveo in agros. sicut nilus cresscit
a pluviis sub equnociali descendentibus.
q sut calide et humide. et io optime irri
gat sata egiptior. ¶ Alia aut aqua
gravius e pocius descendens a partibz
letaminis. et a radicibz plantaru quam
vaporet in ipas. et ideo no e adeo
quenens. ¶ In lacunis in quibz ste
tit aqua mediocrem accip ex caliditate
solis. et io putrescentes in eis facile
erbe quasi in naturu quertut letami
nis. ppt q etia lutu de fundo calidiz
lacunaru paludaliu acceptu piguem
agru et fecundu facit habens effectum
letaminis in ipo. ¶ Omnino aut queni
entissimu plantaru nutimtu e letam
in palude tempata humitate putrefac
ta. et ex quenienti stercore qmixtu
ppt cas inductas. ¶ Set aqua salsa
pre omibz cavenda e ne ad misceatur
letamini aut plantis. qm illa exsic
cativa e et adustiva. et omino qtra
ria plantaru pullulationi. ¶ Licet eni
acredo salis fracta sit in humido aqo
cu terrestre tam solis quertit racredi
nem et amaritudine. et tale nutimtu
omo plante refugiut. ¶ Et aliam habet
in se similiter siccitate potencialem ex
qbusta salis terrestritate. Et ex hoc qtra
it poros plantaru et obturat. et exsiccat
letam ita q suu humidu no valet exsu
dare in plantaru cibacione. ¶ Adhuc a
aqua metallor que p mineras decurr
unt aut fistulas metallinas diu aut
longe fluxerut sut inquenientes.
qm ex natura metalli corrodit pocius
qua infundat interiora letaminis et
plantaru. ¶ Aqua igit maturans letam
est aqua paludalis ex pluviis et rivu
bus qgregata. ¶ Si illa no habetur
sit aqua lacunalis sub sole diu calefac
ta. et fortiter mota. ¶ Sicut nec illa
parata e sit aqua de fontibus aut flu
minibus austa fortiter qmixta. et
sub sole calefacta.

De utilitatibus aracionum et fossionum.

Arationes aut et fossiones i gne
quatuor qferut utilitates. quar
una est terre apicio. Scda e eiusdem
adequatio. Tercia agri qmistio. Quarta
eiusdem qminutio. ¶ Terra aut aperi
ri necce est quia alr nec semina in
se iacta recipit. nec ea que in se ht
sufficient expiras emittit. et io aperiri
oportet tram in omi mutatone plan
taru qn de silvestritate in domesticata
te mutant. Solliditas eni sup ficiei
p pondus ipm tre et qculcacionem
hoim et bestiar. Adhuc aut p ymbri
um ictus et fluxu facta impedit ne
aliqd aut in se ab exteriori recipiat.
aut ecia aliqd ab interioribz suis emic
tat. unde planta in ea fixa aut ger
minet aut mutet a dispone una in
aliam. ppt q p scandi terra oportet
aut aratro. aut fossorio. ¶ Sili aut
n fuerit adequata no bene mutabit
planta. s pocius qtrarie in ea dispo
siciones forte corrupent. Cum eni

ꝯtinue id q̄ ē in supficie t̄re suo pon
dere ⁊ fluxu humoris tendat ad inferi
in t̄re uiscera ē t̄ra inferi ad duos ul
tres pedes mag pinguis q̄ in supficie.
Et io inferiore supi eleuari ⁊ supiorez
de p̄mi p aratōez ⁊ fossione oz. ut ad eq̄
ta uit sua inuna uirtute unita moue
at plantarū radices ⁊ fecundet. ¶ Ad
h aūt beneficiū radiorꝫ solis celestis
tang p̄mit supficie ꝯ cū nō sit retinēs
ad euanescit. ⁊ pp redūdanciā ꝯsūat
ī inferiori t̄re. ⁊ hoc ad eq̄tur qn̄ īferi
supius ponit ⁊ eq̄. Et multe alie ad
eq̄ciones ūtutū t̄re fiūt p fossuram
t̄re ⁊ aratōez. ¶ Comixtio ā ē necessariā
qm̄ n partes q̄libet sibi ꝯmist sit no eīt
ipa propius locus gn̄atonis plantarum.
plante eni que ꝯmixtarū sūt uirtutū
locū sue gn̄onis q̄rūt ēē ꝯmixtū. nec
pōt fieri q sit eq̄lr hūid ager ⁊ equalir
sicc ⁊ eq̄lr fridus ⁊ eq̄lr cals n fiat
hoc beneficio fossure ⁊ aracionum. ¶
Comminutō aūt ē nec̄cia pp sbtilitatem
ipi. nisi eni ꝯminuat non sbtiliabit.
⁊ n sbtiliet nō eīt que uiens cibo et
materia plantarꝫ. pp q̄ p̄cip agricultor
paladius q nō aretur tp̄e quo terra
lutosa ē. q̄ t̄e in puluēz nō redigitur.
¶ Nec ē tp̄s ꝯgruū aratōi tp̄s ex nimie (eximie)
siccitatis. q̄ t̄e glebe magne nō diuidū
tur. ꝯ pocius tp̄e quo parū mollita ē
t̄ra. nec tn̄ h̄t humoris q contineant
se ptes ipi. t̄e eni pp̄e ꝯminuitur ⁊
sbtiliat ⁊ aptat seminibꝫ ⁊ plantis
pp causas inductas. ¶ hac de cā periti
in agricultura ter ul quat crudū agrū
arari p̄cipiūt dicentes q̄libet de tribus
ul de. iiij. aratōibꝫ adē fructibꝫ pporciona
liter siu nūi q̄titate ut q p̄a aratō ad
dat altam fructuū pte. ⁊ t̄cia t̄ciā. et
q̄ta quartā. ⁊ ultra nō pgdit q̄ suffic
q p. iiij. aratōes ē t̄ra sbtiliata ⁊ ad ci
bum p̄parata. ¶ hac de cā p̄cipiūt piti
in rusticatē glebas magnas. magnis
malleis ꝯminui. q̄ alr ut diximus nō
queūt gn̄oni plantarꝫ. ¶ Qd̄ ā diximꝰ de
. iiij. ul. iij. aratōibꝫ uariat s q̄litatē agri
q colit. fortis eni ⁊ glutinosus ⁊ adultimis
herbis replet nō excolit ad emendatōem
⁊ sbtiliatōez. n. iiij. aratōibꝫ. ¶ Porosa aūt
⁊ sbtile ⁊ munda t̄ra h̄nti forte sufficit una
aratō ul due. aut ut mltū tres ad plus. pp
q ⁊ p̄cipit paladius t̄rā ꝯsiderari. qn si
labor fructus excellat utilitatē relinq̄nda
ē. Si aūt fructus excedat laborus meritū
dic insistendū dic ēē cultui. ¶ Sūt aūt agri
q nō arando ꝯ fodiendo tēpant ⁊ hūi sūt q̄
mlta ē pinguedo in pfundo q̄ uom̄ aratri
pertinge nō pōt. Ad hos e[illegible]re
fossoriū q pfundius t̄rā sula[illegible] aratri.
¶ Cum ptū est eni p ꝯpatōe rusticorꝫ usque
ad. x. pedes pluuie pinguedinez supficiem
t̄re secū deferre cū distilat in pfundum.
¶ Ampli aūt sic uidem aīalia aquatica que
sb t̄ra pfunde gn̄at in lacubus sbterraneis
uenenosa ēē eo q lucas expta sūt ⁊ uapo
ribus spissis nutrita. ita ā id pingue qm
pfundo t̄re latet in ꝯgruū ē ⁊ grossum
⁊ fridū. n ad supficiem alr̄ tollat ⁊ luce
solis lustratū sbtiliet ⁊ dissoluatur ⁊ spūa
ale fiat quo uaporabli spū ad radices et
semiā ptinge ⁊ penetrare possit. ⁊ usibus
laborantiū adaptari. ¶ Non ā oīs ager fodit
ul arat. Cum eni antiq egiptii agrū primo
mensuris geometricis distinxerūt. iiij. agrorꝫ
gn̄a ēē dixerūt in qbꝫ plante domesticāt
p cultū. Satiuū uidelicet. Consitū. Copas
cuum. ⁊ Nouale. Ex his aūt duos tam
arando ⁊ fodiendo coluerūt. satiuū uidelicet
⁊ nouale. Uocantes satiuū q serit ꝯtinue
singul annis. ul in eodem anno plies. No
ualem ā q alternis annis aut tertio in
termisso aut quarto aut q̄nto. aut. 6.
aū. forte. A. anno q̄escit. ⁊ hos fodere ⁊
arare p̄cepērūt pp cās quas diximus. ¶
Copascuū ā ⁊ ꝯsitū nō fodiendos ēē p̄ce-
perūt. Copascuū aūt uocabat eū q pratā
ferebat in pascuū aīaliū. Consitum aūt

eum q arboribȝ erat ꝯsit⁹ q portabant fructus salubres usui hoīuȝ. Et ꝯpascuum aūt nullo modo. Consitū uō nō fodiebāt n̄ forte paruū cā radices. ꝛ nō ubiqȝ. q̄ut nos inferius ratoēȝ dicem⁹. Sȝ h̄ dicere suffic̄ ꝙ satiuus ꝛ noual' ag̃ fodendi et arandi sūt. qꝛ al'r semīa in eis nō bene ꝯualescaūt ꝑ causas quas diximus.

De cultu agri satiui.

Diuersificant aūt in arando ꝛ cultu satiuus ꝛ noual' ag̃. qm̄ satiuus uītutem h̄t magnā ꝛ feracē fructificandi in tm̄ ꝙ si ꝯtinue nō maceret' in ꝑtu ꝙ piguedinē nimia luxuriabit in spuria diuisaꝝ plantarū ꝙ postea sine magno labore emendari nō potīt. Aut forte inhūorem ita ꝙ ip̄e humor nimis habundās submerget seminū uītutē. ¶ Et siqñ adeo ferax ē ꝙ timetur luxuria ad ulteriora plantaꝝ ꝯtinue serit' oī anno. aut forte in anno plies eo ꝙ cal's ꝛ hūidus ē tal' ag̃. ꝛ soli calō expōit' q ꝛ sol ab equoctiali descendens calorem t̃re ad pullulatōēm seminū sufficient' immictit. Na calor solis ꝯmiscet inferiora supioribȝ ad eoꝝ gñonē q̄ in t̃ra nascunt'. Et iō qn̄ solis calor inferiorē t̃re hūorē eleuat ī supficiem agri siccā efficit' ag̃ ꝯtinue cal's ꝛ hūid'. ꝛ est ille ag̃ semꝑ porose t̃re et bone ꝯmistiōis ꝛ facilis cultus. ꝛ paruo labore multā ꝑfert fructuū ubtatē. et ille ꝓp̄e nocatur ag̃ satiuus. ¶ Qn̄ aūt uincente calore sol' eleuatū de ꝑfundo hūidū nō ꝯmiscet agrū ꝛ mollificat eū. s ꝯsumit'. ꝛ plus ꝯsumit sol d' hūitate ul' humore q̄ eleuat. efficit' ager puluulent' ꝛ sabulosus. ꝛ salsus ꝛ pessimus. q nō recipit bonitatē ꝑ cultum. s̄ poci' siccitatē redigit' in heremi solitudinē. in qua ullam plantarū recipe pōt ad bonū usum mutacionē. ¶ Ad h' ā si tanta sit sol' debilitas ut nich' de ꝑfundo t̃re eleuari possit ad supficiē. s̄ pō ꝯtinue ꝯprimitur ag̃ loca frigiditate mortificante. q̄tūcūqȝ ille collat' non reddit fructū plantarū. n̄ forte siluarium. eo ꝙ siluarū arbores in ualde magnā ꝑfunditatē dirigūt radices ū est calor fumās ex supiori t̃re ꝯstrictoē. Ad tantā aūt ꝑfunditatē nec fosse ul' fossione ꝑtingere pōt nec aratꝰ nec seminacio. Et iō tales agri nec arabiles nec satiui dicunt'. Oīa ē hec q in supficie terre nascunt' ex uaporibȝ de s̄btus ad superficiē ꝑtingentibȝ oriunt'. ¶ Satiuus g̃ ag̃ optim' ē q uapore ꝑtigente et non ꝯsūpto. supi' est cal's ꝛ hūidus mollem habēs supficiē ꝛ porosam. qꝛ ꝛ cultui facilis ē ꝛ ferax seminibȝ in eū iactis. ¶ Est aūt h' ymaginari ꝑ similitudinē caloīs balneoꝝ. In hus enī siquis calorē moderato mouente qd̃ hūidū s̄ nō ꝯsumte usus fuīt diffundet hūidū naturale inmixtū cibali hūido ꝑ corp⁹ suū ꝛ extendet carnes suas ꝛ impinguabit eas. ¶ Si aūt calore inmoderato ꝛ diu utatur expirabit hūidū ei' ꝛ destruet' ꝛ macabit corp⁹. ¶ ꝓpt' ꝙ dix' paladius maxime eligendū eē pigue ꝛ rarū agrū. q calore rarificat' nō dissolut' sit. ꝛ hūido mix spūali ad supficiē reflexo impiguat' sit. ¶ Scdi aūt meriti dic̄ eē pigue ꝛ densum. h' enī ꝛ si densus sit aratoē est s̄btiliabil' ꝛ arefactibilis. ꝛ tr̄ efficit' queīēs pigui ꝛ denso. h' enī labore qd̃ cult' tn̄ cultoībȝ nō negligentibȝ ad uota respondebit. ¶ Cū aūt iste due dispōes mag̃ inueniat' ī agro culto pigius ꝛ rarius magis uineis ꝯgruit eo ꝙ uites rari ligni sīt. ꝛ ex denso nō ita sugge possīt. ¶ Ad h' ā plimo īdiget calore ꝛ hūore uinee. ꝑ ꝙ nō queīt ad uites t̃ra densa q̄ ꝛ calorē impedit ad radices ꝑtinge ꝛ hūorē. Pinguis ā ꝛ densus frugibȝ magis ꝯgruit q̄ solidū exigit fundū ꝛ cibū ꝑ gn̄i siccitatē ꝛ soliditatem. ¶ Solia aūt nimis macra ꝛ melā colica qdā ariditate. nec frugibȝ ꝯpetūt nec uineis. h' ē repulsa in uicinam sui

profunditate habet humiditatem. et habet humiditas parum spirat. non forte ad arborum ex profundo generationem. Et harum fructus aut nulli sunt propter frigus aut immaturi et inquenientes. Et ideo plante in tali terra non domesticantur.

¶ Terra autem que nimio calore siccitatem patitur. pre omnibus peior est. Illa enim et in profundo et in superficie destituta est humido. et ideo hymnus vocatur eo quod redacta sit in solitudinem nec aliquid affert propter adustionem et salsuginem sabuli. non forte herbas valde minutas et siccas ex aliquo modico vapore aliquo temperati temporis generatus. propter quod optimus agricultor paladius dicit illud extimum terre genus esse quod est siccum simul et spissum. macrum et frigidum celi expirante.

De medicamine agri ut fiat satiuus.

Sunt autem quedam agri in sequente fertilitate steriles. aut humore que culti primo accipiunt medicinam. et postea in eis optime plante precipue fruges proveniunt. In talibus enim terris argilla fossa terre frigide ministretur. Ex argilla quidem terra frigida accipit fecunditatem eo quod argilla calida est et sicca proprietate habens masculi. terra autem frigida est et humida eo quod frigus inducit humidum. et cum calidum siccum permiscetur humido et frigido fit temperamentum. Et terra illa ferax ita diu efficitur quam diu pluviarum ymbrium non distillauit ab ea argilla. Et terre plante in talibus terris ad meritum veniunt mutantes silvestrium proprietates indomesticarum proprietates qualitates tam in quantitate fructuum quam in qualitate. ¶ Si terra sicca et macra est nunquam accipit medicinam quicquid enim ingeri potest tali terre totum in adhustionem et salsedinem et siccitatem convertitur. propter quod et terra ad iovem exclamasse in fabulis poetarum legitur. conquestam de incendio siccitatis et non conquestam de gelicidio saturni. sciens quod malicia que ex frigore est potest temperari. non autem adustio que ex siccitate salsuginis. ¶ Similiter autem si humore terra infecunda est aliquid recipit temperamentum. fodiatur enim fossatis per transversum ad que fo descendat humor superfluus. et postea defluat ab agro. et sic recipit temperamentum. propter quod omnes fossas agrorum ad unam maiorem et declivorem derivari facias per transversas aratores et fossas ut per declivorem agri a superfluo mundetur humore. eo modo quo et immutatores et evacuatores corpora curant animalium ex humore et non qualitate tantum infirmata.

¶ Sic est hic duplex causa est egritudinis in animalium corpore quod videlicet a qualitate aut humore infirmatur ita est et in agro. Et ideo cum frigiditate sola inutilis est sterilis studeat agricola infundere alterantem argillam. ¶ Si autem ex humore solo ei infecunditas est studeat evacuantibus eam redigere ad culturam per modum fossarum quem dictum est. ¶ Terra que iam sic destituta combusta est sicut animalis corpus mortuum et incineratum. ¶ Hiis quidem modis ager satiuus iuvatur ad domesticationem plantarum precipue in frugum cultu. De vineis primo erit posterius cum de agro consito tractabimus. In talibus enim non optimis agris quasi medicina plurima et continua indiges diligenter observanda sunt tempora cultus et sationis. ¶ In terris autem frigidis autumpnale tempestive oportet fieri sationem. ut planta ad roboris ante yemis adventum accipiat. nam si debilis nimis ad yemis pervenerit frigiditatem ipsa gelante glacie mortificabitur. et a fructu optato destituetur. hoc autem maxime est in eo agro quia cum frigiditate etiam est siccus. nisi enim sic tempestive proveniat satio non habebit robur contra yemis macieque et tenella plantatio. ¶ In agro autem callo et pingui differenda est satio quantum potest propter frigore yemis. quia si proveniat in tali agro sato ante seminum et fructuum formationem luxuriabit in erba. et cum totum in herba posuerit humidum seminale non habebit verno tempore unde producat semina serotina. nam eius sato non accipit ab yemis frigore aliquod nocumentum eo quod

locatum sit semen in agro calido et pingui. et sic a frigore yemis ledi non potest. Sed plantula potest in pinguitate et retinet a frigore yemis ne luxuriet. Et sic verno tempore superveniente calore multiplicia ex se formabit semina et fructus in maxima ubertate producet. Alii autem considerandum est in agris multum fris et humidis qui circumpositi sunt maribus et paludibus multis hos enim non expedit seminari autumpno. nimium enim profundunt humore frio et seminum farina abluit et perit ita quod evanescit in vere et a fructu destituuntur. Sed verno tempore sata multiplex habent humidum affluens et vaporosum. tam ex agri fundo quam ex locis adiacentibus. et cum calor solis qualiter cito crescit et fructificat. Et hoc signum est quod videmus tales in siccitate temporum que alios agros impediunt optime fructificare. temporum tempus enim siccitas nimio agrorum humorum facit temperamentum et fructuum reddit ubertatem. Propter quod est sicut diximus tales agros perfecte fabe vel lini si aliqui infecunda sint redire ad ubertatem. eo quod talia radiat evulsa superfluam ipsi temperat humiditatem. Propter quod studium culture sit circa hos agros ut per congestos agges affluente redundantiam impediatur aquarum ne agri opiat superficie. et per fossata in extremitate agrorum aperta eam que iam influxit. aut per pluvias venit, educant aque humiditatem. Nullo autem ingenio ut dictum est curari valet terra ex adustione longa et siccitate sterilis effecta. Raritas enim sua humorem inductum non retinet aut letamen assumit appositum. et amaritudo innata impedit seminum aut plantarum nutrimentum. Frequenter tamen super huius salsuginis superficiem quedam terra levis et pinguis que alluvionem per maris adducta est invenimus. aut forte que longa putredine herbarum ibi est generata. flumina enim in mare intrantia plurimam secum trahunt terram quam eradit ex terris optimis. que dum ad mare pervenit refluxu ponitur super salsugine litoris et dum hoc fit continue tempore longo superficies talis terre feracissima est in fructibus qui non in profundum figunt radices. eas vero que in profundum figunt radices nutrire non potest. et ideo talis terra frugum quidem fert copiam. Sed arbores autem nulle aut valde parvule nascuntur in ea. Huius autem signum est quod videmus maria que bis in die naturali influunt et refluunt iuxta litora sua tales habere agros. Contraria autem stancia omnino iuxta litora sua sunt sterilia.

De cultu agri montuosi et valliculosi.

Agri autem in convexitatibus montium siti frequenter patiuntur siccitatem et macredinem. quoniam pingue quod est in ipsis defluit ad valles. et ideo valles quidem pinguissime. Convexa autem montium sunt arida. Propter quod plante in eis non bene domesticantur per cultum. Propter quod est talia loca precipiuntur ab agricolis per transversum sulcari ut in sulcis stet retenta pinguedo que decurrit in preceps si ex directo sulcus descenderet. Propter quod est fiunt retinacula per eas ex transverso ante agrum ne humus defluat postquam fuerit arata. Quidam autem subtiliori ingenio humum hanc servant non arata sed duram et postquam seminata est humus eruunt eam super semina aut aratro aut ligone aut alio fossorio. Et non arant eam nisi semel nec comminuunt in ea magnas glebas. quoniam si arata sepius comminueretur cum pluvia que impetu descendit ex convexo montis tota portaret ad vallem et periret quod seminatum est. Semen igitur in tali agro tenue et non bonum debet esse tum propter cultus defectum tum propter impossibilitatem retinendi pinguedinem et humorem ex quibus semina convalescunt. et ideo est fimus letaminis sub terra in montibus non ponitur sed potius in superficie ne terra in intimis mota per humorem et impetum descendat in vallem. nec letamen equaliter spargitur in montis latere per totum sed alti plus letaminis ponitur et secundum quod declinat convexitas

de letamine ponitur minus et minus. Inferiora
enim per se descensum humoris pinguescunt. superiora
autem pinguedine palludineque destituuntur. dum
autem plus letaminis ponitur non plus de humore
abluitur. et minus in loco ad quem plus letaminis
palludineque humorum apportatur fit quedam temperamenti
equalitas. Fructus autem quietentiores sunt
montium quam vallium. quoniam reverberatus sol ad
monte maior est. et humor moderatur citius obedit
digestioni. Et loca ipsa montium sunt vaporosa
quam vapor mactante adiuvat calore. Ex
his ergo animadvertendum est quod quecumque plante
aromaticos et calidos et siccos habent fructus
has magis congruit in montibus plantari et
seminari propter loci calorem et siccitatem. Quecumque
autem solidos et humidos habent fructus has ma
gis competit in vallibus seminari quam in montibus
propter quod vina et aromatica meliora sunt in mon
tibus. et in genere frugum avena melius quam
triticum vel siligo in montibus provenit. Fru
mentum autem ordeum et silligo melius in vallibus
proveniunt propter suorum generum soliditatem.
In valliculoso autem agro necesse est fieri fossatum
in medio vallis magnum. et multa parva
ad ipsum descendentia per que humores imperfecti
effluat. ne venientes de monte torren
tes submergant semina que iacta sunt in valle.
Sic autem agro culto domesticari seminibus
et radicibus plante ingerit nutrimentum. et ideo
planta fit domestica efficitur cum ager sativus
ut dictum est temperatur. Cum enim venter et matrix
sit vegetabilium, oportet ut ipsa ad cultum redac
ta semina secundum agrum suas mutet disposi
tiones. digerit enim cibum. et facit eum
collericum aut fleumaticum aut sanguineum.
et postea per dispositiones cibi alterat corpus et substantiam
plantarum. Nam sicut arte medica dispo
sitiones laudabiles acquirit venter. et fit
ad laudabiles dispositiones mutat cibum et
corpus. sic sapiens agricola ad laudabiles
dispositiones mutat agrum per cultum, quam laudabi
liter disposito. et plante laudabiles ac
quirunt dispositiones. Eadem autem operatio est
inter partum et matrem. et agrum et plantam,

quoniam licet operator sit sperma masculi, quod
sicut artifex movet et format partum tamen
quia sanguis menstruus trahitur in nutrimen
tum partus in multis sequitur matris et ma
tricis dispositionem. In agris autem et plantis
hoc est plus quam in matre et partu. quia in plan
tis non est proprie masculus et femina. sed permix
te sunt hee virtutes in eodem. propter quod terre dispositio
tota est que alterat plantam ad domesticam vel
silvestres dispositiones. De cultu agri novalis.

Ager autem qui novalis ab antiquis sapientibus
vocatur, duplex est. Unus quidem qui primum ad cul
tum redactus est. alter autem ad quem necesse est inter
positis quibusdam quietibus suam redire novita
tem. Sicut est ager qui duobus annis seminatur
in tertio quiescit. aut in iii. iiii. aut v. aut sexto
aut vii. usque ad hec enim tamen invenimus diver
sificari quietes agrorum. Novalis enim qui uno
seminatur anno pluribus annis quiescere vult.
aut duobus aut tribus aut pluribus ita quod forte
x. annis quiescere vult pro certo malus est.
et cultui et cultori adnota non respondens labo
ris. Studium autem quod habetur in agro novalium
qui nunc primo ad cultum sunt redacti est extirpatio
stirpium silvestrium. quarum radices non extirpentur
omnem sugunt agri humorem. et non permittunt
semina nutriri et ad debitum vegetari. Propter
quod et precipitur agrum non seri divisis seminibus
ne unum adurat aut exsiccat alterum attrahendo
ad se nutrimentum. Extirpatis autem illis seritur
ager. Et primo quidem propter non exaustam virtutem terre
quam contraxit longa in ipsa putrefactione herbarum
et stirpium diversarum diu ferax est aut sine
aut cum parvo letamine. Deinde oportet
adhiberi letamen si ferax debeat permanere.
et non sit pinguissimus ager. oportet aliquid interponi
interpositumque prestitit quoniam cum stramine herbali et
paleam plante seminate aut metuntur
aut radicitus evelluntur. extracta enim agri
pinguedine et virtute necesse est ut nudus
ager soli opponatur tertio vel alio anno, cuius
calore et lumine virtutem accipiat germinan
di. sicut habent in ipsa seminatione. Spiritus enim nutri
ficus plante, dum per semina et plantas

athit hūore ⁊ spū uniuficās tra destitu
itur. ⁊ deciato tpr gescēs ad agrū iterū
reuocat. sic reuocat ad iterū uirtus
ꝯcipiendi p quete int partū ⁊ partum.
ad unū eni agrū redit cicl. ⁊ ad altm
tardius. Si g ag mag ⁊ min fecundus
⁊ calidus ⁊ humidus ⁊ pinguis ⁊ porosil
⁊ sbtilis inuenit. h a hostendit ⁊ ipm
nom quī nouale ē q redit ad uirtutem
pristinā p quete in nouatū. oīm eni opa
physicorū testant hec opa. q eni cum
labore ⁊ expensa uirtute pficiunt nisi
quete interposita restaurū accipiunt
dissoluunt ⁊ corrūpunt. Quicūq g agri
ꝯtinuatis satōibȝ fructificat ꝯtinue ex
celo ⁊ hūore suoꝝ pncipioꝝ accipiunt
innouatōez. qbȝ in staurati sēp possunt
accipere pullulatōez. ⁊ io ꝯtinue semi
nantur. ¶ Quicūq aut ag ꝯtinuo
hūore nō modo infusus ē. h ⁊ copt
illo in maiore pte anni. hoc ē i yeme
⁊ in uere qn debet pullulare ⁊
⁊ in autūpno qn serendū ē aut copt
ē ⁊ nimio hūore frigido ⁊ grosso in
fusus hoc ab egipciis q pmit agros
distinxerunt uocatur ager sbcenius
aut cenulent. ⁊ ille nȝ noual ē nȝ satiu.
q i estate qn in supficie siccat scindit
magnis fissuris lutū q ē in supficie ipi
ex ag tra grossa q cooperueat eū in su
piori parte luti ei. ⁊ h impedit pullu
latōez bonaꝝ plantarū. sic ⁊ nascant
plante in tali agro siluestres remanet
q acid ul amare st in sapore. ppt
grossicie ⁊ fritate ⁊ cruditate hūoris.
Et ⁊ semie ⁊ fructu destituent pp de
fectū sbtil humidi ex quo cant semina
⁊ fruct. ¶ Adhc q q tps estatis nō ē
ad pululatōez fructuū. h ad maturita
tem ⁊ ex siccatōez. ⁊ io pnutiat d hoc
agrultores qd de serendus ē. q nulla
util planta in eo mutari pot ex silue
stri ad ꝯuenientes domesticas plantis
ppietates. ¶ Aliū a agrū uliginosum

eē dixerunt antiq aultores de q ratiocinati
dixerunt ipm ad aultū redigi nō posse.
Hec aut ē uligo sicca siccitate ꝯtinue
optinēs. h ē siccitas puluerulenta. et
h ē q heremi ht nām. cū eni partes
in supficie nō hnt solidas ⁊ ꝯtinuas
nō radicabit in eo ⁊ florebit aut fruc
tificabit aliq pfecta plantaꝝ. nā plāta
qrit locū solide ꝯtinuitatis in q radicet
⁊ floreat ⁊ fructū faciat. In uliginosa
eni tota supficies ē porus. ⁊ q ē sbtil
hūoris in fundo totū euaporat nec retine
tur aliqd in supficie q refrexū ꝯtineat
⁊ ꝯstet. ⁊ planta pfte formet ex ipo
⁊ io q tal ag plantā nō suscipit
nō pot ⁊ parātes aut fossas ad hoc
dirigi ut in ea fiat aliq domesticatō
plantaꝝ. ⁊ io relinqnd eē censetur
⁊ in piscinas ⁊ lacunas redigend. Que
pdta sūt de tra uliginosa sūt ubi ⁊
sntā albti. paladiū. ⁊ alii. tam dicit
q tra uliginosa ē inq sep i sepablis
manet humiditas. Qd uligo ē nālis
hūor tre abea nūq recedēs ut insep
abile actus. ⁊ in hac opinioē uidet
paladius q ait q omē triticum solo
uliginoso post trīa satiōez in genus
siliginis ꝯmutat. nā talis tra mutatō
ex supflua humitate pocius q ex supflua
siccitate pcedit. Et cū eo in multis aliis
locis idē paladius sentit. Et cum eo
ꝯcordat uaro. ⁊ ysidorus. ⁊ idē albē
i libro de pprietatibȝ rerū. ⁊ alii multi
q de hac mā tractauerūt. De tpr et
modo arandi. ⁊ discipandi erbas malas.

Pingues ⁊ sicci agri locis aridis
de mense ian. ⁊ feb. possunt pscin
di ⁊ arari. In locis uo tēpatis ⁊ humi
dis de mse marcii ⁊ aplis. uidelicet in
qn in eis supflua humitas est ꝯsūpta.
⁊ tra iā ad eqlitate int humitatem et
siccitate pueīt. ¶ Eode mense aplis
⁊ madii pingues capi q diu ag tenet
pscindant cū oms herbas ptulerint

et eaꝝ semia nodū sūt maturitate firmata. Et sicci de qbꝫ pmo diximus possūt ṡa uice arari. Mense Junii et Julii ṡa uice arant agri humidi quos diximus de mense martii. aplis ul madii ee scindendos. Mense augusti humidi agri ṡa. sicci uo tertia uice arentur. Mense septembris pinguis ag et q diu tenere consueuit humore tertia uice arabitur. quis humido anno possit et an tertiari. Tunc ager humidus planus exilis serit et arat. Cliui graciles no pmū arandi sūt et serendi.

Boues melius collo q capite iungūt. quos ii ad usuram uenerint arator et retineat et iugum pellat ut eoꝝ colla refrigeret. Sulci aūt in aratoibꝫ sm paladium longior quā .cxx. pedū ee no debet. Sꝫ ex consuetudine cultorum lombardie et romaniole usqꝫ ad .ccc. pedes et ultra sulcus extendit. Cretosa tra pfundius. soluta uo minus pfund artur. Seruandū ē aūt ne inter sulcos tra no mota relinqtur. Glebe oes sunt dolabris ul maleis ul ligonibꝫ dissipand.

Sꝫ eqli tota tra mota ee agnoscis si transuersum p sulcos ptica miseris. que res sepius tra bubulcos ab hac neglige tia submonebit. Obseruandū ē ne lutosus ager aretur. aut q sepe sit post longas siccitates ibre leui pfusus. nā tra q lutosa trat in pne toto fertur anno trtari no posse. Cum a leuit sup infusus ē et sbt siccus si tē aret asserit p triēniū fieri sterilis. et io mediocter ag in fusus ut nec lutos sit nec aridus ēē pscindi. Si collis ē trasuuꝫ sulcetur plata. q forma tē cū sem accipit ē suanda. Si agros in cultos aperire uolueris considerabis si humid ag aut sicc. silius. aut gramine. filice ul fructetis uestit. Si humidus erit fossarū ductibꝫ ex oi pte siccetur. Sꝫ apte fosse note sūt. Cete uo hoc gne fiūt. Inpmūr sula pagri ex transuso altitudine pedū trium postea usqꝫ ad medietate lapidibꝫ replent aut glarea. et de sup tra equāt. Sꝫ fossarū capita una patente fossam petat. ad q decliues recurrūt. ita et humor deducet. et agri spacia no pdūt. Si de fuūt lapides sarmitis ul stramine copiant. ul qbꝫ cūqꝫ uirgulis. hec aūt de mense madii apte fiūt et etiā alius msibꝫ sm qualitate humitatis tre consipte. Si nemorosus ē extirpatis aut rare relictis arboribꝫ colat. Si lapides ul lapidosus p multas partes saxoꝝ tra collecta purgari potit et muniri. Junci et gm et filices freqn aratione uincunt. Sꝫ filice si sepe fabam conseras ul lupinos. et si sbind nascent mucrone falcis incidas int exiguū tps absumes. Mense Julii utilr ul ante caniculares dies filice extirpabimus et carice. Hoc mense cū sol cancri tenebit hospiciū luna .xi. in capcornu signo posita gmen ablatum greci asserūt nichil de radicibꝫ redditurum.

De seminacione in communi.

De seminus aūt nā et uirtutibꝫ iam in pcedentibꝫ dcm ē. Sꝫ hic attendendū ē q sem duo contnet. qꝫ unū ē uirtus formatiua. q ht a celo cū calore et spū q instrumētalr formatiue de suuūt. calor qde digerendo segregando et subtiliando. sps aūt uehendo utitur. Altm aūt q ht sem est sba formalis q immyxto sibi humido suscipit formatorē et figuratorē in plantā et plante organa. attendendū est q in oi seminatē ut serat semen qn adiutoriū manus ht a celo. hoc aūt ē qn mouet calo humido et uiuifico lumine solis et lune simul. luna ē q tre uicina ē regit oia terea ad pululatorē et pcipue in h q ipa mouet lumie sol tepato q in ipa aliquāliu

temperatum est. In sole enim est coniunctum sicco. et ideo est aliquantulum ad usturam huius seminis. et ideo novella semina et plantas teneras aliqui obumbrant a fervore solis, sicut hortos prudentes excolunt. Sed in lumine lune est lumen eiusdem solis coniunctum frigido temperato et humido. ut ex lumine solis habeat caliditatem moventem. et ex frigido temperato recipiat temperamentum. et ex humido moveat siccitas ipsius. Intenso igitur per lumine in luna cum ipsa est calida temperate et humida. iacienda latentia semina. quia tunc convenientius iuvatur virtus eorum a luna per rationes iam inductas. Movebit enim tunc virtutem formantem calor eius. et spiritus iuvatur a temperato calore lune. et ab humido lune iuvatur materia formalis que formanda est. Hec autem attendere ad stellas alias. quoniam virtus illarum communicata lumini solis et lune per applicationem lune ad eas que omnibus applicatur respectibus earum quolibet mense per accessum et recessum. Et ideo ab antiquis sapientibus luna regina celestis milicie vocata est, et nutrea diane lapas. ratio nominis propior est quia vicina nobis existens, plus influit super inferiora quam alia celestis virtus. et applicans se in spatio mensis quolibet mense perficit mutuato lumine quod omnia perficiunt in spatio multorum annorum. Propter quod egregius philosophus ait. dixit quod luna facit in mense quod sol facit in anno. Scilicet est yeme et estate, ver. et autumpnum. quoniam a prima accessione usque ad dimidiationem luminis eius est calida et humida sicut ver. et ad dimidiationem luminis eius usque ad plenitudinem est calida et sicca sicut estas. Et a plenitudine usque ad dimidiationem secundam est frigida et sicca. et ad dimidia secunda usque ad defectum est frigida et humida. corrupto senili humore flatico. Propter quod si satio fiat tempore quod est calida et sicca exsiccabit humidum seminum quod formari debet in organa plante. et non proveniet plante perfectio. Si autem tempore illo fiat satio quod est frigida et sicca

non movebitur calor seminum, nec iuvabitur humidum. et ideo satio non erit conveniens. Si autem tempore quod est corrupte senectutis frigida et humida existens putrescat forte semina. et non proveniet utilitas sationis. In prima autem accessione omnia iuvantur et proveniunt utiliter. Et ideo dicitur nutrea lapas diane afridis luce succensa. diana enim numen aeris fabulantur esse poete, quia aer spiritualiter existit in corporibus animatorum. Lapas autem hic spiritus, corporis lunare est, quia lucem conceptam et temperatam a sole formate perfundit. et spiritus animatorum. et movet eos ut moti proferant virtutes ad naturales operationes, quas sol si per se moveret dissolveret propter nimiam suam intemperantiam, et siccitatem. Ideo enim frigiditas lune proprie obsequitur, quia continens extrinsecus et accedens intrinsecus temperate. et movet intrinsecus spiritus ad naturales operationes. et non sinit eosdem dissolvi per evaporationem. quia frigidum temperatum circumdans extrinsecus reprimit, et reflectit spiritus ut in interioribus confortentur. Maxime autem hoc est in plantis, que non agunt nisi naturales operationes, et non sensibiles. Sensus enim magis confortat exterius. et naturalia magis vigent in interioribus. Attendendum igitur est ut in accessione lune seminet istis rationibus. Hoc intelligendum est si locus et aer sit temperata. nam si ambo vel alterum istorum sit superflue calida et sicca, utilior esset satio in ultima etate lune que est frigida et humida. quia tunc temperaret superflua loci et aeris caliditatem. et siccitatem. Iterum cum locus et aer. vel alterum ipsorum essent superflue frigida et humida utilior esset satio in secunda etate lune que est calida et sicca. quia tunc magis temperaret superfluam frigiditatem et humiditatem loci vel aeris. Ut hic probantur super sb. Reca. de hiis que omni plante conveniunt secundum generationis principia. Et id intelligendum est in simplicibus qualitatibus. Modo autem considerare oportet quartum circuli declivis in qua movent lumina vivifica. cum in circulo declivi sit generatio et corruptio

uegetabiliū nō ē tn̄ in omībȝ ptibȝ ca-
gnonis ꝫ potius in quarta q̄ ē ab ariete
in cancrū. ¶ Omīs ḡ sato ē pfcā ante quā
sol accipiat ariete. qr tc̄ semīa in mat
cibus suis nō inueniēs ꝫ in matre tre
euocabit eā ⁊ uiuifico lumine mouebit.
¶ Et autūpnales qdē satōes tūc radicate
mouebunt in debitā sue sbē quantitatē.
⁊ flores ⁊ seminū formatōē. ¶ Vernales
aūt seminatōēs ⁊ tc̄ in matrice tre ia
centes tc̄ pululabūt ⁊ coadiuūte sole
tēpato florebūt ⁊ gminabūt an̄ tps ex
imie siccitatis. ¶ Hec eē q multū obsuen
tur uenti. qm̄ licet auster euocet etiam
⁊ pululare faciat plantas tn̄ aqlo qm̄
nō ē mortificantis frigiditatis ɔtinet sem
ne euaporās dissoluā. ¶ Eē cauendū est
q ag nō serat diuso simł semie. sepe enī
ɔtigit qd unū semen magis ɔtrahit q̄
altm̄. ⁊ tc̄ unū adurit altm̄. Et aliqn̄
p oppositū tractū utrūqȝ impedit agmi
ne. uidemꝰ enī q planta uix elleborum
uł scamoneā posita ɔtrhit ppetates eī.
Et zizania uix triticū posita ipm̄ adhu
rit. Silr facit coullus uł caulis uitem.
⁊ sic ē de multis. ⁊ sic ē absꝫ dubio diu
sitas semīs sbtile hūidū q ē in agro
ɔius uirtutibȝ corrūpit. q nō bn̄ pficiat
ad fructū domesticū. Sic ē diuersitas se
minū aīaliū qn̄ unū coit cū femina
alterius spēi corrūpit utrūqȝ ita q neu
trum pficit fecunditati. ppē q cauendū
ē ab hr diuersitate in plurib9. ¶ Amplius
aūt si ultra mēsurā semīa iaceantur
in agro macilenta ⁊ nō pficientia erūt.
Sȝ si serant ag̃ sm̄ pportōne cibalł hūi
q ē i ipo ita q radices ⁊ dilatari et
ɔfortari posset. tc̄ ē planta exurges
fortis erit ⁊ pferes fructū q̄ querit
ex labore culture. Hec ḡ diligenter
eē attendenda ⁊ nāł suadet rō et
expientia culē. ¶ Queda tn̄ semīa p
expientiā inueniūt se inuicē nō ledere.
ꝫ simł sata qualescē ⁊ fruct ubtate
successiue afferre. ueluti cū serunt tpr
ɔgruo in pastinato solo semīa atriplicū.
spinatoꝝ. feniculoꝝ. latucaꝝ. petrosilli sa
turele. blitis. ⁊ caulīū. Ex qbȝ pmo euel
lunt atriplices. ꝫo spinatia ⁊ ex caulibȝ
qdā ut trāsplantentur uł omīs ⁊ nimis
spisse rarificant ⁊ sarculant ⁊ successiue
colligūt. remanētibȝ ex quolibet gn̄e qbzdā
p semīa. Itē serunt ɔgrue simul frum
tum ⁊ spelta. miliū panicū ⁊ faxeoli.
⁊ silr ordeū ⁊ frumtū. ¶ Ceē ē attendere
ne forte uł ipā iacta sit corrupta. et
ideo pcipit apaladio ne semīa iacta x
uetustiora sit quā annua. si enī uetu
statem hnt ult̃ annū nimis exsiccata
sūt ⁊ uirtꝰ formatiua ppā sbā hūoris x
radicalis destituta euanuit. ⁊ iō talia
raro pficiūt. ¶ Pterea frumtū ⁊ cetā
semina eligamꝰ ppria in ea regione
quā colimꝰ uł explemꝰ ad uecta. Naȝ
diū surculoꝝ uł frugū gn̄a pclara
tris tn̄ tuis expta ɔmicte debes. In no
uo enī gn̄e seminū an̄ expimtū non
est spes tota ponenda. ¶ Et nota q seīa
locis hūidis citi q̄ siccis degenerat. ¶
omīa legumina grecis auctoribȝ seri
iubent in sicca trā. faba tantum ī hūida
trā iubet spargi. ¶ Licet tēpatis ag̃s
serendū sit tn̄ si siccitas longa fuerit
semina locata mag̃ uł nō min' in ag̃s
q̄ in orreis sruabunt. ¶ Si necessitas
cog̃ de salsa trā sperare aliqd post au
tūpnū plantanda uł ɔsenda ē ut ma
licia eī yemis ybribȝ eluat. aliqd etiā
tre dulcis uł fluuialis arene sbiciē
dum ē simili uirgulta comitimꝰ. ¶ Lo
cis uliginosis aut exilibȝ aut frigidis
opacis de mēse septēbris circa eqnociū
triticū ⁊ alia semīa q̄ in yeme serūt
dum serenitas ɔstat ɔgrue seminant
ut eoꝝ radices an̄ yeme qualescāt.
¶ Siccis uō aut pinguibȝ aut calidis aut
soli expositis locis post dca tpra semi
nent. dū modo usqȝ ad yemis gelicī
diū nullaten' differant. ¶ Fiūt pterea
seminaria in qbȝ tā semīa q̄ surculi.

ut cū adoleuerīt in aliū trāsferantur
locū. Hoc semīariū talem t͂raꝫ et tali
p̄paratā desiderat ut s. ī. in tractatu p̄ximo
septū ē. Sꝫ ut scribit Varro. q̄ in semīa
rio nata sūt si loca erūt frigida, que
molli nata sūt p̄ brumalia tp̄a tegere
oꝫ, fronde aut stramītis. Si erunt
ubres seruti videndū ne alicubi aq̄ ꝯsi
stat, uenenū enī ē ꝑ gelu radicibꝫ
tenellis sꝫ t͂ra. et sup̄ uirgultis ne eodē
tp̄e eā crescat. qꝛ tecte t͂re tēpore ꝑpa
gant. sup̄ t͂rā aere frigore anguntur.
Itaqꝫ ita eē docet siluria ad q̄ sator nō
accessit. nā p̄mus radices nasci solent.
nec longi⁹ ꝓcedūt n̄ quo tp̄e uenit sol.
Duplex eē radicū. nā q̄dā arbores nāl̄r
longius ꝓducūt radices q̄ alie. et quia
alia t͂ra facili⁹ uiā radicib⁹ dat q̄ alia.
Si ā seminariū surcul⁹ ꝯsitū ē. cacu
mina q̄ molliora erūt nā ut olee.
aut ficus integenda sūt binis tabel
lis dextra ac sinistra ligatis. Preterea
scribit Cato, qꝛ t͂ra seminarij tal⁹ eē
debet q̄lē desiderāt semīa et surculi
in eā sata. Item dic̄ qꝛ surculi non
debēt remanē n̄ q̄tuor digitis supra
t͂ra et cacumina debēt fimo bubulo
obliniri. De plantacione et modis
plantandi. et de electione plantarum.
Arborū q̄dā fructū faciūt et seme
in fruct⁹ tāmē reclusū. q̄dā u͂o nul
lum fructū ferūt in q̄ sem̄ aliq̄ inueni
atur ex quo possit planta filis gn̄ari.
Que fructū et sem̄ faciūt. q̄dā illd̄ p̄uum
et debile faciūt. q̄dā grossū satis et po
tēs in dura testa reclusū. Que sem̄
paruū et debile faciūt, uirtutē gn̄ati
uam hn̄t tā in semīe q̄ in ramis dif
fusam, et io ex utroqꝫ plantari et
ꝯualescē possūt, licet plantatio ex seīe

tali sit periculosior. et q̄ꝛ in longam
nimis spēt etatē. et ex eo nō domesti
ca sꝫ siluest͂s planta nascet̄. Ex ramis
u͂o plantato citius et facili⁹ ꝯualescit.
et inde domestica nō siluest͂s planta p̄ue
nit, si ex planta domestica domestica
fuūt ramus accept⁹. et in h̄ gn̄e ē uitis.
malapunica, et fic⁹. et multe alie. Que
u͂o sem̄ forte faciūt uirtutē gn̄atiuā
hn̄t maxīe in ip̄o collectā semine. Ideoqꝫ
ex ip̄o semīe melius q̄ ex ramis p̄ue
niūt. Et hui⁹ gn̄is sūt. nux. castanea.
amigdalus et siles. Arbores u͂o que
nullū ferūt fructū, uirtutē gn̄atiuā
diffusam necīo hn̄t in ramis. cū natu͂a
eis sp̄alē nō deputauit locū ubi earū
sp̄ma seu sem̄ colligeret. Ideoqꝫ ex ip̄is
ramis aut ex plantis cū radicibꝫ ul̄
sine radicū matre diuulsis optime
ꝯualescūt. et maxīe q̄ poros hn̄t ap
tos p̄ quos facile t͂nseat nutrimentū.
Siue aūt ex semīe, siu͂ ex ramis, siue
ex radicatis plantis aliūde diuulsis.
plantare desideras ꝯsidera utrū locus
in q̄ plantare desideras sit insidus,
aliū exposit⁹ aut clausus et tutus
anocumento corrosionis eorꝫ. Si ē
insidus bestiarū exposit⁹, meli⁹ ē qꝛ in
aliquo loco clauso, ubius tn̄ libero,
cui⁹ t͂ra sit soluta, dulcis et aliquātulū
sterorata. et optime sbacta ligonibus,
et maxīe noua sursū de sbt⁹ eleuata
omīa semīa. rami ul̄ plantule, duobꝫ
distantes pedibꝫ. aut uno in seminario
plantentur. videlicet si sīt forcia semīa
ut nuces. amigdali, et silia singl̄arit̄.
si u͂o sīt debilia. ut uitis. mali gn̄ati.
palme et pini. et similiū, tria ul̄ q̄tuor
ꝯiūctī ponant̄. ut debilis fuīt⁹ unius
alt͂ius auxilio sbsistet. et assidua seu

frequenti fossione dissipentur herbe nascentes. nec ibidem alique domestice seminentur. ¶ Fiat et irrigatio tempore magni estus cum celestis diu negatur infusio. Si autem aquam irrigas, non frida mortificans nuper de puteis vel fontibus hausta. sed de piscinis seu palude letaminum aut de foveis corruptis accepta. ¶ Vel sit puteorum vel foncium, postquam ea exausta et aliquo loco posita rectificavit calor solis. ¶ Cum multum proderit si in ea modicum fimi ponas, eamque sepe moveas et impingues. ¶ Et cum earum summitas iniuria corrosionis bestiarum duobus vel tribus annis elapsis evaserit, cum universis radicibus transferantur ad scrobes, in loco videlicet in quo eas postmodum stare disponis. Juxta quas palos figas et spinis si oportunum esse videbitur munias. ¶ Si vero locus clausus et ab iniuriis bestiarum tutus existat. statim semina ramos vel plantas in loco ubi perpetuo stare debebunt confidenter pone. et eis eadem tribuas auxilia que super in hiis que in seminario nutriendas esse dixi sunt relata. ¶ Spacia vero inter arbores seu vites fuerunt secundum magnitudinem arborum et terrarum consuetudinem approbatam. et proprie secundum quod de singulis plantandis suo loco dicetur. ¶ Scrobes autem fiant late ac profunde secundum magnitudinem plantule et radicum. dum tamen in solo arrido vel declivi profundius. et in humido aut depresso minus profunde plantentur. et in mediocri mediocriter infigantur. ¶ Si terra nimis cretosa est eidem plurimum grutte letamen et sabulum misceatur. ¶ Set si nimium sabulosa, letamen cum creta ponatur. ita tamen quod in macra terra plus, in pingui minus letaminis apponatur. Sit autem fimus quod huic apponitur non porcinum set

aliorum animalium bene maturum. ¶ Cum autem planta transfertur domestica vel silvestris pars ad meridiem versa rubrica vel aliter signetur, ut translata eisdem celi sic ante stetat cardinibus opponatur. ¶ Cum vero plantas in scrobe deponis. quod de radicibus lesum inveneris amputabis. ¶ Observandum est tamen ne terra in qua plantatur sit nimis madida. aut nimis sicca cum planta disponitur. quia nimis mollis in congrue radicibus adaptatur. que vero nimis sicca est. sua superflua siccitate radicum plantule naturalem humiditatem consumit. sed inter utrumque predictorum tenens medium pulvirizabilis seu dissolubilis sit. ut convenienter adaptetur radicibus, aut ramis sine radice plantatis. et pedibus mediocriter conculcetur. ¶ Quod si necessitas te coegerit in terra nimis solida vel molli plantare, de locis aliis convenientes apportetur usque ad omnium cooperitionem radicum. et etiam usque ad quam scrobis repletionem, si habueris habundanciam eius. ¶ Fiat autem plantatio predicte de mensibus octubris aut novembris in locis aridis et montuosis et calidis ut eidem terre superflua siccitas circa plantas humiditate yemis temperetur. ¶ In humidis autem aut vallitulosis locis et frigidis convenienter in februario et marcio mense plantatur, ne superflua yemis et loci humiditas debilis plante naturalem calorem extinguat. ¶ In temperatis autem locis utroque tempore satis congrue plantantur. vel et transplantantur. ¶ Hec quidem que dicta sunt in hiis que cum radicibus plantantur proprie locum habent. ¶ Que vero plantantur semina, mense Januarii ponenda sunt non amplius quam ternis digitis sub terra posita. ut semine de

mse sb seqtis feb. tunc facto statim
cu po sol et ueris calorem sensit
apiat cortex, et pululet noua pla
ta. ¶ Ad si locus sit calis et siccus.
queniens octubs ul nouebus mse po
nunt. ¶ Et rami q sine radicib planta
ntur de mse martii infigant ab ar
bore nup abscisi cu uiridis suc sit
cortici ia infusus. ¶ quoz gde plan
tatio sat et apte fieri potit de mense
octubris post humidu autupnu cu nodu
humor et ips intusic plante fuga hunt
ad radices. ¶ na tpe maximi frigoris
calore nali arborus ad tre uiscera calla
te fugiente secu humore et spm trahen
te. si tuc rami aut palmites plan
tandi recidant amative plantati de
bile qualescet. ¶ Albe in libro de pp
etatib reru dic q in plantatoib ar
boru qsideranda e etas lune: dices.
q in toto nouilunio usq ad qplemtu
plenilunii no e facienda plantatio q
si eo tpe fiat no bene qualescet pla
ta. et si qualuerit uniculosos pfe
ret fruct. et no fuabiles. ¶ Et ar. q
e q ipe id dic i pryme in tractatu d
semiatoe in coi. ubi dic q tc iacien
Ab du e sem cu mai auxiliu ht a celo.
q e in augmto lune: q tc iunatur
sem auxilio lumie solis et lune
simul. ¶ Ramusculus q plantat toqn
dus no e, nec aliquo modo uexand.
et pars ea de qua radix sperat minime
nulli subiciat. et maxie in hus que
amplos poros et ligni raru qpositoe
habuerit aut medullas magnas ut
e salix, et uitis et silia h fuabis. ¶
set in hus plantis q solidu et spissu
lignu hnt. ut buxus. et sauina. et
similes forsam pdeit si rami pars
scandat in feriori. et in sissura imittat
lapillus. ut p longitudine pororum
plante facile humor terrestris ingdies
planta nutriat et qualescere faciat. ¶
Capud inferior intra figend no rotudo
s longo uulne transuersum ferramentis in
aduc acutis aut ab arbore laceratus
plantet. sit eni poros qb recip nut
mentu aptiores hebit. ¶ In omi pla
tatoe q post yeme in locis calis et
siccis facienda e utile puto si scrobe
ua modico maturo letamine mixta
repleta sicco aut lauatura letamis
aspgat leuit ne tra qdepset. et
fossa modicu uacua relinqt. ut esta
tis tpe facili imbres colligat qui el
supflua teperet siccitatem. ¶ In hus
q plantatoib q an yeme fiut erit
meli tiam circa plantas exaggerare
ipaz q fore qprimere, ne ad plan
tas supflua humitas digestioz ipedi
ens colligat. ¶ Rami q plantandi
sut pocius biennales q annui exi
stat. excepitis uitib et qbzda alus
in qb annui tmo ee debet. ¶ Caticipi
tales eligant q sit leti suctosi nitidi.
gemis grossis et splib oculati. et ad
unam tantu materiam sit redacti.
Supflib aut amputatur qgrue summi
tas. et indtminata longitudine relin
qntur. ut in salice. uite. oliua. et
ulmo si placet. et in quibzda alus hus
similib.

De insitioibus et incisoibus p quas plante mutant ad domesticarum dispositiones.

Insito fit multis mois. s ea q
maxie pficit ut p ea rudis sil
uestriu dispo mutet in domesticaz
et usu queniente dispone e q silicet
fiat insito in silia sm gen. et nosm

spēz sic piri in pirū, et mali in malū. et sic de alus. ¶ Si enī diuisa genere in diuisa inserant, nutrimētū taliū ad aliā dispōne alterātū uix bene nutret. et forte corrūpet plantā insitā pritotē quā diximꝰ de corruptōe seminis aīaliū et agrorꝫ qn diuisa gnē semīa pmiscent. ¶ Est ā plantarū ad inuicē ī oīa aīata plima silitudo. licet enim arbores spēbꝫ suis differāt tn lignū uniꝰ spēi arboris nō multū distat aligno spēi alterius, et hoc ꝯtingit iō qꝰ forma formalꝰ plantarū int aīata ꝓ plus ē īmsa matie. et qi in nullo uꝰ in modico eleuata sup eā. pp qd īuita eī occulta ē. ¶ Hac gͤ de cā fit qd arboris uniꝰ nutrimētū digonē ht sufficiente pximā ut nutrat aliā. et sa digestio adibita p aliā ꝯuīt suctū in saporē et figurā fructꝰ sm qd uenit scdē. Et iō et qn dissiles sibi plante ī serunt qualescūt et fructificāt. optia tn insitō ē ut diximꝰ silis qtū pōt in silia. ꝑcipue in trūchū aut ramos oms incisos ut sepe pbaui. ¶ Item ait Varo qd melior ē insitō in arborem domesticā qͣ siluestrē, qr meliores fructꝰ pduc. ¶ Itē melior ē si fiat inferius in stipite qͣ in ramis in altū. qr melior fit in mutatio in toto qͣ in parte. ¶ Qr ā omīs insitō ē p infixionē uniꝰ in aliā, et p forte alligatōē, ita qd in sita qi uenas radicales spargit in eam cui insitur fit qd illa cuiꝰ mollicies tanta ē qd cicī ꝯterit qͣ infigi et colligāri ualeat nō possit inseri alicui plante. et iō erbe molles hntes stipites et olera et nimis tenelli surculi nulli plāte qͣ diu tales sūt insi possūt. qm insita nō cito radicat in ea cui insit. ꝫ oportet qd pcessus tpīs ꝯfortetur et ꝯtinuet cū ea cui insita ē. hec gͤ ē cā qd mollis planta nec in mollē nec in durū. nec in similem nec in dissimilem inseri potest. ¶ Adhuc ā nꝫ in eā qͣ mltū dura ē ꝯueniēt in situr. mltū enī dura nō de facili ī se uenas radicales recip ꝑt arriditatem et difficultatē dure ꝑforatōis. et iō tales insitōēs frequēter male puenīunt. ¶ Ꝫ inserentes qrē debent parua fragra recencia, in qbus sit multa suctositas et parua duricies. qͣ qdē sbstinē possit colligatōē. et facile apiāt acalōē nāli. Hec enī cū insitur cito apit se uiꝰus eā cui insit, et emittit in eā uenas radicales p qs suggit meliꝰ nutrimētū qͣ sugget de terra. et iō tūc qualescat in sita meliꝰ qͣ si insita eet fixa. et h ē ratō insitōīs pt illd qd de ipā sup dcm̄ ē in eodē libro .s. s. de his qͣ faciūt ad plante gnōnē et augmētū. ¶ Itē sūt surculi insendi steriles. qr ferentes fructū tantum in eo ponūt qd nō facile ad debitum ꝑuenire possūt augmētū. ¶ Itē de nouo nati pp ratōēs pdcīs. ¶ Itē gemis grossis, spissis et plibꝫ oculati qr ubi multitudo gēmarū grossarū et spissarꝫ. ibi habūdancia gnātiue uirtutis, qͣ maxīe in hūore digesto et spisso et optime ꝯmixto in gemis coadunato ꝯsistit. ¶ Itē ab orientali arboris parte decisi. qr in ea magͣ qͣ in alia parte in ramis pp illustratōē tēpati caloris solꝰ ē calitas et hūitas, qͣ iōmibus aīantibꝫ sūt cā uite. ꝫ et ex alis acepti ptibꝫ qualescūt. ¶ Oportet ā scire qd insitōnū multi sīt modi

qui optime proveniunt et a silvestritate ad
domesticatem planta transmutatur. Primus
mus quidem est quod frangatur arbor vel omnia
vel medium medulle ex transverso incidatur
et tunc alligetur quod in casu est sic vulnera
ligari consueverunt. et circum ponatur cera vel
lutum ad pluvie et extrinsecorum nocumen-
torum defensionem. Et ne rumpi aut eorum
plage aperiri agitatione ventorum possint
convenientibus perticis muniantur. statim
enim consolidato vulnere superior pars emen-
datum in sapore profert fructum propter digestione
succi in nodo facta. et hoc ipse dicit inten-
sio. quod quidem planta in alterius non transmu-
tat speciem seu genus. sed eam de silvestri do-
mesticam facit. Secundus autem modus est quod una
et eadem arbor abscidatur in truncho. et fra-
gmentum superius in eadem arbore acceptum. trun-
co suo inseratur tunc enim convalescens in-
sita proferet fructum alterius generis in sa-
pore et quantitate et figura quam prius protu-
lerat. Et iste modus fecit diversitatem
omnem que est in malis et piris et ceteris
fructibus. tanta enim est vis nodi et confusi-
onis pororum que prius ascenderunt quod suc-
cum ex nodis et poris retentum dirigit
ad aliam formam plantalem que forma mo-
stratur in quantitate et sapore fructus. Ter-
cius modus invenitur est in vite et in
quibusdam aliis que ex medulla crescunt. vi-
delicet quod gemma vitis unius excidit
usque ad medullam profundato vulnere
et transfuse utrinque obliquato. et tantundem
de gemma alterius vitis eruitur et loco
alterius ponatur. et fit colligato sic
in aliis. et tunc convalescat et fructificat.
et fiet hoc forte in aliis arboribus. sed
in vite expertum est. Quartus vero modus
in sitionis est quod fragmentum unius arboris in aliam
insitum arbore. et convalescat et fructificat

in ea per modum quod sepe dictum est. et iste modus
regulariter cum fiunt magis similium erit melior
et accius convalescens. et fit proprie in illis
arboribus que rectos habent poros et per tuni-
cas ligneas a radice accipiunt nutrimen-
tum. Sed iste modus et similis sic implens sub
dividitur modos. Est unus quidem est quo
surculus inserendus inter corticem et lignum
nove materie imprimitur. Secundus est cum sur-
culus scisso infigitur ligno. Tertius
qui fit more emplastri. Quartus qui dicitur
ad bucellum. Quintus vero in amedani
seu salicis pertica perforata. De omnibus
per ordinem est videndum. Primus quidem
modus quo surculus inter corticem et lign-
umque deponitur fit hoc modo. Truncum
terra recidamus in loco nitido et sincero acuta
so. ipsumque cum fascia corticis desuper po-
namus. deinde vimine salicis aut ulmi
ligamus. ibique inter corticem et lignum
cuneum ferreum vel osseum in acutum ten-
dens ab una parte planum et ab alia
quasi rotundum tribus per digitis considerant
deponimus ne corticis fascia scindatur.
et in eum locum subducto cuneo statim sur-
culum mergimus ab una parte decisum
salva medulla et cortice partis alterius
pellicula exteriori remota. ita quod
optime truncho adherit surculi incisu-
ra. qui super truncum quatuor aut sex digi-
tis emineat. vel usque ad viii. duos
vel tres. aut plures surculos per trunchi
constitutum qualitate. quaternis digitis vel
amplius inter eos spacium relinquimus. et lutum
desuper convenienter ponimus et disponamus
peciam et ligamus. Hic autem modus optime
comprehendit et convalescit. sed fieri non potest nisi de-
mense marcii vel aprilis cum iam potest lignum
a cortice separari. Sed non fieri potest nisi in trun-
cho grosso vel mediocri. et in huius arboribus

que grossu hnt cortice 7 pingue. ut
fic. pir. 7 mal. 7 siles. ¶ Conualescat
q̄ max iuxta tr̄a hr fc̄a insito. 7 etiā
in q̄cūq3 parte stipitis 7 grossoꝝ ramo
rū sat ꝯgrue p̄ueit. ꝭ duob3 ad min
annis p̄uectū ꝓ uentoꝝ rabie admiual
eget. ¶ Modus aūt ꝑs q scisso fit stipite
ꝭ mō augeđ ē. resecet̄ truc̄ ad super
ꝑoliat̄ ut dcm̄ ē in mo p̄ced. d ind̄ scin
dat̄ in ea p̄te q̄ mag̃ succosa uir. 7 que
cortice ibidē planū 7 ad eqtoī surculi
ꝯgruū cernat̄ habē. q̄ max inuenies
ꝭ mal ē spaciū int̄ cortice 7 medul
lam ꝓ habūdantiā nutrimti q̄ ad par
tē illā accessit. q̄ si an q̄ scandas iu
culū ꝯb3 digitis ꝓꝓ sūmū stipitis 7
ligauis trūchū anima longitudine
scissure defendet. ¶ Deinđ cuneum
duob3 digitis ul' modicū min longū
formabis insurculo ab utq3 parte de
cisum salua medulla. 7 apta scissura
cū aliq̄ cuneo 7 de ipi' scissure labiis
ablata omi lanugine si assiūt cū puc
ta piu cultelli acuti surculū inmges
tal' q̄ cortex cortīa adeq̄t̄ in parte i
terioi. 7 lignū ligno exterius. ut sua
int̄ cortices 7 ligna possit liberi per
transire. incisura 7 surculi optie tru
cho noue mat's aderent. ¶ Deinde ꝭ
ducto cuneo ut intrūcho sponte sur
culus ꝯstringat̄ inmissus sup rimu
las 7 cortices ꝯiūgendos aliqd eusdē
arboris corticis ul' pannu linei cerati
ponat̄. 7 cū iunco stricte liget̄. de ind̄
ꝭbtili plue insupiore scissurā inmisso
creta plimū ꝯpssa cū pauca arena 7
fimo bubulo ut aut̄ (?)sato. ul' cū cera
sup trūchū 7 ligaturā. ad defensioē
caloīs uenti 7 pluuie ꝯgrue dispona
tur. 7 p̄cia faciet̄. ¶ Ego aūt plus q̄
milies ꝓbaui 7 sep̄ inueni sufficere
solā cretā bene ꝯpssā sine fimo 7 are
na ul' creta 7 puluere in scissuram. Hec
n̄ p̄derit ne uapor aradice mat's as
cendēs ad nouū alendū filiū. eidē suas
egrdies denegēt. ¶ Notandū ē tn̄ q̄ isti
modi act' 7 opatō diūsificant̄ ꝭm diuisi
tatē grossitudis 7 tenuitatis stipitis
insendi. 7 cunei surculi incidendi. nā
aut insend' stipes ē uald' grossior sur
culo. aut mcli'. ¶ Siqdē stipes ē ualde
grossior duob3 pōt scindi mōis. Uno
ut ab una parte usq3 ad medullā tan
tū cū ꝯgruo ad h' scalpro scindat̄. ibiq3
un' tm̄ surculus infigat̄. ¶ Alio ut
ab una parte ad aliā stipitis scissura
ptranseat. ibiq3 duo surculi. s. unus
aq̄lib3 parte ponat̄. ul' un' tm̄ si pla
cuerit ab una parte altā uacua re
manente. ¶ Si uō stipes ē modicū
grossior surculo nectiō p mediū scin
dit̄ 7 unū solū recipit surculū. ¶
Ubicūq3 aūt un' tm̄ mō surculus
ponend' est. de cuneus ei' formari ut
incisura ex utq3 p̄te facta. tcia cum
cortice ꝯueniēti remaneat. ingrta
uō q̄ int̄ stipite stare deb3 nich corti
cis 7 latitudis uideat̄. aut modicū
ex m̄ q̄ meli' surculus ta incortice
q̄ ligno stipiti exterius adequetur.
¶ Ubi aūt duo surculi sūt ponendi fiat
incisura cunei ad uāls p̄tib3 usq3 ꝓꝓ
medullā ꝯsensig ad medullā 7 acu
men accedat. ab aliis duab3 partib3
sit quasi eidē latitudis. ita q̄ ꝓs p̄g
latior cū omi cortice ꝑmanēs exterius
cū cortice mat's eq̄t̄. pars uō strictior
remota exteriori cortīcula ussq3
medullā stipitis interius desponat̄.
¶ Si aūt stipes ē eq̄l' surculo ꝯnsistim

formet aneus ut ab utraque parte sit cortex et utrinque fiat equatio et cortice vel peciola super rimul posita cum subtili cuniculo scisso aut cordula cum modica strictura ligetur. et postmodum cum creta seu cera et pecia fasicietur. et hoc modo iuxta terram et in altum et in siccitatibus optime convalescat. Tempus iste forme que fiunt scisso truncho possibiliter quevenit de mense feb. et marcii. et et de mense apr. si surculus omnino tenerum pervenit. Et melius si colligantur antequam pullulet et diu subtus in loco frigido et rubro so fuerint siccitatibus non sensibus. Et et de mense ianuarii cum calefactione ignis facta insitio comprehendit. cum eius auxilio conglutinans currit sucus. Et tunc temporis est insitio ceteris melior et melius convalescens cum iam cortici se ruidis intulerit sucus. et gemme in aperiunt esse suspecte. Ego et malorum insitiones feci per aug. de surculus illa estate maturis et satis congrue pervenerunt. Veruntamen tal insitio facienda est sub terra vel modicum super ea ut cumulatione terre a tanto estu insita defendetur. Etiam multum prodest si quibus irrigationibus adiuvetur. vel diebus aliquibus umbracula defendatur. Vel super ea vas aliquod stilans suspendatur. et hoc auxilio potest hoc tempore et in altum fieri. Fit et ut aut varo hoc insito quomodo in solsticio extivo et caniculis sic. et propter ut in tractatu insitionis fica iam scripsi. Potest quod predicta insitio fieri sub terra et circa terram seu modicum super eam et sine dubio insiti ramiculi pervenerunt omnibus alius locis ad incrementa maiora. quia ibi lignum et cortex maxime beneficio soli ad erentis humescat. cum loca insitio magis queunt plantis parvulis inquibus insitio celebratur. Si vero planta mediocriter magna fuit. quomodo eius est eandem in locis altioribus insere ubi cortex sit nitida et succosa quia ipsam circa terram rescindere. quia sic fructus ex ea pluribus annis tardius habetur. Veruntamen quanto magis inserit fiat. tanto magis domesticantur fructus ut supra probatum fuit. Si vero fuit arbor magna plurimos habens ramos nil erit utilius quam ramos in locis nitidis resecare. ibique quotcumque volueris surculos insere. Quod si adeo vetusta est arbor quod ramorum cortices nimium sint rugose ac humore consumpte arbor eadem incidatur et relinquitur incisa usque ad annum sequentem. et tunc inserat surculi qui in ea nati fuerint leniores. quot et comodius pre- nuo esse posuit quia inserenti placebit. locati circa assis tentis et abiectis quia omnes nunc surculorum sufficienter nutret tal arbor. Modus quidem inserendi quem paladius emplastrationem vocat, sic ab eodem fieri affirmatur. Ex novellis ramis nitidis et ferocibus gemma que bene apparebit sine dubio percussura duobus digitis quadratis cum signet ut ipsa statuat in medio. et ita subtiliter cortex levetur acutissimo scalpro ne gemma ledatur. Item ex ea arbore cui gestiuis inserere similiter cum gemma tollet emplastrum nitido tamen atque uberi loco. et ibi quevenit et ipsum circa gemmam unculum colligit sine lesione germinis cohere. vel corticis ut ea quod apposite reddit locum gemmeporis includat et luto suplinis et libera gemmam relinquis. Cum multum prodest si peciola cum cera super iuncturam et rimulas corticum apponat ad exteriorum nocumentorum defensiones et nutentis succi et vaporis innsica retentiones.

No
cta

Ramos de inde superiores eiusdem arboris re-
secabis. ne mater proprios uolens nutrire ra-
mos / alienum filium sibi pro utilitate tra-
ditum pereundum relinquat. De inde uero
.xx. diebus aut pluribus exactis resolutis
uinculis repiens extrinsecus seminis gemmam mire
in arboris aliene umbra transisse. Hic
autem modus mense Junii. fieri posse asserit.
licet et ante et post modicum comprehendat. dum
modo gemma quiescens habeatur. Est modus
quidem qui uulgariter dicitur ad bucellum qui huic pro-
ximo plurimum est affinis / fit hoc modo. bucel-
lum paruum grossitudinis pollicis cum gemma
in medio de nouo surculo eleuatum in
nouo surculo eiusdem grossitudinis suo cor-
tice in tres uel quatuor partes scisso et
denudato ponatur. et tantum ad inferius
considerantur comprimatur quod ligno stipitis me-
diocriter stricte adhereat. et cortex ap-
positi anuli non scandat. Et sine gemma
posita super locum gemme sublate ponatur
siue non. nichilominus sine aliqua ligatura
uel alterius rei auxilio qualescumque.
Abscindenda tamen est omnis circumdans soboles
uel radices surculorum ne insite surripiat nutrimentum.
Et tamen magnum adminiculum prestabit si cor-
tex pendens taliter recidatur quod remanenti
appositum bucellum subtiliter adequet. et per
duas eius peciola desuper inde creta super iunctu-
ram et totum bucellum ponatur libera gemma
relicta. de inde ne creta cadat linea
pecia fasciet. Fit autem hic modus de mense
marcii postquam cortex separatur a ligno. et
de mense aprilis et madii si surculi ante quam
gemment collecti fuerint ne pullulet in
loco frigido et umbroso sub terra pro parte submissi.
Item expertum est in mense Junii circa finem
et Julii bucellum paruum cum gemma de
nouissimo surculo eleuatum et in nouis-
simo surculo positum eiusdem grossitudinis
sine gemme adequentur sine non sine aliquo
auxilio ligature uel alterius rei optime
qualescumque. Est tamen hic modus quam superior pri-
mus qui emplastratio dicitur locum habet in huius solis
arboribus quibus succus pinguis est in cortice
ut ficis. oleis. castaneis. et similibus. Potest
et sine abscisione inpendendi surculi ele-
uari bucellum. et domesticum eiusdem omnino ma-
gnitudinis ab una parte scissum ibidem
apponi. et cum filo ligatum ut dictum est superius
preparari. et cum comprehendisse uiderit super bucel-
lum abscidi. relicta extremitas surculi
ad bucellum foras attrahit quam abscisa. et hoc modo
possunt plures eiusdem speciei et diuersarum in una
uirga formari. Modus uero qui fit in ame-
dani uel salicis pertica fit hoc modo. pertica
uel baculus decorticatus lignorum perforetur subtili
terebra et acuta ita quod inter unum foramen
et alterum sit spatium semipedis. et surculis
modicum raso cortice intromissis iacentem
mergatur in scrobe surculis eleuatis. ita
tamen quod pertice saltem salicis summitas ad
remaneat super terram. Hic uero post an-
num materia totaliter eleuata et inter sur-
culos incisa plantam qualibet radicibus
plurimis decoratam in ordinata scrobe
depone. Cui forsan proderit si creta
uel cera foramina et eorum scissure undique
optime obturentur. Quidam autem michi asseru-
it se expertum fuisse hanc insitionem in palo
salicis uiridi perforato usque ad medullam
solummodo. et infixisse surculos equalis gros-
situdinis remoto cortice quantum intrabunt
in foramen ut cortex surculi equaretur
cortici pali. et cum terra omnem rimulam
obturasse. et posuisse palum sub terra quatuor
digitis iacentem in loco aquoso ita quod de
palo nichil apparuit sed soli surculi super
terram. et comprehendisse optime omnes. et
resecato inter surculos truncho plan

tasse et bene qualuisse. ¶ Aliud autem insen-
di modum retulit Columela dicens gall-
ica terebra usque ad medullam arboris per-
forandam plaga intus leviter inclina-
ta. ubi deducto omni fragmine vite-
uel ramum ad modum foraminis delibratum
succidum tamen et humore strictum imprimi. una
uel duabus gemmis foris relictis. et tunc
argilla et musco locum diligenter opiri et ita
uites in ulmo inseri posse dixit. ¶ Spacium
autem duo modi fieri possunt commode in mense
marcii et principio aprilis ac februarii fine, cum
liquor mouetur in cortice. ¶ Item scribit uito
aliud modum inserendi suo tempore inventum
esse in pyrgis arboribus hoc modo. ex arbore
qua uult habere surculum in eam quam in-
serere uult ramulum traducat et in eius
trunco perforato ac diffixo implicare in lo-
co est falce extenuatum, ita quod ex una par-
te quod celum infixurum est cortice cum cortice
equatum habeat. eius ramuli quem inseret
cacumen ut directum sit ad celum curet.
postero anno cum comprehenderit unde propa-
gatum est ab alta arbore precidit. ¶ Ex pre-
dictis igitur patet quod licet insitio in similia
sit melior tamen et in dissimilia plerumque qua
lescit et infinita mirabilia facit. que
apparent hiis qui experiri desiderunt et
in talibus exercitantur. Ex quibus dis-

posicionibus et in quibus quas transmute-
tur planta siluestris in domesticationem.

Ex hiis que superius determinata sunt sciendum
quod plantas siluestres esse spinosas et
scrabosas in corticis substantia. et paucorum et mul-
torum foliorum. et plurimorum fructuum et in
quantitate minorum et acutorum et caliorum et
siccorum succorum. ¶ Et hec omnia non dubita-
mus accidere plante propter suum nutrimentum.

et ideo planta in omnibus hiis disposicionibus
mutatur per nutrimentum cultoris agri in oppo-
sitas disposiciones. Spinositas enim uenit
ex humido nutrimentali incenso quod cogitur
ad superficiem pertingere a medulla ipsa
sua incensione. et hec in domestica mu-
tatur per habundanciam humidi. et non pati-
tur calorem acui sed frangit eum et non
sinit terrestre aggerari sed infundit et
currere ipsum facit in poros plante. ¶ Silvestri
autem eidem huius habundancia fluit in ma-
iorem foliorum diffusionem. sed et facit ut maio-
res sint fructus domesticarum. ¶ Et quod horum
siluestrium tenuis et subtilis est propter paruum earum
nutrimentum. est horum domesticorum spissius
et uiscosius ad flegmaticitatem accedens
propter eius habundanciam et letaminis ad ministra-
ti commixtionem. Tenue autem et subtile facile
dispergitur a calore et diuiditur in plurima et
ideo numero sunt plurimi fructus arborum siluestrium
et non uinculati. sed integri in arboribus
diu perseuerantes. quoniam subtile et tenue non
facile putrescit, nec de facili clauditur
porum sue uegetacionis. per quem suggit
ex arbore precipue cum in eodem humido sit
in possibile sit calor acutus. habundans autem
et spissum et uiscosum humidum per magnas
partes fluit in unum et non est facilis
diuisionis eo quod calor eius est hebes. et ideo
fiunt ex eo magni quidem et non tot numero
fructus sicut ex tenui subtili et acuti caloris
existente. et cito hebes eius calor permit-
tit claudi eius porum per quem suggit ex
arbore. itaque multi talium fructuum
cadunt ante tempus maturacionis. et de facili
attrahunt humores. ¶ Quod autem emendat succum
et digerit in domesticis nodi precipue sunt
in insitionum qui tenent in torturis suis et
transuersalibus poris humidum donec ad sua-
uem maturetur saporem. et talis quidem

e transmutatio earum per insitionem domesticarum
arborum. Ille autem plante que sunt de genere gra
norum et oleorum. ex solo cultu et cibo dome
sticantur in hoc quod sunt et molliores et maiores
// et humidis efficiuntur. et sui saporis minus efficiuntur
acuti. propter causam quam supra diximus. subtilitas est
corticis que est in domesticis et planicies
absque dubio ex bonitate et habundancia
provenit nutrimenti. De locis inutilibus et
utilibus generationi plantarum.

Planta in generatione sua duobus indiget.
quorum unum est materia ex qua fit. et
alterum est locus sue generationis quemadmodum et patet.
Et materiam quidem impedit loci salsugo eo quod
exsiccat humidum radicale plantarum. Cuius
signum est quod terre salse commixte vel sale
seminate steriles efficiuntur. Loca autem
perpetuis nivibus coperta. omnino non competunt
generationi plantarum. quia experimento comperimus
nimie a temperamento esse remotissima propter
frigus glaciale quod est mortificativum.
Est autem scire quod si aliquis locus in se tepat
in hyeme sequenter sit nivibus copertus
iste ex nive tribus ex causis fecunditatem
accipit. quarum una est quod nix terre evapo
rans reflectit sepius ad terram propter nivis
coopertionem. Alia autem quia nivis respersa cali
ditas ad terram illam spiritus quietes generationi
complet nutrimentum humidum quod paulatim et
per partes distillans superioribus partibus terre
in rigore nativitati plantarum continue in
fundit. Tertia causa est quia nix frigiditate sua
locum circumstante vigorem principiorum generan
tium plantam continet ne evaporet.
et continet terre superficiem ne emittat in
tus in visceribus terre vapores generatos
qui congregati ad superficiem ingrediuntur radi
ces plantarum. et prestat ei nutrimentum
et fomentationem. et generationem materie que
ingreditur plantarum commixtionem. Sic

autem diximus quod locus perpetuus in frigore propter ni
vositatem non competit generationi plantarum.
Ita eodem modo in locis salitis et siccis non
apparet multum generatio plantarum propter re
motionem locorum a temperamento. Hec enim loca
multam salsuginem habentia multe sunt
siccitatis. et propter quos est multe frigiditatis. eo
quod calor complexionalis non qualescat et re
tinetur non in humido temperato. Et si aliquis calor
aliquando sit in talibus locis est adhurens.
et talis calor non remanet hic evolat ad
ultimum frigidum. et mortificans ea que forte nasci
debuisset. Et signum huius terre est quod minoratur
et contrahit ex siccitate et frigiditate. quia elon
gatur a calido humido quod elevat et faciunt
crescere loca et exaltare. propter quod terra dul
cis que habundat in calido dissolvente. et
in humido vaporante frequenter elevatur
in colles et montes. et terra salsuginis
multe deprimitur et inferioratur. In
locis autem calidis presentia materie plantarum
et loca apte et bene nate proveniunt. In ta
libus enim locis dulcis est aqua subtilis et bene
digesta eo quod a calore loci talis expersum
de terre attrahitur et bene commiscetur et
bene digeritur a calore loci terminante.
a calore enim multo non adurente provenit
humidi decoctio. Calor est in talibus locis ha
bundat ex duabus causis. quarum una est
calor loci retinens calorem. Alia est calor
solis qui ex aliqua reverberatione multiplicatur
super locum illum. Et loci quidem calor est sic
instrumentalis. Calor autem solis est sic terminans
et formalis. et quasi vivificans. Et ideo continue
format humidum in plantis. Aer autem in mon
tibus est humido locorum talium. et ille innatur
ad hoc ut humidum sursum spirando educa
tur in plante figuram. Montes autem
eo quod sunt subtus concavi et vaporosi attrahunt
assiduis concavitatibus humorem. et adunat

ad hoc claritas multa que est radiorum solis
et stellarum, et multa ad quem est montis
reubatio et precipue in locis diuersis
montium. quia ad illa fit ab utroque late-
re eius reubatio. et ideo festinat in hiis
humidi decoctio, precipue in latere quod est contra
calorem solis. hoc est contra meridiem. propter quod plante
multe et bene decocte perueniunt in mon-
tibus et precipue in iuuis. humidum enim attrac-
tum ad montis superficiem ex figura de-
xteritatis continue defluit. et ideo superius
unum remanens optime decoquitur quia
melius iuuatur a calore quam non est superflu-
um. nec omnino siccatur quia continue ex tho-
tur ex concauo montis et fouetur plu-
uiis et roribus. Et hoc est causa quod in alto
deuexo montis crescunt uina odorife-
ra et plante aromatice et sunt sicciores
aliquantulum. Ad pedes autem eorundem mon-
cium sunt plante et uina magis humida
et minus digesta. et plante spissiores
et grossiores propter multum humidum a deuexo
montium continue ad talia loca defluens.
Quedam tamen loca siue plana siue mon-
tuosa propter sunt sterilitatis. et hec uo-
cantur hiiui. et hec sunt arenosa et sal-
sa. et hec sunt nocentes in se habentia
salsedinem et siccitatem. Et inter arenu-
las locorum talium sunt raritates. eo
quod partes arenarum sunt contigue et
non continue sibi composite. planta autem
non potest generari ex uapore continuo qui
diffunditur ex circuitu loci ex multis
partibus loci continuis acuitate solis eua-
porantis. In talibus igitur locis aut non
generatur omnino planta aut rara et debilis
essentie. sicut est saxifraga et quedam alia
gramina parua. partibus enim loci non co-
herentibus propter adhesionem impossibile est
partes uaporis solidi essentie et coheren-

tis esse. propter quod non expirat inter arenas
per diuersas partes et non formatur in plan-
tam. Amplius autem lutum nobile quod inge-
nium est et libere agrossa terrestritate propter
unctuositatem suam cito producit plantam
unctuosam et stabilem. Planta autem que super
solidos nascitur lapides propter carentiam
humoris non longo tempore contingit et crescit ipsa.
planta enim remanens et crescens indi-
get terra et aqua et aere. et raro hoc habet plan-
ta que in lapidis sollidita est erumpens.
Est et alia plantarum consideratio ex loco
plante proueniens. quoniam si fuerit in loco qui
est propter solem hoc est ad directum solis respectum
ipsius orientem et meridiem cito nascitur
et crescit. eo quod calor solis directus et diu
manens super ea que tenera et forti mouet
humidum ei. Et quando fuerit ad aquilonem et
occidentem ita quod sol cito declinat ab ea
tardabitur generato ei. et in crementum
diminuetur. fit autem hoc dupliciter. naturaliter scilicet. aut per
accidens quando locus autem est ex montibus uel aliis
causis prohibetur accipere orientis uel occidentis.
Similiter autem si in loco plante sit aqua frigida
grossa in se concludens aere siue naporem
aereum quam sua frigiditate et spissitudine
ascendere siue euaporare non permittit.
ille non permittit plantas nutriri ad
magnum nutrimentum. Eodem autem modo impedit
siccitas retenta in loco aliquod incre-
mentum plantarum propter defectum humi nutri-
entis. Tunc enim calor naturalis diffunditur
ad extima loci et agit in illa comburen-
do et obstruendo poros matrix sic ob
struitur in terrestri adusto. et tunc aqua
nutriens et si adesset non habet meatus
per quos in plante nutrimentum euapora-
ret. et remanet planta destituta nu-
trimento et ideo non crescens in magnam
quantitatem.

de tra ꝛ cog̃tīe fecūditatis ꝛ stilitatis eī

Terra ē unū ex elemētis gñatoꝝ cuꝰ locus nāl' ē in medio toci' inquo nālr manet queta. ꝛ ad ipm̄ cū ab eo sepata fuūt nālr mouet̃. ⁋ Est ā tra ꝛ sic. nālr ħ accītalr reb3 extīsecis inmutatur. ⁋ Eius uō ēē ingñātis iuuamtū prestat ad retentoꝝ faciendā ꝛ fixioꝝ. ꝛ ad s̄uandas figuras ꝛ formas. ⁋ Intīris uō sm̄ pall' fecūditas q̃renda ē ne alba ꝛ nuda gleba sit. ne macra sabulo sine ad mixtione treni. Nec creta sola. Ne arene squalentes. Ne ieiuna glarea. Ne arenosi pulueris lapidosa macies. Ne salsa ul' amara. Ne uliginosa tra. Ne tot' arenosus atq3 ieiun'. Ne uall' nimis opaca ꝛ sq̄lida. ⁋ S3 sit gleba putr ꝛ fere nig̃ ꝛ ad tegendū se g̃mīs sui crute sufficiēs aut mixti coloīs. q̄ ꝛ si rara sit tn̄ pigwis et cretosi soli ad uictē glutinet̃. Que ptuleīt n̄ scab' sit nec retorrida nec suci nāl' egñcia. ⁋ Veꝝ qm̄ alia tra dandis frumtis queīt. ꝛ alia mag̃ vineis amica ē. sciendū ē q frumtis dandis util' ē q̄ nālr ꝛ sua sponte pducit ebulū Iuncū. g̃m pigue. Calamentū. Trifoliū. Rubos pigues. pruna siluīa. lapas. farfana. Maluaz. ꝛ cetās hi' erbas q̄ latitudīe ꝛ pinguedine folioꝝ letū solū ꝛ fecūdū demōstrāt. ⁋ Color tn̄ tre nō magno opeq̃rendus ē ħ pigūedo atq3 dulcedo. ⁋ Pigue sic agnoscis trā. Gleba paru dulci aq̄ ꝯspgis ꝛ subigis si glutinosa ē ꝛ aderet ꝯstat illi ēē piguedinem. ⁋ Ite scrobe effosa ꝛ repleta si supauerit tra pigwis ē. si defueīt exil'. si queīt eq̄ta mediocris. ⁋ Dulcedo ā cognoscit̃ si ex ea pāte agri que mag̃ displicet si eidē qualitatis tot' ag̃ uidet̃ gleba fictili uase dulci aqua madefacta indito sapōis exploꝛes. ⁋ vineis q̄q3 utile ē p ħ signa cognosces. si coꝛs aliq̄ten' rari atq3 resoluti ē uirgulta q̄ pfert. lenia nitida. pceꝛa. fecūda sūt. ut pirus siluīs. pruni. Rub'. cetāq3 huiꝰcēmoi. nō intorta. nō sterilia. nō mac̃ exilitate languencia. ⁋ Et ħ i cōi dcā sufficiat de tra ꝯgrua uineis. q2 plen' de ipa dicā in libro de vineaꝝ. ⁋ S3 cū sint gn̄a traꝝ plima. pigwis aut macra. spissa ul' rara. Sicca ul' hūida. lapidosa ul' nō lapidosa. Montuosa uel plana. ꝛ ex hīs plaq3 uiciosa. tn̄ p seminū ꝛ platar' diūs sepe nectīa ꝛ maxīe tn̄ ꝛ absolute eligendus est pigwis ꝛ resolut' ag̃ ubicūq3 sit'. quia hic minimū laboꝛē petit ꝛ fructum maximū reddit. ⁋ Scdi mīti ē spissus ꝛ pigwis. q licet laboꝛē maximū ptat tn̄ ad uota respondet. ⁋ Illd uō detimū gen' ē q eīt siccū siml' ꝛ spissum. macrū ꝛ frīdū. q ager more pestiferi fugiendus ē. ⁋ Nam cū agri sit uariis utilitatib3 deputati. Varo recitat Catonē in noue gn̄a diuisisse ac gradūū utilitatē scripsisse. aut enī meliorē agrū ēē illū ubi uineta possīt ēē bono uino ac multo. ⁋ Scdo ubi ortus irriguus. ⁋ Tertius ubi salicta. ⁋ Quart' ubi olīueta. ⁋ Quinto ꝰ p̄tū. ⁋ Sexto ubi cāp' frumtarius. ⁋ Septio ubi cedue silue. ⁋ Octano ꝰ arbusta. ⁋ Nono ubi glandaria silua. ⁋ S3 aliq dat p'matū bonis pratis. q2 modicas aut nullas reqrūt expensas. q̄ in vineis. eo q fructū sepe suptu deuorant.

de situ qui ꝯgruit agris racione fecunditatis eorum. ~

Situs terrarum no sit adeo planus ut stagnet. nec preruptus ut defluat. nec obrutus ut in ymum deiecta valle subsideat. nec arduus ut tempestates in modice sentiat et calores. sed ex his omnibus utilis semper temperata mediocritas queratur. videlicet ut campus aptior sit, et humore plurimum cliuo fallente subduces. vel collis mollius per lata inclinata deductus. vel uallis cum quadam moderatione et aeris lassitate submissa. vel mons altius cacuminis defensus obiectu. et ab molestioribus uentis aliquid lib auxilio. vel sublimus asper sed nemorosus et erbidus. ¶ Preterea posito agri que eligendus est ea sit. In frigidis prouinciis orientis vel meridiano latus ager esse debet opposit. ne alicui magni montis obiectu. his duabus partibus exclusus algore rigeat. ¶ In cataanda est que utilitati uoluptati et saluti eque bonitate respondeat. ¶ Iste aut varro que quatuor extra fundum considerandā sunt. quibus fundus utilior vel minus utilis redditur. ¶ Primum est si regio propria est infesta. quamvis fertilis sit fundus inutilis tamen est propter latrocinia. ¶ Secundum si in regione propinqua sunt homines qui emant que in fundo sunt uenalia. vel non careuendant que fundo sunt oportuna. fructuosior enim fundus est. ¶ Tercium si nimis longinqua est ut ex ea difficile necessaria portentur ad fundum minus fructuosior censetur. ¶ Quarto eundem fundum fructuosiorem faciunt uecture si uie sunt quibus plaustra vel naues portare ac exportare necessaria possit. ¶ Refert et ad fundi fructus quemadmodum uicini in confinio consitum agrum habeant. si enim ad limina quercetum habet non possis recte secundum eam siluam serere oleam. que usque eo est contrarium natura ut arbores non solum minus ferant sed et fugiant ut introrsum in fundum se recliner. et in confinio uitem et fundum faciat sterilem.

De munitionibus vinearum. Ortorum. et agrorum.

Vinearum. Ortorum. et agrorum munitiones multis modis fiunt. Quidam est fossatis cingunt. quidam sepibus ex palis et uiminibus factis. quidam spinorum aut aliorum arborum plantis. ¶ Et fossarum quidem multociens plurimum defendunt ab ingressu hominum et animalium rapacium. et ab iniuria manantium aquarum ad loca defensa fluentium. et maxime si ripas habent ualde sufficientes aggeres eleuatas. Multum et conferunt agris et uineis nimium humis et aquosis ut ad eas fluat superfluus humor aquosus segetes necans et in lolium et auenam quites et completa digestione humorus uias nutrientis impediens. Et hec quidem fossata magna vel parua facienda sunt, secundum quod magis vel minus aquosa sunt loca. et secundum quod magis et minus hominum et animalium intrare uolentium timetur noxa. ¶ Fiunt autem optime toto estatis tempore, si aqua subterranea vel in fossatis repandis collecta non impediat. In quibus locis facienda sunt de mense augusti. sept. et octubris. quibus mensibus aqua fossarum et superficiei terre maxime consumpta est. ¶ Qualiter autem noua fiunt fossata notum est. quod ab utraque parte latitudinis, filum seu funis extenditur et signatur. deinde cum uanghis in creta. et agronibus in sabulo fodiuntur. et cum badilibus extra remanens contrita terra proicitur. et ripe cum zappis seu uanghis vel agronibus poliuntur. ¶ Vetera uero fossata reparantur sic. primo quidem omnia fossorum impedimencia cum ronchonibus extirpentur. deinde cum ligone fundus radatur, et terra cum erbis rasa proiciatur ad uiam. deinde cum ligonibus ad equentur ripe secundum quod stare debebit. et post fossatum libere quantum placuerit fodiatur. ¶ Notandum est tamen quod in terra cretosa non debet.

fieri tempore nimis sed parum pendentes. que
post gelidam yemem adveniente veris
calore dissoluentur et ruerent. sed in lapi
dosa vel soluta terra non faciliter ruunt tempore.
¶ Communitiones sepium que de palis et viminibus
fiunt precipue locum habent ubi materie ipsarum
habetur copia. et ubi multitudo arborum spinosarum
plantationes et qualescentiam impediret. ¶
Que qualiter fiat notum est quia affictis palis
acutis semipede distantibus texuntur
vimine. et spinis desuper muniuntur. ¶
Et cum pannaciolis palis et viminibus debili
ores tamen fiunt affictis palis duobus vel
tribus pedibus in invicem remotis quatuor parti
bus distantes equaliter ex transuerso ligantur
deinde sursum rectis viminibus positis
contexuntur. ¶ Communitiones autem que de plantis
spinosarum et arborum fiunt hoc modo faciende
sunt. Videlicet quod fiat in loco munitionis
sulcus uno pede concavus. et tantumdem
latus. in quo plante aliunde radicate
uno palmo aut duobus distantes
ponantur. et terra que inde remota fuerat
optime trita operiant radices. ¶ Deinde
fodiatur fossatum si fieri debet ibidem. et terra
superdictas plantulas eleuetur. et cum tota
sursum eleuata fuerit in summitate si
placuerit aliud fiat sulcus et similis plantatio
fiat. ¶ Preterea possunt etiam multe plantationes
fieri ad fortiorem munitionem si placuit
secundum modum in primo libro traditum cum
de turribus et muris loquebatur. ¶ Notandum
est tamen quod ubi multum necessaria est clausura ex
spinis tantum faciende sunt plantationes.
Ubi vero non tanta est necessitas et lignorum
habent penuriam propter ignem possunt commode
fieri plantationes et precipue superior ex
plantis ulmorum et prunorum. Coctonorum.
et similium. que omnes plantationes tertio an
no cum convaluerint afractentur et plicentur

ut fortes et spisse fiant. et ubi prodite fu
erint reparentur. ¶ Deinde cum spisse
creuerint intricate disponantur et ligen
tur ubi opus fuerit. et non iuxta terram set
uno pede super eam incidantur tempore octubris
et nouembris. et melius tempore februarii et marcii,
usque quo incipiunt egredi gemme. hoc enim
in loca sepe clausa erunt. et sepis inspis
sabitur pullulans in summo stipitum. et in medio
et radice. ¶ Et huius tamen que in superiori acie
sunt plantate poterunt aliqua quibusdam pe
dibus distantes sine incisione relinqui.
ut fructum ferant. aut pignore fuerint.
vel edificiis deputentur. ¶ Et plante
que spinosarum in acie inferiori ponende
sunt spinosarum inde aut alborum. aut prunorum
vel rosarum silvestrium. et similium spinas acutas
habentium. ¶ Que vero in suprema ponende sunt
arbores sunt prune domestice que spinis
suis defenduntur. et spissa earum pullulatione
clauduntur. igitur tertio vel quarto anno fiunt.
et plurimum fructum ferunt. ¶ Vel sint plante
ulmorum vel salicum. vel pirorum. vel nucolorum
et citoniorum. aut malorum granatorum in calido
aere vel temperato. et similium arborum. et precipue
faciliter pullulancium a radice. ¶ Notandum
est tamen quod si terra sit adeo firma et dura quod in
ea plantule difficile comprehendantur plan
tule solummodo citoniorum cum radicibus
vel sine ponantur ibidem. que non refugiunt
talem terram. ¶ Quod si est capitis ulmi est utili
or omnibus aliis plantis. quia sepe [illegible]
net. et accolit vias. et frondem iocun
dissimam ministrat omnibus et bubus.
ac virgas prebet sepibus et foco ac
furno. et est multis operibus optimus.
¶ Si vero plantule desunt in partibus illis.
aut aliunde portent radicibus coop
tis et optime preparatis ut a calore de
fendantur et vento. ¶ Aut maturitatis

fructum tempore colligant et sole siccent semina. et in seminario mense Januario vel Februario sate aut plantate nutrantur ut sequenti vel tercio anno ipsarum copia facile habeatur. Palladius tamen precipit matura colligi semina rubi et spine que rubus caninus vocatur. et cum farina herebi ex aqua macerata misceri. funes deinde sparteos veteres mixtioni sit induci ut inter funes semina recepta serventur usque ad veris temporis inicia. tunc ubi sepis futura est duo sulci tribus pedibus a se separati sexquipedis altitudine fiant. et per utrosque cum seminibus obruantur funes levi terra. Ita tricesima die procedent sentes. quos teneros adminiculo opus est adiuvare. quorum se per spacia relicta vacua iungent.

De fluminum defensionibus.

Flumina suo impetu sepe ripas ponum fodiunt. et in eis operantur ruinas. Et quamvis suo cremento et depressione inferiorum locorum mundant, et operiunt terrarum superficiem. Et ne sua rabie operantur rupes modicum super penachi fortes fiant secundum impetum amnis. Et aut ibidem ingantur (?) ciste cum magnis cornibus ligneis ad modum crucis ab utroque capite factis. et viminibus contexte. et lapidibus plene. que bergulli dicuntur. Ubi vero agrum habundantia superficie operit et segetes necat, fiant agges fortes et magni tales quod eorum potencia aquarum iniure contra dicat. Et si in aliquo loco debilitabitur agger ante quam deficiat alius quemens post ipsum fiat. et debilitatur in quibusdam incidatur locis ut erius bestie et homines novum aggerem perere et conculcare non cogantur.

Incipit liber iii. de campestribus agris colendis. et de natura et utilitate fructuum qui ex eis percipiuntur.

Campestrium agrorum cultus in libro secundo generaliter traditus est. Nunc autem in hoc tercio libro dicam singulariter de cultu et utilitate quorumlibet seminum et fructuum que seminantur in eis, et ex eis percipiuntur secundum ordinem alfabeti. et primo quedam dicam de area et de orreis que unicuique semini communia et necessaria sunt.

De area.

Area longe aulla (?) esse non debet propter exportandi facilitatem. et ut fraus non timeatur domini vel procuratoris vicinitate suspecta. Sit autem ut palladius ait vel strata silice. vel saxo montis excisa. vel sub ipso futura tempore (?) ungula pecorum et aqua ad mixture solidata. Sit certa hac locus altus. planus et purus. in quem frumenta transfusa refrigerentur, et orreis inferantur. quod res in eorum durabilitatem proficiet. Fiat deinde proximum tectum. vel habentur sextoria et similia ut tempore ymbris subito humida vel semitrita transferantur vel operiantur. Sit autem loco flumini et perflabili undique. Longe tamen ab ortis et vineis atque pomeriis. nam sic radialis virgultorum persistunt letamen et palee. ita insidentes frondibus perforant et corrumpunt.

De orreis.

Situs orreorum superior et longe ab omni olore. et letamine et stabulis ponendus est. frigidus ventosus. et siccus. Sed factis granarius ut palladius ait, amurca luto mixta parietes liniunt. cui arridi oleastri folia vel olive pro paleis adiciunt. Que ut siccata fuerint frumenta condentur. Hec res gurgulionibus ac muribus et ceteris noxiis animalibus inimica est. Aliqui coriandri folia frumentis miscent ad ser-

uandū p futura. h palladius. ¶ Ni
chil tn̄ ꝯmodius est diu custodiendis
frumētis. q̄ si ex orreis in altū locum
uicinū trāsfusa refrigerent aliquātis
dieb3 atq3 ita orreis inferant. ¶ Negat
columela uentilanda ee frumēta. quia
mag miscent aīalia totis aceruis. q̄
si nō moueant in sumitate int mēsura
palmi sbsidet. 7 hoc corrupto uelud co
rio illesa durabut. Ab orreis tn̄ ee dz
aust ad usus. ¶ Ad h cauendū ē ne
pauimētū sup q ponit humidū sit aut
rarū. s3 solidū aut bene planū. ne
murib3 pbeat hitaculū p forām. ¶ In
sup 7 diligent attendendū ē ne sit loc
excedēs in frigore aut calore. q2 utrūq3
segetes corrūpit 7 pdit in eis urtu
tem nālē. ¶ Aliq puteos faciūt. hor
solū 7 latū paleis sbstnūt. 7 curāt
ne humor aut aer tangere possit n cū
pmūt ad usū. quo enī sps nō pueit
ibi nō orit gurgulio. sic ꝯditū triticum
manet annis quīquaginta. Miliū uō
plus annis centū ut Varo scribit.

Auena duplex ē. siluestris. de auena.
7 domestica. Siluestris nascatur
in frumēto cū grnū ei satū nimia mol
litie 7 intēpantia tre ꝯuertitur ī auē
nam. q̄ ab eo in erba cognoscit. q2
latiores uiridiores 7 pilosiores ht fron
des. 7 hui grnū nigrū 7 pilosū ē. et
maturat 7 cadit añ maturatōe3 fru
menti. ¶ Domestica ē alba nō pilosa
et seminat tpr seminū frumēti. et
eode modo. ¶ Et meli mēse feb. 7 ma
ci. 7 ē in macra tra bōa pueit. ¶
Et eunde qrit aere 7 simile tra de
siderat. ¶ Albt tn̄ dic q sicctū qrit
agrū. ¶ Et modicū añ messes frum
ti matat 7 colligit. ¶ Et tā erba utriq3
aduene q sem ē optimū pabulū equor
et bou. 7 asinor 7 mulor. Neut uō ipsa
ut hoies in suo cibo utunt. ¶ Virtutem ht rel
omez tumorez 7 duricias. 7 faciei īmū
dicias depurandi. ut dic plat. de cicere.

Cicer notū ē. Et ei qde diusitates st.
q2 qdā est albū. qdā sangneū. et
ex his qdā grossū 7 qdā paruū. Qdā
ē rubeū. 7 aliud ē nigrū. ex qb3 sang
neū tm̄ rugosū cortice ht. 7 ē meli
cetis. Reliq oia cortice hnt politum.
¶ Optime nascit in aere tēpato 7 humido.
7 trā pinguissimā 7 solutā desiderat. et
cretā 7 nō formidat. ¶ Et trā qde uald
macilentā reddit. ¶ Seminat mēse feb.
in locis calis. tēpatis mēse martii. friis uō
de mēse aplis. ¶ Cui pdest ut cito nascat
si molle serat 7 maxīe aq letamis cum
tarde serit. ¶ Et circa sulcos ortorum
optie plantat. 7 cū maturū ē colligit
remanentib3 erbis. ¶ Media corbe sem
inis bubulca ꝯtenta ē. ¶ Sarculat et
erbis mūdat ut faba. ¶ S3 nebul le
ditur. Et yrride aut mellumie facile
perit. ¶ Colligit qde gnus existentib3 siccat
7 cū luna multū pcesserit in defectu. ¶
Cicer albū sm ysaac. calm ē in .i. g.
.hu. in medio. Rubeū aū ē calius 7 mi
humidū. ¶ S3 auic dic q utrūq3 ē calm
7 siccū in pmo. 7 nigrū est forcius.
¶ Cicer plimi ē nutrimenti 7 uentre hum
tās. s3 in flacione gnāt 7 uentositate.
id circo auget spma 7 coytū ualde ꝯ
fortat. q2 tres ht in se cās ad coytū
ptinentes. s. calorē. nutrimtū 7 inflatō
nē. Vnq3 ualde ꝯpetit ad mussarios equ
cū multitudie3 equaȝ necce habuerit
coprire. ¶ Ypocras dic q acis potestates
due sunt. 7 cū coqt eas amictit. 7 in
aq ubi coqtur redeunt. Vna dulcedis

altam salsuginis. Cum dulcedine sua nutrimento bono nutrit. et lac augmentat. et uentrem humectat. Cum salsugine uero humorem grossum dissoluit. ac minuit. Urinam et menstrua prouocat. ¶ Et ualet ycterias et ydropicas. et ad totius corporis pruriginem et serpiginem mundificat. ¶ Secundum Gal. Cicer educit lumbricos. et ualet ad opilationem splenis et epatis et fellis. lapides frangit in renibus et uesica. Sed nocumentum est uulneribus renum et uesice. Cicer nigrum est magis diureticum. et apertiuum. et ideo plus ualet in apertione splenis et epatis et fractionem lapidum. et lumbricos educendos. et scrophule si cum apio coquatur. et ius ipsius bibatur. Album uero est melius in augmentatione lactis et spermatis. ¶ Auic. dicit quod cicer clarificat uocem. et nutrit pulmonem melius quam res aliqua. Et propter hoc fiunt sorbitiones ex farina ciceris. ¶ Et oportet quod cicer comedatur non in principio cibi, nec in fine. sed in medio eius. et uehementer addit in coytu. et eius infusio facit erigere membrum fortiter quando bibitur ieiuno.

De cicercula.

Cicercula nota est. eadem humidum desiderat. et terram pinguem et cretosam. ¶ Seminari potest in solida terra ut faba deinde arari et sulcari. ¶ Tempore Jan. feb. et principio martii seritur. et media corbis complet bubulcam. ¶ Bonus cibus est animalibus. et homines ea utuntur elixa. et inturtis. et in pane cum aliis generibus bladi pro famulus. et his qui laboribus exercentur.

De canabo.

Canabum est de natura lini. et ideo siliqua eadem et terram desiderat sed non oportet ut sit toties exarata. ¶ Qui uero uolunt habere canabum pro funibus seminare debet ipsum in locis pinguissimis. in quibus longum ualde proueniet. et grossum et multam stuppam habens ex grossicie corticis eius. et quanto rarius seminabit. tanto magis ramosum erit. ¶ Qui uero uolunt ex eo facere pannos. silicet sacchos linteamina et camisias seminat eum in locis mediocriter pinguibus et solutis spissum. in quibus proueniet sine ramulis quasi magnum linum. Et tale competens erit predictis operibus. et item erit necnon piscatoribus pretibus eorum. nam canabum ualde melius defenditur in aqua quam linum. et similiter rete ex ipso factum. ¶ Seritur autem de mense aprilis. et in fine marcii. et erbis sarculo mundatur et manibus. ¶ Colligitur canabum cum autem matura sunt semina eius. scilicet masculinum. et in fascibus ligatum ponunt in aliquo loco duos fascios simul ut semina unius sint super semina alterius. et radices opposite. et coniungunt summitates seminum cum erba uel quolibet stramine super quo ponunt lapides aut terram. ut seminum maturitas compleatur. Et cum sic per sex aut octo dies steterit eleuant stramen et lapides, et ponunt linteamen sub uel iuxta semina. et excutitur semen quod facile cadit. ¶ Sed femininum quod semen non habet, totum per decem dies ante masculum colligitur cum albescat. deinde totum simul maceratur in aqua. ibique dimittitur donec stuppa possit a ligno separari. et ipsum lignum putrefactum conteri. et maxime quod ex eo subtile est. ¶ Quod uero grossum est ualde et longum uelud pertice depilari potest a ligno stuppa. que facile ab eo carpitur postquam fuit maceratum, et in aqua lauando concussum, et postea exsiccatum. ¶ Et nota quod ex eodem semine canabis nascitur canabum ramosum quod semina infinita producit. et aliud non ramosum quod seminibus omnino caret. ¶ Semen eius optimum est pauculum. et ipsum libenter ad sumunt sibi in escam.

De frumento.

Frumentum est granum quod ceteris omnibus corporis humani conueniencius nutrimentum est, propter similitudinem sue complexionis. ¶ Eius quidem diuersitates multe sunt. nam quoddam est nouum unius uidelicet anni, uel minoris etatis. et hoc maxime conueniens prebet nutrimentum. et tale seminari debet. Et quoddam

est maioris etatis. et hoc minus laudabi-
liter. nec seminibus competit. quia raro vel
debiliter nascitur satum. Et quidam granum
est longum mediocriter et album vel rubeum
subtilem habens corticem. et farinam interius
albam. et hoc est optimum. Quod vero est gros-
sum rotundum rubeum vel album aut lu-
cidum est minus bonum. et postea quidem quod fit
ex eo non est tenax. nec eius panis crescit
in altum. Que vero fit ex primo est valde
tenax. et eius panis multum augetur. sed ex
agro collectus mensure minus respondet
quam grossum. Et granum quidem quod in terra pingui
nascitur est pinguius, gravius quod in pondere
et nutribilius. quod vero in terra macra con-
trarium existit. Et quod in regione vel
terra calida nascitur est calidius. Et quod in frigida fri-
gidius. quod in sicca siccius. Et quod in humida
regione vel terra provenit est humidius. Et
quidam in spicis tonsum. et hoc licet breves
faciat spicas et nebulam seu mellum
timeat plus quam restosum ut quidam dicunt
tamen magis a radice pullulat et spicarum
numerum duplat. grossum vero et maxime spi-
cas habens rubeas licet eas magnas
producat et granosas tamen parum pullulat.
et rariores invenitur spicas habens.
In omni climate habitabili nascitur. licet
habundantius et nobilius proveniat in regio-
nibus temperatis. sic in tertio. quarto et quinto
climate. Terra desiderat pinguem aut
mediocris pinguedinis. et dulcis saporis.
Cretam diligit. et in mediocriter soluta bo-
num provenit. nimis vero solutam aut sa-
bulum nudum refugit. Patenti
campo letatur. et leditur umbris. Lo-
cis humidis et aquosis degenerat et in lolium
et avenam convertitur. Frumentum quidem coll[ectum]
grano robustius est. sed mensure minus
respondet. Seminatur autem in frigidis et nimbo-
sis locis in fine augusti. et toto septembri.
Temperatis in fine septembris. et toto

mense octubris. In calidis vero in fine octubris
et toto mense novembri. Singulis omnibus
locis primo exiles terre serantur. ut fru-
menti sati radices ante yemem quales-
cant. Ultimo pingues. quia si mature
serantur luxuriant in spuria diversarum
erbarum que frumenta necant. In iugero
seu bubulca semis corbis una sufficiet.
Quod si procedo tempore terra fuit nimis sicca
semina sparsa melius in agris quam in granariis
servabuntur. Si vero nimis mollis gelici-
dio sequentis yemis corrigetur. si ex-
tra agrum aqua potuit derivari ne ger-
men extinguat. Si terra sit temperata in
octo diebus de terra egreditur vel paulo
post. Colligitur campestris frumentarum
ager hoc modo. Eo diligenter exculto
secundum doctrinam ingenialibus traditam et eo
seminato iterum aretur et ligonibus uni-
versum semen operiatur. Glebe rumpantur et
ex eis sulci mundentur. tam directi mi-
nores quam transusales maiores. per inferiores
agrorum partes in ipsis per quos aqua pluen-
tes libere sine obstaculo ad fossata de-
ruentur. quia si tempore quo granum est in lacte et
incipit germinare in agro remaneat semen
extinguet. Mense vero Jan. post gelicidia
feb. et marcii. postquam frumentum est quatuor fo-
liorum sarculo et manibus ab omnibus adulteri-
nis erbis mundatur. ita quod erbosis locis
maturius non erbosis serius. Mense vero ma-
dii non sunt tangenda frumenta. quia flo-
rent octo diebus. Et inde flore deposito
diebus quadraginta grandescunt usque ad ma-
turitatis eventum. Hec dicit paladius
de ordeo et de ceteris que sunt seminis sin-
gularis. Mense Junii locis maritimis
et calidioribus ac siccis. Temperatis vero
et frigidis mense Julii. triticea messis absci-
ditur. Quia paratam esse cognoscas si
equaliter spicarum populus maturato rubore fla-
vescat. Et modus quidem metendi solite

not̄ e. ¶ Pars uo galliarū planior
h̄ (com)pendio utit̄ ad metendū. et pp hoȝ
labores uni' bouis opa spaciū totius
messis assumit. ¶ Fit itaq3 uehiculū
q duob3 rotis breuit' fert. huj' supficies
tabul' munitur. q̄ forinsecus declines
in sūmo reddāt spacia largiora. ab
ei' fronte carpenti breuior ē altitudo
tabularū. ibi denticuli plimi ac rari
ad spicarū mēsurā (con)stituuntur ī ordie
ad supiorē parte de curru. ¶ A ter-
go uo ei'dē uehiculi duo breuissimi
timones figurant̄. ū bos capite in
uehiculū u'so iugo aptat̄. et bos ma
suetus q̄ nō modū (com)pulsoris excedat.
¶ hic ū uehiculū p messes cepit pelle,
oīs spica in carpentū denticulis (com)p
hensa cumulat̄, abruptis ac relictis
paleis altitudinē ul' humilitatē plinq3
bubulco moderante. q̄ seqt̄. et ita per
paucos itus ac redit' breui tpīs spa
cio tota messis implet̄. ¶ hoc campestri
bus locis ul' eq̄lib3 utile ē ū necia
palea nō h̄etur. ¶ Secata frumta
in mane usq3 ad tciā. ul' tota die cū
aer tēpat' ē ligant̄. q2 in horis ni
mie siccitatis spice ac ligamīa fran-
gunt̄. de ind' ligata portant̄ ad areā
fascicul' nūatis. et sbtecto aliquo aut
in barchis tal'r disponūt̄ q aq̄ pluēs
intrare nō possit. ibiq3 (con)gregantur
donec fiūt uniūsa messis expleta.
¶ Post modū tturant̄ aut uirgis aut
eq̄s. ẞ uirgarū trituratō melius
totū frumtū d' paleis excutit. ttura-
tio uo eq̄rū uelocius et fractoē pa
learū eas nutrīmto aīaliū meli' ppat̄.
¶ Ab oīb3 follicul' et semīb3 extneis euen-
tacōe mundāt̄. et quetēnt exsiccata
et refrigerata in areis ad orrea ser
uanda portant̄. ¶ Cui' diuturnitati
(pro)derit si sepe in grāt ne int' se aceru

extraneo inficiant calore. q quidē
cū acciderit, p (con)gnāciā siue orea moue-
antur ul' euentent̄, ul' q meli' ē ad
solē et aēm deferant̄, et refrigerata
iterū orreis inferunt̄. ¶ Gnalit' tñ d'
oīb3 gnīs p̄t multū (com)ptū ē q in stipul'
suis diuci' q̄ excussa suant̄. ¶ Frum- but̄
tū sm ysaac. calīn ē et humid' tēpate.
¶ Cortex ei' cal's et sicc' ē, et mūdificatiu'.
¶ Nutrimtū ei' ē pinguissimū. In aq̄ calida Ab
missus et (con)ficiat̄ atq3 colat̄ coctusq3
pectōa et pulmones uiscosis humorib3
purgat. ¶ Et si aq̄ mixtat̄ in lac nutri-
bilior fit. ¶ Si cū uino aq̄ mixta co-
quat̄. et fiat cataplasma de eo mamill'
duris p lac coagulatorē dissoluit. ¶
ysidorus ā dic̄ q farina frumti cum
melle mixta faciei pustulas sanat.
Mamill' ex coagulatōe lactis indura-
tis cū adipe et uino decocta duriciē
mollificat. Collectōes et apata matu-
rat. ¶ Neruos induratos et indigna-
tos et q̄ spasmatos relaxat. Et eadē
dic̄ diascorides. ¶ Fermtū cū sale mixtū Ab
apata maturat et apit. ¶ Tritica re-
centis et noui nutrimentū parū crudū
flaticū. et inflatiuū existit. Rugitū
et dolorē latīb3 (com)monet. Assatū mag-
nutrit, uentositatē min' fac̄ et stiptica
est. ¶ In aq̄ coctū g'uissimū ē, et in
flatiuū, digoni duriū. et rugitū monet.
humores densissimos uiscosissimos gn̄at.
¶ Sȝ tñ si bene digit̄ multū nutrit, et
mēbra (con)fortat. pp̄tea dari oȝ eis qui
magnis laborib3 excent̄. ¶ Granum
fractū si cū lacte coq̄t̄ sanguinem
bonū et laudablē gn̄at et nutrimtū
mltū. ¶ Si tñ sepe sumat̄ opilōne
epatis et duriciē splenis et lapidem
in uesica et renib3 faciūt. maxīe si
renes calas nāl' ul' accntali' īueniat.
¶ Et parum postea q̄dē frumti q̄ plib3 utimur Ab

modis. sique acima uiscosa e inflatiua
et ad digerendu dura. ideo inflones et
dolores et opilones gnat. et nutrimtu durum
et grossum et inlaudabilez gnat. qr exci
tantib tm queit. Si uo fiut fermitata.
bonu et laudabile gnat nutrimtu. Si uo
frixa ul sb prunis cocta mala e. qr ex
terius dura. et intius uiscosa et semi coc
ta remanet. ideo nec ociosis competit pp
uiscositate et cruditate intrinseca. nec
excitantib pp duricie et adustioez extrin
seca. Panis in forma magni corticez
sbtilioze et durioez ht. ppea ei cortex
paru nutrit. et e ad digerendu durus.
humitate desicat. Unde et uentre constipat.
Medulle uo mltu ht. et ipa medulla
e grossa uiscosa humida et inflatiua.
et fla uiscosu gnat. Panis qui paru
et sbtil intioa ignis psorat et medulle
humitate exsiccat. uni paru nutrit et
tarde digerit. uentreq constipat. pcipue
si frs sit. et uno ul duob dieb acocto
longinq. Qui uo e in siure medie in
forma e medie patis. Et panis que
cui ignis in coctoe magni et fortis fuit.
ht exterioa dsiccata et indurata. Interioa
uo no bene cocta. qr cortex uelociter in
durata no pmictit focu ad interioza
penetrare. ideo cortex e dura no nut
ens sic fere incensa. Un siccissimu san
guine parit. et constipat uentre. Et mica
que uiscosa gssa et indigesta. Un crudos
et flaticos gnat humores. Si eni ante
q coct sit exthat uiscosius eit. fortit
digentib et excitantib tm nectius. Et
si dimissus fuit usq qr coct eit sicc eit
et stiptic et durus digei. Medioces uo
foc tepat e. qr totu penetrat corp pa
nis eqlr. Et coct que in furno melior
e. qr tot eqlr coqt. Sb testis uo de
terior. qr foc in una parte magis
opat. et altam cruda remanet et uis-
cosa. et io ad digendu dur est. Si
ergo sepe comedat post mltu tpis in
flatices et dolores latis gnabit. Silr
sbcinericius. aut sup carbone coct uelo
citer extrinsecus desicat. intius uo gro
ssius remanet et uiscosius. et mltu cinis
cu eo admiscetur maxie si ligna sint
mollia et cito incendant. et io inflones
gnatates mbroz et obscuritates facit.
Et panis que cal's aut recens mag e
huidus et nutriuus. Qui post unu ul
duos dies accipit laudabilis e. qr tep
atus e interius et extius. Siccissim
rar e et leuis cu ablate humitatis. Unde
humores desicat. et gnat sitim pp desicat
tioez stoi. et uentre constipat. Panis q
tepate fermentu hns et sal et bene coct
et sic oz coct facile in sto digeitur et
sangne clarissimu in corpore gnat. Un
comodior e eis q ingete sut et delicias
delectatoe. Exercitantib et laborantib
in queniens e pp sui sbtilitate. et facilitate
dissolonis ex mbris eoz. Panis uero
paru fermitat sal no hns nec bene coct
uiscositate creat et grossicie. pp h apt est
excitantib et fortiter digentib. Panis
uo supfluu fermti et sal hns minime
nutrit. nec confortat. Virt eni salis hu
tate ei desicat. Fermtu conuctoez ra
rificat. De faba.

Faba qda grossa. qda parua e. Itez
qda alba. qda nigra e. Et iteru qda
facile coqt. qda dure. Et alba qdem
q facile coqt e melior. Et parua sa
porosior est et mag fertil q grossa.
grossa uo pulcrior h minus fertil. Im
oi aere hitabli puenire dr. Terra
desidrat pigue et cretosaz. et in ea sbtile
fac corticez et facile coqt. Et in medio
soluta satis queient nascat. In sabulo
uo et macra no bene pueit. et q ibi nascat
grossu ht cortice et dura e ad coqndu.

n tal' ager letamie i piguet. tc em eius malicia emdat. ¶ Melior tn semp e que nascit intra pigui cretosa. ¶ Semiat a in stipulis et tra no arata licet et in arata seri congrue possit. ¶ Spargitur aut sem in locis calis aut tepatis mense nouebris et decebris. frigidis a aut tepatis d mense Jan. et feb. cu tra post forte gelicidiu tal' e q possit arari post sparsum sem. ¶ Et meli qdem in humida tra qua sicca serit. ¶ Sz et seri pot d mense marcii. maxime in tra uald pigui. ¶ Cui multuz pdest cu tarde serit si madida seminet. sic eni stati germinare et nasci coget. ¶ Od si in aq letaminis duobz ul tribz dieby mollificari sinat qnascet ex ea melioris erit cocture. et tra tal mollificato pigius eide q tre macredine auxiliu exibebit. ¶ Quida dict faba in aq infra cu seritur respsa coctura no habe difficile. ¶ Item expertu e q si in sero ponat ad mollificandum in aq q bulliet cu cinere et stet in nocte copta. et in mane lauet cu aq calida et ponat ad coqndu facile coqtur. ¶ Nec e nece ut nascat q glebe rupant in ei seminate hus eni no obstantiby licet plimu in tra tra sbmsa fuerit erupit pululas ad supficie tre. ¶ Cor bis una et min bubulca cplet. na latespargenda e ut dilatari possit in stipitiby. ¶ Luna a plena melius seritur faba. ¶ Hoc gne legumis tra no ledit et maxime si radices dimitant in tra. s; tn no eo fecudat n pactus ag multu fiut humid. na Columela dic agru frumentis utiliore pbai q anno supiori uacuus fuit q q calamos fabacee messis eduxit. Et veru dic duplici ratione. Una q de nutrimto frumti aliqd csupsit. altu q no potuit in estate sic cmode exarari ut nudus. ¶ Faba fm paladium runcanda e cu qtuor digitis

eminet sup tra. ¶ De inde alia vice sarrit cu erbe nocue ul nocue fuerit in earenate. quo qde no affligit s; pficiet. et multu fructu reddet. ¶ Et freya qde pre modu sic integ respondet. ¶ Mense madii et Jun. faba qdraginta dieb florer simil q grandescat. ¶ Id e in omib q sunt semis duplicis. uelud pisu. et ceta legumina. ¶ Mense Jun. faba luna minuente uellet an luce sane et ante q luna pcedat. et excussa et refrigerata ponat in orreo. et sic gurgulioes aut nullo modo aut min paciet infestos. Ut paladius ait. ¶ Varo scribit q faba et ceta legumina in uasis olearius cine oblita pdiu incolumina suant. ¶ Fabe ut dic ysaac. aut comedut uirides et tc fre sut et hu. inso g. et humores gnant grossos crudos et inflatiuos Vn uentositate faciut. et stoto ualde nocue sut. ¶ Sicce uo et matitatis pfect fre sut et sic. in. i. g. et illaudables gnant sangne. et carne inflat et dilatat. et opant in ea q fermitu in farina. Vn in supioiby uents plima crossicie gnant et inflatiua ex q fum in capd ascendes cerebro nocet. et sopnia multa et corrupta in duc. Cu igit hui nate sit fabe non eis aliq decoctois m possut auferri. set minui. Experimto a h pbat. q fabis cotidie utentes indigone et inflone paciuntur et si sanissimi sit. ¶ Mudificatiue sut. et io ualet ad lentigines. et q aute siu corporis mudificari uolut ex farina eaz lauari assuescat. ¶ Diuisis coqtur modis. qda eni aqua coquut. qda igni assant. ¶ Cocte in aqua laudabilios sut. qm aq eis plimu aufert uentositatis et grossiciei. maxime si eiecta aqua p:oi altu migat. ¶ Hec quoz decocto duobz fit modis. aut cu cortice aut sine cortice. Et cocte qde cu cortice dure sunt ad digerendu. crosse inflatiue. stipticitas

Varro

Ysaac

N

enim corticis egestionem prohibet uentris. et mora eius diuturna in uentre uentositatem et inflationem generat. Cocte uero sine cortice minus sunt inflatiue, et cito digerunt. et si primum mis fiat calle factiuis rebus appositis, ut pipere etc. uel oleo perfecta est medicina ad coytus operationem. Comeste autem cum menta. origano. cymino et silibus. suam uentositatem et inflationem minuunt. Assate minus uentositatis et inflationis habent. sed ad digerendum durissime sunt. Cuminum si aque infundantur post assationem et cum cymino. menta et origano comedantur duritie amittuntur. Fabe confracte bubus incibum cotidie habundanter exhibite, cito eos impinguant. et hoc modo boues magni et senes apitis bettarius impinguantur in quindecim diebus et renouatur caro eorum. Auicenna dicit quod fabarum rectificatio est prolongatio in fusionis earum, et bonitas decoctionis. et comedere eas cum pipere et sale et silibus. et cum oleo. Et meliores omnium sunt grosse albe non perforate a gurgulionibus. Et ex proprietatibus earum est quod abscidunt oua gallinarum cum nutriuntur ex eis. et quod faciunt uidere sompnia cum alienatione perturbata. et quod faciunt accidere pruritum proprie recentes. Item emplastrum ex corticibus earum super femur infantis prohibet ortum pilorum. Et similiter quando sepe utatur super locum rasum. Et fabe abstergunt morfeam in facie et pannum cum cortice. et pannum et lentigines. et faciunt colorem bonum. Et earum emplastrum est bonum apostemati mamille. et caseitati lactis in ea. Et que ex eis cocta sunt cum aceto et aqua conferunt solonim antiquam, et proprie cum fuerint cum corticibus suis. et conferunt dissinterie. Plinius dicit quod faba cocta et colatura eius potata pulmonem mundificat. Apostemata mamillarum curat. Cum rosis mixta dolorem et liuorem et lippitudinem oculorum curat. Masticata et tyrporibus apposita humores ad oculos reumatizantes compescit. Item salsa et super uenam incisam posita sanguinem restringit. lac effluens de mamillis sistit. et effluere non permittit. Podragicas et arteticas cum adipe ouis decocta subuenit si super dolorosum locum cataplasmetur. Tumores et inflationes apostematum reparatur si in pane decocta in aceto tumori apponatur. Item dicit quod quando faba est in flore aquas maxime concipit. cum uero effloruerit diligit siccitatem. Item dicit quod in aqua marina uel salsa non coquitur. dicit et quod in insula maris occeani nascitur faba per se que coqui non potest. Item in egipto nascitur faba spinosa longa decem cubitorum quam cocodrilli fugiunt timentes ne oculi eorum spinis eius ledantur. de farre.

Far est quasi silis spelte. sed est grossior in erba et grano. Seritur tempore tritici et spelte. Et corbis una bubulcam complet. Mundatur et metitur ut triticum. Far temperate complexionis est, et est bonus cibus sanis et egris. satis enim nutrit et confortat. et bonum generat nutrimentum. et potius est stipticum quam laxatiuum. de faseolis.

Faseoli noti sunt, et eorum quedam sunt rubei. quedam albi. Terram et aerem talem desiderant qualem panicum et milium, et inter ipsa et cicera commode seminantur. Seruntur et in ortis inter cepas et caules. sed et in minus soluta terra proueniunt. Et eisdem temporibus seminantur. Et quanto magis pinguis terra fuerit tanto rarius seminentur. Erbis sepe mundentur. Colliguntur autem successiue ipsorum siliqua quod albedine sua maturitatem fatentur. et super linteaminibus uel sextoriis ad solem siccantur. Rubei calidi sunt. et humidi. in medio primi gradus. albi uero parum minus calidi. sed magis humidi.

Testat[ur] hoc quia eor[um] g[ra]na ut cetera siccari no[n] possu[n]t. [et] si desiccant[ur] diu s[er]vari no[n] possu[n]t. Humores gn[er]ant grossos. [et] inflatione[m] ventositate[m]. fumu[m]q[ue] plurimu[m] capud i[m]plente[m]. [et] sompnia pessima ac terribilia faciu[n]t [et] corrupta. Avicenna dic[it] q[uod] generant humore[m] grossu[m]. s[ed] sinapis p[ro]hibet nocume[n]tu[m] eor[um]. [et] si[mi]l[ite]r acetu[m] cu[m] sale. pipe[re] [et] origano. De git.

Git e[st] sem[en] nigru[m]. [et] q[ua]si triangulu[m]. cui[us] erba nascit[ur] in frumentis et speltis. [et] silligine. [et] vulgarit[er] dicit[ur] gittiron[us]. [et] fac[it] flores rubeos ad modum campanellaru[m]. Est a[utem] calid[us] [et] sic[cus] in s[e]c[un]do g[ra]du. Virtute[m] h[abe]t dissolvendi [et] [con]sumendi. Contra opilatione[m] splenis [et] renu[m] [et] yliaca[m] passione[m]. [et] dolore[m] stomachi ex ventositate valet pulvis ei[us] i[n] cibis. Contra lu[m]bricos det[ur] pulvis ei[us] cu[m] melle. et fiat [e]p[ith]i[m]a ex pulvere ei[us] [et] succo absinthii circa umbilicum. De lolio.

Loliu[m] sive zizania nascit[ur] int[er] t[r]iticu[m] siccis corruptisq[ue] t[em]p[or]ib[us]. Et vim acuta[m] h[abe]t [et] venenosam. Opilat. me[n]te[m] p[er]turbat. [et] inebriat. Cum vino cocta [et] stercore asinino [et] semi[n]e lini cataplasmate facto. apostemata dissolvit [et] scrofulas. Cocta cu[m] radicis cortice. [et] vulnerib[us] ia[m] putrefactis apposita sanat [et] mundificat. Iste e[st] adustiva tritici. q[uia] trahit nutrime[n]tu[m] ei[us]. sic papaver e[st] zizania advene. [et] caul[is] vitis. q[uia] adurit eam. ut ait alb[er]tus. De lenticula.

Lenticula nota e[st]. hec vult h[abe]re locu[m] tenue[m] [et] resolutu[m]. vel [etiam] pinguem s[ed] siccu[m] maxi[m]e. q[uia] luxuria [et] humore corru[m]pit[ur]. Usq[ue] ad luna[m] duodecima[m] s[e]mi[n]e februarii serit[ur]. Quartariu[m] corbis in seminatione bubulce sufficiet. Cum a[utem] lens valde cito pullulet [et] incremt[um] accipiat. co[ntr]a q[uod] si ager fimand[us] e[st] p[ri]us q[uam] serat[ur] cu[m] fimo arido misceat[ur]. [et] cu[m] in illo q[ua]tuor vel q[ui]nq[ue] dieb[us] steterit tu[n]c sp[ar]gat[ur] in agru[m]. hoc d[icit] albertus. S[ed] paladius p[re]cipit hoc fieri debere ut cito nascat[ur] [et] cre[s]cat. Frigida e[st] in p[rim]o g[ra]du. sic[ca] in s[e]c[un]do. Nutrimentu[m] ei[us] e[st] grossu[m]. [et] ad digerendu[m] duru[m]. melancolicu[m] sangui[n]e[m] gn[er]at. [et] si cu[m] corticibus comedat[ur]. cerebru[m] fumo grosso i[m]plet [et] melancolico. Un[de] ca[usa] e[st] doloris [et] [pro]vocat formidolorosor[um] sompnior[um]. ventositate[m] [et] inflatione[m]. [et] [con]stipatione[m] faciunt. [Pro]pt[er]ea cetis g[e]n[er]ib[us] stomacho nociva e[st] [et] pulmoni ac diafragmati. [et] pellicul[is] cerebri cetisq[ue] nervis pellicularu[m]. [et] p[re]cipue oculoru[m]. q[uia] humiditate[m] eor[um] desiccat [et] exasperat. Sanis oculis offendit q[uan]to magis infirmis. Est a[utem] [con]plexioni sicce noxia. s[ed] eis q[ui] humide su[n]t [con]plexionis aliq[uan]do p[ro]sunt. si sine cortice coq[ua]nt[ur]. Idropicis valet. Sine cortice no[n] nocet nimis p[ro]pt[er] ventositate[m] [et] inflatione[m] q[uam] faciunt. grandis [et] nova [et] coq[ui]bilis melior e[st] s[ecundu]m avic[ennam] [et] mediana q[uam] p[ar]va vet[us] [et] dura.

Si aceti misceat[ur] meli[us] s[er]vabit[ur]. De lupinis.

Lupini aut t[er]ras vel vineas i[m]pinguandi. aut semi[ni]s colligendi ca[usa] serunt[ur]. Cu[m] p[ro]pt[er] ca[usa] i[m]pinguandi vel agros sp[ar]gunt[ur] de m[en]se aug[usti]. vel collectis uvis serendi sunt. [et] ligonib[us] op[er]iendi. vel aratro. deinde m[en]se april[is] vel madii cu[m] ad debitum augme[n]tu[m] p[er]venerit evertendi. sic enim vineas [et] agros letaminis more i[m]pinguant. [et] fecu[n]dant. ut in agris tam semi[n]et miliu[m] [et] panicu[m]. [et] t[em]p[o]r[e] veniente frumentu[m]. Et vineis q[ui]de[m] mag[is] letami[n]e [con]feru[n]t. q[uod] eis no[n] bene [con]pete[re] di[cit]. q[uia] [con]suevit vini viciare sapore[m]. Seru[n]t[ur] etia[m] optime post collectas messes i[n] stipul[is] vel fanalib[us] bis aratis. vel circa p[ri]n[cipium] aug[usti]. Deinde m[en]se octub[ri]s iuxta t[er]ra ligonib[us] invadunt[ur] [et] p[er] sulcos ponu[n]t[ur]. sup[er] q[uo]s seminato frumento vom[er]e t[er]ra volvit[ur] [et] sic optimu[m] d[e]nuo g[e]n[us] ibide[m]

efficit. Ubi ī anno seqnti iterū frum-
tum seri potit ul' silligo. ¶ Possūt ⁊ seri
eodē tpr̄ int̄ panicū in sa el' sarculatē.
q collecto panico remanebūt ut agrū
impiguet. frumētaū sm modū pdcū.
⁊ tūc due corbes ul' pl'es in bubulca
ponūt. ¶ Qn̄ uō semis colligēdi cā seruūt
mēse octubs ⁊ nouēbs debēt seri. ⁊ x corbis
una bubulcā ꝯplet. ¶ Limoso agro lupi-
nus nō nascit. Cretā formidat. ⁊ exile
trā ac rubicā dilig. ¶ Lupini sarculādi
nō sūt. ⁊ sarculati extiguūt. q̄r unā
tm̄ radicē hūt. nec h' q̄dē desiderat. q̄r
erbas pt̄ auxiliū cultoꝝ affliguntur.
¶ Circa fine Jun. ul' Julii colligūt ⁊ stati si placu
erit ferēt ex area. h' ē ab humorē lōge
ponend' in orreis. sic ē diutissime custo-
ditur. maxīe si gnaña ei' afflauerit fumꝰ
Vt assiduus. ¶ Lupini ut ait ysaac. cali.
⁊ sic. sūt in .ii. g̃. Et eoꝝ ali' ē amar'
q ex nā sua tal' ē. ⁊ h' medicine ꝯpetit. ali'
dulcis ⁊ insipid'. q ex multa mora in aq̄
dulcorat' ē. ⁊ insipidus fact'. ¶ Farina
lupinoꝝ cū melle ualet ꝯ lūbricos.
¶ Ad id ualꝫ panis fact' ex farina ei'. melle
et absinthio posit' sup stōm. ⁊ meli'
si addat modicū aloes. ¶ Eadē farina
apā mātat ⁊ rūpit. ¶ Lupini ut ait
Auic. sbtiliat capillos. ⁊ abstgit pan-
nos ⁊ morphea ⁊ faciē. ⁊ tc̄ maxīe qn̄
de quoqt cū aq̄ pluuiali donec dissolua-
tur. ¶ Quidā dnt q̄ farina lupinoꝝ
pilos natos adurit. ⁊ exurgē alios nō
pmittit. ¶ Ysaac. ait q̄ aq̄ in q̄ dulcorāt'
loca cimicū abluant interficit. ¶ Dulcora
ti uō lupini nutimētū grossū ē. ⁊ ad di-
gerendū durū. ppt hūores gnāt uisco
sos. De lino.

Linū desiderat aerē tepatū Et trā
solutā ⁊ pigue. ⁊ q̄to pinguior
fuit. tanto ipi stuppa erit grossior.
q̄to uō macior tanto ei' stuppa sbtilior
erit. h' ex eo parū ⁊ būe in tali trā nascet.
¶ Huiꝰ q semiātē trā satis macri ⁊ ledi
credit. Jo q auxilio letamis eget si tale
sem recipe assuescit. ¶ Ea tra an yemē
semel' dꝫ arari ut glebe p gelu seqntis
yemis in puluēm reducant'. ¶ Deinde
post yemē cū pmū potit sa uice arabit'.
deinde erpegat' ⁊ itez arat'. quqꝫ uel
sex uicibꝫ int̄ oms. itm q̄ qui in pulueē
redigat'. Ita tn̄ q̄ pma uice pfundius
sa minꝰ pfund' aret'. ⁊ sic sēp pfundatō
usq ad uicē ultimā minuat'. ¶ Deinde
a medio aplis. usq ad ei' finē ipiꝰ ē optia
satō. qn in sumo tre fit minꝰ uno palmo
trā sup sem aratro reuoluta. ¶ In cuiꝰ
semiātē sm morē alexandrie ubi linū
optīe pcurat' pōt unꝰ bos unū ducē ara
trū. ⁊ duo simul' iucti possūt ducē duo.
ut unū aratrū p unū brachiū ul' parū
plus quodā fune seqt' ad pmū. quoꝝ
unū qq suū hāt bubulcū q aratrum
teneat ⁊ ꝯducat. ¶ Tres corbes huius
semis ul' parū plus sufficiunt i bubulca.
¶ Cum mltū pdeit si tal' ag' erpeget' postq
fuit seminat'. ¶ Qd' si tps nimie fuit
siccitatis, ei uald' pdeit si poterit irrigari.
¶ Pot ī seri an yemē in locis calis ingbꝫ
linū natū frigore nō ledat'. ⁊ tc̄ melius
puenit in trā mediocrit cretosa. q̄ nimis
soluta. nec ē necē q̄ sit pinguis. et
qd' ult' duas uices aret' dūmō trā pul
uerizet'. ⁊ cū fuit seminatū meli' ē q̄
cū erpeye solūmō de qbzdā spinis facto
sem opiat'. ¶ Cōueli' ī ē q̄ unꝰ hō cum
fune trahat erpeye q̄ bones p nocum
tum ornaꝝ. ⁊ h' ē cuilibꝫ hōi facile.
¶ Hec erba bis mundanda ē. q̄ maxime
Grugo. i. cuscute ul' lini podagra inuol
uente suffocat'. Jo q extirpand' ē ante
q̄ circa linū inuoluat' licet p ipm abu
lando ledat' cū magnū ē. ⁊ io mūdatō
dꝫ an se manibꝫ apire. ⁊ ire pe cū eleuat

optie pannus. Sz cu pa iuce mundatur q tuc puu e. 7 qculcatu eleuat no ledit ambulando p eu. Colligit cu maturato colore flanescit. 7 eode die ne rore tangatur sb tecto portat ligatu in fascis. De ind maleol ligneis excuciunt semia. 7 ipm linu ad macerandu in aq ponit. in q qtuor ul qnqz diebz si putida sit stetisse sufficiat. Si a aq no sit corrupta usqz ad septe dies in ea stare oz. ut putfiat caro erbal. 7 cortex ex quo fit stuppa remaneat incorrupt. Vl pot optie macerari hoc mo. Vt mediolan obsuat. Cu maturu e colligit. sine aliqbz erbis admixtis. 7 in paruis fasciculi ligatur. cu erbis ul siligine aut iuncis. 7 i campo ppe cu e siccu. Postea defertur ad domu. 7 sb tecto ponit. 7 suat usqz ad mensez aug. donec qpleta sit tturatois necitas. tuc a sem aufert. 7 ad aqua sb ingat. Vl ponde qbzda lignis ut optie balneet. 7 in ea dimictat p media diez tm. 7 sic bene balneatu reducatur ad domu. 7 totu ponat in cumulo iuxta muru sb tecto. 7 paleis copiat. 7 sic tribz dimictat diebz. in qbz calefiet ac macerabitur. 7 tc cu infrigidatu fuit. ul tenerum ac lene effectu. ul semia in eo remanencia incipiut gminai. ul stuppa ei acarne remota p se no tangit. qpleta eit maceratio. 7 tuc unqsqz fasciculus diuidat intres ul qtuor maipulos magnos. 7 cu ipo lino liget. 7 in area optime exsicet. 7 reponat. postea potit qolibet tpr ppari ut moris e. Erit a signum tepate maceratois qn macat in aq cu tactu molescit. ad eo q omez rigiditate amisit. Cognscit a si ex eo ad exthat de aq. 7 siccatu plect si caro erbalis astuppa facile separat. Verutm simul qua expedit macet. eit stuppa forcior 7 albior. s no pfcte separbr ab ea erbal caro. 7 eit durior ad filandu. Si no plus q expediat macet. stuppa minus fortis 7 alba eit. 7 carne optime seggata eit abilior ad filandu. De ind optie lauat. 7 in aq excutit 7 ad sole siccat. Cu a siccatum fuit qcucit maleolis ligneis. ut ei caro rupat. De inde ad sole calin ponit. 7 cu fuit calefactu inpannis calis in domo simi poit 7 copit. 7 cu paliqs horis sic steterit gmolat. hoc eni mo mudat optie nec stuppa rupit gramando. q fiet si stati gmaret. cu eleuaret asole. Qd si tps fuit humidu. cu mltis pannis calefactis ad igne ppart gme. De inde spatul ei mudificato qplet. de ind pectinat 7 filat. Virtus seminis lini sm auic. e pxia iututi semis fenugreci. Calin e in po g. 7 msuratu in huitate 7 siccitate. Si sumat cu melle 7 pipe monet coytu.

de ordeo.

Ordeu tolleat omez aerem. Et desiderat tiru pigue ut optime pficiat. Et in medioc 7 pueit. 7 patenti mag q ubroso loco letat. Hius tpibus 7 eode mo ut triticu serit. 7 septe diebz sb terra morat. 7 tuc egdit ut ait Varo. legumia uo qnqz diebz pt q faba. Seri 7 ab albto dr inpsi ueris. 7 utruqz fieri pot. s hui satois messis tardi ad maturitate pueit. Ordeu tn marzolu q bononie marzola uocat serit toto mse marcii. 7 pnc apl. 7 mse Julii. e maturu. Ite inuenit ordeu q in triturate mudat ut frumtu. 7 istd eode tpr serit quo frumtu. In seminando corbis una bubulca pficit. Colit 7 mudat ut frumtu. 7 maturatur modicu an ipm. Vsqz messis ei po recipit. q qsumanda e an q gna refractis spicis lapsa decurrant. q mli uelud ttici follicul uestiut.

Cuius culmos q̄s pignones uocant ī agris
aliq̄diu iacē sinant. q2 h̄ mō grandescat.
Trituraꝰ ut tritic̄. Ordeū s̄m ysaac. et
auic. frīn et sicatū ē ī pō. g̃. Virtutem
habet mūdificatiuā. et ex colatiuā. plus
tn̄ faba desiccat. et ypea ab inflōne libat.
Ordeū et tritic̄ nutbiliā et laudabiliā sūt
cetis gn̄is. s; ordeū citius digitꝰ. et io de
m̄bris uelociꝰ dissoluitꝰ. frumtū uō tardꝰ
digitꝰ. et tardius a m̄bris dissoluitur.
Galienꝰ de ordeo et faba s̄m medicinam
dic. Ordeū et faba qm̄ tēpamto uicina
sūt in m̄ltis locū s̄m medicū h̄nt. sic
cera et olm̄ in unguētis et cataplasma
tibus. Fit de ordeo ꝯfecto util'. eliquatꝰ
ordeū p̄us aq̄. post assatꝰ deinde farina
facta cū zucharo ꝯficiꝰ. h̄ in estiuo et
tp̄e ad stōi et epis refrigeriū ualet.
Ad sitī et ualet cū aq̄ tēpatū. siue et
grossū ut cū cocleari edaꝰ. siue liqdū
ut bibaꝰ. Ex eo ptisana ꝯficiatur
hoc mō. ut cortex auferri possit. m
sura ordei sūmaꝰ una. aq̄ nouem.
et tā diu coqꝰ donec redigaꝰ ad unā.
et colatū potui detꝰ. hoc ualet ad sa
nitatē custodiendā. corpꝰ huectat.
Si corꝰ refrigeriū plus appetat. parū
aceti misceatꝰ. uł addatꝰ sem papaueris
albi. ptisana sanis crebro usu cla
rissimū et pfectissimū sangnē generat
nec minꝰ q̄ panis nutrit. q̄ sanis dan
da ē. Infirmis uō diuisis modis
put cuiq; expedit infirmitati. Si
enī uelis siti et epis calorē extinguē.
bibe supdc̄o mō. Si ex colatiuū et mū
dificatiuū ptisanū eē uolueris cum
cortice coq̄. Si laxatiuū et refrige
ratiuū. cocto in mane sup pone mel
uiolaceū. Si pp epis opilōne illd uel
accipe. cū eo coq̄ simł radices apii. et
feniculi. et accipe illd cū oxizachara.
Alii autē dicꝰ q ptisana fit h̄ mō ordū
mūdatū de q̄q̄ꝰ multū bene in aqua.
et colētꝰ p pannū. Farina sic fit. ordeū
bene mundatū in mola ponaꝰ. et triꝰ.
mola tn̄ aliqtulū sbleuata. ut grossa
opetꝰ farinā. farina tał in aq̄ diu cocta
ē optim cibꝰ febricitantibꝰ. et papue la
borantib; a pate spūaliū. Auic. dic q
h̄t ꝯpetates dc̄as de siligine. Itē sifit
linimtū ex eo cū aceto forti et ponit mōe
eplastri sup scabiē ulcatā sanat eam.
Itē fit ex eo ēplm̄ cū citoniis et aceto sup
podagrā. et phibet fluxū supfluitatū
ad iuncturas. Et aq̄ eiꝰ ꝯfert extudīb;
pectoris. Et qn̄ bibitꝰ cū semīe feniculi
facit habūdare lac. Et aq̄ eiꝰ ē īfri
gidatiua et huectatiua febriū. In cali
dē pura. et in frīs cū apio et feniculo.

Milica ē notissima. et dē de milica
duplex ē manies. ē enī qdā rubea.
qdā alba. Itē inuenitꝰ tria spēs que ē
albior milio. Et itm̄ qdā in erba mltū
excesat. qdā parū. Et rursus quidā
diu moraꝰ in agris. ut longa. et qdā in
paucis maturaꝰ dieb; ut miliū. et h̄ est
q̄ in erba parū excesat. ut miliū. Ista
desidrat uald' piguē. et poci cretosam
q̄ soluta. et eā ualde macrat pp mltū
nutrimtū q qrit. et locis q̄ paludosis
letaꝰ. ibiq; optie puenit cū pō reducitꝰ
ad cultū. nā nimia piguedie tał loci
frumtū et faba piret in eo. h̄ pō psatis
milice supflua ꝯsumiꝰ piguedo. Serit
in pastinata trā. uł in solida. potest
ēt seri p sulcos fabarū. et ubicūq; rare
fuerit nate in fa sarculatē ipaꝝ. que
fabis eradicatis eit denuo sarcula.
intēpato aere circa finē marcii. et in ca
m̄sis aplis. et parū semīs. s. octaua apte
sufficit ad ꝯplendū bubulcā. In calidō
uō maturi et in frīo seri ē serenda. Et
ea q̄ parua ē toto tp̄e quo miliū serit
pōt seri. q2 tm̄de moraꝰ in agris. Circa

quindecim vel viginti dies semen eius sub terra moratur antequam nascatur. Et natum licet sit parva milica tamen runchatur circa finem aprilis et initium mensis madii. et tunc ipsa erba ablaqueatur ut melius germinet et pullulet abundantius. Deinde mense iunii sarritur sive runchatur secundo. et tunc circa ipsius erbam terra cumuletur ut a casu melius defendatur et sole. Colligitur augusto vel septembris colligitur eius mixta terra in casis. et postea propter panoclas si melegariam habere volueris. Si non eis non eges partis flectitur et panocle madurent. et in fasciculis ligantur melegarius super radices in campo relictis. Et in bubulca mediocris milice circa sexdecim corbes provenient. Siccanda est quantum potest postquam equaliter fuerit triturata vel virgis. et in loco reponenda ventoso quantum potest apta. ne nimium adunata calefiat et corrumpatur. Melegaria competit ad claudendum tuguria et vias tempore luti sternendas. et competit igni et clibanis calefaciendis cum fuerit exsiccata. et plantis salicum involvendis ne excorientur a bestiis et ne sole urantur estivo. Semen milice bonum est porcis. et bubus et equis dari potest. et homines eo tempore necessitatis utuntur et solo et cum aliis granis in pane. et pauperes rustici qui continuis laboribus exercentur. Et est frigidum. et siccum. et generat melancolicum sanguinem. Item inflativum est. et propter suum pondus facile descendere cibum quem in ventre invenit. De milio.

Milium notum est. Cuius duplex est maneries. s. quod circa tres menses moratur in agro. et aliud quod maturationem recipit in sexaginta diebus postquam fuerit seminatum. Terram desiderat valde aratam solutam et pinguem. nam et in sabulo et arena proveniet. dum modo solo irriguo et humido celo servetur. nam siccum et argillosum formidat agrum. et terra in qua seritur pinguedinem valde consumit. Seri et potest per sulcos fabarum et inter ipsas ubi rare fuerit in prima earum sarculatione. si terra fuerit soluta vel media non cretosa. quod evulsis fabis sarculandum est. Seritur aprilis madio et iunio. seri potest. Palladius non dicit et cum eo concordat experientia veronensis. quod seritur milium in mense martii. et est maturum de mense iunii. Ex quo probabiliter sequitur quod si terra sit bene pinguis potest in eadem estate iterum seminari. Corbis octava pars sufficit in bubulca. Erbis prorsus liberetur assidue. Maturum est cum totum albescit. Ab aviculis cum multo labore defenditur. Cum secatum est et in fasciis ligatum erigantur ad solem. ibique stet per duos vel tres dies. deinde portetur ad aream. et statim trituretur. ne si in magnum ponatur acervum calefiat. et corrumpatur. eo triturato siccetur optime antequam portetur ad orreum. quia milium non bene siccatum statim calefit et corrumpitur. optime vero siccum longissimo tempore servatur. Et quidam colligunt solum spicas sicut in panico servatur. Milium secundum ysaac frigidum est in primo gradu. siccum in secundo. testatur hoc levitas et contrarietas eius. et viscositatis ventositatisque absentia. Minus nutrit ceteris granis ex quibus fit panis. Propter tamen sue siccitatis confortativum est stomachi et aliorum membrorum corporis. Diureticum est. et ideo assatur ad ignem. et ad tortiones dolorisque ventris. calidum supponitur. Causa quia sue siccitatis et nutrimenti minimi. non est accipiendum ab hiis qui carnes suas augmentari et impinguari desiderant. nec ab eis qui in corporibus suis laudabilem sanguinem generari volunt. Sed ab illis tamen a quibus refrigerativo aut confortativo humorumque superfluorum desiccativo appetitur. De panico.

Panicum desiderat eandem terram quam milium. Et eisdem seritur mensibus. et eodem modo. et tantumdem seminis requiritur in bubulca. Et eodem modo erba sepe mundatur. quod et inter fabas, cicera, faseolos, et in vineis

ꝯgrue seri pot. scʒ doctrinā de milio tradita.
Est ⁊ q̄dā panica gen⁹ qd̄ in paruo tp̄e re
cap̄ ꝯplemtū. ⁊ istud ꝯgrue seminatur
post messes ꝯpletas in stipul bis ul' ter
aratis ⁊ glebis ꝯfractis. in qbʒ optīe p̄ueīt.
n̄ fuit tp̄s exīmie siccitatis. panicum
ſm ysaac. ⁊ in forma ⁊ nā silīe ē milio.
min⁹ tam nutr̄. vētre uō mag̃ ꝯstipat.
Accipit diu̇sis mōis. ⁊ p̄ eoꝝ diu̇sitates
actoēʒ suā mutat ꝗcūqʒ tn̄ m̄ accipiat
meli⁹ milio ē. Coqt̄ ā sepe aut cū pingue
dine aut cū oleo. sepe cū lacte. caprino
ul' amigdaleo. Et coctū q̄dē cū olō aut
pinguedine laudablius ē. qm̄ siccitateʒ
suā amictit. ⁊ sapōsitate bonūqʒ nutrimen
tum acq̄rit. ⁊ ꝯstipatoēʒ p̄dit. Cū lacte
uō coctū laudabli⁹ ē eo q̄ cū aq̄ sola coq̄t.
Scʒ coctōis cū aq̄ duo sūt mōi. coquitur
ē aut integrū aut mola fractū. Itē q̄
ablato cortice coq̄t. ut in una panici
m̄sura q̄ndecī aq̄ ponant̄. Ita coctum
grossum ē ⁊ ad digerendū durū. set
nō ē uentōs ꝯstipatiuūʒ. q̄ p̄p suū pond⁹
ad inferiōa descendit. Ꝯ mola fctū coq̄t
ita ut farine mūdate decies tm̄ aq̄ p̄at
⁊ postq̄ bis ul' ter bullierit digitis fri
cetur ⁊ colet̄. ⁊ colamtū susceptū donͨ
durescat exq̄qt̄. sicqʒ comedi utile est
⁊ cetis sbtili. dig̃i qʒ facili. mag̃ uō stip
ticum. de pixo.

Pisū ē ꝗbilia alba ⁊ grossa. Et se
minat̄ de m̄se septēbs ⁊ octub's. et
Jan̄. ⁊ feb̄ ut puto meli⁹. in t̄ra facili ⁊
soluta. loco tepido. ⁊ aura hūida. Due
p̄tes corbis in bubulca sp̄gūt̄. Et collig̃i
ht̄ siliq̄s exsiccatis. ⁊ g̃nis fortit̄ īdu
ratis. luna decedente. post q̄ m̄ltū p̄ce
sserit in defectu. Frīn ē in p̄o. g̃. et
tep̄atū int̄ hūi. ⁊ sic. Cortex eī stiptic⁹
ē. Cortice ergo mūdatū laudabl'es ḡnat
chimos. nec inflōne aut uētositate fac̄
sic faba. Et ad usum edendi bonū est

in estate. ⁊ in cal'a regione. de spelta.

Spelta nota ē. Eī q̄dē diu̇sitates sunt
q̄r q̄dā ē grauior ⁊ h̄ melior. q̄dā uō
leuior. ⁊ h̄ deterior ē. Aerem desiderat
q̄le frumtū ⁊ t̄rā. ſʒ meli⁹ defendit in mac̄
q̄ frumtū. ⁊ creta ⁊ pateti cāpo optia p̄ueīt.
Et hiis tp̄ibʒ seminat̄ qbʒ frumtū. ⁊ eodē
m̄. ſʒ due corbes in bubulca serunt̄. cū ex
frumto corbis una sufficiat. Colit̄ et
mūdat̄ sic frumtū. Cogit̄ ā in mediate
post frumtū. cū post ip̄m modicū matur̄et.
Et eodē m̄ tturat̄. Vm̄ sepata paleis p̄lies
trescat. i. uirgis sem̄ eī paritur. ut ab ari
stis mūdet̄. Tep̄ate ꝗlitatis ē. ⁊ eq̄s. bu
⁊ silibʒ p̄stat optimū nutrimtū. Scʒ hoīes
uti ea ꝯmod' possīt. q̄r eī panis tep̄atus ē
⁊ ualde leuis. ⁊ ꝯ si tres p̄tes spelte cum
q̄rta misceat̄ p̄te fabarū. ex sup̄flua g̃uita
te fabarū ⁊ multa leuitate spelte fit
panis satis pulc̄ ⁊ boñ ⁊ famulus q̄ue
niens. si in eī artificio diligentia obseruet̄
q̄ s̄ dc̄a ē ī pane frumti. de silligine.

Silligo nota ē. Et eī q̄dē nō sunt
diu̇sitas. Aerem coeꝫ cū frumto desi
derat. ⁊ frigoēʒ tollerat. ut alpes. q̄r ad
matat̄. In nemoribʒ eīi alpiū incidūt
m̄se madii. ⁊ Juñ. oīns ramculi arborū.
deinde cū siccati fuerit incidunt̄ d' m̄se
aug̃. ⁊ ꝯpant̄ q̄i incine tm̄. ⁊ in eis se
minat̄ silligo q̄ optīe p̄uenit illo anno.
deinde usqʒ ad septē gescat annos. et
eadē satio de nuo iterat̄. Scʒ ū nō sunt
nemora. erba cū suis radicib⁹ ⁊ modico
t̄re incidit̄. ⁊ exsiccata ꝯburit̄. in cuius
cinere ⁊ puluere silligo postea p̄fato
tp̄e seminat̄. ⁊ circa octo annos gescit.
⁊ idē op̄ postea iterat̄. Terrā desiderat
solutā ⁊ sabulosam. ⁊ in pingui ⁊ pate
ti cāpo melior p̄uenit. Et hiis tp̄ibus
qbʒ frumtū serit̄. q̄uenienci aut ante
q̄ post. Vna q̄dē corbis seminis suffi
cit in bubulca. Colit̄ ⁊ mundatur

sic frumentum. Tocto diebus florent circa finem aprilis et initium madii locis temperatis, quo tempore tangi a cultore non debet. Et quadraginta diebus deposito flore grandescit usque ad maturitatis eventum. Congregatur autem et metitur ante quam frumentum, et trituratur ut ipsum frumentum. Cuius quidem substantia est tenax et viscosa valde, et ideo convenienter miscetur cum milica, milio, faba et similibus, ad panem pro laboratoribus et famulis faciendum, quia coniungit et conglutinat pastas eorum, que per se cocto pane retineri non possunt, sed franguntur et teruntur. Silligine vero sola in pane raro vel nunquam utimur. Avic. dicit quod est de natura ordei, scilicet frigida et sicca in primo. Et nutrimentum est minus nutrimento tritici. Et eius aqua frangit acuitatem humorum, et similiter farina eius. Super pannum ponitur epithima calidum ex ipsa. Fit ex ea decocta sic sorbitiones cum pice et colophonia emplastrum super apostemata dura. Et cum solo furfure suo super apostemata calida.

De vicia.

Vicia dupliciter utimur, aut seminis colligendi, aut pabuli secandi causa. Est enim optimum cibus equis et bubus herba eius et semen. Serenda est de mense Ian. et Feb., non in aurora quando ros est, sed quando sol absorbuerit rorem, quoniam compertum est viciam rorem substinere non posse, sed evanescere virtutem eius vel ipsius. Haec herba vicia cum viridis messa, sicut eo quod intrita remanet, ager statim aret, letaminis ingerere terram impinguat. Si autem exaruerit, radices eius antequam terra aretur, succum aufert ab agro.

Incipit liber quartus de vitibus et vineis et cultu earum. Et de natura et utilitate fructus ipsarum.

Superius in libro secundo multa de natura et cultu vitis dicta intelliguntur cum de natura plantarum et rebus communibus cultui cuilibet generis agrorum generali sermone diceretur. Nunc vero in hoc quarto libro de natura et cultu vitis et vinearum, et omni utilitate fructus ipsarum specialiter est agendum.

De vite quid ipsa sit. Et de virtute foliorum et cinere eius, et lacrime.

Vitis apud nos nota est, sed in frigidissimis regionibus in quibus vivere non potest ignota est. Ideoque dicamus quod est quedam humilis arbuscula multum tortuosa et nodosa, scabrosa, latissimos habens poros et magnam medullam, et frondes latas et intercisas, que sine putatione et palorum aut arborum auxilio diu vivere non potest et commode stare. Et eius quidem fructus est uva, ex cuius succo fit vinum preciosissimus liquor. Folia vitis sunt multum medicinalia, nam vulnera mundant et sanant. In aqua decocta calorem febrilem refrigerant. Estuationem et tumorem stomachi cataplasmata mire sedant. Pregnantem adiuvant. Sompnum provocant et cerebrum confortant. Et eius lacrima potata sepe calculos frangit, ut dicit Diascorides. Visum acuit, lippitudinem oculorum tollit. Morsibus venenosis succurrit et venenum extrahere stringit. Cinis eius valet ad podagram cum succo rute et oleo ad mixtus. Plinius autem dicit quod folia vitis dolorem capitis amputant, inflationem sedant, et cum farina ordei calida arthetica curant. Dissinterias valde iuvant si eorum succum bibant patientes. Cortex vitis et folia arida vulnerum sanguinem sedant ipsumque vulnus conglutinant et sanant. Cinis vitium more fistulam purgat et curat. Nervorum dolores et contractiones mitigat. Scorpionum et canum plagas cum oleo sanat. Et cinis corticis per se pilos ablatos restaurat et multiplicat.

De vinearum diversitate.

Vinearum genera diversa sunt secundum diversas et varias consuetudines regionum. Nam quedam cum auxilio palorum et perticarum in ordine fiunt. Et hoc duobus modis, uno quidem ut cuilibet palo sit vitis, et sic fiunt in pluribus partibus Lombardie. Et hoc quidem modo in exili terra tribus plantentur distantes pedibus quoquo versum. In pingui vero quatuor, in mediocri tribus et semis. Alio vero ut

una uitis sup multos palos ꝯpticas extendat. ⁊ sic fiut in plibꝫ ptibꝫ marchie anchonitane. ⁊ hoc qde in plantat distantes ꝯsiderata pinguedine ul' exilitate tre. adeo q spaciu uniusu possit ꝯgrue opire. ⁊ hee qde ligonibꝫ tm colut n fuerit alte plimu ⁊ distantes. ¶ Quida rursus faciut uelut arbuscule more pnicali qs sine pali auxilio stare ꝯstat. Et hec qde aut fiut p certas acies adeo ab inuice distantes q arari possit ⁊ diuisis seminibꝫ seri. aut eq distantes undiq q arari no possit. et hoc qde modo tribꝫ distet pedibꝫ aut mi ul' aplius sm q fiut letu aut exile solu inq plantat. ¶ Queda eciã fiut in aciebꝫ cu palis ꝯpticas. aut in forma pgulariorꝫ puorꝫ q aparte stipitis sut depssa ⁊ ab opposita eleuata. ⁊ h mod aqbꝫda mutie ⁊ in aliis locis plibꝫ ⁊ maxie in ortorꝫ spaciis obsuat. ¶ Queda uinee fiut cu arbusculis ad hoc formatis pagros plus ul' minus eq distantibꝫ sm q mag ul' mi de uino ul' tritico pat familias optauerit. Mediocris tn modus distantie .xvj. ul' .xx. pedu habetur. ⁊ iste modus maxie apd mediolanu ⁊ in illis partibꝫ obsuat. ¶ Queda plantantur in ripis fossatorꝫ cu fiut aut pagros iux magnas arbores ut eas q sut in agris aut ripis operiat ⁊ fructificent. ⁊ hic mod plimu obsuat i illis ptibꝫ ytalie. ¶ Et iteru supdcis uineis q in ordinibꝫ fiut qbꝫda ponutur pali ꝯptice. qbꝫ da uo pali aut frascones loco iporꝫ solumodo ⁊ sermtes in qtuor partes ul' in duas tm plongu uelud ptice inuice extendunt ⁊ ligant. ⁊ hic mod apd terdonã et cremonã ⁊ pistoriu pcipue obsuant. ¶ Et qda sine adminiculis iacẽ sinutur in tra. q p sola indigentia ul' necessitate puincie faciendu e. ⁊ hoc maxie pot in montibꝫ ualde aridis tollerari ubi uue no putrescut in tra iacentes set asolis nimio feruore suantur.

De diuersitate generum uitis.

Diusitates gnm uitis multe sunt. Nam qda sut ualde fructifera. qda mediocrit qda paru ul' nichil. Et qda ualde timet nebulas ⁊ pruinas queda par. ¶ Et qda timet siccitate ⁊ uentos ⁊ qda ea facile tollerat. ¶ Et qda ualde fecude sut qdam paru. ¶ Et queda uites sut qru fruct cito maturatur qda tarde. ¶ Et qda ualde fructu suu in flore pdut qda no. ¶ Et qda melli mine fructu suant. qda fructum suu ab eo defendut. ¶ Et qda facile uentis rupunt qda tenaces existut ut ab eis facile no ledant. ¶ Et qdam timet pluuias qda nimia siccitatẽ. ¶ Et qda sut spissos nodos hntes ⁊ qda eorꝫ gemas plonga inter nodia distulerint. ¶ Et qda sut longos ⁊ crossos facientes palmites qda paruos. ¶ Et qda magna medulla faciut qda pua. ¶ Et qda frondes ualde faciut intercisas qda paru. ⁊ qda rotudas ⁊ ꝯtinuas. ¶ Et qda faciut uuas albas. qda rubeas qda nigras. ¶ Et qda faciut botrones multos ⁊ paruos. qda paucos ⁊ magnos. ¶ Et qda faciunt grana callosa qda mollia. Et qda duru cortice granorꝫ qda sbtile ⁊ teneru. ¶ Et qda faciut grana ualde pulcra ⁊ lucida qda obscura. ¶ Et qda dulcia. ⁊ qda acria. ¶ Et qda faciut uina suabilia qda corruptibilia. Quos omis diusitates facile uidere pot industri ⁊ expt. De diusis spebꝫ uitiu.

Spes uitis ualde multiplices inueniunt. Et iparꝫ multe diuss

nōib; indiuisis p̄uinciis & ciuitatibus
apellant̄. ¶ Sȝ qm̄ ex eis q̄da sūt me
liores, & q̄da min᷑ bone. p̄mo melioēs
& ea℞ bonas ꝯditoēs apte scribā & ea℞
ponam noīa, de inde breuiter dicam
de aliis min᷑ bonis, ut habita utri℞ꝗ
noticia sciāt uolentes plantare uel
inserē uineas, eligē melioēs. ¶ Dicā
itaqȝ inp̄mis qᷓ ē q̄da sp̄es uue que
uocat̄ sclaua. q̄ satis tarde pullulat.
& ē uua alba, q̄i rotūdū h̄ns granū,
& faciēs mediocter magnos & spissōs
botrones. & foliū mediocrit̄ int̄cisū.
& in colibet sarmento ē in uēti nasc̄
duos ul̄ tres. &c. & q̄nq̄. q. botones p̄du
cit. & tanta ē duricies ligni eius
facile qᷓ ꝯmentes nō flectūt̄ in ferius p̄p̄
uuarū pond᷑. unde ultra modū ramu
los īplet. & uua eī ē ualde uinosā.
& lucida, & cito maturitatē recipit.
¶ Et uinū eī ē ualde sbtile & dyapha
num & mediocrit̄ potēs ꝯuabile et
maturū. ¶ Macrā trā aut̄ medioc̄r
& montuosā desiderat, & in ea meliq̄
aliq̄ alia℞ fructificat. si stricte puteē.
nā lōgos palmites cū uuis nutrire
nō pot̄. ¶ Et h̄ apd᷑ buxiam & partes
motanas marchie matie papue freqūetat
& in spāli p̄ cetis uenatōe habetur.
¶ Est alia sp̄es q̄ uocat̄ albana que
tardissime pullulat. & ē uua alba
modicū longū h̄ns granū, & faciēs
satis magnos botones & spissos et
longos. & mediocr̄ fructificat & fac̄
folia mediocter intcisa. & eī ꝯmta
ponderis inferius nō flectuntur tanta
ē duricies ligni eī. Et eī grana a sole
plīmū colorant̄, & ualde cito eius
maturatio ꝯplet̄. Et ē satis dulcis
in sapore. ꝟ cortice austerū & aliq̄
tulū amarū h̄t. & p̄o meli ē q̄uinū
ex ea exp̄mat̄ q̄ q̄ ferueat intimis

diu cū corticib; & racemis. ¶ Est uinū
q̄de eī ē ualde potēs & nobilis saporis
bene ꝯuabile & medioc̄r tenue. et
si tēpestiua paulisp̄ sit eī uidemia meli᷑
ꝯuabit ul̄ ꝯuat̄ uinū eī. ¶ Et h̄ sp̄es
uue p̄ cetis apd᷑ forliuiū & in tota
romaniola in uenatōe habet̄. & stricti
ssime putat̄. nā cū lōgis palmitib;
pauci ualoris existit. ¶ Est & alia sp̄es
q̄ tribiana nocatur. et ē alba cū grano
rotūdo paruos & multos botones faciēs
in iuuentute sterilis, & p̄cedente tp̄e
fecūdat̄. nobile uinū faciēs & bene ꝯua
bile. Et hec sp̄es p̄ totā marchiā papue
ꝯmdat̄. ¶ Est & alia sp̄es q̄ granolata
dicit̄. q̄ unū os tantū h̄t in g̃no. & est
lucidissima, & lōgū h̄t aliq̄tulū granū.
& facit uinū ualde lipidum & potens
& durabile & nobilis saporis & odoris.
Et hec apd᷑ t̄donā & in illis partibus
maxīe comdat̄. ¶ Est alia sp̄es que
aliq̄bi dr̄ maliuia, & aliq̄bi dr̄ faracla
uocat̄, q̄ g̃nū albū & rotundū h̄t.
& turbidū cū sbtili cortice. q̄ miro
modo ponderat & in tra satis mac̄
defendit̄. ¶ Et uinū facit medioc̄s
bonitatis & potentie. nō multū sbtile
nec multū ꝯuabile. Et hec apd᷑ bono
niā papue in honore habet̄. ¶ Est
& alia sp̄es q̄ garganiga dr̄. q̄ alba
ē & rotunda mirabilr̄ dulcis, clara seu
lucida & colore aurea & cū crosso cor
tice ꝯuabilis ultra oīs alias. & uald᷑
fertilis silicet femiā. qᷓ masculus
nich̄ ualet, cui᷑ g̃na sūt longa et
in colore uald᷑ aurea ꝟ sterilis est
oīo. ¶ Et eī uinū ē ualde sbtile & dia
phanū parue potencie. & satis ꝯua
bile. ¶ Et hec apd᷑ bononiā & paduā
in magna uenatōe habet̄. ¶ Est et
alia sp̄es q̄ albanica dicit̄. q̄ satis
alba, nō lucida ꝟ maculis plena

& rotunda & mirabiliter dulcis & vinum facit dulcissimum. Et quibusdam annis est fertilis & sepe sterilis. & proprie si stricte putetur. Sed satis fertilis est si cum longis palmitibus relinquatur. Et hec in quibusdam contratis bonum & maxime in burgo panicalis in honore habetur. Est & alia species que vocatur buranexe. que est uva alba multum dulcis & pulcra & in arboribus bene fructificat. Item est uva que dicitur africogna. que non est delectabilis ad edendum. et in arboribus miro modo fertilis est & ideo proprie competit in locis ubi homines uvas invadunt. & hee due species apud pistorium precipue diliguntur. Sunt & alie species uvarum albarum quarum quedam licet apud quosdam in magno habeantur honore tamen apud nos diversis rationibus aut propter paucitatem fructus ipsarum aut quia nimium nebulam timeant minus bone per experientiam reperiuntur. Et hee sunt muscatellus et lunanica que optime sunt ad esum & in arboribus. Sed in vineis spissis & in ... terram non respondet ad votum. Et greca et vernacia. que licet bonum apud nos vinum faciat faciunt nimis parum. Et berbigones. & cocrina & garuposa. que bonum vinum faciunt et quibusdam annis sunt miro modo fertiles & maximos botones gerentes. Sed quasi singulis annis fructu destituuntur in flore non ferentes aliquid nisi mellumen. Sunt & quedam alie uvarum albarum species satis bone. sicut lunedella que bonum & servabile facit vinum & multum que apud plcanum proprie plantatur. Est verdiga que plures facit palmites & multum fructum. Est verdecla que grana facit viridia & plura & multas fert uvas. que due species & superiores quas dixi minus bonas in antiquis vineis & in quibusdam novis per comitatum inveniuntur bononie. Uvarum similiter nigrarum vel rubearum multe sunt species. quedam valde bone. & quedam parum.

Et bone que sunt. Grilla. Et Gariga sive mardegana que sunt quasi eiusdem conditionis. Sunt enim modicum nigre multum fertiles omni anno. habentes longa grana & porum subtile corticem. & pulcrum & delectabile vinum faciunt & satis servabile. Sed propter nimiam pluviam crepant earum grana. & in montibus non bene proveniunt. Sed in campestribus agris letantur. differunt tamen quia Gariga nobilius vinum facit sed minus quia parvos facit botones & raros Sed multos & plura grana. Grilla non facit horum omnium opposita. Et hee species habundanter inveniuntur bononie. & in multis aliis terris. Est & alia species uve nigre que vocatur nubiolum que non est delectabilis ad edendum. & est miro modo vinosa & vult terram pinguem aut valde stercoratam & valde timet umbras. & tempestive pullulat. et vinum facit optimum & servabile & potens valde. nec audet ultra unam diem vel duos stare in graspis. Et hec in civitate astensi & in illis partibus in maximo honore habetur. Est & alia species que vocatur maiolus & est uva nigra valde cito maturabilis & pulcros & longos & spissos botriones faciens In sapore dulcissima. & vinum facit durum & satis servabile quasi nigrum. & satis fertilis est. Sed nebulam aliquantulum timet. & in plano & montibus provenit. & hec maxime apud bononiam in locis infinitis habetur. Est et alia species que duracla vocatur que valde nigra est habens longa grana & vinum faciens valde nigrum & bonum in terris humidis & aquosis. Sed in montanis & siccis locis non letatur. & hec apud ferariam preceteris speciebus eligitur. Est & alia species que vocatur Gruaresca. Sed non est multum nigra longum habens granum et ante maturitatem omnia folia perdit. In sapore acra sive acida mediocriter fertilis botones facit raros. & vinum optimum et diu servabile. & hec uva non comeditur ab avibus vel canibus nec libet ab hominibus.

rexea plimū in uenit̃ in ptibꝫ motanis. bon.
C Est ⁊ alia spẽs q̃ dr̃ Cuuaron̄ q̃ p̄dc̄
silis in sapore ⁊ uini durabilitate et
forma. ꝫ maiores ualde botones fac̄
⁊ g̃na crossiora ⁊ habūdanti uinum
ꝫ min̄ nobile ⁊ magis loco pigui le
tat̃. Et ꝫ in plibꝫ ptibꝫ bon̄ inuenitur.
C Est ⁊ alia spẽs uue nigre q̃ dr̃ pader
nigra q̃ grossos ⁊ spissos facit g̃appos.
q̃ multas uuas pfert ⁊ uinū grossū
⁊ p yeme delectabile facit. ꝫ in esta
te nō durat. ⁊ ꝫ p infirmitas uineas
bon̄ inuenit̃. C Sunt ⁊ alie multe
spẽs uinearū nigrarū q̃ pp̄ uarias
ꝯditiões malas min̄ pbantur. Sic est
pignolus q̃ multū diligit̃ ap̄ medio
lanū sup arbusculos. ꝫ apd̄ nos nō
bene fructificat. C Est albatica cum
q̃ tingũt̃ alia uina q̃ nimis mellum
timet ⁊ uinū nimis austerū facit.
C Est uarana dentina ⁊ porzana que
licet sit mirabilis dulcedinis ad ede
dum ⁊ bonū faciat̄ uinū tn̄ sunt fere
steriles, ⁊ nimis melum timet. C Est
ualminiga. ⁊ tusca q̃ uald̄ nigre sũ
C Est melegon̄ q̃ ante oẽs spẽs dnigrãt̃.
C Est canutula q̃ pulcerima uua ⁊ suabi
ms alis / ñ fructifi / ir. amis
lis ē. C Est ⁊ q̃dã spẽs uue ut cyna
pria rubea. uald̄ dulcis ⁊ suabilis
ꝫ parū fertilis. C Sunt ⁊ q̃dã grana
g̃na ⁊ spẽs uuarū siluestriū q̃ labrus
che uocant̃ q̃ꝝ q̃dam sunt albe quedã
nigre q̃ ualde pua faciũt g̃na ⁊ pãuos
gruppos. q̃ sup arbores ⁊ sepes spinoꝝ
uiridiū suo naturali motu ꝯscendũt.
⁊ nō putãt̃. ꝫ si putarent̃ ⁊ pcultum
domesticarent̃ grappos facerẽt maio
res, ⁊ g̃na mediocr̃ grossa. ⁊ hee que
nig̃ sunt tingũt uinū ⁊ clarificat si in
tegre uł cū racemis ꝯq̃ssate ponant̃
in doliis nec uiciãt saporẽ uini. C Est
que albe sunt clarificãt ⁊ purificant

alba uina. C Sunt ⁊ q̃dã spẽs uuarum
grossarū ⁊ durarū q̃ dr̃ pgule uł bru
meste q̃rū q̃dã sunt albe. q̃dã nigre.
q̃dã rubee. Et q̃dã habẽt grana rotun
da q̃dã longa ualde q̃dã mediocriter.
q̃ spalia nō hñt noĩa. C Est eaꝝ quedã
tpestiue maturitatẽ recipiũt q̃dã tarde.
C Et ex his eligende sunt q̃ magis placẽt
ad esum. qr̃ pp̄ nichil aliud plantant̃.
cū ex eis uinū nō fiat. satis tn̄ ꝯpetit
ad agrestū faciendū acerbe. C Sunt preterea
in oĩbꝫ puinciis ⁊ ciuitatibꝫ alie diuerse
spẽs uuarū q̃s omẽs numerare nō posse
nec expedit. ꝫ in quolibet loco unusq̃sq;
diligent̃ eligat eas q̃ in suis ptibus p
experientiã inueniũt̃ plus ⁊ meli uinū
ferre. nec ante experimtū ꝯfidat in his
q̃ aliunde portant̃ q̃tũcũq; fuerit alibi
aprobate. qr̃ sepe aeris ⁊ terræ diuersitas
naturã eaꝝ inmutat. De aere qui vitibꝫ
conuenit. Et de situ uinearum.

Celū medioc̃s q̃litatis tepidū mag
q̃ fridū eẽ debet. sicut potĩ q̃ nimis
ubrosum. Sed an omĩa uitis pcellas uen
tosq; nimis formidat. Aquilo tn̄ uites
sibi obiectas fecũdat. Auster uō nobilitat.
Idq; in arbitrio nr̃o ē. plus de uino ha
beam̄ an melius. C De situ uineaꝝ ē
sciendū ē q̃d campi amontibꝫ remoti ⁊
ualles nō aquose largius uinū ferũt.
colles uō ⁊ cãpi iuxͣ eos existentes ⁊ nãrã
eoꝝ hñtes nobilius uinū faciunt. C Pre
terea ē notandū q̃ in locis fr̃is ĩ motibꝫ
a meridie uineta ponenda sunt. calidis
a septẽtrioẽ. Temperatis ab oriente uł
si necẽe fuũt ab occĩte. ut hac industria
excelles q̃litas reperiatur. C Loca nãqꝫ
sepe uitibꝫ mutãt. ⁊ iō earū g̃nã ꝯue
nient̃ aptẽt. C plano ꝫ loco statues
uitẽ q̃ nebulas sustinet ⁊ pruinas. C
Collibꝫ q̃ siccitatẽ durat ⁊ uentos. Pi
gui agro graciles atq; fecundas.

Coacto feraces et solidas. Frigido et nebuloso eas que yeme celeri maturitate preveniunt, aut que duris acinis inter caligines securius florent. Ventoso tenaces. Calido generum teneriores et humidi. Sicco eas que pluvias ferre non possunt. Et ne multa dicamus eligenda sunt genera que professione vitiorum suorum qualia loca diligunt, huius in quibus durare non poterunt. Placida sane regio et serena tute genus omne suscipiet. Industrius quoque vir probata diligat et locis talibus mandet que imitari possit ea unde sumuntur. sic merita quaeque sua probabit.

De terra que vitibus apta est.

Solum ad vineas ponendas nec spissum nimis. nec resolutum, propius tamen resoluto esse debet. nec exile nec letissimum, tamen leto proximum. nec campestre nec preceps. nec siccum nec uliginosum, modice tamen rosidum. nec salsum, nec amarum quia vitium saporis corrupto vino contristat. Tophus et alia duriora ubi gelu relaxantur et solibus pulcerrimas fert vineas refrigeratis estate radicibus et humore detento. Sed et soluta glarea et calculosus ager et mobiles lapides, si tamen hec omnia se glebis pinguibus miscuerint. Et silex cum terra superpositus quia frigidus est et tenax humoris radices estate sitire non patitur. Item loca ad que de cacuminibus terra decurrit. vel valles quas fluminum saturavit aggestio. Argillosa terra commoda est, si argilla sola gravis inimica. Cinis quoque sabulo et ruleus utilis est, cum fortis est terra permixta. Carbunculus nisi stercoretur macras vineas reddit. In rubrica difficile comprehendunt quamvis postea nutriantur in ea. Sed hoc terre genus est valde operibus inimicum quia parvo vel humore vel sole aut nimis madescat aut nimis siccatur. Ideoque maxime utile solum est quod inter omnes nimietates temperamentum tenebit. et proximum sint raro quam depresso. Utilem vineis terram per hec signa cognosces. Si coloris et corporis rari aliquantenus ac resoluti est. Virgulta que protulit lenia nitida procera et fecunda sunt. ut pirus silvestris, prunus, rubus, ceteraque huiuscemodi. non intorta non sterilia neque scabrosa nec macie exilitate languentia. Ad pastinandum preterea rudes agros vel maxime silvestres eligamus. Ultima est eius conditio in quo fuerit vinea vetusta quod si necessitas coegerit prius multis arationibus exerceatur. ut abolitis radicibus prioris vinee et omni eius carie et squalore depulso novella vitis tuto possit induci.

De pastinatione et dispositione terre in qua vinea est plantanda.

Mense septembris vel octubris. locis aridis. aut Ianuarii vel februarii. seu marcii. locis humidis fieri debet pastinum sine cultura ubi vinea est plantanda. Quod triplex fit generibus. aut terra in totum fossa. aut sulcis. aut scrobibus. Tota terra debet effodi ubi ager est immundus. ut silvestribus truncis et radicibus filicis vel erbarum noxiarum spacia liberentur. Ubi autem sunt munde novalia scrobibus pastinemus aut sulcis. Sed melius est sulcis, quia humorem velud in totum spacia pastinata transmittunt. Fiunt autem sulci longitudine qua destinaveris. Tabule latitudine trium pedum vel quatuor, altitudine unius pedis in locis humidis. vel duorum in locis siccis. Et inde siligonibus per homines vinea est colenda tantum crudi soli relinquimus quod alto sulco ipsi vitium acies, tribus vel .ii. destet pedibus et .v. tribus in solo exili. et .iiii. in pingui. et tribus et semis in mediocri. Si vero arande sunt vinee .v. vel .vi. pedum spacia que non fodienda sunt in medio relinquuntur. Quod si scrobes fieri placeat tantum fiat longe inter vites distare

ibet
debebit ut in q̄lz scrobis capite plāta
una ponat᷑. ¶ Possunt tn̄ ꝯmodissime sul
ca fieri distantes in triplo q̄ uinea spis
sa ee᷑ finalis debeat. ⁊ in q̄lz sulco ꝟ
plante in duplo spissiēs q̄ ee᷑ debeant
poni. sicq᷒ acies ligonibꝫ paururi ⁊
spacia ꝑ triennīū aut q̄driennīū amri,
⁊ oī gn̄e seminū seri. cumq᷒ uites ex
creuerint, unā trahi a dextris, ⁊ altā
a sinistris ⁊ de utraq᷒ duas fieri uites.
sicq᷒ spaciū totū impleri. ¶ Scrobes
nō sit ult̄ duos pedes alti fodiende
ne q̄ pangit᷑ frigōe ꝑmita laboret.
lata scrobibꝫ eq̄lr̄ sit incisa ne obliq̄
uitis sauciet᷑ alte intentibꝫ ferramentis
cū fossor incūbet. ¶ Pastinū q̄ omē
q᷒ usabitur duor pedū altitudine
tra uniuisa fodiatur. in quo eit dili
gencia ne crudū solū occulta fraud̄
fossor includat. q̄re ꝑ spacia q̄ foduit᷑
uirga custos exploret in q̄ mod ē pōte
altitudinis designat᷑. ⁊ radices oms
⁊ purgamēta maxīe rubi ⁊ filices
in sūmū redigi faciat. q̄ cum in omī
positiōis gn̄e ē ubiq᷒ ꝑuanda. ¶ Pos
sunt ā ꝯmode fieri fouee pue ⁊ stric
te. quenient tn̄ ꝑfunde ubicumq᷒ uites
ꝑ uniuisū agrū ꝑpetuo stare debēt.
fm q᷒ ꝑ oms agricultores exptos
lonbie ⁊ in locis plibꝫ aliis obsuat᷑.
¶ Possunt ā foramina in tra fieri ucumq᷒
uitis plantanda ē q̄ q̄de cū palo fieri
ꝯsueuerunt. Sꝫ meli' naldē ē q᷒ fiat
cū forat̄a, q᷒ ē instrm̄ ferreū ꝑ me
ꝑmīe inrerū nā inuentū, quo tra
q̄tū expedit ꝑfunde forat᷑. forasq᷒
tra educit᷑, nec in foraminis parietibꝫ
ꝯculcat᷑ ut inferiorez debiliū radicū
impediat. ⁊ hoc q̄dem paruo ualde
labore ꝑficit᷑. ñ ag̃ lapidosus fueit
ul' saxosus. ¶ locis q̄de q̄ pastinandī
ē ꝑus impedimentis ⁊ omībꝫ liberet᷑

arboribꝫ, ne fossa tra post calcatū ꝟ
assiduo solidet᷑. ¶ Illis q̄de expimentis
assiduis ꝯptū ē, uites melius ꝑuenire
si ul' statim fosse tre, ul' nō longe ante
pangat᷑. cū tumor pastini nō diu repe
tita soliditate subsedit. ⁊ hī q̄de insulas
⁊ scrobibꝫ ē pbatū.

Quando debent colligi plante uitis. et q̄les. Et q̄l'r fudi. ⁊ ad ptes remotas portari si op' eit.

Plante uitis q̄ tauoli dicunt᷑ colligi
debent qn̄ plantande sunt. ⁊ ā ante
colligi possunt si bene fuerint. ¶ Et meliorā
q̄de tēpora colligendi eas sunt temp'
octubris, qn̄ pars folior̄ū cecidit et
pars adhuc retinet᷑ in uite. tc̄ enī
calor nālis uitis adhuc ē expansus
in ramis. Sꝫ cū oms frondes ceciderunt
oio, ⁊ supuenit gelu intensū in aere,
tunc rami eī calore nāli destituti sunt
q̄ ꝑp frig̃ aeris fugā habuit ad radices
ad cāla uiscera tre. qr̄ tales plante
difficilius ꝯphendunt. ¶ Temp' ꝑterea
martii, in q̄ iā calor ⁊ humor ad ra
mos redit, ita q᷒ eaꝝ gēme iam
tumescere incipiūt est optimū ad ꝟ
plantarū collectōez ꝑp eandē rationez.
¶ Eligendarū q̄de plantarū ratio mul
tiplex est. Et pmo q̄de ex tali terra
colligi debēt q̄ nō sit multū pigior
ea in qua pangi debēt Sꝫ sit equalis
aut exilior. nā si apigui tra ad solū
exile transferunt utiles ee nō possunt
nisi sepe stercore adiuuent᷑. ¶ Item
eligenda sunt pangenda ꝑmenta de
uite media, nō de sūma nec de infima.
.v. ul' .vi. gemaꝝ spatio anetēri pcē
dentia. q᷒ nō facile degenat᷑ q̄ de ꝟ
locis talibꝫ colligunt᷑. ¶ Sūma flagel
la repudiem' ac surculos, q̄lic et loco
bono nati sit, tn̄ fecunditati ē benefitiō
caruerunt. ¶ Pāpinus aūt q̄ de duro
nascit᷑ ā si fructū actulerit ꝑfrugifero

nō ponatur. In suo enim loco fecundatur a matre. translata nō tenet sterilitatis uicium, quod nascendi conditione suscepit. Estimant et de uite fecunda, ut existimem ea bracia fertilia que uuas singulas aut binas producunt, si que multa ubertate curuantur. Nam potest ferax uitis in se feratiores habere materias. Erit autem illi signum fertilitatis si de duro aliquo loco fructum citabit. si fetu impleuerit ramulos ex omni parte surgentes. Et hoc signis per plures per uindemias est notandum. Asserit autem columela uno anno explorari fertilitatem nō posse. sed .iiij. quo nunc cognoscatur uera generositas surculorum. Ad pangendum nouella palmes debet eligi duri in se nichil habens et ueteris sarmenti. quoniam hic sepe corrumpitur et putrescit. Mensura sarmenti unius cubiti secundum paladium esse debet. mihi autem uidetur longius esse debere. ipsum que ramusculis et capolis sine ullis anchis esse purgandum. Seruande sunt plante uitis taliter quod uento aut sole nō urantur seu aliquo modo ledantur. et prope (?) sub terra usque ad dimidiam partem mense si paucis erunt seruande diebus. Si nō diu seruari eas necesse fuerit et maxime iam multo adueniente calore usque quasi ad summitates ipsarum terra ualde contrita operiantur aperte. adeo quod terra tam intrita quam supra diligenter posita singulas plantas tangat. Quod si eas transuehi ad partes ualde remotas oportuerit locentur uel palea molles et modicum lutose cum plantis optime misceantur et sacco uel scyrtorio quod est melius inuolute stricte ligentur capite grossiori cum perfacti palea ... et storio coopto. et cum portantur quantum fieri potest a sole defendantur et uentis. quod si nimia esset aeris siccitas possunt quandoque utiliter capita grossiora in aqua demergi. sic enim disposite diu ferri poterunt et teneri sine lesione ipsarum.

Quando et quales uinea et uites plantande sunt.

Tempore septembris et aprilis in locis fertilis uinee sunt plantande. Temperatis uero enim de mense octubris et martii. Calidis de mense nouembris et februarii. Ita tamen quod in omnibus prefatis locis si humida et campestria de plana fuerint post yemem pangantur. ne calor naturalis ipsarum duplicata aquositate loci uidelicet et yemis extinguatur. Si uero arrida et montuosa sint loca pangendi, ante yemem plantentur ut superflua locorum siccitas circa plantas humiditate yemis temperetur. In locis nō temperatis ante yemem et post congrue pangi possunt. Tempore ponende sunt uites placidis diebus ac tepidis quando solum est modice humidum, et potius arridum quam lutosum. Cum uinea plantatur in ordine. aut in foraminibus palorum grossorum uel in foramine instrumenti quod foratera uocatur quod est ualde melius et tunc eis foraminibus directis uel parum obliquis duo sarmentis in parte inferiori oblique in tali foramini inprimantur et sabulum uel terra soluta et trita et cum parum minutissimo letamine palearum uel uinacee usque ad medium foramen ponatur. deinde terra uel terra ibidem inuenta repleatur. Aut in puris foueis mittentur tam profundis pangantur. et tunc obliqua ponuntur capita plantarum longe positis in parte infima et in suprema minus signum cum fune proportionaliter positum quietis. et terra contrita mediocriter super inducatur conculcata. Circa pedes sarmenti cum deponitur torquendum nō est nec aliquo modo uexandum nam pars ea de qua radix sperat in uitie nulli sit delenda. circa ... uenienda est. due gemme fertiles remaneant supra terram. nec de missa penitus fecundiori parte supra eam quod est sterili primum relinquatur. Ubi pinguis est natura terrarum maiora inter uites spacia relinquantur .s. ... pedum. ubi exilis angusta .s. tum .s. ... pedum.

pedum. Ubi uero mediocris trium pedum et
semis. ¶ Preterea non est uno tantum genere uitium
omne pastinum conserendum ne anni iniquitas
generi inimice semper omnes excludat. et
ideo. ii. uel. iii. generis eximii sermenta pa
gemus. ¶ At expedit maxime genera ta
bulatim disponi. et sic genera diuersitate
distincte posita potest ea operariorum mi
nus expedire. et gradatim que uelocius matu
rantur prius querere. et inde que serius. ac melius
puro sapore sine luctamine alterius
generis, uinaque uinea seruare. ¶ Et si hoc
facere tibi difficile uideatur non alia simul
conseras quam que sapore et flore et maturitate
conueniat. ¶ In scrobibus non magnus et
latis ut uitium distantia esse debet per
angulos quatuor sarmenta deponens et
uinaciam ut dicit columela scrobi mixtam
simul spargens. Et si exile solum fuerit pin
guem inferas terram scrobi. si non nimis
cretosam eidem misceas sabulum. ¶ Quod si
arbustum te delectat hanc plantam
generose uitis prius in seminario nutrire
debebis unde radicata transferatur ad scro
bem cui arbori est uicta. ¶ In seminario
autem breui spatio distantia inter se sar
menta deponens. Et cum qualuerit hic
post biennium radicabit uitis uel arbu
scula et transferetur. Quas cum deponens
in scrobem ad singulas matrices iuges pu
tatis omnibus que scabra sunt. Curatis
etiam radicibus si quas potius inuenire
necatis. ¶ In scrobe que ad arbustum
faciendum duas radicatas uites depo
nes obseruans ne se inuicem contingant
et ipsas uites ad scrobes lata disecta
iunges. ¶ Varro asserit scrobem non primo
anno esse replendam. quia res faciet uitem
altius fundare radices. Quod in aridis [illegible]
uineis forte conueniet. humidis uero
sata putrescent humore suscepto. nisi terra
statim cumuletur. ¶ Et arbusta que faciet

plantas arborum de hiis generibus ponat. uel
si agro suppetit habundantia hiis utatur.
ulmo. opulo. salice. populo. fraxino. cereso.
nuce. pruno. et similibus. sed salice et populo in
locis humidis tantum uti possumus. ceteris uero
in hiis et aliis locis. ¶ Ex hiis autem generibus
truncos radicatos. uel salicem et populum sine
radicibus circa scrobem uitis constitui oportet.
¶ In scrobe uitis ab arbore sua semipedis
uel duorum pedum spatio distare debet. nam
arbori nimis proxima uitis. aut ipsi opprimet
inimicum aut opprimetur ab ea. ¶ Aliud etiam
de transferenda uite ingenium fieri potest. Ex
uimine parua corbicula ad arborem uel pergu
larium fertur cui uitis adheret. et in fundi
media parte perfunditur. et inducto in eam
sarmento uitis suspenditur et terra repletur.
quod sarmentum exacto anno in corbicule fundo
incisum cum ipsa corbicula portabitur ad locum
ubi plantare proponis ibique cum ipsa corbicula
obruitur circa arboris marite radices.
et hoc quidem fiet sine ambiguitate prouiden
di. Caueis et munienda est ad usum
pecoris appetentis iniurias et arbori
sue pertinens alliganda. ¶ Cum uero arbores ripa
rum uitibus munire desideras optimum
est et facile sulcum in ripa facere ibique spinas
et tauolos mixtim ponere et fossato effosso terram
super inducere. sic enim spinis munietur ager.
et per eas uites nouellas tute conscendent.
¶ Optimum preterea genus est pericalium uinearum
que sunt ut uites uelud arbuscule stent.
quedam plantantur ut hee que in ordine dis
ponuntur. ¶ Et sed quedam aut undique panguntur
equaliter aut unum ordinem tantum seruat ab alio
primo ut placet remotum. sed in hiis unum
sola planta in fouea quolibet potest poni. et
si in quolibet loco due ponantur cum qualuerit
debilior auferatur ut una sola remaneat.
¶ Preterea sciendum est quod natiuum uitis celum
solumque sustentat si genera quenient aptentur.
Ideo quoque in earum plantatione prouincie obseruanda

sunt ea que super diximus cum de aere et situ vinearum loqueremur. **De propagatione et renovatione vitium et vinearum.**

Propagationes quedam in vineis, quedam ad arbusta fiunt. In vineis quidem quedam propagantur in locum vacuum vel vitis secundum ordinem vinee debet esse. quedam vero in locum alterius que infamati generis est sarmentum vitis nobilis propagatur. Et quedam per circumferentias ducitur ut vinea incrementum recipiat. Et primo quidem modo ad ordinatum pertrahitur locum aut statim cum sarmentum sufficienter est longum aut successive per annos vel eidem deficiat longitudo. Et idem observandum est in omni propagationis genere. Ubi autem in locum eradicande vitis propago ducetur aut hoc statim fiet aut primo anno per unum pedem prope vitem auferendam pertinet. ut habito vitis dampnande fructu anni prioris sequenti anno leviter in locum prius eradicate trahatur. Cum autem pertrahitur ad arbores vel arbusta per unum pedem ad minus ab arbore fiat longinqua propago. In omnibus autem prenotatis modis letamen in fovea super terram extra propaginem apparentem relicta. nec sub terra prope truncum propaginis apponatur aliquin superfluo letaminis calore debilitabitur vel arescet. non fiunt ad eo maturum et vetus quia calor letaminis exalarit. Est autem sciendum potius propagationes fieri aut infossione totius vitis que propagatur aut iugis sive curvatura sarmentis ut velud arcus super terram relinquatur alia parte vitis infossa. quod si fiat iugi post biennium recidantur aut triennium quia est tutius propter debilitatem biennalium radicum que vitem novam sepe non quiescentem defendunt. Vetus et antiquata vitis et que longe nimium producit frugiferos palmites renovatur per studiosum cultum congruis temporibus eidem adhibitum et per firmationem letaminis aut sarmentorum aut sabuli in loco nimis cretoso aut crete in terram nimium sabulosam. et per strictam putationem aut incisionem factam in loco stipitis nitido et succoso. Columella dicit quod senectus pergulariam vel arbusti que est integro truncho in solo robusto struc putetur. et ablaqueata fimetur. et inter terram vel quantum pedes altitudinis mucrone feriatur acuto. ac fossa frequenti maceret. ex eo loco germen plerumque producit invenire. ac materia vitis fundit que reparet vitis. Quod si truncus totus est nimia vetustate corruptus de mense martii iuxta terre superficiem vel sub ea modicum recidatur. ut surculis in absciso trunco renatis vitis eadem renovetur. Vel cum vitis que sola est nimium longe producit frugiferos palmites. placet unum remotum ante. et infra ibi in terram et exeat appodiatur ad vitem. et post biennium incidatur mater. Vinee renovantur de vitis. aut omnes laudabilis sunt generis et tunc de omnibus fiat ut de singulis vitibus supra expressum est. Aut omnes sunt male quo casu nil erit utile quam eam universaliter extirpare. atque sufficienter vetustis congestis radicibus eam denuo plantare. Quod si quedam vitis sint bone quedam male radicis exstirpatis prioribus et appositis palis in omnibus locis in quibus vitis operis que relicte sunt vites adeo fodiantur quod sic aliter flecti possint et totaliter sub terra mittantur se in duas vel plures partes secundum exigentiam et possibilitatem ipsarum unaquaque distribuatur. et duo palmitibus in singulis locis ad plus relictis cum duabus gemmis super terram. ceteri amputentur. et unicuique viti ex fimo aliquid apponatur. Nec est pretermittendum quod de novis palmitibus tantum de unoquoque sub terra mergendum est quod de ipso radices in loco congruo novas emittere possit. quia in veteri non sit. quasi novum facile

non nascuntur. ¶ Quod si aliquis remanserit
locus in quo nullus possit palmes pro
duci eidem aliunde translati novi pal
mites imbuantur. ¶ Convenientius preterea propagatio
fieri potest. In mensibus octubris et novembris
febr. et martii. cum terra nec adeo mollis
est quod commode tractari non possit et eius partes
comminui. nec adeo dura quod nimium re
fossioni resistat. ¶ In aquosis autem
nimium locis post yemem et in siccis
ante yemem vitalis propago ducatur. Ita tamen
quod in plano sub terra uno pede. In clivis
et ruinosis usque ad duos pedes vitis tra
henda mergatur. ¶ Vel forsan ea que fit
ante yemem in omnibus locis est melior dum
tamen in aquosis terra circa eam bene disponatur. quia
firmandis radicibus ut ait paladius
vitis incumbit cum proferendi palmites
eam cura non promovet. De insitione vitis.

Vites inseruntur aut in vitibus aut
in arbores. Et in vite quidem insitio
duobus fieri potest congrue modis. In trunco
videlicet. et in palmite. ¶ Insitio in trunco
fit hoc modo. Eligatur truncus inserendus talis
qui sit solidus et humoris exuberet alimento.
nec ulla vetustate. aut iniuria laceratus
arescat. Recidatur circa terram aut usque
ad pedem medium infra eam. nam super terram
difficilius comprehendit. ¶ Varro autem scribit
vitem inserendam secari debere triduo
ante quam inseratur. ut si in ea nimius est humor
diffluat ante quam inseratur. aut paulo inferius
in sita incidatur ut inde humor adventicius
effluere possit. ¶ Inserendi surculi sint
solidi. rotundi. gemmis spissis et pluribus
oculati. ex quibus tres oculi vel duo in
insitione ponantur. Radatur autem sarmentum
ad duorum digitorum mensuram ut ab una
parte sit cortex. nec penitus nudari
medullam. sed leviter radere ut incisura
possit sensim in acumen exire. et conti
cata pars cortici nove matris aptetur.

Infimus oculus ita infigatur ut truncho
vincitus adhereat. qui oculus exteriorem debet
respicere partem. deinde ligetur ut in
aliis insitionibus est narratum. ¶ Tegumento
quoque aliquo a ventis et sole defendatur
ne hunc quaciatur hac adhurat. ¶ Ubi
calor temporis ligaturam invaserit ipsi
puniculo tenuis humor circa vesperam
de frequenter affundi. ut sic alimento quod vim
celi torrentis arceat. ¶ Potest et aliquid ve
teris cum novo convenient inseri. ¶ Cum
autem germen cepit incrementum adiutorio cala
mi vel pali debet adnecti ne motus
aliquis fragilem sarmenti precedentis quasi
etatem. leni vinculo et non stricte ligetur
ne adolescentia mollissimi germinis
nodo durioris constrictionis angatur. ¶ Si
infra terram inserueris eam beneficio conge
stionis accumula ut hec quoque novis sar
mentis prestet nutritus alimenta subveniat.
¶ Aliqui et in vite vel ramo biennali vel
ultra inserunt surculum longum modicum
vetis habentem et trunci crossitudinem
possidentem. vel etiam inequalem. et similiter utrisque
vietis ad schisam vel super dicto modo in
cisione parata et lege propaginum obsuata.
¶ In palmite autem insitio duobus fit mo
dis. Et uno quidem qui omnibus melior est ut
novum sarmentum novo per scissuram addatur.
Incisura utrisque in eodem iuxta gemmam ad
hibita loco et ligaturam cum peciola vix
excera imbuta. et molli vimine desuper
argilla congrue subsequta. ¶ Alio modo
ut gemma vitis vini excidatur usque ad
medullam profundato vulnere. et translate
vitinere obligato. et tantundem de gemma vi
tis alterius eruatur. et loco prime ponatur
et fiat colligatio ut in aliis. et tunc
convalescit et fructificat. ¶ Quidam
etiam experti mihi asseruit se usque ad medul
lam vitem parva terebra perforasse
et ibi surculum convenienti foramini

modicū rasū infixisse ꝯp̄hendisse non absc̄isa uite q̄ q̄de si absc̄idat̄ debet melius p̄ueñire. ¶ Est ⁊ ali mod̄ optīe p̄ueñiēs ut incidat̄ infr̄enda uitis obliq̄ usq; ad medu llam ul' ꝑꝑe eā intantū q͛d cuneus duorū ꝑꝑe digitoꝝ possit immiti. ⁊ tē surtulus duaꝝ gemarū modicū h̄ns ueteris usq; ad medullā rasus ab una p̄te ut incisum in acutū tendat ⁊ ꝑpat̄ eo m̄ quo melius adeq͛t alt͛ius p̄tis extiīōe remota cortic̄u la inp̄mat̄ in plagā ⁊ ligēt ⁊ c̄ta c̄tiꝑpo sita pecíola d̄sup̄ inuoluat̄. ⁊ p̄ q̄tuor digitos ul' id c̄ta mat̄ sup̄ insitā sit ad scisa. nec sup̄ eam aut̄. ī. p̄mitat̄ ād pu llulare. ¶ Fit ā h̄ insitō ꝯgrue ubicūq; uolūīs sup̄ t͛rā in p̄te nō uetusta et loco nitido ⁊ sucoso. ⁊ possūt c̄ta uite plēs surtuli ꝯuenient̄ aptari. ¶ Optīe ⁊ p̄ueñīt si nouus tm̄mō inseritur surtu lus. ⁊ si eidem grossitudīs sit cū t͛ruco eīt meli' q͛ eē possit. aliogn cū una p̄a te corticis adequetur. ¶ Vl' s͠m uaronē fiat ad equatō medularum. ¶ Insitō in arbores duob; fieri pōt modis. Et uno q̄dē ut uitis trahat̄ p̄ cerasū ul' aliaꝫ arborē ut uno t͛p̄e fruct' arboris matu retur. ¶ Alio uō ut inserat̄ in arbore s͞c omīs insitō indissilia fit q͛ꝫ. ¶ Et p̄m' q̄dē mod' ē ut plantet̄ uitis iuxͣ cerasū ul' aliā arborē piroꝝ ul' malorū. ⁊ per forant̄ illa. ⁊ p̄ forām̄ uitis trahitur. ⁊ cū c̄ueñīt arbor ⁊ uitis ita q͛ efficiunt̄ ligna eoꝝ ꝯtinua p̄scidit̄ uitis ex p̄te radicis ita q͛ nō nutr̄ n̄ p̄ radicē et stipitē alti' arboris. ⁊ tē maturatur una cū fructib; illi' arboris. ¶ Inserit̄ aūt in arbore ulmi ⁊ forsam in q̄bꝫdā aliis. s͠m columelā ut truncus arboris gallica usq; ad medullā p̄foēt̄ terebra. ibiq; affigat̄ surtulus uitis s͠m modū sup̄ traditū cū in cōi de insitoīb; loq͛ rem. ¶ Fiunt p̄t͛ea p̄dcē insitōes locis

calis m̄se. feb'. et f͛ris uō ꝯsarcii. cū uite nō ago ħ spisso lacrimant̄ humore. licet fc̄e t͛p̄e q̄ aq̄sas effundūt lacmas aut postq̄ emisit pap͛nos q͛ꝫ insite ꝯp̄hen dant. possūt ⁊ fieri de m̄se madii ⁊ iu nii iā ꝯsūptis lacrimis si palmites in s͠endi loco frio ⁊ ubroso apullulatōe fu erit s͠uati. ¶ Aliū insup modū quo nuda gema loco alt͛i cū melle ul' alia q̄cūq; re ponat̄ aq̄bꝫdā uulgarit̄ p̄di catū nō poni q͛ eū nullaten' approbare ūr n̄ali ratōe ꝑ nimiā tenuitudīeꝫ geme. ¶ Quintū q̄dā f͛rat minor m̄ asseruit q͛ de m̄se ap̄lis cū parua folia uitis incipiūt appare. accep̄ sūmitatē geme remanē tib; foliis p̄uulis cū q̄dā ꝯcauitate. ac in eo loco posuit aliā gemā silēꝫ recentis simā aliunde acceptā cū molli fimo bu bulo. ⁊ sine quolibet alio auxilio qua luit. Ioq; p̄bari pōt ħ uidat̄ q̄ n̄alē ra tione positū af͛re albto theotonico. ¶ Dato ā scbit q͛ uitis insitō una est p̄ q̄. altā cū una floret. ea optima ē. p̄ q̄ uitem in s͠itō. p̄adito q̄n s͠es. eā mediā diffin dito p̄ medullā. eo surtulos p̄acutos ar tito. q̄s inses medullā cū medulla ꝯpo nito. ¶ Altā insitō ē siuitis uite ꝯtingen utriq; uite teneaꝫ pacuto. obliq̄ int͛ se medullā cū medulla libro colligato. ¶ Tecia insitō ē t͛rbra uite q̄ inses p̄tun dito. eo duos surtulos uitigineosos q͛ gen' ee uolēs insectos obliq̄s artito ad medullā. facito bis medullā cū medulla ꝯiugas. artitoq; ea q̄ trebrauēis alt͛m ex altā p̄te. eos surtulos facito sit longi pedes binos eos intrā demittito replicato q; ad uitis cap'. medias uictis intra t͛rā alligito tr͛aq; opito. ħ oīa luto desp̄sto al ligato. aligato integitoq; ad eundē modū tanq̄ oleas. ¶ Ego ā aliā insitōeꝫ uitis sepe p̄baui. ⁊ eā inueni infalibilem ⁊ securā apullulatōe ac lesiōe fossue. hāc

insictiones hoc modo facere debes. accipe palmitem
nouum longum habentem quatuor digitos uetis
procedentis anni. et remoue dimidiam partem
uetis usque ad medullam. ea salua remanente
in parte infenda. et ex alia dimidia uetis
forma cuneum longum digitis tribus. scilicet usque
ad palmitem nouum. et ibi fiat una cochecta.
et cuneus ibi bene fortis existat incisus non
a parte medulle. sed ab alia tamen. et fiat bene
acutus. postea scinde per medium stipitem insen
dum eiusdem grossitudinis si esse potest. alioquin sit
grossior parum. et de parte habente minus de me
dulla dematur quantitas unius digiti grossi.
et in fissura infige cuneum ut cochecta et
fortium adhereat capiti biuorum stipitis scis
si. et alia duo capita equalia sit aliquantulum
ultra nodum nouum ut uinculum possit strin
gere utrumque caput uetis sarmenti equatum.
deinde liga stricte cum uinco scisso totam
scissuram. et eo modo potes inserere duo uel tria.
uel plura brachia uitis. reliquis omnibus ampu
tatis. deinde totam uitem insitam submerge in
terram. et tot sulcos in qua parte uolueris facias
quot brachia sunt insita. ac in colibus sulco
in loco uel locis ubi loca insita intra ia
cebunt unam paruam foueolam facias in qua
tota ligatura insite submergatur. et terra cop
ta pedibus suauiter comprimatur. et ultra unam
spannam ad minus summitum superius eleuetur.
Item potiunt sarmenta noua in nouo sarmen
to uel ueteri usitato modo coniungi. et eodem
modo intra terram supprimi. sed est opus quod iunctura et
cannula scissa firmetur. ne flectendo fa
cile rumpatur. De putatione uitium et arborum

Locis calidis mense uitiferarum.
octubris nouembris. feb. et martii.
donec earum augentur gemme iusta fiet
putatio uinearum. Frigidis uero mense feb.
uel martii tantum. Intepatis utroque
possunt fieri tempore. sed commodius erit in motibus
uites que septentrione occidentis partes respiciunt.
uno putari tempore alia pars ad uersa

clementioribus plagis recidatur autumpno.
Nam semper secundum paladium in putatione uitatur
ut uitis fiat in crure robustior. ne de
bili uiticule duo duramita seruemus.
quod quidem experti putatores nostri temporis inordi
natis et depressis uineis non obseruat. dicen
tes melius esse stipitem uitis renouari fre
quenter. Auferenda sunt leta intorta
debilia male locis nata sarmenta. Et sar
mentum quod est inter duo brachia natum debet
incidi in ea. Sed si pinguedinem brachium
quodcumque debilitauit illo brachio deciso et
succedat. Erit tamen optimum putatorem
sarmentum inferius bono loco natum reparan
de semper uitis causa tueri. et ad unam uel duas
gemmas relinquere. In locis et clementioribus et letis
altius licebit uites expandere. In exilibus
aut exestuosis. aut decliuis humilior est
breuianda. Sed erit sapientis extimare ui
uitis. nam que altius colitur et pinguis et
fecunda est plus quam duos palmites habere non
debet. ita ut semper in parte media unum
aut duos relinquamus custodes. Si macra
et humilis est singulis brachiis singula
flagella dimictere. Sed prudendum est
ne in una parte sit sarmenta que seruas quia
si fiat tanquam si fulgure tangatur arescit.
Circa crus quicquid nascitur amputemus si non
desideret uinea renouari. Relinquenda sunt
sarmenta non circa durum nec in summo. quia
hec uelud pampinacia minus afferunt. illa
uero uitem nimietate fetus honerant et
longius ducunt. que sunt in medio loco seruan
da. Non iuxta gemmam sed aliquanto superius
fiat plaga et uitatur a gemma propter lacrumam
defluentem. Vngues et custodum siccos
et anotinos recide et omnia que ueta et scra
bra reperies. Quod si truncus uitis sole
aut pluuiis aut noxius alibi est cauatus
purgemus quicquid est mortuum. plagasque eius
amurca linimus aut terra que proderit ad
usus pacia. Cortex et recisus et pendens

auite tollat. q res ut ait paladius
minorez fece reddit in uino. Concuscu
et radat ubiq repertus. Sz plage quas
in duro uitis accipiat oblique ac rotunde
fore debebit. Veteri igit sarmenta quibus
primi anni fruct pependit oia recidan
tur. et noua articulis capreolis et ramu
lis inutilib dimittant. Sz sciendum
e q in qbzda partib sarmenta quantu
longa sunt arcu producta aputatore re
linquunt. ut apd cremona et tdonam et
alia multa loca. In qbzda solu sumi
tates steriles auferunt. In aliis usq
ad unu pede palmitu longitudo re
linqt. Alibi uo adeo stricte puta
tur q usq ad semipedis mensura pal
mites breuiant. Et primi qdm modo
no e obseruandus nisi in locis letis
ubi ptice no ponunt si uites uelud
ptice ul funes undiq extenduntur.
Scdus uo apd ast obseruat cu palis
tm circa uite affixis et ad eos palmi
tib paucis extensis. Et hii duo
modi pcipue tolerat in letis uineis
et in hiis uitiu gnib q suas gemas
p longa intnodia distulerut et hui
moi uinee plimu fructu ferunt et
mltos botros licet no adeo magnos
ut uites stricte putate multuq et
assidue fodi et fimari desiderat tales
uinee ut fructu et palmites congru
os ferre possint. Hee uo uinee in
qb usq ad unu pede breuiant palmi
tes ut bon mut. et in multis aliis
locis in mediocri solo defenduntur.
et qsi in omi gne uitis. et congrue pal
mites fructuq suu defendunt.
Que uo strictissime putant ut apd
forliuiu et in qbzda aliis locis. et in
prouincia. tales pcurat in uitib que
sine palis et ptcis uelud arbuscu
le in suis stat ordinib. et in uitib
que spissos ualde nodos inueniunt
hnt et maxime in exilib solis. et in spebz
uitis q uocat albana. et sclaua. que
si alr putent nimis minutas uuas
ferunt. et sufficientes p anno sequenti
palmites non producunt. Et hec e in uineis
putationis ratio. In arboribz aut et
pergularis tot materie relinqnt quot
uirtus uitis pot comode tollerare.
ut tn no sit in loco ad q nimis sar
mentib relinqndis omis sumitates
steriles auferant. Putant autē
a plib de tcio in tciu annu tm ut
plures uuas ferat. sz si annis singlis
putent eas pinguiores producet. et
logiori tpr uites defendent. Quidā
aut nunq putat uites in magnis aut
paruis arboribz stantes. ppr nimiā
difficultate putationis earū. sz ptcas
uites fortit pcidunt ut q aride st
consumant. Et qdā nullo mo pcidunt
sz eas suo nali motu uiuere sinunt. Et
sciendu e q in cuiuslibet uitis putatione
tria consideranda sunt. s. fructuu spes.
ut tales palmites tantu relinquas.
de qbz pcipiendorū fructuu spes habet.
ut sunt ualde maturi rotundi et
grossas et rotundas gemas hntes
et spissas sm spem uitis illi. Item
successiua materies ut uidelicet custo
des. et sarmenta in bono loco nata ex qbz
materia sequentis anni psumit breuia
ualde relinquas. Item locus qui tem
poret. ut custodē relinqs et in parte
infima ul in alio congruo loco cu ppr
uetustatem aut deformitatē aut nimi
am longitudinē uitis indiget renouari
ut postq sufficient creuit in loco custo
dis residuu amputet. Item notan
dum e q si uitis mature putetur
maturi pullulat et plura sarmenta et ma
ra pducet ppr retentionē humoris que no

effundit et consolidatis plagis antequam cursus
eius qui tunc erit cedit in ramorum augmentum.
¶ Quod si tarde putetur serius
pullulat, et fructus plurimos consequeris
propter effusionem superflui humoris aquosi digonem
humoris viscosi ex quo fructus generantur impedientis.
¶ Longas vites et vineas
exiles prius. pingues vero quia superfluo humore indigesto luxuriant nimium
in frondes et palmites et quia pluvias
timent seri amputentur. ¶ Item post
bonam vindemiam strictius puta propter consumptam
virtutem vitis. Post exiguam vero largius
propter vires eius alienas resumptas
rege. ¶ Arbores vitifere quedam nullo
modo putantur ut que ferunt lambruscas
que sunt vites silvestres que numquam putari
consueverunt. ¶ Quedam de tertio in tertium
putantur annum. ut sunt arbusta et
arbores magne que vites domesticas
sustinent non sunt fructifere arbores que
aviditate fructus non putantur. Utile
est tamen si eis intus quibus arbores putate
non reciduntur. nimia spissitudo
et rami superflui amputentur. De
formatione vitis et vinearum et arborum
vitiferarum.

Novellam vitem columellam
mela dicit post primum annum ad
unam materiam esse formandam. nec recidendam
totam sicut ytalie consuetudo est anno
secundo expleto. quia vel interimit vites in totum
recise. vel infecunda sarmenta producunt
que amputato capite velud pupinatum
de duro coguntur exire. Quare iuxta ipsam
commissuram veteris sarmenti ad unam vel
duas gemmas inferioris capitis relinquenda
sunt. quod est merito invitucula fortior
fuandum. nam debilis nimis viticula secundo
anno recidenda relinquitur. ¶ Et sane adiuvandam
calamis novellam vitem vel
exiguis palis, ut sequenti anno robustiores
accipere possit. ¶ Et tamdiu recidendum
est usque ad unam vel duas gemmas donec
leta et fertilia sarmenta producat. Quod cum
fecerit si eadem vitis velud arbuscula formanda
est ad unam tantum materiam reducatur.
¶ Si vero cum pali et perticarum auxilio stare debet
in ea due materie sunt servande. que
tante longitudinis forment quanta
desiderit stipitis altitudo. ut videlicet
in exili solo brevioris unius scilicet pedis in
pingui vero et leto maioris scilicet duorum vel
trium pedum altitudinis disponatur. ¶ Anno
deinde sequenti quatuor ad plus materias habere
debebit que in partes quatuor dividatur. ¶ Deinde
sequentibus annis totidem vel plures secundum
doctrinam in vitium putatione traditam. ¶ Quod si
vitis super arbores vel arbusta conscendere
debet per etates ad hoc producenda est donec
ad ramos fuerit. ibique inadi debebit ut
in eius summitate nata capita dividantur
secundum divisionem quam invenerit in arboris ramis.
¶ Deinde consequenter per ramos eodem modo vitis
paravit ascensus unam semper materiam ad
cacumen arboris dirigendo. Et formantur
vinee diversimode secundum varias consuetudines
civitatum et locorum. nam in quibusdam
locis formantur in ordinibus cum palis
et perticis. aut cum sermitibus tensis. aut
sine aliquo auxilio ut alibi dictum est. ¶ In
quibusdam fiunt in aciebus. et tunc aut cum una
pertica tantum vel duabus sive tribus cum sunt
in leto solo et maxime in aciebus arborum
quibus vites mediantibus quibusdam palis
sustentantur. ¶ Aut et fiunt in pergulariis
parvis. et tunc a parte stipitis sunt depresse.
et ab alta diriguntur in altum. quod multo eget
lignamine. et labore. sed plurimum fructum
ferunt. ¶ Ego autem pono unam perticam solam
in parte depressa et unam in parte alta
bene forte quod omnes palmites valde
longos, et fere ad terram pendentes sustinet
cum magna fertilitate uvarum. sed
unam perticam ab alia distare facio per unum

brachium solum. et talia pergularia facio in ripis vinearum et agrorum in quibus sunt sepes et arbores. super quas reponit sarmenta et multa et magna anno sequenti. et hoc modo paucis expensis multas uvas percipis in ripis et sepibus viridibus que alias non prode essent et lignis pigne pauce ac nulle utilitatis existunt. que in plurimum loca exornant. ¶ Singulis autem formantur in arbusta humilima undique ordinata. vel in magnas arbores aciebus distinctas. ¶ Arbusta humilia vitifera formanda sunt ut eis plantatis. postquam biennio vel triennio elapso sufficienter convaluerint in sex vel septem aut octo pedum altitudine recidantur. ita quod in exili solo breviora, in leto vero et pingui altiora formentur. ibique natis ramis anno sequenti omnes exceptis quatuor melioribus amputentur. et remanentes in partes quatuor divisas cum perticis aut virgis formentur et ligatis lapidibus sufficientibus perpendiculariter cogatur planta extendi ne dirigantur in altum. que cum fortificati fuerint longitudine trium vel quatuor pedum sinantur hinc in quorum capitibus erunt vites fortius viminalis alligande. ¶ Et hic modus precipue observatur in partibus mediolani. ¶ Pergamenenses faciunt stipite magis depressum. videlicet trium pedum. et ramos ibi natos in plures elevant in altum formantes arbusculam vitiferam ad modum campane inverse. in cuius medio super stipite moratur qui putat vitem et arborem. et ipsam vitem circa expandit faciens palmites omnes foras undique stare declines. ¶ Magne vero arbores formande sunt ut in altum et depressum habeant undique multos truncatos ramos secundum possibilitatem vitis arborem operientis. super quorum capita ligabuntur vites que postmodum omnes omnino ad inferiora flectentur. ¶ Possunt et commode formari ut vites ferant et ipse arbores augmentum non perdant hoc modo.

videlicet cum populus. salix. vel ulmus erunt circa grossitudinem brachii circa. vii. vel x. pedes summitas incidatur. et ramis ibi nascentibus unus rectior permittatur in altum extolli quantum voluerit. et singulis annis vel alternis ramusculi auferantur ab ea sola summitate relicta. ceteri vero rami infra dimissi formentur ut in humilibus arbustis vitiferis dictum est. ad quos vites ligentur. nec abinde superascendere permittantur. ¶ Item ut Varro scribit ubi terra naturaliter humida est ibi altius vitis tollenda. eo quod in partu et in alimonio non ut in calice querit aquam sed solem. ¶ Quod certo utile esse puto in locis campestribus humiditas pampinare vineas temporibus congruis. scilicet mense madii. et iunii. et partes liberare ab omnibus superfluis et inutilibus pampinis et frondibus. ¶ Deinde maturatis fere uvis post medium augusti eas superfluis frondibus denudare. ut sol universas uvas videre et coquere possit. ut vinum maturius et fortius fiat. et superflua humiditate consumpta fiat melius duraturum. et melioris odoris

De relevatione et ligatione vinearum et vitium.

Vinee relevande sunt et vites ligande anno quo gemme nimium turgescant. et vinee quidem que in ordinibus cum palis et perticis fiunt ita quod in eis vites spisse sunt undique distantes equaliter relevande sunt ut cuilibet viti palo affixo eadem in medio vitis cingatur convenienti vinculo simul est depressa. si vero alta in duobus cingenda est locis. prius tamen ad novem vel septem palos sex perticis aut cannis convenienti altitudine alligatis. ita quod una vitis sit in huius tabule medio et cetere circumstantes. sic enim defenduntur a casu. et vindemiantibus quoque ad omnes vites aptius patet accessus. deinde palmites in partes quatuor equaliter dividantur. et fortiores fortioribus perticis debiliores debilioribus alligentur. ¶ In hiis vero vineis que rariores habent vites. pali perti

tribꝫ distantes pedibꝫ affigant. ⁊ eisdē cannis ul' ꝑticas ligatis sup induant uites. ⁊ tal' distribuant ꝙ opīat uniuersa spacia ⁊ tegent. ⁊ h' modꝰ obs'uant in mltis uineis marchie anchonitane. ꝫ m̄ nō placet. ¶ Ubi uō palmites uel ud funes tendunt cuilibet uiti circa eam tres pali paruī ponunt medio pede distantes. ⁊ uinculū qđā circa eos uel ud funē cingat. de inde palmites extendant. ⁊ int' uitē ⁊ uitē furcula parua ponat' ul' baculus liget' ne uite flectatur ad t'rā. ¶ Est tā huic uinee ꝙ cetis in qbꝫ palmites longi relinquunt' mltū ꝓderit si facta ꝓpe palū ligatura ext' eā postq̄ iā lacrimas efundut' siuaut' modicū torqant' sarmentes. nā huiꝰ tortura nascit' infra ligaturā successiua mat'ies. nec uinis nascentibꝫ aliqua inferet lesionē. ⁊ hic modus apđ ast' laudibilit' obs'uat' ab omībꝫ. ꝫ palmites circa uitē sine ꝑticis ad duos tres ul' q̄tuor palos post uinee fossionē sat' irrationabilit' ⁊ inepte ligant'. ¶ In his aūt uineis q̄ in acieb' ꝯsistūt si cum ꝑticis aut sarmentibꝫ tm̄ fiūt nota ē earū opato. ¶ Si uō in paruis ꝑgula rus affixis palis paruis iuxta uites. ⁊ longis tribꝫ pedibꝫ ex opposito remotis baculus fortis int' utrūq; palū paruū ⁊ magnū liget' aparte uitis depssus. ⁊ ad oppositā ellevat' sup' qbꝫ sufficientibꝫ ꝑticis positis uites distribuant' equales. ¶ Si uō in arbustis ul' arboribꝫ sūt uites nich' aliud agendum ē n̄ ut uites in plibꝫ locis ligentur ad stipites. ⁊ earū palmites p' ramos ⁊ truncos eq̄lit' distributis liget'. ¶ Et ꝑuidendū ē omībꝫ annis uitē dissolui ac religari q' refrigerit ut paladius ait. de fimatione uinearū. ⁊ radicū inutilium amputatione.

Mense octub's ul' noueb's. feb. uel Marcii. fiūt ꝑue fouee circa uites. ⁊ āputatis cūctis radicibꝫ que insumitate sūt t're letam̄ ponit'. ⁊ maxime h' est in uite nouella s'uandū ut āputent' radices sup'uacue q's ꝑduxit estate. q̄ si qualiuerit inferiores radices faciunt intire. ⁊ remanet uitis insūmitate suspensa. q̄ res eā frigori faciet obnoxiā ⁊ calori. ꝫ hee radicule nō ad stipitē debet' recidi. ne aūt p'les inde nascant'. aū noua plaga corpori uitis impssa in secuturi algoris urat'. recidantur aūt relicto digiti spacio. ⁊ si placida hyems ē uites relinq̄m aptas cū ante yeme h' ē factū si uiolenta. aū m̄sem decebris opim'. si p' t'rā modicū columbini stercoris circa uiticulas largiemus. ¶ Et cū aliū fimū ponim' p'mis parum. magnis uō uitibꝫ plus aponim'. ¶ Plurimū igit' opat' in uineis letamis administrato freqns ad multū ꝑferendū fructū. ¶ Et q' ꝯsueuit uini uicaare sapōem ⁊ durabilitatē lede. q nobilius uinū hr̄e cupiūt d' m̄se augusti ubi uinea miserior ē lupinorū copie una in bubulca serūt. ⁊ cū ad debitū augm̄tū ꝑuenerit eos eiūt. ⁊ optimū stercꝰ uineis ꝑstē dnr'. ¶ Vel in foueis circa uites factis ponūt minutati incisos sarmētes ⁊ ꝑapinos ⁊ opiūt. d' uineis ligoniçandis.

Mense marcii nouella uinea icipiat pulinçari. q̄ t'r ⁊ dinceps usq; ad octubrē singlis m̄sibꝫ agendū ē. n̄ solū ꝑ erbas. ꝫ ne tenera adhuc semīa soliditate t'ra ꝯstringat. ¶ Et m̄se iulii mane et uesp' iā calore deposito d' efodi ⁊ ad uso gmine pulincari. Graminū radices sūt cū obsit plimū extirpande. ¶ Fiat p'terea sulci ꝑ illas partes in qbꝫ aqua colliguntur ut ad extremas ꝑtes facile defluat. que si remansit nouellas exiguit. ⁊ aliquas

uites elidit. ¶ Eodem mense marcii est celebranda completarum uinearum fossio antequam gemme nimis turgescant. quia si fossiorem aptus uitis uideatur oculus cecabitur spes magna uindemie. ¶ Deinde mense madii fit secunda fossio uinearum eo tempore quo non dum floret. uel eo quo iam florere desierunt. quia quando floret constat tangendam non esse. ¶ In qualibet autem fossione cauendum est ne fiat eo tempore quo terra nimis madida uel sicca est. sed cum medie dispositionis existit. Et quanto magis terra puluerizabitur tanto melius erit. sufficiat tamen si mediocriter profunde fodiatur. ¶ Sit autem studium ut uniuersa terra fodiatur equaliter. ut nichil in ea cruda soli remaneat. et maxime iuxta uites. quod re uirga unquam sit altitudinis pastini modo designat diligens custos in multis locis explorabit. nam hec cautela dolosos fossores ab hac negligentia sibi monebit.

De nocumentis que uitibus accidunt. et de cura ipsorum.

Accidunt nocumenta in primo anno plantatis uitibus ut pereant uel semiuiue remaneant. Quod quidem quandoque fit propter herbas circa eas nascentes. quarum radices sibi nutrimentum surripiunt. quod si accidat frequenti fossione et herbarum euulsione iuuantur. ¶ Aliquando uicinis arborum uel sepium umbris. et tunc aut amputande sunt aut frondibus denudande. ¶ Sepe etiam ex nimio solis ardore deficiunt. quo casu aut obumbratione aut opimento terre circa eas cum aliquo stramine ne omnino siccentur aut aqua quiescentis exhibitione lesionem euitant. ¶ Accidit etiam quandoque nocumentum uitibus ex uicinitate quorundam plantarum. sicut caulium corilli. et lauri. Compertum est enim hec aduersari uiti. ideoque in uineis plantari non debent. ¶ Quandoque patiuntur animalium corrosionem. que plurimum leduntur eas et tosicant. Ideoque si pauce sunt uites spinis congruis muniantur. si plures fossatis cingantur et sepibus. ¶ Quandoque uites in yeme gelu pereunt. quare recidende sunt iuxta terram. et in talibus locis imputatione curandum est ut numquam stipes erigatur aliquid super terram. et cum appropinquat yems uites putentur non curtatis flagellis. et omnibus simul in quolibet locis cum uinco ligatis et iuxta terram flectantur. et super capita ipsorum ne surgant aliquid terre ponatur. deinde post yemem reducto ligamine releuentur. ¶ Uel fiat in arboribus tantum. super quas non de facili gelu siccantur. ¶ Aliquando autem frigus non totam perimit uitem. sed solum nouos palmites. qui propter ligni teneritudinem et medulle magnitudinem se defendere nequeunt. ¶ Quod cum acciderit sursum in loco ydoneo palmitibus pretandis. aut etiam modico de palmitibus relicto. si aliquid uiriditatis ibidem habuerit recidantur. sic enim que renouabitur et formabitur uitis et forsam eodem anno aliquem fructum feret. ¶ Accidit etiam plinius ut postquam palmites et uuas protulerint pruinis omnem uiriditatem amictant. quare in talibus locis talia genera uitium plantanda sunt que tarde uirescant. ut sunt albana. garganiga. et maiolus. ¶ Plinius uineas inuadunt ruge que omnem uiriditatem corrodunt. et uermes uirides et aquri piu que tuaturi uocantur bononie. qui natos cum iunis palmites perforant et desiccant. quibus subueniendum est ut per manum mulierum et hominum colligantur et pedibus conculcentur. aut igne cremetur. ¶ Accidit preterea sepissime ut tempore caloris descendat cum feruenti sole paruissima pluuia uenenosa et adusta que uulgariter apud bon melum uocatur. que multa genera uitium adeo ledit quod earum fructum in nichilum omnino reducit. Ideoque ubi hoc frequenter accidit ea plantentur genera uitium que modicum uel nichil leduntur ab eo. ut est maliuia. et albana. et grilla. et

quedam alia genera nota. ¶ Tempestas et
sepe uineas omnino consumit. et quod nichil omnino
ualet propter. non forsan pia oratio ad deum
mundo corde directa. licet quidam tum ma
res quam femine ignorantes naturam et ratio
nem grandinum imprudenter aut fallaciter
asserant quod grandines et fulgur quedam
fieri posse. ¶ Accidit et quandoque quod uitis ligo
ne ledatur. et tunc quod uitis stricte ligetur
in plaga. et ea circumfossa omnino uel ca
primum ad misceatur cum terra letam. ¶ Accidit
propterea sepe quod uitis tot pampinos profert
quod eos et uuas ad debitum perducere nequit
augmentum. In quibus mense madii considerunda
sunt premissa quod nouella uel uetus uitis per
tulit. et ei pauca et solida relinquantur.
et in nouellis ad uiticulam firmam donec
brachia firmata durescat. nec amplius
resecte et pullulanti uiticule quam duas uel
tres materias relinquamus. et propter uentorum
iniuriam alligentur. ¶ Et si relinquis in primor
dio pauciores. non mense pampinari conueniet.
Sed tunc est pampinatio necessaria cum teneri
rami digitis stringentibus crepabunt sine
difficultate carpendi. hec res uuas effi
cit pinguiores. successiuam materiam corrobo
rat. et fructuum utilitati consulit sol admissum. ¶ Accidit propterea uitibus sepe tanta de
bilitas ut misera nimis premissa et uuas
producat. quibus fimo. frequenti fossione. et stric
ta putatione subueniendum est. ¶ Quidam et adeo
lete et pingues sunt quod magnitudine pampino
rum uineas claudunt et se uicinasque
uites quasi suffocant. nec fructum suum matu
rari permittunt. quibus subueniri oportet larga et
putatione. rara fossione. fimi priuatione. et pal
mitum et pampinorum amputatione madii tempore.
et folium uel frondium spoliatione in locis et
friis. et propter eam cum uue putrescunt pampine
tur prolata et uiginti diebus ante uindemias.
et sola frons illa conseruanda est que in summita
te posita solem nimium defendat a uitice.

et si quid in terra iaceat sursum sine reuolutione
seruanit eleuentur. ¶ In locis et ardentibus
et siccis obumbrentur uua ne in solis arescat.
si autem uinee bonitas. aut facultas permit
tit operarium. ¶ In quibusdam et locis nimias
hominum et canum patiuntur insidias. quas
diligenter die noctuque maturitatis tempore
custodiri oportet. et in eis plantari debet ea
genera que non sint delectabilia sed austera ad
edendum. ut Guinaresca. et giularonus.
que non de facili tanguntur ab aliquibus. et tamen
nobile ac durabile uinum faciunt. ¶ Stur-
lis propterea sepe plurimum infestantur. quod cum
accidit, funibus et signis tintinabulis per uine
as appensis. et personis cridantibus et eos
terrentibus expellantur. ¶ Quod si tanta est
ipsorum inuasio quod predictis modis defendi non
possit, fiat in medio uinee super quatuor
columpnis locus eminens super quo puer
aliquis maneat. trahatque et moueat funes
ab aliis capitibus ad longos palos circa
uineam ligatos cum cucurbitis et paruis
baculis circa eas cum in aliqua parte ui
derit oportunum. ut in ciuitate clugie
ab omnibus obseruatur.

De conseruacione uuarum recentium uel siccarum. —

Vuas quas conseruare uolemus legamus
illesas. nec acerbitate rigidas nec
maturitate refluentes sed quibus est granum
luce penetrabile et splendidum. et tactus
cum molli iocunditate callosus. Si que sunt
uiciosa resecemus. nec patiamur interesse quibus
inexpugnabilis acerbitas quam blandimenta
extimi caloris induruit. tunc incisos
botronum tenaces calida pice ambiri oportet.
atque ita in loco sicco, frigido et obscuro sine
luminis irruptione suspendi. ¶ Item aliter
extracto pane de furno non nimis calido
ponatur in eo palea, et super eam uue. ibique
per horam secundum quod melius tibi uidebitur dimic-
te, donec aliquantulum fiant passe. ¶ Vel pona
tur super asside, uel aliqua graticula in furno.

et postq̃ inde fuerit extracte stringantur in musto dulcissimo. et ponant ad solem donec aliquantulum sint sicce. seu aliquantulum musto gustate. et ponant in vase veluti in lagena vel sacco. ¶ Item aliter, uvas sole decoctas pone in musto ferventi ad ignem modice dimictendo. et pone ad solem iterum, et sint optime. ¶ Item uve sanissime. et aliquantulum ad solem passe servant in sabulo siccato ad solem. Item in paleis vel feno substratis. Item in foliis uvis siccatis. Item in melle. ¶ Cato autem uvam in ollis commodissime condi. et in sappa. et in musto recte. ¶ Uvam passam grecam sic facias. Meliores accini et lucidi botrones in ipsa vite torqbis. et paciaris sponte mediocriter siccari. deinde sublato in umbra suspendis. et uvam districtam compones in vasculo. substernis pampinos siccos algore frigentes. et manu comprimis. et cum vas impleveris desuper pampinos addes. et operculabis. ac statues in loco frigido sicco quem nullus fumus infestet. ¶ Salernitani quoque uvam passam hoc modo faciunt. eligunt enim meliora grana uvarum. et ad solem desiccant. deinde in furno modicum calido postea cum vino dulci abluunt. et superaspergunt pulverem cinamomi. et ligant in foliis fici. et servant per annum. ¶ Hec virtutem habet leniendi. et decocte in vino. et ipsum vinum valet contra frigidam tussim. ¶ Fit et uva passa optime hoc modo. torqueatur in vite. et sic torta per tres vel quatuor pendeat dies. deinde collecta quilibet botrunus cum manu vel tenacula in musto dulci ferventi ponatur. et ibi tamen quibus possit dici salutacio beate virginis teneatur. deinde siccetur ad solem si calidissimus est. vel in ^furno tribano pane extracto. caute tamen ne pulvis aut rore tangatur. deinde refrigerata in aliquo mundo vase ponatur. et optime compressa desuper pondere tur. ¶ Quidam quoque ea desiccata ad solem iterum in musto dulci frigido obruunt, et exsiccant aliquantulum et componunt. Licet et hec omnia fieri commode possunt de uvis recentibus sine tortura racemi. omnibus aliis que dixi in obsidendum tamen scias quod difficillime siccari possunt ad solem in regionibus temperatis. ¶ Item grecis docentibus si uvas vel poma in vite vel arbore diu servare volueris vascula clausa fictilibus ab una parte pertusis diligenter assumpto tecta suspende. quibus poma gipso coperta in longa servet etate. De virtutibus uvarum.

Uva in duo dividitur secundum ysaac. est enim acerba et matura. acerba est frigida in primo. sicca in secundo. hec tres habet substantias in se diversas. scilicet grana. corticem. et succum. ¶ Granorum natura sicca est et dura. nulli compositionis in corpus similiter gra egreditur. ¶ Set farina ex eis pistatis facta bibita confortat. et colicam egestionem stringit. maxime si assentur. ¶ Cortex grossus est, nec quiescit. et ideo non nutrit. confortativus est stomachi. et epatis calorem extinguit. ¶ Similiter anfert. acumen colere rubee mitigat. vomitum et egestionem colicam stringit. ¶ Oculi apposit palpebrarum grossos humores attenuat et exsiccat. ¶ Item valet ad pruriginem oculorum et asperitatem. ¶ Succus vero uve acerbe ante dies caniculares ad solem ponitur ut siccetur spissetur ut mel. hic valet humoribus ad gulam descendentibus. et gingivas et auriculas. ¶ Si cristere facias valet vulneribus intestinorum. et diuturnis humoribus in vulvam descendentibus. ¶ Uva matura que est in sua completa dulcedine sanguinem laudabilem facit. et ceteris fructibus quadam hic melior alia est. plus tamen ficus quam uva nutrit. ¶ Testatur autem hic quod quidam sunt temporibus eius solum utuntur. impingues fiunt. et clarescit eorum cutes. desistentes vero ab ipsarum esu facile macrescunt. ¶ Et ossa sunt frigida et sicca. genus acerbe uve vicinia. hinc similiter tamen acumen quidam proper quod cito exeunt ante digestionem. ¶ Item cortex eius frigidus et siccus est. et ad digerendum durus. et si cum cortice et ossibus edatur inducit egestionem. et inflationem

q

et uentositatem generat. et humores longinquos a sanguine laudabili. Et si comedantur in hora qua de uite accipiuntur, si quidem inueniant stomachum malis humoribus uacuum et cibis, et fortis sit digerere, bene digeruntur, et in laudabilem sanguinem conuertuntur, et uentris ad uiuant solutionem corporis, a malis purgant humoribus. Et econtrario si stomachum inueniant malis humoribus uel cibis plenum, et digerere sit imbecillis, in eo moriuntur, et inflationem generant ac rugitum, et in humores malos conuertuntur, et fumum noxium plurimum creant. Appense uero ab humoribus superfluis desiccate ceteris uuis sunt laudabiliores, et subtilibus dietis conuenientes, ab inflatione longe sunt et fumositate, nec stiptice sunt nec solubiles. In mustum misse uel sappam grosse diete sunt, et stomacho minus conuenientes. Uentositatem et inflationem producunt propter extraneos humores ex musto uel sappa assumptos. Uue multum carnis habentes nutribiliores et duriores existunt quam hee que plus humoris quam carnis habent. Iste uua cuius sapor est dulcis ac grossus melliquo uicinus calidior est, sitimque generat, et grossioris est nutrimenti, et ad digerendum durioris, inflationem faciens ac rugitum, et opilationem splenis et epatis. Et uua cuius sapor est subtilis acetosus frigidior est et digestu lenior, stomachi confortatiua et mundificatiua a colericis humoribus, sitis mitigatiua et conueniens opilationibus epatis. Et uua cuius sapor est medius inter predictos est in eodem medie potestatis. Alba uua clara et aquosa leuiter nutrit et facile digeritur. Uenas cito perforat, et urinam prouocat. Nigra grossa est, et digestu dura, sed confortatiua stomachi, et si bene digeratur nutrimentum bonum prestat. Rubea uel citrina media est supradictorum. Passula siue passa est sicca ad comparationem uiridis, et ex ea quedam est dulcis que calidior est et humida maxime si nigra sit. Et ualet ad dolorem pectoris et pulmonis, et tussim mitigat. Que uero acerbitatem habent minus

nutriunt, et frigidiores et sicciores sunt dulcibus, et ideo stomachum confortant, calorem extinguunt, et uentrem constipant.

De apparatu uindemie.

Appropinquante uindemiarum tempore preparanda et aptanda sunt tunc in hiis locis in quibus moris est uinum cum suis racemis et arillis bullire. In aliis uero torcularia. Item corbes, cophyni, et ciste, et cetera instrumenta et uasa que unicuique necessaria uel oportuna sunt secundum uarias et diuersas locorum consuetudines. Et omnia uasa necessaria optime mollificanda et lauanda sunt. Et uina ueteres (?) furati grendi sunt, quia meliora et durabiliora sunt nouis, que adhuc semimaturi existunt.

De tempore uindemiandi.

Utile est dignoscere quando uindemiandum sit. Nam quidam antequam uue mature sint uindemiant, et ideo debile et infirmum et non permanens faciunt uinum. Alii uero tardius uindemiantes non solum uindemiis uineam ledunt resolutis iam uiribus eius, sed et tale uinum passibilius et minus durabile faciunt. Cognoscitur ergo tempus uindemie gustu et uisu. Aiunt enim Democritus et Affricanus sex solum dies debere uuam et non plures permanere maturam. Si enim granum uue iam uiride sit, sed in ea nigredine uel alio colore in quo tandem esse debet secundum naturam generis illius uue significat eam esse maturam. Quidam autem exprimunt uuam, et si quidem effluxerit granum uue nudum non continens carnem maturas esse ad uindemiam approbant uuas. Si non effluxerit granum cum parte carnium eas dicunt non esse maturas. Quidam autem ex quo inceperunt passe fieri maturas censent uuas. Alii uero probant ita: ex uno densissimo botro unum auferunt acinum, post unum uel secundum diem considerant si maneat in eadem forma locus acini, et si circumstantes nullam receperunt amplitudinem uindemiare festinant. Si uero acini locum minorem factum considerent, quia hii qui in circuitu sunt acinis ad uictus (?) abstinent uindemiam donec augmentatio perdit (cessat). Paladius autem maturitatem cognosci si expressa uua grana

que in acinis celantur sunt fusca. et aliqua ex parte modum nigra. que res facit maturitas naturalis. Oportet ergo tunc vindemiare. et maxime luna existente in cancro vel leone. vel libra. vel scorpione. vel capricornio. vel aquario. Luna vero finiente. et subterranea existente festinare oportet vindemiam facere. ut bergundius ait. Et in summa sciendum est quod si uve nimis pingues prolatam frondibus denudentur vinum quod ex eis fiet minus erit aquosum. sed potencius et melius duraturum. Si uve colliguntur post terciam rore consumpto et aere calido et sereno vinum erit potencius et melius duraturum. Uve lucide non pingues nec consumpte. nec in aliqua parte corrupte vinum faciunt potencius et melius duraturum. quare vero commune operatur. Uve nimis mature vinum faciunt dulce, sed minus potens minusque durabile, quam hee de tempore priori collecte. Uve nimis acerbe faciunt vinum acerbius. Mediocres vero faciunt vinum potens et melius duraturum. Uve in augmento lune collecte vinum minus [illegible] faciunt. in decremento magis. Si uve nigre ad buliendum ponantur in fundo tine vinum erit rubicundius. si mature maturius. si acerbe acerbius. si mel dulcius. si salvia salviatum. Et generaliter saporem et virtutem acquiret eius quod in eo loco ponetur si diebus congruis simul ebullierit. Si uve collecte quibusdam diebus in acervo steterint vinum maturius erit. Si mustum in doliis sint grossius ebulliat bonum et durabile erit. sed tardius clarificabitur quam si cum eis ebulliat. qualiter vindemiandum est.

Qui portant cophinos maiores. vel corbeles. et quinas in cistis colligunt. eligant folia. et siquas acerbas vel putridas aut siccas invenerint botrus auferantur. Oportet autem et calcatores [illegible] si quid obliti sunt quod possunt cophinis aut corbibus ipsa eligere folia. ipsa enim contra cum vinis austerum magis operantur vinum. et facile corruptibile. De acerbis autem putridis et siccis uvis maximum fit nocumentum vino. qualiter debet uve calcari. et ex eis vinum fieri. —

Transmissas torculari uvas statim pedibus exprimi oportet ab hiis qui ad hoc sunt ordinati. Et cum omnes acinum equaliter calcaverint sursum racemos et iterum elevent et attrahant ut mixtum huiusmodi subter cularis defluat. Et cum secundo calcaverint et in altum racemos erexerint et molles et calidos et non valde humidos eos fecerint sic sub ligno et plo eos supponant. Calidi enim et molles existentes facile fluxibiles fiunt. Si vero humidi valde disponantur. necesse est contrarium supposiscandi eorum positionem. Intrantes autem in torculari oportet valde pedibus esse mundos. et non sepe exire et intrare nudis pedibus. et est bonum quod in eo non comedat et bibat. et quod sit vestiti et cincti propter sudores supervenientes. In quibusdam terre partibus ut bene calcantur ad vinum in corbibus sic mediocriter possunt. et calcate posite super curribus in vasis portantur ad tinas in quibus eas stare ad fervendum permittunt per octo dies et ultra usque ad quindecim vel viginti. ex quo multum purificatur vinum. sed saporem racemorum inficit. Sed melius est quod super tinam ponatur cratis. vel instrumentum ex assidibus perforatum ad hoc dispositum super quod stet unus calcator qui calcando purificat quod in corbe quod calcatori non potuit. et cum bene omnes calcaverit racemos cum pedibus per unam partem intimam emictat. in qua tantum bulliat solummodo quod purificatum sit. et racemi super ligno elevati abeoque divisi. quod in paucis bulliunt diebus. quo facto reponatur in vasibus et in tinis aqua ponatur parum vel multum secundum quod nobiliores et potenciores aut viliores uve fuerint. et secundum quod [illegible]

mixtum dicitur melius vel peius optatur. ¶ Sciendum est tamen quod quanto melius uve calcantur tanto minus et deterius fiet mixtum, sed de puro plus habebitur. ¶ Si vero male calcate fuerint econverso erit. Et secundum istum modum vinum purificabitur et durabile fiet, nec viciabit racemorum sapore. ¶ Est autem sciendum quasdam esse species uvarum adeo racemos suos austeros habentes quod cum eis vinum sine suo detrimento bullire non potest. Quasdam vero adeo modicum austeros habentes quod cum eis bullire plurimum possit. ¶ Notandum est etiam quod quanto uve pinguiores et aquosiores sunt tanto magis cum racemis bullire debent in tinis. Et quanto nobiliores et sicciores fuerint tanto minus in eis stare oportet. ¶ Item sciendum est quod postquam uve collecte sunt et in acervum posite si duobus vel tribus diebus sic steterint valde ipsarum vini augetur maturitas et dulcedo. ¶ Idcirco utile est in vineis habere tectum in quo uve ponantur ubi diu stare poterunt. Et est in tina parva ex bitumine facta colligi maturum vinum quod inde liquebit, quod valde suave et delectabile erit, non tamen in estate de facili poterit conservari. ¶ Sciendum est etiam quod omne vinum quod cum racemis et pellibus seu corticibus acinorum non fervet est album. Quod vero cum eis fervet tingetur ab eisdem et corticis colorem nigrum vel aureum aut rubeum acquirit.

De hiis que ex uvis fieri possunt.

Ex uvis fieri possunt agrestum, passum, defrictum, carenum, sappa, vinum et acetum. De quibus omnibus dicendum est qualiter fiant et conserventur. Et de natura et virtute quam habent in corporibus humanis.

De agresto, passo, defricto, careno et sappa.

Agrestum fit duplex, liquidum et siccum. Agrestum liquidum fit hoc modo. Cum uve sunt adhuc acerbe, sed ad debitum vel quasi pervenerunt augmentum, colliguntur et pistantur et in mastellum vel tinam vel aliud vas ponuntur ad solem et in eis aliquid de sale ponetur. Et postquam duobus vel tribus diebus ad solem steterint accipiatur succus et repositus usui conservatur. Et quidam de sale non ponunt, sed cum eo melius conservatur, et maxime si ex talibus uvis factum fuerit quarum vinum in estate servari non potest. ¶ Agrestum vero siccum sic faciendum est. Accipe uvas acerbissimas et pista et exprime et pone in vase ex ere rubeo super ignem et coque donec coagulationi appropinquat. Deinde pone in vase extenso et soli expone absque decoctione aliqua si sol calidus est. ¶ Quidam etiam agrestum faciunt ex uvis aliquid dulcedinis participantibus, sed peius stipticum et frigidum est. ¶ Potest etiam fieri agrestum spissum ut mel quod est plurimum virtuosum ut supra dictum est de virtutibus uvarum. ¶ Passum universa Africa pingue ac iocundum sic conficere consuevit. Leguntur uve passe quam plurime et in fiscellis iunco factis aliquatenus raro contextu posite virgis fortiter verberantur. Deinde uvarum corpus contusionis exsolverit comprimitur. Hic passum est quod effluxerit et conditum vasculo mellis more servatur. ¶ Defrictum, carenum et sappa fiunt ex musto. Nam defrictum a defervendo dictum effectum est ubi ad spissitudinem fortiter despumaverit. ¶ Carenum cum tertia perdita due partes remanserint. ¶ Sappa ubi ad tertiam redacta descendit. ¶ Quia tamen meliora faciunt cidonea simul cocta.

De purgatione vini facti ex uvis acerbis et corruptis.

Oportet omnes uvas acerbas vel aliter qualitercumque corruptas separare a reliquis. Et quod ex ipsis est mustum ita est curandum. Aqua pluvialis usque ad dimidium est excoquenda, et ex hac aqua decocta quanta est musti decima pars super infundi vino. Rursus quod cum vino decoquatur ut consumatur in decoctione decima pars. ¶ Quidam vero non ita faciunt, sed ipsis uvis immictunt aquam continentes ad futurum mustum tertiam partem, post calcatis uvis mistum coquunt ut

ↄsumat' ei t'tia pars. De curacione vini

SI pluuialib; ymbrib; pluuia agitata. multis supuenientib; uue in uinea ad huc existentes. ul' post uindemiā aplius q̄ oꝫ madefiat ex necitate ipīs calcabim' ¶ Si q̄ uindemiatū mustū i beali' ēē didiceris decebit q̄ te hoc gust' cū uinū in dolus mictet', post p'ma ebulitōēꝫ ↄfesti trās-fundat' in alia dolia. manet eni in fundo om̄e limosū pp grauedinē. ¶ Quidaꝫ q̄ meli' faciūt. ꝛ uinū coquūt donec uicesima ps ei' ↄsumat' inmictentes gipsi centesimā partē. ¶ Quidam uō eo usq; ad ignē uinū dimictūt quo usq; qnta ps ei' ↄsumat'. ꝛ eo post qntā ↄsuptā utantur.

Qualiter mustū mittendū

Dolia añ q̄ inmictat' sit in dolius. mustū aq̄ salsa pura spongia ablui oꝫ. ꝛ incenso fumigari. ¶ Oportet q̄ nec nimis facē ea plena. nec nimis deficientia. s; opinari oꝫ q̄ usq; mustū bulieñs augmītatēꝫ faciet ut nō sup effundatur. ¶ Conicere postea oꝫ q̄ in dolus ē mustū p q̄nq; dies. ꝛ manib; ꝛ siphys spumā. ꝛ siqd aliud supfluū fuit auferre. ¶ Et expurgatiōēs om̄s accelāiō educēe ꝛ longi ptīcē. Si ē pp manserit conopes ind' gnant'. et malus inde fit odor q̄ amb' uinū euerti faciūt. Jd circo bonū odorē in torcularib; ꝛ maxīe in apothecis ēē oportet.

qualiter mustū ꝑ totū annū hri possit.

Ante q̄ calcentur botri q̄ ex ipīs stilat mustū qd p'simone q̄dā uocāt micte eodē die inuas pice intius punctū. ul' extius ut semiplenū uas sit. ꝛ obstrue diligent' gipso. multo eñ tp'e pmanet mustū ualde dulce. ¶ Multo mag' siuabt' siuas' peluso corio in puteū uas inmictit'. q2 nō supebulieñs erit sep mustum. ¶ Sigs q̄ ↄgestibil' .i. paulatī ↄculcauit uuas ut nō ↄpmant'. s; fortiter. ꝛ hoc mustū utile ad pmanentiā habebit ut burgūdi' ait. ¶ Alii uas ut dictum est intius ꝛ extius pice punctū in puteū ponūt ut labia sola sup emineat. H' ꝑcepientiā optīe usū ē. ¶ Alii marenā humidaꝫ uas suffodiūt.

De cogitacōē si mustū ul' uinū ht' aq̄. ꝛ q̄liter possit separari ab eo

Ut cognoscam' an mustū hāt aq̄. pira cruda ul' p'm q̄sdā mora micte in mustū. ꝛ si aq̄ habet submerget'. si ā supnatabūt. ¶ Q̄dā canna greca q̄ nascit' in aq̄s ul' linū. ul' papirū. ul' fenū. ul' ad aridū ungūt olo. ꝛ in uinum ꝛ mictūt. ꝛ extrhūt. si aq̄ ht' ↄgregabūtur gucte in olo. ꝛ q̄to plus de aqua hūt tanto maior erit guctarū ↄgregatio. ¶ Alii simplici facientes uinum inmictūt in ollā nouā nōdū infusā. ꝛ appendunt duob; dieb; stilat eñ uinū olla aq̄ mixtā. ¶ Q̄dā in calcē uiuā supinfundūt. ꝛ si q̄dē aq̄ ht' diffundet uinū calcē. si q̄ purū est desiccabit eā. Alii q̄ in frixorio hūtes olm̄ feruens sup infundunt uinū. ꝛ si q̄dē aq̄ ht' sonabit apullas faciens ꝛ resiliet. Q̄dā uō spongiā nouā olo ungentes ea obstruūt os uasis ꝛ euertūt. et si aq̄ ht'. fundet' in spongiā. ¶ Quidam pbarē ꝛ in oleo uinū. ¶ Alii de musto sibi modicū in manu mictūt ꝛ fricāt si purū ē uiscosū ē ꝛ adheret. si aq̄ ht' nō adheret. ¶ Aq̄ hoc mō separat' a uino. Allum hūidū mitte in testa uini. deinde spongia iūta oleo obstrue os teste ul' altius uasis ꝛ inclinās sine effundi ꝛ effluet solū aqua.

qualiter ꝛ mustum cito expurgetur. —

In metreta dulcis musti cotilā aceti mitte. ꝛ post tres dies erit purū.

qualiter uinū nō sup ebuliat. —

Coronā pulegii ul' nepite ul' origani collo uasorū circū pone ut ait burgūdius. ¶ Quidā q̄ interiorā doliorū circa labia pūgūt lacte uacino. detinebit eñ int' bulliens mustū. ut dicit.

quo loco debet stare uinū ut melius duret.

Cellam uinariã septẽtrioni hãre debem̃
oppositã. frigidã. obscurã. ul' obscure
pxima. longe a balneis. stabul'. furno. ster
quiliniis. cisternis. aqs. et ceteris odoris cor
rũpendi. In libro tñ uindemie a burgũdio
edito dr̃ q' forci uinũ sb diuo ponendũ
est. adiutat aut occasũ et meridiem pari
etibz qbzdã appositis. Reliq' aut uina
sbtecto ponenda sũt. fenestras aut excel
siores oz face ad aqlone et oriente uersas.

De transuasatione uini et apertione doliorũ.

Oportet uinũ transuasare in borealibz
uentis. neqq' in australi. Et in he
(illegible) qde in uere. forciora q̃ in estate.
Vina q̃ q̃ sũt in aridis locis post solsti
cium brumale. Cũ q̃ trasuasat uinũ
in luna plena acetũ fit. Stare oz qm
cũ uinũ anutescente. i. fece sepatur
sbtil' et in becill' fit. Affirmat expti si
mi uiri q' si circa festũ omniũ scõrũ
cũ uinũ ebullire cessauerit et fex ad
fundũ descenderit, ipm remoueat a fece
grossa. faciet in hyeme matre sbtile
cũ q̃ melli? ?suabr̃. ac post yeme facili?
clarificabr̃ tpr̃ ueris. Ite dicut q' si
uinũ diu cũ feca moret ad ueniente
calore, ipa ei adeo incorporabit q' eius
sapore in ficiat. et nõ pot aliqbz clarifi
cari modis n̄ coqtur usq' ad pncipiũ
ebullitois lento et claro igne. et uase
mundo ponat cũ salua uino hnte i fun
do duos baculos. ul' unã tegulã mundã
in uersam. et mantellũ d' grosso panno.
Vel ponat in tina munda. et in ide uas po
stea reducat mo pdco. Puidendũ et ē
ut in yeme qde calefiat. estate uero
infrideret. Oz q̃ transuasare uinũ
cũ luna auget et sb terra ē. Oz et cum
a dolus in pua uasa tr̃smutam uinũ.
obsuare ortus stellaz. Mouet ē fex
in ortibz stellarũ. et maxie in flore ro
sarũ. et florescente uinea. Consulũt
q̃ sapientes. et maxie hesyodus. cũ apit
doliũ uinũ q' ē in pn̄ doliũ. et q' ē circa

fundũ ?sũme. mediũ q̃ uinũ doliũ suat.
q' forci ē et pmanẽci. et ad in eternitatẽ
apti. Vinũ eñ q' ē ppe oz doliũ. ut aeri
adherẽs ē i becill' qz euaporat. q' aut ē
sec' pfundũ seu appiqns fece cito inte.
Oz q̃ tr̃smutatũ in testis uinũ ul' alus
uasculis nõ usq' ad labia testũ inmicti.
sz usq' de orsũ parũ sb collo ut nõ suffo
cet' sz respiratiõẽ hãr. si de acetositate
nõ timet. sz si ea timet qi nichil respuit.
et fiat uendo de salice uiridi a cortice mũ
dato. Ite bonũ ē q' iuxta spinã feca
riam sit una pua spinella p quã extha
tur parũ de uino tpibz calis et uentosis.
nã p ipaz egredit aliqd de feca cũ uino
et ipm clarificabit melius. Ite oz api
ente dolia suare astroz ortũ q' tũc
uim fit mot. et nõ oz tũ uinũ rimari.
Et siqde uinũ in die apies oz intende
soli ut nõ ei claritas incidat uino. si
aut in nocte necctate mltor puocam
te doliũ aperies sup intende oz lumini
lune. Ite oz euacuata dolia ?festi ablũe
aq' salsa. ul' cinere ul' ãgilla argillosa tra
sictãi si uinũ ē debile. Sz si ualde potẽs
ē, solum bene claudat undiq'. q' odor et
potencia ei tuetur uasa. De tempore et
modo gustandi uinum.

Quidã borealibz existentibz uentis agu
stat uinũ. In mutablia eñ et since
ra tũc sũt. alii uõ expti uini cognitões,
austro. s. uento flante uina gustat. aust'
eñ mag' uinũ ?mouet et redarguit qle
est. Ieiunũ q̃ existente nõ oz uina gu
stare. obtundit eñ gust'. Nz post mul
tam potatiõẽ et comestiõẽ. Vt burgũdi
scribit. Sz ex ?suetudie bon ieiuno
solũ sto gustat. Ite oz gustante uinũ
nz amara esca. nz salsa. nz aliq' q' gustũ
exaltet sz q' maxie cũ pauca comodiss'
et bene digesiss'. Quidã aut uolentes
circũuenire emptoes, testã nouã hnt
q' pfundit optimo uino ueti, et bene re
dolenti. et in ea ponit uinũ q' uendere

uolunt. ¶ maliciosus q̄ qdā attribuūt
nuces ꝛ caseū gustare uolentibꝫ uinū
ut credat ut certissim̄ falsificet gust.
hoc q̄ dicam̄ nō ut faciam. ſꝫ ne decipia
mur. ¶ Cōꝫ ē ēptorē sepi gustare uinū
nouū ꝛ uet. ut nō obliuiscat qd effugē de
beat. De signis cognoscendi uinū durabile.

Iam misso uino in dolio post q̄dā tp̄s
trāsuasandū ē in aliud uas qesci
biliter. In priori uase derelinqn̄da est
ipa fex. ꝛ diligent̄ uas p̄clandat. de
inde ītuendū est multotiēs odorantes
ne aliq trāsmutatiō fiat cīta fecē gig
nentē conopes. ul' sangu albū que
facit ſbtus lotē. ul' mag ad talium.
existimandū ē uinū eē corrūpendum.
Si nichil tale gn̄at credendū ē uinū
pmanēs eē. ¶ qdā q̄ calamū integrū
pforantes inmictūt usqꝫ ad fundum
sup feces. ꝛ p̄cludentes calami supi
ous forām̄ magno digito postea au
ferentes digitū polsatū attrahunt
inferiōis odorem. de inde exurgentes
atrahūt fecis partē. ad q̄litatē ul'
sc̄m q̄litatē fecis. uinū futurū eē opi
natur. ¶ qdā uō parū uini bullient
es ꝛ infrīdantes gustāt. ꝛ q̄lecūqꝫ
īuenit in gustu tale futurū uinū
reliquū eē credūt. Oportet aūt ex
medio uase gustū facē. ¶ Aliī uō ex
tegimē uasoꝝ signū accipiūt. disco
pto em̄ uase q̄ est integimīe gustāt.
sigdē uinosū fuit optimū ē uinum.
si uō aquosū nō. ¶ Alii q̄ ex ip̄o gustu
si apn̄e austerū fuerit. signū certū.
si aūt molle ꝯūm. De nocumentis
que uino accidunt.

Accidit uino p̄ aquositatē corrup
tibilem in uite ul' postea sibi ad
mixtā. ut corrūpat ꝛ mutāt p̄ uarias
causas extraneo calōē in ip̄aꝫ agente.
¶ q̄ si fex ul' modicū tal' uini eo de dolio
extracto relinqt̄ in uase. nec apiat̄
uas. ꝯūtit in mussā. q̄ uas inficiet.
de inde q̄libet uinū in eo positū ꝯseq̄n
ter corrūpit. ¶ Et si ex eo uino in sanū
doliū ul' aliud uinū misceāt ad seu ꝛ
ponit̄ ip̄a infic. ꝛ in suā corruptam
naā ꝯūtit. ¶ Ite uinū forte ꝛ potēs
ꝛ p̄cipue dulce grossū si tp̄e calo di
mictat̄ in uase nō pleno nec de sup
clauso. euapāt calīn ꝛ humidū uini.
ꝛ remanet frigidū ꝛ siccū q̄ in aceto
sitatē ꝯūtit. ¶ De quoꝝ omniū cāa di
cendū est quibꝫ tp̄ibꝫ uinū facilī uertat̄.

Omē uinū sepius ꝛ corrūpatur.
Ouertit̄ circa pliadū occasū. ꝛ circa
sol sticiū estiuale. ꝛ circa ſb canē esti
q̄ uulgāit caunas uocat. ¶ Et q̄ali
circa om̄s uentos annuales. ¶ Et in
estu. ¶ Et in gelu. ¶ Et in largis ym̄
bus. ¶ ul' p̄ uiolentū uentū. ¶ aut
tremotū. ¶ Vel p̄ durū tonitruū. ¶
Vel qn̄ florescit rose. ul' uinee. ut bur
gundius scribit. qualiter possit p̄ui
deri ne uinū uertatur.

Sales usti inmissi in uinū id uer
ti. ꝛ ult̄ q̄ oꝫ bullire ꝛ spumā
a plurē fieri inibet. ¶ Amigdalas dul
ces nigris uinis uinis inmiscē. et
pmanēs id s̄uat. ¶ uua passa abla
tis granis. ꝛ cū arena inmissa mu
sto. ul' uino cocto pingue ꝛ pmanēs
id fac. ¶ qdā uua sicca cū in uinen
natā elligūt. ꝛ singlarit̄ utuntur.
¶ Gipsū inmissū in p̄mordio qdē au
sterū uinū fac. tp̄e uō procedente au
steritatē euapoāt. utilitas aūt gip
si multo tp̄e pmanet. ꝛ pmanentē
facit. ꝛ uerti nō sinit uinū. ¶ Et
est qdē p̄porciō est ut si uinū sit len
tum ꝛ sapōis huectī. aut pluuiā
agitatū. centesima gipsi sufficiet.
q̄ si uinū nascit̄ uirtute solidius
medietas huiꝰ sufficiet. ¶ Feniu
grecū si terat̄ cū sale ustū. ꝛ cū
uino misceat uina q̄ uertuntur
a sua mala fecē sepata ꝛ in boni

uinū fecē inmissa pmanentia erunt. Quidā q̄ tedas accendentes inmusto exti guūt. ⁊ nō sinūt uinū ecīti. Quidā cedri fructū ustū. ⁊ gallas ustas inmisent es uino pmanēs h̄ faciūt. Alii cine rem ex sarmento uinee ɔbusto ⁊ semi ne feniculi tremes ⁊ in massaz redi gentes miscet cū uino. Quidā uasa q̄ uertūt in alia uasa ⁊ alia domū trās ferunt. Si enī a calore lesa sūt, ī re frigerantibz locis ea reddūt. Si aūt ab hūore ⁊ frītate, in calis ⁊ siccis lo cis trāsponūt. alii uō sem lini ul' lig ni ɔburentes cinerez inmittūt uino. Alii lac ⁊ mel miscentes ut ualde sit lenia inmittūt musto. Argilla post ebullitōez uini inmissa expurgat. de orsū secū deferentes turbulentū ad fecem. mag q̄ si usta fuit. ⁊ lene re doles uinū fac ⁊ dulce. Reptilia cū yeme eā comedentia uiuūt, dulcorat bn̄ argilla uinū. ⁊ pmanēs facit. Celebori nigrū ⁊ albuz paucū īmissū expurgat uinū ⁊ pmanēs facit. Uinū coctū usq; ad tertiā partem inmissū musto pmanēs id fac. Fru menti farina pmanentia uina fac. Resina pini detinez uina. Allumē scissū stipticū uina fac. ⁊ acetuencia ul' acetida sedat. Quidā dicūt q ipossib ile ē uinū uerti si pscribat in uase ul' dolius hec diuina uerba. Gustate ⁊ uidete, qm xp̄s suauis ē dn̄s. Et bonū ē q scribant in pomo. ⁊ mittat in uas. Confectio mirabil' ad uinū suandū q̄ uocat panacia. R aloe. ʒ. ij. incensi. ʒ. ij. amomi. ʒ. ij. mellilotī. ʒ. iij. Cassie. ʒ. i. Spice nardi. ʒ. ij. folii. ʒ. iij. Mirre. ʒ. ij. h' oīa ī panno ligatā mitte in uno quoq; dolio post quam uinū ā fuit inmissū fuit exp gatū. Inmitte q̄ in unoqq; uase co clearū unū harū speciez. ⁊ post a panno dissolue ⁊ uino puluerē dimitte.

⁊ postea p tres dies. Radice calami ⁊ moue. Quidā q̄ aliā ɔfectiōez faciunt. R cera. ʒ. iij. h' q̄ bonū colorē reddit. Incensi masculi cribrati. ʒ. iij. h' austez fac. folii manipulū unū. hoc bonum odorē dat uino. h' oīa cribrata misce ⁊ ex eis inqlibz āphora uini pone coclea ria duo, cū nō uinū bulliat. h' sbsistat. In omī uino hoc pīr fiūa, ut iā sbstine cia ea sp̄ebz ɔdias. Alii uō sic uina ɔduit. R cardamomū. yreos. ylirice. cassie. spice nardi. mellilotī. silobalsa mi. squanti. Costi. spice celtice. omīa eq̄li pondē tere ⁊ recondē ⁊ uino īmi sce. Item accipe sem artemisie ⁊ er bam pentafilon. ⁊ puluerīza. ⁊ cū uinū ē bullitū pone int. ⁊ nō uertit'. Alii ut nō uersēt, in graspis duobz ul' tbz diebz bullire pmittūt. ⁊ ī februario ⁊ trāsmutāt. ⁊ ex eo tertiā ul' quartā partē bulliūt. ⁊ simil' miscēt. de ind' ponūt in unā coez paraside salis ī. xij. corbibus uini. Vel' alit. In feb, trāsmutet ⁊ qrta pars ei' bulliat ad igne ⁊ dispumetur donec sexta ul' octaua pars diminuat. ⁊ iuxta finē ebullitōis ponat inqlibet caldario inganula ⁊ liuticii sicci. ul' liutixiū tantū. ita q paruū cū uino bulli at. ⁊ cū eo calo ponant in uase. Et si ponūt in eo graspe bn̄ ablute pus in musto posite, clarius erit uinū. et obturet uas ut nō respiret. ⁊ sit bene circulatū. ⁊ hoc certū ē. Vel' alit fit durabile ⁊ mirabile ad bibendū hoc mō q cuius uinū sit. ɔpmant uue ⁊ uinū ⁊ mel cū graspis bullitū, totū ad ignē bul liat. ⁊ dispumet ⁊ in uase ponat. de ind' accipe uiginti gariofilos pro libet corbe. ⁊ in filo ul' petia posito in os uasis mitte. ⁊ ē certū. Alii dicunt si mustū expssū ⁊ in ɔtinenti sopatū a graspis ponat in tina ⁊ coptū cū aliq panno mūdo. ul' nouo sextorio sic usq; ad dies. xv. ul'. xx. dimittat. ⁊ qlibet

die spumet. deinde in dolium mittatur. erit mirabile in claritate et sapore. **Qualiter vinum versatum liberetur et clarificetur.**

Accipe cerasa acria in bona quantitate et tota integra in vegete ubi est vinum versatum proice. et sic vinum incipiet ebullire. et sic dimittatur per tres dies, vel usque quo cesset bullire. quoniam in ipsa ebullitione purgatur vinum a fecibus optime. et cum vinum clarum videris, in alia vegete repone certum est. Si autem cum vino versato mel in bona quantitate distemperaveris, et in vase ubi est vinum versatum iactaveris. et per vendonem cum baculo ipsum vinum cum melle agitaveris. et postea sic dimiseris, clarescet vinum propter mel. nam mel quod turbidum est in vino ad fundum descendere facit. Quidam autem optime facientes tempore vindemie racemos recentes non compressos in magna quantitate in vase versati vini ponunt ubi racemi permatrescunt ipsi vino. nam racemi versum reducunt ad debitam bonitatem et saporem post aliquod tempus. hoc autem sciendum est quod antequam aliquid fiat vino verso transvasandum est. et a sua mala fece separandum. Quidam autem versum vinum in compressis ponunt deglutis recentibus vinum sit extractum ut in eis clarescat ibique dimittunt quantum expedit. quod si multum fuerit non totum subito sed particulariter per vices successive agendum est. ne calorem compressarum extinguat. et ebullitionem que clarificat in totum prohibeat. Et quanto minus mustum steterit in compressis tanto fortius operatur. Paladius autem dicit vinum ea die limpidum fieri atque optimum si grana piperis. decem. pistacei. xx. adiecto modio vini simul conteras. et sex vini sextarios mittas diu ante omnibus commotis et congerere paciaris et coles usui mox futurum. Item feculentum statim limpidum fieri si. viij. pini nucleos in unum vini sextarium mittas diuque commoveas et paululum cessare paciaris mox sumere puritatem colarique deberet. et in usum referri. Quidam autem clarificant cum nucleis persicorum. Alii autem cum sola clara ovorum et pauco sale. Vel secundum alios accipe lapides albos fluminis et eos in clibano coque donec in eis crepature incipiunt apparere. quo facto in pulverem subtilissimum deducantur. Item accipe sale album. et eum tere subtiliter. et in vase .v. corbium pone .vj. uncias pulveris lapidis. et .iiij. salis. et in vas commiscendo immittas. Et si per quolibet corbe duo addideris ova vel tria. erit optimum. quod et de dictis lapidibus crudis et subtilissime pulverizatis et sine sale fieri potest. et hec probatissima sunt. Item optimum est quod aliquid de melle addatur. nam mel rubeum albi vini restaurat colorem perditum. et omne mel est viscosum et glutinativum atque omnium liquorum conservativum. quod si nimis fuerit turbidum plus de unoquoque addatur. et hoc retinet fecem et turbulentiam ad fundum sui pondere ut non possit denuo facile sursum elevari. et nullo prorsus saporem vini inficiunt. Si non in tantum turbidum est quod efficiatur lividum et fluat ut olim calor naturalis eius in totum extinctus nulla tamquam mortuo potest medicina valere. Si non vinum non omnino extinctum rubeum est huius colorem corruptum et croceum cum vino albatice vel alio multum rubicundo aut cum lavatura corticum siccatarum vel recentium uve albe vel cum colatura seminum ebulorum restaurabit. et succi ipsorum seminum saporem versati vini corrigit. et similiter mel rosatum. Quod et fieri potest cum lavatura decoctorum seminum siccatorum. Item optime clarificat hoc modo. In vase .xx. corbium accipiunt .xl. ova in aliquo vase fracta cum manibus vel cum ... granatello plurimum agitent. deinde una cum parasas tartari miscentur. et unum addito in vase ponatur. quo facto cum clavis per vendonem in vase posita fortissime agitetur. et pluribus vicibus de subtus per fecariam extrahatur. et in vase iterum reponatur. cum non clarificatum fuerit omnis turbulencia per spinam in costis de subtus extrahatur. Sed est sciendum quod in vino albo solum clara ponitur. in rubeo non vitellum et clara. Et in multum turbido

plus de reb; apponit᷑. Itē loco tartari
optīe sal ponit᷑. ⁊ tandē modicū aque
fluminis in uase ponat᷑. ¶ Alii colligūt in
uindemiis uuarū semīa q̄bus optīe sicca-
tis, ⁊ ex hiis facta farina manū plenā
in q̄libꝫ corbe ponūt. ⁊ dilign̄t̄ pmiscēt.
¶ Clarificari optīe atq; sapōē in̄sati libari,
a ualde expto dr̄. si in cataro uase libra
media alumis d̄ roca clari ⁊ tantūdem
çuchari rosati cū libris octo mellis pona-
tur h̄ m̄. mel coq̄tur ⁊ optīe dispumetur
q̄ refrigerato alūm̄ uald̄ puluīcatū et
çucharū dissolutū in eo pmisceat᷑. ⁊ crate-
ul̄ situla uini in hiis ōmixto cūcta ponā-
tur in uase optīeq; cū scissa ptica agitē-
tur. ⁊ uas disclausū usq; ad diē dimittat᷑
seq̄ntē. ⁊ in sa die ul̄ t̄tia clarū erit. ¶ Ad
si ualde turbidū ⁊ putidū erit uinū d̄ uno
q̄q; p̄dcōꝝ plus aliq̄d apponat᷑. ¶ Ex acto
aūt maturū efficiatur si in p̄dcā mensura
libra una p̄fati çuchari cū uno mellis ⁊
rubio p̄ūat in p̄dcō. q̄ res ē uinū faciet
boni saporis ⁊ odoris. ¶ Vl̄ clarificat᷑ op-
time, ⁊ fit purū ⁊ odoriferū hoc mō. accī-
pe mediā lib. de bono alumine roce. et
mediā alumīs çucharini. ⁊ subtilr̄ pulūiça
⁊ pone mediā. ½. de p̄dcīs p q̄libꝫ corbe
si ē parꝫ turbidū. ⁊ si ē mltū turbidū
pone unā. ⁊ accipe unā lib̄ taxi albi. ul̄
rubei sm̄ qd ē uinū in uiginti q̄tuor cor-
bibꝫ. ⁊ accipe plenā manū sal̄ albi. et
tria oua recencia p colibꝫ corbē. et
si uinū ē albū ⁊ nō ponas uitellū ouorꝫ.
si ē rubeū pōe totū. q̄bꝫ ouis fractis in
aliq̄ uase. ⁊ fortit̄ agitatis. ⁊ apposita
in ip̄is ouis una situla aq̄ fontis uel
putei, ⁊ iterū agitatis. ⁊ sup̄dcīs rebꝫ
appositis, ⁊ fortiter iterū agitatis, et
in dcām uegetē uiginti q̄tuor corbiū
positis. ⁊ cū ptica scissa optīe cū uino ī
uegete agitatis ⁊ pmixtis donec totū
fuit turbidū, extendo d̄ sbt̄ p fecanaꝫ
⁊ ponēdo d̄ sup pcotonē dimittat᷑. ⁊ in
sa die clarū erit. ⁊ usq; ad. viij. quolibꝫ

die uni' çiathus extrahat᷑. ⁊ silr̄ p spinaꝫ
in feriorē in costis ē indie tota turbulē-
cia. ¶ Sciendū ē tn̄ q̄ an̄ q̄ fiat p̄dcā
t̄nsuasari dꝫ in aliud uas. ⁊ a sua mala
fece remoueri. ¶ Pōt ⁊ clarificari si ꝑ-
parū fiūt cū colatoriis pannoꝝ ut da-
rium colat᷑. qualr̄ uinū denigretur et

P ostq̄ uinū albū de sua ī aliū colorē mutet᷑.
uindemia in aliq' uas t̄nsmutaue-
ris. ⁊ p una die resedit, in tinā d̄ qua
uinū nigrū extractū fuit iacta. ⁊ post
duos dies extrahes clarissimū ⁊ ualde ru-
beū. ¶ Itē si in tinis uuis tot sūt albe
q̄ parū eēt rubeū uīdemient᷑ diūsim et
in tinatō nig̃ primo ponant᷑ ⁊ albe de-
sup, ⁊ totū optīe nigrū erit. ¶ paladius
dic̄ uitibꝫ hac eē nāꝫ, ut alba ul̄ nigra
si redigat᷑ in cinerē uinoq; in ponat᷑, ei
unāq̄q; formā sui coloris ī ponere. Candi-
dū uō reddat᷑ ex rubeo albo ea ratōē. s. ut
ōbusti sarmēti cinis modiū uni' mēsura mit-
tatur in doliū q̄ habebit āphoras. x. et
triduo sit relictū opiat᷑ ⁊ lucēt᷑, eritq;
albū ul̄ nigrū. xl. diebꝫ exactis. ¶ Vl̄
rubificat᷑ ⁊ denigrat᷑ optīe tp̄e uindemiaꝝ
cū uuis q̄ uocant᷑ albatice. ⁊ cū labrus-
chis bene maturis, cū steterit circa. xij.
dies ōq̄ssate in aliq̄ uase, si ponat᷑ circa
uinū nigerimū in illd̄ q̄ intendim' de-
nigrare. ⁊ ex denigrando uino p lies la-
uent᷑ racemi dcē albatice ul̄ labrusche.
¶ Et ē optim' mod' ad denigrandū uinū
purū ul̄ mixtū in tinis, ut cū grasp̄e ele-
uate sūt sup liq̄rē, q̄ meli' fieri pōt pre-
mant᷑ in eundem. ⁊ iterū bis ul̄ ter
fiat idē. ⁊ sic acortieibꝫ uuarū nigraꝝ
tinget᷑. ¶ Rubificat᷑ ⁊ sine denigrat᷑
⁊ clarificat᷑, ⁊ eī color mortuus reuiui-
scit h̄ mō. p colibꝫ corbe accipiat᷑ media
lib̄ seminū siccarū ebuli. ⁊ in uino callo
mollificent᷑. d̄ inde manibꝫ ul̄ cū pistatōīo
ōterant᷑. ⁊ p lies cū uino lauent᷑. ⁊ la-
uatura cū ouis ⁊ tartaro d̄ uini rubeo.
⁊ sale mittat᷑. ⁊ agitatum fuerit.

Qualiter vinum de uno sapore mutetur in alium.

In condiendo musto, greci musti decoctum ad medietatem vel terciam partem musto adiciunt. Suave de duro fieri dicunt si ordeacei pollinis cyatos duos simul cum vino sincero mittas in vini vasculo. et hora una ibi esse paciaris. Tali quoque vini dulcis feces admiscet. Vel melius postquam uncturus uvarum positus in tina fuit mel liquefactum ad ignem in bona quantitate iactetur. et inde quocumque potent in tina ponant. quod si pulverem piperis melli miscueris et potens fiet. et si gariofilos addideris vel aliud odoriferum eorum acquiret odorem. Id est si in musto sine graspis bulliente ponantur. Vinum fieri ad potandum suave sic dicunt fieri. feniculi vel saturegie singulorum congruum modum vino infundi atque obturari. Vinum quoque optimi odoris fieri inter paucos dies si bacas mirti agrestis montanas siccas et tonsas mittas in cadum vel aliquot diebus saltem x. requiescere paciaris. et tunc coles et utaris. Flores et vitis arbustive collectas in umbra siccate curabis. et diligenter tonsos et certos habebis in vasculo novo. et cum volueris tribus cadis unam floris mensuram quam syriacam vocant adicias et dolium superlinis. et sexta vel septima die aperies et utaris. Potest et vetes in purissimis manipulis ad funiculum ligari habentem in capite lapillum quo mergatur in vino. et tot diebus in vino suspensum teneri donec ipsum odoriferum reddiderit et non ultra. quia malo sapore inficeret. Vinum velud vetus efficit de novo si amigdala et amara et absinthium et pini gummam et fenum grecum simul fricas quantum sufficere extimabis. et pariter fundas. et ex hiis unum cyathum in amphoram mittas. Vinum quoque asserunt ex molli forte fieri sic. altee. id est ibisca folia vel radices. aut eius caulem tenerum decoctum mitti. aut gipsum. aut ciceris cotulas duas. aut cupressi pillulas .iii. aut bussi folia quae manus cepit. aut apii semen et cineres sarmentorum cum vis flamme corpus reliquo exibet omni soliditate detecta. Et generaliter quoque tempore in acerbum vel forte vinum dulcissimum poni potest. et vinum acerbum in dulce si dulcedo displiceat. et vinum nobile in ignobili. et potens in debili. quod si vis ei addere aliquem saporem extraneum, pone que voles in groppolis ad filum ligatis cum parvo lapillo. et omni die de vino tentando gusta. et cum habet de sapore quod sufficiat. ut non pendeat odio, extrahe filum. Et est probatum esse filum saporem optimum vino conferre.

Qualiter vinum et vasa liberantur a mufa.

Si vinum moyda i. mufam habet vel aliud malum saporem. vitem albam. i. vitalbam cum radicibus suis accipe. et subtus botem infunde radices eius sub terra. ita quod veniant radices eius recte ad foramen dolii de super. et iunge ramos in vino palmum unum per foramen dolii de super ita quod tribus diebus ibi permaneat. et perdet illum malum odorem. Alii accipiunt vitalbam longam et percutiunt quod ab uno capite infigatur intus sed loco spine fecarie et flectatur ad terram et sub ea iungatur ita quod stet firma. et aliud caput revolvatur duobus vel tribus digitis super terram. et videbis cotidie per poros vitalbe mufam exire. et sic minorabit saporem muffe. Ad idem fac vinum panem panicium inter testos et calidum pone super monstros dolii. Iste vinum amufa curari fertur si diebus pluribus pane calidissimo obturetur. quod quidem totiens dicitur faciendum donec appositi panis nullatenus denigrat. Vel accipiat semina lauri que dicuntur orbaca. et bulliant in vino. et ponant in vase. Si enim modo dicitur liberari vas et vinum. Si malo sapore inficiatur. Et est ideo melius est quod ramum lauri bulliat in caldario vini. et in vase ponat et misceat vinum. Rami vero simul vel divisim ligati per vendonem suspendantur in vino. ibique diebus aliquibus dimittantur

donec vinū fiūt libatū. de inde auferat.
& hoc mō nō inficiat uinū malo sapore.
Itē expt' sum ꝙ multa nespula acerba
in q̄tuor ul' plib; cordul' infixa posita p
cotonē ut descendat in uinū & ibi p. xv.
dies ul' unū m̄sem dimissa optime libat
uinū & uas. Itē curari fertur si ma-
ne & sero in uase manipulū salvie sus-
pendat nē uinū ɔtingat. & extractum
aq̄ lauet foramīe optīe obturato. Itē
amussa curari uinū fert si sacculus
strict' plen' panito panici calō ī foram-
ne inmittat p uinū natās. & aliquotiēs
pmutetur. Itē pcerto libari dr̄ si
accipiat manipulū erbe que uocatur
marella. & in supiori parte cū cordula
ligatū. in mane puendonē in uase po-
nat talr̄ ꝙ duob; digitis tantū descen-
dat in uinū. & funiculo sup̄ uas aliqd
ligato ipm̄ uas optīe optureṫ. et
sic p illa diē solūmō dimittat. d' ind
in sero tollat. & tantūdē de recenti er-
ba ponat. ibiq; usq; in ortū diei seq̄n-
tis dimittat. & sic p tres ul' q̄tuor ui-
ces fiat. & libabit uas. Vl' ponatur
sacculus s̄btil' mundus lineus ul' de
stamegna plen' sale ul' gipso aut cal-
ce puendonē cū funiculo ligat ut ī
medio uini descendat. & sic sēp tene-
atur & ɔfert. Vas musa infectū
sic curat. ponat calx nō extincta. s.
una q̄tarola in uase. xii. corbiū. &
uase bene stricto ponat aq̄ ul' uinū
feruēs in eo. & obturet ne respiret.
quo sic p aliq̄ hora dimisso pluries
reuoluat. & aq̄ in fridata apiat et
lauet. Vl' al'r. campzus in caldaria
uini decoct' in uase cū feruenti uino
ponat. & fiat ut sup̄. Et meli' erit
si utruq;. s. p̄mū p̄m post p̄mū fiat. et
optime sine dubio libabit. Aliū dicūt
ꝙ curat sale in uase posito. & trib;
mensib; ibidē ɔhente morā. Et forte
idem fiet cū calce. ul' gipso. aut cinē.

Vl' libat sic m̄. Radat optīe uas intus
cū ɔtrixia ul' assa & in rimulis & giunis cū
pūcta cultelli. & ab omi nigredine & mu-
ffa mundet. & ponat in uase. x. corbiū
una q̄tarola cineris sarmītorū cū oīb; pru-
nis suis. & plus si erit nimis infectum.
& ducat cinis cū prunis p singulas par-
tes uasis. de inde claudat uas. & puen-
donē in eo ponat aq̄ feruēs. & obturet.
& ad oms partes reuoluat. & sic dimit-
tatur donec cinis & aq̄ in fridata erunt.
& tūc optīe lauet. Vltimo rinset cū aqua
calida bene salata. Eodem m̄ curant tina-
cia. sic ꝙ nō possūt ita claudi copiatur
sextoriis & pannis ut parū respiretur.
Itē vinū & uas ab exptis d̄r libari mussa.
si foliū pulueriçatū in s̄btili sacculo positū
p uendonē in uase ponat. ut in medio ui-
ni plib; dieb; moret. & nō inficiat malo
sapore. & una ℥. in una uase. v. corbium
suffiat. Itē d̄r vas curari cū aceto for-
tissimo bullito. si ex eo lauet. & aliq̄tulū
dimittat. Aliū dicūt si fiat ignis p̄lear
in eo curat. ul' forte meli' libabit cū igne
sarmītorū. Confiuat vasa amussa si cū
euacuata erūt usq; ad vini purā q̄titatē
apiat & exhat & optime siccent ul' aqua
sallata ul' uino rorent. Vl' eo nō extracto
si fortiter obturent ne vini odor & fum'
exalet. q̄d inmixto nō obtinet ut in uase
audeat remanere. Q̄lr puidet ne uinū
fiat acetū. & q̄lr ab acetositate liberetur.

Cinerem de uite alba. i. vialba pone
in vino. & nō fiet acetū ut quidā
dixerunt. Cesoli' tn̄ pcauet ne uinū fiat
acetū si teneat in cella frida plenis &
dolus. & clausis optīe ne respiret. ꝙ
si vas nō ē plenū. & ē in loco calō. & de
acetositate futura timet. accipiat fru-
strū lardi grossi optimi. & in alba et
s̄btili pecia lini suat. & ab uno capite
ligato funiculo p uendonē inmittat. ut
in mediū uentrē vini rescedat. & cū
uinū bibendo minuetur. ipi' lardi fiat

defensus. et de sup uas claudatur et sic teneatur donec uinum consumptum fuit. et quanto plus lardo fuit tanto melius uinum ab hoc preseruabitur. ¶ Ut acetum mutetur in uinum in eum sem porri dicitur delere in mutu. ¶ Alii dicunt quod de acetositate iuuatur sup uendone frondibus vitis positis et sepius permutatis. sepe lapide aliquo supius existente. ¶ Alii dicunt si olim oliue ponatur in uase tantum quod coperiat superficiem uini optime ab acetositate defendetur. et cum ultima parte uini exibit et oleum colligi poterit. qualiter fiat acetum.

Acetum fit hoc modo. ponatur bonum uinum ita quod sit semiplenum uas. et precipue uinum dulce in loco calido et uase aceto infecto et discoperto. et fiet acetum. ¶ Item si ponas uinum clarum uel rubeum in quantitate ut sit uinum extractum et pura quantitate supaddas aceti. et dimittas per mense unum uel amplius optimum efficietur acetum. ¶ Si uis cito facere calefacias calibem uel lapidem. et pone in uino ore uasis remanente discoperto. ¶ Uel uas ponatur ad solem per tres uel quatuor dies cum uino addito sale. ¶ Uel potes adhuc acetum facere hoc modo. accipe quoduis uas. et imple uino optimo. et bene opila. et in caldari pleno aqua facias uas diu bullire. et statim acetescat. ¶ Ad faciendum acetum fortissimum. accipe cornalia quando incipiunt rubescere. et centimorza quando nascuntur in campis. quando similiter rubere incipiunt. et de labruschis antequam incipiant tumefieri. et de prugnolis sepium acerbis ante. et puluerica subtiliter omnia simul. et tunc accipe de meliori aceto quod inueneris. et distempera cum puluere illo ita quod facias panes bene dessicatos. et quando uolueris facere acetum fortissimum de aliquo uino. si fuerit forte uinum pones .ii. uel .i. et si fuerit debile pone plus secundum quod uidebitur tibi de illo pane. et statim erit acetum fortissimum. uel per .i. octo dies. ¶ Item dicunt experti ualere si quis tempore maturum uindemiarum tempore bene lauentur. et a corticibus et in immundicia omni purgentur. et modicum ad solem sicentur. et in aliquo uas ponantur ut medium impleat.

et tunc de uini addatur. et de sup uas claudatur fiet acetum fortissimum. ¶ Cum ut puto predicti si gruspe prius forti madefiant aceto. et toto tempore potuit inde acetum extrahi et uinum addi. ¶ Si radices rafani siccentur et puluerizentur et in uase ponantur. fiet acetum. ¶ Item accipiatur acetosa. siccetur. et puluerizetur et ex eo cum forti aceto fiat panis. et exsiccetur et in uino ponatur. et statim fiet acetum. quod et in mensa fieri potest. ¶ Et idem de radice rafani dicitur. ¶ Item fit acetum de piris agrestibus. ut .i. de piris. et similiter de malis. De uirtutibus aceti.

Acetum frigidum est et sic. in .ii. gradu. penetratiuam habet uirtutem et diuisiuam ex siccitate et constrictiuam ex frigiditate. ¶ Contra uomitum et fluxum uentris bulliat in aceto galle uel rose. uel similia. et in tali aceto ponatur lana uel spongia si sit uomitus sup stomacum. si fluxus uentris sup renes et umbilicum. ¶ Sirupus acetosus qui fit de aceto ualet ad simplicem tercianam. et ad cotidianam de flegmate salso. et ad omnes acutas si detur mane cum calida. digerit enim materiam. fit autem sic. cum de resolui in aqua et aceto. et coquatur donec ad crescat tante. ¶ Item ualet contra omnem materiam calidam. ¶ Oxymel fit ex aceto quoniam simplex. quoniam compositum. Simplex fit ex duabus partibus aceti. et tertia mellis. ¶ Compositum autem fit hoc modo. accipe radices apii. feniculi. et petroselini. et terre aliquantulum. et per diem et noctem iaceat in aceto. Secundo die coquantur similiter. et postea cola. et in tali aceto pone mel ad tertiam partem. et coque ut supra. ¶ Squiliticum fit. accipe squilla. et dimitte per diem et noctem in aceto. et coque et cola. ¶ Et os interiora et exteriora abici. et mediana admisceri. de inde admisce mel. et coque ut supra. ¶ Et si non habes squilla loco eius pone radices rafani. et similiter fac de eis. ¶ Datur oximel simplex uel compositum contra frigidam materiam. Sirupus acetosus contra calidam. quia diuidit et digerit eam. ¶ Salsa ex aceto. saluia. petrosilino. menta. et pipere appetitum confortat. ¶ Item si carnes comedunt solummodo cum aceto appetitum confortat.

Item nota q si acetu inuenit stom plenu
lavat uentre. si u° inueniat uacuu tr qsti
pat. Item valet ∂ debilitates ex egritudine.
si in eo ponat panis assus. et ex eo pane
mollificato tingat os nares et alia pati
entis. et uene pulsatiles in brachio. et sup
ipsis uenis liget panis pdcs. Et plus ad
huc ualet panis intinct in sucto mte. Va
let & acetu ∂ litargia et frenesim si fiat
fricacio eta uolas manuu et plantas pedu
cu aceto et sale. Aui . i. dic q acetu etia
qfert ad hustioi ignis ueloci omire. Et qn
miscet cu iacto olei. aut cu oleo ro. et qssat
et infundit in eo lana no abluta. et ponit
sup caput. qfert sode calle. et fortitudini ei.
Et oris collutio ex eo. et ipe cu alumine
qfert motoi dentiu. Et uapozatio aceti
auli qfert difficultati auditus et acuit
ipm. et apit opilones colatoru fortit. et
resoluit sonitu. Et qn bibit calefactu
post medicinas mortales qfert. De vino et ei virtutibus.

Vinu fm ysaac
Vinu dat nutrimtu. et corpori sanitate
reddit. Et si accipiat fm q oz. et q ualet
na sufferre. digestiua uirtute qfortat
ta in sto q in epate. qr i ps e actez uirtutis
digestiue qfortatu absq calois nal fortitu
dine. null q inuenit cib aut pot adeo
nal calois qfortatiu et augmtatiu put et
uinu. pp familiaritatis qfortatu q cu na
ht. et uo cito qutit in nale et mudissimu
sanguine. Vn Rufus ait. Vinu no solu
nale qfortat caloez. um & turbidu clari
ficat sangne. Adit corpis max ueaz apit.
et mundificat. Et epis opilone aufert et
apit. Tenebrosam fumositate tristicie
gnatiua acozde repellit. Tociq corpis et
mbra corroborat. Et no solu sua boni
tate in co ostendit. si & in aia. Fac enim
illa obliuisci tristicia et angustia. et dat sibi
leticia. qfortat ea ad inuestiganda sbti
lem racione. eiq tribuit sollicitudiez et
audacia. nz ab ea sentiri labore nz dolo
rem dimittit. Et q queies oibz etatibz

tpibz. et regioibz cu suptu fuit fm vini
et qsuetudine bibentis. et fm q na ferre
potit. Actio enim vini no eode m opatur
in senibz. Juuenibz. adolescentibz. et pue
ris. In senibz e e fz medicia. qr calor
uini eoz fritati repugt. Juuenibus
e fm cibu. qr na ei e silis nate iuue
nis. Adolescentibz u° et pueris e cibus
et medicia. qr licet caloz nal eoz sit foz
tis sbalr. tn nudu e in pfectoe pp habu
dancia hmitatis eoz. P ind vinu nali
caloi eoz dat augmtu et nutrimtu. et eoz
desiccat humitate. vn e medicia. Ptea
sciendu e q in yeme et frida regioe que
nit vinu puru. In estate u° calla q re
gione uini paru multu qmixtu necio
qgruet. coz e refrigeru et humectat p aq
q ei qmixta e. Repugnat & aereo calozi
ne calla et sicca faciat coz. et portat uelo
citer cibu cu sui sbtilitate ad toci corpis
mbra. Et q q duas cas qias iuuati
uu. calefaciat enim coz fria. et desiccat huida
nalr. Infridat calla et humectat sicca acci
talr. qr cu sui sbtilitate et pforatoe aq
ad mbra portat qn necce ht refrigari
et humectari. Diuersitas uini. gnaliter
e triplex. Recens uidelicet uni anni.
Vet. qtuoz annoz et ultra. Mediocr. s.
duoz annoz ul triu. Recens u° calm
e in po. g. Vn ptinet fritati et hu. pp co
ceris e nutibilius. Malos q gnat humozes.
et inopinata sopnia. ventositate stoi et
intestinoz. Vn Gal. vinu qcuq re
cens fuit. no ht iu ducendi cibu p coz.
nz vr puocandi. Oportet q fris et hu.
hntes nas ills caue. Joq si necitas
fuit eligat vinu clarissimu aquosiz
diu atozculari expssiz. Vet a uinu
calm et sic. e in. iij. g. et ht qd da ama
ritudinis. huiusmoi vinu paru nutrit.
capt cito ascendit et mte pcutit p sue
punctois acumie. maxie si ex eo mltu
bibat. et ei paz aq misceat. Pp h q
caueat q debiles neruos hntes. et qui

sensus acutos hnt mag̃ eni eis nocu-
mtũ pstat. n̄ multã in suis corb; humita
tem hñt q̃ ei resistat. ¶ Vn̄ Gal'. mul
tũ ingd ẽ uinũ uet' queies hus in quo
rũ nasis mltitudo hũoꝝ crudoꝝ ẽ acu
mulata. ¶ Vinũ uõ mediocre ẽ bonũ
ut pote tẽpatũ. 7 hoc ẽ calim 7 sic. in
. ij. g̃. ¶ Pinde hi uinũ eligat'. 7 uetu-
stissimũ spnat'. ¶ Silr nouũ uitet'. q
ab ebullitiẽ nõ qeuit. nec trestria ad
suũ nalẽ locũ descenderut. nec q est
aereũ ad suũ locũ. i. ad supiorã ascen
dit. nec liqr ei clarissim' mũdificatus
7 lucidissimus appareat. ¶ Pt'ea ẽ scien
dum. q. Color. sapor. Odor. liqr. debi
litas 7 fortitudo diũsificãt uinũ in ei'
qlitate 7 actiõe. ¶ Et color qd' gñalr
ẽ qdruplex. sut eni albꝫ 7 nigr q sut
simplices. Et rubeus 7 aureus q sut
ex hiis qpositis. ¶ Sut 7 aliĩ colores
int' hos. s. glauc'. 7 roseus. q sut int'
rubeũ 7 albũ. ¶ Et palid' 7 sbpalidus
q sut int' aureũ 7 citrinũ. q oms hoc
mõ gñant'. ¶ Vinũ nãq de uuis albis
factũ p̄o ẽ albũ p aqsitate 7 cruditate
7 defectẽ sui caloĩs nal'. ¶ Qꝫ cũ aliq
tisp inueterauerit 7 unũ annũ tñsierit
calor ei' qfortat'. 7 ipi' hũitas minuit'.
fit q coloĩs sb albidi. ¶ Qd si plus inue-
terauerit ut duos tñseat annos 7
mlto plus calor ei' augmtat' suaq r
hũitas minuit'. fit q color ei' palidus.
¶ Qd si itm plus fuit uet' ut qtuor an-
nos excedat suaq digonẽ qpleat. et
nal' calitas in statũ uenit. color ei' fiet
citrin'. ¶ Silr vinũ d' rubeis uuis fac
tum cũ in inito ad huc ẽ crudũ ei' q
calor defect' colorẽ habebit albedini
uicinũ. ¶ Cũq unũ tñsierit annũ qfor-
tatur calor 7 digestio ei'. 7 fit rosei
coloris. ¶ Et si duos annos tñseat
7 suam digestiõem qpleat 7 uirtutẽ.
ruffũ hebit colorẽ. ¶ Qd si uinũ fuit
ex uuis nigris in inito ẽ nigmũ

et obscurũ p trestrẽ ptẽ sibi dñantẽ
7 defectoẽ sui caloĩs 7 digõnis. ¶ Qd
si unũ tñsierit annũ ei' q calor 7 digo
qfortat'. 7 descenderit treũ ad suũ locũ.
7 incip' clarificari fit int' rubeũ 7 nig
rũ mediocre. ¶ Si ũ duos tñseat an-
nos. 7 calor ei' suã qpleuerit pfectoẽ
7 digonẽ. 7 descendat trestre ad infe-
ora 7 clarificatũ sit fit rubei coloĩs.
¶ Palã g intelligim' vinũ albũ 7 nigrũ
eẽ mĩn' cetis apta. si albũ mag̃ quã
nigrũ hũitati 7 aqsitati ptinet. nigrũ
uõ t'ritati 7 grossiciei. ¶ Diũsitas uini
p saporẽ ẽ. q aliud ẽ dulce. aliud
ponticũ siue acerbũ. aliud insipidũ
7 aliud forte. ¶ Dulce calim ẽ in. ij.
g̃. sic. in. j. aliqntulũ tñ hũitati pti-
net. Vn̄ ẽ grossũ 7 inlaudabile in sua
actiõe. n̄ q uentrẽ soluit. q in oĩ re
dulci ẽ uis laxatiua 7 colatiua. ¶ Q'
uinũ si ad inuenit q siue actoĩ sit
qũi 7 cohibet' ad exeundũ calefit et
bullit ascenditq ad supioẽ partem
stoĩ 7 in colicos humoẽs quertitur.
siti gnãt 7 uentositatẽ in flatiuas
opilõne in epe 7 splene gnãt. 7 lapi
dem in renibꝫ creat. 7 maxĩe si in
talibꝫ passionibꝫ ppanuta inuenerit
aut digestiuã uirtutẽ debilẽ. ¶ Pp̄t
hoc caueãt illi' hũi qbꝫ gssa 7 hũmi
da nã dñat'. sua eni grossicie facile
sbtiles uenas epis opilat. ¶ Si pul-
moni nõ nocet. q nõ transit ad eũ
n̄ q d' ipo ẽ sbtile q uenas pulmois
q̃ ualde late sut opilare nõ poti' ẽ
cũ uinũ dulce ruboĩ 7 claritati ptinet
7 bibitũ fuit qtũ oz. 7 sm q nature
suffic' queniẽs ẽ egritudinẽ exeun-
tibꝫ 7 qbꝫ necessariã ẽ multitudo nut
menti. ¶ Ponticũ uõ uinũ q acerbũ
dr'. duri'. clari. 7 qrui ẽ. tardiq digi
tur. 7 uenas dificili' p forat q̃ dulce.
q dulce calius ẽ. 7 acceptabilioꝫ hẽ
saporẽ. si ponticũ ẽ terestre 7 aspiu

habet saporem. Unde difficile est ad perforan-
dum uenas. nec egestionem nec sudorem
prouocat. non ergo bonum sanguinem generat.
Ventrem tamen et intestina confortat. Vinum
autem insipidum melius est pontico. quia temperatum
est ad comparationem pontici. Unde congruit cali-
das complexiones habentibus. maxime stomacho. parum
tamen nutrit. atque urinam eicit. Vinum for-
tissimum est cunctis calidius. et fortioris ac-
tionis. citoque caput ascendit. et ebullire
et feruescere facit. corporis humiditates. Unde fu-
mus ascendens a stomacho nocet cerebro et
mentemque peruertit. Necesse est ergo ut
caueant calidas complexiones habentes. Nisi
multum fuerit commixtum. quia si multum fuerit
commixtum. et quantum oportet et decet accipiatur.
et secundum quod conuenit etatibus. regionibus et consu-
etudini laudabile. quia grossos dissoluit
humores. et uias uenarum a putredine
mundificat. atque sanguinem clarificat.
Senibus autem et qui eorum etati uicinantur propter
superfluitatis coadunationem in eorum corporibus
est hoc uinum optimum. maxime si purificatum
fuerit uicinum. quia eorum calorem confortat. cru-
dorumque humorum habundantiam dissoluit. Con-
uenit etiam hiis quibus grossi humores et cru-
di collecti fuerint. Diuersitas uini propter
liquorem est. quia aut est subtile aquosum.
aut terrestre grossum. aut mediocre.
Vinum autem subtile aquosum semper inuenitur
cum albedine et claritate. Unde facile in
stomacho digeritur. et uenas perforat. urinam prouo-
cat. ideoque est utile febricitantibus. quia
non fortiter calefacit. nec mentem peruertit.
nullum etiam cerebro uel neruis nocumentum
infert. Et si mistum non fuerit erit melius
maxime ad extenuandam sitim. Vinum ter-
restre et grossum oppositum est subtili aquoso.
Unde stomacho grauat. quia durum est ad digestio-
nem faciendam. et difficile ad perforandum
uenas. urinam non prouocat. et tarde ad caput
ascendit propter suam grauitatem et grossici-
em. idcirco non facile facit ebrietatem.
Est uinum quoddam est odoriferum. quod cito sen-
sum odorabilem in pellicula cerebri stan-
tem perforat propter suam leuitatem. Quoddam est
nullius odoris propter grossiciem et grauitatem
suam. Et quoddam est horribilem odorem habens.
Vinum odoriferum suum liquorem significat
esse temperatum et subtile. omni sordicie mun-
dificatum. perfecteque digestum. Unde clarum
sanguinem generat. laudabilem et mundum.
Cordis ergo confortatiuum. animamque letificat.
tristiciam et angustiam expellit. quoniam mun-
dificat sanguinem a putredine in corde
existentem. propter hoc hoc uinum omnibus etatibus
et complexionibus conueniens est. si accipiatur
secundum quod oportet et quod natura sustineat.
Preterea mutat uicium anime in uirtutem.
Vertit enim eam ab impietate in pieta-
tem. ab auaricia in largitatem. a super-
bia in humilitatem. Ex pigricia in soli-
citudinem. de timore in audaciam. ab
ignauia in facundiam astuciam. et ingeni-
um. Set hoc fit cum temperate et ut oportet bibitur.
Set si usque ad ebrietatem potetur generabitur
super dictis contrarium. quia ebrietas racionalis anime lumen
extinguit. Unde permanet caput uelud nauis
in mari absque gubernatore. et uelut
milicia sine rectore. Vinum uero
nullius odoris. innuit sue fumositatis
grossiciem et grauitatem. et indigestibilita-
tem. Idcirco illaudabile est nutrimenti.
et turbidum et grossum generat sanguinem.
et fumum turbidum et obscurum. qui fit causa
tristicie. Set non cito caput ascendit. Vi-
num autem graue et horribilem odorem
habens est pessimum. nam sui odoris horribilita-
te et grauitate cerebro nocet. et men-
tem peruertit. et neruis cerebrique pelli-
culis lesionem infert. et pessimum generat
sanguinem et maxime si est ponti-
cum.

Expliciat liber iiii. et cetera.

Incipit lib. v. de arboribus et de natura et utilitate fructuum ipsarum arborum. —

Supius i libro sc'o multa de arborib; gnaliter dixi. cu de natura plantaru et reru conti. cultu cuiuslibet gn'is agroru coi sermone locutus fui. Nunc aut i hoc quinto libro spaliter de singlis arborib; e tractadu. Veru qr queda sut ipis coia. queda ppa. primo gnali loquar sermone de cultu oiu i coi. Postea uo dicetur de cultu singlaru arboru. que i nris iueniuntur regionib; sm ordine alfabeti. ut facilius uni cuiq; iueniatur tractatus. Et primo quide de fructiferis dicam. Vltio uo de infructiferis et earu utilitatib; breuiter ptransire itendo. Dica itaq; de fructiferis qd sut. Et de diusitatib; earu. Et quale aerem. Et quale tra desidrant. Et quali plantet. et qn. Et quali isantur. Et quali colatur. Et quali formet. Et quali a nocumtis liberentur. Et de de fructib; earu. quali colligant. et qn. Et quali suari possut. Et qd ex eis fi pot. Et de utilitatib; quas hnt. i corporib; huanis

De arboib; i coi.

Descripcones arboru. et diusitates earu narrare i coi no expedit. qr satis unicuiq; note sut i regione ppa. et p singlaru tractatus iuenitur. Aere uo. queda calidu uald desidrat ut piper. et palma. queda frm. Vt castanee. plime uo tepatu. ut fere oms. Et queda i oi aere uiuut. ut malus pirus. et quedam alie. Et queda desidrat tra ualde pigue. ut morus et ficus. et siles. queda macia sabulosam. ut palma et pinus. In hoc tn oms arbores queniut. qr desiderat tra i supficie sicca. et i uiscerib; huecta ad qr dirigant radices earu. Congrua quippe coi arboru mltu desiderat abu. pcipue corpoa domesticar. quaru sit uetus magni. et plim. singlis desiderat annis. Qualiter aut plantet. et qn. et quali inserutur. sufficienter dictu e i lib sc'o. Colende sut hoc mo. Circa autupnu oportet fode terra circa eas usq; ad denudatoem radicu. et aliqd in poni letaminis. ut hi ipm copta radice qtinue p pluuie fluxu radicib; apportetur. qr si sabulosa e tra. cretient recipiet cretam pigue. Et si nimis cretosa e. eide sabulu fimi loco ponatur. Hi aut no solum stipiti applicada sut. s; trib; q'tuor. et qnq; pedib; circuquaq;. sm magtudine arboru et radicu. et cu terra que ibi primo fuerat qgrue misceat. qr si hoc usq; ad extensione radicu fieret. plurimu arboru iuuametu afferret. ex his eni emendato nutrimto iocudior efficiet arbor. et redit ad ipam aliquid iuuetutis ex tali cibo. pp qr in loco int duas aquas sito optie pueniunt arbores. Aut in loco q e sup riuos. et taliu arboru planior et subtilior e cortex. et rami magis qfortati et ex altati quam alioru. In loco eni de clini ad qd fluit humor de montib; et pinguedo. pp siles humoris habudaciam i uallis uiscerib; optime colitur ager qsit. et nobilitat arbores sua bonitate locus talis. Si aut aliud hri no possit p canalia i ducat riuus. q qnq; clausis ad radices arboru i undet. et reddat tre uiscera huecta. Si aut nec hoc fieri apte possit. neq; tra sit bona. pueniunt arbores cito spissos. et yspidos cortices hntes. q sua spissitudine incremtu et fructum arboris ipediunt exitu. Formand sut arbores. ut ante qr plantent. siquide pua fuit. abra oms circustantes recidant ramusculi. et sola sumitate relicta ponat i scrobe. Si uo magna sit planta oib; psus aputatis ramis. et solo stipite eide relicto plantetur. Si uo fuit i sita que duos hat stipites debilior auferat. ut lecior relictus solus i arbore erigat. nisi sit forsan ficus. ul malus punicus. ul siles q pot unu ul duos aut plures hre qmode stipites p dni uolutate. Cu uo. plantata qprehendit usq; ad teniu

nō putet᷑. nisi forsan loco īcōgruo nasce
rent᷑ ī ea ramusculi ad eo leti. ꝙ sumitati
cui᷒ optatur augm̄tū nutim̄eta sb̄ducāt.
quo casū tales relictis cetis tāquā toci᷒
arbōꝛis minuti tolant᷑. Post p̄ma cā etiā
putent᷑ q̄cūq; in p̄te stipitis nata erūt.
Et tn̄ cōsideracione ad hita. ꝙ stipes erig
atur alt̄ra plus ul᷒ mi᷒n. sꝫ nām arbōꝛis.
et p̄iguedinē ul᷒ macie loci. ut ī pingui et
solo alcui᷒ ī exili dep̄ssius erigat᷑. ubiq; ra
moꝝ diuisio in p̄tes cōgruas p̄curet᷑. Si
stipes sursum direct᷒ nō p̄tēdit p̄ticaꝝ
uinculi᷒ cōiugat. Et si diusus supra trun-
chū in p̄tes nō fecit ramū cui᷒ sūmitas
sursum directa celū aspiciat. ydoneoꝛ
sursum eleuet᷑ ī altū. ⁊ directe p̄tice al
liget᷑. Q si nec hoc quidē fieri potit cōmo
dē. nich᷒ utili᷒ erit quia plantā p̄cidē. ubi
cōueniens ram᷒ nasci sp̄at. ut cū natus
erit ⁊ cōualuit. lenib; uinculis uni p̄tice
alliget᷑. ut ꝙ sponte noluit faciat iustiā
iuolenti coactus. De ind᷒ p̄ tēpora ubi ra
mi nimiū spissi aut scabri. aut nō cōue
nientib; nascant᷑ locis duris ⁊ acutis fe
rametis ab arbore recidant᷑. Et si aliquā
celi plagā desp̄ntes ad quasdā se cōferē
tes cōtulerit ap̄tio p̄posito reuocari. de
s̄tū locū inhitare cogat᷑. Si nō suphie
ns huōꝛ se plātā nō diffundens ramos
ī altū extulit. ī eo recidatur loco ubi frag
sit cōueniencī᷒ p̄cessura. Sic ḡ. ab adolescē
cia ei᷒ usq; ad debitū cōplemtū p̄curetur
solicite. ut stipes ī ramos. ⁊ rami ī uir
gas. ⁊ uirge ī fragra. fructifera dīdāt᷑.
De ind᷒ cū minorata uirtute. ac sucedēte
senescētis arbōꝛis ī potencia pondē fruc
tuū rami rūpūtur. ac huōꝛe dficiente
arescūt. ⁊ fructū alt᷑ni tantū p̄ferunt
āṅis ā putetur ab ea oīne ramoꝝ sup
fluū ⁊ ī portabile pondus. ut nō totus
huōꝛ necesario. s̄ p̄s p̄oci᷒ in sbaꝫ cōūta
tur ramoꝝ. ⁊ alia nutrim̄eto fructuū
ne p̄eat tribuat᷑. Considerari aut oꝑtet

quantitatē nutim̄eti ꝙ pōt p̄stare loci᷒
ipi᷒ arbōꝛis. ī ea ēi p̄porcione oportet d fal
cari d ramis ⁊ uirgis ꝙ nō relinq̄tur.
nisi tot ꝙ nutim̄tū sufficiens possit sug
gere ex loco. Et si ita nō fiat erūt arbo
res ī altern̄i᷒ āṅis s̄entes fruct᷒. ⁊ nō
satisfaciet cultoꝛi ad uotū. ¶ Dicte aūt
putacōēs ⁊ formacōēs fieri possūt ab inicio
nouēb̄s usq; ad finem marcii. ul᷒ ut nata
lius ⁊ mag̃ p̄p̄e loquar a tp̄re casus folioꝝ
q̄ñcūq; ī h̄us que frondes amittūt. p̄t ge
lidū acumē usq; ꝙ īcapiūt pullulare.
¶ Accidit q̄nq; nouellis plantis. ut q̄i are
scant p̄p uehemēciā. ⁊ ī tēp̄ranciā estus
solis. quib; sb̄ueniri oꝑtet fossiōe ac irri
gacione freq̄nti. obiectis ā defendant᷑ u
bracculis. ut stramībus ad plantā ligatis
ul᷒ luxuriosis ⁊ frondētib; erbis. ul᷒ uulsu
sa ēplentur argilla. ul᷒ sepo aut oleo ul᷒
ūguēto frido regio corticis liniat᷑ aūst
lis. ¶ Formice p̄t᷑ea plantā. ul᷒ in sitā te
nerā cōualescente ī uadē cōsueuerunt. ⁊
ī frondib; q̄brdā aleis ḡnatis uimiculis
folia cōtrahere ramusculoꝝ ⁊ ī p̄edire aug
m̄tū. Cui subueniendū ē. ut recisis foliis
que lesa ⁊ cōtracta p̄spicias minima q̄ ī sum
tate cōsistūt. aūmicul᷒ diligent᷑ manuū
seu digitoꝝ cōstrictōe purgent᷑. quo facto
ab ei᷒ ī p̄rtunis hostib; plantula liberata
ī altū tute cōscendet. et ne plantis p̄uis
ul᷒ magnis. aut ā frūctuū lectoꝛib; ascē
dentes formice p̄stāt. aut aliā īferāt
lesionē. eisdem ne sursum rite possint
tale obstaculū faciant᷒ sicut p̄otulaca cū
aceto media p̄te p̄mixtū p̄cepit paladiu᷒
debere ī fundi. ul᷒ uini feces truchū arbo
ris asinii. aut rubea cū pice liquida. s̄
modestē. parbōꝛis noxa. ne idē ꝙ p̄reme
dio exibetur. fiat uenenū. ul᷒ ꝙ qd᷒ p̄un
meli᷒ uellus lane. aut lini. ul᷒ feni. aut
palee q̄ntitas circa plantas in altioꝝ dēq;
reꝝ p̄te ligetur ī feriore sparsim ⁊ q̄i
p̄ectinata pendente. ul᷒ fiat uas figuli

rotundu ⁊ latu. ī cui⁹ medio sit aptum
foram. p q planta figat. sitq ut aqua
possit undiq sine effusione tene. ut ad pl
anta formice accende no possit. sit ei cap
no⁹ exatus absoluto ipediat accessu. ⁊ ī uit
ab arbore demabit. ¶ Alii dicut. q si arbor
cordula sinca uncta oleo cingat. formicar
ipeditur ascensus. ¶ Pre oib aut caue
du e ab aialiu ī gssu. qm illa plurq plan
tas rodut. ex quo planta plimu qtstatur
et qnq arescat. aut nodosa efficit nimis.
ita q sbam ei⁹ crescere impedit. ⁊ fructifi
care no pmittit. Qd si e ī tali loco q ab
ingressu aialiu dfendi no pot. astiro eide
ꝯgruo palo. spinis pungentib⁹ muniat.
¶ Contra īpulsus ⁊ rabie uetor qbus noue
lle ī sicres. ⁊ maxie ī locis eminentibus
site facile dissipant. Vnicuiq uge ī site
queniens ad muculu spissis uinculis
alliget. ⁊ si facta fuit ī sito fisso trucho
duplici tu ad uitorius relinquat estate.
Surculus uo int cortice lignuq dspoi
tis. tutu e eas t̄b⁹ anis sb ramiculor
custodia remanere. ¶ Oportet aut ī ea
arbore atendere. ne spuria ī arbore nata
aut ex radicib⁹ iuxta stipite erupena adi
mittatur qm illor nutimetu sbtrahit
arbori. ⁊ cu qualuerit ⁊ multiplicata fu
erit arescet arbor. pmu quide ī ramis.
postea ⁊ ī stipite. Oportet ig talia ī pnci
pius amputare. Amputanda sut ⁊ qcuq
ī ramis arruerit. ne uicina sibi corrupat
arbo⁹ mbra. ¶ Accit ⁊ qnq arborib⁹
et agris q huor supfluus ī digestus ad
pte expellit cutis. ut ī hoibus ⁊ aialibus
plurq uidem cui⁹ putrefactio umes gnat
qui arbores salute neq psecunt. Ideoq
cu ī aliqua parte stipitis cortice tume
fieri uides ī eo locu scand. ut inde huor
noxiu⁹ elabatur. q umes ia cauit unito
ferreo eos ind curabis auferre. Si uo ppen
deris ī plurib⁹ locis huorib⁹ ī digestis
⁊ fluidis cortice ī eade eunde ī glbda scan

de locis ab alto stipitis usq ad yma ut
putrescencia ī ipo durescat. ¶ Si langui
da e arbor ut fructus umiculosos aut la
pidosi gnis ferat. uito forsam huoris ama
licia tre. ⁊ qualitatis ei⁹ pdeuntis sblata
tra circa pte radicu alia melioris addat
saporis. Et pforato circa tra stipite cuue
ex quercu foram ī pmat. q ⁊ ageo puto
cu ī arbore adeo nutimetu habundat q ca
lor nalis eius qi extintus. diminuta di
gestioe succu ī spissare no pot. ad debitam
fructuu gnone. ideoq luxuriare cogit
ī mltitudine folior. ¶ Si ⁊ nascuntur
sup arbores alie plante capillares uirids
studiu e aut ind aliquid dospyditate cor
ticis rade ⁊ depone uiridia de sup nata.
et sepi⁹ stercorare radices maiores. ⁊ in
finde eas bn apte. ⁊ ī pone lapid ī fissu
ram. ut melius attendo possit restaura
re tpr humido siti qua ex ariditate agri
paciunt. Si aut tra nimis ꝯculcata
e. aut magnas ht erbas ⁊ pfundas ra
dices hntes plimu gnat ipedimentum.
ꝯsolidata ei ultra modu tra no pmictit
ad radices descendere humore. ⁊ sua ꝯpss
sione īplet ⁊ obturat poros radicu. ut a
trahe nutimetu no possit. impedit ⁊ eua
poracone q ab īferiorib⁹ fit ad radices p
tinge. eo q uapyrus debilis calor tantam
uirtute spissitudinis loci penetrare non
ualet. Huic aut ipedimto fossione suc
currit. no aratro. qm aratri ꝯtinuus
sulcus mlta īfert radicib⁹ lesione. Hebe
aut magne que radicib⁹ usq ad yma pn
gut pripiut nutimetu arborib⁹. eo qd
hnt radices molles. ul molliores ⁊ rari
ores qua arbores. ⁊ io cicius trahunt
nutimetu. Oportet igit eradicari illas
⁊ radicitus euelli. Si forte ex loco dnu
dato penit⁹ ab erbis min⁹ delectabiles
eficietur. dimicti possut gramia sbtilia
sicut fila. que no nisi de suprema supfi
cie nutimetu trahut. Haz eni gminu

nocumētū. aut oīo nullū ē. aut nō tantū de quo sit curandū. ¶ Plurimū ꝛ nocet ꝑ arboribꝫ erucarū genꝰ. folia ꝛ q̄d quid uiridi tatis ē ī eis corrodēs ꝛ flores dissipans. ut oīo fructꝰ ꝑeat. Igit̄ ī decēbri ian. ꝛ febrū. ꝑuaꝝ oua que sl̄ sup rameull' q̄bꝫda telis ī uoluta. ꝑus q̄ nascant̄ optime colligat̄. ꝛ ī igne cremitur. q̄r ꝯculcatōne aut ꝯtussi one uix oīa deleri possūt. ſꝫ ignis cūcta ꝯsu mit. ¶ Accit ꝛ plurimūq3 piris ī decrepita etate. ut duricie corticū radicis attrahere nutrimētū nō possūt. sufficiēs ad nutrimētū arboris ꝛ fructuū. q̄r seq̄t̄. ut alterꝫ. aut rarioribꝫ ānis ferat fructū. Mandat ergo. ꝑ mediū ꝯ̄ssiores radices arboris. ꝛ ī fissurā ne claudi possit. fluuiales ī mitant̄ lapilli. ut humor ī t̄ra sufficient̄ digestus. q̄ ꝑ ꝯpaciū cortice sꝫ intrare nō poterit. ꝑ fissuras aptos ī grediat̄ meat̄. ramoꝝ ꝛ sup̄fluus adeo mi nuat̄ nūs q̄ sucus actractū sufficiē possit. nutrimēto fructuū ꝛ ramoꝝ. ¶ Arboribus iḡ. ꝑ dc̄is mōis excultis si agꝛ ē nimis humid ꝑ feret arbores fructꝰ uermiculosos eo q̄ humidi ꝯceptū ī digestū ꝛ mollit̄ passū. putrescit in t̄rā. aqua putredine cū subtile humidū uapore ī capit aīal de gn̄e uermiū pcreatur. q̄ postea arboris fructus corrodit. ꝛ ī utile reddit. Cui' signū ē q̄ semꝑ ī loco seminis ubi subtilior ē humor uermis generat̄. oportet iḡ. si possibile ē. ut ꝑ porto nali exsicetur locus. ut plante nō ultra modū cibentur. Si aūt forte facile fieri nō potit ꝑforent̄ stipites arboꝝ iuxta t̄rā ubi ad stipitē iu gunt̄ radices maiores. ut ꝑ foram stillet̄ humor sup̄fluus. ꝛ tūc cūabūt̄ fructus. si aūt eꝯ ꝯ̄rio aridus ē loc'. ꝛ ꝑpetate hūg hiemi. ita q̄ cultu curari uix pōt. arbores eficient̄ spinose. ꝛ fructꝰ afferēt ꝑuos. et aridos. ꝛ ī ꝯ talibꝫ locis plante ꝑ cadend sūt. ¶ Fructꝰ colligūtur sine ramoꝝ fractura. ꝛ colligentes euitato casu ꝑcipiti ī arboribꝫ quaꝝ fructꝰ ꝑticas nō excucūnt̄. si rami alciores debiles ꝯ̄grius funibus

cū forcioribꝫ aligent̄. Inferiores uō. longi⁹ t̄m q̄ sufficiat scalionibꝫ erectis fructu ex onerent̄. ul' habitur ꝑtica fortis nō mltum longa cū uncino ferreo ab utroq3 capite b̄n firmato. cui' unū caput ad ramū ī ferique debile colligēdū ꝑ̄catur. Aliud uō. ad ramū supiore forte ubi meli' aptabit̄ ꝯfirmetur. cum ipō ꝛ possūt rami colligēdi trahi. ꝛ retti ī aliqua ꝑte cū opposito unco firmari. ꝛ colligi sine ꝑiculo collectoris. ¶ Legūt̄ aūt fructꝰ. ꝛ ꝑcipue pira diuisis t̄pibus ſꝫ diuisitate maturatōis eoꝝ. extimo tunc legant̄. cū odore. colore. ꝛ sapore sibi arboris maturitatē fatent̄. q̄ si aliquātulū ante legant̄. videlicet cū ꝑ̄a maturitatis indicia apparuerit. diebꝫ ꝑ̄ilibꝫ ꝯ̄suabūt̄ ad usum quā hīi ꝯfuerīt ultima maturitate ul' ma turacione collecti. Qui uō ī fine maturitat̄ autūpni ad usum ueris. ul' saltē yemis ꝯ̄ uaturi. otūbꝫ mēse legant̄ sereno ꝛ sicco t̄pr̄ existente. cū luna siu fulgoris quarta patit̄ etate. Et h̄ de arboribꝫ ī cōi dixisse sufficiat. De amigdalo. Rubrica.

Amigdalus ē arbor satis nota Et ei' quid diuisitates ī fructu due sūt. q̄m quedā faciūt fructꝰ dulces. quedā amaros. dulces usui hoīm ī cibū ꝯpetūt. Amara q̄ sūt caliores mag̃ ꝯpetūt usui medicine. Itē quedā sūt ꝯ̄ssū ualde ꝛ durū hn̄tes corticē. quedā subtilē. Et quedā amigdala sūt lon ga. ꝛ quedā rotūda. Et quedā grossa. q̄dā ꝑua. Eligenda sī ꝯ̄ssa rotūda sbtilem corti cem. seu testā habencia. ¶ Amat̄ aerem calidissimū licet ꝛ ī t̄pato ꝑ ueniant. quia ꝯsueuerīt matūe florere nā ī t̄ris calis mltū fructū ferūt. ꝑ habūdanciā sui humo ris. Vt ait albertꝰ. In t̄ris aūt frigidis ī spissat̄ ē sucus ei'. ita q̄ fructui nō ē abile et iō ī t̄ris mltū friis aut oīo ꝑeit. aut paꝝ ul' nichl fructificat. Et fructꝰ ei' nō diu durat in t̄ris frigidis natis. ꝛ ē etiā infreq̄nt. ita q̄ ex ipō nō orītur planta. et iō in t̄ris friis oportet plātari ea que de

terris calidis sunt allata. Terram duram siccam
et calculosam desiderat. licet in mediocri pu
ra terra satis apte proveniat. Sed in nimis aquosa
modice. vel nullius utilitatis existit. Amig
dalus seritur Januario. et februario. et novembri. se
mine et plantis que de matris radice tolluntur.
Sed in hac arbore genere nil utilius est quam semina
rium facere. Fodiemus quoque altum secundum albertum paladi
um uno semipede aream. vel secundum albertum duobus
pedibus. mihi autem unius pedis fossio satis suff
iciens esse videtur. deinde in ipsa area. seu se
minario obruemus amigdalas mense aprilis. .iiii.or di
gitis. ita ut cacumina figamus intra spatio
inter se binorum pedum. vel unius solummodo separata.
Sed ipsa amigdala ad ponendum grossiora legamus.
et nova non nimis grossam testam habencia. que
ante quam ponamus mulsa macerentur multum aquata.
ne germen extinguat ex multo melle mordicata.
Aliqui eas nuces prius liquido fimo per tridu
um macerant. deinde die ac nocte eas stare
paciuntur in mulsa. sed que suspicione tamen possit
habere dulcedinis. Terra autem seminariis habe
letamen admixtum. Cum et multum proderit si et
sabulum misceatur. ut terra sit soluta et mollis.
Cum vero in seminario disposita erunt. si siccitas
intervenerit. ter in mense quiescenti aqua rigemus
erbis circumnascentibus sepe purgetur. Est autem
diligentis cultoris unicuique nuce eius ponere
signum prius infigere. ut seminarium sine lesi
one germinum ante quam supra terram emine
ant fodi possit. Proderit et multum semi
nario si ante quam in eo ponatur amigdala.
terra nova que subtus fuerat de super ele
vetur. et optime pulverizata semina recipiat.
Cum in seminario adoleverint. duobus annis
elapsis predictis mensibus transferantur ad locum
ubi perpetuo stare debebunt. Statuende autem
sunt. ut a meridie spectent. viginti vel .xv.
pedibus ab invicem separate. Inseritur mense
decembris. et ianuarii. et locis frigidis. februario. si surculos
colligis et condias ante quam gemmet. Utiles autem
sunt qui de summitate sumuntur. sub cortice et in
trunco inseruntur inserere et persico. et in pruno. sed

eius in sito non est ita utilis. ut sato. ut ait albertus.
Primo anno quo plantatur ut optime conva
lescat a mense februarii usque ad octubrem singulis
circum fodiatur mensibus. et ab erbis ibidem nascen
tibus liberetur. vel quanto ad minus in certo tempore.
cum terra non nimis mollis sit. sed talis quod in pulve
rem aliquid humoris habentem possit converti. se
quentibus vero annis ter vel bis ad minus circum
fodiatur. ut ymbres super venientes accipere
possit. qui conculcata in unum terra denegatur
eidem. Tempore autem florum non fodiatur. quia
flos eius facile fossura excutitur. ut idem dicit.
Si terra eius macra fuerit in autumpno effossa le
tamen accipiet. Si nimium sabulosa convenien
ter lapides et letamen et cretam accipiet.
Formari autem debet. ut supra dixi cum in communi de forma
cione arborum locutus fui. sit autem uno solo sti
pite contenta. quod a sex pedibus usque ad octo ex
igatur altera. usque ad primos ramos. Eidem
multa nocumenta contingunt que aliis arboribus
pluribus cumque evenerunt. et earum cura superius
est sufficienter in sita. preterea tamen accidit eis si rodan
tur quod fiunt fructus earum amari. et non plurimum
a pectore sunt fruande. Item cum timetur ne pruina
ledatur. nudantur radices earum ante quam floreant.
ut marcialis asserunt. Albertus vero addit quod la
pidibus parvis albis cum arena grossa ponatur.
Et si de pruina non timetur arena subveniatur.
et reponatur humus. teneras nuces creare dicit
paladius. marcialem asseruisse. si ante flore
radicibus ablaqueatis aqua calida per dies aliquot
infertur. Ex amaris dulces fiunt si circum
fosso stipite tribus digitis fiat a radice cavi
na. per quam noxius humor exsuccet. vel medium
terebretur truncus. et melle ligni cuneus
in primatur oblicus. vel si circa radices eius stercus
porcinus infundas. Ut paladius ait. Confi
xa clavus multis plurimum iuvat ad fructuum
et maxime si aurei sunt. Ut ait albertus.
Si feraces non sunt. cede cuneum terebrate ra
dici ingerimus. vel sit silice infarcimus. ut cortice
tegente claudatur. hec arbor hoc habet proprium
quod in senectute plus fructificat eo quod humor

eius tunc a calore non exsiccatur sicut in iuuentute. ¶ Fructus eius colliguntur perticis excussi. cum maturi sunt. licet acerba adhuc teneri appetantur a mulieribus. et maxime pregnantibus cum multa auiditate. Matura autem sunt amigdala cum cortex circa testam existens aptius separatur ab ea. decoriata autem si aqua salsa lauentur candida fiunt. et plurimum duratura. Si et sine aliqua industria uel cura seruantur in longum si fuerint exsiccata. Si difficulter corium amittunt paleis obruta continuo relaxabunt. ¶ Ex uirgis amigdali fiunt optime uirge clauarum quibus utuntur milites. Item ex stipite ipsarum iuxta radices fiunt fortissimi macii. ad findendum ligna. ¶ Amigdala dulcia calida sunt. et humida in medio primi gradus. Viridia tenuiora et laudabiliora sunt quam sicca. propter humiditatem. id circo sicca in aqua calida una nocte excorticata iaceant. fiunt in actu uiridibus similia. Et si uiridia prius quam habeant apturam edantur. gingiuas confortant. et stomaci calorem infrigidant. Temistites idem affirmat. et addit quod caput grauant. caliginem nutriunt. Venerem accendunt. sompnum faciunt. et ebrietati resistunt. ¶ Amigdala amara calida et sicca sunt in secundo gradu. ualet contra tussim de frigiditate cum zuccaro ad reprimendam eorum amaritudinem. Oleum ipsarum ualet contra surditatem. et saniem in auribus inmissum. Item ualet contra lumbricos cum farina lupinorum super umbilicum positum. Item ualet ad menstrua prouocanda cum trifera magna subpositorium factum. ¶ Auicenna dicit quod amigdala amara sua proprietate interficit uulpem si cum aliquo cibo comedantur ab ea. Item conferunt posita super pannum et lentigines. et acatices et pausiones. et aplanat contractionem faciei. et cum radice cocta et linitur super pannum est medicina fortis. Et cortex et folia sunt mundificatiua. et extenuatiua. et mundificatiua. et sanatiua ut dicit diascorides. Et comedere amigdalas dulces impinguat. Galienus uero dicit quod aperiunt opilaciones in epate mirabiliter aptiores amigdali amara. De auellano.

d auelano.

Auellane note sunt. Ex his quedam sunt siluestres que nascuntur in nemoribus. quedam domestice. Siluestres sunt parue saporose grossam testam habentes. domestice quedam sunt rotunde grosse. et quedam longe. ex quibus longe saporosiores sunt. et cicius maturantur. omnes tamen maturitatem fatentur cum a suis folliculis spoliantur. et cum fuerint siccate possunt diu seruari. ¶ In omni fere aere proueniunt. loco gaudent macro. frigido. humido. sabuloso. licet in omni fere genere terre nascantur et qualescant. ¶ Ponende autem sunt nucibus simus. nec amplius duobus digitis terra super eas ducenda est. Melius autem plantis et sobole proueniunt. mense februario plantande sunt. licet mense marcii. octubri. et nouembris plantari possunt. et qualescunt. ¶ Auellane sunt calide et parum sicce. et nucibus frigidiores et ponticiores. earum enim corpora sunt solidiora et spissiora. unctuositate carencia. Propterea plus nucibus sunt nutritiue tardiores tamen ad digerendum, et ad descendendum ex uentre. Inflationem in corpore generant. maxime si cum interiori corticula comedantur. ab lata ea fiunt utiliores digestibiliores. et ualent antiquam habentibus tussim. Pipere si pistate cum melle esui dentur. Item eorum cortex est stipticus et stringit uentrem. De berberis. Rubrica.

Berberi est fructus cuiusdam arboris parue. ualde spinose. sicut arbor maligranati. et sunt rotundi tales ut fructus spine albe. aliquantulum oblongi. qui sub nigri. ¶ Plantantur ut mala punica. ¶ Frigidi sunt et sicci in. ii. gradu. Valent contra febrilem discrasiam. Sirupus ex eis et zucaro fictus. Contra calefactionem epatis puluis eorum cum suco solatri conficiatur. et epati apponatur. ¶ Auicenna dicit quod sunt fri. et sic. in .i. gradu. dicit etiam quod sunt uincentes coleram ualde. et abscidunt sitim ualde. ¶ Huius fructus arbuscula optima est pro sepibus. et clausuris si habetur plantarum copia. que quidem per satores fructuum uel seminarii facile haberi potest. De ceraso et marmo.

Cerasus est arbor nota. et desiderat aerem frigidum. aut temperatum. Calidum uero

subsistere non pot. In tepidis tamen regionibus
prima proveniunt cerasa. Montana vel in collibus.
vel prope montes constituta regione letantur.
Solum autem desiderat potius humectum. Que
dam sunt dulcia. et hec magnam faciunt arborem
et sua sponte directe sursum ascendunt. et hec
proprie dicitur cerasus. Alia non sunt valde
acra. et hec valde minorem faciunt arborem. et
sursum non diriguntur. sed solummodo platam
diffunduntur. et hee vocantur marene sive
marasche. que multas plantas in circuitu
faciunt. super radices. ad plantandum habil
es. Plantatur semine eius posito tempore nove
bris. vel octubris. Virgula in ipsis pastinato
posita. affirmant a paladio facile in arborem
profecisse. que autem seminibus plantate fuerint
predictis mensibus transplantantur. Inseritur
mense novembris vel sine [illegible] sit extremo ia.
Ego autem inveni eius insitionem factam tempore feb.
et marcii. optime provenire. licet melius
sit eius et omnium arborum gummam habentium insito
quando gumma. vel humor non dum est vel fluere
desinit. Varo autem scribit. quod in futuris
temporibus brumalibus. hoc est a die duodecimo de
cembris. usque ad kalendas feb. Inseritur autem op
time sub cortice et in trunco sciso. et in summita
tibus eius. Sed qui in trunco inserit omnem
lanuginem auferre debebit. Inseritur in se
in pomo pruno, aut platano. et ut quidam
dicunt in populo. Amant scrobes altas et
spacia largiora. videlicet triginta vel quadra
ginta pedum. assiduas fossiones. Putari
in eis putrida et sicca debebunt. et que densitate
artata protulit ut arescat. Fimum non ama
t atque in eo degenerat. Formantur ut stipi
tes dulcium ab octo pedibus usque ad duode
cim erigat altera. plus aut minus secundum quod
in leto solo fuerit. vel exili. stipes vero mare
narum acrum sex pedibus vel circa elevetur
altera. Si cerasus humore concepto putres
cat. in trunco foramen accipiat. Si formice
vel alio modo ledantur. ei subveniendum est
ut supra dixi cum locutus fui de arboribus

in eo. Cerasa non aliter quam in sole siccata ser
vantur. Ut sine ossibus nascantur. sic fieri
debere asserit martialis. Arborem teneram ad
duos pedes tendens. et eam usque ad radicem
findes. medullam partis utriusque ab radere
ferro curabis. et statim partes utriusque in ma
lo stringes et oblinies fimo summam partem
vel creta. vel laterum divisuras. Post annum
solidatur dicta cicatrix. hanc plantam surculis
qui adhuc fructum non attulerint insiris. et ex
his absque ossibus poma nascentur. Cerasa
dulcia cito de stomaco descendunt. et earum vinum
tamen stomaco est parum. Et pontica faciunt contrarium
harum. Acetosa vero. desiccant plus quam pontica.
et cum hec incidunt et conferunt stomaco flatico pleno
superfluitatibus. Diascorides autem dicit. quod
humida molliunt ventrem. et sicca retinent eum.
Et gummi eius cum vino et aqua mixtum curat
tussim antiquam. et meliorat colorem faciei.
et acuit visum. et provocat appetitum. et cum
vino solo confert lapidi.

De castaneo.

de castaneo.

Castaneus est arbor nota. Ex his quedam
sunt domestice. quedam silvestres. Et dome
stice quedam sunt mediocres fructus facientes
qui castanee dicuntur. Et quedam faciunt fruc
tus valde grossos. quos mediolanenses marones
vocant. Diligit celi statum frigidum. et tepidum
non recusat. Si humor affuerit delectantur clivis
et opacis regionibus. ac maxime a septentrione
versis. Amat solum molle. ac solutum.
non tamen arenosum. et in sabulo non proveniunt si
humecto. Terra nigra. illis est apta. et
carbunculus. et tofus. diligenter infractus.
In agro spisso et rubrica vix. proveniunt. in ar
gilla. et glarea non possunt nasci. Serit
plantis que sponte nascuntur. et semine. Sed que
plantis seruntur. ita egre sunt ut biennio
de earum vita sepius dubitetur. Serende autem
sunt grana castaneis sive nucibus novembris et decembris
et ian. et feb. eligende sunt castanee ad
serendum recentes. grandes. mature. Set
ita faciendum est. ut duret usque ad feb. Casta
nee in umbra siccentur expanse. tunc in angustum.

et siccum locum translate cumulateque diligenter fluuiali operiantur arena. post dies triginta eas arena remota in aquam frigidam mittes. que sane sunt merguntur. que super natant. non ualent.

// silir Item quas probasti obrues. et post triginta dies iterum probabis. et cum tertio feceris ad ueris ita tamen serere debebis que manserint in libate. Aliqui in uasculis seruant arena pariter immissa. Pastinari ergo locus debebit qui huic deputatur arbusto. altitudine pedis unius. et semis uel duorum. uel totus. uel sulcis in ordine dispastinatis. aut etiam aratris resolui. qui fimo saciatus. et redactus in puluerem castanearum semen accipiat non amplius pedis dodrante demersum. Unicuique semini pro nota surculus debet affigi iuxta simul tria. uel quina ponantur. et inter se quatuor uel quinque pedum spacio separata. quas cum transferre placuerit binas plantas transferre debebit. Ita tamen quod in nemoribus spissiores. in agris uero seminariis rariores plantentur. scilicet sexaginta pedum distantes ut possint plantam conuenienter diffundi. locus tamen de ductu aliquid liquoris accipiat. ne in sicciori humor limo gemmam extinguat. Inseritur mense martii. et aprilis. et madii. in se. et in salice. sed in salice tardius prouenit et maturat. In cortice inseritur ad bucellum hoc modo. precidantur arbores nobilis generis et cum sequenti anno pullulauerint ad modum populi. colligantur surculi antequam gemmet. et in frigido et umbroso loco seruentur obruti. ut postmodum de mense aprilis et madii habeantur. et tunc ex eis commode fiet insitio ad bucellum uel more emplastri. Quod si multas fieri insitiones oportet ex surculis infendis multi fiant bucelli cum gemma longitudinis et latitudine unius digiti grossi et plus. deinde in caso surculo in fendo in loco congruo. et cortice in tres uel quatuor partes fisso. eligatur surculus equalis stipiti quantum de primatur inferius quod equetur. et cortex eleuatur unius buccello formetur. et quod excoriatum est super buccellum totaliter incidatur. Nouum castanetum circumfodi debet assidue mense martii. et septembris. Incrementum melius et maius acquirit si putatoribus adiuuetur. In nemorosis locis de spissius. In agris uero qui seminantur alacius in eis rami formentur.

Castanee colliguntur cum pro maturitate de riciis suis decadunt in terram. uel cum in eis apparere inceperint exeuntium pericis et collecte cum riciis in aceruum uno sepem rotundam in modum precorum eo acuantur. et cum sit in cartara quibusdam diebus steterint aperiuntur. et hee meliores quam predicte sunt. ad seruandum uirides. quia usque per totum marcium possunt uirides seruari. Sed alie que mature ab arbore cadunt. usque ad quindecim solum dies non seruantur. sed ad fumum posite ut siccentur diu seruari possunt. et sapidiores esse dicuntur. Seruantur uirides in sabulone. ut dixi. uel in cratibus ad fumum duobus mensibus posite. ut postmodum siccate mundentur. et diu seruentur. Lignum castanee optimum est in domibus. et mirabilis durabilitatis sub terra. et ad pluuias extra tecta. et propterea fiunt optimi pali pro uineis et pergulantis. et ex eo fiunt optime uegetes et tune et uasa in quibus castanee sicce seruantur. Castanee secundum ysaac. calide sunt in primo gradu. et sicce in secundo. significatio caloris earum est dulcedo earum. et sapporositas. et ponticitas innuit siccitatem. et ad digerendum satis sunt faciles. et nutribiles. non multum stiptice uel diuretice sunt. quia assellentes carnum corpus rarificant. Et si in aqua elixentur. quia earum complexio temperatur ex aque mollicie et humiditate sunt boni chimi et congregatiue. et siccitate pectoris et corporis temperamentum. et urine difficultate dissoluit. Colerici eas cum zuccaro comedant. flatici uero cum melle. Item hee secundum medicina uirtute habent laudabilem. quia ab hominacionis et uomitus constipatiue sunt. Ieiuniique intestini confortatiue. Cataplas[ma] quoque ex eis cum ordei farina et aceto siue uino factum et super mamillarum tumorem positum eis potenter auxiliabitur. Castanearum uero corticibus ustis et puluerizatis. et cum sappa temperatis capitique adolescentis in modum cathaplasmatis positis earum capillos confortat. et augmentat. et

ꝯtra alopiciā ualet. Auic. dicit q castanea ē absterſio ⁊ iflacio i uētre īferiore. ⁊ ſtipticitas. ⁊ ꝯfortat mēbra ⁊ ē tarde digonis. ſet ē boni nutrimenti. Si ergo cū zucharo misceat ei nutrimētum est bonū. Gal. dic q ē nutribilioꝛ oībꝫ gn̄is adeo q ē ꝓxima gn̄is panis.

Coctanus siue citonius est. de coctano.

arboꝛ nota. Et ex hūs quedā sūt que faciunt pira citonia. ⁊ hee arboꝛes maiores sūt. ⁊ minoꝛa hn̄t folia. Et quedam sūt arboꝛes mīoꝛes ⁊ latioꝛes hn̄t frondes. quaꝝ fruct ꝓpe uocant coctana siue citonea. Amat locū frīm ⁊ hūectū. si i tepido statuant. opus ē illis irrigatiē. ferut tn̄ statū mediocris ſitus. int naturam frigoris ⁊ caloris. Et i planis et i diuibꝫ ꝓueniūt. mag tn̄ i clinata ꝗeta deſiderat. Terram deſiderant ſatis pinguē. ⁊ i ſoluta mag quā i creta letantur. Plantant plantis cū radicibꝫ iuxta ipās arboꝛes īuentis. Itē i altis ⁊ racamib. in locis calidis de mēſe octubris ⁊ nouēbris. frigidis uō de mēſe feb. ⁊ marcii. tepatis utroqꝫ tp̄e poſſūt ſeri. Ita longe ponēdi ſ̄ ſm paladiū. ne altera quaciente uento ſtilliadiū tangat alterius. Inserunt̄ feb. i ſumē meliꝰ i trūco quā coꝛtice. i ſe ipāſ. Inſantur aūt nouelle arboꝛes gly ſuacis i coꝛtice ē. Si maioꝛ ē circa radicē meliꝰ i ſitur. ubi coꝛtes ⁊ ligniū bn̄ficio ſoli ad erēus hūeſat. Itē recipiūt in ſe ſurculis ꝓpe oīs gn̄is. ſ. punici. ſoꝛbi. oīm maloꝝ que melioꝛa ꝓducūt. Cū minoꝛem uinet ſtercore. maioꝛ uō cinere. ul' crete puluere ſemꝰ toto āno miſſo radicib. poma in hūs ⁊ cito matura ⁊ maioꝛis ꝓuēt aſſiduus hūoꝛ efficiet. rigand ſūt quoc. celeſtis negat i fuſio ⁊ circū fodiendū locis calis otubꝛi ⁊ nouēbꝛi. locis friis feb. ⁊ martio. Et niſi circū fodiat aſſidue

aut ſterilis eficit. aut ei poma degnant. Formāt ut unū ſolū ſtipite hant quatuoꝛ ul' qnqꝫ pedib eleuatū a tra. putand ſūt ⁊ anocumtis oībꝫ liband. Si circā ē arboꝛ amica equalr mixta aque radiabus debet i fundi q ānis ſinglis fructū cuſtodiet amicus. ſi arbꝛus longe ꝺrogabit etati. Colligūt coctana mēſe octubꝛ cū aduemente ꝓxima maturitate aureo coloꝛe facteit. ⁊ q magis odꝛifera ſunt debet eligi. Si cotili dones ſuſpendant in frigida regione forte durabūt ꝑ annū ⁊ apli. ul' ſuant inter binas tegulas poſitas. ſiluto ex oī pte claudant. ul' ſi defructo in ꝗꝗuant aut paſſo. Alii aūt quemelioꝛa ſūt fici foliis i uoluta cuſtodiūt. Alii ſiccis locis tm̄ reponūt aqbꝫ uēt exdudat. Alii i melle dimictunt i quo gn̄e ꝯdendi ſatis matura eligūt. Alii milio obruūt. ul' in placis ſepata de migūt. Alii naſculis optimo uino plenis in mictunt. Alii dolus muſti i mergūt q odoꝛatū uinū reddit. Ex citoniis ſiūt bone ⁊ ſpiſſe ſepes ſpīnas tn̄ nō hn̄t que ingreſſū aliū iuibet. ⁊ qnqꝫ fructū ferūt. ⁊ inciſe ſatis igni reſpondent. Citonia ut ait yſaac. in gn̄a duo diuidūt. uidelicet i crudū ligneum ⁊ pfcē maturatū. Crudū itaqꝫ ligneū peſſimū ē. q groſſum ⁊ treſtre ē ⁊ duriſſimū ad digerendū ⁊ nichꝭ nutrit. id eo cauitari oīo opoꝛtet. Maturatū ulr frīm ē in fine. i. gd'. ſiccū i medio. ij. ꝓxa ponticitas i eo ul' i eis maioꝛ ē quā i aliis malis ideo ualet ad ſanguinis fluxū. ⁊ egeſtione ac uomitū ꝯfortatiuū ē ſtoi ſi moꝛet in eo. Et ſi comedat ſto uacuo ꝯſtringit uentrē. ſi poſt cibū accipiat laxat ꝗ ꝓmendo ⁊ ꝯſtrigendo os ſtoi. Sz ex hūs qdā ſūt pontica quedā accetoſa. ⁊ quedā dulcia. pontica ⁊ ſtiptica ⁊ frigoꝛa ſūt. ⁊ ad digendū durioꝛa. ⁊ io nō ſūt cū carne ſua edenda. ſi liquoꝛ ei tantū. nā ſtom ꝯfortat ⁊ urinā ꝓuocat. ⁊ egeſtione uomitū nocumtūqꝫ ꝯſtringit. ⁊ ſi cum

carne edatur i generari oportet ut carnis du
ricies auferat uel elixando uel sup aquam calid
apponendo. aut q melius est findantur et abiectis
granis melli i concavitate ponantur et ex cortice
et lino uel stupa. uel q melius est i pasta inuolu
ta i cineres calidos i mictuntur. sic enim erunt stip
tica ualde confortativa. ¶ Acetosa subtiliora
et penetrabiliora sunt. ideo sitim extinguunt. et
acuunt colera rubea et uomitum colicam et egesti
onem conferunt. Urinam prouocant et ui appetitus
augent. Odor eorum uomitum prohibet. et succus
post uinum bibitum de contra fumum salientem
ad caput. Unde dicit Auic. granatonia conferunt
uomitum et debilitati et sedant sitim. et conforta
nt stomacum recipientem superfluitates. et conferunt
dissinterie. et qui sumunt post cibum soluunt
adeo q qui plurimum ex eis sumunt extrahunt
cibum ante digestionem. ¶ Dulcia uero sunt
magis temperata quia calorem habent. Unde
uis est manifesta non uiuere ad sitim extinguen
dam uel calorem. De arbore citri.

De arbore citri.

Arbor citri nota est desiderat aerem calidum.
set irriguis et maritimis locis magis gau
det. quibus humor exudat. ¶ Solum desiderat
rarioris nature. siquis tamen hoc genus arboris i
regione frigida mittere desiderat loco pa
rietibus in iuncto. uel i parte meridianam
uerso disponat hanc arborem. set yemis mensibus
tectum straminis uellet agresti. et ubi estas
refulserit aeri arbor nuda et secura reddatur.
¶ Terram rarioris nature desiderat. Mense
martii seritur multis modis. s. semine. ramo.
talea. et claba. ¶ Si granis uelis serere ita
facies terram i duos pedes fodies. et eidem
cinerem miscebis. breues areas facies ut
utrimque per canales aqua decurrat. In his are
is palmare scrobem manibus apias. et terna
grana deorsum uerso cacumine iuncta constitu
es. et obruta cotidie rigabis. citius proue
det si beneficio aque tepentis utaris. na
scentibus granis semper pura herba runcetur.
post hic trima planta transferri. ¶ Si
ramum uelis ponere non amplius sesquipede

debebitis imergere. ne putrescant.
¶ Claba seri quomodius est que sit manubrii
uel grossitudine longitudine cubitali ex
utraque parte leuiga nodis et aculeis recisis.
set integra summitate gemarum. per quas spes
futuri germinis imineat. diligentius autem
cum fimo bubulo alimentum utrumque quod summum
est. uel marina alga uestiunt. uel argilla sub
acta partis utriusque extrema coprunt atque ita
i pastinata solo deponunt. ¶ Talea et gra
cilior et breuior esse potest. que sicut ut
claba mergetur. set talea palmis duobus
supra sit. claba omnis obruitur. ¶ Alius arbo
ribus non debet admitti talea siue claba
calidissimis regionibus. et per autumpnum po
nitur frigidissimis iulio et augusto. positas
et cotidianis irrigationibus animatas. palladius
usque ad poma et magna incrementa perduci
sse affirmat. ¶ Inseritur mense aprili locis
calidis. maio. frigidis. non sub cortice. set fisso
trunco circa ipsas radices et i piro. et moro.
secundum quosdam. ¶ Gaudent assidua fossione
et hic proueniunt poma maiora. set que arida
sunt rarissime deteriorantur ab scede. ¶ Haec arbor
pomis non caret cum humoris habundantia
maturis se accita substituat. arborum uero etatis
florencia consequitur ordine quondam continue fe
cundantes sibi ministrante natura. ¶ Ferunt auctores
medullas mutare dulcibus si per triduum mul
sa aqua semina ponentia maceretur. uel ouino lac
te. ¶ Aliqui mense feb. truncum obliquo fora
mine ab ymo terebrant. ita ut altera parte
non exeat. ex hoc humorem permutant fluere
donec poma formantur. tunc foramine luto
replent. sitque quod est medium dulce fieri affir
mant. ¶ Poma eius possunt i arbore fere to
to anno seruari. uel i paleis uel melli si inas
cul quibus cuique claudantur. ¶ Poma citrina secundum
ysaac. ex quatuor rebus sunt composita. prima
est cortex. secunda caro. tercia medulla. quarta semen.
Cortex est calida i. i. g. sicca i. ii. quod acuimen
eius odor hostendunt. et tamen substantia dura est et
solida. Id circo non est pectore accipienda. set

si exigua pars eius pro medicina sumatur stomachum
confortabit et digestivam iterum adiuvabit. bonum
quoque odorem prestabit. itaque etiam contra venenum
mortiferum potenter cum vino datur. qui sicut
inter pannos positus eos a tineis conservat in
columes. Item pregnantibus esui datur escarum
irrationabilem appetitum curat. Caro autem
frigida est et humida in .i. gradu. unde est stomachi refrige-
rativa. et ad digerendum difficilis propter eius du-
riciem. quapropter necesse est stomacho ex maturo ante
omnem cibum accipi cum melle et zuccaro. Et
si in medio aut fine prandii edatur fit cum
et materia dure ac grosse febris. Medul-
la vero subtilis est et aquosa ideoque caret nutrimen-
to. sed hec est duplex quia quedam est insipida quedam
acetosa. Insipida frigida est. et humida in .ii. gradu. unde
calorem refrigerat et sitim mitigat. Ace-
tosa. frigida est. et sicca in .ii. gradu. virtutem habet incide-
tem. et tenuantem. et refrigerantem. ideo cum
fit caloris epatis mitigativa. et stomaci
confortativa. virtutem appetitivam excitat. et
acuitatem colere rubee mitigationem prebet.
sitientibus perfecte subvenit. Suspicionem
ac tisicam vel colica cardiaca generata removet.
egestionem vomitumque colericum sedat. Impeti-
gines ac lentigines cum ea fricatas destru-
it. ut testatur quod panni in claustro madefacti
cum ea purificati ad pristinum redeunt colorem.
Semen calidum est. et siccum. in .ii. gradu. quod sua ama-
ritudo hostendit. Ideoque secundum cibum est iniquus.
set secundum medicinam est salubre. aperitivum quoque
dissolutivum. et contra venenum preparatum cum vino.
Frondes quoque ipsius arboris sunt cortiacibus pomo-
rum propinque in vivacitate activitatis. quia sunt odori-
fere et quamdam acuminis habent. de cornio.

Cornus est arbor parva que licet nascatur
in nemoribus. et sit communiter arbor silvestris.
tamen quia domesticata parvulum facit fructum ad
quedam utilem. ideo de ipsa dicam. hec arbor fere
omnem aerem sustinet. Et in omni terra maxime
pingui et humida qualiscumque sit. Plantatur
semine suo et plantulis que cum radicibus iuxta
ipsas inveniuntur. Fructus eius maturitatem suscep-

tum ex rubedine colore nigrum assumpsit. et
facile ab arbore cadit. Ex ligno huius
arboris quod durissimum est. et tenax fiunt
optimi dentes molendinorum. et manubria
malearum. et virge ad triturandum frumenta.
et garmenandi lana et generaliter omnia que ligni
duriciem et tenacitatem requirunt. et ideo utile
est ex eis facere sepes ubi non est necessaria
clausura spinorum. nam hec arbor spinas non
habet. Et quia non habetur ipsarum plantarum copia.
fiat seminarium de semine eius tarde collecte.
et ad solem siccate. seminetur autem de mense
octubris et novembris. Cornia valde pon-
tica et stiptica ad usum cibi non competunt.
sed propter medicinam valent. ad fluxum ventris.
et vomitum constringendum qui fit ex acumi-
ne colere. propter ipsarum stipticitatem et ponticitatem. Item
ex eis fit optimum acetum si pistentur. et cum
fortissimo aceto misceantur. et in panes for-
mata et siccata fuerint et vino cum opus fuerit
ad ministretur. de ficu. Rubrica.

Ficus est arbor nota et eius quidem diversitates
sunt multe. Hec arbor aerem calidum
vel tepatum desiderat. et in mediocriter frigido.
cum hominis auxilio sustentatur videlicet si
est ab oriente et meridie discoperta. et ab ali-
is duabus partibus aliquibus obstaculis munita.
Item non in pinguetur terra eius. ne eam nimis
teneram yems inveniat. et tunc stipes eius
paleis munatur usque ad ramos etiamque li-
gatis. et supra terram circa pedem fimum animalium
recens ponatur. et maxime columbinus.
qui recedente frigore post yemem aufe-
ratur. nisi terra fuerit macra nimis. Et
terram pinguem vel mediocrem desiderat. et
in macra et sicca quedam eius species defendun-
tur. in qua sicciores et dulciores fructus
perveniunt. In pingui vero et humida aquosi-
ores et minus dulces magis quam in spissa.
et grossiores. Plantantur plantulis aliun-
de acceptis. locis siccis mense octubris.
et novembris. tepatis mense februarii. frigidis vero me-
se marcii vel aprilis. Si talea vel cacumen ponis

[Right margin notes:]
set et quanto
minus sunt nigra
tanto magis
pontica

8 ficu.

frigidum vero
aerem valde
recusat.

ultimo marcii ul' i mese aplis cu ei se ui-
dis sucus i fundit. Si tacuu pomis. ra
mu binu ul' trinu ab australi pte decides.
7 sic obrues ut d'isa cacumia t'ra i't uete
uelut tres surculos reddat. ¶ Taleam
sic ponem'. ut ei lenit' ab una pte diuse
lapide mergam' i fisso. legende sut plate
i qbz freques nodus exuberat que uero
nitid' sut. 7 oculos suos plonga inter-
noda distulerut. steriles ee creduntur.
Si planta fici nutas i seminario. 7 matu
ram i scrobem tnsferas. poma gnosiora p
ducet. Scrobes amat altas 7 magna it'
ualla. pp longitudine radicu ei. In locis
frigidis fic' sepam' que cito ueniant ut ate
ymbres gen hoc possit occurrere. Calidis
uo. 7 estuosis ea que sero maturatur.
¶ Ficus insit' mese aplis inter corticem.
ul' si nouelle sut arbores fisso ligno stati
que copiendu e. 7 ligandu ne uentus i
troeant. meliu cphendut si ctra t'ra reci
sa i sant arbustra. aliqu 7 iunio mese
inserut. Varo scribit grea que iuno tpe
inferebant possiut 7 circa solsticiu in seri.
ut sic q dense natue no e. 7 io sequitur
calliore aquo sit ut i locis frigidis ficeta
fieri no possint. aq recenti insite raumai
tenellis. eni cito facit putre. Itaq cani
le signo cmodissime exstatur ea inseri.
Que aut natura mun sut mollia uas aliq
supra ligat un stilet lente aq. ne ?pus
exarescat surculus qua coalescat cu sin
culo cortice integru suandu. 7 ita ex
acuendu ut no demudet medula. ne ex
trinsece ymbres noceant. aut nimi calor.
argilla oblinedu 7 libro ligandu. Cato aut
scribit q 7 p uindemia fic insiri pot. Sur
culus e legendus annual'. Inutiles ei
creditur minoris ul' maioris etatatis. ¶
Ite maclau sine e plaii. 7 ad bucellum
fieri pot. 7 mese madii 7 aplis. Insitur
aut i caprifico. in moro 7 i platano 7 oculus
7 surculus. ¶ Gaudet assidua fossione.

7 ab ucellu ipi pot mse iunii 7 iulii tam

Ciu multu pderit csi p autupnu stercus
apponas. maxie de amaris. ¶ Formant'
ficus i locis frigidis ut unu solu hat stipi
tem ab t'ra modicu eleuatu. sic ei melius
a frigore defendtur. In locis uo calidis
unu ul' ples. du mo no ultra tres ul' qua
tuor stipites hat p dni uoluntate. recidda
sut in ea quecuq aut putida aut male
nata repies. 7 ea racione putanda e. ut
i clinata plata possit expandi. ¶ Truncus
arboris scarificandus e quo loco tumet.
ut possit humor fluere ne umes creet.
qui si creati fuerit uncinis fereis tolla
tur aficio. Aliu solam calce uina laterib'
u mixtu apponut. ¶ Si formice moleste
sut rubea linire. 7 pice liquida mixta cir
ca truncu de indua. Si fruct' suos ueluti
egra erga picat aliqui radia terebratt cuneu
figut ul' securi arbores coru sepe plan
dunt. cu folia capiut pducere fici. Ut
mltu 7 pigue faciat fructu i pnapio.
minus cacumia suma decidimus. Ut
hoc tantu cacum q ex arbores medieta
te pcedit. Ut ficus cito maturet sucu
cepe longioris cu oleo 7 pipe mixto
nunge poma qn grossa icapiunt sub
rubere. ¶ Ficus uides suari possiut ul'
i melle ordinate ne se ctingat. ul' sin
gule intra uidem cucurbita clause
locis unicq cauatis. ¶ Siccant aut 7
suant hoc mo quo capania tota custo
dit. In crabibz ficus expandit' usq ad
meridie 7 ad huc mollis uiglu refundi
tur. tuc calefacto furno ad panis cq'
di modu sbpositis tribz lapidibz ne arde
at qual' i cludat. 7 clauso furno ii bis
cocta ficus fuit. sicut e calida. In p?
tis foliis suis i uas fictile clauditur
bn pictatu densius pssa. 7 obpculo di
ligent' obducit. Si plurius habundauit
crates no possis expauore sb tecto eas
ita ponis. ut sexq pede erigat a terra.
7 eas ad uice solis anis sbiect' uapor

et sed quod ficus sicut est diuisa in uarietate ut fi corum cortia et pulpe siccentur. tunc duplicata in castell' fuant uel loculis. ¶ Alii matu ras mediocriter ficus et densas in cartilibus expandunt totas sole siccandis. et recipiunt nocte sub tecta. ¶ ficus sicce cum pinguedine sua fiunt secundum yspanorum more hoc modo. siccen tur mediocriter et optime refrigerate in uase aliquo conponatur et bene ponderate fuentur. ¶ ficus fisse quas cesenates optimas habent preparantur aliis hoc modo. Colligunt sic grassule mediocriter mature. et ad solem per biduum in tegra dimictuntur. deinde pinguiores scin dunt per medium ex transuerso. et iterum parte inferiori ad solem quasi duobus uel tribus diebus siccantur. et duabus simul in noctis. ac iterum duobus aut tribus diebus ad solem relictis tandem in cesta ponuntur. et iterum ad solem triduo di mictuntur deinde in scrineo per quindecim dies tenentur. et postea iterum ad solem si necessarium uidebitur reponuntur quibus postea refrige ratis in aliquo uase stricte fortiter ponderantur. et caue cum siccantur quod rorem uel pluuiam nusquam tangat. ¶ ficus ceteris fructibus laudabilior ac nutribilior est. sed grossos creat humores. uiridis quedam est cruda non perfecte matura. Cruda non bene matura parum est calida magis grossa propter dominium terrestris partis in ea. unde ypocras. ficus quanto longinq ior a maturitate tanto minus calida est. et magis grossa. perfecte matura calida in .i. gradu. et temperata inter humiditatem et siccitatem. ficus ex tribus rebus componitur consistit. scilicet. ex se mine pulpa et cortice. semine nutrimentum nullum est. ut arene uel lapides. Cortex sic cus est. ut cutis propterea durissimi ad digeren dum. Caro nutribilior solubilior quam existit. ¶ Sicca. uero ficus calida est in principio. ii. gradus. sicca in medio. i. quia obiret calefacit et sitim cre at. et incolicos mutatur humores ceteris tamen fructibus nutribilior est. minus quam in flonis habet. sed si superfluus in sto humores inueniat. dura fit ad digerendum ad corruptionem quod

mutatur. et in flone et uentositatem generat. et pessimum sanguinem. Insuper ficus in cor poris pediculos creat. Si autem humoribus mundificatum inueniat bene digeritur. ac sangui nem laudabilem facit. corpusque mundificat. et pulmonem renes ac uesicam humoribus congestis. Qui uult eius nocumentum uitare ie iuni accipiat. et post ipsas piper uel analium. Et ut laudabilem sanguinem generet. nuces siccas. aut amigdalas manducet. Item secundum medicinam ualet. si cum ysopo coquatur pectus pulmonemque mundificat. tussim diu turnam emendat. gargarizata cum apozima te eius in canalibus pulmonis apostema di soluit. Cocta in uino si clistere fiat ualet ad dolorem uentris qui ex congestis procedit humo ribus. ¶ Auic praeterea dicit quod alba est melior. deinde rubea. postea nigra. Et succus fo liorum eius uehementis est calefactionis et abster sionis. et in ipso quidem est lenificacio ultima. Et lac quidem eius coagulat liquefationem sanguinis et lactis. et liquefacit congelatum. Et illa quidem que humida est maioris est nutrimenti. Et ramis quidem fici inest tantum sbtiliacionis quod si caro coquatur cum eis dissoluitur. Et ficuum decoctio confert apostematibus gutturis et appla tibus radicum aurium gargarizata. lac eius confert puncture scorpionis inunctum. Et sili rutele. sili illa que est in maturitate. aut folia recencia. ponitur super morsum canis rabiosi et confert. de lauro.

Laurus est arbor satis magna cuius frondes sunt late et longe et solide semper uirides et odorifere ualde. que arbor orbacam facit. quem fructus puus niger. ¶ In omni fere aere prouenit. et maxime in tepato et calido delectatur. terram solutam et macilentam diligit. Plantatur ramis et surculis. aut semine eius de mense marcii. Ipse cum humor ad corticem ramorum prouenit. ¶ Eius frondes et rami sunt optime ut in eis ficus sicce fuentur. Et in geladia ponuntur ut eam odoriferam reddat. Et cetera dicta coronite sine prua ipsi frustra ponuntur. Inquinquam autem re ad

condimentum ponatur plurimum eius odorem augent. et stomachum ac cerebrum odore ac sua ponticitate confortant. ¶ Fructus eius qui est orbaca in vino infusa in fecto posita ipsum sanat. si ipsum suo sapore satis ingratum non fiat. ¶ Avicenna dicit quod grana cortices et folia eius sunt calida et sicca et grana sunt calidiora et sicciora. nam sunt in .ii. gradu. et eius oleum est calidius oleo nucis et confert doloribus nervorum omnibus et resolvit lassitudinem. Et qui de cortice eius aut granis bibit aureus frangit lapidem. et interficit fetum propter suam amaritudinem additam super amaritudinem aliorum. et confert morsicationi scorpionis cum vino. et est bona vespis et apibus quando pungunt. et oleum est tyriaca venenis omnibus bibitis. ¶ Diascorides dicit quod frondes lauri libros et vestes cum quibus ponuntur a tineis defendunt et animalibus earum corrosione tutos reddunt.

De malo. Rubrica.

de malo.

Malus est arbor notissima. et eius quidem diversitates sunt multe. nam quedam mala mense Junii et Julii maturantur. que si usque ad completam maturationem in arbore dimittuntur. fiunt dulcia et odorifera valde. Quedam vero sunt que usque ad yemem non maturantur. et ad hunc colliguntur acria et acerba. sed postea per se maturationem recipiunt tempore procedente. et quedam sunt grossa valde. quedam parva. quedam mediocria. Et quedam rubea. quedam crocea. quedam viridia. Et quedam dulcia. quedam acetosa. quedam pontica et acria. Et quedam longa. quedam lata. quedam rotunda. Et quedam diu servabilia. quedam parum. Et quedam dura et solida. quedam mollia. et facile frangibilia. Et quedam in arbore durabilia. quedam facile cadencia. ¶ Sunt autem multe malorum species. quarum meliores aut deteriores quilibet poterit per experienciam in qualibet regione eligere. vel refutare. ¶ Hec arbor in omni aere provenit. Et pingue ac letum solum diligit. cui humore non est rigacio quam natura subpediret. et si in arena vel argilla sit irrigationibus adiuvetur. montanis locis dumtaxat ad meridiem versa constitui. macrum et aridum locum poma verminulosa et caduca faciunt. ¶ Seritur ramis et semine. sed tardius est in utroque provenit. melius igitur est ut in locis calidis octubri et novembri. In frigidis vero februario et marcio plantas silvestres malorum ponamus. et cum convaluerint inserantur. Spacia vero inter ipsas arbores viginti aut triginta pedum esse debebunt. ¶ Malus inseri potest in se ipso in piro in spino. in platano. In sorbo. In persico plantano. populo et salice. mense februario et marcio et per solsticium quinquaginta diebus. ut ait Varro. et alius quibus pirus et in cortice et in trunco et emplastro. et ad bucellum. et in quemadmodum vel salicas perca perforata. ut in generalibus traditum est plene libro secundo. ¶ Hee arbores primo plantacionis sue anno circumfodiantur. et ab herbis singulis liberentur. quolibet mense estatis. deinde quibusdam annis bis vel ter quolibet circumfodiantur estate. Sed postquam convaluerint. et suas radices fundaverint. nec exarari neque effodi desiderant. Pecora magis eis prata conveniunt. stercus non exigunt quidem sed libenter admittunt. et maxime si ei cineres misceantur. amant modestas irrigationes. putatio huius apta est. et maxime ut arida et male nata tollantur. ¶ Formantur ut sex vel octo pedibus stipes erigatur arbor qui alio stipite numquam sociatus existat. curetur ut stipites in multos dividatur ramos. et rami in ligno et fragiles que fructum ferant. et per equalitatem per omnia latera expandatur. talis quod rami qui que nimium onerati ligamine apposito sustententur. ut hec in capitulo communi de arboribus plenius sunt tractata. ¶ Accidit facile et huic plante ut poma eius caduca fiant. quod si evenerit. fisse radici lapis inserctus poma tenebit. Si spissa poma ramos oneraverint. Julii mense et Junii. inter legenda sunt queque viciosa. ut sue cogitu…

hus posset i p(re)dicto ad meliora mutatur: & gnosis habundancia ministret qua umorosa ulitate pdelur. Qd sib qmode fieri no possit palis pticas & funibz dfendat arruptura ramoz. ne copiosa ipi libertas in el interitu & pniciem quertat.

Cito senescit Varro & in senectute degnat. Estiua poma colligenda sunt cu colore odore. ac sapore dulci maturitate fatent. Seruabilia no. colligenda sut. circa finem septebris. & usq ad medium mensem octubris qn cau plu sanoz & nigredine seminu maturitate potedut. cu longis scalis usq ad ramos quos atigere possut. ab inde sup. cu manibz debilibz ramis cu funibus ul uncinis ad fortes bene ligatis.

Legenda sut diligent que uolumus mala suare. & ea i obscuro loco ubi uetus no sit. ul puus. ut ait Varo. nam si fortis sit fenestre claudant. stramentis pus incrate sbpositis. ul paleis. aut locio i cumulos secta disponim. Aliqui oia simul ponut & locco opiut. Vinum & acetu fit de malis sicut de piris. ·J· dicet.

Poma diuidut i duo .s. in cruda no maturata & i ppleta pfecte i sua arbore matata. Cruda dura sut & lignea. male nutrut. sto nocet dolorem gnant. et uenas no penetrat. Et eoz assuefacto ca e febris diuturne que dure dissoluit. Qd & de ceteris fructibz intelligedu e. q no sut pfte i arborib maturati.

Pfte i sua arbore maturata duisa sut p sua duisitate sapor. queda enim sut pontica. qda acetosa. qdam dulcia.

Pontica gde sut terrestria. frida & sicca. ad digendu dura. multu aut stoi qfortatiua. pp ea q stom qpmut. & humitate supfluam inuentu descendere faciut. Sut & egestionis qstrictiua. mayie si an cibum sumantur. & queciencia sut hus i qz stomachus calor & huitas dnat. S gssa sut ad digeredu & dura. tarde penetrancia uenas. Inflone faciut. inuos nocet. liquor no eoz laudabilior e. & subtilior. et leuior. Jd cito stom qfortat & intestina. & ualet ad sanguinis fluxu. & ad dissinteria ex colica egestione. & uomitum. pp ea pmor hui fructu oportet mandendo ex pmi. carne no eici. aut i geniari quomo eoz duricia & aspitas auferat. hoc itaq trb fit modis. aut illa elixando i aq. ut ex aq humitate attrahat. & molliet. aut supfuum aq cale suspendo. ut humectetur & maturent. aut secta p mediu gnis interiorib duris eiectis eoz locis mel aut cucar apone do fm natura accipienciu. & pasta i uoluedo & i cineribz calidis aut prunis dimittedo donec pasta exterius decoqtur. hui ei ars molliciem prestat maturitate saporositate & ad digerendu facilitatem. & noyietate eoz i nuos aufert.

Acetosis aut dnatur aquea sba cu terestri exiguo. quare frigiditas eoz. & siccitas tepatores sut ponticis pp incinitate liquoris acete nature. Vn accio ei qposita cu sua stipticitate qfortat & qstringit stomacu & uetrem & egestione colica & uomitu mitet cu frigiditate no & tenuitate liquoris extiguit acum cole rubee & cardiace colice uites aufert. & humores gssos qui cali sunt in sto dstruit. dulces no. chimos tenuat. ut totu corp ualeat penetrare. hui poma ante cibu & post cibum sut bona edi. S pira ante cibu nociua sut.

Dulcia no. q tepata sut int quatuor qualitates. sto minime nocet. & ad qstricione ul laxacione uetris ui no habet maifestum.

Frondes rami & cortices q stiptica sunt et acida. qfortatiua sut stoi. uulnera sanat. & humores malos ad ea qcurentes phibet.

Auic. dicit q in eau sedna t humitas supflua. frida fortasse illa q sut

uehementis dulcedinis. i calitate sunt tepata.
aut declinant ad eam. Et i pomis quidem est
i flacis. et ppe in eis que no sunt dulcia. et
i sipida sunt aquea ualde. ad pte humidam
superflue declinant. Et cruda et i matura generant
fla putredines et febres pprietate sui humoris
et sue cruditatis. Et adustera confortatiua
sunt. Et si sit angustia ex calitate sunt ma
gni iuuamenti. Et confortant debilitatem stomaci q
stiptica sunt. aut pontica. uel acetosa. et
conferunt dissinterie maxime pontica. Et tamen
poma quam succus et folia conferunt
uenenis. de malis puniciis. ~

de malis puniciis.

Mala punica sunt malagranata que nota
sunt. Ex quibus quedam sunt dulcia. quedam
acria. siue acetosa. quedam aut mediocris
saporis inter dulcia et acria. ¶ Regio illis
apta e que calda aut tepata existit.
fridam uero. sustinere no possunt. ¶ Solum
cretosum amat hec arbor et i soluto et gra
lescit. Item macilentum licet et inpingui pue
niat. ¶ Seritur plantis de matrum radice
diuulsis. melius tamen suram eius cubitalis in
cisus manubrii grossitudine. ac utroque ca
pite falce leuigat acuta uelud obliquo
i mergat prius tamen porcino stercore et i ca
pite. et in parte que yma e liniatur. uel i cra
sso solo maleo cogatur ad i feriora de figi. Me
lius tamen proueniet si ponedus ramus gemmata
iam matre sumatur. Curandum que e ne uir
gulta deponas in ussa sine corticibus spoli
ata. Sed i scrobe deponens tres lapillos in
ipsa radice constituas. Ut paladius. ait ne
poma scindantur. fiunt aut predicte planta
ciones locis tepatis martio. uel aprili. Ca
lidis aut et siccis nouembri. ¶ Inseri posse
firmatur de ramorum conexione. ut medulla
utrumque contra se migrat. In se tantum insitionem
circa finem marcii. uel kalendas aprilis. Intrunco
iseritur in quo. surculus recentissimus. i si statim
de ne mora exiguum quod e exsiccet humore.
¶ Circumfodi debent autumpno et uere et fam
ari. ut semel. uel duos aut tres. ad plus
habent stipites a terra modicum eleuatos.
et singulis annis recidi omnia que i stipite
nascentur. aut circa radices. ¶ Plura eis
accidunt nocumenta. quare no acida fiant no ri
gantur assidue. nam siccitas in eis sanitatem
prestat et copiam cui tamen iuuentati aliquid de humo
ris apponi. Si acida nascantur ablaqueans ra
dicibus recide cuneus de in figi. Alii algam ma
rinam obruunt ad radices. Qui no nulli sterco
miscent asininum atque porcinum. Si florem no
continet cum aqua pari mensura temperabis. et ter
per annum radicibus eius i fundes. uel amurcam mixtam
i fusam pradicibus algam iunges. bisque rigabis
in mense. uel arboris florentis truncum. Ut pa
ladius. ait. plumbeo circulo delebis includere.
uel corio anguis i uoluere. ¶ Si crepant poma
lapidem i media arboris radice supponens. uel
squillam circa arborem seras. ¶ Si uermibus labo
rant. et tangis radices felle bubulo. continue
morientur. aut si clauo eneo uermes eosdem
pungis difficile nascentur. Vel asini urina ster
cora admixta porcino uermibus obuiabis. ¶
Cinis cum lixiuio circa arboris truncum frequenter
i fusus. lecta et fructuosa punica reddet ar
busta. ¶ Asserit Marcialis candida in hus
grana fieri si argille et crete quarta parte gyp
si misceas. et toto triennio hoc genus terre radi
cibus eius adiungas. Item dicit miro magnitudinis
poma fieri si olla fictilis circa punici arborem
obruatur. et i ea ramus cum flore claudatur.
ne resiliat ligatur ad palum. tunc coperta olla contra
aquam cauiat incursus. autumpno pactefacta
sue magnitudinis poma redibebit. Mirta in
punico ipse ait poma predere. si tum mali et
portulace succus equaliter mixtus. ante quam
gemmet aliuiatur arboris trunco. ¶ Colliguntur
aut cum suorum grana rubedine copleta maturi
tatem portendunt. ¶ Seruantur uero. si picatis
apendiculis ordinata suspendas. uel alii lecta
integra. i aquam marinam uel salsam i mictant
ut conbiuant. post triduum sole siccentur. ut sub
diuo nocte permaneant. postea i loco frigido
suspendantur. et cum eis uti uolumus aqua. dulci

predie macerabis. Item si induantur argilla
et ea siccata, frigido loco pendeant. Item si olla
sub divo obruatur que habeat arenas usque ad
medium, et mala cum tenacibus lecta in primam intra
cannis singulis vel sambuci virgulis et ita
separata in arenis figantur. ut ipsa quatuor digi
tis emineant ab arena. Hoc et sub tecto in scrobe
fieri potest. et utilius est ad servandum si non ramo
longiore tollantur. Alii in fisciola enim ad me
dium aqua mittantur suspendunt mala ne
humorem contingant. et seria claudunt. ne ventus
irrumpat. Item in dolio sic ordinantur inter ordeum
ne se invicem tangant. et dolium desuper operitur.
Ex malisgranatis hoc modo fit vinum. grana
matura diligenter purgata in palmea fiscel
lam mittis. et in coclea exprimis et lenter
coques usque ad medietatem. et cum refrigeraverit.
picatis et gipsatis vasculis claudis. Alii
succum non exquoquunt. sed singulis sextariis
libras singulas mellis miscent. et in predicto
vase custodiunt. Ex malis punicis fiunt
optime sepes spisse spinose fortes et multum
fructum ferentes. Mala punica utiliora
sunt medicine quam esui. nutrimentum quippe
eorum et si laudabile est et bonum. tamen parum est.
propter subtilitatem eorum. facilemque digestionem.
Hec autem quatuor partibus composita sunt. que omnes sunt
stiptice. prima est cortex. secunda caro. tertia liquor.
quarta grana. liquor frigidus est. sed diversis modis
secundum suos sapores et liquiditates. Sunt namque
pontica acida mixta. dulcia. et insipida.
Pontica impossibile est accipi secundum cibum. quia propter
asperitatem et duriciam abhorret ea natura. nec
recipit nisi secundum medicinam. proinde hujusmodi ma
la granata. si paries in superficie excorticetur
et ipsorum succus aut cum vino. aut cum syrupo
laxativo potetur. superiora stomaci exprimunt et
expellunt humiditatem putrefactam de inferioribus
et post mundificationem stomachum confortant absque
lesione nervorum ejus. Ideo valet ad febri
es diuturnas que ex putrefactis humoribus
procreantur. et ad pruriginem et scabiem de putre
dine salsi flatis creata. Acida in multis
rebus propter puritatem terrestris substantie melioris

sunt actionis quam cetera. Calores epatis
extinguunt. membra confortant. et pressuram oris stomaci
et epatis et cordis. Unde valet ad cardiacam calidam. et
ad dolorem qui nascitur in ore stomaci ex colera ru
bea. et hoc proprium quod in oculis ytericorum stilla
tum citrinum ab eis abicit colorem propterea si ablato
cortice malagranata acetosa omnia pistentur
et succus extractus cum melle coquatur.
ut unguenti similitudinem habeat. valet
ad expulsionem unguium oculorum purificat
quoque aciem aquosis viscosisque humoribus. Ma
lignati liquor dulcis grossior est. et calidior.
et digestibilior. et propterea caloris aliquantulum
stomacho ingerit. atque in coleram rubeam mutatur.
et ideo febricitantibus inconveniens est. Sed humectat
ventrem. pectoris lenit asperitatem. et tussi ti
bicum mitigatur. Mixtum vero. quod est inter dul
ce et acetosum medium ad corporis calorem. et
stomaci non minus valet quam acetosum. sed vim
vomitum constringendi ac ventrem stringendi
non habet. Insipidum quoque quod est quasi sapore plus
liquoris et aquositatis copia ad frigiditatem
pertinet. Unde est inconveniens secundum medicinam. et secundum
cibum vel potum. secundum cibum quia saporem non habet.
ut amenius corporis attrahat. secundum medicinam.
quia propter aquositatem. nec stomachum confortat. nec vo
mitum nec solutionem prohibet. Ideo etiam fastidium
facit in stomacho. et exilem molleque ipsum reddit.
et cibum in stomacho digeri non permittit. Unde fit cu
rugitus et inflationis. Malorum granatorum nu — acetuz popule
clei assuato expressi. sunt utiles ad vomi
tum colicum constringendum et egestionem.
proprie si assentur eorum quod pulvis bibatur.
Calorem in stomaco. atque colere rubee acumen
extinguunt. Eorum vero. cortices frigide et sicce
ac terrestres sunt. quod si in aqua coquntur et
fiat clistere. valet contra dissinteriam et diarriam.
Item apozima ex eis factum gingivas confor
tat. et constringit fluxum sanguinis emoroi
darum et mulierum. Item idem cortex in vino po
situs et potatus lumbricos. ascarides. et
cucurbitinos. ex ventre mortuos abicit.
Flos eorum qui balaustia vocatur stipticior. et
siccior est predictis omnibus. de quibus aliquantulum

sicut et in uitreo uase recondi. et est frigidum
et siccum in .ii. gradu. et seruatur in multa efficacia
per duos annos. Valet autem contra uomitum cole-
ricum et fluxum uentris ex debilitate uirtutis
contentiue. nam contra uomitum fiant balaustie
et coquantur in aceto. et spongia intincta ponatur
super furculam pectoris. et contra fluxum coquatur
in aqua pluuiali et fiat fomentum. Auic.
dicit quod cortices mali granati et balaustie et
utrumque retinet omnem fluxum sanguinis
et consolidat plagas et ulcera antiqua. et for-
tes efficit dentes motos. De moro.

Morus est arbor nota plurimum uitis ami-
ca. que calidum desiderat aerem aut te-
peratum. frigidum uero recusat. loca autem querit
sabulosa. et plurimumque maritima et in medioc-
riter soluta peruenit. sed in cretoso uel argilla
uix comprehenditur. Stercore autem terra pingui
ualde letatur. Vnde inter domos in ciuitatibus
ubi est multa pinguedo plurimum letatur. et
magna uiridisque efficitur. Seri potest in
locis temperatis mense marcii uel circa finem
feb. Calidis uero mense octubris et nouembris.
Seri autem potest semine. sed et poma et ungulata
degenerant. Melius autem seritur taleis et ca-
cuminibus. et melius taleis sexquipedalibus ex
utraque parte leuigatis. et fimo oblitis. Cum
scrobem paulo ante fecerimus in iungimus
et cauere terre ad musco tegamus. nec amplius
quam quatuor digitis supra terram relinqui-
mus. Plantam robustam transferes mense
octubris et nouembris. Teneram feb. et marcii.
Scrobes desiderat altas. et inter ualla ma-
gna triginta .s. pedum. uel circa. ne una
membris premat alterius. et in radicibus se im-
pediat. Inseritur autem in se. et in persico sed
quidam et fico. ulmo. et insita. ut ait pala-
dius comprehenditur. sed magne partium in
felicitatis augmenta. Fossionibus letatur
et stercore. sed huius assiduus morus par-
esse non credit. Difficulter crescit et fuit
in ualde leto solo. putari in hiis post te-
nuium quod opus fuit sunt putanda.
circa kalendas octubris morus ablaqueanda

est. et radicibus eius. uini feces ueteris recenti-
ssime infundendum. Formanda est autem ut
uno solo stipite sit contenta. et ramum pa-
pales circa octo pedes eleuet et citra. uel
plus aut minus. secundum quod in leto sole fuit uel
exili. ut in leto altiores. in exili depressiores
forment. Feraciorem letioremque mori arborem
aliqui fieri tradiderunt. si perforato huic in
trunco singulos cuneos inserunt terebin-
tini. Accidit preterea nocumentum magnum
moro ut eius impediatur augmentum. et fruc-
tibus eius ut inutiles omnino fiant. si suis foliis
spolietur. et maxime si non fuerint que in sumita-
tibus sunt ramusculorum in eis relicte. uel quod
peius est. ipse sumitates sint cum frondibus
collecte. ut sepe in partibus nimium faciunt
mulieres cum eas pro esca uermium sirici ac-
cipiunt. Folia que sunt optimus cibus uermi-
um colliguntur statim cum iuuenes nati fuerint
usque quo a cibo desistunt. et incipiunt facere opus
suum. Fructus autem cum sua nigredine et tene-
ritudine maturitatem fatentur. Mora
duobus sunt modis. aut acria non perfecte ma-
tura. aut perfecte dulcia maturata. Acerba
frigida sunt et sicca. Vim habent stipticam. sicut et
in testimoniorum confortatiua. et uentrem constipati-
ua. quare huius siccata ualent ad diarriam et dissin-
teriam. maxime si colice sint. Item eorum succus
ualet plurimum ad gutturis uel sinancim.
aut uuule dolorem. maxime cum sappa et modi-
co zucharo coctus. Maturata autem et dul-
cia mediocriter ad calorem pertinent. ad humidita-
tem multum. quare cito de stomaco exeunt. uentrem
humectant. et urinam prouocant. Si tamen cibum in
stomaco ante se acceptum inuenerint commorantur
cibo resistente et in corruptionem conuertuntur.
et stomaco ac epati nocent. Si uero stomacum
uacuum inuenerint. bene digeruntur. modicum
tamen nutriunt. Ieiunis accepta in aqua
uel niue refrigerata. refrigerantia sunt
ualde sitim auferunt. et calorem colericum
extinguunt. Radix mori cum aqua cocta
et potata uentrem humectat. et lumbricos et
cucurbitinos expellit. Si uero frondes

simul cū radice coquatur. ꝛ aq̄ eorum retineatur in ore: valet ad dolorem dentium. Si autem cū vino coquatur ꝛ gargarismus fiat: valet q̄ humores ad uuā descendentes, ꝛ guttur. Si pistata mora radix ī aceto potatur ad solem ꝛ diebus duodecim dimictatur. ꝛ desiccata re digatur ī pulverem. hic dentes perforatos ꝛ putridos euellit appositus. Auic. dicit q̄ morum ē malū stō. corrumpit cū ineo. ꝛ q̄n corrumpit stō uelociter nocet. Et oportet q̄ comedantur in stō omīs spēs ei an cibū ꝛ recipiantur in stō ī quo nō sit corruptio. Et morum q̄ salutum ē. ꝛ siccatum retinet uentrem uehementer. ꝛ confert dissinterie. Et ī cortice eius sunt mundificatio ꝛ soluto. ꝛ soluto eius ē plurima. Et ī oībus spēbus mori ē puocatio urine. Et cortex mori ē tyriaca ius quami. de muniaco.

Muniacus ē arbor quedā q̄ ē q̄si silis pruno, sꝫ ē magis nodosa. Et eius fruct⁹ vocatur ... ē magnitudinis com̄ prunorum. silis fructui persicorum ī forma. ē tn̄ ualde odoriferum. et ī colore aureū eius pomū. Aerem et terrā desiderat ut prunus solutū tamē solum diligit, nō argillā ul' cretā. Seritur semine fruct⁹ mense feb. ꝛ Jan. ꝛ mense octubris ꝛ nouembris. feb. ꝛ martii transplantatur. Inseritur ī pruno ꝛ psico. ꝛ forsan amigdalo potest fieri. Circumfodi debet assidue ꝛ siccis tēporibus irrigari. atq3 putrida ꝛ arida in ea recidi. atq3 ut prunus formari. Q̄ sunt humida poma eius q̄ psica. aut pruna magis tn̄ stoi ꝛ cerebri confortatiua, cū optime matura existunt, q̄ eorum color. sapor. ꝛ odor. aperte demonstrant. de mespilo.

Mespilus siue nespilus ē arbor nota. Et ex pomis eius quedā sunt grossa domestica modicū pontica. ꝛ quedam sunt silvestria pūa ualde pontica. Aerem calidū ꝛ tēpatū ꝛ frigidū sustinet. Et terrā desiderat sabulosam pinguē ꝛ glareosam cum arena pmixta ē. ul' argilla cū saxo. Serit mense martio ul' nouembri taleis. sꝫ solo stercorato ita q̄ utrumque capud talee stercus obducat. Serit ꝛ semine. sꝫ ī longā spem' etate. Inseritur ī se ī piro ꝛ pomo. ꝛ ī spina alba. ꝛ catomo. surculus aut̄ eius ex arbore media dꝫ assumi. nā de sumitatibus macros' ē. In trunco fisso inserenda ē. nam corti ces macies reuma nil nutet. Amat putari ꝛ circumfodi sim̄ ꝛ macū cinis si radicibus infundatur. eam fertilem reddit. Formatur ut modicū supra trā. s. circa quatuor pedes habeat stipites siue ramos. ꝛ ad exteriora eleuati tendant. ut altitudine boni excedat. Albertus aut̄ dicit q̄ q̄n insito fit de eis in truncū alterius gn̄is. s. mali. ul' piri. ul' etiā alicuius spine. q̄ tunc fruct⁹ multū excrescat in quantitate. sꝫ nō pducat ossa. q̄ fruct⁹ ē in ipso ligno crescens. ut idem albertus dicit. Si aut̄ de ficu ut nespila ī aliqua regione expertū ē ut idem dicit. q̄ q̄n ī serit frugrū psici ī truncū spine magne q̄ ē silis fago in ligno ꝛ cortice, ꝛ uocatur spina fagina ulgariter. crescunt nespila maiora ꝛ meliora. q̄ sint alia. ego aut̄ sepe inserui nespila ī pirū. ꝛ malū. ꝛ cocitanū. ꝛ spina alba. ꝛ nō inueni ossibus carere. nec ī q̄ntitate augeri. Si timibus occupatur stilo eneo sm̄ paladiū. sunt purgandi. ꝛ amica ul' hūana ueteri urina. l' talee psundedi. Sꝫ parcius ꝑ arboris nova. ul' aq̄ de cocti lupini. sꝫ putatur hic arbor sterilis fieri. si formice in feste sunt. Rubica cū aceto ꝛ cinere tēpata necabunt. Si poma labunt frustrū de eius radice pasū in media trūca pte fingatur. Mespila ad suandū legunt nodū mcia que ꝛ ī arbore diu durabunt. ul' in urceol picatis ul' ī ... ne suspensa. ul' cū pendiculus seminata ꝛ aq̄ salsa p quinqꝫ dies macerata. postea sepe ī fundunt ne enatent. die serena legantur ac media. ꝛ paleis obruantur discreta. ne ea uicissim tactus

seminatiū

officiat. Servatur et in melle sinimus ma
tura collegis. ¶ Ex mespil' fieri bone sepes
possunt si spisse plantentur. vel virgis compagi
nentur. vel spinorum alborum. vel coctonorum per
totum sepibus inserantur. ¶ Mespila esula
frigida sunt et sicca. in .ii. gradu. proprietatem habent
stomachum confortandi. et colicam egestionem ac vomi
tum auferunt. Urinam provocant. magisque ad
medicinam pertinent. quam ad cibum. parum enim nu
triunt. et grossum faciunt cibum. Meliora sunt
si ante cibum sumantur quam post cibum. quia stomachi
sunt confortativa et nervositatis eius non
nociva. De mirto.

De mirto.

Mirtus est frondes in littore maris super
quo mare semper exundat precipue ha
bundans. ¶ Aerem querit calidum aut te
peratum. aut frigidum secundum albertum. Terram autem
desiderat sabulosam. solutam. maciam. et hu
mi proprietatem habentem. ¶ Seritur plantis
ab ipsa matre evulsis. ¶ Mirtilli qui sunt
fructus eius. frigidi sunt in .i. gradu. et sicci in .ii.
quorum principaliter competunt medicine. raro folia
et flores. Et non quanto recenciores sunt fructus
et flores tanto meliores. fructus post maturi
tatem collecti in magna efficacia per triennium
servantur. ad solem debet siccari. Flores autem
non possunt diu servari. sed folia diucius. ¶
Virtutem habent constringendi ex ponticitate
et confortandi ex aromaticitate. ¶ Contra
vomitum et fluxum ventris. et profluvium mulierum
ex debilitate virtutis contentive vel ex humi
ditate. dentur ipsi fructus ad comedendum. vel
sucus expressus. detur et syrupus ex succo eorum.
et zuccharo addito. quod optimum est contra predicta.
et per totum annum servari si bene coquatur sucus.
si vero non habes zuccharum adde mel. ¶ Ex
pulvere vel ex fructibus decoctis et albumine
ovi fiat emplastrum contra os stomachi contra vomitum
et contra dissinteriam circa renes et pectinem
et umbilicum. fiat et fomentum ex aqua pluviali
decoctionis foliorum eius contra inferiora. pro flu
xum. et dissinteriam et profluvium mulieris. Item
fomentum ex hac aqua contra frontem et tempora et
pedes sopnum provocat in febre acuta. et solvit

dolorem capitis ex caliditate. Et fasciculi su
mitatum eius in aceto vel aqua pluviali cocti
et super os stomachi positi refrenant vomitum. Et
super renes. pectinem et umbilicum. valet contra fluxum
ventris. et in acuta febre solvunt dolorem qui
fit ex acumine caloris dissolventis. ¶ Sirupus
ex floribus fructus mirti modo valet contra predicta. Et
pulvis et florum ipsius datus in cibus ad eadem
valet. Et ulceribus super positus ea consolidat.
Item plus mirtillorum et florum eius in mane an
te cibum datus confert laborantibus fetore oris
qui stomachi vicio factus est. ¶ Avic. dicit quod re
tinet sodorem et sudorem. et omnem fluxum sanguinis
et omnem fluxum ad interiora. Et qui cum ea sit fri
cacio in balneo confortat corpus. desiccative humi
ditates que sunt sub cute. Item eius oleum et sucus
et decoctio ipsius confortat radices capillorum et denigrat
et prohibet casum. et prolongat eos et denigrat
et ipse eius fructus. Et folia eius sicca prohibent fe
torem ascellarum. et inguinum. Item sedat a
postemata calida et ad hustionem ignis
olo. et similiter emplastrum ex ipso fructu. et prohibet
auesicatone. Item emplastrum factum ex fructu
eius decoctis cum vino est quiescens mollificationem
iuncturarum. Et eius folia cum in vino decoquuntur
et fit inde emplastrum sedat sodam vehementem.
Item sedat obtalmiam recentem. Et cum coquuntur
cum ordeo sanat eorum apostemata. Item confor
tat cor. et aufert tremorem cordis. Item
confortat stomachum. et ipse rob eius. et eius semen
prohibent cursum superfluitatum ad stomachum.
Item est bonus in prohibendo menstrua. Item
eius sucus confert puncture scorpionum. De nuce.

Nux dicta est a nocendo eo quod umbra eius
nocet aliis arboribus. ¶ Haec arbor mul
tum recusat aerem. in genus terre. licet
in pingui soluto solo lecior et maior efficiatur.
Seritur extremo Jan. nucibus suis. eo modo
quo seruntur amigdala. et huiusmodi mensibus.
Et quas novembri disponis aliquatenus sole
siccabis ut extinguatur noxius umor. huius
ris. Illas vero mense Jan. vel feb. vel po
siturus ex aqua simplici pridie maturabis.
ponuntur autem transverse. ne lateo

de ipsa carina figatur in terram. Cacumen ipsum
in seminario vel alibi nucem componimus ad pre-
dirigimus aquilonis lapis subtus. vel testa. ut
ait Palladius. ponenda est. ut radicem non sim-
plicem. sed repercussa respargat. ¶ Transplan-
tatur in locis calidis et siccis mense octobris
cum casum foliorum passa est. et melius mense
novembris. In frigidis vero mense februarii et marcii.
sed in tepidis satis commode utroque tempore trans-
plantatur. biennalis in frigidis. et trienalis in calidis
regionibus transferatur. Radices autem planta-
rum in hac resecare non debes. lecior fiet
si sepius transferatur. fimo bubulo yma
planta angenda est. sed melius cum in lo-
cis frigidis. et sabulum in calidis spargetur in scro-
bibus. ne calore stercoris aduratur. Nam
canis creditur cortices tenuitudinem parare
et fructuum prosperitatem. Altis delectatur scro-
bibus parvis magnitudine. et intervalla
maiora desiderat. scilicet quadraginta pedum.
ad minus quia stillicidiis foliorum suorum primus
vel sui generis nocebit arboribus. Inseritur autem
in se in trunco februarii mense. et in pruno ut ait
Albertus. ¶ Debet aliquantum circumfodi ne cava
fiat vicio senectutis. et canalis longus a
summo trunco usque ad ymum tempore veris de-
excudi. ut beneficio solis et venti dure-
scat que in putredinem transilibat. ¶ Forma
autem. ut sex. vel octo aut decem pedibus
stipes earum elevetur in altum ibique dividatur
in ramos qui primo sursum deinde proceden-
te tempore flectantur inferius. et per magna la-
tera se diffundet. ¶ Si dura nux erit
vel nodosa et stricta. ut inde nucleum faci-
le auferri non possit. cortex circumcidendus
est. ut vicium mali deducat humoris. Alii
radicum summa precidunt. Alii terebrate ra-
dicis palum de busso imprimunt. vel cuprinum
clavum. aut ferreum figunt. que probari pos-
sunt. sed ea inutilia puto. et omni racione
carere. ¶ Colliguntur autem eas perticis ex-
cuciendo cum inter nucleum et testam aliqua
rubedo apparet. aut cum ab exterioribus
capiunt posse spoliari et in acervum congrega-

tur. ut quibusdam diebus elapsis possint a dic-
tis corticibus facile removeri. deinde in area
duobus vel tribus aut quatuor diebus. secundum quod sol
magis vel minus calidus fuerit dimictantur.
ut siccentur et servabiles fiant. Quod si antequam
ad solem ponantur aqua laventur pulcriores
et magis venales efficientur. Et cum siccate
fuerint utile erit omnes perforatas et animalibus
occupatas eligere. et ab aliis segregare ut
statim rumpantur. et nucleis siccatis serventur
pro oleo faciendo. quia diuturnitate temporis rema-
nentes in testis animalibus consumpti fuissent.
Reliquas autem electas servare quas in arena
servandas obrues. vel foliis suis aridis. vel
in arca ex ligno suo facta includes. vel cepis
miscebis quod etiam eis acredinem tollit. Mar-
cialis autem expertum se ait. Virides nuces pu-
taminibus libatas in melle demergi. et post
annum virides esse. et ipsum mel sic medicina-
le fieri ut ex eo facta pocio arterias cu-
ret et fauces. ¶ Ex ligno eius fiunt optima
scrinea et plectra. et diu durabilia. et cetera
vasa ad res gubernandas. Et fortes rote pro
curribus. et tenaces durique durabiles. et in hiis
operibus excedunt omnia lignamina que in nostris
inveniuntur partibus. ¶ Et ex fructu autem
fit oleum cum instrumentis ad hoc paratis. quod est
valde pulcrum. et delectabile crudum in cibis sump-
tum. Ex uno autem corbe nucum fit tercia pars nu-
cleorum ex quibus fiunt quindecim libre olei si bn
bone fuerunt. ¶ Nuces quedam sunt virides.
quedam sicce. Virides autem sunt calide siccis.
aliquantulum humoris habent propter maturacionem
imperfectam. Unde parum sunt sicce. et parum stomacho sunt
nocive. que manducate cum ruta faciunt
contra venenum. Sicce vero nuces calide sunt secundum
Avic. in .iii. gradu. et sicce in .ii. et sunt triplices. nam
quedam sunt iuvene tempori quo fuerunt virides.
quedam remote. et quedam mediocres. Iuvene sunt
habundantes modicum ventositatis habentes et quanto
magis ab eo removentur tempore tanto earum humi-
ditas consumitur. eisque ventositas dominatur. Et ideo
tunc comeste cito in humores colericos convertuntur.
Quibus utique vetustioribus existentibus et tunc

9

tuositate. et uentositate eius multo magis
deniante fit eius sapor quasi uetustissimum
oleum. et cibi naturam amictur. ¶ Nuces
uulles sortiuntur quae non cum inuenit stomachum
depuratum. aut tantam habentem frigiditatem quae
calori nucium ualeat repugnare. Ideo competens
tali stomacho fiunt boni nutrimenti bonorumque disponens
Sed calidum humoribus stomachum prestant ustionem.
et in colericos mutantur humores. ac fumosos.
capitisque dolorem faciunt. et oculorum iniuriam.
Sed ut ab eis omne auferatur nocumentum. munda
dari eas necesse est. et per noctem unam in calida
aqua poni. ut prius humiditatis aque acquirant.
sicutque si uirides. Nuces sicce albumen
cum ficubus edantur contra rem uenenosam corpus
defendunt. Et si ex eis cataplasma fe
cerimus cum cepis melle et sale. proficiet
morsu canis rabidi. ¶ Rursus cataplas
ma factum cum ex eis cum ruta et melle super
apostemata excoriata nigra ea mire dissoluunt.
Que si cum suis exterioribus corticibus et super umbilicum
posite. destruunt apostemata in intestinis corporum ma
nens. Corticis etiam uel frondium siue arboris
unius exagium esui datum cum uino. strangu
rie optime conuenit. Et si cum aceto potetur
repugnat febris rigorem habentibus. ¶ Dias.
dicit quod folia et cortex nucis sunt constringe
ntia fluxum sanguinis. et eius cortex ad usus
est desiccatiuus sine mordicatione. Et eius
medulla masticata .i. nucleus uiridis. po
nitur super apostemata melicaris ulcerosum et confert.
Item cum melle et ruta confert torsioni neruorum.
Et facit soda. Et oleum antiquum facit
euenire dolorem gutturis. Et emplastrum
nucis confert in mamille apostemose. Et mix
ta cum melle confert stomacho frigido. Et cum ficubus
et ruta est medicamen omnibus uenenis. ¶
Diascorides preterea dicit. quod rubra nucis est
ualde mala. dementibus subea et diuisarum
egritudinum generatiua. Et si nucis corticis et
radicis eius potatus conuenit difficultati urina
de ad quantitatem unius exagii. et cum ace
to potatus repugnat febribus uenientibus
cum rigore et frigore. Crines tingit et nu

dat. et prohibet casum capillorum. De olea.
Olea est arbor nota et eius quae multa genera
quas propter similitudinem uirtutis enumerare
meruit non expedit. ¶ Aerem calidum
uel temperatum requirit. et in modice frigido uiuit.
Sed ualde frigidum sustinere non potest. ¶ Terram
desiderat cui glarea sit admixta. aut
cretam sabuli ad mixtionem resolutam. aut
pingue sabulum. aut terram nature depressionis
et umide. Cretam figuli omnino repudiat. et
uliginosam. et in qua semper humor exi
stit. Et macrum sabulonem. et nudam glare
am. In eis enim quamuis comprehendatur non qua
lescit. ¶ Et situs quidem tristis sibi aptus
est. hoc modo. in locis exuentosis. septentriona
li colle. frigidis meridiano gaudet. media
diuis delectatur. neque ymum nec arduum pan
tur locum. In hiis enim quamuis per se flexerum
stillat ad ea humor quae multum regre
et satis retinet circa radices eius. eo quod le
uis non est preceps. Sed late se uenitatis ster
in ymo nimia est aquositas. In arduo pu
nem. ¶ Locis calidis et siccis octobris et
nouembris. frigidis uero. feb. et marcii mensis
se plantantur. quia uel pastinis constituendis
sunt. uel suum locum scrobibus tenere debent.
Seruntur autem aut exradicatis plantis. aut
astipitibus euulsis. et ad inferius lacera
tis. aut ex ramis. ¶ Pullulat etiam in
oleo siue amurca. Sed plantis euulsis in
terram in sicis melius conualescit. propter quod mi
ratus fuit uirgilius. ramum oliue quem
ferre siccus uidebatur pullulasse cum in terra
fuit infixus quae cum ponitur in pastino cum
scrobibus de eius capitibus abstractis et
in truncum redacte usque ad mensuram cu
biti unius et palmi. in fermento terre
fosse et figantur loco palo ante depressi
te. Olei grana sunt paladium sternantur
et capite huius quod quid putridi aut
eis in uenium fuit. Et tunc capite
luto uellant et meo. uinculis
constricta. Sed maximum beneficium eis
pficiat in cimento. Si pres

alii nocent quibus opposite steterint. et eas
similiter mente ponatur. Cum plantant in
scrobibus fiat quatuor vel tribus pedibus late
et duobus profunde. In quibus ubi lapides de
sunt glarea misceatur et stercore. Et clausas
e locis modice que ponuntur supra terram
emineat. Simo. pervia formidant alioquin
ex tunc esse debebunt. Et oliveti in sitivas
sint asse distare. viginti quinque pedibus.
vel viginti. Omnis sed inde circa eas erb
a evellatur. et quot se ymbribus infunderit
frequentissimus fossionibus solicitetur. et
sibi inde ducta attritu terra. atque propinqua
in aliquanto altiores cumulos congeratur. Si
autem frumentarius est ager et pinguis quin
quem oliveta inter se quadragenis pedibus
distent. Si macer viceni quinis. Cum pate
rit si ordines inflatorum dirigantur. ¶ Si
provincia in qua plantare desideras indiget
olivetis. et non est unde plante sumantur. se
minarium faciendum est. ut ibi ramum in talis
in modum sesquipedalis disponatur. Inde vi
quinquennium poterit valida planta transferri
¶ Ceterum autem convenienter atque utilius est. radices
oleastri que in silvis plurime sunt. aut in locis
desertis in cubitale mensuram divisas in semi
nario. et postmodum in olivetis instituuntur.
et disponuntur. et amurce stercoris adiu
uentur. quia provenit ut ex arbore unius radici
bus numerosa planta nascatur. ¶ Insitur
autem in se. et ramum quidem in trunco sibilli mittun
tur que qualescunque. hec insitio fit optime
post vindemias. ut aut cato. ¶ Coluntur
autem ut in singulis mensibus. que sunt in
seminario vel scrobibus novelle pastine
tur. Cum vero adoleverint ter in estate vel
bis ad minus fodi eas oportet. et omnibus
erbis circumnascentibus liberari. In locis
aridis aut tepidis. mense octobris abla
queande sunt olee. ita ut eis a supio
ri parte humor possit induci. Omnes solo
lem Columela. precepit quolibet. paladio
autem videtur diminui paucas semper ac so
lidas ex quibus. vel in vetustate matris

loco dilecta succedat. vel melius nutrita. et
aggeste sint humus circa suas huius radices
ad olivetum faciendum sine seminario cum
transferantur arbuscula. Sed octubris mense
locis frigidis et exilibus stercorganda sunt
olivetum. Quibus semper cedat arbores et pu
tentur ut Columela dicit octo annorum eum
translacta. paladio autem videtur unoquoque an
no siccam in fructuosa cum aliqua debilitate
nascentia resecari debere. cui magis. cui
magis assentio. Ait enim paladius quod
si arbor amat mediocriter ab humore suspendi.
scalpi assidue. letamine ubertate pinguescere. ven
tis clementer feracibus agitari. ¶ Formanda
ut paucos habeat stipites. et prius elevatos
arra. ut planta quantum potest diffundatur.
¶ Vendit olea ex vicinitate aliarum plantarum
plurimum nocumentum. eo quod ipsa oliva plurimo
humore indiget. et ideo quidquid iuxta eam plan
tatur. sibi nutrimentum surripit. et ipsa mac
lenta fiat. quare oportet plantas propinquas
evellere. nec ibi aliquas dimittere. Item
vult diligenter custodiri a bestiis. quarum
contactio eam plurimum ledit. nec radicatur cor
tex eius quare tunc exsudaret. et efficeretur ste
rilis et arida. ¶ Similiter nocet sibi quo
plurimum transitus quorumcumque. eo quod conculcata
terra. et indurata in transitu non permittit ad
eam descendere sufficientem humorem. quare fodi
enda et stercoranda est. ¶ Non vult autem h
arbor irrigari fontibus vel rivis. eo quod tal
aqua gravis est. et cito fluit ad radices de
orsum. Sed potius pluviis gaudet. que aqua vapo
rosa est. statim fumat ad radices ipsius. ¶
Si sterilis est olea gallica terebra perforabis.
tunc duos frugiferos arbores ab australi par
te ramos eiusdem magnitudinis tolles. et stricte
in foramen utrumque coniunges vel lapidem. vel pini
vel quercus palos. et ab saxo eo cum superabit lu
to paleato curabis oculos. ¶ Si sine fruge
luxuriat, oleastri palum radicibus eius infin
ge. ¶ Si fructus arbor leta non affert. tere
bretur gallica terebra usque ad medullam
in perforo foramine. cui oleastri in formis talea

uehementer arcetur. et ablaqueate arbori amurca
infusa. uel uetus infundatur urina. Si enim
modo steriles arbores uiuunt quas tamen duritie
malicia inserere oportebit. ¶ Mense noue-
bri oliua colligitur cum iam nigra esse cepit. uel mani-
bus uel excuciendo cum perticis suauiter. ne ra-
musculi ledantur. ipsis enim lesis sequenti anno
fructum plurimum derogabit. Ex qua primum fiet
oleum. Sed cum tota nigrescat melior est. et illud
quod sepius merito derogauit fundendi ubertate
compensat. ¶ Aristotiles autem dicit quod nunquam
perfecte in arbore maturescunt. et si per multos
annos ibi essent. Sed ut ueram et completam conse-
quatur maturacionem oportet ut bacce col-
lecte de arbore per plures dies in una congerie
coaceruentur. et sic per compressionem mutuam confor-
tato calore. et retento ad interiora. ad ple-
nam maturitatem perducuntur. ¶ Plinius
uero dicit quod quamdiu in arbore permittuntur. eo
meliores fiunt. semper enim nouas uires su-
munt. et difficilius cadunt. ¶ Varro scribit
quod oliua de qua fit oleum debet congeri et mundari
per dies singulos in tabulato. ut ibi medio-
criter fracescat. ac prius quisque acinus dim-
ictitur in sex partibus ad uasa olearia ac capetas (?).
et submittitur mole olearie que est de duro et
asperro lapide. Oliua lecta si diu nimium fuerit
in acinis caldore fracescit. Itaque si nequeas
mature conficere in acinis iactando uentilari
oportet. ¶ Item scribit cato. quod oleum
ab amurca separari oportet. quia cito pt. (?)
nam oleum quanto diucius in amurca se-
derit tanto deterius erit. Item dicit quod oliua
purganda est a frondibus. et omnino mundicia an-
te quam oleum fiat. ¶ Item scribit Varro.
quod amurca est huius uirtutis quod si de ipsa mi-
nus ponatur in agro terram denigrat et steri-
lem facit si modicum ad agriculturam uehementer
pertinet. et circa radices arborum infundi solet.
et maxime ad oleam. et ubicumque magis erba no-
cet. ¶ Amplius scribit cato. Vestimenta
ne tinee tangant amurcam decoquito ad
dimidium. ea ungito fundum arche. et
extrinsecus pedes et angulos ubi ea aruerit

Vestimenta condita si hec feceris. tinee non noce-
bunt. Item ligneam supellectilem omnem si
unguis non putrescet. et cum ea extergis
splendidior fiet. Item enea omnia ungito. si prius
extergito bene postea cum uti uolueris extergito
splendidior erit. et erugo non erit molesta.
¶ Oleum si in uas nouum inditurus es. amurca
ita uti est cruda prius oblinito (?) agitatoque diu
ut bene combibat. id si feceris. uas oleum non
bibet et oleum melius. et ipsum uas firmi-
us erit. ¶ Oliue quedam sunt domestice que-
dam siluestres. Et domestice quedam sunt
acerbe uirides. quedam mediocres. scilicet uarie
uel rubee. quedam nigre et mature. Acerbe
uirides nichil habentes adhuc unctuositatis
sed aquositatem tantum. et hee sunt terrestres et
pontice frigide et sicce. Unde sunt stomachi confor-
tatiue et uentris constipatiue. et ad digeren-
dum tarde. et corpori nichil quasi nutriunt. ¶ Con-
diunt has oliuas quidam preparant cum sale tri-
to. Alii cum aceto tantum. et hee sunt frigi-
diores et tenuiores quia cum sale acumen extingu-
itur. et uirtute appetitiuam excitant. maxime si
in medio prandii accipiantur. que etiam di-
gestiue obedientes. stomachum ualde confortant
et uentrem stringunt. ¶ Cato scribit eas
optime usui condi. si sale sint confricate diebus
quinque. et tunc sale excussa. si biduo in sole
fuerint posite. et in uase aliquo condite.
¶ Nigre quidem mature calide sunt et temperate
humide. quarum cibus est melius nutribilis generaliter
mollificans stomachum. tardus ad digerendum quamuis dige-
ritur et facilius ad egerendum. Et tarditas quidem dige-
stionis fit propter unctuositatem facientem abu-
natare in ore stomachi facilitas uero egestionis
est propter unctuositatem in stomacho lubricantem.
Unde prius quam digeratur de stomacho descendunt.
et non numquam in coleram rubeam conuertuntur.
¶ Mediocres minus nigre sunt nutritiue propter paucitatem
unctuositatis sue quam ponticitatis
¶ Oleum quod de oliuis fit. aliud est recens non
maturum. Aliud ue-
ter olearum fructibus expressum. Cognoscitur
quod diu de fructibus manauit. Cognoscitur
autem laudabile oleum in odore si est odoriferum.

In sapore si sit optimi saporis aul. s. põticatū
in lingua sentit͛ acuminis ī digens q̃litatē
q͛ quanto ponticitatis hab͛. tantū fridita
ti ⁊ siccitati ptinet. ⁊ ob h̾ stõm ꝯfortat.
P̄ m̄ antiq̄ ad similauerũt ip̄m olo rosato.
illud q͛ ī multis passionib; olei rosati in
est dederunt. ¶ Oleum quidem recens ex
oliuis nigris maturis calidū ⁊ humidum
ē mediocrit͛ stõi. ¶ Mollificatiuū ⁊ uen
tris utroq̄ ī colaz rubeā ꝯuitit. Q uō lon
ge ab oliuis maturis fluit cū carebit ma
licia quo ad aliqd retinebit põticitatis.
set ablata penitus põticitate fit nocibile.
utroq̄ ī malos humores ꝯuītibile. ¶ Q si
multo magis ī ueterauit. ut saporis fi
at asperioris ac orribilioris ī queniens ēīt
esui. tn̄ medicine utile. ¶ Varro scribit celaiñ
cella olearia ī partem calidam hr̄e debere
fenestras. ſ uinū ā frigidam. de piro. R.

Pirus est arbor nota. Et eius quidē diuer
sitates ī finite sūt. Et ī qualib; ciui
tate diuisa inueniuntur pira. Ideoq̄ ī finita
te. ac eā ī utilitate obmissa. hoc solum
hic dicere sufficiat q̄ hec arbor omnē ce
lestatū patit͛. nā ī calido. frido. ⁊ tēpato
aere satis ꝯgrue qualescit ⁊ fructum p
fert. ¶ In macra ⁊ pingui pōt ēēa planta
ri. uerū ī macro arido ⁊ cretoso solo.
pira minora ⁊ duriora erũt. ⁊ ip̄e arbo
res p̄ue. ⁊ q̄ uetustate ꝯsūpte. ⁊ maxīe
ubi salsedo ē. ul' amaritudo terre ad ipaꝝ
radices. In loco aūt dulci ⁊ pingui solo.
ualidas arbores ⁊ fruct̄ nobiles ⁊ plim
os ꝯsequūt̄. Et maxīe sitale solū ī laterib;
montiū. ul' ī planis ꝓpe montes fuit ī quo
piroꝝ arbores sūt plantate. nō eī ī tali
bus locis d̾gn̄abit h̾ arbor. nec ī se. aūt
ī fructib; de facili paciet͛ defectū. ¶ In lo
cis aūt multū a montib; remotis nimiū
humidis ⁊ aquosis erũt arbores magne
⁊ frondose fruct̄ꝰ ꝑ ipaꝝ tergentes et
uirides. aut uno colore carentes. ⁊ eoꝝ
odor ⁊ sapor quodāmō ī sipidus ⁊ robu
stus. ¶ Plantari possūt rami piroꝝ ut
de oliuis dictū ē. ⁊ eodē modo. ſ q̄nq̄ tar
dus ē euentus. ⁊ nō pfecte fructificant.
¶ Itē plantant͛ pira. ⁊ nasci q̄dē necc̄e est
origine suā repetante natura. ſ ē hoc ꝯ
hoī exspectare longinquū ⁊ nō domesti
ca ſ siluestriā nascent͛. ¶ Melius g͛ est
ut piroꝝ plantas radicatas serant agstis.
ut cū ꝯphenderit insant͛. Spacia uō inter
ipas arbores ut melius qualescat trigin
ta pedū ēē debebūt. ¶ In aridis ⁊ siccis
locis mense octub͛s ⁊ noueb͛s. fridis. feb. ⁊
marcii. tēpatis utroq̄ tp̄i ꝯgrue pirus
plantatur. aut ēā transplantat͛. ¶ Inserit͛
queuient͛ ī piro agresti ul' domestico. ⁊
ī malo ingn̄b; optime puenit. Itē ī spina al
ba ⁊ ī coctano. ſ ī hiis ad debitū augm̄tū
puenire nō pōt. Itē ī quib;dā aliis arbori
bus insita ꝯphendit. ſ ī utiliter. ⁊ ideo
hic obmitto. ¶ Pōt aūt h̾ inseri arbor sb̄
tra. ⁊ supra eā iuxta terrā ⁊ ī altū sm
distinctionē traditā ī libro s̾o. cū ī cōi de in
sicionib; locut͛ fui. fit eī insicio sb̄ cortice
⁊ ī truncō fisso. Itē in amedaiu ul' salicis p
tica pforata. ⁊ sbterra sepulta. Itē p illum
modū qui emplastracio noīatur. Itē paliū
qui dr̄ ad bucellū. hoꝝ aūt modoꝝ doctri
nam ī libro s̾o sufficient͛ hostendi. ¶ Assi
dua gaudet fossione. ac letaminis ubertat͛
pinguescere. ¶ Formatur aūt ut unū solū
hāt stipitē. qui usq̄ ad octo ul' decē pedes
aut plures eleuet͛ arēa. ibiq̄ ramoꝝ diui
sio pcurret͛. ¶ Accidūt piris multa nocum
ta. q̄ cū coꝝ curis noīata sūt ī pncipio.
hui' libri. cū smōne feci de arborib; in cōi.
Et colligūt͛ sine piculo si rami debiles al
ciores ꝯgruis funib; cū forciorib; alliget͛.
Inferiores uō cū scalis ⁊ scalionib; exone
rentur. h̾ eñ arbor ualde fragiles hr̄ ramos.
⁊ casui colligentis expositos. ⁊ maxime cū
ad etatē decrepitā ī capit declinare. ¶ Pira
colligunt͛ diūsis tēporib; sm̄ diuersitatē ma
turacionis ipoꝝ. ut tn̄ extima tūc legantur
cū odore ⁊ colore sibi ꝓpo maturitatē pciend
unt. que si duob; aut trib; dieb; añ legātur.

videlicet apparentibus primis maturitatis in
diciis. pluribus servabuntur diebus ad usum quia
si sint ultima maturitate collecta. Que
vero in fine maturantur autumni propter yemis su
pervenientia. octobri mense leguntur sicco ipse
in lune descensu. ¶ Servantur pira si ad-
ducis diligenter electa integra. et per du
ra. et aliquantulum viridia. obruta inter pa
leas vel frumenta ponantur in loco sub obscuro
et sicco. Alii cum tenacibus suis similiter lecta pic
catis urceis condiderunt. et quibus vasculorum
gipso clausis. aut pice. ipsa sub divo obruta
in sabulone texerunt. Alii pira que se non con
tingerint in melle servaverunt. Alii pira divisa
et granis purgata in sole siccant. et in frida
aqua salsa manere permittunt. postea in
aqua pura biduo macerentur. deinde in vino
dulci mersa custodiunt. vel in sappa. vel passo.
et rursum reservant. ¶ Vinum fit de piris. si
contusa et sacco rarissimo condita ponderibus
comprimantur. vel prelo. hoc in yeme durat sed
prima acescit estate. ¶ Acetum de piris sic
fit. pira silvestria vel aspera congestis in cumulo ser
vantur. matura per triduum deinde mictun
tur in vasculum. cui fontana vel pluvialis aqua
miscetur. et opertum vas per triginta relinquitur
dies. ut sub inde quantum sublatum fuit ad
usum aceti. tantum aque ad reparacionem re
datur. ¶ Liquamen de piris sic fit. pira matu
rissima cum sale calcantur. ubi carnes eorum
fuerint resolute. vel in capellis vel in vasis
fictilibus picatisque clauduntur. post mensem
trium suspende hec carnes liquorem dimictunt
saporis iocundi et coloris albiduli. ¶ Ex lig
no piri pulcre assides et tabule fiunt. que
optime leniguntur. Ex quibus multa opera
congrue fiunt. ¶ Pirorum quedam silvestria. quedam
domestica sunt. Silvestria frigidiora duriora
et sicciora. et magis pontica sunt domesti
cis. ¶ Aut rursus pira quedam sunt acerba.
pontica. et quedam matura dulcia. Acerba
pontica. que sunt de natura silvestrium. et stom
achum confortant. ventremque constringunt. et sunt frida.
et sicca. mediane non nutrimento quemu

encia. Ideoque oportet in gemmari ut mol
lescant. et asperitatem amictant. vel vi
delicet elixentur. aut super calide aque
fumum suspendantur. aut copta pasta as
sentur. aut cum melle condiantur. ¶
Plac. dicit quod pira sive cocta sive cruda
sint. ventrem constipant. et si cocta sint in aqua
pluviali. et posita super os stomachi compescunt vo
mitum et colera. et super pectine posita fluxum
ventris constringit. ¶ Pira dulcia matura
temperate complexionis sunt. quod minus ceteris frigi
da sunt. quia propter calefaciunt. et augent digestio
nem. et valent in hiis quorum stomachus frigi
dus est et siccus. ¶ Sunt autem pira proprietatem
quod si cum fungis coquantur omnem auferunt
lesionem propter quod si silvestria sint ipso pomo agre
statem suam. ¶ Cinis arboris piri agre
stis bibitus in hiis qui fungorum sunt comesti
one suffocati multum valet. ¶ Frondes
pirorum et ramorum stiptica sunt solum modo su
pirorum stipticans cum aquosa dulcedine
mixta est. ¶ Avic. dicit quod pira silvestria
siccata consolidant vulnera. De prunis.

PRunus est arbor nota. Et eius quidem
diversitates sunt. quia quedam est domestica
et quedam silvestris. domestice quedam faciunt
pruna alba. quedam nigra. quedam rubea. et
¶ Aerem desiderat tepidum per naturaliter et
frigidum satis commode sustinere potest. ¶ Locum
gaudent leto et humido et sicco lapidoso
et glareoso innatur loco. ¶ Fimum re
cusat quod ex hoc fructus vermiculosos
et cadentes faciunt. ¶ Seritur ossibus solo
suis autumpno mense novembri. solo
putrefacto et subacto. duobus palmis et minus infra
obruuntur. ¶ Ossa eadem ponuntur maceranda
si tunc sint per triduum lixivio macerentur. ¶ Cum
ut cito germinare cogantur. ¶ Cum ut pro
ficerit si in seminario mutantur. ut pro
modum elapso biennio transferantur. ponun
tur et eisdem mensibus et plantis que fi
unt de radicibus et rediunt matris radi
cibus cum ponuntur fimo oblitas. ¶ Hec
arbor non multum profundas querit fossas

q(uod) no(n) multu(m) p(ro)fundo radices figit. nec
multu(m) magna sp(ati)a q(uia) se i(n)vice(m) p(ar)u(m)
i(m)pediunt. ¶ Inseritur in se (et) i(n) p(er)sico (et)
amigdalo. si ta(men) de gu(m)mi (degutterem) reddit. (et) p(ru)nu(m)
(et) in se recipit amigdalu(m) (et) malu(m) s(ecundu)m
quosdam. (et) optime p(er)sicu(m) (et) mu(n)dacen(?)
Octobri. (et) mense marcio fit e(ius) i(n)sitio. vel mense
Ian(uarii). an(te) q(uam) gu(m)ma e(ius) i(n)cipiat lacrima
ri. sed ego i(n) mense feb(ruarii). expertus sum
sepe optime p(ro)venire. ¶ Iuvat(ur) fre
quenti humore (et) assidua fossione. Ex
stirpand(e) su(n)t soboles a radice excep
tis rectioribus qui s(er)vabuntur ad plan
tas. ¶ Firmantur aut(em) ut i(n) imo solo
hab(ea)t stipite(m) no(n) multu(m) elevatu(m) a terra.
¶ Si languida e(st) arbor pruni amurca
cu(m) aqua equalit(er) temp(er)ata radicib(us) e(ius) de
bet i(n)fundi. Vel cineres ex furno (et) maxi
me sarmentor(um). Si poma decurrit olea
stri opicu(m) [illegible] i(n)finge radici. Si
limaces aut formice patiu(n)tur. curret(ur) ut
sup(ra) i(n) tractatu co(mmun)i de arborib(us) dixi. ¶ Pru
na siccant(ur) i(n) sole sessa i(n) cratib(us) vel q(ui)etis pa
tibus a(r)cta ossa. Alii i(n) aqua marina vel
aqua fervente rece(n)t(er) lecta. p(ru)na d(e)
merg(un)t. (et) i(n)de sublata. i(n) furnis faciu(n)t
aut i(n) sole siccari. ¶ Ex prunis fiunt
optime sepes (et) utiles q(uia) sua spissa pul
lulatio(n)e eas spissas (et) fortes faciu(n)t. (et) fruc
tu(m) habu(n)da(n)t(er) p(re)sta(n)t. (et) cu(m) duob(us) vel
tribus aut quatuor an(n)is elapsis in
cidu(n)t(ur) quibusda(m) radicib(us) derelictis.
multas p(re)parat vinear(um) palos. (et) ligni
satisfaciu(n)t habu(n)da(n)t(er). Aut diversi(s)
planta(rum) p(er) sepib(us) hab(e)t(ur) copia. nichil
e(st) utilius q(ua)m t(em)p(or)e maturitatis earu(m)
pueros ad foru(m) (et) plateas mittere ubi
vendu(n)t(ur) (et) a p(er)sonis vilib(us) comedu(n)t(ur).
qua(m) o(mn)ia ossa cuiuslibet g(e)n(er)is i(n)venta co(l)
ligant. (et) h(ec) s(e)m(in)a sup(er)dictis t(em)p(or)ib(us)
planta(n)da s(er)vantur. (et) p(ro)ducta i(n) s(e)m(in)a
rio nutriuntur. ut cu(m) qualiter(?) ad fa
cinas sepiu(m) transferant(ur) (et) sulcos. ¶
Pruna paru(m) nutriu(n)t (et) alba quide(m)

dura su(n)t ad digerendu(m) sto(macho) nocua. sed
exiguu(m) solutiva. Ideo cu(m) sint grossa no(n)
debent comedi nisi grandia (et) p(er)fecte in
arbore maturata. ¶ Et pruna nigra que
dam su(n)t domestica. queda(m) agrestia. Rurs(us)
queda(m) domestica su(n)t nigra p(er)fecte i(n) ar
bore maturata (et) dulcia. queda(m) cruda si
ve acerba dura i(m)media (et) pontica. Et que
dam rubea media inter ea. ¶ Nigra p(er)fec
te matura (et) dulcia. mi(n)us su(n)t frigida et
magis hu(mida). na(m) e(ius) frigiditas e(st) i(n) initio .i. grad(us).
humiditas ii. i(n) fine. Plat(earius) t(ame)n dicit q(uod) su(n)t frigida
(et) humida i(n) .ii. g(radu). ¶ Et Avic(enna) dicit q(uod) su(n)t
frigida i(n) p(ri)mo .ii. (et) humida i(n) fine tercii. sto
machu(m) humectat. ventre(m) mollit. (et) colera(m)
rubeam solvit (et) expellit. t(ame)n si eis nimium
utat(ur) sto(macho) nocent. ¶ Cruda no(n) dura im
dia (et) pontica pessima su(n)t i(n) medicina (et)
cibo dura eni(m) sto(macho) valde nociva e(st). (et) mi
nime nutriu(n)t atq(ue) sangui(n)e(m). Rufa vero
magis su(n)t frigida (et) minus humida. ¶ Ag
restia minus stiptica su(n)t. Ideo valent ad
diaria(m) (et) dissinteria(m). ¶ Et quida(m) ea i(m)ma
tura colligu(n)t. (et) scindu(n)t p(er) mediu(m) et
ad solem siccant. aceto asp(er)gu(n)t (et) i(n) vase
reponu(n)t. (et) h(ab)ent mag(is) q(ua)m sicca virtutem
i(n) frigidando h(ab)ent (et) i(n) restrictione leniendi.
Unde valet calidis febrib(us) (et) acutis eg
ritudinib(us). (et) ad ventris co(n)stipatione(m) ex hu
more colico. Et si su(n)t tenera ventre(m) molle(m) redden
dum. si sicca co(m)edantur [illegible] pruna
comedant(ur) (et) aq(ua) bibant(ur). ¶ Avic. dicit q(uod)
gu(m)ma e(ius) e(st) [illegible] (et) [illegible] (et) conglutina
tiva. (et) consolidat ulcera. Et cu(m) [illegible]
nova col(it)ur os [illegible] fieri ad [illegible]
q(uam) amigdala (et) vina. Et e(st) bona p(ro) sepi
bus ut dicit Ysidorus. De p(er)sico.

Persicus e(st) arbor nota. que parva e(st)
P(er)sico t(ame)n citius (et) paucis t(em)p(or)ib(us) vivit. ¶
Locis q(ui)buscu(m)q(ue) planta(n)tur. si p(ro)pinq(ue) (et) [illegible]
[illegible] p(ro)pria sit. si celu(m) calid(um)
solu(m) arenosu(m) (et) humidu(m) [illegible]
[illegible] i(n)terveniente h(umo) aliquo de
fendat(ur) obiectu. ¶ Venit novellis [illegible]

calis. certis uero. Januarii. persica ossa in pastinatis areis sunt ponenda binis uel uno a se per duos sepulta. Et cum ibi plante exierint transferantur. Et non amplius quam duobus palmis uel tribus secundum paladium obruantur. Dum tenera sunt semina erbis proxime circumfossa liberentur. plantam uero recte transferimus bima scrobe. nec a se longe statuende sunt. ut inuicem a se calorem solis excusent. ¶ Januario uel februario locis fridis nouembri calidis persicus inseritur maxime circa terram surculis plenioribus. et prope arborem seu stipitem natis. nam cacumina uel non tenebunt uel diu durare non poterunt. ¶ Inseritur in se. in amigdalo et pruno. Aprili mense uel madio. locis calidis. In ytalia uero. madio exeunte. et Junio persicis inoculari potest. quod emplastro dicitur preciso desuper trunco. et emplastris pluribus gemmis eo more quo dictum est. Ego autem inueni eius insitionem in pruno factam mense februario. optime conualere. ¶ Ablaqueande sunt paruitipnu et suis foliis stercorande. Item putande sunt. ut putrida et arida tantum uirgulta tollantur. nam si aliquid uiride auferatur arescit. Ut paladius ait. Sed apud nos experientia contradicit. immo si rami uirides loco incongruo nati tolluntur pulcrior et melior efficitur arbor. Sed forsan in sua regione loca erant arrida nimis. ¶ Circa solum stipitem humus debet aliquantum modicum eleuatum. ¶ Languenti arbori (*margin:* i. ueteris) uini feces aque mistas oportet infundi. Contra pruinas stercus ingeratur persico. uel ut uero dixi feces uini cum aqua permixte. ¶ Uel quod magis prodest aqua in qua faba decocta est. ut idem paladius scribit. si uermes patitur. cinis amurce mixtus eos extinguit. Uel bouis urina cum aceto tercia parte. Si poma caduca sunt radicibus eius nudatis. uel trunco lentisci uel terebinti cuneus. ut autem paladius affigatur. uel terebrate in medio palus salicis imprimatur. Si poma rugosa creabit aut putrida circa unum truncum cortex recidatur. et cum inde modicus humor effluxerit. argilla uel paleato luto plaga tegatur. Contra uicia persici fertur persice spartea ad ramos suspensa. ¶ Persica seruantur si de tractis ossibus in sole siccentur. Item de tractis ossibus melle conduntur. et sic sapores sunt iocundi. Item seruari dicuntur si sub licium eius gutta picis calentis impleueris et in uase clauso repones. ¶ Persica frigida et humida sunt in .ii. gradu. fleuma generant. Jeiuno stomacho sunt edenda. et post uinum uetus odoriferum est potandum. Persica diuiduntur in duo quedam enim sunt grossa mollia. et hec sunt magis aquosa. scilicet frida et humida. et quedam sunt parua solida et dura. et hec sunt magis temperata. scilicet magis frida et quodammodo sicca. et maxime si non fuerit perfecte in arbore maturata aut fuerit omnino acerba et cruda. ¶ Cum frondium eius sucus potatus lumbricos occidit et eicit. Idem facit si ex eo cataplasma feceris super umbilico. ¶ Secundum autem sucus foliorum eius in aure missus uermes interficiat. Persica sunt bona stomacho. et in eis est uirtus faciendi appetitum cibi. Et oportet quidem ut non comedantur post alium cibum. quoniam corrumpuntur post ipsum et corrumpunt cum quo prouoluuntur. Et sicca sunt tarde digestionis et non boni nutrimenti quamuis sint multi nutrimenti. Et matura leniunt uentrem. et inmatura stringunt.

de palma.

Palma est arbor ferens dactilos. Hec in desiderat calidum aut temperatum nam in clima calido ante yemem maturat fructum. Sed in frido quod est quintum uel sextum clima non maturat sed post yemem ad principium ueris aut estatis anni sequentis. Sed circa quartum clima pullulat. Sed propter frigus non conualescit. Sed et uerius dicitur quod nec in quarto climate uiuat et in quinto difficile. ¶ Terram solutam et sabulosam requirit. nam constat locum nullis fructibus utilem in quo plante palme nascuntur. ¶ Seritur plantis aprili mense uel madio ut tamen quod circa plantam ponitur circa eam. uel sub ea pinguis terra fundatur. Item seritur mense octubris semine siue ossibus dactilorum. non ueterum sed recentium et pinguium. In cuius seminatio

terre cinis miscendum est. Notandum est tamen quod
ex uno nucleo uix umquam palma crescens con-
ualescit. sed potius ex multis simul positis. et
hoc ideo est quia plantula que ex uno oritur adeo
debilis est quod truncum qui arborem portare possit
facere non potest. sed multe plante simul exorte et
per passionem sibi inuicem continuate perficiunt
illius arboris truncum. Ad hoc cum semina et
nuclei aliarum plantarum habent uirtutem pul-
lulatiuam. quedam in summo. quedam in ymo. que-
dam in circuitu. quedam in medio nucleus
palme qui est os dactili habet quod in dorso suo.
ubi est foramen strictum aliquantulum longum
per quod germen suum egreditur. Quare optima
plantacio eius est quod hec ossa in sacculo lineo in sab-
ulo ponantur. Et quantum fieri potest foramen
unius foramini alterius applicentur. ut
plantula unius fortiter penetret plantam al-
terius. et tunc uires multarum coniuncte perfec-
tiorem facient arborem. Palma enim unius
uirtutis non perficiat tamen propter sexum qui in ea di-
stinctior quam in aliis plantis. tamen et propter ligni
debilitatem. Iterum palma masculus numquam
facit aliquem fructum. sed plantatus mascul-
us iuxta feminam inclinat se ad eam ita
quod tangunt se rami maris et femine et quod pro-
mit bifurcacio ramorum femine ramos ma-
ris. et tunc recte palme recedunt a se in-
uicem. et tunc femina concipit. non spermam ali-
quam emissam a masculo. sed uirtute ipsius. Similiter
autem hoc ostendunt opera rusticorum. quoniam cum
longe ab inuicem sunt plante. masculus et
feminam abstrahunt ramos masculi et ponunt
super feminam et illa in fructis suis compri-
mit eos. et concipit eos ex eis. Cum autem
stat femina fructu onusta conmixta prouentum qui
spiritum et humore masculi ducit super fructus
femine maturantur fructus. non autem est ar-
bitrandum quod ista impregnacione femina indige-
scit. qui ex pluribus seminibus planta quale-
scit. quia tunc plures masculos in uirtute et
sperma in se habet. Annua uel bima de transferen-
da mense Iunio et Iulio inchoante circumfodi-
atur assidue. ut irrigata continua esta-

tis iudicat ardores. Aquis aliquatenus sal-
sis palme iuuantur. Si eger est arbor
feces uini ueteris ablaqueate oportet in-
fundi uel radicum superuacua capillacione
decidi. uel cinerem salicis inter fossis radicibus
poni. Hec arbor difficiliime crescit et longi-
ssimo tempore uiuit. et ante centum annos fruc-
tum non facit. ut dicit plinius. Et est sci-
endum quod fructus dactilorum non per cotiledo-
nes dependet a ramis eius. sed potius habet
sedes quasdam in quibus in medietate super
ramos consistunt. Et ut mirabile est in una
siliqua profert fructus suos et ramulos in
quibus fructus sui consistunt. que siliqua non
in superiori parte aperitur. sicut fit in siliqua
rose. et lilii et aliorum multorum florum. Sed
aperiuntur in feriis ex parte rami et cadunt
postquam exierint dactili. et rami super quos sunt
eo modo quo aperitur siliqua papaueris et porri.
In supremo autem cacumine habet hec arbor cap-
sam in qua est substantia mollis que multum accedit
ad substantiam dactili que tamen abscinditur palma
arescit. Dactili calidi sunt. et humidi in ii. gradu.
grossi sanguinis generatiui et difficilis digestionis.
sicut tamen sicci sunt digestibiliores et magis
urinam prouocantes. Sed illis assuescentes epa-
tis et splenis constipationem duriciem atque gros-
siciem et timorem pariunt. Sanguinis et den-
tibus sunt nociui et dolorem in ore stomachi faciunt. De pino.

Pinus est arbor nota. que credit perisse
omnibus que sub ea sunt. Amat locum
gracilem sepe maritimum. Inter montes
et saxa nascitur et precedere inuenit. Ventosis
et humidis locis. arborum sunt in arenosa leciora.
Sed hunc generi dum putabis ea spacia uel montes
que alteri utilia esse non possunt. Arabis
ergo ea loca diligenter atque purgabis. et fru-
menti more semen asperges. ac leui sarculo cu-
rabis operire. nec plus quam palmo debent abscon-
di et nata non transferantur. quia non facile con-
prehendunt et uix crescunt. nec aliquo tempore in-
cidantur. quia moriuntur. et loco rami sine
radices incise alie non nascuntur. Seritur ergo
nucleis suis per triduum maceratis calidis et siccis

9

regionibus mense octobris et novembris. Frigidis vero et humidis februario et martio. Aliqui dicunt fructum pineum translatum in arbore sicca. Sed illi qui plantas hoc modo parant, ut plus mille semina in cophinis terra et fimo repletis obruunt, que ut perseverint relicto eo quod solidius est auferunt alia. Ubi vero incipit incrementum, totam plantam cum ipsis cophinis transferunt in quibus fructus in scrobe indulgent radicibus largitatem terre cum operimentis ad miscere. Servandum est autem ut radix eius que una et directa est usque ad summitatem eius possit integra et illesa transferri. Defendenda est arbor tenera a pecore solum ne calcent in calida. Putatio novellas pini arbores multum provehit, ut speratum incrementa duplicentur. Asseritur quod si veris tempore nascantur facile inveniuntur qui lignum comedunt et destruunt et eo longiori tempore durat si sexte corticibus spoliantur. Nuces pinee usque ad mensem novembris in arbore esse possunt. Maturiores pinee leguntur prius cum quam putrescant nuclei quia nisi purgati durare non possunt. Tamen aliqui in vasis fictilibus novis et terra repletis cum testis suis asserunt custodiri.

Pinea calida et humida est in primo gradu et simul autem est calida et humida in tertio. Virtutem habet leniendi, humectandi et aliquantulum aperiendi. Optimum cibus est lateranalibus in spiritualibus et pectore ex frigido tempore. Asmaticis et tussientibus. Renibus et eglutiis sanguinis augmentat libidinem. Excitat tempore post dari vel cum sirupo vel cum electuario vel cibis. Contra tussim valet corpus eorum cum fumo pinee ab arbore fumatur si decoquatur in vino et aqua. Et postea super calores ponat ut paciens fumum recipiat.

De pipere.

Piper arbor parva est. Et nascitur ex opposito finium Arabie. Nascitur etiam in ... mo climate ubi est nimia adustio solis. Et papue in monte Caucaso. Ubi dicit Ysidorus quod serpentes silvas ... custodiunt. Sed incole illius regionis tempore maturitatis silvas incendunt. Et serpentes fugiunt. Et inde grana piperis que naturaliter erant alba efficiuntur nigra et rugosa. Sed Dioscorides dicit quod Saraceni collectum ponunt in ... ut ... cus germinativa auferatur. Et non possit in aliis partibus mundi seri. In locis autem ... nascitur. Sed in eis fructum non faciat. Et non ... plantatio et industria nullius utilitatis est.

Piper calidum et siccum est in quarto gradu. Virtutem habet dissolvendi et consumendi. Pulvis eius in naribus appositus sternutationem provocat et cerebrum a superfluitate flatica mundificat. Spiritualia. Vinum decoctionis eius et ficuum siccarum spiritualia mundificat a glutinoso humore. Pulvis mirro modo valet contra fetorem anhelitus. Valet etiam cum ficubus datur digestionem confortat. Lacte ... granetum et colericas non est utilis usus piperis. Dissolvit etiam et consumit ... inducit lepram ... pulvis eius super carnem positus eam corrodit.

Item dicitur quod cum melle positum in palato est conveniens ad sinanciam et pulmonem mundificat. Item aceto bibitum est bonum apatibus splenis. Item provocat urinam et necat fetum. Et post coitum appositum fetum cum superfluitudine.

De quercu et ...

Quercus, rovere et cerrus sunt arbores magne que sunt fere eiusdem nature. Mutuaque similitudine sunt in soliditate et fortitudine lignorum et forma foliorum et fructus. Nam omnes producunt glandes et radices faciunt profundas multas et magnas ... quer... unt. Sed in arborum forma differunt. Nam quercus brevem facit stipitem et ramos magnos ab omni parte diffusos. Rovere stipitem facit directum et altum cum paucioribus longis ramis. Cerrus vero stipitem facit longissimum et valde rectum. Et paucos ramos ...

Hec arbores terram solidam ... mediocrem querunt. Et montuosam ... sabulosam ... Cerrus et rovere ... sabulosam refugiunt. Seminantur glandibus suis in seminario vel in agro aut vepres ... Seminantur ... mense novembris.

ligantur glandes tempore quo mature ab arbore cadunt, et ad solem siccate servantur pro cibo porcorum quibus est valde conveniens et bonus. ¶ Comode ponere arbores laboramus sub terra diu durabiles construuntur. ¶ Supra terram non ponere est optima. cetere minus bone. ¶ Glandes frigide sunt in primo, et sicce in ii. non utuntur eis in cibo homines sed porcorum quia sunt digestioni inobedientes. et ventrem constipant, et ideo valent dissinterie et ulceribus intestinorum, et fluxui sanguinis. sed tamen urinam provocant, et cum porci sunt nutritione. quia quedam grana tarde corpori de se descendunt. Sed et superficies interior est stiptica. et similiter ipsarum arborum galle. unde valet ad sanguinis fluxum mulierum. Item apogima earum convenit intestinorum vulneribus. pulvis autem earum combustarum in loco mulieris immissus humores putridos fluentes desiccat. ¶ Avicenna dicit quod folia earum sunt vehementis stipticitatis, et fructus quidem glandis confert in potu pro apostematibus calidis. folia preterea glandis faciunt coherere plagas cum teruntur et pulverizantur desuper. Et galle in parum liniunt cum aceto super impetiginem et auferunt eam. et pulvis earum spargitur super aquam et bibitur ad vulnera intestinorum, et ad fluxum antiquum. Et similiter qui ponitur in medicinis quemens est ad hanc operationem. De sorbo. Rubrica.

Sorbus est arbor nota. Cuius fructus duplex est. unde primus rotundus, et hic ex femina producitur. vel maior parum longus et acutus qui ex masculo procreatur. ¶ Amat loca humida et propria frigidis et in montanis vel montibus proximis locis magis quam in vallibus remotis a montibus delectatur. ¶ Solum pinguissimum desiderat cuius iudicium certissimum fiet si frequens in eo aqua nascatur. ¶ Conserit. Ian. feb. et marcio. locis frigidis. Calidis vero. octobri et novembri. Sorba seruntur exigue ita ut matura in seminario ipsa poma pangantur. plantas autem si quis ponere voluerit habebit arbitrium. cum modo calidis locis mense novembris. temperatis Ian. et feb. frigidis martio in climate disponat. Planta est transferenda robustior. Scrobem desiderat altiorem et spacia largiora. ut quod ipsis magis prodest ventis frequentibus agitata grandescat. ¶ Conserit aprili vel ultimo marcii. Sorbus inseritur in cotoneo in spina alba licet in eis prima pereat sed durabilior. et in truco vel ut puto et in piro et in malus. competenter inseri potest. ¶ Gaudet irrigatione temporibus siccis et assidua fossione. ¶ Formanda est ut unum solum habeat stipitem. circa decem pedes vel duodecim elevatum a terra. ¶ Si vermes patiatur infestos qui in ea rufi et pilosi solent interna medulle secare. aliquos ex his absque arboris contactu inimicia in incendio vicino cremari debere. Paladius ait. quo cognito credunt fugere vel perire. ¶ Sorba servantur hoc modo lecta duriora et posita ubi mitescere ceperint fictilibus usque ad plenum claudunt urceolis gipso desuper tectis. et in pedanea scrobe loco sicco sub sole ingerunt ore perverso et desuper spissius terram calcant. Item secta per tres partes siccantur in sole et servantur. Vel per medium divise siccantur. cum uti voles aqua ferventi macerata revivisscunt sapore iocundo. Aliqui cum pendiculis suis viridia lecta suspendunt locis opacis et siccis. ¶ Ex sorbis maturis fit vinum sicut ex piris. ¶ Lignum sorbi est solidum non carigineum sed facile frangibile quare optime levigatur. Ideo valde conveniens est operibus vasorum scriniorum et assidum que superficiem equalem et politam requirunt. Rubeum tamen habet lignum. ¶ Sorba frigida et sicca sunt. ventremque constipant si sit perfecte matura. De cerasulo. Rubrica. De cerasulo.

Cerasulus est quedam arbor parva multum scabrosa. cuius folia multa quasi in uno ramusculo sunt coniuncta simul que tempore yemis ab arbore cadunt. Cuius fructus similis est bachis lauri vel fructui olivarum. unum tamen habens os. Cuiusque lignum est interius rubeum valde pulcrum et solidum. et ideo fiunt ex eo musica instrumenta. et precipue chitare que fiunt ex eo optime.

Ceterum desiderat tepatu(m) nec frigus formidat.
Et i(n) terra pingui (et) soluta letat(ur). Seritur
nucleis suis i(n) seminario mense novembr(is) aut
februario satis (et) diligent(er) nutritis. que cum
qualuerint biennio ul' triennio transferuntur.
Seritur (et) plantis sup(er) radicibus matris
natis. Inseri eam posse puto i(n) spina alba.
(et) forsam i(n) pruno mense februarii (et) marcii
fisso trunco. Et format(ur) ut unu(m) solu(m) h(abe)at sti-
pitem p(er) sex pedes ul' circa elevatu(m) a terra.
Colligunt(ur) aut(em) circa vindemiar(um) t(em)p(or)e q(uan)n(do)
rubedine(m) ul' n(ati)vi etatem hostendunt. Et qui-
dem satis sunt delectabilia ad edendu(m) modi-
cum tamen durant. De zampro. juniper(o)

Zampraus est arbuscula parva satis no-
ta. que aere calidu(m) aut tepatu(m) deside-
rat. Et terra(m) arenosam solutam (et) fere ste-
rilem (et) maritime oritur (et) fructificat i(n) litto-
re maris. aut i(n) montib(us) q(ua)si sterilib(us) inq(ui)-
bus e(st) terra soluta que lunia vocatur. In
locis u(er)o aquosis (et) mollib(us) no(n) vivit. quia
nimia humiditate corrumpitur (et) nutrimento sic-
co (et) modico sustentat(ur). huiu(s) arbuscule due
sunt sp(eci)es. videl(icet) mascula q(ue) i(n) altu(m) erigitur.
(et) valde modicu(m) fructu(m) facit. Et femina
que iuxta terra(m) q(ua)si sp(ar)gendo expandit(ur). que
miro modo toto fere t(em)p(or)e anni fructificat.
(et) fructu(m) maturat. Ite(m) est t(er)tia sp(eci)es vald(e)
pulcrior (et) melior cui(us) fructus e(st) croceus (et)
et grossus q(uam) p(ro)pria cetera(rum). Si fructus superi-
is sp(eci)ei e(st) niger (et) parvus. Hec arbuscula
silvestris e(st). (et) i(n) dictis sponte nascitur locis.
Tam(en) siquis eam plantare desiderat. nucle-
is suis serat. ul' plantulas eradicatas de
loco matris quo voluerit transferat. nec ei(us)
radices multo s(u)b terra demergat. Que nec
fossione letatur nisi locus fuit nimis siccus
(et) durus. mense feb(ruarii) (et) martio e(st) serenda.
Putari aut formari no(n) eget nisi forsam
quis masculam velit p(ro) voluptate aliquid
i(n) altu(m) extollere. Colligitur en(im) fructus
cu(m) successive sua nigredine ul' rubedine
maturitate(m) fatet(ur). Eius lignu(m) rubeum
pulcru(m) (et) quoda(m) mo(do) variu(m) est (et) odoriferu(m)
competit(ur)q(ue) vervib(us) que sunt saporem carnib(us)
ex ipsis assatis conferre dicitur. fiunt (et) ex eo
coclearia satis pulcra. Fructus ei(us) calid(us)
(et) siccus est. Et multu(m) valet contra frigida(m)
tussi(m) comestus (et) i(n) vino coctus. si vinu(m)
bibatur. (et) ip(s)e fructus edatur. Nam i(n) vino coc-
ti ei(us) cu(m) fructu (et) frondib(us) i(n) aqua. ul' vino coc-
ti. (et) i(n) vasa ex muffa infecta cu(m) ip(s)o vino
ul' aqua calidissi(m)a positi. Et obturato
vendone i(n) eodem agitati vasa mirabilit(er)
liberat. ipsisq(ue) sapore(m) (et) odorem laudabile(m)
prestant. :-

De arboribus no(n) fructifferis et de om(n)i utilitate ip(s)ar(um). Rubrica.

Sufficienter dictu(m) e(st) supra de arborib(us)
fructiferis. (et) de cultu (et) utilitate ip(s)ar(um).
Nunc aut(em) dicet(ur) breviter de o(mn)ibus
arboribus (et) fructicib(us) no(n) fructiferis
que reperiunt(ur) in partib(us) nostris. (et) de utili-
tate ip(s)ar(um) s(ecundu)m eunde(m) ordinem alfabeti.

De abiete. piella. (et) arexe.

Abies. piella. (et) arexe. q(ue) eedem arbores
sunt. no(n) en(im) coluntur. (et) i(n) alpib(us) (et) locis
nivosis magne valde p(er)veniunt. (et) omnes
miro modo directe i(n) altu(m) extolluntur. fr(on)-
des virides o(mn)i t(em)p(or)e h(abe)nt. Ex ipsis fiunt ar-
bores (et) antenne naviu(m) magnar(um). quibus
nulle alie arbores sufficere possunt. Optime sunt
i(n) o(mn)ib(us) opibus siccis edificior(um). quia leves (et)
rigide sunt. (et) diu durabiles sunt asside(s) facte
ex eis. (et) ubiq(ue) plurimu(m) domos exornat. fiunt
(et) ex eis vasa vinaria tam magna q(uam) parva.
Sed si i(n) eis facile vinu(m) in acetu(m) mutatur. Sed
arexe p(ro)p(ri)e competit situs i(n) quib(us) aqua de-
fertur. na(m) abies (et) pielle p(er) aqua(m) facile in-
cantur. Amedan' q(ue) alii vocat(ur) e(st) arbor
que no(n) colitur. s(ed) in locis palustrib(us) (et) aq(uo)-
sis p(ro)p(ri)e delectatur. fabcis i(n) util' e(st) ser-
nectia. si humidus locus fundamentis palan-
dus e(st). na(m) s(u)b terra illico radices i(n) fixa ui-
dis emictit (et) i(n) grossata ex pluribus palis
p(ro)pe positis. (et) i(n) unu(m) corp(us) redactis fortissi-
mum (et) diu durabile fondamentu(m) facit.

Itē ex eo queniunt in asoria sunt ꝛ parasci
des quibus rarissime accidunt et repatur. ¶
Cyperus est arbor satis magna que ī alpibꝫ
repit. qꝫ optime ꝯpetit cifis ꝛ parassidibus
ꝛ massoriis faciendis. ꝛ usellis ꝛ oībus de
licatis opibus. qr eī lignū ē albū ꝛ solidū.
ꝛ valde politū efficitur. ſꝫ eius passides sua
le calorem sandunt ni fiat sit de ꝗrte
rio. i. de ligno ī quatuor ptes fisso. aut d' nodo
sa sine nervosa radice. ¶ Cuorni ē arbor ꝑ
va que sit circa alpes ꝯtitur aut mediani
cortex datus ī abis. aut potiꝰ mirabilit'
ventre lavat. ¶ Agnus castus ē fructex.
i. arbuscula ꝑua que oī tpr. viridis repitur.
In aquosis locis mag. ꝛ ī siccis min. ꝛ eī
lignū ē durū. Et folia eī sūt sicut folia
oliue. ſꝫ sūt leniora. Calidus ē ꝛ siccus ī
iii. g. Et sm. auic. ē cals ī. i. ꝛ siccus ī. ii.
Flores ꝛ folia ꝯpetūt usui medicine. Et ma
gis flores quā folia. ꝛ flores qdem agni
castus vocant'. qui in iūe colligunt. ꝛ ꝑ
anū tm̄ suant'. ꝛ virides maioris sūt effica
cie quā siccati. ¶ dicitur aut agnus cast
us. qr libidinē reprimendo castū ut agnus
latē reddit. lect' eī ex eo strat' libidinē
stringit. phibendo pollucionē ꝛ virge erec
tionem. ut. auic. dicit. fomententur etiā
genitalia ex aq. decoctiōis eī ꝛ sucꝰ potest.
Contra gomorreā d'coquat' modicū castorei
ī succo eius. ꝛ detur ī potu. Itē folia ꝛ flo
res eī decoquātur ī aceto addito castoreo.
et genitalia cataplasmetur. Et nota q'q
dam extīgūt libidinē ī spissando spma.
ut sem lactuce. psiliū. atroli. melo
nes. cucumēs. cucurbite. portulace.
sca. acetū. caphora. ꝛ silia. Quedam
inflamendo sps. ꝛ ꝯsumēdo spma. ut ruta.
maiorana. agnus castus. cuminū. calamī.
ꝛ anetū. h eī sūt calia. apitiua. ꝛ ventosi
tate extermināt ꝛ soluūt. Itē fomentum
factū ex aqua. decoctiōis agni casti. mat
ricis exsiccat supfluitates ꝛ ipī angustat
orificiū. Contra litargiā valet decoctio a
gni casti. apiū ꝛ salvie ī aqua salsa. si ex
ea fortiter capitis posterior pars fricetur.
Auic. dicit q suffumigant mlieres cum
vehemēs desideriū coytus adest. ꝛ libant'.
Et eī folia fugāt venenosa. de busso. d busso ꝛ brillo.

Bussus est arbor parva. que solidissimū
croceū. ꝛ pulcerimū lignū ht. que ꝑ
pulcris frondibꝫ ꝛ viridibꝫ semꝑ vestita est.
Ex quibꝫ domicelle serta faciūt. plantari
pot nō solū si plantule radicate de stipite
matris evulse ponatur. ſꝫ ꝛ si rami eius
denudati frondibꝫ ī figant' ī terra. Rasu
ra huiꝰ ligni qr frida ē. ꝛ sicca decocta in
aqua putei ꝯstringit fluxū. ut dicit dia
scorides. Tingit ꝛ crines si eī decoctiōe
sepius abluant'. Ex ipsius ligno fiunt op
timi pectines ꝛ coclearia. ꝛ manubria cu
lteloꝝ. ꝛ calculi. ꝛ tabule ciree. ꝛ omē o
pus parvū qꝫ pulcerrimū lignū sculpendū
requirit. recipit enī ꝛ retinet ꝗmodē omē
formam. de brillo.

Brillus ē arbuscula ꝑua. que ī arenis
fluminū crescit. que pulcras valde vir
gulas ꝛ multas emittit. q̄ colligunt' d' mēse
april. cū sunt eī monet' ꝛ extraant' d' ind'
fiunt ex eis corbes. canee aviuū. et casei
siccandi ꝛ suandi. ꝛ canistri ī quibꝫ panis
portatur ꝛ fructus. Itē ex radicibꝫ eī ligāt'
manubria falciū ꝛ falcanelloꝝ. q̄ ad incidē
dum ligna ꝛ putandas vineas necessaria
sunt. de cipresso. Rubrica. d cypresso

Cipressus est arbor nota. ꝛ pulcra que
viridis semꝑ existit. ꝛ io libent' ī clau
stris monacoꝝ ꝛ fratrū plantat'. Eius lig
num ē vald odoriferū. ꝛ pulcrū. et ex eo
fiunt pulcerrime atqꝫ odorifere assides qu
as hoies libent' ponūt ī fundis ī strōum
musicoꝝ. ut lautū. chitare. ꝛ alioꝝ ꝛ in
oībus opibus delicatis. ¶ Hec arbor. ut aut
auic. ca. ē ī. i. g. ꝛ sic. ī. ii. Et quidā dicūt
q ē frida. folia ꝛ nux eī stiptica sūt. Et eī
folia delet morfeā ꝛ ꝯsolidat vulnera. ꝛ
nux eī ꝯfortat nervos ꝛ rolorant molli no
ficacione ꝛ stringunt ꝛc. Et decoctio nucis
cū aceto delet dolorem denciū. de canna.

Canna sine aiudio nota est. Terram desiderat mediocriter humidam et pinguem. Caneta fiunt hoc modo. videlicet quod pastinata equaliter terra de mense feb. et brevissimis scrobibus uno pede distantibus cannarum oculi per scrobes singulas obruuntur. Si calida et sicca provincia est. valles humidas et irriguas oportet deputare canetis. Si est humida regio. locis mediis instituantur. si sicco vallarum subditis. ligonizantur ut vinee. et ligonibus in equalitate terre inadunantur de mense octubris et novembris. Et si qua sunt antiqua canneta mense feb. sarrientur recisis que sunt in radice purganda. i. putribus male percretis. et si qua gignendi non habent oculos.

Ex cannis fiunt pali et pertice vinearum. et storea quibus inter se domus pauperum distinguntur. Et secundum Avic. sunt vehementis infrigidationis. Et folia canne. radix et cortex conferunt alopicie. et abstergunt sordes. Et radix eius cum cepa silvestri extrahit carnem infixa. Et lanugo que est flos eius. quando cadit in aurem facit evenire surditatem. quando intrat in ea et non egreditur. De genestra. Rubrica.

Genestra est quedam arbuscula adeo parva quod plurimum ad orbem non accedit. que in montibus et locis macerinis oritur. et flores facit valde pulcros quibus pretis domicelle utuntur. et ex ramusculis eius deficientibus vinceis possunt palmites vinearum ligari. Item ex genestris potest fieri stuppa que loco canabis vel stupa aut lini fieri potest. De fago. Rubrica

Fagus est arbor magna nascens in alpibus. ex qua optime fiunt lancee. et sellarum assides et librorum. Item fabricis utilis est in sicco. Si humore corrumpitur. Ysidorus autem dicit quod glans sui fructus fagi est multum dulcis et nutribilis. et medulla muribus est multum amica. Et giros impinguat. turdis et columbis convenit. et eos nutrit. Eius lignum silva multis operibus est apta. Si non multum durat. quia libenter vermes in tabulis corrodit. Item est valde necessaria in vitree arti. sinu diu vermibus corrosa est. quia ex eius cinere vitrum cum aliorum quorundam appositionis confractione paratur. De fraxino.

Fraxinus est arbor satis magna que in pinguibus et humidis nemoribus delectatur. Et lignum satis igni competit. et est optimum parvulis vegetum et tinarum. et scal arcuum. Item edificiis competit ex siccitate non viridis. dum tamen terra non tangatur. quia statim humore corrumpitur eius in silva de tercio iterum vel quartum annum incisa optimas pruneis profert perticas. Plinius autem dicit quod folia fraxini sunt utilia contra venenum. nam succo expresso potui dato et per tes sume auxiliatur. tantaque eius est virtus quod serpentes ut eius umbram vespertinam vel matutinam non attingant. et si inter ignem et fraxini folia ponitur serpens in ignem potius quam in fraxinum fugiet. Et eius cortices et folia ventrem stringunt. et nomen suum deferunt virtutis continentie factum si cum aqua pluviali et aceto coquantur et super stomachum apponantur. Et est arbor calida et sicca in gradu ut dicit plat. De fraxinagolo.

Fraxinagolus est arbor fraxino in frondibus et ligno similis quam in locis domesticis seu cultis delectatur. Hec arbor fructum quendam sine granula piramidem producit qui nigra sunt quando matura existunt. et valde dulcia. si qui nucis super ossa ex pulpa habent. Item ex siccata multis mensibus conservantur. De fusano.

Fusanus est arbor parva que in sepibus oritur. Ex cuius ligno fiunt optimi fusi et meliores archetti. De ivo. R.

Yvus. i. nasus est arbor parva que in alpibus et montibus eius primis invenitur. que optima est pro balistis ligneis et arcubus faciendis. De opolo. Rubrica

Opolus est arbor satis magna quod lignum habet valde album et pulcrum quasi acero similis. Ex quo fiunt optima iuga

borum. Inasoria ꝛ ꝛparasades ꝛ assides
pdelicatis opibus faciendis. de populo. Rubrica.
Populus et albarus sunt qui similes
arbores in magnitudine ꝛ forma fron
dium. sed populus magis in altum extollitur. Et eius
lignum non politur. Albarus vero magis per
latera ramos extendit ꝛ eius lignum est al
bius ꝛ pulcrius pallidibus faciendis. Cor
ticis in sicco satis competunt. licet longissimo
tempore in eis non durent. locis humidis ꝛ pa
ludosis populus aut cretosis durare non po
terunt. plantantur ramis annualibus ꝛ bien
nalibus. aut etiam maioris etatis. in terra in
fixis ꝛ facillime comprehendunt. Item optu
me albarum incidi. ꝛ quocumque ineunt fragmi
na in aliore. inde quasi silvam spissam nasci.
post hoc etiam evenire ex pululatione radicum
que circa precisam arborem universam oc
cupant. deinde in superficie eius. propter quod etiam
prope arbores plurimum in nemnimine obee
ruineis ꝛ frumentarius agris. Populus
hoc habet proprium quod si extirpo putetur tempore
facile perit. aut in firma ꝛ scabrosa effi
citur. dicitur autem populus eo quod incisa
pululat ad modum populi. ut dicit ysi
dorus. de rosariis. Rubrica.
Rosaria nota sunt. Ex his autem que
dam alba quedam rubea sunt. Et iterum
quedam domestica. quedam silvaria sunt. al
ba vero. tam domestica quam silvaria fortes
constituunt sepes. quia multas ꝛ fortes habent
spinas. ꝛ omnes adeo rectorsas quod precas vo
lentes ingredi retinent violenter. sed rub
ea rosaria debiles virgulas ꝛ spinas pro
ducunt. Plantantur autem plantulis et
virgulis in parvas particulas divisis. ꝛ in semi
nario satis. aut seminibus. Et semina
quidem sunt que in pomulo rubeo sunt colle
cta. quarum maturitas ad plantandum
apta cognoscitur cum post vindemias colorem
fuscum ꝛ mollitiem quandam habent. Si qua
sunt antiqua rosaria circumfodiuntur ꝛ
ariditas recidantur universa. Item que rara
sunt possunt megarum propagine reparari.

Rosa frigida est in .i. gradu. sicca in .ii. vi
ridis ꝛ sicca competit usui medicine. sic
cantur autem aliquantulum ad solem ꝛ
possunt per triennium servari. Cum recepto
rosarum invenitur sicce ponende sunt in medi
anis quia facilius conteruntur. Ex viridibus
autem fit mel rosatum. Zuccarum rosatum.
Electuarium de succo rosarum. Siruppus rosatus.
Oleum rosatum. Et aqua rosata. Mel
rosatum sic fit. primo mel dispumatur deinde
coletur. postea addantur folia rosarum ab
iectis stipitibus. ꝛ quibusdam albis que sunt
in parte inferiori. ꝛ minutatim incisa ponantur.
ꝛ fiat decoctio aliquantula. ꝛ signum
decoctionis eius est odor ꝛ color rufus. In
septem libris mellis, una rose ponatur.
per quinque annos servari potest. Et habet virtutem
confortandi. ex aromaticitate. mundificandi
ex melle. Competenter datur flaticas.
colicis. et melancolicis in yeme ꝛ estate.
debilitatis cum mulsa facta ex aqua ꝛ melle
rosato. Ad mundificationem stomachi ex frigidis
humoribus mel rosatum cum aqua decoctionis
seminis feniculi tribus granis salis additis.
Vel secundum nicolaum fit hoc modo. In decem
libris albi ꝛ purissimi mellis dispumati.
succi recentium rosarum libra una ponatur.
in caccabo ad ignem posito. cum bullire ceperit.
viridium rosarum cum forficibus vel cultello in
cisarum libre quatuor addantur. ꝛ dum bullie
rit semper agitetur. ꝛ in fictili vase reponitur
quanto magis tenebitur tanto melius erit
Cum frigida stomachum confortat ꝛ constipat. ꝛ cum aqua
calida mundificat. detur in mane ꝛ meridie.
Eodem modo fit mel violatum. ꝛ valet
tipice febricitantibus cum calida datum. Zuccarum
ro. sic fit. folia rosarum viridium pistata bene
conterantur. ꝛ ponatur in vase vitreo per viginti
dies ad solem. ꝛ cotidie moveantur
ut bene commisceantur. In quatuor libris zuc
cari. libra una rosarum ponatur. ꝛ potest per
triennium servari. Virtutem habet constringen
di ꝛ confortandi ꝛ valet contra dissinteriam.
lienteriam. ꝛ diarriam ex debilitate virtu

tis contentur facta. Item valet contra vomitum colicum. Contra sincopim et cardiacam passionem cum fit ex calefactione spiritualium detur cum aqua rosata. Electuarium de succo rosarum sic fit. Rx. zuccari, succi rosarum ana lb. i. et ʒ. iiii. sandali trium generum ana ʒ. vi. spodii ʒ. iii. diagridii ʒ. xii. camphore ʒ. i. tempera ad modum electuarii cum syrupo facto ex zuccaro et rosarum succo. et detur cum aqua calida ad modum castanee in matutinali hora. Valet autem contra guttam calidam. et coleram rubeam purgat. Et convalescentes tercianarios cotidie purgat sine molestia et reliquias malorum humorum qui ibi remanserunt potenter educat. Sirupus rosatus sic fit. quidam decoquunt rosas in aqua. et in tali aqua rosata addunt zucarum et faciunt syrupum. Alii autem faciunt ponentes rosas in alio vase habente strictum orificium. et super infundunt aquam ferventem et dimittitur ibi stare donec aqua sit rubea. et inde faciunt syrupum. Hic est optimus. Et nota quod sirupus factus ex recentibus rosis prius aliquantulum laxat postea constringit. factus vero ex siccis in principio et in fine constringit. Contra fluxum ventris et vomitum colicum detur cum aqua pluviali vel rosata. febricitantibus post minucionem cum aqua frigida potui detur. Contra sincopim similiter. Secundum Nicolaum sic fit. Accipe rosas recentes et pone in vase predicto et in caldario pone aquam donec bulliat. et bullientem super rosas predictas infunde. et postea vas ipsum tege ne fumus exeat. ex quo aqua ibi refriguerit rosas inde eice. et aliis recentibus aquam bullitam eandem iterum super infunde. mutando rosas donec aqua illa rubea fiat. De hac autem aqua quatuor libras accipe. et ibi quatuor libras zuccari infunde. cum autem bullire ceperit album ovorum aliquod cum aqua frigida multum donec spumescat concucias. et illam spumam in sirupo bullientem spargendo infunde. et cum quis nigrescere illa spuma inceperit. suaviter cum coclea remove. et iterum aliam infunde donec clarus fiat sirupus.

Alii conterunt rosas virides et succum exprimunt et in tali succo faciunt sirupum

Et cum ceperit syrupus quasi filum facere. si cum digito tetigeris. aut cadere dependens adhereat. coctus est. Valet calori et siccitati febrium. siti resistit confortat et constipat. Eodem modo fit sirupus violaceus. et sirupus nenufarinus. qui valet contra maiorem calorem in acutissimis egritudinibus. Oleum rosatum sic fit. quidam decoquunt rosas in oleo communi et colant. Alii terunt rosas virides et in oleo et vase vitreo soli exponunt per dies .l. et hoc est bonum. Secundum Nicolaum. fit hoc modo. in duabus libris olei communis ablutis libram i. viridium rosarum aliquantulum contusarum ponatur in olla posita plena super ignem in caldario pleno aqua suspenso. et tam diu bulliat donec aque tercia pars minuatur. quod demum alio panno lini immissum torculari exprimatur. Eodem modo fit de violis. sabacanum. et mirtorum oleum. Et valet ista olea contra acutas et peracutas inuncta super epar. et pulsus et tympora. et plantas manuum et pedum. quoniam calorem extinguit. Aqua rosata fit multis modis nam quedam habent patellam plumbeam quam ponunt super quodam testo in cuius est ab una parte hostium unde sub eo ponatur ignis et inter testum et patellam est amplitudo concavitudinis digitorum duorum. ne aqua saporem fumi accipiat. et circa testum est fornayella parva de lapidibus et luto facta. deinde patella rosis impleatur. et capellum plumbeum ponitur super ipsam ita quod versus partem unde aqua rosata egreditur aliquantulum pendeat. et ignis continuo sit sub ipsa patella. tamdiu quousque rose dimittant in ea quod eis humiditas sit consumpta. et tunc reiciuntur et alie recentes in earum loco ponuntur. et in aliquo vase vitreo sub proprio capelli posito aqua recipitur. deinde in englestariis ad solem posita quibusdam diebus decoquenda relinquitur et servatur. Alii volentes subtiliter omnem fumi saporem et odorem evitare in aqua rosata ponunt patellam predictam et capellum in caccabo aqua pleno. atque ita in fornayella disponitur quod ab una parte possit in eo aqua in mittere que loco eius que ab igne consumatur succedere possit. et hoc est optima. Et quidam

in filo folia rosarum posita in vase uitreo. et suspenso. ne uasi aliqua parte adhereat. soli exponuntur. et desuper adeo clauduntur quod uapor rosarum exire non possit. et hec est melior que esse possit. tamen ualde parum et cum nimio labore fieri potest. ¶ Habet autem uirtutem confortandi et constringendi. Contra fluxum uentris et uomitum colericum. detur aqua rosacea simplex. uel aqua decoctionis masticis et gariofilorum. et precipue contra fluxum ex debilitate uirtutis contentiue. uel acumine medicine que ipsum nimis ducat. Sincopizantibus et cardiacam pacientibus detur in potu et super aspergatur faciei. Incoliriis competenter ad oculos ponitur. et unguentis ad faciem. quia abstergit pannum faciei et subtiliat cutim. ¶ Rose sicce naribus apposite cerebrum confortant et reparant spiritus. Contra fluxum uentris ex colera detur aqua pluuialis in qua rose sint decocte. Ad idem ualet emplastrum ex rosis et albumine oui et aceto positum super renes et pectinem. Contra uomitum fiat decoctio in aceto. et spongia marina intincta ori stomachi superponatur. Contra sincopim detur aqua decoctionis rosarum. Detur contra puluis in ouo sorbili. Item contra puluerem oculorum si senciatur punctura ualet rose cocte in aqua et cataplasmate. ¶ Antera dicitur flos rose. que interius reperitur. Valet autem contra fluxum uentris et uomitum. Item puluis eius uue suppositus humiditatem eius consumit. ¶ Et nota quod succus rosarum uiridum in uase uitreo potest seruari per annum. ¶ Auic. dicit quod rosa rectificat fetorem sudoris quando in balneo administratur. Et emplastrum super apostemata calida soluit ea.

De rosmarino.

Rosmarinus est quedam paruula arbuscula odorifera que semper habet frondes uirides. et qui sillatur campio. et ideo rosmarinus appellatur. Plantatur autem plantulis de matris radice diuulsis. Item ramis in terram infixis his mensibus quibus alie fiunt plantationes. Calidus et siccus est set excellentia eius non determinatur in gradu.

folia eius et flores competunt medicine. et flos eius dicitur antos. Unde diantos electuarium fit ex eo. Arbuscula ipsa que lanotides dicitur. uel dendrolibanos. Unde cum istorum recepto inuenitur folia debent poni. flores autem aliquantulum desiccati ad solem per annum seruantur similiter et folia. ¶ Uirtutem habet confortandi ex aromaticitate. dissoluendi ex caliditate. exigendi mundificandi. et consumendi. ex siccitate. et diaforetica. ex caliditate. Contra sincopim et cardiacam detur diantos cum uino. Item aliter fiat decoctio florum cum uino. et tale uinum detur pacienti. Contra frigiditatem stomachi et digestionem confortandam detur diantos. uel uinum decoctionis florum et masticis. Contra dolorem intestinorum et stomachi ex uentositate. detur uinum decoctionis eius et cymini. Et contra cerebri frigiditatem fiat eius decoctio in uino. et paciens capite cooperto fumum recipiat. Contra humiditatem uue. acetum uel uinum decoctionis eius gargarizetur. Contra strangiriam. et dis. flores uel saltim folia decocta in uino cataplasmentur. Ad mundificationem matris et conceptum iuuandum. fiat fomentum circa pudenda ex aqua decoctionis eius et circa pudenda. flores autem in oleo decoctos sibi ponunt sibi mulieres.

De rubo.

Rubus notus est. competit sepibus faciendis. quia eas fortes et spissas et pungentes facit. si ipse non multum competit. in plantas arborum uel aliorum spinorum admixtas habet quibus sustineatur. que adeo sint solide quod non siccant et destruant alios. plantatur autem plantulis suis que facile inueniuntur ubi rubi capita tangunt terram. quia ibi statim radices emittunt. Item plantatur seminibus suis mature collectis et siccatis et usque ad initium ueris seruatis et tunc seminatis. ¶ Fructus eius sunt mora que mulieres et pueri comedunt. si optima sunt pro porcis. ¶ Rubus. calidus et siccus est. ut quidam dicunt. constantinus. tamen dicit summitates eius esse stipticas. et ualere contra usturas et calefacta. Unde uidetur quod sit frigida et sicca. Contra

ruborem oculorum turiones eius cum uitello
ouorum conterantur. et addito croco oculis
supponatur. Contra quaslibet ustiuras
cera munda resoluatur. postea addatur oleum
rosatum. deinde succus turionum eius in
maiori quantitate. Contra calla apostata
folia summitatum trita cum aqua rosata sup-
ponatur. Contra dissinteriam succus turionum
eius cum aqua ordei per cristere iniciatur.
vel ex turionibus cum albumine oui et ace-
to fiat emplastrum super pectine et renes. Si
sit iniao superior lenticula aliquantulum
ex usta in succo eius detur ad manducandum.

de salice. Rubrica. et sauina. sam-
buco. sanguino. sicomor. spina alba.
spina iudaica. spina ceruina. et scopa.

Salix est arbor nota, sic dicta eo quod plan-
tata facile in altum salit. hec arbor in
locis humidis et arenosis sine solidis
delectatur. et non multum radices profunde figit.
Plantatur optime sine radicibus in terra
perforata cum palo aut cum forattra planta
biennali in parte inferiori acuta. foramini
fortiter imprimatur. et usque quod ad superficiem fo-
ramen ex sabulo impleatur. vel terra soluta
si terra ubi plantatur cretosa extiterit deinde
creta supponatur. Quod si soluta est terra
in qua plantatur sufficiat si ex eadem impleatur
foramen. Cui multum proderit si eisdem cardibus
quibus in salice steterat opponatur. fit autem
eius plantacio de mense octubris et nouem-
bris aut feb. et melius mense marcii. cum
tamen ipsis plantis super salice adhuc existen-
tibus uiridis succus se infunderit. Eis autem
plantatis mense aprilis et madii abradatur
quicquid in stipite preter superiorem oritur parte.
Tercio autem quam quarto anno incidunt
omnes equaliter sex pedibus supra terram.
ipsis formaret stipes. pericones produceret
perticas. et longiori duraret tempore. quia hec
arbor tanto in ramis erit fecundior. quanto
est terre propinquior et est ad incidendum
apcior. Verumptamen si est in loco animalibus expo-
sito magis timet corrosionem ipsorum. quanto
vel decem pedibus a se inuicem distare debebunt.
ne si nimis spisse fuerint superfluis umbris
perimeat ea que seminantur in agris. Item
De tercio in tercium annum pertice incidunt. Vide-
licet subtiles iuxta salicem. et grosse tribus
vel quatuor digitis remote ab eo. incidantur
rotunde. vel non multum oblique. et quidquid
est in salice siccum vel mortuum amputetur. nec
fiat in eis cauacio remote. si paulatim pau-
latim per omnia lata equaliter diffundantur. hoc
enim modo perticas peciores et minus ramo-
sas efficietur. et tempore longiori durabunt.
Et nota quod si eo anno quo non inciduntur
amputantur minime pertice inutiles rema-
nentes maius suscipiet incrementum. De
ligno salicis solide perpertias faciendis non
abscisso fiunt trabes et materie domui satis
bone. et ex grossis fiunt asserides et conche.
et parasides et inassoria et multa uasa uinaria.
et similiter et ex corticis uero fiunt aluearia. et cetera et cis-
staria. Ex perticas fiunt uinee. et ex eis et
uiminibus fiunt sepes et clausure curtium
et porcorum. et multa alia utilia. Hec arbor
competit usui medicine secundum coniectura. folia et
flores. hec autem uirtute constringendi et solidan-
di. Contra dissinteriam succus expressus ex foliis
et potui datus ualet. Contra ulceraciones
intestinorum ex dissinteria facta. detur puluis cor-
ticis eius combusti in potu aliquo. Idem puluis
ulceraciones exteriorum purgat et consolidat. Item
puluis ut testatur dyascorides. cum aceto
potui datus. et cum aceto cataplasmatus ue-
rucas et poros curat. Item folia salicis uel
ipsa aqua ponenda sunt circa febricitantem.
Ysaac. autem dicit flores seu semis salicis
hac esse uirtute. ut si quis illud in potu sump-
serit filios non generet. si efficatur in fecundus.
de sauina.

Sauina est arbor satis parua. et cuius
que semper uiridis est. et habet folia que comparantur
silua. hec arbor satis comode uiuit in calido
et loco. Et libenter plantatur in uiridariis et porticus
in claustris religiosorum. quia circulo et
circa eam positus ramos undique per uenum

ter expandit. plantatur autem ramis sicut
de buxo dixi in terra affixis. ¶ Hec arbor
calida et sicca est in .iii. gradu. cuius folia competunt
medicine. per biennium servari possunt. Vinum
decoctionis eius valet contra calorem stomachi et intesti-
norum. Item decocta in vino valet contra strang-
uriam et dis[uriam]. Cataplasmata etiam valet contra
yliacam dolorem. est enim dyaforetica et diure-
tica. fomentacio etiam ex aqua decoctionis eius
in vino valet contra podagram. et etiam menstrua provocat.
et fetum mortuum educit. Item decocta cum
oleo et superposita idem melius operatur. Contra
tenasmon ex frigida causa valet si fiat
decoctio eius in aceto et vino. et fumum paci-
entis recipiat. De sanbuco.

Sambucus est arbor nota. que in sepibus
nascitur. Et ramis in terram infixis
plantatur. et facilime comprehendit. Ex eius
ligno grosso mediocriter fiunt arcus.
et ex grossiori non nodoso fiunt optime sagitte.
Item fiunt canelle tinaciorum. et negetium
ex eius ligno. ¶ Virtus eius est calida et sicca.
in .ii. gradu. Medicine competit principaliter cortex eius.
secundo folia et flores. Virtutem habet diureticam
atractivam et purgativam. Contra cotidianam
precedente purgatione ante horam accessionis detur
vinum decoctionis corticis mediani sambuci.
Item succus sambuci per se datus vel cum melle
lumbricos interficit. Ad menstrua provocanda
succus corticum. pessarizetur. vel folia cata-
plasmetur. fomentum ex aqua salsa decoctionis
corticum eius tumorem pedum solvit. et dolo-
rem exteriorum partium. De sicomoro.

Sicomorus est quedam arbuscula parva
que similis sanguino in forma ligni.
que pulcras valde producit virgas et eius
cortex pulcerrimi adeo aderet ligno quod
fiunt pulcra manubria cultellorum. et nascitur
in nemoribus prope alpes. De sanguino.

Sanguinus est arbor silvestris parva. que
in multum pullulat in sepibus. et eas valde im-
spissat. sed spinis caret. et pulcras et solidas
virgas producit. ex quibus fiunt breuexelli
ad aucculas capiendas. et vimine ipsius

texendis telis optime fiunt. De spina alba.

Spina alba est arbor satis parva. que
optima est pro sepibus. quia valde acutas
habet spinas. nec in radicibus per agros pullulat.
Et in se optime recipit pinsitorem. nespila.
et pirus. et malus in ea facile comprehendunt.
sed ad debitum augmentum pervenire non possunt
propter inequalitatem magnitudinis earum. lignum
habet album et solidum. Quorum competit pixidibus
et coclearibus. ¶ Frigida et sicca est in .i. gradu.
Et eius decoctio confert intestinis victuum ru-
et podagre. et confert mollificationi stomachi.

Spina iudaica. melior omnibus De spina iudaica.
est pro sepibus. quia in quolibet folio duas
habet spinas. unam videlicet rectam magnam
et acutissimam. et aliam parvam retortam. et spissam
sive pullulatione constituit sepem. De spina cervina.

Spina cervina non multum sepibus competit
quia non est bene spinosa. set ex ea
optimi pruneis fiunt pali. quia sub terra
longo tempore durant. De scopa.

Scopa est arbuscula valde parva. similis
que in campis oritur. cuius radix est rotunda. et
adeo dura et nodosa. quod ex ea optimi fi-
unt cyphi. De tamarisco. Rubrica.

Tamariscus est arbor. calida. et sicca. in
.ii. gradu. Vinum decoctionis eius valet ad o-
pilacionem splenis et epatis. Item stranguriam
dissolvit. et plus in cibo cocta. Ad idem
valet frequens bibicio cum vase ex tali li-
gno facto. Cortices autem maioris sunt effica-
cie quam folia. De ulmo Rubrica.

Ulmus est arbor nota. que plantatur
plantulis cum radicibus inventis. que
facile convalescunt. Hec arbor optima est ut vites
super eam ascendant. Ex ligno eius fiunt trabes
et maxime domuum. licet non diu durent in
eis. Item fiunt mugoli rotarum. et fusoli mo-
lendinorum. et scale curruum. et huius valde
competit. Item fiunt maci ad ligna scindenda.
et vasa vinaria stringenda. quia tenax
est. et non facile scinditur lignum eius. Item fiunt
furche et furchones. et competenter omnia
instrumenta que tenacitatem requirunt.

ut potius curuentur quam rumpantur aut scandantur. Et folia quidem eius optima sunt pro pabulo boum. De vinco.

Vincus est arbor nota que plantatur ut salix que eiusdem est nature. et ideo convenienter etiam inseritur. Et hec quedam facit virgas croceas. quedam nigras. quedam rubeas. Item que in loco calido et exili oritur tenaciores virgas producit. que non in rubris aut in loco pinguissimo minus tenaces facit. Item est alia species vincorum que garrie vocantur que optime sunt pro tinis et vegetibus. que longis ramos habentes. et in sumitate grossas. et valde tenuas virgas producit. et hec quidem facillime propagedit si ex virgis fiunt frustra semi pede minora. et in terra infigantur. duobus solum digitis super terram relictis. que nullo tempore in stipite altius ascendere debet. Ex hiis enim fit optimum gorretum si in loco soluto plantetur. undique uno pede distantes que singulis annis incidi debebunt. De videtis.

Videtus est arbor nota. que in locis delectatur aquosis. ex qua fiunt pruneis competentes pali. De cuuro. Rubrica.

Cuuus est arbor cuius cortex grossus est et optimus ad planulas et quia fros. qui singulis tribus annis vel quatuor ab arbore sua tolli dicitur. et renasci. quod ex cortice est contra naturam corticis aliarum arborum. que ex corticatione siccantur. Est enim cortex in arboribus. cui si aliqua pars abscisa sblata fuerit. non renascetur in eodem statu. set cum deformi et magna cicatricem. Explicit liber V.

Incipit liber sextus de ortis et de natura et utilitate tam erbarum que fiunt in eis quam ceterarum que in aliis locis sine hominum industria naturaliter nascuntur. Rubrica.

Tractatus de ortis. et de industria cultus ipsorum et de omnibus erbis que propter alimentum humanorum corporum seruntur in eis. dicam etiam multis secundum ordinem alphabeti de hiis que sine hominis ministerio ex ipsa elementorum commistione in aliis nascuntur locis. quibus frequenter utimur. ut earum virtute corpora in aliqua egritudine lapsa ad salutem pristinam reducantur. vel ante lapsum sana serventur. huius enim namque cognitio valde utilis erit omnibus. et precipue habitantibus rura ubi medicinarum compositarum copia non habetur. De virtutibus erbarum in communi.

Dicimus quod arbor sola perfecta plante contingit naturam. et in ipsa qualitates elementales magis recedunt ab excellentiis quas habent in ipsis simplicibus elementis. Erbe autem et olera secundum minorem plantarum rariorem accipiunt rationem et nomen plantarum qualitates elementales in ipsis magis sunt simplicium acute. et minus ab excellenciis simplicium elementorum recedentes. propter quod in sunt minores in terra mini quod a primo humore pinguescente in terra non recedunt. nec alte elevantur propter debilem virtutem aut penetrabilem in ipsis. quo autem magis minores sunt elementis domesticores sunt magis et forma que est vegetabilis anima minus vincitur in eis. et propter hoc sunt efficaciores ad transmutandum corpora. et ideo magis sunt adhibite medicinis quam aliquid aliud. Dico igitur. ut ait frater Albertus theutonicus philosophus egregius. quod quasdam qualitates habent apponentibus. quasdam autem apponitione. quasdam autem aliter secundum albertum. Frigidare componentibus ideo. habent calefacere. et in frigidare humectare et exsiccare. Apponitione ideo habent adherentes has qualitates fractas. et aliquando adherentes. quando multum ... et aliquando subtiles. et penetrantes. quando nisi haberent calores fractos in humido precipue et frigido absque dubio ea quibus adhererent exurerent. et incenderent. Idem autem est de frigiditate. quando nisi fracta esset mortificaret. Similiter autem calor non est de humido et sicco. Ad hunc autem calor non staret adherens in floribus nisi teneret ab humido a sicco aliquantulum passo. Nec siccum penetraret

G

in subtilitate accipet ab humido. et acuit actionem.
et retinentiam a frigido et de tenacione. ¶ Alie spe
autem habent qualitates et operationes multas et
mirabiles. sicut quod aliqua virtute purgat
colera. ut scamonea. et aliqua virtute purgat
flegma. ut ebulus. et aliqua melancoliam. ut sene.
et sic de aliis. has enim virtutes non habent a com
ponentibus elementis. neque ab ipsa compositione.
quoniam compositio non dat virtutem. set virtuti compo
nentis ipsa dat modum agendi. vel paciendi.
set sunt operationes iste et qualitates a tota specie cau
sate a virtutibus celestibus et a virtute anime. non
enim aliquam calorem purgaret. set pocius consumeret.
nisi a virtute celesti causaretur hoc opus. ¶ Sicut
enim in vitello ovi per tuo sunt forme per se mo
ventes corpus eius in cuius sunt intellectu.
et in extimativis animalium sunt forme que
movent animalia. ita sunt forme que a motoribus
vel amotoribus orbium per figuras stellarum
influxe generalibus que sunt forme moventes
per se ipsas ad quedam ad que qualitates ele
mentares per nullum modum nullo modo movent.
Experimento autem scimus forma femine in intelle
ctu existentem movere ad venerea per se ipsam.
sibi movet in corpore in stra... et membra per que
exercetur coytus. Et similiter forma artis per se ipsam
movet. et querit instrumenta convenientia fini suo.
Et secundum hunc modum efficationes sunt motores
orbium moventes formas influere suis ma
teriis quas movet motu stellarum et celli. quia
sic anima ad influendum formas tales corpori
sibi coniuncto. hec autem forme optinentes ma
teriam generabilium et corruptibilium multis proba
tur effectibus in lapidibus et plantis. Sunt enim
multi effectus lapidum et plantarum que experimento
accipiuntur in eisdem in quibus studet magica. et
mira per eos operantur. Et iste operaciones sunt
que nec a componentium elementorum sunt. nec compositionis
ipsius secundum se. set sunt formarum secundum quod influxe sunt
ab intelectualibus et separatis substanciis. ¶
Amplius autem sciendum est quod materia nichil
agit per se. set omnia patitur. et non sunt nisi tria
formaliter in plantis. forme enim que sunt in eis.
aut sunt complexionales. aut celestes. aut animales

ex anima vegetabili que est in eis. Et forma que
complexionalis est in eis absoluta. et comparata. Ab
soluta vero est. ut calor et frigus. humiditas.
et siccitas. Et iste absolute forme variantur
maxime secundum duo que sunt in plantis. quorum
unum est elementi componentis quantitas secundum virtutem.
In una enim plus caloris. In alia plus frigoris.
Alterum autem per quod variatur ista forma in agendo
est loci natura in quo crescit. Plante enim habent
qualitates locorum in quibus crescunt. et secundum diver
sitates climatum variatur actio qualitatum
plantarum. Plante radicitus terre aderent.
et habent plus de qualitate loci quam cetera que
sunt mobilia de loco ad locum. quamvis enim
mineralia secundum locum sint inmobilia. tamen sunt
dura non suggencia locorum humores. et ideo
non tot quod plante acquirunt locorum proprietates
que et molles sunt primitus. et maxime erbe.
et suggunt nutrimentum suum a locis sicut a ven
tre quodam. Comparate autem iste habent easdem
qualitates et acuuntur et franguntur. Calor enim
acuitur sicca dominio. frangitur autem et elevatur ab
aquea humiditate. et inde fit quod aliquando due plan
te habent duas calitates equales secundum essenciam.
et tamen inequaliter agunt secundum eam. quia calitas unius
acuta est. et alterius fracta. Et iterum et fit quod una
forcius agit in profundum. altera forcius in
superficie. que enim est in subtili humido. forcius
penetrat in profundo. et illi aderet. et ideo agre
gatur virtus eius. Et que aderet grosso sic
co. forte maior est. et tamen non pertingit nisi ad sup
ficiem eo quod penetrare non potest grossa siccitas
ipsius. Hoc autem modo et frigidum comparatur ad siccum
et humidum. quia licet omnis qualitas activa fortifi
cetur in grossa substancia postquam recepit eam tamen
ipsa grossicies eius impedit penetracionem. et ideo
minus agit in aliam aliquando quam minor vel
equalis. que est in substancia subtili. Ad hunc autem qualitas
illa activa que est in substancia subtili. licet forte ma
ior sit quam alia que est in substancia grossa. tamen non
perficiet operacionem suam. quia evaporabit cum subtili
humido in quo est antequam compleat operacionem suam.
Set sicca diu durabit. quia retinebitur in substancia grossa
ipsa qualitas activa. — [marginal note, faint]

De ortis et cultu ipsorum in communi.

6 Generali sermone de ortis loquens. dicam inprimis quod aerem desiderat liberum et temperatum. vel temperato proximum. quoniam ex eo quod tempora et loca nimie caliditatis aut frigiditatis formidant. et in eis erbe ad ultimam quasi ariditatem perveniunt. nisi tamen multis pluviis aut irrigacionibus adiuventur. Et similiter videmus quod loca et tempora mortificantis frigiditatis tollerare non possunt. Item videmus quod in locis umbrosis nullius. vel modice utilitatis existunt. Terram desiderat mediocriter solutam. et humidam potius quam siccam. creta enim et argilla sunt ortis et cultoribus plurimum inimice. Et erbe in humus soluta terra posite in principio veris optime convalescunt. sed in estate siccantur. Item irriguus esse desiderat. ut supra se rivum habeat quo possit per convenientes sulcos cum opus fuerit irrigari. quod si hoc habere non potest. habeat in se piscinam. vel fontem aut puteum. qui loco rivi succedat. Et si nullum horum haberi potest. fiant fovee multe per pluvias positum in quibus pluviarum humor aliquamdiu retineatur. Unde palladius egregie dixit quod ortus qui celo elementi subiacet. et fortuito humore pascitur. prope est ut liber sit. et nullam serendi disiplinam requirat. Item requirit terram pinguissimam. iocque in altiore parte sui fimum semper habeat. cuius succus cum sponte fecondet. Et ex eo semel quolibet anno. si habetur copia eius. singula ortorum spacia impinguentur eo tempore quo seri debebunt. Sit autem ortus domui proximus. longe tamen ab area situs. nam pulverem palearum et erbarum folia perforat et exsiccat patitur inimicum. Felix autem cui posito est, cui leviter inclinata planicies. cursus aque fluentis per spacia discreta determinat. Si habetur copia terre ortis ex ponite partes eius sic dividende sunt. ut hee in quibus autumpno seminabitur verno tempore pastinemus. Et quas seminibus vere complebimus. autumpni tempore debemus effodere. ita ut utraque pastinacio decoquatur beneficio algoris et solis. In locis autem humidis seminandis in vere utile erit circa finem novembris multis in prime sulcos quatenus ad quos labatur superfluus aquarum humor tempore satoris. ut maturi talis locis tunc sulcis repletis seminibus impleantur. Si vero penuria terre habetur quocumque tempore anni terra utetur et humiditate et siccitate in venit equalis. pastinari potest. et statim seri. Sed si optime fuerit impinguatur ea que sata erunt maius suscipient nutrimentum. Pastinum vero fiat per fundum prima vice grossum cum vanga. et in super terram fimus spargatur. deinde cum ligonibus iterum minutatim pastinetur. et quantum fieri potest letamen et terra misceatur. et in pulvere deducantur. Cum autem seminandum est. cum fune fiat aree circa duos pedes ample. et longe quantum et volueris. super quibus iactabitur semen. et rastello operietur. et si quid terre dure in super fuerit remanserit conteratur. et iterum aree fimo operiatur maxime cum fit sacio yemalis. impinguatur enim terra. et a frigore semen defendit. Erbe autem. scilicet lactuce. blitis. borago. cauli. et cetere que in eo loco primitus erunt. cum fit pastinum commode circa sulcos arearum plantatur. ut in sequenti hanc quadragesimali et seminario non afferat nocumentum. ergo que volueris potius ad semen producendum servare. Post autem in ortis sato plurimum erbarum fieri toto tempore anni quo aer et terra naturaliter. seu industria inveniunt equales. aut ab equalitate non nimium discrepantes. Sed principalis precipua sato duplex est. Una vernalis que fit mense februarii vel marcii. Alia autumpnalis que fit mense septembris et octubris. Ita tamen quod locis frigidis autumpnalis sato maturius fiat. verna tardius. In calidis vero regionibus. autumpnalis seri fieri potest. et verna maturius. hoc tamen scias quod in temperatis locis. et in calidis prefata sato verna melius in venit si facta fuerit in fine novembris. vel principio decembris. quoniam si februario vel marcio mense fiat. licet ante aucte februario semina non nascantur. quod valde maturius erbe per quadragesima habebuntur. et porri. et cepe ceteris

poterit transplantari. ¶ Possunt aut quod
seminari erbe separati. et mixti. nam si mixti
seminant cum qualuerit euellent que fue
rint transplantande. ut porri. caules. et cepe.
Et ex hiis que transplantari non debent. pri
mo euellent atriplices et spinacia. que non
durant in ortis. et remanebunt blitis. et pe
trosillus. saturcia. et aliqui caules. et
ex lactucis. et feniculi alique quibus ad con
gruam raritatem deductis. sarculabunt.
ut ad debitum ueniunt complementum. et erbe q
dem que transplantari non debent. rare semin
de sunt. que uero transplantantur. spissius seri
debent. ¶ Et est notandum quod ubi planta
ri debet porri. cepe. et caules. faseoli. mi
lium. panicum. cucurbite. cucumeres. me
lones. et caroli possunt de mense decembris.
ian. et feb. seri omnes erbe que consumuntur
ante perfectam plantacionem. ut sunt spina
cia. atriplices. et lactuce. caules. porrine.
et cepolline. et cetere similes. Cauendum est et
neque seruntur semina sint corrupta. Ideo que
eligenda sunt que farinam in terius habent
albam. et que magis fuerint ponderosa
et pinguia sine grossa. et in pluribus eorum
sunt talia que non excesserint antiquitatem.
Sepe tamen perueit quod semina quantumcumque sint
bona. si iacta fuerint non nascantur ex aliqua
malicia corporum celestium impedita. Ideoque
pluries utile inuenitur diuersa semina simul seri.
ne ipsius alicui seminum contrarium ex toto ter
ram denudet. licet enim aliquam plante
semimcem impediant. ut supra probatum est in libro
secundo. tamen erbas ut plurimum uidemus commode si
mul nasci et uiuere. ut aperte patet in
pratis et silibus locis ceteris. In quibus
diuersas silvestres erbas. et raro unum tantum genus
natura suo naturali motu producat. quod quidem sequi
debemus in omnibus tamquam ducem. ¶ Scias et
quod omnium erbarum optima sacio. est cum luna
fuerit in augmento propter racionem quam supra dixi
in libro secundo. et sepe euenit. ut non sit utilis
sacio cum luna processit in defectu. ¶ Erbe
transplantantur in terra bene pastinata cum

palo facto foramine. uel per se in areis. uel
in latas ex ipsis circa erbarum areas que
nuper fuerint seminate. Transplantacio
fit fere ex omnibus erbis. ex ceptis spinaciis.
atriplicibus. et anetis. in tempore quo plan
te aliquantulum creuerint. et terra non fuerit
nimis sicca. licet non sunt mollis. ut
multum requirunt. fit aut transplantacio ut
sapor erbarum in melius commutetur, et dome
sticetur. et que nimis spisse nate fuerint
ad eo rare ponantur ut sarculari possint, et
ad debitum peruenire augmentum. nec est in
transplantacione necesse firmari radices. sed
in quibusdam utile est amputari radicum summi
tates. ut in tractatu cuiuslibet erbe patebit.
¶ Sarculatur quoque quot erbe nocue
nascuntur in eis que tam sarculo quam manibus
optime auferuntur. ne melioribus erbis sub
ripiant nutrimentum. fit et sarculacio cum
propter pondus terre. ac imbrium ictus et am
bulancium conculcacione terra nimis fuerit
solidata. dum tamen scias quod quando terra fuerit
nimis mollis non tangatur. sed si fuerit ni
mis sicca. licet terra moueri non possit.
erbe nichominus sarculo recidantur. que
res multum proficit ortis. ¶ Accidunt ortis
multa nocumenta. quia quoque enim necessitas
nos cogit ortum facere in terra nimis solida,
et cretosa. Cui multum proderit, si sabulum
misceatur. aut letaminis multitudo. et
terra sepissime moueantur. Et quandoque terra
est adeo soluta quod humor conceptus facile
resoluitur et ortus estiuo tempore nimium
exsiccatur. Cui proderit si eidem misceatur
letamen et creta. si non potest facile irrigari.
aut diu celestis negatur in fusio. ¶ Si
aut ortus est nimis aquosus. magnis
cingatur fossatis. et per ipsum ortum fiant etiam
tales quod humor aquosus superfluus defluat
ad partes extremas. Si uero fuerit nimis
siccus et arridus. foueis non cingatur.
quia orto subducunt humores. Et alto duobus
pedibus pastinetur. quia ortus sic cultus ne
gligit siccitates. Et tempore magni caloris

irrigetur. et plante pruule ob ubrentur.
yeme vero rigida copiantur noue semina
ciones. ne superfluo frigore que sata
fuerint corrumpantur. ¶ Et contra nebulas
et rubiginem paleas et purgamenta pluri
bus locis ortum disposita. simul omnia cum
nebulam videris instare comburere. ¶ Contra
limacas sint lectores qui eas de orto re
moueant. ¶ Contra formicas si habent
Nō in orto foramen. eorum noctule foramini ap
ponamus. Vt paladius ait. Vel origano
et sulfure tritis foramen aspergere. si de foris
ueniant. omne orti spacium cinere aut
crete candore cingamus. Si feceris line
am de oleo non audebunt intrare donec
fuerit exsiccatum. sed hoc est difficile. sed erit utile
hoc facere circa arbores patientes form
icas. ¶ Contra erucas semina que spergenda
sunt. semper uiuie suco madefiat. vel sangui
ne erucarum. vel per manus puerorum colligan
tur. et occidantur cum ortum infestant. Cicer
est inter olera propter multa potentia serendum.
¶ Vt olera infesta non generent animalia. in corio
testudinis omnia semina que sparsurus
es sicca. Vel mittam locis pluribus. et maxime
inter caules sere. ¶ Contra mures et
talpas. prodest in ortis gattas habere. aut
mansuetas mustelas. Aliqui foramina
eorum creta et suco agrestis cucumeris im
plent. Et alii foramen cum pastino usque ad
terram solidam auferunt. deinde ponunt aquam
in foramine in terra solida existente. et inde egre
diens animal occiditur. ¶ preterea omnia semina qui
feruntur. et ab omnibus malis et noxiis anima
Nō libus. aut monstris intacta seruari. si suco
radicum agrestis cucumeris et erucarum mixta
macerentur. ¶ Herbe colliguntur propter cibum ipsis
recisis cultello modicum super terram. et ex
multis sola folia colliguntur que ad debitum.
vel quod peruenerunt augmentum. ut in blita.
sclarea. borragine. petrosillo. et in caulibus
obseruatur. sed in yeme. caules totaliter inciduntur.
Porro in hiis omnibus excepto petrosillo. et
feniculo. et saluia. et quibusdam aliis si stip

stipes cum natus fuerit vel creuerit auferatur
longiori tempore sine seminibus. manebunt herbe.
Herbam propter medicinam oportet colligi postquam
integre inceperunt habere quantitatem et detinent. an
quam florum alteretur color. et cadat. Set
semina colliguntur postquam eorum terminatio
figitur. et exsiccatur aqueis cruditas et agnoscatur
Et radices sumende sunt cum ad esse foliorum
casus. Flores vero colligi oportet post ap
ertionem integram. ante exterminacionem et
casum. Set tota erba colligi debet cum ad suam
integritatem peruenerit. Et fructus quidem sunt
colligendi postquam finitur complementum eorum
et antequam sint ad cadendum parati. Et quecumque
colliguntur decrescente luna. meliora sunt
et magis seruabilia hiis que colliguntur in
eius augmento. Et similiter quecumque colliguntur in
claro aere meliora sunt hiis que colligun
tur in dispositione humiditatis aeris. et maxime
tate ipsius pluuie. Et siluestres quidem do
mesticis sunt forciores et minoris quantitatis
secundum plurimum. Et ex siluestribus montane sunt
forciores. Et ille quarum loca sunt uentosa. et
sublimia sunt iterum forciores. Et ille quarum
color fuerit magis tinctus. et sapor magis apparens
et odor forcior. erunt potenciores in genere
suo. Amplius scias quod uirtus erbarum debilita
tur post duos aut tres annos secundum plurimum.
Herbe. flores. et semina seruanda sunt in locis
siccis. et obscuris. et in sacculis aut uasis coper
ta. melius seruantur. ne odor et uirtus exalet.
et papue flores. ¶ Radices autem melius
in sabuli arena seruantur. que similiter in loco sicco
et obscuro melius seruabuntur. Semina tamen
porrorum et cepparum melius quam aliter in suis sili
quis seruabuntur. De aleo. Rubrica.

Aleum de mense nouembris optime plan
tatur. Intra marie alba. fossa. et
subacta. sine stercore. licet in alia terra
non stercorata proueniat. Set et seri potest mensi
bus septembris. et octubris. feb. et marcii. et in locis
calidis mense decembris. Et si dimictantur in
terra quando matura sunt. repullulant eorum radices
et folia. et faciunt semen sequenti anno

seruari potest. et alea producat. Plantantur in areis
uno palmo distantes. Item possunt poni in
areis erbarum due aut tres acies in quali
bet. Sarculanda sunt frequenter ut melius
eorum capita crescant. Si bene capita facere
uolueris incipit eorum stipites producere. percal
cata. ita succus reuertetur ad ea. Colli
guntur cum eorum stipites se amodo sustinere
non possunt. in lune defectu. et claro aere.
fertur enim quod si seruentur luna sub terra posita
et sub terris luna latente uellantur. odoris
feditate carebunt. Item in paleis condita. uel
fumo suspensa durabunt. Aleum calidum
et siccum est. in medio quarti gradus. Virtutem habet consum
endi. et expelendi uenenum. Contra morsus
uenenatorum animalium. Accipe alea et tere et
cataplasmetur. siccus et interius receptus
discutit uenenum. Vnde tyriaca dicitur rusticorum.
Contra lumbricos. Accipe alea. parum piperis.
petro. succum mente. et acetum. et fiat inde
salsamentum. et comede cum pane uel carnibus.
Ad aperiendas uias epatis. et urinales mea
tus. fiat salsamentum cum uino. et succo erbarum
diureticarum et detur pacienti. Contra
stran. et dis. et dolorem yliorum. Accipe allea. et
coque in uino et oleo et facias inde empla
strum. et pone in pectine et circa uirga. et loca
dolencia. Aleum nisi obest quia desiccat
et toti corpori nocet si ultra modum sumatur.
quia generat lepram. applesiam. maniam. et multa
alia. Auicenna in sup dicit quod aleum decoctum
clarificat uocem. et guttur. et confert tussi an
tique et doloribus pectoris ex frigore. Ypocras
dicit quod parum dant nutrimenti. et sunt nociua
colericis. et calorem naturalem habentibus. frigidis
et humidis naturaliter urinam prouocat. et uentrem huec
tant. et siccis naturam contrarium faciunt. Si uolentes
caloris eorum nocumentum uitare bis ea eli
xentur. deinde condiatur cum aceto. De atriplice.

Atriplex seritur mense. februarii. et marcii. et
aprilis. et ceteris mensibus usque ad au
tumpnum si poterit irrigari. et non desiderat
transplantari. Et a quibusdam seritur mense de
cembris in terra bene culta et stercorata. et melius
prouenit si iterare fuerit seminata. Potest autem
seri per se in suis areis et similiter cum aliis erbis. sem
per amputandus est ferro quia pullulare non ces
sat. Sepe et irrigari desiderat si tempus ma
gne fuerit siccitatis. Semina eius per quatuor annos
seruari possunt. Atriplex frigida est in primo gradu
humida in secundo. parum nutrit eius enim liquor est aq
suus et cito eicitur. et ideo est uentris solutiuus.
Cataplasmatur super calidum apostema. illico refri
gerat et sanat. Semen eius est mundifi
catiuum et colatiuum. propterea utile est yctericiam
habentibus que nascitur de epatis opilatione ex quo du
abus dragmis cum melle et aqua calida po
tui datis colericis ualde prouocatur uomitus.

Anisum desiderat terram De aniso. — *Anisi*
bene pastinatam et pinguem. Et optime
prouenit si humore iuuetur et stercore. Seritur
mense. februarii. et marcii. per se. et cum aliis erbis.
Anisum calidum et siccum est in secundo gradu. alio nomine dicitur
ciminum. uel feniculum romanum. et est semen
cuiusdam erbe que simili nomine appellatur. Virtutem
habet dissoluendi. et consumendi. Potest autem seruari
per quatuor annos in multa efficacia. Cum lauatur — *. Ad faciem .*
facies ex aqua ipsius clarificat eam. et similiter
eius acceptio et usus cum mensura. Sed nimius
usus ipsius faciem citrinat. Contra uentosita — *Ad*
tem in digestione. et acidas eructuationes
detur uinum decoctionis anisi feniculi et masti
cis. Vel puluis ipsorum in cibis addito puluere
cynamomi. Et dolorem intestinorum ex frigiditate
mitigat. Contra uicium matricis ex frigidita
te ualet decoctio eius cum trifera magna. Con
tra epatis opilationem detur decoctio eius cum aliis
rebus diureticis. Contra liuorem ex per
cussione et perpiue si sit in capite facie circa
oculos conteratur cum cimino et super ponatur
cum cera calefacta. Ad augmentacionem — *. Lactis augm.*
lactis et spermatis ualet plus eius sumptus
in cibo et potu. et hoc operatur aperiendo meatus lac
tis et spermatis. De aneto. — *. De aneto.*

Anetum desiderat communem ortorum terram.
Et seritur mense. februarii. et marcii. septembris
et octubris. Et in locis calidis in mense decem
bris. per se et cum aliis erbis. Comedens celi statum

patitur. si in tepidiori letatur. Rarius
seratur. et irriget si non pluat. Aliqui
semen eius non obruunt. opinantes quod ab aue
nulla tangatur. ¶ Anetum calidum et sic. est
in .ij. g. Eius semen principaliter competit me
dicine. secundo radix recens. nam siccata mi
nus est utilitatis. Tercio erba. ¶ Semen
p triennium potest seruari. melius tamen est
si annis singulis renouetur. ¶ Decoctio
erbe et seminis ualet ad stomachum. et dis. et lac
augmentat. ¶ Contra dolorem matricis.
fasciculi aneti bulliat in uino et cataple
lasmitur. ¶ Semen eius uentositatem tumo
rem. et inflacionem dissoluit. et similiter rami
eius. Et ipsum semen uentrem de humorum putre
dine mundificat. habet in proprietate extingue
ndi singultum, de pinguedine factum. ¶
Quod si uratur calidum et sic. est in .iij. g. et
ualet contra uulnera putrefacta et diutur
na in uentro nata. ¶ Auic. dicit quod assidu
acio comestionis aneti debilitat ui
sum. de apio.

Apium mense. feb. et marcio. et aprilis.
et madio. seri debet. Et multum
multiplicatur in circuitu. et eius uetustiora
semina cicius nascuntur. que nouella
sunt seruntur. ¶ Apium aliud est domesticum.
aliud siluestre. Et domesticum aliud ortu
se. aliud aquaticum. quod in ortis nascitur:
calidum. est in primo. iij. g. et siccum in medio.
Ipsumque coctum uel crudum esui datum. opilo
nem aperit. urinam prouocat et uentrem
stringit. habet autem proprietatem constipacionem
membrorum soluendi. et uiam humoribus
faciendi eosque ad stomachum. uuluam et cap
attrahendi. Unde nocet epileticis et
pregnantibus et uomitum inducit. ¶ Unum
decoctionis eius torcionem uentris factam
ex uentositate compescat. ¶ Semen maio
ris est efficacie. secundo radix. tercio erba.
¶ Aquaticum autem ranunculum dicitur eo quod in aqu
is nascitur. ubi rane morantur. uel eo
quod renibus opitulatur. parum est calidum.
Unde digestibilis est et talis natura que

niens. Et cataplasmate facto de eo et mica
panis super stomachum. eius ardorem mitigat.
¶ Siluestre dicitur apium risus eo quod melanco
liam purgat humorem ex cuius habundancia
tristicia generatur. Apium risus in uino
uel aqua decoctum. stringit. et dis. soluit. et
fumigium ex eo factum menstrua prouocat.
uel siccus eius suppositus. ¶ Et nota quod
apium risus ore sumi non debet. quia in quibus
dam locis uiolentissimum adeo inuenitur
quod si sumatur est causa mortis. de absinthio.

Absinthium calidum est. in .j. g. et sic. in .ij.
duas dicitur habere uirtutes contrarias. scilicet laxa
tiuam. et constrictiuam. prima ex calititate et am
aritudine, secunda ex grossicie et ponticitate
sue. unde non est dandum in materia existente
digesta. debet autem colligi circa medium
madium. et in umbra siccari. ¶ Contra lumbri
cos in inferioribus intestinis existentes detur
cum puluere centauree. uel persicarie. uel
nucleorum persicorum aut foliorum. ¶ Ad menstrua
prouocanda pessaricetur succus eius. uel fiat suffu
migium ex eo et apio. et artemisia coctis
in oleo. ¶ Contra ebrietatem detur succus
eius cum melle et tepida. ¶ Contra suffo
cacionem ex fungis detur succus eius cum aceto
et aqua calida. ¶ Ad duriciem splenis
absinthium coctum cataplasmetur. ¶ Contra
dolorem et liuorem membrorum ex percussione ex
succo absinthii et puluere cimini et melle
fiat emplastrum. ¶ Contra tinees aurium
stillet succus eius. ¶ Succus eius potus
uisum clarificat. et oculos in positus
ruborem et pannum remouet. libros a
nos a muribus et tineis tutos reddit. et
encaustum et cartas a corrupcione. de artemisia

Artemixia que alio nomine dicitur mater
herbarum. calida. et sicca. est. in .ij. g.
Folia eius magis quam radix competit me
dicine. et uiridia magis quam sicca. ua
let contra sterilitatem que fit ex frigiditate.
nam si esset ex caliditate magis obesset.
quod satis perpendi potest ex complexione muli
eris si est macra. uel pinguis. detur

⁊ pulvis eius cum pluvie bistorte. et nucis muscate cum melle confectus. vel syrupus simplicia in modum electuarii. ¶ Item balneetur in aqua in qua cocta sit artemisia. vel ex tali aqua fomentetur vulva. et ex ea et oleo com fiat suppositorium. ¶ Ad mestrua provocanda fiat pessarium ex succo eius. ¶ Contra tenasmon ex frigida causa, paciens recipiat fumum eius pannum. Et erba ca lefacta, et super lapidem posita sedeat super eam. De aristologia.

Aristologia duplex est. scilicet longa et rotunda. et utraque calida et sicca est in iii. gradu. Et quidam dicunt quod est sicca in i. m. g. radix magis quam folia competit medicine. radix colligitur in autumpno exsiccata per bienium potest servari in multa efficacia. et folia cum floribus virtutem habent dissolvendi et consumendi et expellendi venenum. et servari possunt per duos annos. ¶ Contra venenum et morsum venenatorum animalium detur pulvis eius cum succo ruthe. ¶ Pulvis eius carnes corrodit in vulnere et in fistula. ¶ Ad expellendum fetum mortuum coquatur in vino et oleo. radix eius et fiat fomentum iuxta femur. ¶ Pulvis eius cum aceto commixtus cum optime asanie et sordes mundificat. ¶ Albertus dicit quod habet mirabilem virtutem in attrahendo spinas et alia carni infixa. ¶ Idem et dicit dioscorides quod mundificat sordes auris et confortat auditum cum ponitur in ipsa cum melle. et prohibet saniem si gnetur intus. ¶ Et si linitur super splenem cum aceto confert valde. Et rotunda in omnibus est fortior. De abrotano.

Abrotanum est erba calida et humida in i. g. Est subtiliativa et apertiva valde. et emplastrum prohibet actionem materierum ad membra. Item frangit lapidem in renibus. et provocat mestrua. sed nocet in eius decoctione. Et confert ulceribus eius. Et eicit secundinam et fetum. Et confert coadunationi omnis matris et aperit ipsum.

et duriciei eius bibitum et more emplastri superpositum. et ponitur ex eo usque ad ℈. ii. De affodillis.

Affodilli. centum capita. De affodillis. et albucium. idem est. calidum et siccum est in ii. g. folia eius sunt similia foliis porri. Radix eius competit medicine magis quam erba. et viridis melius est quam sicca. Inradicibus eius inveniuntur quedam capita in modum testiculorum. diureticam habet virtutem attrahendi dissolvendi et consumendi. et valet ad ea ad que valet anetum et eodem modo. ¶ Item valet contra maculas. et omne vicium oculorum. sic in. Accipe. ℥. s. croci. et ʒ ½ i. mirre. bullias in lb. s. boni vini rubei. et lb. s. succi affodillorum. usque ad medie partis consumptionem. postea ponatur ad solem in vase eneo per tot dies. et ad medietatem reducatur. miro modo prodest si tali colirio illiniantur oculi. De acetosa.

Acetosa frigida et sicca est in ii. g. In ipsa est stipticitas. et supat coleram. et eius humor est laudabilis. ¶ Radix eius cum aceto confert scabiei ulcerose. et excoriacioni nigredinis. ¶ Ex ea fit emplastrum scrofulis. ita quod dicitur si radix eius suspendatur in collo habentis eas minuetur ea. Et eius decoctio cum aqua calida confert pruritui. et similiter in ipsa met in balneo est utilia. et eodem dicitur prodesse sideri um luti. De blita. Rubrica.

Blita desiderat terram pinguissimam stercoratam et subactam ut optime proficiat. Seritur ea que prius citius queritur. mense decembris. febr. et marcii papue. sed potest fere toto tempore seri si terra invenitur equalis. et optime que spissa fiunt minuscat. et alibi transplantatur. cum aliquantulum creverint. ut sit v. vel iiii. foliorum. radicibus fimo recenti oblitis. et que minuerit in loco ubi fuit seminaria culta. et seriatis areis plantetur circa ipsas ab utraque parte sulcorum. Item prius potest seri in areis in quibus sunt melones et citroli aut cucurbite cum incipiunt ramos extendere sub sint ibi cepe. sine non, quare manebit rectis melioribus citroli vel cucurbitis. ¶ Sarcu

landa ē sepe. ⁊ ab erbis ī utilib; liberādu. si ipse sola fuerit. Sed blita que p semīa colligenda serit optima erit. si mense seratur augusti. dein mense. Jan. p sulcos ortoꝝ. ul' p areas transplantet. hee eni postea nobiliora semina ferunt. Et nota q ex eodem semine blete nascunt quedam nobiles que primo anno semina nō pducunt. s; solū anno sequenti. ⁊ hee debent p esū suari. Et quedā nascunt ignobiles. q prima estate surgūt ī stipite. ⁊ sem pducunt. ⁊ hee discipet ex orto cū sem pferunt. q utiles ee non possunt. Itē seri pōt p se. ⁊ cū aliis mixtim que remanebit ⁊ sarculabit remotis q ceteris erbis. Eius sem p quatuor annos durat. Blita frigida ⁊ hu. ē. ī. iij. gradu. laudabile chimū gnāt. ventrem humectat. ⁊ quenit calis nā. ul' actualiter calefactis. ⁊ siti extinguit. Blita lendes ⁊ alias ī mūdicias capitis. ⁊ faciei maculas emendat. Capillos capitis reperat ⁊ qsuat. malos hūores nutrit. si nimis sepe ī usu habeatur. ut dicit diascorides. Auic. aūt dicit q sup eī radice sicut ⁊ sup caule pōt plantari surculus qui tandem corroborata radice ī arbore mutat. De boragine.

borragine

Borago seritur mense augusti ⁊ septembris. ⁊ optime de mense aplis. ul' sola ī areis. ul' circa nouellas areas aliaꝝ erbaꝝ. nec apte alio tpr. seri pōt. et trāsplantat qgrue fere toto tpr anni. Scīa eī colligunt semi matura. ne de siliqs suis cadāt. et erba cū seminib; p duos ul' tres dies ponit in atrium. ut semina maturitatis recipiant qplementū. ⁊ sup linteamine concutitur. sup quo semina ul' sem facilime cadat. Aliter eni hri nō posset. Sem p duos annos suat. Borago ca. ⁊ hu. est ī. ij. g. ht aūt pprietatem leticiam generandi si ī uino missa potui detur. Cor eni ualde qfortat. Un ualet cardiacis. Et ī aq cocta. ⁊ cū melle aut zucaro potui data. canales plonis et gutturis optime mūdat. Optimū sanguine generat. Un ualet qualescentib; ex egritudine. Sincopizantib;. Cardiacis et melicis. comesta cū carnib; ul' ... cū sanguine. Contra syncopī dēt syrup ex succo eī. ⁊ zucaro factus. Contra cardiacā ad dāt dco syrup pl'uis de corde cerui. Contra ytericiā comedat frequent cocta cū carnib;. Itē succo eius et scariole utatur. De basilico.

Basilicon. i. ocimū. calī. ⁊ sic. est. ī. iij. g. Cuius tres sut spēs. s. gariofilatum q ht minuta folia. ⁊ h; maius ē efficacie. Itē ē bn uentanū ⁊ latissima ht folia. Est ⁊ aliud q mediocria ht folia. Hec erba ex aromaticitate ht uirtute qfortādi. et ex qualitatib; dissoluendi qsu. extenuā ⁊ mundificandi. Contra sincopī ⁊ cardiaca ipī erbe decocto detur cū aqua ro. Ad idem ualet uinū ī quo eadem erba p noctē steterit. Et si ī eo cocta fuit tale uinū multū qfortatiuū ⁊ aromaticū erit. ⁊ ualet q pdca ⁊ q indigestione ⁊ fluxū uentris ex fritate. S; q fluxū ualet papue si erba ul' sem q ē melius decoquat ī aq pluuiali cū modico acacie. ⁊ talis aq. detur patie... Itē ualet ad matricē mūdificandā. et menstrua puocanda. De betonica.

Betonica. calā ⁊ sic. est ī. iij. g. folia eī pcipue qpetunt usui medicine. uiridia ⁊ sicca. Ad dolorē capitis ex decocta fiat gargarism. ex colatura decoctōis eī cū stafisagria ī aceto. Contra dolorē stoi detur decocto eī ī succo absinthii ai aqua calā. Ad matricē mundificandā. et qceptū iuuandū fiat fomentū ex aqua de coctōe eī. fiat ⁊ sb fortorū electuariū qfortatiuū ex pulue eī ⁊ melle.

Branca ursina. De branca ursina. calā. ⁊ hu. est ī. ij. g. virtutem ht molliendi. C q frigida q pata qteruntur ⁊ sup folia eī cū axungia porcina neteri ī ungu ponat. Contra tumū splenis fiat unguentum ex ea qtrita diu ī ol'o maturatum ...

collature eius addat' cera. De bistorta.
Bistorta est radix cuiusda erbe sic
noie appellate. que fri. & sic. est i. ii.
gradu. virtute hz constringendi. consolidandi.
& confortandi. Contra uomitu ex debilitate
ul' feruore. plius eius conficiat' cu albumie
oui. & sup tegulla coquat' & det' pacienti.
Contra dissinteria detur cu succo planta
ginis. Ad mestrua constringenda fiat fom
tum ex aqua decoctois eius. & puluere
ipius.

De cucurbita. Rubrica.

Cucurbita desiderat terra pinguem
bene stercorata & humida. Plantant'
in fine aplis. & pncipio madii. tribus ul'
quatuor pedibz distantes hoc mo. bina
grana sil' mitat' circa tres digitos i terra
ut rami deorsum. & acuitas sursum re
maneat eleuata. Si p nocte ante q plante
tur mittant' i uas aq. plenu. deiñ grana
eiciant' natancia. & plantent' alia que
nō natat. In loco ubi ponut' misceatur
cu terra letam. nec plante' in foueis.
ne pluuie aggerentur i eis. & germe ex
tinguat. Cu bn nate fuerint. et eleuate
modicu sup. terra sarculent'. & circa eas
terra ponat'. & cu opus fuit suauiter ri
gent'. Et si plantate fuerit i modica terra
mota. cu augeri i capiut uniusa terra
circa eas fodiat' pfunde ut radices poss
int extendere p spacia uniusa. Et cum
creuerit coptura fiat desup ad modum
uinee ad statura hois & rami foliati
ponatur desup ubram. & sup ipas cucur
bitas pp calore erbe ponat'. ut melius
crescat. Vl' sinant' ire p terra eoy uites
si placuit. Qui mltu pdit ut mlta & maius
poma faciat. si ipius capita pncipalia et
grossiora modicu i summitate rupantur. ut
ramos faciant qui poma pducut. Itē
inuentus ē modus plantandi maturius
cucurbitas. & melones & huidi maturius
fructus. Ponatur pars terra trita sup
massa fimi calli nup eiecti de stabulis de
mense marcii. & sup dicta terra plantet'
semia. hec cito nascent' pp calore fimum
et fumu eius. & nata defendatur i noctibz
a pruinis copertorio aliquo & tpr quo prui
na cadere desistit. stati cu modico illius
terre & fimi transplantet' ubi uolu'is eas
esse. Que p seminibz suare uolu'is gro
ssiora que de pmo natis fuerit usq ad c
yeme i uite sua i durata dimite. dein
ad paruu fumu suspende. ubi semina op
time suabut'. Et nota q grossicies apen
dicii futura cucurbite magtudine idicat.
Et cu plantare uolu'is aperias. Et scias
q quato i alciori loco i cucurbita semia
fuerit. tanto longiores creabut'. Et q to
magis i pte inferiori fuerint tanto lacio
res cucurbite creabuntur. Et nota q semia
pdco mo suata per triennu suabut'.
Cucurbita frigida & hu. est i. ii. g. flatica
chimu gnat. Vn competit callis na. & ppe
colicas na ipoy calore mitigat. & siti extig
uit. & est eis optia. & maxie si cu coctanis
aut malagnati succo. aut agresto. aut
aceto maloy gnatoy detur. Flegmaticis
aut detur cu pipe. sinapi. ul' menta. Et
si i pasta i noluta assetur. & succus i pasta
iuent' potui detur, calore febris mitigat.
& siti extinguit. In acutis febribus datur
aq eius ul' sirupus ex ea factus. Et ipa
cu carnibus cocta colicis i estate confert.
Semina eius frida & diuretica sut pp
sbtilitate sbe. & ppe competut medicinis.
Contra opilone epis renu & uesicte. et
ɔ apa pectois. semia mundata acorticibz
suis bn terrant' & i aqua ordei aliqstulu
coqutur. & aq collata potui det' pacienti.
Si aut no pot bibere talem aq. fiat ex
ea syrupus & detur. Et nota q maiorem
hnt eficacia si no bullierint set ablac
tentur.

De cucumeribus et citrolis.

De cucumeribus et citrolis

Cucumeres & citroli desiderant ea
dem terra cu cucurbita. & eisdem
mesibus. & eodem mo plantatur & circu
fodiunt'. Si hxe debent interualla mino
ra. & postqua nati fuerit no rigetur. q

irrigatione facile destruuntur. Et cum plantata fuerint eorum semina post sex vel octo dies inquiratur ne sint corrupta. quod scietur si dura sunt vel aperiantur quod si mollia sunt non sunt bona. idque loco ipsorum alia sunt ponenda. et iterum post sex dies rimanda et alia ponenda si inveniantur corrupta. Herbis iuvantur. et in sarculo et ruricatione non indigent. Qui semina omnino lacte. et mulsa maceres. dulces nascuntur. et candidi longi et teneri. Et si aquam in patenti vasculo sub eis ponas. duobus palmis inferiore tales fiunt. ut hoc virgilius martialis affirmat. Cucumeres et citroli frigidi sunt et humidi in secundo gradu. et sunt valde indigestibiles. Et citroli deteriores sunt cucumeribus. et in utroque pars exterior est durissima ad digerendum. Set medulla ipsorum perfectione generat chimum habentibus calidum et fortem stomachum. et exercitantibus in estate conferunt cum substantia sua. flaticis vero. et ociosis nocet multum et specialiter stomacho et nervositati eius. Aqua sive succus ipsorum confert febricitantibus. et sitim sedat. Non comeduntur cocti. sed crudi tantum. Sed cucurbite cocte solummodo comeduntur. Citroli quanto minores teneriores et viridiores seu acerbiores sunt postquam eorum substantia ad duriciem. et color ad citrinitatem accedit. Sed cucumeres meliores sunt cum maturi existunt. quod cognoscitur cum molles sunt. et fiunt leviores.

[margin: tanto meliores / nec boni sunt]

De caulibus.

[margin: de caulibus]

Caules in omni aere proveniunt. Et desiderant terram pinguem stercoratam et profunde fossam. et amant potius terram mediocrem quam sabulum aut cretam. Caulium quidam habent folia plana lata et grossa. et his communiter utimur temporibus nostris. Et quidam habent folia crispissima. et hii licet boni sint. tamen minus sunt mundi propter erucas et alios vermes qui nimis occultantur in eis. Sunt et quidam caules habentes folia magna subtilia et aliquantulum crispa per totum. qui caules romani dicuntur. et hii meliores sunt omnibus magisque coquibiles. si terram valde pinguem habuerit. nam in macra non sunt aliis meliores. Seminari possunt et transplantari toto tempore anni quo terra non fuerit congelata. aut adeo sicca quod coli non possit. Et durant eorum semina per quatuor annos. Et qui seruntur de mense decembris. febr. et martii. vel aprilis. et madii. habentur tota estate et yeme donec pruinis et nimio frigore destruantur. quod si stipites eorum non evellantur in vere producunt semina que cum matura fuerint colliguntur. Verumtamen si pluries auferantur ab eis ramusculi seminum cum nascuntur. ita quod materiam seminis consumant. vincunt. et postea folia pulcra producunt. et per annos plures eorum vita durabit. Quidam tamen nimis facile semina producunt. et hii non possunt facile sic servari. Alii vero. sunt qui non sic facile semen proferunt. et his proprie competit hec cautela. Et qui seminantur post medium augusti. usque ad viii. dies intrante septembris. de inde transplantantur de mense septembris. vel octubris cum aliquantulum creverint. erunt magni et pulcri in quadragesima sequenti et post ipsam et semina non producunt. et ipsi et pruinam yemis non timebunt. Si vero ante dictum tempus serantur semina producunt in quadragesima. et esui convenientes non erunt. Quod si post dictum serantur tempus nimis teneri et debiles erunt. et veniente frigore yemis non durabunt. et hec in partibus tuscie. et bononie sunt probata. Spissi valde seri possunt. et irrigari si tempus fuerit nimie siccitatis. Et nota quod caulium semina per decem annos dicuntur posse servari. Cum vero plantantur in foramine cum palo facto amputentur sumitates radicum. nec cum ponuntur. sursum plicentur. quod eis magnum nocumentum auferret. Et nota quod ponende sunt plante in cimenti maioris que licet serius comprehendant tamen firma

ores fient. Hec est necesse quod radices fa-
ngo vel molli letamine liniantur. nec quod
terra sit mollis. nam et in mediocriter siccata
plantati vivunt, licet arescant folia.
donec veniente pluvia prima confortabi-
tur vigor eorum. Et non solum caules me-
se marcii vel aprilis plantati. sed et in iunii.
vel iulii. vel augusti mense plantantur;
erunt in yeme magni. ¶ Plantantur autem
soli in loco ubi nil aliud est. Et optime
sunt per sulcos omnium erbarum. Separati taliter
scilicet una acies per sulcum. vel due. scilicet una a
qualibet parte sulci. per unum brachium
vel minus ab invicem separati. Sed quanto rari-
ores plantantur tanto maiores efficiuntur.
et quanto spissiores tanto minores erunt.
¶ Item caules quos diximus per quadragesimam
esse plantandos optime plantantur inter
magnos caules in duplo spissiores quam
ipsi magni sint prius optime culta terra
et quasi in pulverem redacta qui remanebu-
nt maioribus resecatis. et poterunt
rarificari ut magni fiant. et durent
per totum annum. et tota illa estate semina
non producent. ¶ Item plantari possunt
per agros inter milium. panicum. et fabas.
in per sulcos frumenti. et ceterorum granorum.
et inter acera et in sulcis melonum. cu-
cumerum et citrulorum. ¶ Item plantari
possunt in vineis. et in eis bene proveniunt.
Sed eas maxime ledunt quoniam contrarium est ei caulem
et detrimentum vitis. et debilitare pli-
mum. et adurere vitem si fuerint iuxta ex
ipsam. ¶ Item cave cum caulem plantas
ne tantum terre submergas quod summitas
stipitis plantule non remaneat supra
terram. quia statim planta periret. ¶ Ca-
ules sarculandi sunt. et ab erbis in-
utilibus liberandi. Et cum post in tensam
siccitatem estatis veniant pluvie quibus
renovari sperantur. auferantur ab eis ex
folia inutilia que sicca fuerint vel
forata. ¶ Caulis. frigidus est et siccus. in primo gradu.
Sed quidam dicunt quod est siccus in secundo. turbidum
et melancolicum generat sanguinem. et eius
nutrimentum est parvum. cum vero coquitur
cum carne pingui aut gallinis fit bonum
parum. ¶ Ius eorum ventrem humectat. et
urinam provocat. Eorum vero corpus est sic-
cum unde constipativum. Sunt quoque similiter re-
cepti in hac actione temperati. Sed solum ius da-
tum solvit. et substantia sola constipat. Nocu-
mentum eorum aufertur si elixentur. et aqua
proiecta coquantur in alia cum pingui carne
pecudum aut suis. et cum pipere vel cymino
aut aleo dentur. ¶ Avic. dicit quod eius
decoctio et semen ebrietatem tardant. ¶ Et
ex proprietatibus eius est exsiccatio lingue. et
facit sompnum et comestio eius clarificat
vocem. ¶ Gal. dicit quod si caules assati dantur
ad comedendum pueris faciunt eos cicius
ambulare. ¶ Plinius dicit quod folia
caulium mire sanant vulnera canum. ¶ Item
dicit quod caulis parum coctus solvit ventrem.
et multum coctus stringit eum. ¶ Item dicit
quod caulis confortat nervos. Unde valet para-
liticis et tremulosis. lactis ubertatem
prebet. ¶ Et eius succus valet contra venenum
et contra morsum rabidi canis. De cepis. de cepis

Cepe desiderat terram solutam pinguem
et optime stercoratam. Eorum semina cribla-
ta durat per annum tantum. sed in maciis suspen-
sa per bienium servantur illesa. ¶ Seruntur
a quibusdam de mense novembris circa princi-
pium. et maxime per universam tusciam. et fit
supra ipsorum seminarium veluti pergulari-
um de aliquibus stramibus copertum. versus
aquilonem per unum brachium. et per duo versus
meridiem elevatum. Et a multis seruntur
mense decembris. ian. feb. et marcii. et primum
post yemem seri possunt. Cepe seruntur in
areis. Et mixtim cum aliis erbis seri pos-
sunt. Cum aliquantulum creverint sive
hoc sit de mense aprilis. sive madii. vel iu-
nii. plantantur in areis per unum semissem. vel
spannam ab invicem separate. et in area qua-
tuor acies poni debent. Quas vero vis
ante maturitatem comedere plantabis

ĩ areis ubi sunt cucurbite. cucumeres. citroli. uł melones. & cũ hec creuerint cepe tolluntur. ¶ Ubi & si dimittatur ad maturitatẽ puenit. licet nõ sit ita grosse. ut hee que ĩ areis sole plantant'. ¶ Cum plantari debet recidant' radices usq; ad gssitudinẽ uni' uł medii digiti iuxta cepam. et p unũ digitũ tantũ sb terra mgantur. h' enĩ planta adeo facile cõphendit'. q' si solũ mõ ponetur uł cadet sup terram. uł ad ptes lõginqs portaret' & discoopta. uł in terra q̃i arida dũ tñ optie puluericata plantaret' summa facilitate nasceret' & augebit'. ¶ Cepe circumfodi desiderant. & ab erbis quibuslibet liberari. ¶ Quod si terra eodem anno stercorata nõ fuit. dz plãtatõis tpr stercorari ut optime qualescat. ¶ Collectis aũt cepis maturis q' patet cũ se sustinere nõ possunt. & anno nõ augent'. meliores earũ plantant' de mense aug. ut anno sequẽti sem̃ faciat. deteriores uõ. plantant'. ut ĩ qdragesima uirides habeantur. Mediocres uõ. suant' que si minuente luna euulsa fuerit. claro. & sicco aere existẽte meli' suabunt' ĩ loco obscuro & sicco. ¶ Cepe calide sunt. & hu. ĩ. iiij. g. p in sepius comeste cũ suo acumine humores malos in stõ gnant. sitĩ sitionẽ. ventositatẽ. capitis dolorem. atque insaniã faciunt. pp fumũ ex eis ad caput ascendentẽ. & cerebrũ pcucientẽ. Vn̄ alienescentes eis cadunt ĩ maniã. & terribilia sompnia. & mirica cernũt. p̃stĩ si ex egritudine exeuntes ea comederint. Cruda uõ. comesta nich' nutrimẽti corpori tribuunt. set si elixent'. & aqua piecta ĩ alia coq̃tur dãt nutrimẽtũ bonum & plimũ maxie si cum carne pinguissimã. & cũ bono cõdimento odorifero cõdiant'. Si aũt cruda pp medicinã. moderate sm q' oportet sumuntur. calorẽ inducũt. & grossos & uiscosos humores iadũt. ora uenarũ apiunt. Vrinam & menstrua puocat. & apetitũ augmentant. Succus earũ naribus ĩmissus. uł si odor earũ pacientis naribus fuerit actr' caput optie purgat. Crude uõ comeste crinita capillorũ pstant. ¶ Auic. dicit q' ĩ cepe est acuitas ĩ a summa. amaritudo. & stipticitas. & q' est longius ẽ acuius. & rubeũ est acuius albo. et siccũ humido. & crudũ cocto. & ĩ ipo ẽ attractio sanguinis ad exteriora. qm̃ est rubificatiuũ cutis. Cepe pterea cũ comedit' pp' cõfert nocumẽto aquarũ. ¶ Et sem̃ eius delet morfeam. Et cũ fricatur ex eo ĩ circuitu alopicie cõfert ualde. ¶ Et ipm cũ melle eradicat uerucas. ¶ Et plim' usus facit subet. Et ẽ ex eis que nocẽt intellectui ppea q' generat humorẽ malũ.

·/· & venerẽ suo calorẽ & humiditate augmentat'.

De cymino.

Cyminum desiderat trã pinguẽ. & aerem calidũ. Et seritur d' mẽse martii. Calidũ & siccũ. est ĩ. iij. g. p. v. annos pt suari. Virtutẽ ht diureticã. & subtilitatẽ subtiliandi. Vn̄ sumptũ ĩ cibis & potibus et salsamentis digestionẽ cõfortat. Vinũ decoctionis ei'. & ficuũ siccarũ. & semis feniculi. dolorem & torcionẽ intestinorũ ex uentositate mitigat. Itẽ uinũ ualet cõ frigidã tussim. Contra tumorẽ fauciũ cymini & ficus bene trite ĩ uino coq̃tur. & emplastrm sup locũ dolentẽ ponatur. Contra frigidũ reuma capitis. puluis eius & baccarũ lauri sił in testa calefactus. & ĩ saculo positus capiti supponat'. Cont'. stran. & dolores & alios dolores ex frigiditate. Ciminum ĩ uino d' coctũ supponat'. Contra sanguinẽ oculorũ nõ ĩ pncipio s' post puluis cimini cũ uitello oui cõfectus sup tegulam calidam ponatur. & diuisum p medium. sepius supponat'. Contra liuorem ex percussione uł alio m̃ factũ dũ recens ẽ plius cymini subtił. bñ cõfectus ad ignẽ. & sepi apositus certũ remediũ ẽ. Et nota q' frequenti usu cymini fit discoloracio cutis.

De croco.

Crocus est duplex. s. siluestris. & ortensis qui seritur sicut alie erbe. q est modice utilitatis. h' facit altũ stipitẽ & amp tas maçolas ĩ quibz nascit' crocus. qui cũ appet ĩ ortu sol' colligit'. Itẽ est bonus

crocus domesticus qui nō seritur. quia
semīa nō pducit. s; cepulle ei colligunt᷑
de mēse aplis. ul' madii. & dimictūtur. x
.viiij. diebz in acuo ut macerent᷑. & tūc
mundant᷑. & siccāt᷑ in loco calido nō tñ ad
solem ne coq̄t᷑ cū sūt mature. q̄ cogno
scitur. q̄ tūc folia eoꝝ sūt sicca. & sūā
tur usq; ad mesem aug. & tūc ul' ante
ul' post. una sepata ab alia ī areis pasti
natis plantant᷑ cū radicib' quas hñt p
unā spanā distantes. & q̄tuor digitis
sbmgant᷑ ī sulcis. & duobus ul tribus
annis dimitant᷑. et quolibet anno de mēse
aplis si tūc folia sūt sicca. & de mēse ma
dii. & Junii. & Julii. si erba nascitur in
areis ūicit᷑ çapando t'rā p totū ī sup ficie.
p duos digitos deorsum. ut nō tangant᷑
cepe. & si placuerit circa finē aug. aut
de mēse septēbris radatur terra. ut ar
a. & ab oī īmūditate mūdetur. de īn nascē
tibus floribus colligant᷑. & crocus siccet᷑
ad lentū ignem. & aliq. loco clausus s
uat᷑. & elapsis duobus ul' tribus annis
totū euellit᷑ de mēse aplis. & itez plātat᷑
ut dixi. ¶ Terram desiderat cretosam
ul' mediocrē. & pōt optīe plantari ubi
fuerit cepe cū sūt euulse. Et est sciēdū
q̄ crocus nō mltū leditur tibris. s; plurimū
leditur muribz qui sbt'ra corrodūt cep
as eius. q̄ quos nich tantū ualet q̄tum
tendere trapulas iuxta eoꝝ foram et
sulcos int' areas q̄ tanos facē qui eum
defendāt ab humore aqueo q̄ ualde tim
et. & ip̄e hoc sūt ī pedientes transitum
muriū & talpaꝝ que mltū apetūt cepas
eius. ¶ Crocus est cal's & sic. ī .ī. gdu
& i' suis q̄litatibus tēpatus. & īo cōforta
tiuus. vn̄ q̄. debilitatē & defectū cordis
mltū ualet. ¶ Ruborē oculoꝝ ex sang
ne. ul' macula tollit. si tritū cum folis.
& uitello oui. oculo apponitur. ut dicit
diascorides. ¶ Itē qui crocū p'us bibit
ebrietatē & crapulā nō timebit. ¶ Itē
corone ex eo fcē nō pmictunt᷑ hoīem in

ebriari. ¶ Itē sopnū facit. et stimulat
uenerē. ut dicit plinius. Itē dicit q̄ curat
morsus serpentum. & araneaꝝ. & punc
turas scorpionum. **De cepullis malicii.** De cepullis malicii

Cepulle malicie plantant᷑ ut porri.
i. una ī foramie pūnū pedem distā
tes. q̄ magnū capsū faciūt. quo postea
utimur estate sequēti post pascha resur
rectionis. ¶ Et sūt fere eiusdem cōplonis
cum aliis cepis. **De cardo.** De cardo.

Cardo seritur mēse marcii terram
stercoratam diligit & solutā. q̄ uis
ī pigui possit melius puenire. Et hoc illi
pdest q̄. talpas ī solidiori t'ra pangatur. ne
ab inimicis aīalibus facile pforetur. Sūt
ī area iā pāta. cardi. luna crescente seren
di. semīa discreta spacio semipedis. Cauē
dum ē ne semīa inuersa ponatur. nā debi
les & ī curuos ēabūt & duros. Non alte
in pmeda sūt. s; tribus digitis cōphensa
mergant᷑ donec ad pmos articulos digi
toꝝ terra pueniat. erbis liberentur assi
due donec plantaāa solident᷑. & si estus
interueniāt irrigātur. Si acumīa seminū
cōstringas spinulis carēre. paladius. afir
mat. ¶ Mense octubris cardui plante po
nātur inter frumētū iā natū. ul' alias se
getes cū palo q̄ est utili. quā eas ī crudo
solo ponē. q̄s cū ponem̄ radices sūmas eaꝝ.
ferro resecam̄. ac fimo tīgim̄ trinoꝝ pedū
spacio separem̄ in crementi cā. pedali
scrobe depositas binas aut t'nas. Cinerē
sepe sb yeme siccis diebus fimūq; misce
bimus. ¶ Colligunt᷑ aūt nō simł. q̄ nō
sił. s; successiue maturāt᷑. nā tūc ē colli
gendus cardus cū hāt ad huc flores in
parte inferiori sicut fcū. nō ante. nec
cū flores oēs ceciderit. q̄ deterior eēt.
Sane singul' annis cotidie auferende
sūt plante. ut nec matres fatigentur.
& soboles p alia spacia dirigant᷑. tñ cū aliq̄.
sūt radicis pte uelende. Quas suabis
ad semina colligenda. liberatas oībus pul
lis. testa sup tegere debebis. aut corticē.

de camamilla.

nam solent semina sole vel ymbribus in terrire. **de camomilla.**

Camomilla. calida et sicca est in primo gradu. Et est propinqua virtuti rose in subtiliatione sua. Et ipsius caliditas est sicut caliditas olei conveniens. Et apertiva et subtiliativa spissitudinis. Mollificativa et resolutiva absque attractione. et hec est eius proprietas inter medicinas. Et sedat apostemata calida. mollificando et resolvendo ea. et confortat membra nervosa omnia. Et est ex medicinis plus conferentibus lassitudini quam reliqua. Et est confortativa cerebri quia resolvit humores capitis. **de cuscute et**

de cuscute et podagra lini et grungus.

Cuscute. i. podagra **podagra lini et grungil** lini. vel grungus. calida est in primo gradu et sicca in secundo. cum floribus debet colligi. et per duos annos potest servari. Virtutem habet principaliter purgandi melancoliam. secundo flegma. unde convenienter ponitur in medicationibus purgantibus melancoliam et flegma. Aqua decoctionis eius valet contra strangiriam et dissuriam. et ipsa erba si poteris habere in magna quantitate decoctio in vino et oleo. renibus et pectini et aliis partibus dolentibus cataplasma. Avicenna dicit quod aqua cuscute est mirabilis ad ictericiam. Serapio dicit quod de proprietatibus eius est expellere superfluitates antiquas a venis.

de calamento.

Calamentum aliud est **de calamento.** aquaticum. et vocatur mentastrum. Aliud est montanum et vocatur nepita. Montanum melius est. quia est magis siccum. cum florescit debet colligi. et in umbroso loco siccari. et potest per annum servari. Virtutem habet dissolvendi et confortandi et consumendi. Contra frigidam tussim et frigidam asma. vinum decoctionis eius et liquiricie et uve passe. vel vinum decoctionis eius pulveris et ficuum siccarum valet. nam ex eo et quibusdam aliis tribus fit diacalamentum. quod ad idem valet. Item pulvis eius in ovo sorbili. vel in farina ordei. ad idem valet. Contra dolorem stomaci ex frigiditate. utatur paciens pulvere eius in cibis. vel in vino decocto. Contra frigidum reuma ungatur occiput ex melle decoctionis pulveris eius et postea fiat sacellatio ex pulvere calefacto in olla nova. vel ex ipsa erba. multum enim confert. Contra relaxationem uvule fiat gargarismus ex aceto decoctionis vel pulveris eius et pulveris rosarum. Contra tenasmon ex flegmate vitreo. vel ex alio humore frigido inungatur renes ex melle. et aqua decoctionis eius. et colofonie. et seminum nasturcii calidis cum bumbice super anum. Et sic etiam liberatur matrix. vel fiat fomentum ex aqua decoctionis eius ad desiccandas superfluitates matricis. et multum valebit. **de centaurea.**

Centaurea. calida et sicca est in tertio gradu. est erba amarissima. Et alia est maior. alia minor. sed maior est maioris efficacie. Competit medicine principaliter secundum folia et flores. Unde cum incipit flores producere. debet colligi. et in umbroso loco siccari. per annum in multa efficacia potest servari. Virtutem habet diureticam attractivam et consumptivam. Vinum decoctionis eius valet ad opilationem epatis. splenis. renum. et vesice. stranguriam et dissuriam. Unde Galienus. Centaurea est ex melioribus et nobilioribus medicinis ad opilationem epatis. Et confert magnifice duritiei splenis. emplastrata. et bibita. Contra vermes aurium iniciatur succus eius cum succo porrorum. Ad lumbricos detur pulvis eius cum melle. Ad visum clarificandum succus radicis centauree maioris cum aqua rosarum conficiatur et oculi liniantur. **de capillo veneris.**

Capillus veneris. frigidus et siccus est temperate. Virtutem habet diureticam ex subtili substantia. Recens melior est efficacie. parum potest servari. quia subtilis substantie est. Contra calefactionem epatis detur aqua decoctionis eius. Item ex ipsa aqua et zuccaro fiat syrupus et si sit cum vino splenis vel addatur aliquid calidum et diureticum. Item plagelle intincte in succo eius. vel ipsa erba trita

supponatur. ¶ Iuuenis aut dicit q pars declinat ad caliditatem. et sic est subtiliatiuus. resolutiuus. et apritiuus. et in ipso est stipticitas. et qm permiscet cibo galorum et coturnicum fiat eas fortes ad dimicandum et interficiendum. ¶ Cinis eius cum aceto et oleo confert alopicie. ¶ Et cum oleo mirtino et uino. et lixiuio plongat capillos. et prohibet casum ipsorum. ¶ Et cinis eius cum lixiuio confert furfuribus capitis. et delet eas. et radicat ulcera humida in co. ¶ Et prouocat urinam. et frangit lapidem. et prouocat menstrua. et trahit secundinam. et purgat mulierum fetum. et abscindit fluxus sanguinis. de cerfolio.

Cerfolium seritur de mense aug. et est bonum per totam yemem et post ipsam. de cicuta.

Cicuta. cal. et sic. est in iii. gradu. virtutem habet attrahendi. dissoluendi et consumendi. ea tamen non utimur in interioribus medicinis. quia uenenosa est. et in exterioribus et in suis quantitatibus. dissoluit enim tantum quod spiritus inaniuntur ex quorum inanicione membra mortificantur. virtutem habet potissimam semen radices. deinde semen folia. ultimo semen. semina. Unde semen eius quandoque ponitur in medicinis. ¶ Contra tumorem splenis talis sit usus. Tota erba in aceto. cum li. armoniaci per decem dies iaceat. deinde bulliant quousque bene resolutum sit armoniacum. et postea coletur per pannum. Illa liquositas iterum bulliat bene ad ignem. et addita cera. et oleo fiat unguentum cicute. quod est potissimum contra splenem. et contra dura apostemata. et arteticam. et epilesiam. si inungatur. ¶ Contra arteticam et podagram coquitur radix in pasta. postea fissa per medium. ponantur supra arteticam. tutissimum remedium est. ¶ Contra yliacam pas. stran. et dis. ex decoctione eius in uino forti et oleo dolencia loca cataplasmetur. ¶ Ad matricem mundificandam ex frigidis humoribus et glutinosis. et ad menstrua prouocanda. fiat fomentum ex uino et aqua salsa decoctionis

eius. ¶ Contra scrofulas siccas fiat usus erbarum diureticarum. postea fiant cataplasmata ex duabus partibus cicute. et tria scabiose. de catapucia.

Catapucia est cal. in iii. gradu. et hu. in ii. gradu. Gerardus in suo modo medendi. dicit quod est. ca. et sic. in iii. gradu. est autem semen cuiusdam erbe sibi nomine appellate. quod remoto exteriori cortice seruatur per annum. Eligenda est que est interius non perforata interius nec liuida sed alba. ¶ Virtutem habet purgandi per superiora ex uentositate et lenitate quam habet. Unde quandoque datur sanis ad conseruacionem sanitatis. quandoque egris ad egritudinem remouendam. ¶ Contra cotidianam de flate salso et scabie. conteratur catapucia in multa quantitate. et postea caulium foliis inuoluta. sub cinere ponatur. diuque dimictatur ut bene coquatur. deinde extracta comprimatur. et totum quod inde fluit seruetur. quod per annum seruari potest. et cum necesse fuerit detur pacienti in cibis. uel alio aliquo modo. et ita possunt decipi multi. Uel fiat claretum ex catapuciis bene contritis. et cum melle decoctis. deinde misceatur uinum et fiat claretum. Et nota quod in uiginti libris uini debet esse una catapucie. Idem in unciis. et aliis ponderibus minoribus. Item possunt poni catapucie bene contrite in iure carnium uel piscium. uel aliorum ciborum. et comeste multum ualent sanis et egris. ¶ Gerardus tamen dicit. quod catapucia multum est laxatiua. et purgat superius et inferius. laboriose. et cum angustia. Unde cauendum est ne detur nisi faciles uomenti. et nisi materia sit digesta. Nec sunt dande hominibus debilem stomachum et intestina quoniam subuertunt ipsum. nec dentur in distemperate. ne moram faciant in stomacho. nec est super dormiendum. nec gescendum sicut nec in ceteris uomitiuis medicinis. Et usus earum est ut ex eis acuantur medicine. cum decem uel duodecim granis enucleatis et pistatis. et sic admisceantur medicine. Item dicit quod per se possunt dari

trite et distemperate cum aqua calida vel vino. Et dicit quod purgat principaliter flegma et viscosos humores. maxime astomacho et in testinis. Unde prosunt colicis. cardiacis. yliacis. arteticis. feb. cotidiane ex vitreo vel naturali flate. ¶ Diascorides autem dicit quod dantur a quinque granis usque ad novem. et quando flores fiunt fortis dentur integra. et si sit debilis dentur contrita. ¶ Item dicit quod si folia catapucie dentur cocta cum pullis aut cum oleribus. vel aliis cibis laxant flegma et coleram. ~~de certano.~~ cretano.

de cretano.

Cretanus. i. rinci marini. est ca. et sic. in iii. g. erba est que in marinis locis reperitur. Virtutem habet valde diureticam ex sue subtilitate. ¶ Contra strang. vicium lapidis. et yliacam passionem. erba ipsa in multa quantitate bullita in aqua salmarina. vino et oleo. et in illa aqua paciens sedeat usque ad umbilicum. et si tanta quantitate haberi non potest cataplasma loca dolencia. ¶ Creta comesta vel vinum decoctionis eius urinam provocat. de celidonia.

de celidonia.

Celidonia. ca. et sic. est in iii. gradu. cuius duplex est maneries. scilicet indica. que maioris est eficacie. et citrinam habet radicem. Et est communis que in partibus nostris reperitur. et est minoris efficacie. Unam tamen pro altera ponitur. et cum in receptionibus reperitur. radix non erba debet poni. ¶ Virtutem habet dissolvendi. consu. et attrahendi. Contra dolorem dencium ex frigida causa. radix inter dentes aliquantulum contrita. et aleum supponatur. ¶ Ad capud purgandum. et maxime a frigido humore. radix in vino decocta pacienti sup ponatur. et paciens fumum per os recipiat. deinde vinum gargarizet. quia vina desiccat. et caput purgat. ¶ Plinius autem dicit quod succo celidonie oculi yrundinum eruti vel lesi ad statum pristinum reducuntur. de coriandro.

de coriandro.

Coriandrum est erba satis communis. que calida. et sic. est in ii. gradu. Cuius semen in receptionibus debet poni. quod per duos annos servatur. ¶ Virtutem habet confortandi. et dolorem stomachi ex ventositate. detur ex aromaticitate. Ad digestionem confortandam. et dolorem stomachi ex ventositate. detur semen eius in cibis. et vinum decoctionis eius in potu. Item pulvis seminis eius super carnes aspersus eas sapidas. ¶ Ysidorus dicit quod eius semen in vino dulci datum reddit homines ad venerem promptos. set cavendum est ne nimis detur. quia in amenciam deduceret et furorem. ¶ Eius erba cum semine est canibus venenosa. et eos interficit si habeis aliquot assumatur. de consolida.

de consolida.

Consolida maior. i. symphytum. frigida et sicce complexionis est. set pre radix ipsius est medicinalis. ¶ Virtutem habet constringendi scilicet grossam. per quinque annos servatur. ¶ Pulvis eius datus in cibis. valet contra fluxum sanguinis menstruorum. et contra fluxum ventris. et suppositum valet contra fluxum menstruorum. et similiter fomentum ex ipsa erba factum. de cucumere agresti.

Cucumer agrestis est erba nota. ex cuius succo fit elaterium hoc modo. In canicularibus diebus colligitur fructus ipsius erbe cum est quasi maturus. et conteritur et succus ipsius soli exponitur et desiccatur. Et quidam decoquunt ad ignem. Et tale minus laxativum est. minus quam violenter ducit. Et quidam decoquunt succum cum melle fere usque ad consumpcionem succi. et in modum electuarii dant. quod fortius laxat per inferiora. per duos annos potest servari. [illegible] Habet autem virtutem purgandi principaliter [illegible] et viscosos humores. secundario coleram nigram [illegible] meliam. Unde valet contra paralisim. apoplexiam. [illegible] colicam. yliacam. feb. cotidiane ex flate [illegible] vel naturali. sciaticis. arteticis. podagricis. [illegible] nit. acuit enim maxime arenosis [illegible] et purgat. ¶ Item ceteris passionibus datur. flate utiliter medetur. non tamen per se solum datur. quia purgat autem per os et ventrem. Et usus quidem eius est ut admisceatur aliis confectionibus. et ex eo. i. medicina acuatur. Et qui elaterium accepit non super dormiat. sed moneatur. quia qui suscepit elaterium. quam solet suffocationem

inducere. In yliaca passione pcedat aliqd
clistere mollitiuum. et postea fiat aliud
ex aq. maluar olo et melle. cu ʒ. v. ela
cterii. et iniciatur et erit optimu contra yliaca.
et contra artetica. ciragra. et podagra. Item
erba ipa si hiis potui qteratur aliqntulum.
et decocta in vino et oleo. loco dolenti super
posita. strang. yliace. et podagre sbuenit. ¶
Ad mistrua puocanda. plus elacterii qficiat
cu oleo muscelino. vel rosato. et bombax itinc
tus sb ponatur. ¶ Ad apostemata fria matu
randa. elacteriu. ʒ. v. et farina ordei qficia
ntur. cu vitello oui et supponat. Ad apa
tipedum fit optimu ruptoriu ex elacterio
et terbentina. ¶ Ad vermes auris qficiat
elacteriu in quantitate granoz. v. cu modico
aceto et tepidu infundat. ¶ Ad omem
dolorem stoi ex frida ca. inungatur ex qfe
ctione elacterii et aceti. ¶ Ad lentigines fa
ciei et ad omis supfluitates ei remouen
das. accipe cerusam. et caphora. et elacteriu.
in qtitate illoz duoz. et qficias cu aceto in
modu ugueti. et pista in mortali plumbeo
cu pistello plumbeo. et ponat in vase vitreo
p. xii. dies. et postea in pdicto mortario cu
pistelo eod moueatur addito aceto si dur
sit. et ex eo ungat facies omez enim abster
git pannu et lentigines. de diptamo. R.

Diptamus qui alio noie dr fraxene
lla quia frondes ht ad modum
fraxini. ca. et sic. est in. iii. g. Radix est
cuiusda erbe simili noie appellate. que in
locis calidis. lapidosis. et siccis. precipue
reperitur. ht aut ipa radix virtute dis
soluendi. et attrahendi venenu. ¶ Contra mor
sum venenatoz aialiu. ipa erba vel radix
trita supponat. sucus et ei cu vino det.
pulvis eius cu succo mente qficiat et super
ponat. et potui detur. Ysidorus insuper
dicit. q est tante virtutis ut fetu mor
tuu extrahat. ¶ Vn eius pabulo fere
pcusse eiciunt sagittas corpori infixas.

Endiuia que alio de endiuia. R.
noie dicitur scariola. vel latuca.
agrestis. frigida et sic. est in. ii. g. Semina
et folia qpetunt usui medicine. et folia et
usui ciboz qpetunt. sed radix nullam ht vir
tutem. folia viridia maioris sunt efficacie.
sicca nullius. ¶ Virtutem ht qfortan
di et alterandi. Vnde contra opilone epatis.
et splenis. ex colica causa puenientem
valet. ¶ Contra tercianam duplicem
et simplicem ytericia et calefactione epis.
ad apata cal'a valent comeste elixe vel
crude. ¶ Item syrups ex decoctione ei vel syru
pus cu reubarbaro datus in quarta vel
sexta die. materia digesta valet. ipa erba
qtrita et supposita. et ad idem valet succ'
epithimatus. ¶ Et si no has folia coque se
men erbe tritu in aq. et pone loco ei. ¶ Albert'
dic q aq endiuie cu cerusa et aceto est
epithima mirabile ad infrigidandu qd qd
infrigidari debet. de enula.

Enula no seritur q semen no ht. set
plantat corona ei tota vel maior
ps eius intra pingui et alte fossa. et bn sbac
ta. cal'a e in. iii. g. et hu. in. i. Cui duplex
est maneries. s. ortulana et capana que
maioris est efficacie sm medices. Colligit
radix in principio estatis. et sole siccat. ne
humitate corrumpat. Radix in medicinis debet
poni. phenniu pot suari et ptrienniu. ht
aut virtute leniendi et mundificandi.
Vn valet contra neruos ex frigiditate indige
sta. Contra dolorem spualiu ex frida causa.
detur vinu decoctois ei sm illud. ¶ Enula
capana reddit pcordia sana. ¶ Contra dolo
rem stoi ex frida ca. et contra ventositate. et contra
tussim fridam det vinu decoctois ei. ¶ Pul
uis ei cu puluere anamomi delicatis sol
uit ventositate spualiu. Erba tota decocta
in vino et oleo et cataplata dolorem yliacu.
colicu. et strang. soluit. ¶ Contra frigidu
asma det farina ordei in qua coct' sit pul
uis ei. ¶ Item nota q in enula est virtus
rubificatiua et abstersio ultima. de epatica.

Epatica frigida et sic. est in. i. gradu
Erba est crescens in aquosis locis.

[Marginal notes: "et grauao valet ad id" — "de enula" — "semen et ... plantat corona ei" — "de epatica"]

et papule lapidosis habens folia multa terre ac lapidibus adherentia. Virtutem habet diureticam ex substantiali sua et infrigidativam. Unde valet contra opilationem epatis et splenis ex calida causa. et contra calorem epatis et ictericiam que ideo dicitur epatica. Syrupus ex aqua decoctionis eius addito reubarbaro in fine decoctionis optimus est contra ictericiam.

de eruca

De eruca. Rubrica.

Eruca calida et sicca est in iiii gradu. Domestica maioris est efficacie quam silvestris. Semina precipue competunt medicine, secundo folia. Virtutem habet consumendi et coitum incitandi. Decocta cum carnibus valet ad coitum incitandum, stranguriam et disuriam et paralisim. Item in vino cocta et renibus calida emplastrata libidinem incitat. pectini superposita urinam provocat. Semen eruce et maxime silvestris facit iugem erectionem.

de ebulo

De ebulo.

Ebulus est calidus et siccus in iii gradu. Cortices radicum et turiones precipue competunt medicine. Cortices radicum vere colliguntur et siccantur ad solem et per annum servantur. Habet autem virtutem dissolvendi, consumendi et purgandi flegma et viscosos humores. Succus eius detur et purgat attrahendo superius et inferius angustiose. Unde non debet dari nisi digesta materia et corpore fluxui preparato ut in aliis vomitivis medicinis. Valet febri cotidiane. diutine tertiane ex colera citrina vel vitellina. Item epatis opilationi et ictericie. colice. yliace. et aquam leucoflegmaticorum educit. Usus eius est ut detur succus per se. vel in eius decoctione distemperetur alia medicina. vel addatur syrupo. vel oximelli laxativis. vel coquatur cum melle ad consumptionem succi. Contra tumorem extremitatum et contra arteticam et leucoflegmanciam fiat balneum ex aqua salsa decoctionis radicum eius et turionum. vel totius erbe.

de feniculis

De feniculis. R.

Feniculus seritur mense decembris. ianuarii. februarii. et marcii. et toto tempore transplantatur. Calidus et siccus est in ii gradu. Virtutem habet diureticam extenuandi grossam ventositatem. Comestum post prandium confert acidis eructuationibus que fiunt ex indigestione. et hoc facit ex substantiali sua et qualitatibus suis. Semen eius, folia et cortices radicum usui medicine competunt. Semen colligitur in principio autumpni et servatur per tres annos. Cortices radicum colliguntur in principio veris et servantur per medium annum. Contra opilationem epatis. splenis. stranguriam. disuriam et vicium lapidis ex frigida causa detur aqua decoctionis eius. Item feniculus coctus et comestus valet contra predicta. Item eadem aqua vel vinum solvit dolorem stomachi ex frigiditate vel ventositate. et digestionem eius confortat. Idem facit pulvis seminis eius. Contra pannum oculorum et pruritum, succus radicum feniculi in vase eneo per xv dies ad solem ponatur et more collirii oculis apponatur. Contra pruritum oculorum certum est experimentum: conficiatur aloes optime cum succo feniculi et ponatur in vase eneo ad solem per xv dies. deinde ponatur oculis more collirii.

De flamula.

Flamula est calida et sicca in iiii gradu et dicitur flamula quia virtutem habet [illegible]tivam. Est autem similis ivadalle in foliis et floribus. sed habet flores aureos. Viridis multe est efficacie. sed exsiccata nullius vel modice. Ad cauterium sine igne faciendum conteritur flamula et super locum ponatur et dimittatur per diem. et postea invenietur cutis combusta. Ad apostema rumpendum quando usus est ad saniem et caput est durum conteratur cum oleo et super ponatur. oleum ponitur ad relaxationem ne flamula nimis exsiccet.

De fumo terre.

Fumus terre est nota erba. sic dicta quia generatur a quadam grossa fumositate terre. Calida est in i gradu. sicca in ii. Viridis et sicca magne est efficacie. principaliter purgat melancoliam. secundario flegma salsum et coleram adustam. et est diuretica. Contra scabiem ʒ ii succi eius addito zucaro vel fiat syrupus et cum aqua calida detur.

G

ad dant' semia fenicli. Ite fiat hoc un-
guetu i oleo nucu. r ponatur pulvis
fuliginis sbtilis r qficiatur addito ace-
to. r succo fumiterre i maiori qtitate
qua de aliis. r i ungatur paciens i bal-
neo optimu est. Et nota q si succus
eius detur ter i septiana ut dixim op-
time purgat huores i ducentes scabie.
Ite erba fumiterre i uino cocta r posita
sup locu podagricu mltu ualet. de fungis.

Fungi quida sut boni. quida mor-
tiferi. boni sut parui rotudi ad
modum pilei qui i pncipio ueris apare-
nt. r i maio deficiunt. nuqua enim illi
tales aliquē iterfecerut. aut multum
leserut sbito. s tn oms malu gnant nu-
trimentu. Mortiferi aut sut qui na-
scuntur iuxta ferru eruginosu. Alii
aut sut mortiferi licet no stati iterfici-
ant. s. illi qui nascunt iuxta alias res
putridas. aut iuxta hitacione alicuius
reptil' uenenosi. aut iuxta quasda spales
arbores que in ppetate hnt fungos co-
pere sic est oliua. Signu aut morti-
feri fungi est q i supficie ei e quedam
humtas uiscosa corrupta. r q cito alte-
ratur r corupit iter man colligetiu
fungos. In nostris aut hitacionib
iuenit fungus qui latus est r spissus
aliquid rubeus hns i supficie r i illoru
bore ht mltas apullas eleuatas quar
queda sut fracte r queda no. et iste
mortal' est. r stati iterficiens. r uoca-
tur fungus muscar eo q i lacte pul-
uericatus i fficit muscas. de fenugreco.

Fenugrecu. cal'm est. r sic. substan-
ciam ht qglutinosam. vn uirtute
ht maturandi r laxandi. Ad apa ex-
terius maturandu. farina fenugreci
cu uitello oui qficiatur r supponatur.
maturat enim r extenuat. Ad matu-
randu r rupendu qficiatur cu terbenti-
na. r supponat. Erba ei cocta i oleo
supponatur. ad maturandu. Ad apa

spiritualiu. farina fenugreci i saculo po-
sita r decocta i aq. cu maluauisco pona-
tur desup. Ad apostea stoi r intestino-
rum. ex farina fenugreci r aqua pdca
fiat pultes r supponat. de gahuxus. XX. d gahuxis.

Gahuxi sunt de natura cauliu. et
hnt forma cauliu donec clausa
fuerint. s postq clausa sut folia ipor
fiut qsi alba r grosse sicut tunice cepar.
et crispa. Aerem desiderant frigidum.
nam i calido ul' tepato no clauduntur.
s apta remanet. sicut caules. Terram
desiderat qualem caules. Sy eis fiut
composita sicut ex rapis. Item semina-
tur ut caules. de gramine. d gramine.

Gramis uitus est stiptica r uul-
neru qglutinatiua. Ventris con-
strictiua. Vlneru renu. r uesice sanati-
ua. r doloris splenis mitigatiua. Et
eius succus potui datus sua ppetate
lubricos occidit. Hanc erbam noscunt
canes. r eam comedut qn se purgare
uolunt. Vt dicit plinius. de gralenga. d gralega.

Galega dr inpinguare terram
si uiridis uoluatur i ea. Item
dicitur q eius sem mirabiliter facit
ouare gallinas. de genciana. d genciana.

Genciana est radix cuidam erbe si-
mili noie apellate. cui sola radix
est medicinalis. In fine ueris colligit.
et esiccata p tres annos suat. Nasci-
tur aut frequetius i motibus r locis
umbrosis. r humidis. Cal'a r sic. est.
i. iij. g. virtute ht dissoluendi. qsu.
r apiendi. Vn diuretica est. Contra
antiquu asma detur pulvis ei cu uino
addita aq ordei. Succus radicis eius
abstergit morfeam r sanat plagas et
ulcera corosiua. bibita r multum ua-
let ad eu qui cecidit ex alto r collisus est.
Et ultima medicia est qtra morsu
scorpionis r uermiu uenenatoru. et
canis rabidi sibibuntur ex ea cum
uino due uncie. de gariofilata. d gariofilata.

Gariofilata similis est novellis foliis rubi. seu napronibus. et radix redolet et folia. Calida et sicca est in .ii. gradu. recens maioris est efficacie quam exsiccata. et servatur per annum. Virtutem habet dissolvendi. consumendi. rapiendi. et dicitur gariofilata quia odorem habet similem gariofilo. vel saporem vel effectum. Contra cardiacam passionem in aqua marina et oleo cocta. parti anteriori et posteriori supponatur. Ad digestionem confortandam. et dolorem stomachi et intestinorum ex frigiditate vel ventositate. detur vinum decoctionis eius.

de humulo. Rubrica.

Humulus. i. levitigo flos eius per siccitatem maximam suam servatur per longissimum tempus in virtute sua. Ita quod vulgaris opinio est quod numquam putrescat. et est acuti odoris et fortis. Et est calida et sicca. dissolutivus viscositatum. et incisivus. et confortat aptitudine liquores quibus admiscetur.

de iusquiamo. Rubrica.

Iusquiamus est frigidus in .iii. gradu. semen est cuiusdam erbe que cassilago vocatur. sive dens caballinus. Seminum autem triplex est diversitas. est enim album. rubeum. et nigrum. Album et rubeum competunt medicine. nigrum vero est mortale. nota quod si iusquiamus debet recipi per os interius ponendum est semen. si exterius erba et semen maioris est efficacie. Virtutem habet emothoicam. i. soniferam. et constringendi et mortificandi. Ad somnum provocandum in acuta egritudine. fiat fomentum ex aqua decoctionis eius erbe. circa frontem. tympora. et pedes. fiat et ablucio. postea fiat hoc emplastrum de pulvere seminis sterilis cum albumine ovi et lacte mulieris puellam nutrientis et modico aceto. et fronti et tymporibus apponatur. Item ad lacrimas constringendas fiat emplastrum ex ipsa erba idem emplastrum. Contra dissinteriam fiat emplastrum ex ipsa erba et supponatur dolorem eius tollit. Contra dolorem dencium semina super carbones ponatur. et paciens fumum per os recipiat. et teneat supra aquam. et apparebunt quasi vermes supernatantes. Semen suppositum dentibus in causa calida dolorem tollit. Et nota quod per .x. annos servatur. Item nota quod semen eius faciat exire pucelos.

de ysopo.

Isopus est calidus et siccus in .iii. gradu. virtutem habet secundum folia. et flores. non secundum radices. diureticam. dissolvendi. consumendi. et attrahendi. Contra frigidam tussim valet vinum decoctionis eius. et ficuum siccarum. Item vinum decoctionis eius et seminum feniculi dolorem stomachi et intestinorum tollit. Fomentum factum ex aqua decoctionis eius matricem a superfluitatibus mundificat et abstergit. Item fiat suppositorium ex pulvere eius et oleo muscellino. Pulvis eius vel ipsa erba in testa calefacta et superposita capiti posterius vel in sacello valet contra frigidum catarrum. et casum uve. Contra uvam fiat gargarismus ex aceto decoctionis eius. Item ipsa erba in vino decocta et cataplasmata tollit dolorem ex ventositate.

de yrincius.

Irincii. et saluida. eadem est erba. multum spinosa de quorum radicibus fit cinciburatum. hoc modo. In lib. duabus mellis. et una yrinciorum mundatorum. vel pastinace ponatur ʒ .i. et dimidia. vel due cinciberis vel medietas piperis tantum hoc modo. laventur yrincii. et abiciatur lignum quod est interius. deinde optime coquatur. vel prius coquatur et postea abiciatur lignum. deinde minutatim incidantur. et posito melle ad ignem. et optime dispumato ponatur in eo irincii. et cinciber sive piper. et usque ad spissitudinem congruam bulliant. et si in fine decoctionis addatur pulvis seminis eruce et pinei erit optimum ad coytum et inbibit erectionem.

de iaro.

Iarus qui alio nomine dicitur barbaron. est in .i. vel per initium. calidus. et siccus. est in .ii. gradu. In locis siccis et humidis montuosis et planis invenitur in yeme et estate. Maiorem habet efficaciam secundum folia. maiorem secundum radices magis sed quasdam tuberositates que colliguntur finduntur et desiccantur.

de humulo

de iusquiamo

Virtutem h͠t dissol. relaxandi. et extenuandi. Contra tumorem auriu͠ ipsa erba decoquat̃ cu͠ tuloositatibus i͠ vino et olo ad dicto cymino. et fiat em plastru͠ et auribus sup ponatur. Contra fr͠ida apata ipsa erba tota cu͠ tulo sitate et axu͠gia ueteri terat̃. et postmodum i͠ testa calefacta. supponat̃. Contra scrofulas nouellas erba ipsa cu͠ axu͠gia ueteri et sqilla. ul̃ axungia ursina si pot̃ haberi teratur et sup ponat̃. et lib abitur si recentes fuerit. Ad faciem depurandã. et cutim subtiliandã ex tulo rositatibus desiccatis fiat puluis subtil̃ et cu͠ aq. ro. conficiatur. et ponatur ad sole͠ donec aq. tota consumatur. et ita fiat ter ul̃ quater ul̃ amplius ex illo puluere solo. ul̃ cu͠ aq. ro. facies illiniat̃. et plus depurat quã ipsa cerusa. **de yreos.**

Iris et yreos siue gladiolus. cui folia su͠t similia ensi cu͠ floribus purpureis ul̃ albis. nã yris purpureu͠ h͠t flore͠. yreos h͠t albu͠. et su͠t eiusdem uirtutis. Radice tantu͠ utimur i͠ medicinis. In fine ueris colligitur et siccatur: et p̃ duos ãnos suat̃. Cal̃a et sic. est. i͠ .ij. g. virtute͠ h͠t diureticã. vn͠ dissoluit et apit. Contra uiciu͠ spiritualiu͠. et q. opilone͠ splenis. et epis renu͠ et uesice. et dolore͠ ex uentositate. vinu͠ decoctionis yreos iuuat. Puluis eĩ lenit̃ superflua͠ carne͠ corrodit. Ad pannum oculor̃ fiat coliriu͠ ex puluere eius et aqua rosata. **de liquiricia. Rubrica.**

Liquiricia est radix cuiusdã erbe que de siderat t̃rã bene solutam. et prope sabulu͠. ut i͠ eo facile mul̃tas et longas producat radices q̃ si plantat̃ facilime comphendit. et circa se mul̃tu͠ pullulat. et forte si asta eius ad huc tenera flectatur ad terrã. et copatur. proueniet i͠ radice͠ sicut accidit in mẽta. et urtha et consimilie͠. Cal̃a est et hu͠ida tẽpate. eligenda est nõ nimis grossa. nec mul̃tum tenuis. i͠ terius crocea. nõ pluerabilis. nigra nõ. et alba est abiciendã. Succus eius est eidem efficacie. et et fortioris qui h̃ mõ fit. Cum uiridis est bn͠ conteratur et i͠ aq̃ bulliat. et de coquat̃ usq̃ ad consu͠ptione͠ fere. postea exp̃mat̃. valet q̃. oĩa uicia pectoris decoctio eius i͠ aqua. et q̃ pipulemoniã et pleuresim. Ite͠ uinu͠ decoctionis eĩ ualet q̃. tussim. Ad idem ualet electuariu͠ confectu͠ ex succo liquicie et melle. Ite͠ liquiricia comesta et p̃masticata et sub lingua retenta sitim et aspitate͠ lingue et guctturis mitigat. **de plantagine.**

Plantago que lingua arietis uocatur. frigida est et sic. folia eius sicca. consolidat̃ optime ulcera. et ad h̃ nich̃ meli᷑ est ea. ut dicit dyascorides. Et mirabile uidetur. q̃ si bibatur succus triu͠ radicu͠ eĩ cu͠ tribus uncus uini. aliqu͠ curat tertianã. Et si quatuor radicu͠ succ̃ cu͠ quatuor ũcus uini bibat̃ aliqn͠ curat quartanam. **de lilio.**

Liliu͠ plantatur de mense octubris et nouẽbris i͠ terra pingui. et bene subacta. nã accipiunt̃ spichi siue bulbi eius uirides. ul̃ sicci et ponu͠tur p̃ unã spanã. ul̃ unu͠ pedem q̃ est meli᷑ separati sicut fit de aleus. Item dicat. arist̃ q̃ si asta lilii qn͠ nũdu͠ aptu͠ ẽ sem̃ siue flos eius flectatur i͠ terrã ita q̃ cepa nõ eradicetur. et copiatur t̃ra i͠ fra paucos dies emittet in quolibet nodo aste cepã paruulã sicut su͠t bulli eĩ. Calidu͠ est et hu͠i. Aliud gerit flore͠ purpureum q̃ eficacius est. aliud h͠t croceum. Domesticu͠ aut̃ cu͠ axu͠gia ueteri tritu͠. ul̃ cu͠ olo coctu͠. et sup positu͠ fr͠idu͠ apã maturat. Contra splenis duriciem. radix lilii i͠ mul̃ta q̃ntitate cu͠ brãca ursina. et radice eius ca͠ ponatur i͠ uino et olo p̃ .x. dies. et postea coletur. et colature addita cera et olo fiat u͠guetu͠. Ad faciem colorandã. accipe tuloro

Margin notes (right): de plantagine. — Nõ q̃ simili᷑ t̃ uenis eĩ i. c. d. p. et magis ad plenu͠. ita q̃ uidetur q̃ isto totu͠ medat. — de lilio. — aliud ẽ domesticu͠ aliud siluestre. h̃ siluestre.

sitates radicis lilii agrestis. et . et pluerē inde fac. et distempera cū aq. ro. et desiccet. quo fc̄o ter. ul' quater illū pulverē solū et cū aq. ro. confectū ducas sup faciem. Item abluendo mundabit faciē et removebit corrugationē rugar. Item folia ei' decocta et i posita valet ad loca combusta. Idem facit radix ei' si trita cum oleo apponatur quia virtus ei' mitigativa est. Item educit purgationē menstrualē. quia est aperitiva. Et est tumoris repressiva. et io valet quia apostemata ex ventositate si radix ei' trita cū oleo sepius aponatur. Plinius aut dicit quod cepe cum vino sanat ictus serpentum. et fugorum maliciā. et venenū. Decocto i vino et oleo ad mixto clavos pedum et nodos solvit. pilos quia locis adustis reddunt. In vino et cocte addito melle. venis precisis subvenit. Folia ipi' cocta i vino vulnera sanat. Ex floribus ei' fit oleum et aq. sicut ex rosis. Et est fere eiusdē virtutis cū oleo et aqua rosata.

d lingua avis.

de lingua avis.

Lingua avis. calida est et hu. in i. g°. folia ht parva et acuta lingue avis silia. Viridis mlte est eficacie. exsiccata nulli'. Virtutē ht incitandi libidinē et humectandi. Herba ista cū carnibus cocta. ul' cū oleo condita ul' sanguinē libidinē incitat. valet i decocta addito zucaro consumptis. Contra siccitatē pectoris detur aq. decoctionis ipi'. et addito dragaganto magis valet.

d lapacio

de lapacio.

Frigidum et sicc i 2° avic 2° ...

Lapacium. i. acetosa. ul' rumex. calida et sic. e. i. iii. g. ul' in. ii. sm. Avic. est aut triplex lapaciū. s. acutum. acuta hns folia. et est eficacius. et est lapaciū domesticū lata hns folia. Virtutē ht dis. relaxandi. aperiendi. et extenuandi. Contra scabiē. succus lapacii acuti. et oleū muscellinum. et pix liquida simil' buliant. postea coletur. et colature ad datur pulvis tartari et fuliginis. et fiat unguentū. quod satis competens est scabiosis. Avic. dicit quod radix eius cū aceto cocta confert scabiei ulcerose et i petigini. Et est sili decoctio cū aq. calida plurium. Et ipa met i balneo est optima. Contra i petiginē et impetiginē fiat decoctio suc. lapacii rotūdum, tritū et i oleo decoctū. ul' cū axungia supponatur. Ad rupturā dum eodem mo supponatur acutū. Contra strang. et dis. fiat decocto lapacii. i vino et oleo. et pectini supponatur. Urinam provocat i mlta quantitate. Aqua ul' vinū decoctionis eius solvit oppilationē splenis et epatis. Contra scrofulas novellas fiat emplm ex lapacio acuto et axungia simil' tritis. Contra lumbricos valet valet succ' ei' datus cū melle. Contra fla habūdans in cerebro succ' eius cū succo ruthe i aere calo. ul' i balneo. Item lapaciū crudū ul' coctū comestū valet scabiosis.

de lactuca.

Lactuca seri et transplantari pot fere toto tpre anni i terra pingui bene subacta p se. et mixta cū aliis erbis. Et que sata fuit i autupno. utilr plantatur mense decebris circa areas aliarum erbar que tuc seruntur. ipa enī nō timet gelu. Et volvatur ex eo et erit bona post yeme cū aliis erbis q usqz semē producet. Sed q sut de natura purar nō transplantat. que vero. sut ex magnis que romane dicuntur q hnt alba semina trasplantari debent. ut crescant. et dulcedinē habeant. multum iuvant irrigacione tpre siccitatis. Lactuca frigida est et hu. tēperate. Alii dicunt quod est calida et hu. tēperate. et io est melior ceteris erbis. et tēperatissima. Sanguinē bonum generat. et lac. et urina provocat. et colam extinguit. sanguinis bullicionē refrigerat. et sopnū inducit.

Item ualet q. calidu apostema ca
pitis dolorem. de cola rubea seu san
guine factu aputat cataplata. set
cocta plus qua cruda fit esui que
niens. q2 et lac calorem ignis mi
nuitur p q sopnum erat i ducens.
si colicis tam cocta qua cruda qpetit.
In exordio sui fit uthor sto. ad aug
mentandu lac mlieris ul spma uiri
queniencior. set cu induratur copi
am lactis no hnt eius humitas minu
itur. fit amari saporis. Vn fit apiti
ua sagne tame pessimu gnat. Id
circo et assuescetibus fit nociua. q
tenebrositate ocul facit spmatis ma
teria corrupit. Si cu est adhuc tenera
ualet mltu inferioribus elixata ul cru
da. In aceto cocta ad dito croco soluit
opilonem splenis epatis. Ad puo
candu sopnu sem qficiat cu lacte mli
eris puellam nutentis cu albumi
ne oui. fiat emplm sup tempora.
Ite pulius seminis eius cu lacte sop
num puocat. Idem facit febricitan
tibus datus cu aqua calida. Contra
calidu apa qficiatur cu oleo. ro. sup
ponatur. destruit ipm. Ite cata
pla frondiu ipius hntibus erisipilla
ualenit. Ite sem ei datu i potu sepe
pollucione pacienti celeriter succurit.
Ite est queda spes lactuce agrestis
que longiora strictiora ht folia sbti
liora aspiora mutu uiridia. hec
est amara. est maioris caliditatis
siccitatis qua domestica. Ite dicat
plinius. q est queda spes lactuce spon
te nascentis qua capna uocant. qua
piecta i mari peul necantur pisces qui
sut i circuitu iueni. Ite est alia spe
cies lactuce que nascitur i aruis cui
folia trita cu polenta qferunt uulnib.
et hac greci uocant yleon. Item
est alia spes que crescit i siluis qua
uocant stancon. cui folia trita cum
polenta uulneribus psit. sanguine
stringunt. et putrescenciam uulnera sa
nat. Est alia spes lactuce. hius ro
tunda folia breuia qua mlti haciam
uocat. cui succu ancipitres scalpendo
erbam exhut. i tingentes oculis dis
cuciunt obscuritate caligine cu senes
cunt. cui erbe succ sanat oia uicia ocu
lor. marie qn ei lac mlieru admi
scetur. Serpenciu morsibus scorpi
onu ictibus medetur. si succ ei cum
uino ponatur. folia trita sup uuln ul potest
emplentur. omem enim i flacionem dis
cutit qpescit. De lentisco. *lentisco*

Lentiscus calide sicce qplonis est.
uirtute ht qstringendi qsolidan
di. Contra fluxu mstruor. disin. et
uomitu ex debilitate uirtutis qtentiue.
fasciculi pmi fructi cu folius decoquitur i
aceto. pectini rembus catapla fac
tum sup ponat. q. uomitu sup furcu
lam pectoris. Alius usus q. pacia. tene
ritates lentisci bulliat usq ad aceti q
sumpcione. de inde siccentur. fiat inde
pulius. detur i cibis potibus.
Contra ulceracione uirge. pluus fac
tus ex folius eius sup testa calidam
desiccatis puluericatis ulcera sani
em qsumit. set no debet poni n qn e
sanies. Contra ulceracione oris et
lingue. labior i febre acuta fiat
decoctio folior eius i aceto. paciens
sepe gargaricet. De laureola. *laureola*

Laureola est erba mltu laxatiua.
Cala sicca. i. iiij. g. cui fruct
siue sem est rotundu subrufum ad qn
titatem pipis q dr coccognidii. ul coconi
diu. q est adhuc magis laxatiuu
qua laureola. tam ipa mltu laxati
uae. et purgat fla uiscosos hmores
pncipaliter a remotis ptibus iunc
turis mebror. fario mliam. Vn ua
let sciaticis. arteticis. podagricas.
Ite qtra apopliaz paralisim. Vsus

eius est cum aliis medicinis in oximelle iuliani. et similibus. ¶ Datur etiam in apoforismatibus. per se non. non datur qui habet naturam ulcerandi intestina ex nimio sui acumine. ¶ Si tamen ea per se uti volumus decoctionem eius damus addito gummi arabico et mastice. ut malicia eius reprimatur. non autem danda est nisi eis qui difficiles sunt ad soluendum. et carnosum uentrem et intestina habentibus. eiusdem uirtutis est semen eius. de lappa.

lappa

Lappa est erba que habet in summitate capitella ualde uestibus adherencia. lappe multe sunt species omnes medicinales. ¶ Nam plinius dicit quod ictibus scorpionum medentur. nec feriunt hominem si inunctus fuerit suco eius. ¶ Decoctio radicis eius confirmat dentes. si tepida in ore teneatur. ¶ Semen eius multa uicia stomachi curat. ¶ Reicientibus sanguinem prodest. ¶ Dissinterie subuenit. nam radix eius cum uino resistit. et folia adiecto sale soluunt. de leuistico.

leuistico

Leuisticus est calidus et siccus in .ii. gradu. cuius semen leuisticus appellatur. ¶ Semen non erba. uel radix in medicinis ponitur. virtutem habet diureticam apiendi et extenuandi. vnde uinum decoctionis eius contra opilonem splenis et epatis ualet. Aqua decoctionis eius ualet contra dolorem stomachi et intestinorum prouenientem ex uentositate. puluis etiam eius cum puluere cymini datus ad predicta ualet. de melonibus. Rubrica.

melonibus

Melones desiderant talem terram et aerem. qualem citruli. uel cucumeres. scilicet minus pinguem. et minus stercoratam. ut saporosiores et solidiores fiant. et citius maturentur. Et eodem modo et tempore plantari debent. et cum nati sunt irrigari non audent. Ex his quedam sunt grossi qui comeduntur maturi. scilicet cum incipiunt redolere. et crocei fieri. Ex quibus greseschi qui habent semina ualde parua sunt ceteris melonum generibus meliores. Alii uero sunt subtiles uirides. ualde longi. et quasi omnes curuati. et uocantur melanguli. qui comeduntur acerbi sicut citroli. et sunt eiusdem saporis. sed sunt minus frigidi. magisque digestibiles. et non meliores citrolis esse dicuntur. ¶ Melones sunt frigidi. et humidi. in .ii. gradu. et qui dulces sunt sunt temperate frigidi. ¶ Auic. dicit quod radix melonis eodem modo est uomitiua. quo dictum est de radice citroli et cucumeris. Oportet autem utentem melonibus. ut melo precedat aliquod aliud cibarium. ne nauseam faciat. Sed ysaac. dicit quod eo comesto debet aliquantulum expectare donec sit digestum. antequam alius sumat cibus. Ite dicit Auic. quod melo est tarde digestionis. nisi quando comeditur cum eo quod est interius eius. et ipsius nutrimentum est ierctil. et eius humor est conuenientior quam citroli et cucumeris. Sed cum melo corrumpitur in stomacho conuertitur ad naturam uenenosam. oportet ergo. ut cum grauat extrahatur uelociter. Et de hiis que iuuant post eorum comestionem. sunt in colicas oxizacara. maratrum. mastix. Flama uero. accipiant oximel. cinabrum conditum. aut cinabrum solum. aut diacimimum. et postea uinum bibant. ¶ Semen autem melonum mundatum urinam prouocat. et renes et uesicam mundificat ab arenis et lapidibus. de meliloto.

Melilotum calidum. est et siccum in .i. gradu. erba est cuius semen sili nomine appellatur. et dicitur etiam corona regis. quia formatur ad modum semicirculi. Semen cum ipsis corticibus in medicinis ponitur. quia adeo paruum est et coherens quod uix separari potest. ¶ Virtutem habet confortandi ex aromaticitate et diureticam. digestibilitatem subtiliandi. Vinum decoctionis eius digestionem confortat. Ventositatem excludit. opilonem renum et uesice aperit. Semen eius in brodio et cibis positum. eos boni saporis. et odoriferos facit. de mercuriali.

G

Mercurialis .i. linochitis. frida et hu. est. in .i. gradu. viscosam ht substantiam. unde lenificando educit colera ab epate. stomaco et intestinis. Datur autem succus non coctus cum zucaro. que et in lavandi amictit in potem.

Malua frida et hu. est. **de malua.** in .ii. gradu. cuius duplex est manieres .s. domestica que subtiliorem et frigidiorem ht humiditatem. Et est silvestris que dicitur mal uaviscus. et bismalua. crescens altius. qui minus est fridus et hu. et ht substantiam uiscosam. Contra calidum apostema ipsius folia malue terantur. et supponatur ad ma turandum. et terantur cum auxugia porcina recenti. et sup tegulam calefacta ponatur. hoc et ualet contra duricie splenis et epatis. fomentum ex aqua decoctionis circa pedes ad prouocandum sopnum in acutis febribus mirum ualet. Malua coquinata et comesta. uentrem soluit. Valet etiam in febribus propter constipacionem uentris. Et aqua et ipsi competens fit cristere. Maluauiscus plus mollificat. herba et cocta cum radice usque ad consumpcionem aque. apparebit quedam uiscositas que supposita apostematibus maturat. et duricies remollit et relaxat et ex aqua ad dicta cera et oleo fit unguentum. competes ad podagram. Aqua decoctionum seminis eius. et malue ualet contra tussim siccam. Confert et ethicis. Semina et sacc lata in oleo decocta duricias soluit. et mundificat. Ysidorus. preterea et plinius. dicunt quod si aliquis se inunxerit succo malue ad mixto cum oleo. apuncturis apium ledi non poterit. nec pacietur in membris in uenis puncturam neque morsum scorpionis nec aranee.

de menta.

Menta cal. et sic. est in .ii. gradu. cuius tres sunt species. est enim quedam domestica. que proprie ortulana dicitur. et hoc mediocriter calefacit et confortat. Et alia siluestris que mentastrum dicitur. et magis calefacit. Et est menta que longiora laciora et acuciora ht folia. et hec menta romana uel saracena. et uulgariter erba sancte marie uocatur. et hec magis diuretica est quam alie. Menta domestica est erba facile se multiplicans. et cito de terra pullulans et ascendens. et cum astula in terra infixa et ab humo terra fuerit. constituitur in radice. et cito ex se nouam producit prolem. Hec esurit magis quam medicine competit. et uiridis et exsiccata magne efficacie est. debet autem exsiccari in loco umbroso. et per annum in multa efficacia seruatur. Virtutem ht dissoluendi ex propriis qualitatibus. et confortandi ex aromaticitate. Contra fetorem oris et putredinem gingiuarum. et dencium. abluatur os et gingiue ex aceto decoctionis mente ortulane ex sicce. uel cum menta sicca. Ad apetitum confortandum puluerem mente. dum cum impeditur ex fridis humoribus in ore stomaci existentibus. fiat salsamentum ex aceto et menta. et modico cynamo. seu etiam pipere. Contra uomitum ex debilitate uirtutis contentiue factum. uel ex frida causa. fiat decoctio mente in aqua salmarina et aceto. et spongia in tincta ori stomaci supponatur. et et ipsa menta cocta paciens comedat. Contra sincopim ex debilitate in febre. et sine febre. siue ex materia. siue ex quacumque causa conteratur menta cum aceto. et modico uino. si sit sine febre. si cum febre cum solo aceto. et in eo ponepanem assum. et aliquantulum dimittatur ut humectetur. et aplicetur naribus. et ex eo fricentur labia gingiue. et dentes. et tympora et brachiorum. paciens et masticet. et illigetur sup et humorositatem transglutiat. Contra uenas pul coagulacionem lactis. fasciculi coquatur in satiles cum uino et oleo. et mamille cataplasmentur. Et poterit nota quod cum aliqua medicina datur contra uenenum debet dari cum succo mente. uel cum uino decoctionis eius. si non habeas succum. Contra uenenum. solus succus mente romane. uel uinum decoctionis eius. uel succus cum melle commixtus ualet. Item ualet contra opilonem splenis et epatis. et urinalium uiarum ex frido humore et etiam

(right margin) et illigetur sup

(foot of page) et maturat. s. folia sola et magis radix cum asungia trita aliquantulum calefacta. apostema maturat sup posita. et duricie mollificat.

ex calido sine febre. Sucus eius datus cum
melle lumbricos interficit. Auribus in
stillatus uermes necat. Decocta in uino
et oleo. et herba ipsa et cataplasmata. soluit sci
rosim apostema frigidum. Contra stranguriam. carice.
et saluia decoquuntur in uino. et detur pacienti
qui frigidam tussim uinum decoctionis eorum.
Item eius fomentum in frigidam matricem
calefacit. et mundificat. Sacellatio facta ex
puluere eius. frigidum reuma capitis con
stringit. Et nota quod menta romana pro
costulana poni potest. de mandragora.

de mandragora

Mandragora. frigida et sicca est. sed eius
excessus non determinatur ab auc
toribus. Cuius due sunt species. scilicet masculus.
et femina. sed utraque in differenter utimur. Et
quedam. ut. Auic. et alii dicunt feminam
esse formatam ad modum femine. masculus
ad modum uiri. quod falsum est. sed masculus
habet folia longiora. et femina latiora. qui
dam tamen operantur tales incisiones. ut
decipiant mulieres. Radicum autem corti
ces principaliter competunt usui medicine. secundo
poma. tercio folia. Cortex radicis col
lectus. per quatuor annos seruatur in multa
efficacia. Virtutem habet constringendi. in
frigidandi. et emotoycam. id est. sopniferam.
In acutis febribus ad sopnum prouocandum.
puluis corticis eius conficiatur cum lacte
mulieris puellam nutrientis. et albumine
oui. et imponatur fronti et temporibus.
Contra dolorem capitis ex caliditate.
folia ipsius trita super tempora ponantur. Inun
gatur cum oleo mandragolato. quod sic fit.
poma mandragole trita in oleo communi. diu
macerentur. postea fiat aliquantulum decoc
tio et coletur. et illud postea erit oleum
mandragolatum. et ualet ad sopnum prouo
candum. et dolorem capitis ex caliditate. si
frons et tempora inungantur. Et calorem febri
lem reprimit. Item ipsum oleum repercutit
materiam apostematum calidorum in principio. Suc
cus eius uel folia cataplasmentur super. uel sal
tem puluis eius cum sueto alicuius erit.
Contra fluxum uentris ex impetu colere ex predicto
oleo uenter et tota spina inungatur. et iniciatur
modicum cum aliquo leui clistere.

Auic. dicit quod macule fricate cum
foliis eius delentur. Et de lacte eius delen
tur lentigines. Item statim facit sopnum.
Et posita in uino inebriat uehementer. Cura
autem eorum. et omnium nocumentorum mandrago
le est cum butyro. melle. et uomitu. Item nota
quod publice predicatur mandragolam habere uir
tutem impregnandi mulieres steriles. si ex
ea comedant. quod uerum non est. nisi forsan co
medant cum sterilitas esset ex superflua cali
ditate matricis. tunc enim reducetur ad tem
peramentum matrix. ut semen uiri non adu
ratur in ea. de men.

Men calidum et siccum est in ii. gradu. herba
est cuius semen fili nomine appellatur. que
parum medicine competit. per duos annos potest
seruari. Virtutem habet diureticam ex subtili sub
stancia. Vinum uel aqua decoctionis eius ualet contra opila
cionem splenis et epatis. ex frigida causa. et stran
guriam dissoluit. Aqua uero. competenter
potest dari in estate. et iuuenibus. Vinum
in yeme et senibus. Puluis men cum
semine feni. in cibo uel potu datur. uentosita
tem stomachi. et intestinorum excludit. et
digestionem confortat. de marubio.

Marubium calidum et siccum est. in iii. gradu.
alio nomine dicitur prassium. folia eius
competunt medicine. secundo cortices et radices.
Herba suspensa in umbroso loco per annum seruatur.
Virtutem habet dissoluendi et consumendi. ex quanti
tatibus et dissoluendi. et aperiendi. ex amaritudine.
Contra uicium pectoris. scilicet asma. ex
frigido. et uiscoso humore detur diapassium.
et fiat electuarium. ex una parte succi. et quarta
mellis despumati. et fiat decoctio usque
tula usque ad spissitudinem. et postea
natur puluis dragaganti. et gummi arabici
bici. et liquiricie. quod est optimum contra uicium
pectoris. Vel saltem puluis eius conficiatur
cum melle despumato addito puluere
liquiricie. Contra tussim ualet decoc
cio eius. et ficuum siccarum. Contra stran
guriam et dis. detur uinum decoctionis eius et ficuum
siccarum. fiat enim emplastrum ex ipsa erba in

uino cocta et oleo. supra renes et pecti-
nem. Item ualet contra colica ex frigida causa.
Contra emoroydas inflatas fluentes.
fiat encatisma ex aqua salsa, et uino decoc-
tionis eius, et postea fiat suppositorium ex
puluere eius confecto cum melle. uel fiat
decoctio pulueris. uel succi eius cum oleo mu-
et bonbix in tincta supponatur. Contra
lumbricos detur puluis eius confectus cum me-
lle. Contra uermes aurium. succus eius
auribus iniciatur. Contra splenis ui-
cium. cortices radicum cum ipsa erba
macerentur per xv. dies in uino et oleo. post-
modum fiat decoctio. et coletur. et cola-
ture addatur cera et colim et fiat un-
guentum. de maiorana.

Maiorana calida et sicca est in ii. gradu.
alio nomine dicitur cabitum. uel auricu-
la muris. uel sansucus. cuius flos et fo-
lia competit medicine. colligitur in estate
cum floribus. et in umbroso loco siccatur. et
per annum seruatur. virtutem habet confortandi ex
aromaticitate. dis. et consu. ex qualitatibus.
et et mundificandi. Puluis maiorane
in cibo datus. uel uinum decoctionis eius
stomachum infrigidatum calefacit. et digestionem
confortat. naribus apposita cerebrum
confortat. flores et folia in testa calefacta
et in sacello posita, et loco dolenti supposita.
dolorem ex uentositate proueniente solu-
it. Item capiti supposita ualet contra reuma
capitis. Item nota quod mures insidiantur
libenter radicibus eius. inde medi-
cinam querentes. de napis. Rubrica.

Napus omnem fere aerem patitur.
terram desiderat pinguem. et in solo
sicco et pre tenui et deuexo. et sabuloso
melius nascitur. loci proprietas napum
in rapam. et e conuerso transmutat. set
ut optime proficiat stercoratum solum sterco-
ratumque et uersatum querit. et illis locis
optime prouenit. in quibus segetes eo an-
no fuerunt. Si spissi sunt nimis inter
ualles aliquos. ut alii roborentur. quos
in locis uacuis transferre poteris. Seren-
tur circa finem Julii. et toto tempore mensis
aug. si pluuie defuerint irrigate iuue-
tur. Possunt et commode seri inter milium
et panicum. maxime serotinum. in sua sar-
culatione ipsius. Sarculatione iuuatur napus
et rapa. Ex napis nobiliores sapores sunt
illi qui sunt longi et fere rugosi. non
grossi et multas radices habentes. sed unam
tantum acutam et rectam. Ex napis fiunt
optima composita cum rafano et modico sale.
aceto. melle. et sinapi. et speciebus odo-
riferis. et sine speciebus possunt fieri satis
bona. Calidi sunt in ii. gradu. et multum
nutriunt. sed dure digeruntur. molle et
inflatum. minus tamen quam rape faciunt carnem.
qui si in aqua coquntur et illa eiecta. in alia
recoquantur. duriciam suam seu tepatur. et me-
diocriter inter bonum et malum generant
nutrimentum. qui bene cocti non sunt. diffi-
cile digeruntur. uentositatem faciunt.
et in uenis et poris oppilationem. Pedacto uti-
les sunt, si bis coquntur. et utraque aqua
proiecta. nec alia recoquatur cum pingu-
issima carne. de nasturcio. nasturcio

Nasturcium. calidum et sic. est in iii.
g. Semen eius proprie competit usui
medicine. per v. annos seruatur. erba eius
uiridis multe est efficacie. sicca modice.
Virtutem habet dissol. et consu. ex qualitatibus
suis. Contra paralisim lingue cum oppi-
lantur neruis. et replentur ex humiditatibus
ut solent contingere in acutis febribus.
semen nasturcii masticetur. et supponatur
lingue. Contra paralisim aliorum membrorum.
semen eius in sacello positum. et in uino decoc-
tum. membro dolenti supponatur. Ipsa et
erba decocta cum carnibus et comesta
ualet. Contra humiditatem superfluam
cerebri ut in litargia. procuretur ster-
nutacio ex puluere seminis nasturcii.
naribus apposito. Contra relaxationem
uue fiat gargarismus ex aceto decoc-
tionis eius. et ficuum siccarum. Contra

yliacam passionem et colicam ex frigida causa. Semen eius in sacello positum. et in vino decoctum super ponatur. Ad idem valet. et ad stranguriam. Herba ipsa decocta in vino et oleo. et super posita. Contra tenasmon ex humore glutinoso cum anus exit (cecidit). pulvis supponatur ano. et renes et inungatur melle. et super spargatur pulvis seminis eius. et cymini. et colofonie.

de nenufare

De nenufare.

Nenufar est frigidum et humidum in tertio gradu. Herba est habens lata folia que in aquosis invenitur locis. cuius duplex est maneries. Una purpureos habens flores que melior est. Et alia croceos. que non est adeo bona. Flos qui petit usui medicine. In septembri colligitur. et per duos annos in multa efficacia servatur. Ex floribus fit syrupus precipue contra acutas febres et per distemperantiam in caliditate. Flores decoquntur in aqua. addito zucaro. et fiat syrupus. Contra dolorem capitis ex caliditate. Saraceni ponunt in aqua per noctem unam. et mane tollentes aquam et flores naribus applicant.

de napello

De napello.

Napellus est napo marinus. in litore maris crescens. et est venenum pessimum. et periculosum. quia in summo caliditatis et siccitatis est. Linimentum delet maculas cutis. et cum in potu sumitur. rectificatum studio medicine valet contra lepram. Est autem venenum homini bibenti ultra dimidiam unciam. et minus hic interficit hominem. Et quod miraculosum est. quod quidam mus parvulus pascitur et invenitur iuxta ipsum. et ille mus est tyriaca contra venenum ipsius napelli.

de nigella

De nigella.

Nigella. calida et sicca. est in tertio gradu. Semen est cuiusdam herbe que in locis paludosis et inter frumentum reperitur. Semen per x annos servatur. Est autem rotundum. et planum. subrufum. et subamarum. Unde habet virtutem diureticam ex amaritudine dissolutivam et consumptivam ex suis qualitatibus. Emplastrum factum ex farina nigelle. et succo absinthii circa umbilicum et precipue pueris. lumbricos necat. Maioribus conficiatur cum melle et detur. Farina nigelle facta cum aceto tepido. et naribus insufflato vermes necat. Unguentum nigelle ex multa quantitate fiat decocto in forti aceto usque ad consumptionem. et aliquantulam spissitudinem et tunc addito oleo fiat quod unguentum quod optimum est ad scabiem et impetiginem et faciem (?) tollit.

de origano

De origano. Rubrica.

Origanum calidum et siccum est in tertio gradu. Alio nomine dicitur colena. Cuius duplex est maneries. scilicet origanum agreste quod latiora habet folia. et fortius operatur. Et est domesticum quod in ortis reperitur. et minora habet folia. et suavius operatur. quod in medicinis ponitur. Colligitur autem in tempore productionis florum. et in umbra suspenditur. et siccatur. folia cum floribus debent in medicinis poni. abiectis stipitibus. per annum servatur. Virtutem habet dissolvendi et consumendi. et attrahendi. Contra frigidum reuma capitis. folia cum floribus in testa sine liquore bene calefacta in sacello ponatur. et sacellum capiti supponatur. et paciens bene cooperiatur pannis ut caput sudet. Vinum decoctionis eius gargarizatum. gingivarum et faucium consumit humiditatem. Contra frigidum asma detur vinum decoctionis eius. et ficuum siccarum vel pulvis eius cum melle confectus detur (?) calida. Vinum decoctionis eius digestionem confortat. et dolorem stomachi et intestinorum excludit. Item fasciculi facti ex herba ipsa decocti in vino. et renibus suppositi. stranguriam (?) et dis. solvunt.

De porris. Rubrica.

Porri sustinent fere omnem aerem. et terram desiderant mediocriter solutam ut optime proficiant. et pinguem vel stercoratam. Seruntur autem in locis calidis. et temperatis primus de mense februarii. In temperatis et frigidis mense Ianuarii. et martii. cum terra fuerit ad equalitatem redacta. Hoc autem sato fit. aut soli. aut cum aliis herbis mixti. in terra optime cultata. et desuper letamine cooperta. Hec semina sunt spisse spargenda. deinde evellentur primo

grossiores poma. nec aufertur aliqd
de ipsar radicibus cum sulcis plantantur.
Si qn cum palo debet plantari abscindu
tur radices qui usque ad ipsa poma. et
summitas folior. Et plantant de mense
apl. et madii. et p totum mesem. Junii. Et
et plantari possunt et de mense Julii. et
aug. et septembris. et octubris. et erunt uti
les in septimo mese marcii et aplis. Nec
in plantatione pororum querenda est mollis
terra. Sed mediocris est optima. et satis
bona est ea que fuit fere sicca. Fit aut
duobus modis pororum plantacio. Uno
modo sulcis. ut bononie moris est. s. ut
prima opleta spanna. unus sulcus ab al
tero distet. et porri sint ab inuicem in
sulco iacentes positi. contermis se patidi
tis. et cum fit seques sulcis terra trahi
tur sup porros. et pedibus suauiter co
culcatur. Scdo aut modo palo planta
tur. s. ut optime pastinatis. et dispositis.
areis. fiant foramina cum palo grosso fere
ut lancea. et octaua parte spanne et
ultra uno semisse distancia. In quibus
ponuntur preparate porrette. nec foramina
replentur. aut qdq terre in eis ponitur. Sed
elapsis tribus septimanis. cum erba in eis
nascitur sartulantur. et erbis mundantur.
Et fertur quod porri sic plantati sint melio
res aliis. nec possunt facile furtim euelli.
Sed hic modus magis laboriosus existit.
Et hoc modo plantantur optime inter cepas
que grossas. et euulsis cepis sartulantur.
et inueniunt optime peruenire. Cum euel
luntur in uno loco relinquitur aliq et p
seminibus reseruantur. Cui quidem semina
possunt p tenuia suspensa illesa seruari.
Calm et sic. est. in iii. g. Scdm abu
illaudabile est. nocet enim sto. faciens
inflacionem ac uentositatem. et cum sui acu
mine neruos eius mordet. hic et pprietatem
faciendi fumum nigrum. melancolicis pti
nentes. qui ad caput saliens usum tene
brositate facit. atque sompnia terribilia

et timorosa inducit. Unde caueat ab ipso
colerici. maniaci. et opilonem in capite
hntes. Sed diligentes eos comedere. acci
piat post eos lactucas. portulacas. en
diuias. et silia. ut eorum calor tempetur
ab istis. Aut eliuent de inde bis aut ter
lauentur. et esui post modum dentur. Ualet
tam sed mediciam. Crudi enim comesti. et
candles pl'monis de grossis mundificat
humoribus. et opilonem epis apiut. Item suc
porri cum aceto. olo et thure naribus missu
sangnem ex eis fluente stringit eius. s. q
frigide sunt nature. Item in aure distillat
dolorem de friditate. et humiditate factum
placat. Item porrum crudum cataplatum
sup morsum spentium bn pdest. Item m.
coctum et cum olo sisameleo. ul amigdaleo
conditum. uenerem suscitat. Plinius.
aut dicit quod porrum contritum cum melle em
platum sup uulnera sanat ea. Cum uino
bibit succus eius luborum dolorem soluit. Cum
sale mirum uulnera cito claudit. et
sanat. durucias relaxat. Et fin cturas
cito consolidat. Item porrum crudum come
stum ualet contra ebrietatem. et stimulat
uenerem. Item solo odore fugat scorpi
ones. et serpentes. Item ualet contra dentium
dolorem. et eorum interficit ulmes: set
aciem oculorum ebetat. stomachum grauat.
sitim creat. Sangnem incendit. et inflam
at. si ex eo nimium comedat. Semen porri
siccus est. et forcioris actionis. de quo
tres dragme potui date. cum duabus
semis alei. mirte sangnem de pectore scre
antibus fluentem stringit. De papauere.

Papauer seritur septembris in locis
calidis. et siccis. Et tepatis uo.
et frigidis. mense Jan. feb. et marcii. et
nouembris. per et cum aliis erbis seri. et
est frigidum et siccum. in .i. g. Cui duplex
est maneries. Album. s. et nigrum. Album
fridum est et hu. Nigrum est frim et siccum.
et mag mortificat. Semen eius collectum
p .x. annos seruatur. hic aut uirtutem

50

i ducendi sopnū. leniendi. ꝛ mortifican
di. ¶ Ad sopnū puocandū. fiat emplm
ex semine utriusqꝫ. uł alterius cū lacte
mulieris. ꝛ albumine oui circa tẏpora.
Mulieres salernitane dant pueris pulue
rem seminis papaueris albi cū ꝓprio lac
te. Semen aut papauis nigri nō debet
dari. q̄ʒ mag̃ mortificat. ¶ Contra
calła apata in p̄ncᵒ. ꝛ q̄ calefacionem
epis. sem̄ papauis uł ipa erba trita
ꝯficiat cū oleo. ro. ꝛ supponat. ¶ Cont̄
siccitate mēbrorꝫ. ut est i ethica. et
i aliis i firmitatibꝫ. oleū uiolaceum
calefiat aliq̄tulū ꝛ puluis papauis
albi ꝯficiatur cū eo. ꝛ i ūgat spina
ptotium. Ad idem ꝛ q̄. siccitate pecto
ris mł̄tū ualet diapapau. q̄ ex eo
pncipalr̄ fit. ¶ Dicunt. plinius. ꝛ
diascorides. ꝛ macer. q̄ ex succo foli
orū ꝛ capitulorꝫ eł fit opium. Vnd̄
sopn̄ febricitaciū puocat. q̄ cū cau
tela dari debet q̄ʒ mł̄tū opilat. i fri
gidat. et mortificat. ꝛ maxie papa
uer nigrum. De peucedano.

Peucedanus est erba que alio no
mine dr̄ feniculus porcin̄. que
calla ē. ꝛ sic. Et uinū decoctois eius
ualet q̄. strag. dis. ꝛ opilone splenis
ꝛ epis. Erba ē eł d̄cocta i uino ꝛ olo.
et cataplata spleni ꝛ epati duriciem
eorꝫ remollit. Contra frigidos hūores
i spūalibꝫ existentes det̄ aqua decoctois
eius ꝛ ordei. Et si sint mł̄tū fri. detur
uinū decoctois eius. ꝛ suci liquicie.

Petrosillus seri De petrosellino.
pot de mēse decēbris. feb. ꝛ mā
cii. ꝛ aplis. ꝛ transplantari fere toto
tp̄r ānī. solus ꝛ cū aliis erbis simł.
Semiā eī p. v. annos possūt suari.
¶ Est aūt calidū ꝛ sic. i. ij. g̃. diure
ticū ē. ꝛ i ciedens urinā. ꝛ mstrua puo
cat. Ventositate ꝛ i flone dissoluens.
et papule sem̄ eius. ¶ Gal̄. dicit q̄
cataplatū sup pustulas. scabiem et

morfeam. eā mire mūdificat. Vn̄ ꝯfert
ẏdropicis. ꝛ ꝑidiacā febrē pacientibus.
Renū dolorem. ac uesice placat q̄ʒ
corporis poros uiasqꝫ rarificat. et
hūores extenuādo cū urina. ꝛ sudo
re picit. epar ꝛ uulneā mūdificat.
Oplacione eorꝫ apit. ꝛ apata eorꝫ
curat. maxie que sūt i renibꝫ. Ven
tositate colice passiois dissoluit. pi
statū ꝛ i uulua i missū. mstrua puo
cat. ꝟinam ꝛ mortuū fetū expellit.
quo ī potu dato. mūdificatur fe
ab hūoribꝫ grossis ꝛ uiscosis. De psilio.

Psilium frigidū ꝛ hu. est i. ij. g̃.
Erba est cui9 sem̄ sili noīe appella
tur. q̄ sem̄ i medicis dꝫ poni. Inesta
te colligit̄ ꝛ p duos ānos ꝟuat. hꝫ au
uirtute i frigidandi. ꝛ hūectandi. ¶
Contra arriditate lingue i acutis fe
bribus. sem̄ i sbtilissimo pāno liget
ꝛ i aq. i fundat̄. ꝛ cū tali aq. illinia
lingua. prius tn̄ ab rasa cū cultello li
gneo. ¶ Contra siccitate spūaliū et
ꝯstrictoe̾ uentris. i acutis febribus.
ponatur psiliū i aq. ꝛ dimictatur aliq̄tu
lū. de inde aq. illa eiecta psiliū de
cū frigida. ¶ In syrupo ꝛ q̄. acutas
febres ꝯpetenti psiliū ponitur. ꝛ mlta
fiat decoctō. ꝛ postq̄ gucta ad hereat
cacie. que cito ad heret ꝓp uiscositate
ipi9 psiliī. ꝯtra disin. ꝯburatur i aliq
testa. ꝛ puluis dein fact9 cū ouo sorbi
uł mel9 cū aq. rosata detur. Si fiat in
cio supiorꝫ i testinorꝫ. Si uō uicio in
feriorꝫ. cū acatasia puluis eł supp
ponat. Ad idem fit empł ex puluere
eius albumine oui ꝛ modico aceto. et
aqua. ro. sup pectine ꝛ renes. uł sup
ūbilicū si sit uicio supiorꝫ. ¶ Contra flu
xum sanguinis ex narribꝫ ualet idem
emplm sup fronte. ꝛ tẏpora positum.
uł stuellū factū ex puluere eius et
succo sanguinarie naribꝫ i mitat̄. Con
tra calla apata. sacellus plen9 ex semine

psilii. et aliqui alie erbe sepius superponatur. ¶ Contra asperitatem capillorum. lavetur caput ex aqua de coctione psilii. Item sua frigiditate et humiditate conservat camforam. quia camphora nimis est subtilis substantie.

de plantagine.

Plantago que alio nomine dicitur lingua arietis. est frigida et sicca. folia eius sicca consolidant optime ulcera. et ad hoc nichil est melius ea ut dicit diascorides. Et mirabile videtur quod si bibatur succus trium radicum eius cum tribus unciis vini aliquando curat tertianam. Et si quatuor radicum succus cum quatuor unciis vini bibatur. aliquando curat quartanam. ¶ Item dicit diascorides quod sanat vulnera canis rabidi. ydropicos iuvat. veneno repugnat. Eius succus lumbricos necat. Et vehementer solutionem ventris mitigat. Menstrua constringit. Et tumores et apostemata inpune reparat et dissipat. Gingivas tumidas. et sanguineas reprimit et sanat.

de polipodio.

Polipodium. calidum est in iii. gradu. siccum in ii. Erba est similis filici que crescit super quercus. muros. et lapides. Sed que crescit in quercubus melius est. radix eius collecta et aliquantulum mundata. et ad solem per unum diem exsiccata per biennium in multa efficacia conservatur. Illa autem que fracta interius apparet arrida abicienda est. Virtutem habet dissolvendi. consumendi. et purgandi principaliter flegma. et melancoliam. Et nota quod in decoctione polipodii debet poni aliquid exclusivum ventositatis. ut anisum. feniculus vel ciminum. quia polipodium solum mutat humores in ventositatem. Item utimur eo in apozimatibus et confectionibus et in iure galline. vel alterius carnis et damus etiam pulverem ipsius ad laxandum. et valet cotidiane. et tertiane ex colera vitellina vel citrina. Solvit etiam opilationem epatis ex grossis et viscosis humoribus. febri et quartane confert. yliacis colicis. et habentibus flegma mucilaginosum in intestinis utiliter medetur. ¶ Contra cotidianam. et yliacam passionem et alopiciam. et dolorem articulorum. et ad conservationem sanitatis talis sit usus. conteratur polipodium ʒ. i. vel. ii. ad plus sufficit vel tantum laxativum et fiat decoctio eius in aqua cum prunis et violis. addito semine feniculi et anisi in multa quantitate. et colatum mane vel sero detur pacienti.

de pastinaca. (margin: de pastinaca.)

Pastinaca seritur mense decembris. ian. feb. et marcii. In terra pingui alte fossa et soluta. et optime pastinata. et utitur in radice du... plus est nutrimenti. et minus quam rapanum. habet autem quod dat acuminis unde est extenuans. et diaforesim faciens. Provocat urinam et menstrua provocat. habet et aliquantulum inflationis. unde coytus est incitativa. que assuefactum illaudabilem generat sanguinem. Igitur ut tempetur bis eam aqua elixari oportet. et aqua eiecta tertio coqui. ¶ Pastinaca silvestris dicitur alio nomine daucus asininus. Et domestica daucus creticus. ¶ Earum radix secundum ysaac. est calida in medio ii. gradus et humida in medio i. Sed folia et flores secundum alios sunt calida. et sicca in iii. gradu. et una pro alia in medicinis ponitur. quia sunt quasi eiusdem virtutis. Sed domestica melior. ¶ Item est quedam pastinaca rubea. que cruda potest comedi. et cocta facit cum napis pulcerrima composita. et rubicundo colore decorata. que seritur ut alie pastinace. ¶ Pastinaca silvestris habet efficaciam papaveris secundum folia et flores. modicam aut nullam secundum radices. hec erba debet colligi cum flores producit. abiectis radicibus. et in umbroso loco siccari et per annum servatur. ¶ Virtutem habet dissolvendi. consumendi et attrahendi ex qualitatibus. et diureticam ex subtili substantia. ¶ Contra frigidum reuma. saceletur caput ex pulvere facto ex ipsa erba bene calefacta. ¶ Ad dolorem stomachi ex ventositate vel frigi

(margin: alia est silvestris / alia domestica)

ditate. ꝛ q̄ͣ ſtrag. diſ. colicā ꝛ yliacam.
paſſione detur uinū decoctōis eius ꝛ ēbta
ī mlta q̄titate. ī uino ꝛ olo decocta ſup
locū dolentē ponat᷑. ¶ Contra ſtrag. diſ. et
uicium lapidis det᷑ uinū decoctōis ſemīs
eꝰ. ꝛ ſaxifrage. ¶ Contra opilōne ſplen
is ꝛ epatis. ex frigida cā. ꝛ q̄. ydropiſi
fiat ſyrupꝰ ex ſucco feniculi. ꝛ decoctōis
eꝰ. ¶ Contra duricie ſplenis ꝛ epatis
ponat᷑ ipā erba ī mlta q̄titate ī uino ꝛ
olo. ꝛ maceret᷑ ita p̄ x. dies ī decimo
die coq̄tur uſq; q̄ redigat᷑ ī oleū. ꝛ ex
p̄matur erba bn̄ ꝛ coletur. ꝛ colatura
poſtea ponatur ad igne. ꝛ ī ponat᷑ cera.
ꝛ fiat cerotū. quod ē. p̄dictū ꝛ q̄. talia
apꝰata eſt ꝯueniens. de portulaca.

Portulaca quamq; fere tp̄e ſemie
tur naſcitur ad ueniente calore:
et p̄cipue naſcitur d̄ mēſe apl'. maii.
ꝛ iunii. Pot aut̄ ſeri p ſe ꝛ ī pulue mix
ta. ꝛ inter caules optīe puenit. ꝛ int̄
cepas ꝛ porros. Et ī uineis ꝯgrue ſemi
nat᷑. Terrā tamē ualde pīguē deſiderat.
ut optīe ꝯualeſcat. ꝛ ubi ſemel ſata fuit.
quolibet anno ſeq̄nti naſcet᷑. ꝛ maxīe
ſi uidē aliq̄ maturitate puenit. q' ſi
ledit᷑ nimia ſiccitate aeris. niſi freq̄nti
irrigatōe iuuet᷑ ꝛ ſb ubus arboꝝ nō
fac ceſpites. Eius quidē due ſūt ſp̄es.
ē eni quedā portulaca ualde lata p̄du
cens folia. q̄ romana ſeu beneuētana
dr̄. que mltū ē hūida. ſꝫ ī ſipida. Eſt
alia portulaca cōis pua pferens folia
et h̄ minꝰ ē hūida. ſꝫ plus ſapida. Si
inter alias erbas ſpiſſe ſeminatas ꝯ
ſeratur. ī ceſpites nō potīt dilatari. ꝯ
¶ Portulaca frida ē ī. iii. g. ꝛ hu. ī. ii.
uiridis mlte eſt eficacie. exſiccata nō
tante. Virtutē h̄t leniendi. hu. ꝛ in
frigidandi. optīmꝰ cibus ē febricitantibꝫ.
cruda ul' cocta. ¶ Contra ꝯſtrictionem
uentris coq̄tur cū prunis ī aqua. et
comedat paciens pruna. ꝛ portulacas.
ꝛ poſtea bibat aquā. Nota q̄ portulaca
cū diureticis ꝯuenienter ponitur.
Item portulaca aliquid ponticitatis h̄t.
ꝛ io ꝯfortat ſtōm. ꝛ inteſtina. ꝛ ualet
q̄. uulnera ī renibꝫ. ꝛ ueſica naſcēcia.
ualet ꝯ͡ fluxū ſanguinis. ꝛ uniuerſa
manantia ſuīt ipm̄ ſtringit. Item ſi ſup capi
te ul' fronte. ul' tympoꝝ ī ungat᷑. dolore
ꝛ calorē aufert. Item ualet comeſta ꝯ͡
diſſinteriā. ꝛ ꝯfert colicas egeſtiones h̄n
tibus. ¶ Diuc. dicit q̄ ipa ſua ꝯpetate
eradicat uerrucas ſi ex ea ꝯfricentur.
Et delet ſtupore dencium. Et abſcindit
deſideriū coytus. tn̄ ī ꝯplōne calida ꝛ
ſicca addit in coytu. de papira.

Papirus dr̄ q̄i pabulū. pir. i. ignis.
q2 deſiccat᷑ ad nutrimentū ignis in
lucernis ꝛ lampadibus ē ualde aptus.
eſt eī erba exterius ualde plana. h̄ns
interius medulla ualde albā. bibulā
ꝛ porosā. ꝛ naſcit᷑ ī locis aq̄ſis. et dr̄
uulgarit᷑ apud nos iuncus. ſiccatur
eīn. ꝛ excorticatur. parū remanente
de cortice ī uno latere ut medulla ꝯ
ſtineret᷑. ꝛ q̄to minus h̄t de cortice.
tanto clarius ardet ī lanpade ꝛ facili
us ī flamat᷑. Et eo fiūt ī aliq̄bꝫ locis
uaſa ꝛ naues. Videlicet in imphi. et
india. Vt dic plinius. ꝛ h̄ teſtat᷑ plus
alexandri. De papiris ē fiūt carte ī
q̄bus ſcribit᷑. Item ex eis fiunt ſporte
ꝛ pulcra ſextoria ꝛ uariaute ſubtilia. ꝛ
ligant᷑ ex eis uela nauiū. Et quidam
ex eis faciunt ueſtimenta. Et dic plinius
q̄ eꝰ medulla mltū ualet ad aq̄ dampnosam
extrahendā. q2 eā naturalit᷑ ī bibit. ꝛ ad ſe
trahit. Et io cum papiro aqua de ui
no extrahitur. de pulegio.

Pulegium calidū eſt. ꝛ ſic. ī. iii. g.
Colligit᷑ tp̄e floꝝ. ꝛ ī umbra ſiccatur.
et p annū ꝯſuatur. folia cū floribus ab
iectis ſtipitibꝫ ī medicīas ponūt᷑. Virtu
tem h̄t diſſoluendi. ꝛ ꝯſu. Sacculatum
ſtā capiti ex pulegio calefacto ī teſta
ſine liquore. ualet ꝯ͡. frīdū reumā.

Gargarismus factus ex aceto decoctionis pulegii. et ficuum siccarum valet contra frigidam tussim. et contra tussim que est ex glutinoso vel aquoso humore. Item vinum decoctionis eius valet contra dolorem frigidum et testiculorum ex frigiditate vel ventositate factum. Item emplastrum ex eodem factum in vino coctum. et suppositum valet ad idem. Item fomentum factum ex aqua decoctionis eius. humiditatem matricis desiccat. et vulvam coartat. et ideo hac fomentacione mulieres salernitane multum utuntur. **De rapa rubrica.**

Rapa in omni aere habitabili provenit. et desiderat terram solutam. et pinguem et adeo solutam quod fere in pulverem sit redacta. ut optime qualescat. Seritur semen eius. ne nimis spisse spargatur cum pulvere mixtum. circa finem Julii. et usque ad medium mensem augusti. vel parum post. et per totum mensem augusti. in locis calidis et siccis. et precipue cum terra fuerit infusa per pluviam precedentem. Si rare semen magis grandescit. et ideo ubi spisse ramis plantule eius nate fuerint. cum aliquod robur acceperint evellantur aliqua et in locis vacuis transferantur. vel abiciantur. frequenti sarculatione. et erbarum liberatione multum iuvantur. Seritur in agris novis. et in stipulis et egregie. si optime fuerint excultate. et solo exposite. semen eius operiendum est. ne minimum mergatur in terra. Compositum est commode seri inter panicum et milium serotinum. infra sarculationes ipsorum. que cum panicum et milium inde sublatum fuerit. sarculari debebunt. letantur agro patenti. et valde leditur umbris. Quod si tanta fuerit aeris siccitas. quod tempore congruo seri non possit. potest in aliquo irrigari loco. et in umbroso spisse seri. ut caulis. deinde cum qualuerint plante eius et pluviis terra fuerit madefacta. transferri poterunt circa finem augusti. et usque ad medium mensem septembris in terra optime culta. Colliguntur de mense octobris et que puleriores erunt sublatis frondibus plantentur ut semina sequenti estate producant. Ex rapis fiunt composita cum aqua ut pro coquina tempore yemis et quadragesime habeantur. hoc modo. Rape optime lauentur. deinde crude componantur in vase de solo ad solum. et in quolibet solo seminetur sal cum seminibus feniculorum. et satureia. vel sal tantum. Ultimo ponderentur. et sic per viii. dies dimittantur. deinde imponatur aqua frigida tanta que cooperiat. et sic servabuntur per totum annum. Item fiunt composita. cum aceto. rafano. sinapi. feniculo. et sale hoc modo. In quantitate duarum communium sitularam. accipiatur una libra rafani. vel plus si bene fortes habere volumus. et una libra sinapis. et media libra feniculorum. et tres libre mellis. et una libra salis. et rafanus incidatur subtiliter per longum. et pistetur minutatim. et secum semina et sal misceantur. mel liquefiat. et cum sinapi distemperata cum optimo aceto circa medietatem unius situle misceatur. deinde rapis vel naponibus. et radicibus rubeis. et pastinacis. et piris. et pomis si volumus. congruo modo coctis et optime infrigidatis. et divisis. fiat solum de predictis. et seminetur desuper rafanum cum seminibus et sale. post posito sinapi usque ad equalitatem. deinde fiat aliud solum. et ponatur sinapis et semina. et sic fiat usque ad complementum. et servetur. Rapa secundum ysaac. calida est in ii. gradu. multum plus ceteris erbis nutrit. dure tamen digeritur. Mollem et inflatam facit carnem. propter suam ventositatem et inflationem. propter quod coytum suscitat. quod si in aqua coquitur. et illa eiecta in alia recoquatur. duricia sue substantie separatur. et mediocriter inter bonum et malum nutriet. Que non bene est cocta est difficilis digestionis. ventositatem generat. et in poros opilationem facit. propter quod circa utilis est biscocta. et utraque aqua proiecta recoquatur cum pinguissima carne. Preterea fit medicina est contra podagricis. si in ea mitre pedes eorum lauentur. **De rafano.**

De rafano.

Rafanum quod semen non habet. plantatur corona recisa tota vel media. vel

fiunt de radicibus eius pura frustra. et plan
tantur de mense novembris et decembris. Terra
desiderat profunde fossam. solutam. pinguem. et
optime pastinatam. sicut cetere erbe quarum
radices grossas et longas fieri optamus.
Rafano precipue utimur ad faciendum
composita de rapis. ¶ Rafanum calidum est
et sic. in .iii. gradu. radix eius magis competit usui
medicine. in viridis et exsiccata. sed magis
viridis. Virtutem habet incidendi et dissolvendi.
Ex eo fit competens oximel secundum modo. Cortices
radicum aliquantulum terantur. et dimittantur
biduo vel triduo in aceto. post modum ad
datur ei tertia pars mellis. tale oximel
valet contra quartanam et cotidianam. nisi sit de flan
te salso. Si frigidi humores et indigesti sint
in stomacho. cortices radicum rafani perfusas me
lle. et in aceto comedat paciens usque ad sa
turitatem. postmodum bibat aquam calidam.
et digitis in ore inmissis. vel penna in
voluta vel uncta oleo vomitus provocetur.
¶ Contra duriciem splenis et epatis erba
ipsa decocta in vino et oleo cataplasmetur.
Pectini autem cataplasmata stranguriam dissol
vit. ¶ De proprietatibus eius est quod si frustrum
rafani ponatur super scorpionem et moritur.
Et ideo dicit demotricus quod qui habet manum
infectam maturo semine rafani sine sui
nocumento tractat serpentes. Hermes autem
tradit in alchimicis suis. quod si succus
rafani misceatur cum succo lumbricorum terre
contusorum. et preparatum ex pressorum. et in ipso ex
tinguatur gladius. ferrum sicut plu
bum incidet gladius ille. Item invent
est maniacus rafano contuso cum succo
et super caput eius raxum ligato recepisse
beneficium sanitatis. Et nota quod rafanum
dicitur esse vitibus inimicum. et dicitur quod si prope sera
tur. natura discordante refugiunt. Ut
paladius expertus agricultor affirmat.

De radice.

Radix est erba. cuius
radix silli nomine appellatur. Celi sta
tu nebuloso letatur licet in omni aere pro
veniat. Amat terram pinguem solutam

diu subactam. et profunde fossam. tofum et
glaream reformidat. ¶ Seritur mense
Julii locis temperatis. et mense augusti et sep
tembris in calidis locis et siccis. Seren
tur radices spaciis grandibus et
alte fossis. Melius proveniunt in arre
nis. Serantur post novam pluviam.
nisi forte possint rigari. Quod satum est
statim debet operiri levi sarculo. le
tamen non est ingerendum sed pocius palea
quia inde fungose fiunt. Suaviores
fiunt si aqua salsa frequenter irrigentur.
Radices feminini generis esse putantur
que minus acres sunt. et habent folia la
tiora. et cum iocunditate virencia. ex
his ergo semina colligemus. Maiores
fieri credunt. si sublatis omnibus foliis
et solo tenui caule dimisso. sepe terra
operiantur. Unde optime plantantur in sulcis.
ut terra circa eas possit sepius cumulari.
Si ex nimis acribus dulces fieri velis.
semina die ac nocte melle maceratis.
¶ Calida et sic. est in .ii. gradu. minus quam
rapa nutrit. propter suum acumen quod est fortius
acumine rape. Nutrimentum tamen eius
grossum est. duriusque stomacho. et indigestivum.
et inconveniens oculis. dentibus. vocis.
vulneribus et doloribus supra. secundum cibum.
Sed secundum medicinam convenit. est enim laudan
da renum. et vesice ex grossis humoribus
et urinam provocat. et manducata lapides
frangit. Et si cocta comedatur tussi que
frigida et humida causa subvenit. Et secundum
cibum comesta. torcionem et inflationem generat.
et stomacho fit inlaudabilis. quod testatur ructus
putridus. qui ex ea fit. maxime ante ci
bum. Illa enim que ieiunis esui datur
elevat cibum et coibet ne ad locum coc
tionis descendat. Unde fit causa indurande
digestionis et provocandi vomitum. ma
xime eis qui naturaliter ventositatem
in stomacho habent. si post cibum accepta. minquit
agit ventositatem superius ascendentem.
et cum sua gravitate ad inferiora de

scendit. deponitque cibum ad locum digestionis. et digerit ut oportet. pinde uolentes eam prouocitum accipere. accipiant ante cibum. Item habet uirtutem similem rafano. et propter easdem causas et eodem modo datur. set non est adeo efficax ut rafanum.

De ruta.

Ruta seritur mense aug. et melius propagatur de aruptis ramusculis in terram positis. et si sumitas alicuius ramusculi eius incuruatur ad terram. statim in terra fixa radicatur. et difficillime arescit herba. Plinius dicit quod cibat frigidum yeme. et ymbribus humorem. siccis gaudet temporibus. terra lacticia. uel cineulentum nutriri. Adeo diligit ficum quod melius sub eo. uel iuxta eum quam alibi conualescit. Verno autem tempore transplantatur. aut in mense septembris. et assidue irrigetur si non habet ymbrem. Si permutatur florem facilius arescit. antiquata lignescit. si rami eius bis omni anno terra usque ad solum non opriatur. quando autem indurata est et lignea facta. non bene pululat. nisi abscindatur iuxta radices. tunc enim in nouatis ramis redit ad eam iuuentus. Calida et sicca est in .ii. gradu. cuius duplex est maneries. s. domestica et siluestris. que peganum dicitur. folia et semina competunt usui medicine. semina possunt per .v. annos seruari. folia siccata panum. Virtutem habet diureticam. dis. et consu. Contra cefaliam et epilepsiam in balneo accipiat paciens. et calefacti per nares quod fla educat. et cerebrum mundificat. Item uinum decoctionis eius ualet ad idem. Contra defectum uisus ex fumositate colica. In dolio ponatur cum uino ruta. et paciens tali uino utatur. Item cum aq. ro. mixta. in sup oculos lipposos aut sanguinolentos posita. mirabiliter eos mundat et sanat. Contra dolorem dencium ruta cocta in uino cataplectur sup locum dolentem. Vel aliter. accipe fustem eius et exure aliquantulum ad ignem. et concauitatem eius cauteriza. et sanis confert. Contra frigiditatem stomachi. et eius paralisy. et aliorum membrorum detur uinum decoctionis eius. et restaurari. Contra opilationem splenis et epatis. stra. et dis. detur uinum decoctionis eius et radices feniculi. uel puluis eius cum succo. Item contra stra. et dis. ruta in uino cocta et oleo pectini cataplectur. Contra tenasmon ex frigida causa. decoquatur in uino et fiat encathisma. et calefiat bonum uinum et fundatur sup rutam. et paciens recipiat fumum per embotum. Ad menstrua prouocanda. et femina fetum mortuum educendum. detur trifera magna cum succo rute. Idem operatur succus eius solus post receptus. aut puluericatur aut teneritates eius in oleo frixe et supposite. Contra exteriorem dolorem ex contusione uel alia causa. ruta in testa sine alio liquore supponatur. Contra lippitudinem et dolorem oculorum. puluis cimini cum succo eius conficiatur. et in eo bunbix intincta sup oculos ponatur. Ruta et bibita ualet contra uenenum bibitum et morsum uenenatorum animalium. et in cataplasmata. Et nota quod siquis esset totus circumdatus ruta uiridi. secure posset accedere ad basiliscum. Dicunt plinius. diascorides. et constantinus. quod mustela pugnatura cum serpente comedit rutam. et munita odore et uirtute eius secure inuadit serpentem et interficit basiliscum. Eius odore de ortis fugantur bufones et omnia uenenosa. et ideo commode plantatur in locis ubi sunt apum. Item succo rute inuncti a scorpionibus araneis. a uespis et apibus non punguntur.

De rubea.

Rubea desiderat terram solutam et pinguem. ut optime proueniat. tamen in mediocriter pingui prouenit. quecum nang his alte fodenda est. de mense octobris. et nouembris. et sequenti mense feb. uel marcii. uel aprilis seritur spissa. ut

frumentu. ul' spelta. et fiunt arole sicut
i ortis. ul' quatuor ut i seminacione fru
menti. Solo rastro sem opiendu e. et ab
omnibus erbis et radicibus. et maxie gramine
ne optime liberent cu uangit'. et cum
artule fiunt. De in runcatur quot. erbe
nascuntur i ea manibus et sarculo. De ind'
i augusto semina cu nigra fuerit. colli
guntur cu tota erba. et bene siccata frua
tur ad fumu. et postea d' mese octubris
circa fine. ul' i mese nouebris fodiunt
sulci. et ex ipa terra aree modicu opium
tur. De inde sequeti estate runcat'. quot.
i ea erbe nascunt'. et mese aug. semina
ut dictu e. iteru colliguntur. et ipi' erbe
radices. si placet effossa tra paulati sup
radicibus colliguntur et i sole siccant'. Sed
melius est q' usque ad seqte anu dimic
tant' i terra ut grossiores fiat. et meli
ores cauando iteru sulcos et opiendo a
reas ut dictu e. Cu radices siccate fu
erint. cartul' uberant' ut rupant'. et a tra
et puluere liberent'. et clare fiant. et si de
ipis fiat puluis plus ualebit. Et nota
q' terra ubi ponit' rubla. solo aratro
bene submerso fodi pot. de spinaciis.

d' spinaciis.

Spinacia optime seritur de mese
septebris et octubris p yeme et qdra
gesima seqte. Ite de mese decebris in
locis calidis. Ian. feb. et marcii. p mese
aplis et madii. et aliis tn mesibus possut
seri. Seritur aut et sola i areis. et cum
aliis erbis mixta i terra pigui et bene
pastinata. Cu colliguntur si una uice i
cidit' medietas cespites. et alia uice
alia medietas. diu durabit utilitas ei.
frigida sut et hu. i fine. I. g. Ventrem
humectat et ualent gule dolentis. d' sangui
ne et colera rubea. et meliora sut ho
quam atriplices. de strigio.

d' strigio.

Strigiu. solatru. et marella idem
sut. frigidu et sic. e et aliqtulu
diureticu. Viride sm folia et flores multe
e eficacie. exsiccatu nullius. virtutem
ht i frigidandi. Contra opilone splenis
et epis. et maxie q. ueterata qn opilata
e ps superior cistis fellis. succus ei detur
in potu. Vl' fiat syrupus ex zuccaro et suc
co ei. Vl' q' melius e. dent' ℥ .ii. succi ei
cu .ii. ʒ. reubarbari. Contra apatata illos
et i testinis. et i epe. detur succus eius
cu aq. ordei. Contra calefactione epis pe
cia i tincta i succo ei supponatur. Ite fiat
q. calidu podagra. Vel erba ipa trita
sepius supponat'. Vel melius erit. si ui
succo ei addatur acetu. ul' agresta. ul'
oleu rosatu. Contra calin apa ut pone
ad repcussione materiei. erba ipa trita
superponatur. de senpriuia.

Senperuiua est erba sic dicta quia
sep uiridis repit'. frigida e i iii g.
et sicca. i. I. Viridis multe est eficacie.
ex siccata nullius. Virtute ht i frigida
di. plagelle i tincte i succo ei. et aceto
ul' agresto ul' epati epithimare multum
ualet. q. calefacione ei. et q. dolore in e
cal'a ca. Ite erba ipa trita et supposita ua
let. q. calida apata i pnc. ad repcussione
materie. licet postea obsit q spissando ma
teriam. Contra usturas ex igne ul' aqua
fiat ungueti ex succo ei olo. ro. et cera. s
no debet poni i pmus quatuor diebus. ser
calida apponatur ut fumi tantu fiat
euaporacio. Vn pus ungimus sapone et
similibus. de inde ungueto pdco. Contra
fluxu sanguis qui fit p ebullicione ei
i epate. et iuuenibus i estate. plagelle in
succo ei. et aq. ro. i tincte. frigide froncii et
tiporibus sup ponatur et guturi. de saturion

Saturion di' ee apiu siluire. et e calin
et sic. i. iii. g. Virtute ht attrahendi
a remotis ptibus. Vn cu testiculi ei cum
melle qfecti coytu puocat. melius tamen
si fiat qfecto ex illis et dactilis et pistaciis
et melle. Ite succ' eius cu oximelle dat'
pdest artheticis. de sponsa solis.

Sponsa solis. citorea. Intuba. et solse
quiu id est. frigida e. et hu. Erba

ipsa comesta valet contra venenum si sit ex morsu. Item fructus eius superpositus valet ad oppilationem epatis ex frigida causa. Item valet contra calefacionem eiusdem. **de silero montano.**

Sileromotanum sive sileseos. calidum est et sic. in .ii. gradu. Semen eius collectum per .v. annos potest servari. Semen ponitur in medicinis. Et habet virtutem diureticam dissolvendi consumendi et attrahendi. Contra asma ex frigida causa detur vinum decoctionis eius. et ficuum siccarum. Vel detur pulvis eius cum ficubus siccis. et assatis. Contra oppilacionem epatis renum et vesice. stranguriam et dissuriam detur vinum decoctionis eius. **de stafisagria.**

Stafisagria. calida et sic. est. in .iii. gradu. semen est erbe sibi nomine appellate. magne efficacie est. et dicitur et caput purgium quod ipsum afflatu purgat. uvam desiccat. et reuma debilitat. et stomachum mundificat. Vinum decoctionis eius et rosarum quod predicta gargarizet. Contra scabiem et pediculos unguentum factum ex pulvere eius. et aceto valet. Item valet contra palisim si ex eo fiat unctio. pulvis seminis eius cum melle datus lumbricos necat. **de squilla**

Squilla calida est. et sic. in .ii. gradu. erba est similis cepulle. Unde tuberosa radix magis competit medicine quam erba. si sola reperiatur. mortifera est. habet autem virtutem diureticam. Unde valet ad digestionem materiei. tam in cotidiana quam in quartana. Valet contra oppilationem splenis et epatis. et contra dolorem ylaicum et articulorum. ut testatur ysaac. contra dictas passiones talis sit usus. squilla dividatur per medium. et tot tunice ab interiori parte abiciantur. quot ab exteriori. et tot in medio remaneant. exteriores debent abici. quia venenose sunt et multum calide. Interiores similiter abiciantur. quia mortifere sunt ex nimia frigiditate. Medie tunice sunt tepate. Unde instarum fiat decoctio in furno pasta involutarum. postea fiat decoctio in aceto. et in cola adatur mel. Sirupus ut oximel fiat. Et oppositum squille non fiat decoctio in pasta. sit tantum in aceto. contra omnes dolores exteriorum particularum ex frigida causa valet.

Sinapis seritur ante **de sinapi.** d sinapi.
yemem. et post. et terra pinguem desiderat. Sarrire seritur melior efficitur. quod si nimis spissa est poterunt alique plantule inde tolli. et alibi transplantari. Hec erba ita se multiplicat. quod ubi semel serit. vix locus ille alea postea liberatur. et ubi semen eius cadit per triennium viret. Calida et sic. est in medio. .iiii. gradu. Non erba set semen quod collectum est per .v. annos servatur. Virtutem habet dissolvendi attrahendi. et extenuandi. Contra palisim lingue. semen eius commasticatum. et sub lingua retentum valet. Contra palisim aliorum membrorum ponatur in sacello. et decoquatur in vino. et super locum dolentem ponatur. et per pene in principio egritudinis. Pulvis eius naribus impositus sternutacionem provocat. et cerebrum a superfluitatibus mundificat. Contra antiquum asma ex glutinoso humore detur vinum decoctionis eius. et ficuum siccarum. Contra oppilationem splenis et epatis. et leuco flanciam. decoquatur in aqua cum radice feniculi. quo colata addatur mel. et talis confectio detur. Contra splenis duriciem erba ipsa cum auxungia porcina bene trita supponatur. Fomentum factum ex aqua decoctionis eius menstrua educit. Item erba ipsa decocta in vino et emplastrata. stranguriam et dissuriam solvit. Vinum decoctionis seminis eius. et draganti. humiditatem uve. cerebri. et faucium exiccat. draganti ponitur ne vehementer exiccat. et excoquet. Pitagoras autem ultra omnes erbas sinapim commendabat. Unde plinius dicit de ipsa quod humores grossos et viscosos extenuat. Et puncturas spiritum. et scorpionum ictus addito aceto sanat. fungorum venena superat. Dentium dolorem mitigat. Ad cerebrum penetrat. et ipsum mirabiliter purgat. frangit lapidem. Et menstruus impat. Appetitum excitat. Et stomachum confortat. Epilenticos iuvat. Et ydropicos curat. litargicos. et eos multum iuvat. Capillos mundat. et eorum casum compescit. In congruos aurium

sontis ⁊ timor̃ tollit. Et oculoꝝ caligi
nem detergit. Paraliticis subuenit. q̃
poros apit. ⁊ h̃uore infundente neruos
dissoluit ⁊ ꝯsumit. Et dicit q̃ maior ẽ
uirt̃ ĩ semine quã ĩ erba. de sticado.

de sticado

Sticadum ⁊ cauliculus ag̃stis idẽ
sunt. Calidũ ⁊ sic. est ĩ. ij. g̃. se-
men sucus ⁊ folia ꝯpetunt usui medi
cine. Contra palisim lingue sem̃ eius
ꝯmasticatũ ĩ ore diu sub lingua teneat̃.
Et si alia parte corporis fuit. folia coc-
ta ĩ uino cataplent̃. Contra litargiã
puluis semis eius narrib; ĩ sufflet̃. Itẽ
fiat decoctio semis triti. ⁊ sucai rute
ag̃stis ĩ fortissimo aceto. ⁊ ex ipso frice-
tur posteriores partes capitis tamen
prius rase. fomentacio ex folus coctis
ĩ uino strĩ. ⁊ dis. soluit ⁊ mẽstrua puo-
cat. Emplm̃ ex folus decoctis ĩ uino
et oleo. si pectini ⁊ uirge supponatur
urinam puocat. de scordion.

de scordion

Scordion. i. aleũ agreste. est ca-
lidum ⁊ sic. ĩ. iij. g̃. Solus flos
eius ꝯpetit medicine. Aqua ul' uinũ
decoctiõis eius spũalia mũdificat afla
te. Et ualet q̃. dolorẽ stoĩ ⁊ intestinoꝝ
ex uentositate. Et q̃. opilacõ splenis et
epatis ex frigida causa. Item strãg.
et dis. soluit. de sparago.

de sparago

Sparagus. Calidus est ĩ tercio.
g̃. fructes ⁊ sem̃ ꝯpetit medicĩe.
fustes tenerimi coquinati cũ carnib;
siue cũ aqua ualet q̃. opilatiõem sple-
nis ⁊ epis. strãg. ⁊ dis. Itẽ q̃. dolorẽ
stoĩ ⁊ intestinoꝝ. ⁊ ꝯtra yliacã passi
onem ualet. Itẽ uinũ decoctiõis se-
minis eius ualet contra predicta.

de sisinbrio

Sisinbriũ. calidũ ⁊ sic. de sisinbrio.
est. ĩ. iij. g̃. aliud ẽ domesticũ
aliud siluẽre. q̃ calamentũ dr̃. uirtu
tem h̃t diuretica dissoluendi. ⁊ con
sumendi. Contra uiciũ pectoris
fiat pultes ex farina ordei ⁊ aqua.
addito puluere eius. et dent̃ pacienti.

Contra frigidũ reuma folia eius in
uase sine aliquo liquore torefacta et
ĩ saculo posita. capiti supponat̃. Uinũ
decoctiõis eius ualet q̃. dolorẽ stoĩ. ⁊ inte-
stinoꝝ ex frigiditate. ⁊ q̃. opilaciõe sple-
nis ⁊ epis. ⁊ urinales uias apit. Itẽ
erba ĩ uino decocta. ⁊ cataplata ualet
contra dolorẽ stoĩ ex uentositate. mẽ-
strua ꝯ aducit ⁊ matricẽ mũdificat.
⁊ fomtatio eius ꝯceptũ adiuuat. de saluia

Saluia plantat̃ plantulis. aut ram-
ulis iuuenib;. de mese octub;. et
nouẽbris ⁊ feb. ⁊ marciĩ. Cal'a est. i. g̃.
⁊ sic. ĩ. ij. sola folia ꝯpetunt medicine. ui
ridia ⁊ sicca. ⁊ p annũ suant̃. Alia ẽ dome
stica. Alia siluestris que dr̃ eupatorium.
domestica magis ꝯsumit ⁊ ꝯfortat. sil-
uestris magis ẽ diaforetica. Uinũ
decoctiõis saluie ualet ꝯtra paralisim
⁊ epilensiã. In uino decocta ⁊ catapla-
mata sup partem paraliticã multũ ua-
let. fomentacio fca ex aqua decoctiõis
eius ualet ꝯtra strang. ⁊ dis. ⁊ matricẽ
mundificat. Itẽ ĩ salsamentis conue-
nienter ponitur. de scabiosa.

Scabiosa cal'a ⁊ sic. est ĩ. ij. g̃. sica
nullius ẽ momenti. Sucus eius
⁊ oleũ ⁊ acetũ bulliat̃ usq; ad spissitu
dinẽ aliq̃ tulã. ⁊ hoc ũguetũ ualet
ad scabiem. balneum ex aq̃. decoctiõis
eius ⁊ tassibarbaxi. ualet ꝯtra alopiciã.
sucꝰ eius ualet ad idem. Et lumbricos
necat. Et auribus cũ oleo ĩiectus eos
mundificat. fumus uini decoctionis
ualet ꝯtra emoroidas. de senacionibus.

Senaciões cal'e ⁊ sic. sunt ĩ. ij. g̃. alio
noĩe dicitur nasturtiũ aquaticũ.
Cocte ĩ aqua. ul' cũ carnibus spũalia
mundificant. fomentũ ex aqua salsa et
oleo decoctiõis eius. ualet ad yliacã
passionẽ. strã. ⁊ dis. In uino ꝯ decocte
⁊ cataplate ad idem ualent. de serpentaria.

Serpentaria. colubaria. draguntea
idem est. dicitur aut̃ serpentaria

siue dragontea. q2 asta ei' e i modum
serpentis maculis repleta. calida. et sic. est
i. iij. g. radix ei' p minuta frustra diui
ditur. et sicatur. et pulueriçat. et p pa
num cribellat. et tuc qficiatur cu aqua
ro. ul sine facies illuminatur ipam et
ad solem sicatur. Ex hoc tali cu aq. ro.
ul sine facies illuminature ipam eni red
dit uirente et claram. pium et deponit.
Ite si pulius ei' qficiat cu sapone et fistu
le i ponat. i tantu foram ei' dilatat ut
inde os fractu ul putrefactu exhi poss
it. Pulius et ei' cu calce uiua qfectus
et aceto fortissimo optim' e ad cancru
ita q tercia pars sit calcis. Diasco
rides dic q ipa cu odore suo serpentes
fugat. nec leditur corpus a serpente
si ei' succo i unctu sit. de serpillo.

Serpillum. calidu et sic. e i. ij. g.
Aliud e domesticu. aliud siluestre. do
mesticu. ramos p terra difundit. Silue
stre crescit i longu et altum. flores et
folia qpetut mediane. q i rudi olla cale
facta. et i sacello posita. et capiti suppsita
ualet qtra fridu reuma capitis. Vinum
d coctois ei' et succi liquiricie ualet qtra
tussim. et q. dolorem stoi. Ite fomentu
ex aq. decoctois ei' ualet ad stra. et dis.
et mudat matrice. et calefacit et qfortat.
Ite uinu d coctois ei' et anisi ualet q.
dolorem stoi. Ite uinu decoctois eius
stomacu i frigidatu. et epar. et splene
calefacit. de satureia.

Satureia. calida et sic. e i. iij. g. du.
Serit de mese decebris. feb. et
marcii. mixti cu aliis erbis. et sola se
ri pot. Pltes ex farina et aq. et ei' pulue
re spualia mudificat. pulius et qfect'
ualet ad idem. Diascorides dic q ius
us satureie e quenens ad qsruacione
sanitatis. et ponit i cibis. Galien me
suay. dic q ppetas ei' e expellere uen
tositates. et in flaciones. et torciones.
et digerere cibu. et expellit supfluita

tes stoi. Et puocat urina. et mstrua.
et dant uisum debilitatu ex humtate
mala. de sclareta.

Sclarea seritu mese decebus. Jan.
feb. et marcii. et aplis. Tale dsiderat
terra quale alie erbe coes. optima est
erba. et est ppetua. q2 postq e i ordinibz
tranplantata sic cepe plantant. cu fecit
sem et maturu collectu fuit. si i cidatur
p tres ul quor digitos sup tra. renuscit
et pulcerrima efficitur i autupno. Et si
et i cidatur stipes aresat. et nichominus
i septebru pululat. ul i estate seqti sicut
femiculus. et optime uiuit i umbra.

Scalogne plantantur de scalognis
mese feb. sic alea pse mareis. et
tareis aliar erbaru. Et una queq facit
multas filias. et magis si tra fuit bene
piguis cu plantant. Ite dr q si spicu
la alei ponant in cepa. factis i ea fora
minibz i quibz ipi spicula possit poni.
et sb tra plantent fiet scalogne. Sunt
aut de natura cepar. s suit min' humde.
apetitu qfortat. et malicia ciboz uene
nosoz emedant. Nocent uisui et
dolorem capis efficiut. et fectore oris in
ducut. Et no qpetut hntibz calidas qple
nes. s cu carnibus piguibus edi possut.
q2 malicia ipar emendat. de tetrait. R.

Tetrait. i. erba iudaica. calida et sic.
est. i. iij. g. vinu d coctois eius
digestione puocat. et dolore stoi et testi
nor ex uentositate curat. Crispelle ex
ea et farina et aqua facte naturalem
callorem qfortat. Vrina puocat. Simplin
ex ipa erba decocta i aqua. stra. soluit.
Ite fometu ex aqua d coctois ei' matrice
calefacit et mudificat. de tapsia.

Tapsia. est calida et sic. i. iij. g. p tres
annos suat. Inuenit i arabia.
india. et calabria. In uomitiis medicis i
uentis ponit. Caute teri debet. Si aut
inflone inde fieri qtingat. fricetur cu
panno aceto i fuso. Vl pars tumens

de tasso barbasso

de testiculo vulpis

de testiculo canis

de tymo

de viola

ungat cu populeon ad duo aceto. Cturp
sia e erba truantanoz. qtrita eni faci-
i flare facie z corp. ac si esset leprosus.
z aurat ut hic. z cu suco spume. de tasso barbasso.

Tassus barbassus. cals z sic. est. fom
tacio ex uino decoctois ei qtra e-
morroidas valet. ad ide valet si an pacie-
entis i de post asellatoem tergat. Valet
z eius decoctio i aq ad tenasmon. Et qtra
fluxum uentris. de testiclo uulpis.

Testiculus uulpis est bona z dul
cis i gustu. facit aut cu uino sup-
tus appetitu coytus. z adiuuat ad ipm.
et i hoc stat loco sticti. z e cals z hu-
dus. z e spes satirie. de testiclo canis.

Testiculus canis est alia spes sati-
rie. z e i folus z stipite silis te-
sticulus uulpis. Et radix ei e dux mo-
doru. ht ei unu globu supius. z alteru
i ferius. z unus e mollis. alter durus
z plenus. z i illo e humitas supflua. z
si ante coytu masculus sumat maiore
teste. id q concipit ex coytu erit freq-
ter masculum. Si aut femina sumat
minore z qcipiat fit mag femia. di
citur aut q maior auget coytum.
minor uo. abscidit ipm. z sic utrq am
boru destruit opacione alterius. hec
dic frater albertus in libro suo de
plantis. de tymo.

Tymus est erba ualde aromatica.
cui flos dr epithimu. z est flos
medicinalis. ht eni uirtute purgandi
mlia z fla. et io ualet qtra qrtanam.
et alias melancolicas passiones. z ex
eo debemus acuere medicinas. no ipm
pse dare. q natura ht inducendi syn
copim z angustia pcordioz. de uiola. Rx.

Uiola est frigida z huida. De uiri
dibus fit cucaru uiolatu. et
oleu uiolatu. Sirup aut uolat fit d
uiridibus z siccis. set qui de siccis fit
minus est eficax. Cucaru uiolatum
fit eo modo quo rosaceu. Sirupus

sic fit. uiole i aqua coquntur. z ex colatura
z cucaro fiat syrup. Si aut ex ipsis fie-
ret. z cucaro fiet melior eet. Oleu uio-
latu fit hoc modo. uiole i olo d coquntur.
z colatura erit oleu uiolatu. Valet ite-
rius receptu ad distasia laboris toci
corporis. Ite inunctio ipi facta sup epar
ualet qtra calefacione ei. Ite uctio facta
sup frontē z typora remouet dolorem
frontis ex calore factu. z i sopnu puocat.
Viole ht uirtute leniendi. humectādi.
refrigerandi. z laxandi. S pax sut laxa-
tiue. z purgat pncipalit colera rubea.
Vn ualet febri tciane. z q. distepancia
epis i calore. Et qtra opilone epis. z yc-
ricia. z qtra d fectu appetit ex colera. Ite
uiole qtrite posite sup calla apata i pnci-
pio qferut. Ide facit ipa erba. Fomen-
tacio ex aq. dcoctois ei ipi erbe. fca sup
pedes z fronte i acutis egritudinibz sop-
num puocat. Sirup uiolaceus e mag
coqndus qua rosaceus. alioquin cito co-
rumperetur. de uirga pastoris.

Uirga pastoris est cardun silues-
est frigida z sic. solu folia ei qer-
unt medicine. uiridia z sicca. S uiridia
maioris efficacie. Virtute hnt qstringen-
di. repellendi. z i frigidandi. Emplm d
puluere ei z aceto. z albumine oui. sup
pectine z renes ualet qtra fluxu uentris.
pulus i datus i ouo sorbili ad ide ualet.
Datus i cu succo plantaginis ad idem
ualet. z ad pfluui mlieris. Ite ad idem
ualet fomentacio ex aqua dcoctois eius.
Tritu ualet ad calla apata i pncipio. z ad
erisipila z huimodi. Cataplasma capi-
ti abraso ualet qtra frenesim. z dolorē
ex calla causa. Ite hec erba mltu e qsoli-
datiua retenciu ulneru. Femina
z uermiculos que sut i cardius super
radice siccatis qrut auicule. z contin-
cu datur eis. Ysidorus. dic q radix
ei i aq dcocta cupiditate potatoribus
ad ministrat. Ite q mala utilissimus

est cardinus. et iuuat mulieres ut filios masculos generent. **De volubili.**

Volubilis est erba in voluens se super plantas proximas. est autem parum cala. et multum sicca. quod ostendit eius tortura. Quedam autem species eius est que vocatur funis pauperum. et hec terrestris est et aquea. huius ex terrestritate sua constrictionem. et ex aqueitate mundificationem. et leniationem. folia autem eius sunt consolidativa vulnerum magnorum. nec est ei par in illo effectu. Coquitur autem in vino. et emplastratur super ea cum aceto. Sunt et medicina ad ustionis ignis. Est et alia species que dicitur volubilis maior. et lac ipsius abradit pilos. et interficit pediculos. **De urtica.**

Urtica dicitur quia tactus eius corpus adurit. est enim ignee nature. ut dicit macer. hec duplex est nam quedam est pungens. et quedam mortua que non pungit. et eius folia sunt albiora et molliora. et magis rotunda. et utraque est medicinalis. nam succus eius cum vino bibitus valet contra ytericiam. et contra yliacam passionem. et contra colicam. Cum melle curat antiquam tussim. et mundat pulmonem. et ventris inflationem et tumorem sedat. folia eius cum sale contrita vulnera a sordibus mundant et curant. Similiter morsum canis. et sanat et cancros. Radix eius contrita et cocta in vino et oleo valet contra tumorem splenis. Succus eius fluxum sanguinis de naribus resistit. Semen eius cum vino bibitum. precipue mixtum melli et piperi. movet venerem. et provocat urinam. Erba recens tenera cocta. ventrem mollit si comedatur. et precipue mense martii cum oleo cocta. **De vitriolo.**

Vitriolum quod alio nomine dicitur paritaria. est erba cala et sicca in i. gradu. et dicitur vitriolum quod ex eo vitrea optime mundantur. exsiccata nullius est efficacie. viridis multe. virtutem habet diaforeticam et extenuativam. Contra frigiditatem stomachi et testiculorum. et eorum dolorem. et contra stranguriam et dissuriam. paritaria calefacta in testa sine aliquo liquore supponatur loco dolenti. vel etiam decocta in vino albo aliquantulum atrito cum sulfure. Contra stranguriam. et dissuriam. decoquatur in aqua salsa et oleo. et pectini cataplasmetur. Cocta et comesta multum valet contra dolorem stomachi ex frigiditate vel ventositate. Item contrita aliquantulum et calefacta cum vino et sulfure tumorem minuit.

Incipit liber septimus de pratis et nemoribus.

Postquam in libris superioribus sufficienter dixi de cultu campestrium agrorum. vinearum. arborum. et ortorum. que multam requirunt industriam. dicam nunc de pratis et nemoribus que non tantam querunt doctrinam. set quasi sponte proveniunt annuatim. Et primo de pratis quare creata fuerunt. et qualem aerem. terram. aquam. et situm desiderant ad ampliorem copiam et ubertatem erbarum. Et qualiter fiant. et qualiter pareant. et renoventur. Et de feno quod est eius fructus. qualiter colligatur. et conservetur. et de utilitate ipsius.

Prata fuerunt a natura divino mandato creata. ut terra que primo nuda fuit vestiretur et ornaretur. et ut ipsarum erbe tam virides quam sicce nutrimentum convenienter animalibus erbis utentibus prestent. Nascuntur autem in ipsis diversa erbarum genera. ex diversitate humorum in superficie terre contentorum. quod quidem sagacitas nature operata est propter diversitatem animalium nutriendorum ex ipsis quorum appetitus in omnibus est diversus. Aerem vero desiderant temperatum. aut frigiditati et humiditati proximum. Si enim superflua fuerit in loco frigiditas erunt ibi perpetuo nives et glacies que omnino impediunt generationem erbarum. Et similiter si caliditas aut siccitas superflua fuit omnem virorem consument. nisi ei succurratur irrigatione frequenti. Terram desiderant pinguem ad erbarum copiam. verum

si nō fuūt mlte pinguedinis / saporosi
ores. et magis odoriferas. et subtiliores
trahit erbas. Sz si fuūt nimis macra
modicas aut nullas pducet. Talis ē
tra et si sit salsa ul' amara. sua ī bonitate
te et malicia se uestire nō pōt. ¶ Aqua
mag̃ competens pratis ē aqua paludal'.
que calida cū coruscatōe descendit. et si
milit' aq̃. que mēse aplis. et madii. sb
tilis descendit. Et quecūq; ī estate de ce
lo puenit bona ē. dū tamen gelida nō
existat. ex nã grandinis liq̃facte. Scdo
meriti est aq̃. lacualis que clara. ca
lida et pinguis ē. ¶ Tercio aqua flumi
nū. Ultimo aq̃ fonciū. Et quanto
mag̃ a suo elongat' pncipio. tanto me
lior est. qz minus frigiditatis in se
habet. ¶ Prata desiderat situ de plano.
ī quo continuo sit humor inclusus. Verum
si adeo sit pfundus talis locus / q ibi
q̃i semp aqua copiat supficiē terre. et
nō erit aptus ad aliquas bonas erbas.
Sz erit accedēs ad nãz palludis. et pdu
cit iuncos et paneras. et q̃drellū. et si
milles erbas palludales grossas ī sipi
das aq̃ticas. et fere oībus aīalibz ī uti
les. Et si fuūt adeo eminēs q irrigari
nō possit. facile siccitatē. et ariditatē
paciet'. ut fuūt ī alpibus. et locis frigi
dis. In talibus eī locis et si paucas pfe
rant erbas sbtiles tamē sapidas et odo
riferas ferūt. Felix tamē prati positio
ē que sup̃ seruuū fluentē hāt quo pos
sit quot opus fuūt irrigari. Qualiter
fiunt prata et qualiter parant' et renouāt'.

Prata quidē nalr' pueniūt ul' ī q̃ cumq;
tra solis radius illustrat'. Et fiūt
et ope manuali. aut ex locis agrestibz
nemorosis. aut ex campestribus agris.
Et pimo quidē mō extirpandus ē locus
de mēse septēbs. ul' octubris. et īpedi
mentis oībus liberandus. nō solū spine
tis et uirgultis. set ēt erbis latoibus et
solidis. De inde cū freq̃ter ex cultus
fuūt. ac mlta cultacione solutus. sbmotis
lapidibus et glebis confractis stercoretur
luna crescente recenti letamine. et ab
ungulis iumentorz summa intencione co
seruetur intactus. Propter cū humescit ne
ī equale solū reddant mltis locis ipsis
uestigia. ¶ Si uō ex campestribz agris
fiat campus eqũdus ē omīs locus, et glebis q
fractis tā hic quā supior semine uacue
cū feni semie pōt spargi. Sz et possunt
raparū semia tūc illi committē. Rigari
uō. an quā durū solū fecerūt nō debe
būt. ne eius cratē minus mun' solida
uis int' fluu corrupat humoris. ¶ Qui uo
uoluūt alt'ius hr̃e pratū et alius segetes
ī ex tris macris cū irrigatōe optime fa
ciunt hoc modo. Inmictūt ī agrū aquā
turbidā. ut ex terra noua sula repleantur
et ager eq̃t'. et fiet optimū pratū sine
aliqua seminatōe erbarz. et si talit' di
mictat' p q̃tuor ul' quinq; annos. et postea
aretur omī anno usq; ul' sex annos poterit
congrue de frumento seri. et meli' si post
duos annos genus segetis transmutetur.
¶ Qui au' aūt uolunt uno anno hr̃e frumen
tum. et seq̃nti pratū / conueniēt' hoc mō
parāt. Inmictūt eī aq̃ ī agro existente
blaua. ibiq; dimictūt ī estate. et ī autūno
nō siccaris fuūt siccatis seq̃nti uō estate
cū fenū secauerint / t'rā arūpūt. et sic
et t'cia uice arāt / et semināt. Sz si uolūt
ī Guanni hr̃e nō arant ī area finem
aug̃. ex tracto guaime. et tūc arūpūt.
arāt ho rectāt et serūt. et tam bonum
frumētū ibidem pueīt. Et quidā oī āno
seminant. et tū erbā guaimis cū secis
colligūt h mōdo. s. q existente frumēto
ī campis ul' stati post extractionē eī īmic
tunt aquā ī agrū ponens clarā quā tur
bidam. et optime custodiūt. de inde gua
imen cū stupla secāt. et yeme aīalibus
pbent q̃ erbā cernūt. et de stupul' sibi lec
tum / et fimū faciunt. stupla aūt et erba
secata t'ram arāt semel. bis. et tercio

fe ziuuz

q'lr fiunt pra et qua
liter parantur
et renouantur

seminat. et ibi bonum frumentum et aliud blandum habent. ¶ Procurant autem quod ex pratis euelluntur omnia impedimenta quocunque nascuntur in eis. et etiam de pratis in gramine percipiuntur post magnas pluuias que terram adeo mollificant quod erbe nocue radicitus euelluntur. ¶ Plurimum etiam confert pratis si tempore yemali recenti fimento letamine ad ubertatem erbarum. ¶ Amplius si statim cum secata fuerit fortiter irrigentur. iter autem quandoque fructificabunt in anno. ¶ Set cum uetusta fuerint. muscu copta radantur. ad muscum autem necandum asserit paladius sepe cinere in gerendum. quod si sterilis omnino factus est locus aretur pluries. et deinde equatur format pratum. Qualiter fenum colligatur et fiuet et de utilitate ipsius.

Siccanda sunt prata cum erbe ad debitum augumentum peruenerint. flores quoque complerint. antequam ad casum florum et foliorum et siccitatem perueniant. nam si maturius secantur erit fenum aquosum non prebens animalibus. scilicet equis et bubus laborem tolerantibus solidum nutrimentum. Et si nimis fuerit maturum calore et humiditate naturali destitutum erit insipidum et abominabile modicum nutrimentum animalibus prebens. Sunt autem secanda tempore sereno cum aeris caliditas et siccitas duratura speratur. Secatum uero in pratis dimictendum est per unum uel duos dies antequam uoluatur. Deinde uoluendum est et competenter siccandum. demum colligendum portandum et reponendum in tectis. quibus deficientibus sub diuo ponatur taliter paratum quod aqua in eum intrare nequeat. Et si eo nouiter in pratis secato pluuia superuenerit antequam uoluatur modicum uel nichil leditur. Sicut autem paladius post pluuiam debet quod ubi antequam pars ipsius summa siccetur. siue id fuerit. siue non fuerit reuolutum. Si uero eo reuoluto superueniat pluuia omnino destruitur. nullius utilitatis existens. ¶ Utilitas feni est ut toto anno seruetur quod etiam per triennium seruari commode potest. et bubus equis et asinis et mulis. et quibusdam aliis animalibus nutrimentum congruum prestat. ut possint sustinere labores qui eis propter necessitate hominum iniunguntur. pecudibus uero tempore niuium conueniat. cum congruum de terra nutrimentum sumere nequeunt. Et si fenum subtile frondosum odoriferum et laudabile fuerit. erit quasi anona solis animalibus tam calo quam frigido tempore sufficiens ad laborem. Si uero fuerit fenum grossum paludale aut nimis mature uel sero secatum non erit sufficiens animalibus multum laborem tollerantibus nisi eis aliquid anone auxilio succurratur. uel in tempore magni frigoris in quo animalia non laborant. et omnis pabulum cicius appetunt.

De his que nascuntur in pratis quemadmodum nemora uel naturaliter perueniunt. uel hominum industria instituuntur. Et que arbusta producuntur. fiunt ex humore et semine in matrice terre cocentis. que uirtute celesti erumpunt ad superficiem terre. et eriguntur in stipites diuersarum plantarum secundum diuersitatem humoris seminis et locorum in quibus perueniunt. fiunt etiam sine hominum industria ex seminibus que appinquis arboribus in terram decidunt. aut ab auibus. uel fluminibus de longe feruntur. In alpibus uero naturaliter nascuntur silue procellarum maximarum. et fagorum. et castaneorum. quercuum. cerrorum. et siliquarum. In locis uero depressis et palludosis sponte nascuntur salices. populi. et alni. canne siluestres. uidecti. et siles et plante. In pluribus autem locis nascuntur naturaliter infinita spineta diuersorum generum. et piri. et mali. sorbi. ulmi. fraxini. opuli. et siles. arbores. Et quanto pinguiores erit terra. tanto preciores perueniunt arbores. In macra uero et salsa. uel amara nascuntur spineta et arbores parue. tortuose. spinose. scabrose. et insipide. ¶ Hec autem nemora procuranda sunt diuersimo

de. nam ea ī quibus sūt castanee. piri.
mali. ⁊ siles arbores fructiū fernūs. ex pur
ganda. ⁊ extirpanda sūt ab oībus spine
tis. ⁊ plantis extraneis. Et fructifere ar
bores rarificand̾ ubi nimis spisse fuerint.
⁊ ī cidende in aliquo loco q̄ bestie actingēre
possint. ⁊ ex plantis nobilibus domesticis
in serende sm̄ doctrinā traditā ī libro 90. cum
de insitoribus locut⁹ fui. Ea uō. que aliis
arboribus ⁊ spinetis occupata sūt. si arbo
res nobiles ⁊ pulcras habuerīt. edificiis.
⁊ aliis opibus aptas. sili sūt extirpanda
spineta. ⁊ si nimis spissa fuerīt. sblatis
turpioribꝫ lignis rarificanda paulisp. ut
oīs humor q̄utatur totalr̄ ī sbaꝫ meliorum.
Ea uō. in qbus sūt arbores igni solūmo
ꝯgrue. nō sūt mouenda. n̄ forsam spinis
purgent. ⁊ tribul' que quolibꝫ quinto aut
sexto ul' rarioribus annis sūt ī cidenda. ⁊
lignamina ꝯgreganda. de nemoribus
que hoīnū industria fiunt.

Qui capit nemus seu siluam planta
re, ul' serere. ꝯsideret p̊mo situm
et nāꝫ terre ī qua facere siluā ī stituit. et
ubiqꝫ tales ꝯserat arbores que illo loco ꝯue
niāt. ⁊ tandem uotū ī stituentis ad imple
ant. nā si fuīt ī altis alpibus. aut earꝫ
uallibus siquidē soluta t'ra est ꝯgrue re
cipiet plantas ⁊ semina castanearū que
ad minus quadragita pedibꝫ ab īuicē dista
re debebūt. Si uō. t'ra cretosa. ul' lapidosa
ī talibus locis excadut. ei ꝯpetūt p̄apue
quercus. rouer. ⁊ cerrus. q̄ si tal' terra fu
erit ī montibꝫ calidis remotis ab alpibꝫ.
amigdala sibi ꝯuenient aptant. Quod si
loca sint pinguia ꝯgrue recipiet pira
ria ⁊ pomaria. ⁊ ī locis calidis. oliuētū
⁊ ficherū. ⁊ malorꝫ granatorū siluā. In
frigidis uō. ⁊ tēpatis auellanas. coctana
⁊ nespila. Si uō. loc⁹ fuīt humidus ⁊ dep̄s
sus solutus. ꝯuenient̾ recipiet salicetū.
albaretū. alnū. ⁊ populū. Et si cretosus
talis locus extitīt. ei ꝯueniet ulmetum.
fraxinetū. oplus. ⁊ rouer. Quod si locus

marinus arenosus. ⁊ q̄i steril' extitīt. desi
derabit pinetū. Et ī calis climatibꝫ palmā
masculam ⁊ feminā. ¶ Instituunt̾ aut̄ p̄dic
ta oīa ul' ex plantis aliūde trāslatis. ul' se
minibꝫ satis. aut manu ī ꝯgruis locis plā
tatis. ¶ Nō tamen ignores q̄ castanee qua
draginta pedibus ad mīn' q̄q̄ ꝑ sē distare
debebunt. ut ī ramis possīt ꝯgrue dilatari
⁊ plurimū fructū ferre. Quercus uō. nō
minus distare ꝯueniet. q2 nālr̄ plimū per
latera se difundit. Rouer. ⁊ cerrus. Vigin
ti pedibus aut paucioribꝫ distare sufficiet.
hec enī tria gn̄a arborꝫ glandē ferūt que
abus optimus est porcorꝫ. ¶ Piraria uō.
⁊ pomaria viginti pedibꝫ. ul' usqꝫ ad trigin
ta distabūt. Oliue aūt ⁊ ficus. malagña
ta. auellane. cotonia. ⁊ nespila. duodecim
⁊ usqꝫ ad uiginti pedes distare poterunt.
Salicetū uō. aut ꝓpt' pticas uineas. aut
ꝓpt' materiaꝫ edificiorꝫ plantant̾. p̊mo quā
modo decē pedibus ab īuicē distet. Sedō
uō. ꝑ duos aut tres ul' q̄tuor pedes dista
re sufficiet q2 eius spissitudo ī altū ꝑ aua
bit rectitudinē ⁊ augmētū. Populus aut et
ulmus. q2 nō multū se diffundūt plan
ta ī altū uō. nālr̄ extollūtur. nō sūt rarē
ponende. Set albarus utilior ē si gross
in stipite. ꝓpt' assides que m'ltis opibus
ꝯgrue fiūt ex ipo. ⁊ pterea ramos plurimū
platera spargit. Ideoqꝫ nō ī ꝯuenient̾ usqꝫ
ad viginti pedes ul' ampli' sepata plante
tur. que ⁊ ex qbuslibet taclis aliquo capi
cis hn̄tibus sūma facilitate nascetur.
Possūt ⁊ spisse poni ut trabes sine ramis
faciāt sbtiles ⁊ longos. Ulmus aūt opu
lus. ⁊ fraxin'. nō ī ꝯgrue spisse rureqꝫ
poni possūt. q2 tam grosse q̄ sbtiles ⁊ lon
ge tales arbores diuersis opibus adap
tantur. ¶ Pinus uō. ⁊ palma circa trigin
ta pedes distare ab īuicē satis ꝯgrue pos
sunt. ¶ De singulis aūt gn̄ibus arborꝫ
p̄dc̄arꝫ plene tratatū ē ī libro quinto p'ut
disponunt̾ ī cāpestribus agris. Nūc uō
q̄put ex eis nemora fiunt et silue breuit'
tetigisse sufficiat.

Incip. lib. viij.

Incipit liber. viii. de virida
riis erbarũ parvis et fructu
ũ ipsoꝝ artificiose agendis.

IN superioribus libris tractatũ ẽ de
arboribus ⁊ erbis sm̃ q̄ utilia cor
pori humano existũt. Nũc uõ. de
eisdem dicendũ est sʒ q̄ aĩe racionali delec
tacionẽ afferũt. ⁊ ɔsequẽter corporis sa
lutem ɔ̄s̃uat q̄ ɔplexio corporis aĩe sem
per ad ẽrit affectum.

Viridaria quedã ex erbis tantũ. que
dam ex arboribus. quedã ex utro
que fieri possũt. Et quedã de erbis solum
modo fiunt. desiderãt ẽrã macrã ⁊ solidam
ut erbas sbtiles ⁊ capillares creare possit
que maxĩe uisum delectãt. ¶ Oportet
igit̃ locũ qui ad uĩrĩũ tale parat̃. p̃mo
bene liberari ab erbis ⁊ radicib; earum
vultervus ⁊ magnis q̄ uix fieri poterit
n̄ p̃mũ effossis radicibus optime planet̃
locus. ⁊ ubiq; fortiter ĩ fundat̃ aqua fer
uentissima ut reliq̃e radicũ ⁊ seminũ ĩ
terra latenciũ germinare nullaten̄ ua
leãt. ⁊ deĩn cespite macro sbtil̃ gramĩs
totus locus ĩpleatur. ⁊ ipis cespites op
time ɔ̄p̃mãt̃ ligneis maleis ⁊ calcent̃
ɔ̄tĩnũ pedibus donec uix aliqd de ipĩ
appeat tũc eñ paulatĩ erũpet capilla
riter. ⁊ superficiem ad modũ panni uĩdis
operient. Sit aũt locus uiridarii quadra
tus. tante mensure q̄ sufficiat hiis q̄
ĩ eo stare debebunt. In circuitu uõ eius
erbe aromatice oĩum generũ plantent̃
ut sũt ruta. saluia. basilicõ. maiora
na. menta. ⁊ siles. Et sili oĩs gñis
flores. sicut uiola. lilium. rose. gladi
olus. ⁊ silia. Inter quas erbas ⁊ cespi
tem planũ sit cespis ⁊ leuacior q̄i p
modum sediliũ aptatus florens. et
amenũ. ¶ In capite ⁊ ɔtra uia solis
plantande sũt arbores aut uites ducen
dum ex quaꝝ frondibus q̄i ptectus ces
pis umbra habeat delectabilem ⁊ refri
gerantẽ. In arboribus aũt illis plus q̃i
umbra quã fruct⁹. et ideo nõ curet̃ de eoꝝ
fosura ⁊ fimacione que cespiti nocumẽtũ
afferũt. Cauendũ ẽ aũt in hiis ne sint
arbores nimis spisse. aut plime. sʒ nũ.
q̄m ablacio aure. sanitatẽ corũpit. et
ideo uiridariũ aerem liberũ desiderat. et
supflua ũbra ĩ firmitates gnãt. Ampli⁹
nõ sint arbores male sicut nux. ⁊ q̄dã
alie. set sint dulces aromatice ĩ flore.
⁊ iocũdũ ĩ ũbra. sicut sũt uites. ⁊ piri.
⁊ mali. ⁊ mala punica. ⁊ lauri. ⁊ cypssi.
et hi⁹. ¶ Post cespite sit magna erbaꝝ
medicinaliũ copia. ⁊ aromaticaꝝ diũsi
tas. cũ nõ mõ delectẽt ex odore p̃ olfatũ.
set ⁊ flores diũsitate reficiũt uisum.
In quibus ruta pluribꝫ locis admisceat̃.
eo q̄ pulcre ẽ uiriditatis. ⁊ ipa sua ama
ritudine fugat extra uiridaria ãĩalia ue
nenosa. ¶ In medio aũt cespitis nichil
sit arborꝝ. set pocius ipa planicies. libero
gaudeat aere. ⁊ sincero. q̄ ille aer salu
brior ẽ. et ⁊ araneoꝝ tele extense de
ramo arboris ad ramũ ĩpedirẽt. ⁊ inficerẽt
uultus transeunciũ. si arbores ĩ medio ui
ridariũ sine cespis plantatas hĩet. Si aũt
possibile sit. fons purissim⁹ deriuet̃ ĩ me
dio. q̄ ipi⁹ puritas mltã affert iocũdita
tem. ¶ Ad aqlonẽ ⁊ orientẽ uiridariũ
sit patulũ. pp̃ter illoꝝ uentoꝝ sanitatẽ
⁊ puritatẽ. Ad opposit⁹ aũt uentos. s.
meridionalẽ ⁊ occidentalẽ sit clausum
pp̃ter illoꝝ uentoꝝ turbulenciã. ĩ puritatẽ
⁊ ĩ firmitatẽ. q̄uãuis aqlonaris ĩpediat
fructus. miro tamẽ mõ ɔ̄s̃uat sps. ⁊ sani
tatem custodit. delectacio eñi q̄rit̃ ĩ ui
ridario et nõ fructus. De viridariis me
diocrium pꝯ mediocribus.

Secundum facultates ⁊ dignitatẽ medi
ocrium psonaꝝ mensuret̃ spaciũ
t̃re uiridario deputande. videlicet duo. ul̃
tria. ul̃ q̄tuor aut plã. Iugera sive bubulce.
Cingat̃ fossatis ⁊ sepibus spinoꝝ. ul̃ ro
sarum. ⁊ desup fiat sepis de malis punicis
ĩ locis calidis. ⁊ ĩ frigidis de nucolis. seu

prunis. vel malis citoniis. Item crescit et
extirpere. vel ligonibus planet undique
locus. deinde funiculo universis signet
locus. Ubi arbores sunt plantande. plante
ntur in eo acies pirorum et malorum. Et pal
marum in locis calidis et citronorum. Item moro
rum. cerasorum et prunorum et similium arborum
nobilium. ut ficuum. et nucolorum. et amig
dalorum. et malorum. citoniorum. et punicorum.
et similium. Unumquodque videlicet genus in suo
ordine sive acie. Distet autem acies sive
ordines. viginti pedibus ad minus vel
quadraginta aut pluribus pro domini voluntate.
in acie distent arbores ab invicem ma
gne viginti pedibus. parve decem. ¶ Inter
arbores in aciebus plantari poterunt vi
tes nobiles diversorum generum. que delectationem
et utilitatem afferant. ligonizentur acies ut
arbores et vites melius convalescant. et
universa spacia de putentur pratis. atque
sepe de ipsis adulterine sive magne
evellantur erbe. Secentur bis in anno
prata viridarii. ut pulcra permaneant.
plantentur et conformentur arbores ut
supra in libro. quinto dictum est. per ordinem
de uno quoque genere. ¶ Item fiat in eo pergula
ria in convenienciori parte ad modum domus
vel papilionis formata. De viridariis
regum et aliorum illustrium et divitum dominorum.

De viridariis regum et aliorum illustrium et divitum dominorum.

Quoniam tales persone propter eorum divi
cias et potenciam possunt in mundanis
rebus sue satisfacere voluntati nec de
est eis plerumque nisi industria ordinandi.
sciant quod viridarium multa delectacione
huius modi possunt facere. Eligatur igitur
locus planus. non paludosum. nec impe
ditum ab insuflacione bonorum ventorum in
quo sit fons perlucidus fluens. Sit autem lo
cus viginti iugerum. aut plurium pro domini
voluntate. Cingatur muris convenientibus.
et plantetur in eo ex parte septemtrionis ne
mus arborum diversorum in quo fugiant.
et se occultent animalia silvestria in viridario
posita. ¶ Ex parte vero meridiei fiat

palacium speciosum in quo rex. vel regina
morentur cum voluerint graves cogitati
ones fugere animamque gaudiis et sollici
ciis renovare ab hac enim parte fa
ciet extivo tempore viridario umbram et
ipsius fenestre ad viridarium temperatum
habebunt aspectum non fervore solis impedi
tum. In eo fiat in aliqua parte viridarii
super ductum. ¶ Fiat etiam in eodem pischeria in
qua diversa genera piscium nutriantur. et le
pores. cervi. cuniculi. capreoli. et similia
animalia non rapancia ponantur in eo. Et super
quasdam arbusculas prope palacium positas
fiat sicut domus quedam tectum et parietes
habens de filo rami spisse reticulata. In
qua ponantur perdices. fasiani. phylo
mene. merule. carduelini. faynelli
et omnia genera aviculorum canencium. ¶ Sint
autem acies arborum viridarii a palacio
ad nemus multum distantes. ut facile a pa
lacio videantur quecumque agunt animalia in viridario
rio posita. ¶ Fiat etiam in ipso viridario pa
lacium cum caminatis et cameris de solis
arboribus in quo possit rex vel regina cum
baronibus. vel dominabus esse tempore non pluvi
oso. huius autem palacium fieri poterit commo
de tali modo. Mensuretur et signetur
spacia universa caminate et camerarum
et in locis parietum plantentur arbores fru
ctifere si placet. que facile crescant ut
sunt cerasa. et mali. Vel quod melius est plan
tentur ibi salices. vel beduli. vel ulmi.
et cum incisionibus atque palis et perticis et iunciis
per plures annos eorum paretur augmentum
in tantum quod parietes et tectum formentur
ex ipsis. Velocius vero. et facilius potest pa
lacium sive domus predicta fieri de lignamine
et undique circa ipsam plantari vites. et
universum edificium operiri. ¶ Poterunt
etiam in ipso viridario fieri teptoria magna
de lignamine sicco vel arboribus viridibus
et vitibus operiri. ¶ Amplius multa afferet
delectacioni si in viridario fiant in siccis
mirabiles et diverse in eisdem arboribus

quod diligens viridarii cultor facile faciet. potius ex his que in ipso maioris libro dicuntur. Preterea scire oportet quod omnia genera arborum et herbarum in tali viridario sint ponenda unumquodque separatum ab alio et distinctum ne aliquod videatur habere de fectu. In tali itaque viridario non semper delectatur rex, sed aliquando cum seriis et necessariis satisfecerit rebus renovetur in eo. Glorificans deum excelsum qui omnium bonorum et licitarum delectacionum principium est et causa.

De his que fieri possunt ad delectationem in omnibus curiis et viridariis.

Circa domos et curias sive circa viridaria contingit fieri possunt munitiones de arboribus viridibus muri sive palancati vel steccate cum turribus sive batrefredis. hoc modo. In summitate riparum ab omnibus spinis et arboribus vetustis perfunde plantentur salices vel populi si solum competit eis. vel ulmi. si diligunt talem terram spisse per unum pedem vel minus. et linea recta ducte. Hec cum optime convaluerint incidantur iuxta terram. et sequenti anno surculorum plures per locum linee quam tenuis digitis spissentur. et cum palis et perticis et vimalis sursum directe ducantur. donec augmentum octo vel decem pedum susceperint. In ea altitudine cum aliquantulum ingrossate fuerint. incidantur. In firmitatis loco munitionis per quatuor pedes vel circa temporibus priorum plantentur. decem pedibus distantes que cum in predicta fuerint altitudine incidantur. et cum auxilio perticarum versus ripas. et rursus exteriores plicentur plantis. et exteriores filii rursus eis. et hoc faciens quolibet anno fiat donec quasi tectis quedam fortis effecta sit super qua possint homines secure morari. deinde postremo exterior dimittatur augeri ad modum muri supra cursorum positi. que in altitudine congrua quolibet anno incidi cum forma merlorum super muris positorum potest. et tali modo teneri. Circa talem munitionem in angulis et alibi si placuerit poterunt quatuor arbores plantari. et sursum directe conduci. et singulis decem pedibus incidi. et rursus se ipsas plicari cum auxilio perticarum. et velut solaria ex se ipsis fieri et iterum in altum extolli. et eodem modo formari. et tandem desuper plicari ad modum tecti domorum. vel cum merulis formari. super ianuam non optime stabit domus. et ante ipsam solarium arborum predictarum. In curiis autem sive viridariis fieri potest domus cum columpnis viridibus ipsis iam grossis optime transplantatis. et trabibus super ipsas assitis et tecto cannarum vel palearum opus domum tamen aliquis ramus ex singulis columpnis remaneat super tectum quod ipsam columpnam semper ab ariditate defendet. et domum ipsam mirabiliter ab estivo fervore defendet.

De his que in campestribus agris fieri ad delectationem possunt.

De his que in campestribus agris fiunt ad delectationem possunt.

In agris plurimum delectat pulcher ipsorum situs. Amplius quod non sint plures diversorum agelli. sed magna quantitas in unum sine intervallo redacta directos habens fines. Et ideo procurare debet quilibet diligens paterfamilias prope suos agros procuratos quam alibi emere. et in aliis partibus agellos vendere. et cum vicinis permutare partes superfluas et tortuosas agrorum. et suum agrum cum vicino rectificare. et omnem locum fossatis et sepibus spinosis viridibus cum arboribus convenientibus permixtum equidistantibus cingere atque fossata prima scolatoria que in planis necessaria sunt in transversa recta formare quantum possibile fuerit salva semper utilitate agrorum. delectationem enim utilitas precedere debet in agris. licet in viridariis oppositum sit servandum. et ideo quecunque in eis maiorem frugum pollicentur ubertatem sunt meliora. et magis eligenda. Amplius procurentur prope agrum aquarum rivi decurrentes quibus possit cum opus fuerit irrigari et ab eis cum necessarium fuerit averti. Per spa-

ciosos agros formentur et itinera congru
na quibus pater famil. eques et pedes ac
coloni cum plaustris aut bubus commode ac
cedere possint ad omnes partes agrorum. hec enim
omnia plurimum cum utilitate delectant. De hiis
que circa uites et fructus ipsarum delectationem prebent.

Plurimum delectat homines pulcra uinea
siue in planis siue in paruis montibus
orienti exposita diuersorum generum uuas fe
rencia. Et cum diligenter pareret dominus ea
in congruo situ plantare et in locis pinguibus.
in arboribus et pergularibus ea formare.
Inexibus uero. iuxta solum in directis aciebus
ea disponere. atque plurimum bonorum generum
uuas in hiis conserere. Insitiones quoque mirabi
les in eisdem experiri. que ab antiquis sapi
entibus et precipue paladio posse fieri predi
cantur. Quorum unus modus est quod plantetur
uitis iuxta cerasum. uel aliam arborem.
et cum optime comprehenderit et qualuerit.
perforetur arbor acuta terebra. et per foramen
uitis ducatur et cera uel luto ab utra
que parte obturetur foramen. ne sol aut
pluuie uel uentus uel puluere consolida
cionem impediat. Deinde cum lignum uitis
optime cum ligno arboris ^{uniatur} recidatur uitis
ut deinceps succo arboris nutriatur. sic
enim uua fertur tempore fructuum arboris
maturari. Est quidam modus facien
di tyriacam uitem aut muscatam uel ga uua
riofilatam. uel laxatiuam. uel alterius qualitatis
tatis qui sic fit. Sarmentum quod pangendum
est in una parte scindatur et sublata medul
la loco eius tiriaca uel muscus puluis ga
riofilorum. uel scamonee. uel alterius imponatur.
natur. et terre mandetur. uinculo diligen
ter astrictum quo facto uua que nascetur
uirtutem eius quod in uite positum est tenebit.
Oportebit autem tyriace. uel alterius rei
assidua infusione senescentis suci uim iter
are. Sed et hic idem breuius fieri posse puto si
uinco maturitatis uuarum scindatur sermen
tum uue pendentis. et medicamine lo
co medulle inmisso ligetur. Est quedam

pulcra species uue que granis interioribus
caret. quam grecis auctoribus fit recitante
paladio sic. Sermentum quod obruendum est quantum
latebit [latebit] intra enim findere debemus
ut omni medulla subtracta ac diligenter excau
ta membra iterum diuise partis adunare. et uincu
lo diuisa constringere et deponere. uinculum
autem de papiro asserunt esse faciendum. et sic
in humida terra ponendum. Diligencius quidam
sermentum reuinctum quantum excisum est intra squil
le bulbum demergunt. eius beneficio asse
runt sata omnia comprehendere posse facilius. Alii
tempore quo uites putantur. sermentum frugife
rum putare uitis in ipsa uite quam possunt
de alto sublata medulla excauant non diuisum
et calamo afisso alligant ne possit uti tunc
copon. siue tenayton quod greci sic appellant
in excauata parte suffundunt. ex aqua prius
ad sape pinguedinem resolutum. et hoc tamen
factis octo uis diebus sepe renouant donec
nec uitis gemma nouella procedat. Ut
uitis botrones ferat albos et nigros. sic
fieri greci inserunt. similiter sint uite nigra
et alba. cum putantur sermenta utriusque
sic diuisa inter se coniunge ut medios utri
usque oculos ex equo possis reddere unitatem
tunc papiro stricte ligabis. et molli atque
humida terra linire curabis et intiectis
trinis diebus adaquare donec germen
nouum nouelle frondis erumpat. hinc exemplo
genere potius genus efficere per plura sermen
ta. Quidam expertus michi asserit se
sensisse sarculum album. et nigrum in una
uite continuatis summitatibus geminarum
corticula tantum gemmarum de medio sublata.
et optime comprehendisse. Uel potest hoc fieri
acceptis duobus sarculis et diuisis et
iunctis oculis diuisis simul et optime
ligatis tamquam sit unus surculus inseri
tur. Uel duabus gemmis diuisis et iunctis
cum modica quantitate liga. et in loco gemme
insertis. Plurimum et delectat homines uua
diuersorum colorum atque saporum. et ideo dilige
ns pater familias tempestiue quasdam

colligat uuas. ut uinum habeat acerbum. quasdam bene maturas. ut potens. quasdam nimium maturas. ut dulce faciat. et uina diuersorum colorum cum rebus colorantibus et saporem non corrumpentibus faciat et ea diuersorum saporum cum rebus odoriferis et saporem nouum tribuentibus in quibus delectetur odoratus et gustus que in aliqua parte musti in caldario ad ignem mictantur et dimictantur donec uinum illo sapore uel odore infectum fiunt. et tunc in uas in quo sit simile uinum uel alterius generis immictatur. bonum est et habere uina medicinalia quibus utatur cum corpus ad aliquam egritudinem expellendam uirtutem habentes predicto modo miscebuntur uino.

Procuret et habere semper in domo agrestum. sapam. uuas passas. acetum et silia. que faciat secundum modos in quarto libro notatos. Multum enim delectat animum predicta cum appetit ipse uel amicos facile inuenire.

Si botro postquam defloruit mictatur in uasculum uitreum paruum tamen ex toto botro ne dicitur fieri unum granum.

De hiis que circa arbores delectacionem augent.

Ex hiis que patrem familias delectant est habere in locis suis copiam bonarum arborum et generum diuersorum. Et ideo procurare debet. ubicumque inuenerit arbores nobiles afferentes fructus inde ad loca sua transferre et plantare siue inserere de eisdem et non inordinate ut fere omnes faciunt eas disponat. sed in congruis ordinibus. scilicet magnarum arborum genera rara. ut in ramis dilatari possit. et superfluis ymbribus non minuat fertilitatem agrorum. Minus uero. que parue sunt naturam proueniunt spissiores ponere potest. Et unumquodque genus secundum naturam ipsius amplius maiores apte septentriones et occidentis ponere debet. Minores uero. ab oriente et meridie. Sic enim modo frumenta que patenti campo letantur minorem senciet lesionem.

Preterea insitiones faciat mirabiles et diuersas in eodem. uel diuisis trunchis que ualde admirabiles se ostendunt. huius qui experimenta in talibus probatur. nam infinitorum pirorum. et malorum genera. et citonia. et nespili. et sorbarum et siliquum. in eodem trunco inseri possunt.

In seritur et malus in salice et populo. et uitis in ulmo et moro. ut paladius ait.

Item si persicus in platanum in spinam faciliter proueniet esculam maiora et meliora quam sint alia. Ut ait albertus.

Et si amigdalus et persicus quinctis oculis inserantur in pruno erunt eorum poma carne persicorum habencia. et ipsorum ossa immutabuntur amigdalarum nam.

Morus et inseri potest in ulmo. sed magne parturit infelicitati in augmentatione.

Asserit marcialis candida grana in malis punicis fieri. si argille et crete quartam partem gypsi misceas. et toto trienio hoc genus terre radicibus eius adiugas.

Item dicit mire magnitudinis eius poma fieri. si olla fictilis obruatur circa arborem punici. et in ea ramus cum flore claudatur ne resiliat ligatus ad palum. tunc cooperta olla. que aque minantur incursus. autumno patefacta sue magnitudinis exhibebis poma. hoc et de mense madii. et Junii. posse fieri quomodo diius affirmatur. Varo autem aliter specificat modum dicens. Si mala punica immatura cum hereant in sua uirga demiseris in ollam sine fundo ea que sic obieceris in terram et operieris circum ramum ut extrinsecus spiritus afflet. ea uero modo integra eximi. set et maiora quam in arbore in qua pependerit. ut uarios fructus. una ficus exibeat ramos duos nigre et albe. ita inter se uinculo stringes ac torques. ut una miscere cogantur. et obruti et stercorati. et humoribus uiti ubi prodire ceperit germinantes oculos aliquid sibi anexione coglutina. tunc germen in dura tum parturit duos colores quos unitate diuidatur et diuisione coniugat.

Rosas non dum patefactas hoc modo seruabis.

in canna viridi stante scissa recludes ita ut patiaris corpore scissuram. et eo tempore cannam recidas quo rosas virides habere volueris. Aliqui olla rudi conditas ac bene munitas sub divo obruunt et resignant. ¶ Cerasa ut sine ossibus nascantur sic asserit marcialis. arborem teneram ad duos pedes recides et eam usque ad radicem findes medullam partis utriusque abradere ferro curabis. et statim utrasque partes vinculo stringes oblinies fimo summam partem et latera divisuras. post annum solidatur dicta cicatrix habeat arbor surculus qui adhuc [illegible] non attulit inseretes. et ex his absque ossibus poma nascentur. ¶ Tiranius primus cerasi scindatur. et loco medulle ponatur sicamonea. fructus illius rami eo anno laxandi virtutem acquirit. Et si muscus ponatur id eius acquirit odorem et sic de aliis rebus et fructibus. Et si acium ponatur vel alius color illi colorem acquiret. ¶ Affirmantibus grecis persice scripta nascentur fossa eis obruas. et post sex dies ubi patefieri ceperit aptis his nucleos tollat et his cinabrii quolibet inscribas. simul cum suis ossibus obruis diligentius adherentes. ¶ Sine ossibus persica fiunt si persicus et salix prope plantentur. deinde inclinato salice ad modum arcus perforetur in medio. et per foramen persici planta ponatur. et cera vel luto perfecte obturetur foramen et usque super ipsum terra cumuletur. et cum anno vel biennio transacto persica et salicis lignum unitum fuerit sub arcu salicis persicus incidatur. ut ex solo salicis humore alatur.

De delectacionibus ortorum.

de delectacionibus ortorum

Quoniam multum delectat ortum bene dispositum et industria convenienti cultum habere. ideo pater familias diligenter caveat habere ortum in solo pingui et soluto cui fons vel rivus si fieri potest perspicuitate discreta diffluat. ut possit irrigari tempore magis estivis. ¶ Ibi omnia genera erbarum bonarum. tam comestibilium quam medicinalium nutriatur. Unumquodque sicut requirit natura eius in areis rectis. et cum extensione et latitudinis more formatis quemadmodum liter prout in libro sexto plene traditum est. ¶ Fimum in eo semper habeat habundanter. ne per macredinem tedio aspicientem afficiat. Et pleni delectetur res insuetas operetur in eo. posuit enim in eis quedam naturalia si que quibusdam miraculosa videntur. ¶ Nam si caprini stercoris baccam subtiliter subula excavaveris et in ea semen lactuce. nasturcii. eruce radicis immiseris. et tunc involutam fimo locaveris terre optime culte brevi scrobe demiseris. lactuca mittitur in radice cetera semina in radice cesta semina in summo. lactuca pariter emergente persiliunt singulorum saporem servato. ¶ Si plura semina porrorum in plures pronice in unum ligata disposueris grandis ex omnibus nascetur porrus. Item si capiti eius rape semen inmittas sine ferro pangas multum increscere fertur. vel plura semina in unum parvum foramen posita diu pullulato in unum grandem porrum concrescant. ¶ Si aquam spacium vasculo sub cucumere vel cirrolo. aut cucurbita ponas diu palmus inferiorem tales fiet. ¶ Aliqui florem cucumeris cum viticulo sine capite abscisso intelligit albertus cane [illegible] rint cui prius omnes nodos perforaverunt ibi cucumer nascetur nimia longitudine tensus. Oleum sic metuit. ut si vasta posueris velut arcus polices quantiens tonat. vel timore ductus. [illegible] Si eius florem sicut in vite sua est in forma fictili clauseris ac ligaveris qualis vultus formam vel hominis vel animalis habuerit talem cucumeris figuram per gustum prestabit. hoc enim virgilius marcialis asserit. ¶ Rem mirum de ocimo marcialis affirmat quod modo purpureus modo albos. modo roseos flores ostendit. Et si ex eo semine frequenter seritur. modo in ipsullu.

mo i sensibz̄u transmutetur. Thimeus aut dicit q cucurbita i carnibus ossiu humanoꝝ plantata, et oleo rigata nono die ht fructu. Et q mirabile e semina que i vase cucurbite sut i sublioꝝ nata faciunt cucurbitas longas et exiles, que aut i medio eI nascunt faciunt grossas, et que i fundo iacet faciut latas.

Incipit liber nonus Ruralium comodoꝝ de

In superioribus libris dictu est d cultu agroꝝ. uineaꝝ. arboꝝ. ortoꝝ. pratoꝝ. et nemoꝝ. Et de oi utilitate ipoꝝ. Et i d hiis q ad delectacione spectat. ta i uiridariis qua i mirabilibz ex arboribus et erbis artificiose agendis, in hoc aut nono libro dicet de aialibus que ppt utilitatem et delectacione nutriuntur i uillis. Verum ne antiqtas ignoret. sciendum est ut ait varo egregius phylosophus. q pmis tepibus fuiut hoies et aialia sup qui naalr uiuebat ex hiis rebus q i culta tra ferebat. Ex hac uita inferidum descenderut agriculturam uidelicet et pastoriciā. et pp utilitate ceperunt colere agros et fructus pcipe. plantare arbores utiles. et colligere fructus. Ite dephendere aialia ocludere et mansuescere ipa. Et pmo ceperut oues pp utilitate et facilitate. hee naq mayie natura quete sunt. et ad uita hoium aptissie. Ad cibu ei lac et caseus copotur, ad uestitu uo. pelles et lana. Deinde aut ceperunt, et domesticauerunt aialia cetera que humano geni utilia ee pperderut. et ad huc ex oibus generibus domesticatis mlta silvestria ee affirmant. i locis diuersis. na i frigia mlte dicuntur ee ouiu feraꝝ greges. In samotrace capre. In ytalia mltos ee sues feros nemini est ignotu. In dardania media. et tracia. mlti boues feri. Asini. feri in frigia. et laconia. Equi feri i yspania citeriore. Dicam itaque de aialibus nutriendis que scire potui. ta ex doctrina prudenciu antiquoꝝ qua experiencia modernoꝝ. Et q nō oms poia set certis p certa periciores ul minus piti repiunt supplemetu huius opis relinq. peritis mayie exptis i talibus. Nam ut ait phs experiencia facit artem. et plenius eu cu naturalis racio e annexa. Et q iter cetera aialia equus censet nobilior et magis necesarius ta regibus et aliis pncipibus tpre belloꝝ et pacis qua ceteraꝝ prelatis. et pconsequens ceteris. Dicam pmo d ipis pleni. de ceteris sb copendio quibz mlta de equis dicta poterut ad aptari. pp affinitate ipoꝝ.

de etate equoꝝ et equaꝝ.

Greges equoꝝ et equaꝝ qui hre uoluit. pmu ut ait varo spectare oportet etate. Videat ne sint minores triu. maiores decem annoru. Etates cognoscitur equoꝝ et fere oium que ungulas indiuisas hnt et etia cornuta sut. ut idem ait. et etia paladius. q equus i triginta mesibz pmu dentes medios di amittere duos superiores. et totidem i feriores. Incipientes quartu agere annu eiciunt totidem pximos et pmi eiecti renascutur. Quinto ano i cipiente amittut similiter alios qtuor. s. duos superiores et duos i feriores pdcis pximos qrenascentes sexto anno impleri i cipiunt. Septimo oms habere solent renatos et pletos. Cum aut se maiores cuius etatis sint intelligi negant posse pt qua cu dentes sint facti brochi et plicati et supcilia cana et sub eis latus. i. cauauitas q cu apparuerit di habe annos sexdecim. Vir aut prudens et exptniis tepoibz ait q equus ht duodeci dentes. s. sex superiores et sex i feriores. qui oms sut anteriores cu quibus

cog[n]oscit[ur] etates et t[em]p[or]a equor[um]. ¶ Deinde
h[abe]nt scalones .8. et post illos h[abe]nt molares
et pot[est] e[ss]e q[uod] quida[m] eq[ui] h[abe]nt plures et tunc
dentes sunt dupli. et pot[est] e[ss]e q[uod] eq[uu]s eiciat
ex his aliquos et amplius no[n] nascatur
et no[n] nocet equo n[on] ad pascendu[m]. q[uonia]m i[n]
ipi p[ro]dentes anteriores pascuntur. et ideo
erit minoris p[re]tii. Et masticare eor[um]
e[st] p[er] dentes molares. ¶ Dentes aut[em] pri
mi quos ipsi mutant sunt duo superiores
et duo inferiores qui uocatur p[ri]mus
morsus. et tunc uocat[ur] pullus p[ri]mi mor
sus. q[uo]d quid[em] fi[t] dicit[ur] 2o anno. Et postea
mutat alios q[ua]tuor dentes pro[x]imos. s[cilicet].
duos superiores et duos i[n]feriores quo
catur mediu[s]. et s[ecundu]s morsus et tunc uoca
tur pullus sec[un]di morsus. Deinde mu
tat alios q[ua]tuor. s[cilicet]. duos superiores et duos
i[n]feriores q[ui] uocant[ur] q[ua]drati. et tercius
morsus. et tunc uocatur equus. ¶ Et q[uando]
pullus nascit[ur]. cu[m] rachis nascit[ur]. et post
ea nascunt[ur] scalones nascunt[ur] nimis
longi adeo q[uod] equu[m] impediunt anona[m]
molere. et i[m]piguari p[ro]p[ter] q[uod] marischal
chi scalones resecant. Et q[uando] pullus
f[ac]t[u]s e[st] equus dentes ei[us] fiunt rariores.
et capita dencium fiunt nigra. et longant[ur]
et p[er] aliquot a[n]nos stabu[n]t eum. Et cum
i[n]cipit senescere color dencium mutatur
ad albedinem et transit ad colorem mel
lis et post h[ec] fiunt albi. ut color pulueris.
et fiunt longiores n[on] ip[s]a dencium longitu
do e[st] aliquando p[re]ter naturam absq[ue] senec
ture p[ro]p[ter] qua[m] causam resecant[ur] senibus
dentes ut iuuenes e[ss]e credantur. De
forma bona et eq[ua]r[um] et amissaria et q[ua]l[ite]r teneri et ad
mitti debet.

Forma e[ss]e oportet ut ait Varo
magnitudine media q[ui]a nec ual
las nec minutas debet e[ss]e equas clunibus
ac uentribus latis. ¶ Equos q[ui]s
p[ro]p[ter] admissura[m] u[e]l h[abe]re lege[m] oportet am
plo corpore formosos nulla p[ar]te corpo
ris i[n]co[n]gruos. ¶ Equinu[m] pecus pascend
um i[n] p[r]atis potissimu[m] erba. In stabu
lis ac p[re]sepibus arido feno. ¶ Cum
pepererit. ordeo adiectus bis i[n] die data
aqua. ¶ Hor[um] feture iniciu[m] ad missio
nis facere oportet ab equinoctio u[er]no ad
sol sticiu[m]. ut p[ar]tus ydoneo t[em]p[or]e fiat. s[cilicet]. mul
tar[um] erbar[um]. ut mater h[abe]at habundancia[m]
lactis. Ex hoc en[im] corpus et m[em]bra pulli
grandiora fient duodecimo en[im] mense die
decimo nasci dicitur que post ip[su]m t[em]p[u]s
nascunt[ur] inutilia existunt. ¶ Amittit[ur] equa
tet cu[m] temp[us] anni uenit bis i[n] die. s[cilicet]. ma
ne. et uespe[re]. set alterius diebus equa
alligata celerius ad mictitur. ne q[ue] eq[uus]
frustra cupiditate i[m]pulsi semen eiciat.
quo ad satis sit admitti ip[s]e significat
q[uo]d se defendit. Si fastidium saliendi
est squille mediu[m] conterunt cu[m] aq[ua]. ad me
llis similitudine. cu[m] na[r]em eque cu[m] ea re tin
gunt. et post cu[m] ead[em] nares equi. ¶ Secun
dum i[d] q[uod] equ[us] debet gigni astallone. que[m]
guaragnu[m] uocamus uulgarit[er] diligen
ter custodito pa[r]. u[e]l nich[il] equitato. et ai
ter minori labore q[ui]a potius q[uan]to magis
co[n]cupiuerit aq[ua] tanto plus et co[m]pletius
sp[er]ma emictet. et maior i[n] uentre matris
gignet[ur] pullus. ¶ Amplius mater cu[m]
fiunt p[re]gnans no[n] nimis pinguis nec
nimis macra existat. h[oc] mediu[m] teneat[ur].
q[ui]a ex nimia pinguedine i[n]trinseca locis
pulli artat[ur]. ut corp[us] et m[em]bra pulli suffi
cienter dilatari no[n] possint. ¶ Nimis au[tem]
macra no[n] potest sufficie[n]s nutrimentu[m] filio
ministrare q[uo]d p[ro]p[ter] macilentus nascetur
et debilis. Iterum ait paladius equa pre
gnans i[n]gueatur. nec fame frigus[que] angu[sti]
toleret. nec int[er] se locis co[m]primatur angu
stus. Ite[m] equas g[ra]uosas. et q[ue] masculos nu
triunt alternis annis s[ub]mittere debemus.
ut pullus copia puri lactis i[n]fundat[ur].
Cetere passim replende sunt. Ite[m] dic[it] q[uod] ad
missarius quinq[ue] anor[um] annus e[ss]e debet si
femina recte bima co[n]cipiet que si dece[m]
nium excedat melius ex ea nascet[ur]
soboles. Iter[um] scribit Varo. q[uod] equas p[er]

Eq̄ labiis … non consit … in coitu eq̄ impregnate alii abortu faciunt … crudelia extinguat … natis …

gnātes cauere oportet ne laborent pl
usculū. neq̄ frigidis sint locis eo q̄ al
gor maxīe p̄gnātibus obest. Neq̄ in
stabulis humū. ab humore phibere opor
tet. clausaq̄ hāant hostia ac fenestras.
et ī presepibus inter singulos ponatur
longam. i. longa ligna que eas discerna
nt. ne inter se pugnare possint. ¶ Ite
dicit p̄gnātē neq̄ impleri alvo neq̄ ex
urire oportet. De natiuitate equi
et q̄lr natus teneri debet. —
Cum pullus nascitur utile est q̄
nascat̄ ī loco petroso. ⁊ montuo
so. eo q̄ ex loco petroso ⁊ duro fiūt crura
meliora p̄p exercitiū eundi sepius ⁊ ī feri
us. Natus pullus duobus ānis p̄ plena
pascua matrem sequat̄ nō amplius eo
q̄ tūc nālr̄ īcipit se habere ad coytum
⁊ uolens matrē ul̄ aliā equā ascendere
et ascendens d̄teriorē. ⁊ de facili posset
ī aliqua parte ledi cū si sine matre ac
cetis equabus stare usq̄ ad tertium
posset ī pascuis plurimū sibi cōferri. ⁊
ad crurium ⁊ totius p̄sone salutem.
Quinq̄ mēsium pullis factis cū reuer
tuntur ad stabulū dandā farinā orde
aciam cū furfuribus mollitam. ⁊ siq̄d
aliud tra natū libenter edent ut ait
Varo. ¶ Annculis uā fēis dandū ordeū
⁊ furfures donec erūt lactantes nec
p̄us biēnio sūt remouendi a lacte. dō
et q̄ stāt cū matribus interdū tan
gendi sūt manibus. ne cū se īnecti e
runt exterreantur. Eademq̄ cā ibi fre
nos suspendendos ut equi cōsuescant
hoīnū uidere facies ⁊ frenorū audire
strepitus. De capcione ⁊ domesticatē equi
Cum pullus est duorū annorū laque
ari debet suauiter cū laqueo gro
sso ⁊ forti de lana cōposito. eo q̄ lana p̄p
suā molliciē ad hoc abilior est lino ul̄ ca
nabo. Debet aūt laqueari recenti ul̄ nu
biloso t̄p̄e. nā si t̄p̄e calido ī sueta capcioē
nimium laborar̄ posset facile ledi ip̄o aūt

capto ⁊ laqueato ad societatē alicuius
equi domiti cōducatur. cū ip̄o enī salubri
us cōducetur q̄ silia silibus gaudent.
¶ Varo aūt dicit melliorē fieri equum
qui termino cōpleto domatur. A quo
t̄p̄e dari farago. i. frayna solet que
p̄p purgatorē equo pectori maxīe nec
cesaria ē q̄ diebus decem. s̄; do. nec
patet ullū aliū cibū gustare ab un
decimo uō. die usq̄ ad q̄tuordecimū et
decem diebus ultra dandū ordeū adici
entē minutatī. ¶ Deinde mediocriter
extergendū ⁊ cū suadarit olō pungē
dum. Si frigus erit faciendus ī stabu
lo ignis erit. Ad domandū binis reti
nis de forti corio ⁊ humili p̄sepio allige
tur. ne p̄p suā seuiciā fractis retinis
ledat̄ ī cruribus ul̄ alia sui p̄te. Et
donec ī sua p̄seuerauit feritate semp̄
sui silis domiti societatē obtineat. ⁊
cū manū sepe tangatur leuiter et
suaue. Nec iniquā cū eo grauiter
īdignetur domās ne abī dignacionē
intumali quot sibi ad sinuat. sienī
cū magna p̄seuerancia leuitatis mā
suescat donec. mansuet̄ efficiatur ut
decet. ⁊ pedes lauari ⁊ pcuti paciatur.
ad modū ferandi. In ponendus etiā
bis ē ī die sup̄ eū puer aut ter ul̄ plu
ries interdū p̄romis cū nutrire post
ea sedens. De custodia equorum. —
Equo talis p̄batur custodia. Ca
pistrū factū de corio forti ⁊ humi
li p̄mo ī eq̄ capite ī ponatur. ⁊ binis
retinis alligetur p̄sepio ut supius
est exp̄ssū ⁊ el pedes anteriores pedi
ta de lana facta uinculent̄. ⁊ uni pe
di posteriorū alliget̄. ne aīl ire aliquo
mō possit q̄ quidem fit p̄ sanitatem
crurū cōs̄uanda. ¶ locus p̄terea ubi
equus moratur bn̄ mūdus existat
ī die nocte uero fiat eidem lectus d̄
paleis ul̄ grossiori feno usq̄ ad genua
p̄quiete sūmo mane modo tollatur.

et tergatur ei dorsum et crura. et omnia
membra equi decenti tersorio. Re in
pro potu ducatur ad aquam parvo passu te-
neatur tamen equus tam in mane quam in
sero usque ad genua et paulo super spacio
trium horarum in aqua dulci frigida vel m-
arina eo quod tales aque naturaliter equi
crura desiccant. vel propter frigiditatem dul-
cis vel siccitatem marine cohitando humo-
res descendentes ad crura qui sunt egri-
tudinum cause. postea vero cum equus
redit ad stabulum eum non intret ullo modo
donec ei crura tergantur. et desiccantur
ab aqua. quia fumositas stabuli ex sui ca-
liditate solet adducere gallas et malos
humores cruribus madefactis. ¶ Est et
utile valde quod equus assidue comedat
in terra iuxta pedes anteriores ut vix po-
ssit prebenda et fenum ore capere. ita quod
collum cogatur extendere palo sumendo
quia ex hoc collum efficitur gracilius et
utilius et pulcrius ad videndum et crura
maius suscipiunt incrementum. ¶ Item
comedat equus iuvenis fenum erbam
quidem avenam spelta et silia. nam fe-
num et erba propter humiditatem ipsorum ventre
et corpus totum dilatant et augent. Cum
vero fuerit in completa etate comedere
potest paleas ordei ex quibus impinguatur.
set in competentibus carnibus retine-
atur. et sic potest securius fatigari.
nam equus esse debet. nec nimis pinguis
nec nimis macer. sed medius inter ea. si
enim fuerit nimis pinguis humores super-
flui facile ad crura descendunt. et egritu-
dines creant que solent in equi cruribus
evenire et precipue facile accidunt eis
cum subito aliquibus laboribus vexantur.
Ex nimia vero macie deficiunt vires et
et redditur turpior ad emendum. ¶ Equus
preterea perfecte etatis in veris tempore circa
mensem erbas solum comedat ad purga-
dum non feris. set sub tecto permanens gro-
sso tegumine laneo cohopertus. ne ex

frigiditate erbarum infrigidetur. vel magis
graviores incurrat. ¶ Aqua preterea
pro potu equi aliquantulum salita sit. suaviter
currens vel parum turbata. eo quod tales
aque sunt calide et grosse. ideoque nutribi-
liores et magis congrue sunt eorum corpori.
nam quanto aqua frigidior et velocior
est in motu tanto minus equum nutr-
it et reficit. ¶ Ferrari debet equus fer-
ris sibi convenientibus rotundis ad modum
ungule levibus et in ungulis in circuitu stri-
ctis. et bene adherentibus quia levitas ferri
reddit equum agilem ad levandum pedes.
et ipsorum strictura ungulas maiores et
fortiores facit. ¶ Equus preterea cale-
factus fortiter vel sudatus non debet aliquid
comedere vel potare donec corpus et
paulisper ductus a sudore atque calore
fuerit liberatus. Et est sciendum quod insueta co-
tacio serotina nocet equo set matutina
plurimum commendatur. ¶ Oportet preterea
equum habere continue coopertorium lineum tempore
calido propter muscas et laneum tempore frigido
propter frigus. ¶ Et nota quod pro sanitate equi
servanda de vena colli consueta quater est
flebotomandus in anno. scilicet vere. estate.
autumpno. et yeme. ¶ Notandum est et
equus quod equus bene et diligenter custo-
ditus et moderate ut convenit equitatus
ut in pluribus circa spacium viginti an-
norum validus perseverat. De doctrina et
morigeracione equi.

In equi morigeracione primum adhi-
beatur ei frenum levissimum. et vel
de debile cuius morsus sit molle. vel alio
dulci liquore punctus. nam tale frenum
facilius et acceptabilius sustinebit. et
propter dulcedinem ipsius libentius iterato recipi-
et. Et postquam frenum sine difficultate
recepit aliquibus diebus mane et sero
ducatur ad manum donec optime duc-
torem sequatur. Re in absque sine stre-
pitu sella quam suavius et levius potest
equitetur paulisper et parvo passu

9

et ad dexteris et sinistris sepe voluatur. Et si oportuit pedester eum aliquis antecedat. et omni die per loca plana non saxosa de mane tepestive usque ad mediam terciam equitetur. Cum non. spacio unius mensis sine sella fuit equitatus suaviter et sine strepitu eidem sella imponatur et cum ea ducatur leviter donec tempus venit yemale. Cum autem equitator equum ascenderit eum non moveat donec sibi pannos aptavit. nam equus ex hac quietis usum assumit. et ad quemodum equitantis. Post hoc autem frigido tempore accedente modus instruendi equum talis sequatur. videlicet quod equitator faciat ipsum per agros aratos summo mane moderate trotare tam ad dextris quam a sinistris sepe voluendo habena freni dextra pugnum pollice extransversa curtiore alia existente quam equivalent est promior ad sinistram. Et si expedierit mitti sibi frenum forcius adeo quod puelle facile teneatur trotari dico equum per terram aratam et non aratam equalem et inequalem ut assuescat pedes et crura levius levare. Et idem fiat per loca arenosa eadem racione. Et cum bene trotare sciverit per eandem loca. et eadem hora breviori saltu quo potuit galopet. Hoc autem non fiat nisi semel in die nam ex superfluitate galopandi sepe retrogradi fiunt. Observet et equitator in principio cursus et in trotando et galopando ut manibus teneat freni habenas inferius iuxta dorsum. ita quod equus paulatim curvando collum caput inclinet in tantum quod os semper deferat iuxta pectus ex hoc enim clarius videt gressus suos et melius ad utramque partem voluitur. et facilius retinetur ad libitum equitantis. Preterea considerari et cognosci debent durities et mollicies oris equi. et secundum eius duriciem et molliciem imponatur eidem frenum. quorum multa sunt genera. nam quedam sunt valde levia et quedam minus. et quedam sunt asperrima et fortissima. et quedam minus. et quedam media inter predicta. sed ipsorum formas scribere omitto quia nota sunt apud frenariorum artifices nec possunt sic apte scribi quemadmodum possunt oculate fide videri. Et eciam plurimum est utile ipsum per civitatem equitare frequenter et precipue ubi aliquis exercetur [ars] fabrilis vel fit aliquis strepitus vel tumultus ex hoc enim desinit esse pavidus et securitatem atque audaciam sumit. quod si predicta loca transire trepidat non cogatur acriter [acriter] calcaribus aut virge verberibus. set leni verbere blandiendo ducatur. Oportet eciam sepe ascendere equum et de ipso descendere leviter. ut assuescat in ascensu et descensu stare pacifice ac quiete. Et predicta omnia servanda sunt donec dentes equi perfecte fuerint immutati quod fit per spacium quinque perfectorum annorum. Mutatis dentibus quam salubrius poterit sibi de maxilla inferiori quatuor extirpentur dentes duo videlicet ex parte una. et totidem ex altera qui scaliones et plani vulgariter appellantur a pluribus frenum morsum continue ausantes. et antequam frenum imponatur eidem permutatur vulnera solidari paulisper. et tunc frenum lene sibi adhibeatur. Et nota quod os equi debet esse nec nimis durum nec nimis molle sed medium inter ea. Item nota quod equus propter dictorum dencium extirpacionem fit pinguior eo quod ex hoc amittit ferociam et furorem. Post extirpacionem dencium equitetur ut dixi removendo eum ad saltus parvulos et sepe obviando equis intrando et exeundo ut assuescat intrare in eos et discedere ab eisdem. Cum frenum iunctum est conveniens equo non mutetur ne ipsa mutacione os devastetur equi. Cum equus se habuit convenienter ad frenum ad currendum assuefieri debebit. et curratur summo mane semel galopando qualibet septimana per viam valde planam circa spacium

quarte partis miliaris unius in principio demum usque ad unum miliarium cursus poterit argumentari. et amplius si placebit. Et est sciendum quod quanto frequentius moderate curritur tanto fit celerior et agilior per usum. est tamen contrarium frequentato usu currendi quod equus de facili fit fragacior et impaciens si nimis festinatur ad cursum et sine assuete affrenationis maxima parte perdit. Sciendum est etiam quod postquam equus doctus et assuetus fuerit affrenandi equitatorum frequenter ipsum faciat galopare currere et salire moderate tamen quia longa quies desidiam parat equus et ea in quibus instructus fuerit facile obliviscatur. Que dicta sunt de instructione equorum locum habent in equis ad rem militarem pertinentibus tantum. nam alii deputantur ad vecturam. alii ad missuram. alii ad cursuram ut qui ad predam parantur. Alii ad quadrigam qui diversimode sunt ad sua officia instruendi. Item quidam homines volunt suos equos placidos et quietos. et tales castrandi sunt. quia dentis testiculis quietiores fiunt.

De cognicione pulcritudinis equorum.

De cognicione pulcritudinis equorum

Equus pulcher habet corpus magnum et longum. et sue magnitudini et longitudini proporcionali omnia membra respondent. Caput eius sit gracile siccum et conveniente longum. Os magnum et laceratum habeat. Nares inflatas et magnas. Oculos grossos. vel non occultos. Auriculas parvas et aspideas deferat. Collum habeat longum et gracile versus capud. Crines paucos et planos. pectus grossum et quasi rotundum. dorsum curtum et quasi planum. lumbos rotundos et grossos. Costas grossas ut bovinas. ventrem longum. Anchas longas et tesas. Crinem longam et amplam. Caudam habeat grossam cum planis et paucis crinibus. Coxas latas et bene carnosas. Garetta satis ampla et sicca. falces habeat curvas ut cervus. Crura bene ampla et pilosa. Juncturas crurium grossas et curtas ut bos. Ungulas pedum amplas duras et concavas prout decet. Sit equus altior aliquantulum in parte posteriori quam in anteriori ut cervus. Collum deferat elevatum et sit in eo grossicies iuxta pectus. De pilo diversi diversa senciunt. set pluribus videtur quod bayus scuro super omnibus est laudandus. Sciendum est denique quod pulcritudo equi melius solet posse cognosci macie quam pinguedine in equo existente.

De signis bonitatis equorum.

Melior equorum est ille qui habet visum amplum. et videre suum est longinquum. et frontem fortem habet guardaturam et fortes aures et longas comas. Et forte pectus et amplum. et curtum schinale. et longas coxas. et gambas anteriores. et curtas gambas de retro. Et subtile musellum et caput nasi. Et suaves pilos et amplas cropas. Et collum grossum. et comedit bene. Equus habens nares magnas et inflatas. et oculos grossos. et concavos. audax naturaliter reperitur. Equus habens os magnum. maxillas graciles et macras collum longum. et gracile versus capud ad frenandum est habilis. Equus habens costas grossas ut bovinas. et ventrem amplum. et dorsum pendentem laboriosus et sufferens indicatur. Equus habens garetta ampla et extensa. et falces curtas quod garetta interius respiciant. In egressu celer et agilis esse debet. Equus habens garetta curba et falces extensas et anchas curbas debet naturaliter ambulare. Equus habens iuncturas crurium naturaliter grossas et pasturalia curta velut bovina fortis esse censetur. Equus tenens ad se trunchum caude stricte inter coxas fortis et sufferens est. ut in pluribus. set non celer. Equus habens crura et iuncturas crurium satis pilosas. et pilos in eisdem longos laboriosus existit. Si agilis non de facili reperitur. Equus habens clunem longam et amplam. et anchas longas et extensas qui sit altior posterius quam anterius velox in longo cursu. ut in pluribus iudicatur.

De signis malicie et vilitatis equorum. apto ipsorum.

equus habens

Equus hns maxillas grossas (et) collu(m)
curtu(m) no(n) de facili afrenat(ur) (et) detinet(ur).
Equs hns albas ungulas universas vix vel
nu(n)q(uam) duros pedes h(ab)ebit. Equs hns auricu-
las pendentes (et) magnas (et) oculos conca-
vos, lent(us) (et) remissus existit. Qn sup(re)-
mu(m) nasi eq(ui) e(st) multu(m) bassu(m) no(n) pot respi-
rare p(er) nares (et) io min(us) valet. Qn eq(uus)
videt in die (et) no(n) in nocte dimidiat p(re)ciu(m)
ei(us). S(ed) aut cognoscat(ur) si ducas eu(m) in nocte
ad riv(um) q(ui)a timet in die (et) t(ame)n no(n) timet. Et
q(ua)n no(n) monet pedes in nocte sic(ut) in die.
Cu(m) oculi eq(ui) sunt albi minorat(ur) valor p(re)ciu(m)
ei(us), q(ui)a duct(us) ad nive(m) vel locu(m) fridu(m) non
videt, s(ed) in loco no(n) lucido (et) t(em)p(o)re callo bene
videt. Equs iactans aures suas retrorsu(m)
in o(mn)i t(em)p(o)re minoris e(st) p(re)cii, q(ui)a surdus est.
Qn eq(uus) no(n) innit, nec clamat, nec aliq(uo)d so-
nu(m) cu(m) ore fac(it) surdus e(st). Equs hns duru(m)
collu(m) (et) ip(su)m e(st) sep(er) extensu(m) (et) cu(m) ambu-
lat no(n) levat cap(ut) (et) no(n) movet collum
ad dextra(m) nec sinistra(m) e(st) pessimi incii,
et e(st) magnu(m) p(er)iculu(m) equitanti, q(ui)a no(n) pot
volui ad sensu(m) ei(us). Ideo p(ro) milite no(n) est
bon(us). Equs cu(m) vadit genua intra ut-
artus, parvi e(st) p(re)cii, q(ui)a pessime vadit.
Equs cui anteriora crura torq(ue)nt(ur) ut arc(us)
teneri, no(n) d(ebe)t, cu(m) sit parvi valoris.
Equs cui anteriora crura sep(er) moveri
vident(ur), malor(um) e(st) mor(um). Equs levans
cauda sursus (et) in feri(endo) mali e(st) incii.
Equs cui sep(er) vi(detur) inflato sup(er) genu, i(n) p(ro)ce-
ssu t(em)p(or)is ip(su)m amittet. Cu(m) eq(uus) vi(detur) i(n)flato
dura in pedib(us) anterioib(us) vel postremis i(n)
sua opat(i)o(n)e no(n) nocet. (Et) dicit q(uod) si in
pedib(us) anterioribus e(st) inflato dura secur(us)
est q(ui)a malu(m) no(n) descendet ad ea. Equs
hns in o(mn)ib(us) pedib(us) crepaccas, (et) grappas
(et) no(n) pot curari minoris e(st) p(re)cii, q(ui)a tur-
pioris apparitois existit. Equs cui pili
de iuncturis pedu(m) reversant(ur) in sursu(m)
in sua opat(i)o(n)e no(n) ledit(ur) (et) ungule eius
fortiores existu(n)t. Cu(m) eq(uus) monet pedes
alio m(odo) q(uam) alii eq(ui), ledit in sua opacione,

ideo q(ui)a minuit(ur) p(re)ciu(m) ei(us). Cu(m) un(us) pedu(m) de r
retro eundo aliu(m) tangit, mu(l)tu(m) in sua
opat(i)o(n)e nocet eid(em). Cu(m) testiculi eq(ui) sunt
multu(m) magni turpior e(st) (et) in opatione
nocet. Et si ei(us) virga sep(er) e(st) pendens
turpe e(st), nec e(st) aco ab honesto ho(m)i(n)e equitan-
dus. Morfea i(d est) albedo in collo vel i(n) mu-
sello vel sup(er) oclos turpiore fac(it) equu(m), s(ed)
in opat(i)o(n)e no(n) ledit. Movere de flanchis
eq(uu)s no(n) est bonu(m). De egritudinibus equoru(m)
et curis ipsorum.

Viso sup(er)i(us) de pul(chritudine), d(e)cre-
ctitudine (et) bonitate equor(um), videnda
est de morbis vel egritudinib(us) eisd(em) veni-
entib(us) ta(m) na(tura)l(ite)r q(uam) accide(n)tal(ite)r, (et) p(ri)mo de hiis
q(ue) sibi obveniu(n)t p(er) natura(m) q(ua)n q(ua)n defectu
vel occ(asi)one aliq(ua) minuit vel augm(en)tat. Au-
get t(ame)n raro ut cu(m) nascit(ur) hns maxilla(m)
in feriore sup(er)iori longiore(m) (et) similia. Et
q(ua)n nascit(ur) cu(m) aliq(ua) sup(er)fluitate carnis
in pedib(us) vel alia cor(por)is parte, q(uo)d vul(gariter) vel
callu(m) vulgarit(er) d(icitu)r, q(uo)d mur(um) sine co(n)sigio
efficit. Et q(ua)n(doque) accit q(uod) in aliq(ua) parte
cor(por)is fiu(n)t sup(er)fluitates carniu(m) velut
glandule, sicut cornu(a). Minuit v(er)o
cu(m) nascat(ur) hns oculu(m) vel auricula(m) aut
narres aliis p(ar)vio(re)s, vel hns una(m) ancha(m)
alia(m) curtiore(m), vel totu(m) crus ad mino-
rat(ur). Minuit p(re)terea v(er)a (et) fallit q(ua)n
eq(uus) nascit(ur) obliq(ui)s crurib(us) ta(m) in anteri-
ori parte q(uam) posteriori. Similiter in d(e)un-
gulis (et) pedib(us) accit q(uod) q(ua)n na(tura)l(ite)r obliq(ua)n-
tur. Et q(ua)n(doque) nascit(ur) cu(m) ç(ar)dis in garr(e)c-
tis (et) gallis in crurib(us) p(ro)venientibus
ex patre vel matre hntib(us) eas. Est
eni(m) çarda q(ue)da(m) inflato ad modu(m) ovi
vel maior vel minor q(ue) ta(m) in p(ar)te int(er)iori
q(uam) exteriori nascat(ur) in garretis. Galla
est q(ue)da(m) tumefacto ad modu(m) parve no-
yce magna ut nux q(ue) circa iuncturis
cruru(m) iuxta ungulas generat(ur). Cura.
In p(re)dc(t)is morbis q(ui) nascunt(ur) eq(uo) in ventre
matris ex defectu nature no(n) pot me-
dicina co(n)grua ip(er)tiri, s(ed) in aliq(ui)b(us) possit
aliq(ua) remedia inveniri, na(m) cu(m) eq(uus) nascit(ur)

obliqs cruribz posteriorib; ita q ipa cru
ra obliquent interi^ percutiendo ul' intus
feriendo unu pedem ad aliu in egressu
eq in parte inferiori coxaru iuxta testi
culos. ferris ad h decentibz decoqt. fa
ciendo ex transuso tres lineas in utraq
parte coxaru. deinde cotidie more solito
exercet. tc enim in suis gressibz una coxa
cu alia fricabit. et ex frequenti tactu coxaru
excoriabit pp cocturam velud plaga. ex
quo eq crebros ardores senciens pgi ati
us solut. Simili m fiat in cruribz an
terioribz faciendo cocturas pdcas iteri
in lacertis. De obliqs ungul ul' pedibz
h remediu inuenit. na ferrando equm
frequnt possunt ungule aptari decenter
et ad modu rotunditatis ferri dirigi
q's modo. Solet et eq aliqn interferiri
de uno pede ad aliu pp maciei debilitate
cui potest ad uicta pinguedine subueniri.

De infirmitate muri curanda.

Contra infirmitate muri dico q il
la superfluitas carniu q pdixi us
que ad superficie corii cautius incidat.
deinde si locus neruosus no fuerit. feris
rotundis calefactis decent coqt. Si
no loc fuerit neruosus. resalgaru pul
uericatu pondere uni tareni super
aspgat. ul' plus ul' min ponat ut ex
pedire uidebit. na resalgare uelut
ignis corrodit. Deinde corrosis mu
ri radicibz funditus intromittat i uul
nere stuppa in oui albumine made
facta. et extra totu impleat uuln. et usq
ad die tertiu mutet semel in die. ab
inde in antea psolidatione festina. Ac (ad psolidandu)
cipiat calx uiua et tantumde mellis.
et simul mixceant. et ponant in aliq pa
niculo. et incendant lento igne donec
ex eo fiat carbones. et puluerizentur
subtiliter. et in uulnere ponat cu stuppa
in uoluta in dco puluere. mane et sero
donec carnes fuerit solidate. sep prius
abluto uulnere cu uino forti aliquntulu
calefacto. In defectu tn resalgari po
natur cu calce uiua tartaru. auripig
mentu et uiderami puluericata simul
equali pondere. ter ul' quater donec radi
ces muri fuerint queniente corrose. p
optime abluto uulnere cu aceto. qui
p'uis e min' uiolent alio sup dco. Si
uix aut nuq ibidem pili nascuntur. h in
his nascendis ad . scribit. De glan
dulis. ul' scrofulis.

Dicit ceteris superfluitatibz carniu que
nascunt int coriu et carnes que
dicunt uulgarit Glandule siue testu
dines siue scrofule. dico q fisso corio
p longu ut e aliq glandularu extrahatur
manibz cu prius ungul excarnando. ul'
fisso corio superaspgat resalgaru tritu
ul' ferris decentibz coqt. ul' superaspgat
puluis calcis uiue auripigmenti et tar
tari. q in pximo caplo muri dixi. Deinde
utat cura i caplo muri scripta. Si uo
p dcam incisione ul' ex carnatione aliqua
uena prumpat in sanguine constringat h
mo. accipiant thuris due partes. et
tertia aloes epatici. et puluericata sb
tilit. cu oui albumine agitentur et
misceant. et cu pilis leporu ponantur
in uena. Ad ide ualet gipsu cu cal
ce tritu et cu granulis uuaru. Item
ualet ad id stercus eq recens mixtu
cu creta et cu aceto fortissimo agitata.
Et no q pdca sup uena stringendam po
sita no debet usq ad die tm ul' tercia
remoueri. Item sciendu e q salubri
est pdcas glandulas destruere supdcas
puluerib corio prius fisso p longum
q incensione ul' manuu extractione. si in
locis neruosis ul' uenosis existant.

De egritudinibz accidentalibz equi et curis ipsaru.

Supra dictu e de morbis et egritudini
bus naturalibz sequit tractatus ac
cidentaliu. Dicam ergo primo de his que
accidunt ei in capite et inter corpus. Se
cundo de his que accidunt ei in tergo.

Tertio de his morbis qui accidunt in tibiis et pedibus supra. Quarto de lesionibus ungularum et pedum. **De infirmitate que vulgariter vermis dicitur et cura eius.**

Hec infirmitas evenit equo in pectore prope cor, et in coxis prope testiculos, ex malis humoribus calidis congregatis ibi in quibusdam glandulis que sunt in pectore et in coxis. qui concurrunt ad loca illa propter aliquem dolorem ibi accidentaliter venientem. Et deinde descendunt ad crura, et in eis faciunt inflationes, et ea crebris ulceribus perforant. Et quandoque occasione vermis predicti fiunt in equo corpore, et precipue in capite diversa ulcera plurima tamen parva, ipsum caput inflantia. Et quandoque per narres faciunt emitti humores velud aquam, et tunc dicitur vermis volativus. Cognoscitur autem hec egritudo ex inflatione que fit ex dictis humoribus in locis predictis, et ex ulceribus que dicti humores faciunt cum exire conantur.

Cura. Cum videris glandulas tumefieri, vel plus solito augmentum videri, statim equus de consueta vena colli minuatur capitis. et in utraque parte pectoris vel coxarum consuetis venis usque quo ad debilitatem equus minuatur ut superflui evacuentur humores. Et deinde ponantur decentes sethones in pectore vel in coxis, qui humores assidue attrahant per crebram et congruam agitationem sethonum. ex tali enim agitatione fit dolor, et unde propter dolorem exeunt humores, nec ad crura descendunt. Dicti vero sethones agitari non debent nisi duobus diebus elapsis. Deinde mane et sero cotidie agitentur in tantum quod duo iuvenes unus quilibet fatiget equum pro parvo passu non modicum equitato. Et deinde non cessent equum die qualibet fatigari. Et caveatur ne comedat erbas, et de rebus aliis ad comedendum parum sumat quod vix vires retineat; et in locis frigidis in nocte quiescat. Et si vero glandula illa vel vermis per superdictas curas non decrescat, si superhabundent humores tumefacientes superflue tibias, et tunc ille glandule vel vermis extrahatur hoc modo. Scindatur corium et caro per longum usque ad inventionem glandularum vel vermis, et deposito ferro ille glandule ungulis extrahantur et extrahentur manibus extirpentur ita quod de ipsis nichil ibi remaneat. Et vero ubi vel glandule radicitus extirpatis ex stuppa infusa in albumine ovi infusa vulnus totaliter impleatur et vulnus suatur ne stuppa possit exire. quod si vulnus sit in pectore ligetur ante pectus pecia linea propter ventum. Et deinde vulnus usque ad diem tertiam mutari non debet. sed abinde in antea bis in die mutetur. stuppa madefacta cum oleo et ovo albumine agitato. vulnere tamen prius cum vino abluto. et novem diebus talis adhibeatur cura. Et postea vero abluatur vulnus bis in die cum vino aliquantulum tepefacto. et intromittatur in vulnus stuppa in tali pulvere involuta. ut in muri capitulo dicitur quod fit de melle et calce viva. et predicto utatur pulvere donec vulnus fuerit solidatum. sethonibus nichilominus agitatis et equo cotidie fatigato ut supra est expressum. Et non tamen quod equus equitari non debet usque ad tertiam diem postquam vermis fuerit extirpatus. sed postea sic die qualibet ut predixi. Et aliud medicamen fortius ad dictum vermem omnino destruendum. Scisso corio per longum et carnibus usque ad denudationem vermis ut dixi. reselgarum bene tritum et pulverizatum ponatur super vermem predictum. postmodum bombis et os vulneris suatur ne reselgarum possit exire. quod vermem in novem diebus potenter corrodit quo corroso vel destructo curetur vulnus ut supra est narratum. Et si vero pro predictis omnibus humores restringi vel desiccari non possunt quin ad crura descendant foramina velud vesicas parvas vel ulcera facientes, tunc statim ferro rotundo in capite illa ulcera vel vesice fundantur de quibus prius cognito magistram venam pectoris ex transverso que tendit ad locum vermis inferius usque ad pedes. Et postea vero decoctis foraminibus crurium ut dixi superius spargatur in ulceribus calx viva solum bis in die.

septata prius coctura foraminum ibi facta.
¶ Quod si ex vulnere remansit crus inflatum taliter subveniatur cura. ponantur sanguisuge circumcirca crurium inflationes abraso prius loco tumefacto vel in toto crure. ¶ Deinde sanguine quantum potuit cum sanguisugis extracto totum crus cum aceto et cereta alba in simul agitatis impleastretur. ¶ Vel teneatur in aqua frigida diu cotidie mane ac sero. et hoc fiat donec crura gracilia redigantur. ¶ Contra vermem volatuum ut humores a capite subtrahantur de ambobus consuetis venis tempore sufficienter minuatur sanguis. deinde sethone sub gutture imponantur et agitentur. et mutatur et egrotet et in lacto teneatur et omnia fiat ut supra in alio vulnere dixi. ¶ Si vero vulneris volatuus in emorogiam revertitur quod sepe accidit danda sunt ei calida. panno laneo capite cooperto et in loco calido perget morante. non fatiget aliquo modo. Et semper comedat calida ut feniculum et advena. quia hic morbus frigidus est. sed ex eo raro evadet.

De morbo qui antiquorum vulgariter nuncupatur [illegible] et cura eius

Accidit aliquando pilla glandula dicta que circa cor estat in tantum augetur propter humores ad eam decursos more solito non descendentes ad crura. quod augmentato et inflato ei fiunt apta. quod quia propinquum est cordi crudeliter adversatur ei. et hec infirmitas vulgariter a pluribus antiquorum vocatur.
¶ Cura. Cum dicta glandula videtur cum furore subito augmentari vel plus solito ingrossari, absque mora de pectore radicitus extirpetur, ut in cura vulneris est supra expressum. et cum sit cordi propinqua cautissime et cum summa diligentia extirpetur. ¶ Si vero in extirpatione vel excarnatione ipsius aperiatur aliqua vena et prorumpat in sanguinem tunc statim capiatur. et stricta manibus filo sirico stricte ligetur. ¶ Quod si propter sanguinis habundanciam vena capi non possit. ponantur in vulnere medicine stringentes sanguinem secundum supra in cura glandularum.

De cognitione et cura strangulionis. —

Sunt et alie aliquando glandule circa caput equi quarum aliquando sunt sub gutture que accidentaliter augentur propter humores equi infrigidati ad eas a capite descendentes. Ex quarum augmentatione totum guttur inflatur et constringitur meatus flatus exeuntis per guttur propter quod equus vix respirare potest. et hec egritudo vulgariter dicitur strangolion. ¶ Cura. Cum dicte glandule videntur subito crescere vel plus solito augmentari statim setones decentes sub equi gutture imponantur et mane ac sero sufficienter ducantur. ¶ Ponatur etiam in equi capite lanea coptura. et guttur pluries ungatur butiro propter strangulionis locum. et in loco calido teneatur. ¶ Si vero dicte glandule per setonum agitationem non detumescant extirpentur radicitus. et vulnera curentur ut in cura vulneris predixi. ¶ Sed in appositione risalgaris diligens adhibeatur cautela. quod si in moderate ponatur nimium carnes corrodit.

De morbo vivularum et cura eius. —

Sunt et alie glandule que nascuntur inter caput et collum sub utraque parte maxillarum que similiter augentur ex fluxu reumatis a capite coartantes adeo meatum gutturis quod equus non potest comedere vel potare. et hec egritudo vocatur vivule. Cui non succurratur instanter subito morietur. Cura. ¶ Cum dicte glandule subito videntur augeri et tumefieri velud ova coartantes gutturis arterias ferro decenter calido cuspido findantur desuper. vel acuta lancea cauti incidantur. vel quod melius est modo dicto in vulnere tamen ex prima parte quantum ex alia si expedire videbitur. et vulnera eodem modo curentur et non medicamus predictas sequatur respirare impedit et moritur.

De doloribus et cura ipsorum.

Dolores accidunt equis multis modis. primo ex superfluitate humorum malorum in ventositate sanguinis interclusorum. ¶ Secundo ex ventositate ingrediente in corpus equi calefacti per poros. vel orta in intestinis ex humoribus viscosis in eis existentibus. ¶ Tertio ex superflua comestione ordei vel alterius similis tumefacti in stomacho seu ventre. ¶ Quarto ex superflua retentione urine vesicam inflantis. ¶ Fit et quandoque hic raro ex nimia potatione aque frigidissime cum equus multum fuerit

calefactus. Cura. ¶ Si dolor sit ex sup-
fluitate humorum ul' sanguinis. q' cognoscitur
qz torquetur & mouentur illia sine tumefac-
tione aliqua. & frequenter eicit se in terram & ia
cet. & uene plus solito tumefiunt. statim
uena cinglaria que est prope cingulam ab utra
que parte sanguine minuatur. & ex eque cuiusque pu
te corporis sanguis habundantia potuit usque quod ad debili
tatem corporis minuatur. ¶ Deinde ducatur ad ma
num paruo passu. nec comedat nec bibat
donec ex toto cessauerit dolor. ¶ Dolor ex
uentositate cognoscitur qz dolet inter corpus et
habet continue illia tumefacta & fert totum
corpus plus solito tumefactum. cum hoc appareret
canolus unus de canna quam grossior potuit in
ueniri longitudine unius palmi unctus oleo
supponatur in anum equi per parte maiori et
optime ligetur cum aliquo spacio in capite
caude ne possit extra exire. ¶ Deinde statim
cum festinantia equitetur diu trotando ul' am
bulando uersus montuosa loca. & si tempus re
cens fuerit. copertum linea teneatur copertus et
cum manibus oleo unctis fricentur illia fortiter.
ex his enim calefit equus & per canolum exit uen
tositatem expellit. ¶ Deinde danda sunt ei ca
lida per comestione & potu. bibat enim aquam cum
cimino & semine feniculi coctam equali men
sura in bona quantitate cum fuerit aliquantulum in
frigidata & farina tritici sibi admixta. &
tam diu siciat quod hanc aquam bibat. Siliginem come
dat calidam. & moretur in loco calido tegimine
laneo copertus. ¶ Si uero dolor fuerit ex superflua
comestione ordei ul' aliarum siliis tumefacti in
uentre ul' uentre equi. q' cognoscatur qz uentrem
habet durum & illia tumefacta. fiat decoctio
malue. mercurelle. branche ursine. viola
rie. paritarie. & aliarum herbarum laxatiua
rum in aqua. & addatur de melle. sale. & oleo.
& furfure tritici. & tepefacta ponatur in quodam
uentriculo habente canolum de canna quem
habet longum & grossum ad modum cristerii
& per id instrumentum mittatur dicta decoctio in uen
trem equi per anum. & tempore quando mittitur stet equus
ualde altior posterius quam anterius. & aqua in

missa opiletur continue anus ne aqua possit
exire. ¶ Postea uero ligno rotundo bene pol
lito ueniat ducatur a duobus hominibus existentibus
ab utraque parte. q' a parte anteriori incipiat
& usque posterius premendo uentrem ducatur.
eo prius uncto cum oleo ul' re alia liga unc
tuosa. postquam uero uenter fuerit bene ductus de
opiletur anus. & per loca montuosa equitetur par
uo passu continue donec egerat omnia que in uen
tre sibi missa fuerunt & de aliis magna par
te. & sic dolor cessabit. ¶ Si uero dolor fuerit
ex retentione urine uesicam inflantis. quod
cognoscitur qz sub uentre ul' circa loca inguinis
aliquantulum tumere uidebitur. & sepe se iactat
in terram. tunc accipiantur senacies. camamilla. pa
ritaria. & radices sparagi. quantitate equali.
& in simul decoquantur. & de cocte cum quadam fascia
longa & ampla calide circa loca inguinis po
nantur. & hoc sepe fiat calefaciendo ex plus
cum fuerint infrigidata. ¶ Quod si ex hoc non prouocatur
urina. experimentum tale fiat. Virga equi ma
nibus unctis oleo extrahatur. oleo quod fricetur.
deinde teratur aliquantulum piperis cum aloe &
inter foramen inguinis auriculari digito im
ponatur. ¶ Vel quod melius est. cimices triti ali
quantulum cocti in oleo imponantur. ¶ Quod si hoc non
profuerit. equus cum quadam equa per stabulum libere
permittatur abire sic quod necessario prouocabitur
ad urinam. ¶ Et nota qz hoc remedium de iumento
quod dixi ad omnes dolores utile reperitur. qz uo
luntas coytus ualde naturam corroborat & confortat. Ro

De morbo infunduti. et cura eius.

Hic morbus accidit equo ex superflua co
mestione ul' potatione. ex quibus sanguis
superflue augmentatur & ad crura descendens
per ipsa spargitur & impedit gressus ei. ¶ Item
accidit ex inmoderato labore faciente san
guinem & humores ad crura & pedes descendere
gressus ei impedientes ex quo ungule plurimum
quod mutari coguntur nisi succurratur eidem. ¶ Accidit
etiam quandoque per dolores ex nimio labore & cale
factione uenientes & humores ad crura de
scendere facientes. & hec egritudo uulgariter
infusio nominatur. Cura. ¶ Cum equus uir uno

ul' duob; aut plib; pedib; claudicare. et
in egressu cura q̄ruit mone. In sua ꝛ
reuolutōe q̄ruit se hr̄e. ea em̄ sūt in
funduti signa. si ē pinguis ꝛ etatis ꝑ
ꝑfc̄e. pot' eidē ad suū libitū pretcatur.
ꝛ postea d' albor; tp̄oib; ꝛ singlis cru
rib; d' uenis solutis usq; q̄i ad debili
tatē corꝑis minuat'. ¶ De inde in aqua
frigda currenti usq; ad uentrē eq̄ po
nat' uelocit' ꝛ assidue teneat' in ea.
nec ad comedat donec integ' fiūt libat.
¶ Si uo sit iuuenis aut macē nō det' ei
potus p̄des. s; in tm̄ cū freno in aere
frīo teneat' q' collū ꝛ capd cogat' exte
dere q̄tū pot. ¶ De inde rotudi lapides
unius grossitudis pugilli sufficient eq
pedib; sb ponant' ac si ei fiet stabile ul'
stratū. nā ex assidua opssiōe lapidum
rotudoꝝ pedes ꝛ crura in motū exstūt
ex q̄ nimi crurium indignati ꝑ humores
q̄uitatē expellūt. s; p' panno lineo ī
aq̄ in fuxo sit copt' nec comedat nec
bibat. nec in sole moret' donec fiūt ad
statū p̄mū reduct'. ¶ Et nō q; h egritu
do parū ul' nich nocet in uenib; eq̄s.
nā ex ea ipoꝝ tibie ingrossant'. De mor
bo pulcini. ul' bulsini. et cura eius.

Egritudo ista fit ex calore liqfa
ciente piguedinē q̄ opilat pl'mo
nis artarias. tal' q' eq̄ uix respirare
pot. ꝛ cogscit' q' fit nariū mag' sufflato
et illoꝝ ebra pulsato. ꝛ hec egritudo
pulcin' siue bulsin' uulgarit' appllat'.
Cura. ¶ Fiat poto de garofilis. nucib;
muscatis. gīgīb'. Galanga. eq̄li pondere
cimino. semine feniculi eq̄li pondere.
pulueriçatis cū bono uino. ꝛ addatur
croc' in cgrua q̄titate. ꝛ tot uitella
ouorū q̄ta ē q̄titas p̄doꝝ. ꝛ dcā poto
ponat' in qdā cornu bouino. ꝛ eq̄ tene
te artificiali os aptū ꝛ cap' altū sine
freno ꝑpinet' ita q' in gucē ipi' descen
dat. eq̄ capite sp̄ato uni' hore suspen
so. ut poto in intestina descendat.

¶ De inde ducat' ad manū ul' breui egret
passu. ne ipaz uomē possit. q ꝑ una
die ꝛ nocte nich comedat. ut dcā po
cio nō īpediat exeq suū effectū. ¶ Dei
uō sia comedat recentes erbas ul' can
nariū frondes aut salicis ul' frātum
herbaꝝ. ut potōis tepet caloꝛ. Ex dcā
naq; cura liberabit eq̄. si passio recens
existat. ¶ Si uō fiūt antiqta incurabil
ee censet'. tam̄ h mō curari tenetur.
¶ Extraq; illa duab; lineis una sup aliā
ab utraq; late de q̄qne. ut coartatēm
ignis illoꝝ pulsato minuat'. Narites
ē detent' ꝑlongū scindant' ut leuius
aerem atrhat ꝛ emittat. ¶ Vl' q̄ri uit
minarū alet' uuis maturis ul' dulci
musto potet'. ꝛ sic curabit' a bulsinu.
De morbo infestuti. et cura eius.

Accit h egritudo cū eq̄ sudat ul' sup
flue calefact' ponit' in loco frīo
ul' uentoso. nā ꝑ poros aptos uent'
ꝑ os ꝛ mēbra sb intrat. unī seqt' nuoꝝ
attracto pariū tumoris h̄ns dolores in
ducens ꝛ impediens gressus eq̄. et
uocat' h egritudo uulgarit' infestuite
q̄ cogscit. qī eq̄ uidet' h̄re coriū pap
ē et extensū. ita q' uix pot digitis
capi ul' stringi. ꝛ in suo motu uelud
in fundut' īpediri uir. ꝛ ei' oculi lacrima
tur. Cura. ¶ Tūc statī in loco ponat' cali
calo. d' inde aliqt uuu lapides fiūt cali
dissimi put ꝑ. ꝛ ponat' in terā sb eq̄ u
entrē. ꝑus tn̄ sit copt' de panno la
ne longo ꝛ lato in tm̄ q' in q̄libet pa
te satis super totū eq̄ ꝑsona. cuius
mediū stet sup dorsū eq̄. ꝛ extremitates
ab utraq; parte dorsū pendeāt. q̄ adu
obi hoib; inferius teneant'. ꝛ dcā lapi
des paulati ꝛ sepe aspgant' aq̄ calida
donec totū corꝑ ꝛ mēbra eq̄ redacta fu
erit in sudore. ꝛ tc̄ inuoluat' eq̄ cum
dcō panno ꝛ tangeat'. ꝛ sic tā diu tene
atur q' sudor cesset. ꝛ tc̄ butiro calo
ul' olo ul' alio aliq liqdo unctuoso supe

9

in die singla eq cerura fricent. ¶ Vel
fiat decocto palee frumti. arestariu
alei. cineris et malvaru. et cu ipa de-
coctione tantu cala qntu pati pot. crura
et spalle eius madefiat. et sep in loco ca
lido teneat. et p comestione utat cib
is calis donec ad statu pristinu reducat.

de morbo sculamati et cura eius. —

Hec infirmitas in tiora eq desiccat.
et cor maciat. et fimu ei plus q
hois fetere facit. et accit ei ex diu
turna macie pveniente ex parvo
cibo exibito et multo labore calefaci
ente. ac mebra exsiccante. adeo q no
pot i pinguari nec sume carnes. n
comedere curat. Cura. ¶ In hac
egritudine q sculamat vulgarit dicit
in standu e ulr ut cor eq humectet.
fiat g decocto erbe violarie. parita
rie. malue. et furfuris ordei. quibz
bene decoctis. colet. et in hac aq po-
natur butiru in bona qntitate. et
pondus vi. tarentor cassiefistule lique-
facte. ac cu instro supdco ad modum
cristerii. paru cala inmittat in anu
eq. et fiat p oia ut in dolore capitulo
sup dixi. eo excepto q hec aq tenenda
est qntu pot i eq ventre. postea fiat
potio de uitell ovor. croco et olo uio-
lar agitatis decent cu bono vino
albo. et ponat in cornu bovino. et bis
ul ter pleno sibi det. ut dcm e in
tractatu pulani. ¶ Aliud expimtu. eq
in stabulo solus ponat. et p duos aut
tres dies nich comedat nec bibat. po-
stea det sibi ad comedendu lardu ul
carnes porcine salite ad libitu eius.
na ipa p fam et lar di salsedine liben-
ter comedet. et det stati ad bibendu
aq cala qntu volet. de inde eq tetur
paulisp donec ventre de pocis evacu
et. quo evacuato. det sibi frumetu
bene mundu cu pauco sale coctum.
et ad sole siccatu ul alt. bis in die

ante qua bibat. na tale granu ad
eo nutrit et refiat q eq ex eo facile
i pinguat. de morbo aragaiati. et cura ei.

Hec in firmitas q aragaiat vul
garit dr fit in eq ventre addu
cens ei tortoes. et in intestinis rugi
tu facies. et equu coges emittere
in digesta stercora. et liqda velut
aq. Vn vix pot eq ad comede quin
emittat an q digerat in ventre ei.
¶ Qnq accit ex comestioe ordei vel
alterius silis rei comeste i digeste.
aln ex potatoe aq frie post comestio-
ne ordei facta sine aliquo intervallo.
¶ Et aln p festinu cursu seu galoppu
factu stati post aq puelle ab equo
potata. q agitat in visceribz p cur-
sum. fit q aln ex nimia inflatioe cors
eq dolore hntis. Ex qbz causis equs
debilitat in tm q vix pot acturibus
sostinei. Cura. ¶ Cu a vir eq bis vel
ter stercus longe emitte velut aq.
et ordeu indigestu. stati auferat ei
frenu et sella. et lib p pascua dimictat
abire donec fuit costipat. nec ante
movei dz. q mot ventre agitat. et
facit ut cibu emictat an q digestus
existat. ¶ Ite qntu pot caveat a potu
na aq in hac egritudine sibi nocet p
liqditate ipi. ¶ Cu ni q ex dca egritudine
in fundit eq. et tc curet ut inde mor
bo docet. de cymoyra. et cura ei. —

Est et alia egtudo q cymoyra vo
cat vulgarit q accit cu eq diu
stetit i frigidat in capite in q flux
reumatis fit p narres continue velud
aq. ¶ Fit q aln ex infirmitate que
vivis volatiu dr. Vn seq ut eq per
narres fere tota capis humiditate ami
ttat. Cura. ¶ Fiat eq in capite copta
et sep i loco calo teneat. et p cibo
cala dent. et ei pdesse solet assidue
puas pascere erbas. q cu pca ex
tirpanda diu teneat cap depsum.

maxima pars ipsorum humorum per nares discurrit. ¶ Valet etiam si fumus peciarum vel bombicis per nares ad cerebrum mittatur, nam humores antiquos coagulatos dissolvit. Si ut plurimum hec infirmitas incurabilis reperitur.

De frigiditate capitis. et eius cura.

Capitis frigiditas dolorem sibi facit in capite. et sordicationes. et sibi tussim adducat et provocat guttur. Quod levius accidit cum equus in stabulo satis calido ponitur. et postea subito ad frigidum ventum pervenitur. et plerumque ex aliis frigiditatibus occasione aliqua ibi receptis. Unde equus tussire aliquando cogitur. et potationis atque comestionis partem maximam perdit. Signa. ¶ Cum oculi equi videbuntur paululum inflati et aliquando lacrimantes. aures frigide et flatus narium frigidus. et ilia plus solito pulsaverint et minus solito comederit et biberit satis minus. et tussierit ac sternutare sepius. frigiditas capitis esse censetur. Propter quod cognoscitur glandule que vivule vocantur existentes inter collum et caput sub maxillis cum ferro cuspideo glandulas perforante. et similiter decoquatur in medio frontis ut humores frigidi calefacti exterius evaporare cogantur. ¶ Setones etiam ei sub gutture imponantur ut per eos humores viam habeant exeundi. ¶ Teneatur insuper lanea coperta in capite. ac deinde fiat inter auriculas fricatio cum butiro. ¶ Ad idem valet oleum laurinum in pecia linea positum et morsui freni deinde ligatum equus semper cum freno bibente. et idem operatur sauina in freno ligata. ¶ Ad idem valet fumus panni linei combusti per nares receptus. ¶ Item valet frumentum bene coctum positum in quodam sacculo calidum quantum pati potest et in capite equi ligatum ita quod positis ore et naribus inter sacculum per nares fumum recipiat et de grano comedat quantum volet, cum prius si idem frumentum coquatur cum pulegio et sauina. ¶ Item valet si pecia stricte ligetur ad baculum et sapone saracenico liniatur et quantum commode potest mittatur leniter inter nares, et post paululum extrahatur, quia ex hoc equus sternutabit et humores frigidos et liquidos velud aquam emittet. ¶ Item valet butirum cum oleo laurino mixtum et positum inter nares. ¶ Item ab omnibus caveatur frigidis et utatur calidis et assidue bibat aquam coctam et calidam ut in doloribus capitis continetur et sic poterit liberari.

De morbis oculorum et cura ipsorum.

Accidit aliquando quod ex dicta egritudine capitis humores descendunt ad oculos facientes eos lacrimare vel in eis pannum vel turbulentiam. aut ruborem vel caliginem. propter quod non valet equus ut deceret respicere vel videre. Cura. ¶ Si oculi lacrimantur fiat strictorium de olibano et mastice pulverizatis et cum ovi albumine agitatis super unam peciam quatuor digitis lata positis et longa quod posita super frontem sub temporibus possit ligari. abraso tamen prius loco ubi strictorium poni debet. et ibi tamdiu dimittatur ei strictorium quod oculi desiccentur lacrimari. et quando levari voluerit cum aqua calida et oleo vel alia re unctuosa agitatis insimul elevetur. ¶ Ad idem valet si ambe vene utriusque temporum incendantur cum igne. ¶ Si vero caliginati sint oculi absque velati sub ambobus oculis imponatur quantum cum digitis dorsum et sal subtili pulveris cum quodam cannulo in oculos sepius insuffletur. ¶ Si vero pannus sit in oculis recens vel antiquus os sepie. tartarum et salgemma equali mensura subtilissime trita bis in die oculis cum cannulo insufflentur. ¶ Ad idem valet sal nitrum cum stercore lacertarum tritum et in oculis infusum vel sufflatum. Sed cavendum est ne superfluum ponatur in eis ne oculi destruantur. ¶ Si vero pannus vetustus fuerit cum pinguedine galline bis vel ter prius ungatur.

De cornu et cura eius.

Dicto de infirmitatibus que accidunt equo in capite et inter corpus dicendum est. ¶ Et hic de his que eveniunt ei iuxta tergum. Contingit quedam lesio in equi tergo rumpens aliquando aliquam partem corigii dorsi in tergo et quandoque fodiens dorsum usque ad ossa. que ex nimia oppressione

selle ul' alterius ponderis efficiat. q lesio
coru aplilz nucupat. Cura. Folium caul
cu assungia porca trita supponat. et sella
ul' panellu sup dorso ponat ut premat
mediana sup ipm cornu continue. Ad ide
ualet scabiosa cu assungia silr trita. Ite
ad ide ualet cinis suppositus cu olo agitat.
Ite ad ide. fulligo cu sale et aloe in simul
agitatis. Ad ide stercus humanu recens
suppositu multu ualet. Et no. q cornu
caius curat radicit si eq extet. supposito
aliq medicamie pdcoz. et medicanis sepi
renouatis. De uulso cornu tradiat extir
pato loc stuppa minutissime incisa. et
postea in uoluta in puluere de calce et me
lle. ut dcm e in unus caplo impleat. abl
uto tn p' uulnere decent cu aceto. ul' cu
forti uino aliqtulu calefacto. et h fiat bis
in die donec fuit solidatu. Cauendu tn
est ne aliqd pondus supponat in tergo
donec carnes uulneris corio fuerit ad
equate. **De morbo pulmonis et cura eius.**

Fit et alia lesio in eq dorso faciens
inflones in eo de in gnat ibidem
carnes putrefactas. q accit ex opssione
in decentis selle. ul' alie supflui honeris
frequtati. na tal inflato cu ueterescat
putrefactoez induc. et qnq putrefactio an
tiquata usq ossa efficitur qda coagulato
carnis infecte eiciens continue putredi
nem ueld aq. et h morb dr lesio pulmo
nis in uulgo. Cura. hic morb circum
qq funditus incidatur. postea supponat
stuppa in albumine oui in fusa. et usque
ad terciu die seml tn indie mutet. De
inde fiat ut d cornu dcm e sup. Salu
brius no curat cu puluere resalgaris
ut i infirmitate ... dixi. na sine in
censioe aliq medicat eq dolore minime
paciente. **De morbo spalaciaz. et eaz cura.**

Fit et alia lesio in tergo tumefactoes
adducens in sumitate spallaz eq.
faciens qda callositate carnu circa
spallas et supficie supante tumefacte
pdca eide antiquus imminente. q accit silr
ex nimia opssione ut dixi. et h spalacie
dnr. nom ex ope assumtes. Cura. Cu
rent p oia ut dcm e in pcedenti caplo
de pulmone. Si uo spalacie dure fuerit
mollificent cu maluauisco et caulibz tritis
cu axugia porcina ueteri. additis et absc
inco parritaria et brancha ursina et
simul bene tritis. et post modu decoctis
in olla et suppositis. h a mollificatiuu
fiat an q spalatie incidant ul' resalga
ru sup aspgat ut dixi. **De aliis diuisis
egtudinibz q tergo accidut. et earu curis.**

Sunt et alie multe lesioes in dorso eq
p opssioez pdcaz inepte selle ul' pon
deris in humus. Et qnq fiut ex supfluo
sangne ul' humore uelud uesice paruule
plene sangne putido. q rupt coriu eq et
carne in dorso. de ind efficiunt uulnera
parua siue magna. q oms dnr uulgarit
lesiones. Et e sciend q lesiones pdicte
qto ppiqores sut ossibz dorsi tanto deteri
ores existut piculu aliqn inferentes.
Cura. Oms fere lesiones q tergo accidt
hnt pnc a tumore. Un cu pncipiis sit ob
standu. stati cu uidet tumor fieri in aliq
parte dorsi cu rasorio illa tumefacto ab
radat. De inde fiat eplm d farina tritici
attaminata decent et cu oui albumine
agitet et ea sup linea pecia posita sup
tumefactoe ponat. nec remoueat ind
uiolent eplastru. s cu leuit uidebitur
tolli posse tollat. et si putredo congregata e
ibide coriu cu ferro cuspideo aliqtulum
callo i parte inferiori tumefactois pforet
ut ind egdiat putredo. post h uo sepe
ungat indie cu aliq ligo uetuoso. Fi
unt et qnq rupture ul' excoriatoes in
dorso eq ex opssione honeris ut pdixi
ul' occasione alic barolli ul' carbunculi
ex supfluitate sangnis gnati. q illico
debet radi et supaspgi assidue puluis
calcis uiue cu melle combusto ut i muri
caplo edocet. ablutis p' uulneribz cu

uino calido uel aceto. Et caueri debet a sella uel alio simili semper donec liberatus exstiterit. Sciendum est tamen quod ubicumque tumefactiones fuerint in dorso uel tergo equi superueniri debet cum emplastro farine tritici agitate cum oui albumine ut supius dixi. Et in omnibus planis lesionibus solidandis supponuntur hii pulueres. videlicet mirtum siccum puluerizatum. uel gala leuis pulverizata. uel pecia lini combusta. uel corium aptatum combustum. uel putredo ligni putrefacti quod carolus uocatur. Et super omnibus aliis superdictis dictus puluis de calce et melle mirabiliter operatur. Ante tamen appositionem puluerum predictorum lesiones semper ablui debent decenter cum vino calido uel aceto. Et ut pili post solidationem carnium renascantur. testa auellane uel testudinis combusta tritur et cum oleo agitato sepe ungatur. Et ad idem ualet carta bombicina uel bombis combustus et cum oleo agitatus. Item nota quod sal in aqua sufficienter infusum. uel in aceto quod est melius multum ualet contra omnem tumefactionem incipientem in dorso.

De morbis qui accidunt in cruribus et pedibus equi et aliis quibusdam. et primo de morbo malferuti. et cura eius. r̃ lxx.

Completo tractatu lesionum tergi sequitur de his que accidunt in cruribus et pedibus et quibusdam aliis membris. Et primo de morbo malferuti. qui ueniens in lumbis equi dolores in eis uel in renibus infert. attrahens neruos lumborum et renum incessanter. qui subito accidit ex superfluitate malorum humorum. et aliquando ex frigiditate diu ante assumpta. Et sepe accidit propter superfluum et inmoderatum pondus in equi tergo impositum. Vnde equus uix potest se ex parte posteriori erigere uel crura decenter leuare. et hic morbus uulgariter dicitur malferutus. Cura. In hac egritudine renes uel lumbi equi pacientis optime abradantur. Deinde fiat ibi strictorium tali modo. accipiatur pix naualis et liquefacta decenter in quadam pellicula extendatur ad longitudinem et latitudinem lumborum uel renum. deinde accipiatur bolus armenicus. armoniacum. pix greca. galbanum. olibanum. mastix. sanguis draconis. galla et gallia ponatur. et omnia ista trita et decenter puluerizata superaspergantur super picem predictam aliquantulum calefactam donec lesum uel fissum potest remoueri. Et ad idem aliud strictorium melius. accipiatur consolida maior. bolus armenicus. galbanum. armoniacum. pix greca. mastix. olibanum. sanguis draconis. sanguis equi recens uel siccatus. tantum uero de mastice. pice greca et olibano quantum de omnibus aliis. et puluerizentur simul uel per se. et cum albumine oui et bona quantitate farine tritici misceantur. et super una pecia forti de lana tenere extensa ponatur. et fiat per omnia ut de precedenti equi dixi emplastro. Item ad idem remedium ultimum. renes uel lumbi pacientes decenti ferro calido coquantur crebras et multas lineas per longum et extransuerso faciendo. ab una parte usque ad aliam pretendentes. nam supradicta emplastra renes consolidant. humores exsiccant. neruos mitigant. et ignis humores desiccat et artus coartat.

De morbo sclulamati (?) et eius cura.

Accidit hec egritudo que uulgo dicitur scalamatus (?) que mouet uel separat capud anche de loco ubi stare debet naturaliter in motu uel cursu equi cum pes labitur ultra uelle uel cum nisus tamen premitur indirecte. Accidit et aliquando quando pedes posteriores equi retinens maculantur. Cura. Ponatur astalata prius ueniens sub leso capite anche. ut per istam uiam mali humores ad locum currant. per astatam uiam malos habeant exeundi. et locus circa cicatricem ita maiorem sepe premitur ut egrediatur putredo. et paruo passu moueatur equus ut humores facilius exeant per motum. Deinde fiat strictorium tali modo. accipiatur pix

naval. et greca. olibanum. et mastix. et aliquantulum sanguinis draconis. tantundem de pice navali quantum de omnibus aliis. et pulverizentur. et cum pice navali simul omnia liquefiant. et tantum calida quantum poterit ponatur in capite anche lese extensa. et super ea ponatur stuppa minute incisa. Item ad idem valet si ponantur in loco leso setones qui assidue humores ibi venientes expellant. Item ad id quod ultimum est remedium, locus lesus anche tam per longum quam ex transverso de candentibus lineis decoquatur ut restringat humores.

de lesione spalarum et cura eius. —

Accidit in spalla lesio ut in ancha ex eisdem causis. et etiam ex ictu calcium alterius equi. que curatur eodem modo ut in ancha et eius lesione predictum est. —

de gravedine pectoris et cura eius.

Accidit quandoque quod pectus equi ex superfluo sanguine vel labore vel honere agravatur in tantum quod equus videtur in motu anterius aliquantulum impediri. Cura. Item consuete vene sufficienter ab utraque parte pectoris minuantur. deinde setones ponantur sub pectore qui bis agitentur in die ut in capitulo ultimum dixi. et usque ad .xv. dies non tollantur ab eo. de morbo gar-

de et cura eius. —

Licet super dixerim morbum carde naturaliter equo venire tamen et accidentaliter ei contingit cum immoderate oppressus est et crebris equitationibus festinatur propter debilitatem et teneritatem eorum. Item accidit tamen in cruribus equi superflue impinguati cum ossa eius equitando subito fatigari. quandoque dissolvuntur vel dissolvuntur ex dictis causis humores superflui ad crura descendunt unde fiunt carde in garecto ut supra dixi. — Cura. Item cum equus videtur in garectis tumefieri ad modum nucis vel amplius. exterius vel interius statim subveniatur cum decenti decoctura per longum et obliquum in tumido loco. et cardis decoctis, sterquilinium bovinum calidum cum oleo calido agitatum supponatur semel tamen non amplius. Item deinde retinis et pedicas tam anteriores quam posteriores taliter ligetur quod decocturas ore nullo modo capere possit, nec ad alium pedem fricare nec in aliquo loco duro. ne possit excoriari decocturam propter assiduum decocturarum pruritum equus avide fricat vel mordet locum decoctum. et a die decoctionis usque ad dies .xi. est sic diligenter servandum. Item excoriato vel separato corio a lineis decocturarum quod in novem vel decem diebus contingit equus in aqua frigida velocissima teneatur a summo mane usque ad mediam terciam, ita quod aqua tangat et super decocturas perfactas. Item deinde vero ab aqua remoto super lineis decocturarum pulvis terre subtilissime vel cineris filicis aspergatur. Item idem et in sero fiat ut teneatur in aqua ab hora vespertina usque ad solis occasum et pulvis superaspergatur ut dixi. et continuetur hoc omni die mane ac sero donec ignis fuerit solidata decentius. nam aqua velox et frigida humores desiccat et ulcera ignis consolidat et constringit. Item nota. quod in omni coctura debet equus diligentissime custodiri ne cocturam possit mordere vel in aliquo loco fricare quia ex nimio pruritu locum dentibus usque ad nervos vel ossa morderet. de morbo spavenii et cura eius.

Hic morbus fit circa garectum interius secus ex latere garecti paulo inferius, inflacionem adducens circa venam magnam que dicitur fontanella trahens humores per venam predictam assidue. unde equus fatigatus cogitur se dolere. et hec lesio accidit equo per omnia velud carda. et vocatur spavenus. Cura. Item de predicta vena sanguis trahatur in tantum quod per se sanguinem non emittat. deinde tumefacto spavenio per longum et obliquum de candentibus lineis decoquatur et fiat per omnia ut in dicto carde capitulo continetur. de curba et cura eius. —

Ait egritudo hec sub capite garetti in magno nervo posteriori eidem tumefactionem aliquam faciens per longitudinem

ipsi membri indignans continue ipsum et ledens. et ex membris qui totum corpus equi sustinet cogitur necessario claudicare. Accidit autem hec egritudo cum equus iunior equitatur indebite. sepiusque contingit ex humore superfluo inposito sibi. et cum propter teneritatem etatis incurvatur membrus ex quo nominatur curva, ex opere nomen sumens.

Cura. Cum dictus membrus qui incipit a capite garetti et tendit inferius iuxta pedes in posteriori parte cruris videtur ad incurvari vel plus solito ingrossari statim ingrossatio illa tam per longum quam per obliquum decenter coquatur. deinde fiat per omnia ut supra de coctturis expressum. Et est notandum quod ubicumque fiunt cocture in cruribus equi fieri debent per longum et per obliquum sicut pilus equi descendit inferius. quia melius cooperiuntur aptius et minus apparent quam si fieret ex transverso. et minus lederet equum si membrus aliquis crurium tangeretur ab igne.

De spinellis et ipsarum cura.

Hic morbus qui spinella vocatur fit subtus garettum in iunctura ossis eiusdem garetti in utroque latere. et aliquando in uno tantum crescens super os ad magnitudinem avellane vel maior. reprimens iuncturam in tantum quod equus multotiens cogitur claudicare. et accidit equis huius causis ut curba. Cura. Dicte spinule sunt decenter coquende atque curande ut predicte cocture curantur in omnibus.

De morbo suprossi et cura eius.

Fiunt in equi cruribus multa et diversa suprossa. vel cum mordetur vel calce percutitur. vel cum ipse de crure percutit rem aliquam duram. quod non tantum nociva quantum deformia sunt in equo. quod et in aliis partibus corporis non solum in cruribus sepe fiunt. Cura. Cum omnia suprossa incipiant fieri ex quadam callositate carnium ex percussione aliqua veniente statim cum fieri videbitur callositate abradatur. et accipiatur absintium paritaria et brancha ursina. scilicet folia tenera. et terantur simul cum assungia porcina veteri. et coquitur et cocta tantum calida quantum pati potest super calositatem ponatur et bene ligetur. Et est notandum quod hec mollificativum multum valet ad omnes inflaciones crurium ex percussione aliqua venientes.

Item ad idem vel eandem callositatem omnino dissipandam valet radix malvavisci et radix lilii et tassi barbassi trita cum assungia et decocta et cum pecia supposita ad modum emplastri et pluries renovetur. Item valet cepe assatum cum lumbricis terrestribus tritum et cum oleo agitatum et coctum et calidum suppositum et sepe renovatum in die. Et si non callositas illa fuerit antiquata et dura effecta eam prius abrasa cum lanceta scarificet minute ut sanguinet deinde sal et tartarum equali pondere subtile trita super calositatem ponatur et ligetur stricte nec usque ad diem tertium dissolvantur et tunc dissoluta locus ungatur butiro vel alio unctuoso. Item ad idem. ovum usque ad duritiem decoctum et mundatum calidum super callositatem abrasam ponatur ad modum placentule. ac ligetur. et usque ad diem tertium renovetur et pluries si videbitur expedire. Item valet stercus caprinum cum farina ordei et creta in aceto fortissimo agitatum et postea suppositum ad modum emplastri. Et si non callositas illa dura non decrescat sed in suprossum redigatur antiquum decentibus cocturis quod est ultimum remedium succurratur.

De atricione et cura eius.

Est alia egritudo in crure anteriori et tumefaciens et indignans membrum et faciens claudicare. quod frequenter accidit equo membro suo vel motu cum pes posterior percutit membrum anterioris cruris. quae passio atricio vocatur a vulgo. Cura. Cum membrus predictus tumescat statim de vena consueta quae est parum supra genua in parte interiori minuatur. Deinde fiat hoc mollificativum valens quam indignationem seu tumorem membrorum. Accipiatur fenugrecum. semen lini. squilla. terbentina et radices malvavisci equali mensura et cum assungia veteri porcina decenter terantur ut simul incorporentur. postea bulliat et sepe agitetur cum spatula. et sufficienter cocta ponatur calida super longitudinem membri lesi. et cum fascia lata ligetur et bis renovetur in die. Et ad idem valet satis

sepe assatum cum lumbricis terrestribus et lima
cis et butiro liquefacto et simul agitatis et
usque ad spissitudinem decoquantur et sepe agite
tur ut fiat sic unguentum. et de ipso ab
rasis pilis et in die nervus lesus prolongum
ungatur. ¶ Si non cruris attritio sit vetusta
flebotometur de consueta vena que posita est inter
iuncturam et pedem ex latere intrinseco. et fiat po
stea mediante quas sup narravi. ¶ Si dicta
medicamina per aliquot dies parum vel nichil
proficiant tunc nervo leso circumquaque abraso fiat et
strictorium de pulvere rubeo et ovi albu
mine et farina ut docui in capitulo mal
feruti. crus ubi lesio est cum canabo vel li
no et predicto strictorio involvendo nec inde
removeatur usque ad .xviij. dies. ¶ postea
illo cum aqua calida strictorium acture caute le
vetur et nervus ungatur cum aliquo unctuoso.
Et si predicta omnia non profuerit cocturis decen
tibus iuncturam. De morbo stortilati et cura eius.

Accidit quandoque quod iunctura cruris iuxta pedes
leditur ex percussione que fit in aliquo loco
duro. vel ex precipitatione eius in cursu vel
motu. aut quia pes quandoque indirecte premitur
versus terram. que passio vulgariter dicitur stortu
latus. Cura. ¶ fiat pultes de furfure et
tritici et aceto forti et sepo arietis suffi
cienter mixtis que simul usque ad spissitudinem
bulliant agitata decenter et calida quantum pati
potest ponatur sup locum lesum. et cum pecia et
construa bene ligentur et quolibet die se
pius renovetur. ¶ Si non iunctura tume
facta patitur indignationem nervorum fiat
emplastrum fenugreci. seminis lini et similiter et
aliorum ut in precedenti capitulo dixi. ¶ Si
si extraxionem stortilature predicte os a suo
moveatur loco pes equi socii claudicantis et
eleuetur in altum et cum equi cauda ligetur de
inde ducatur ad manum iussus loca motuosa.
quia ex necessaria oppressione iuncture iussus terram
os disiunctum aliquod ab alio vel aliquo modo
motum instanter ad suum locum revertitur sicut
debet. si tamen prius debet fieri mollificativum
quod prius dixi. ¶ Accidit enim quandoque quod unum os ab alio

sic disiungitur quod vix aut numquam ad suum locum
commode potest reduci ex quo iunctura tume
fieri cogitur inflatione durissima cum cocturarum
beneficio subvenire oportet. Et non quod omnium curarum
nominatarum super coctura ignis ultimum est
remedium. De lesione spine vel ligni et cura eius.

Contingit aliquando quod spina vel lignum intr
an iuncturas pedum vel genua. vel in
aliqua parte cruris et inter carnes remanet
propter quod vulnus vel totum crus tumescit et maxime
si nervum tangat et sic cogitur claudicare.
Cura. ¶ Abradatur sup vulnus et undique circa
ipsum pilus. et tria capita lacterum aliquantu
lum trita ponatur sup vulnus et cum pecia fa
sciet. ¶ Ad idem valet radices arundis et
radices diptami trite et supposite. ¶ Idem
faciunt limacie cum butiro trite et cocte
postmodum et supposite. quibus mediante sepe
renovate lignum vel spinam infixa carni
mirabili ad extra de ducunt. ¶ Et non
quod ad omnes inflatione molle et recente facta
que fit preter naturam ex percussione aliqua in genu
is vel iuncturis vel in aliqua parte crurium
satis valet decoctio mixture subscripta vi
delicet accipiatur paritarie absinthii
branche ursine de foliis quod tenerimum est.
et cum axungia porcina veteri tam diu terantur
quod optime misceantur. et postea in aliquo vase
bulliat continue agitata et cocto et calida quantum
pati potest sup loco leso ponatur et cum pecia
fasciente. et sepius renovetur. De gallis et ipsarum cura.

Fiunt galle sepe naturaliter circa iuncturas.
et sepe accidentaliter ex fumositate
fimi stabuli cruribus madefactis ex quo
humores naturaliter dissolvuntur. fiunt enim quandoque in equo
iuvene ex superfluo equitatu. Cura. ¶ Sunt
aliqui curare volentes gallas qui cum lanceta
scindunt corium et in gallis exhibent vesical
garum inter ponunt quod malum est quia locus talis
nimis nervosus existit et in tantum dolor
augetur quod superflui ad locum humores concurrunt
Unde melius est quod equus gallosus usque ad genua
mane ac sero in aqua frigidissima et velocissima
teneatur toties quod galle minuantur preter

coartatē frigide aq̄. de in̄ c̄tra iuncturam
gallaꝝ fiat t̄a ꝑlongū quā ꝑobliquū
cocture decentes. q̄ postea curent̄ ut
plies ē expssū. **De Grapis. ⁊ eaꝝ cura.**
Fiūt grape in iuncturis crurū c̄tra pe-
des in pāte posteriori rumpentes ibi
coriū ⁊ carnes extensuso incidentes. ⁊ quā
ꝑlōgū sepe pacientes ꝑfusiuis putrdīē
ineld aq̄ equū ardore assidue affligētes.
q̄ accit ex superfluitate maloꝝ humorū
ad crura descendenciū. Cura. ¶ Pili ...
iuncture sūt depilandi prius h̄ m̄. accipi
atur calcis uiue tres ptes. ⁊ auripi
menti q̄ta. q̄ tota decent̄ cū aq̄ calissi
ma agitent̄ ⁊ tantū diu cogn̄t qd
penna inmissa subito depilet. et lesa
iunctura grapaꝝ ex ea tm̄ calla q̄tū
pati potīt inungat̄. ⁊ spacio uni' hore
dimictat̄ ibidē. postea uō cū aq̄ calida
locus grapaꝝ lauet̄ ut pili cadāt in
totū. q̄bz euulsis lauent̄ grappe cū
decoctiōe maluaꝝ ⁊ sulfuris. ⁊ ipsorū
h̄ba cū pecia liget̄ c̄ca circa iuncturā
⁊ ibi dimittat̄ a sero usq; ad mane
⁊ e c̄uso. ¶ Postea uō fiat unguētū
de sepo arietis. cera ⁊ resina eq̄li
mensura. ⁊ inuicē decent̄ buliāt et
assidue agitent̄. ⁊ de tali unguento
aliq̄ntulū bis indie grape unguant̄
cū penna galline. ⁊ h̄ unguēto utat̄
donec fissure ac rupture graparū fu
erīt solidate. sepq; caueat̄ ab omi
sorde ⁊ aq̄. cū aūt fuerit solidate
ablaq̄et̄ ⁊ incidant̄ uena magrā ...
sursū in coxa interius. ut s̄paueno
caplo dixi. sanguīe aūt ut decet de
tracto. grape cogn̄t ⁊ cocture cure-
ntur ut dcm̄ ē sup̄. Sciendū ē tm̄ q
Graparū infirmitas raro ꝑfecte cu
ratur. **De crepaciis. ⁊ cura ipaꝝ.** —
Fiunt sil' egritudines int̄ iunc
turam cruris ⁊ ungulā coriū
rūpentes ⁊ carnē ad similitudinē sca
biei. aliq̄ndo putrdīē emictentes. et

ex ardore mitot equū dolē facientes.
que solet euenire plies ex fumositate
stabuli cruribz madefactis. Cura. ¶ Cu
ret̄ ut dcm̄ ē in caplo p̄cedenti. excep
to q̄ uena magrā nō laq̄et̄. nec crepa
cie cocturis aliq̄bz fiāt cognde. ¶ In p̄n
ti caplo addit̄ q̄ euulsis prius pilis in
p̄scripto hoc unguēto utat̄. accipiat̄
de fuligine. ⁊ de uiderámo. ⁊ de auripigmēto.
⁊ tantū de melle liq̄do ut de oībz supdcīs.
q̄ tota ⁊ in simul agitata usq; ad spissitu
dinē decoquant̄. ⁊ inmisceat̄ cū eis ali
q̄ntulū calcis uiue. sepq; misceant̄ cū
spatula donec fiat unguētū. de q̄ aliq̄n
tulū calo bis in die ungunt̄ crepacie
ipis prius ablutis cū uino albo aliq̄ntulū
tepefacto cauendo sep̄ eas a sordibz ut
p̄dixi. h̄ eni unguentū crepacias mira
bil' ⁊ solidat ⁊ cstringit. ¶ Ad id' sanā
ualet fricacio fortis ⁊ freq̄ns crepa
ciaꝝ cū puerili urina. ¶ Itē ualet
si eq̄' paciens diu teneatur in aqua
marina. ¶ Fit ⁊ q̄dā alia crepacia lō
ga ⁊ magna ex transuso inbulesio i
int̄ carnē uiuā ⁊ ungulā q̄ detene
est alius ⁊ mag' equū affligit. q̄ non
curat̄ unguētis nec alius medicami
nibz n̄ cocturis. ⁊ ideo ipa crepacia i
extremitatibz suis cū ferro in capite
rotundo funditus est cognda. nā non
ficio ignis dca crepacia nō potest au
geri s̄ minui. **De cancro. ⁊ ei' cura.**
Cancer fit circa iuncturas crurū
iuxta pedes. ⁊ aliq̄ndo in aliis ptī
tibz cruris uel coxis. ueniens ex aliquo
uulnere ibi facto. ⁊ postmodū p neglī
gentiā antiq̄to. cū eq̄ h̄ns uuln' inue
tura p̄dcā existat p turpitudines aut
aq̄s. Cura. ¶ Inq̄cūq; pte fit coxis h̄
m̄ curat̄. accipiat̄ succi affodiloꝝ i bona
q̄ntitate ⁊ agitet̄ diu cū duabz ptibz
calcis uiue ⁊ tercia auripigmēti s̄b
tiliter triti. ⁊ inde ponat̄ in quodā ua
se fictili opilato postmodū ne fumus

ut vapor inde possit exire. et tamen dimi
ttatur bullire ac coqui quousque in pulverem re
digatur. et de tali pulvere mittatur in vulnus.
Mortificato cancro curetur vulnus cum
albumine ovi et aliis ut supra continen
tur abluto semper prius cancro cum aceto.
Signum autem mortificationis cancri est cum
vulnus circumquaque tumescat. ¶ Ad idem valet
stercus humanum pulverizatum et mix
tum cum tartaro combusto equali mensura.
Item valet ad idem tartarum combustum
cum sale minuto mixtum et suppositum.
Item que medicamina melius mortificans
cancrum. Aleum bene tritum cum pipere et pi
retro. et aliquantulum assungie porcine
veteris tritis ad invicem inmittatur
in vulnus cancri. et stricte ligetur. et bis
in die mutetur. donec cancer mortifi
cetur. deinde curetur vulnus ut dixi.
Sed nota quod per partes mediane sunt bone
in locis nervosis et arteriis undique
intricatis et venis. nam in talibus locis
non est utendum cocturis. sed in carnosis
eis uti nullatenus est verendum. immo cum
cocturis facilius curatur in ipsis.

De fistula et cura eius.

Si vulnus predictum cancri et ipse can
cer antiquetur et non curetur convertitur
in fistulam que est deterior et difficilior ad
curandum. sed solet curari aliquando cum
affodillorum pulvere. inmiscendo eidem
tantum de pulvere auripigmenti quantum
de calce viva ut violentior fiat.
Item aliud violentius ad sanandam fistu
lam. Accipiatur calx viva et tantundem au
ripigmenti. que pulverizata decenter agi
tentur cum succis alei. cepe. et ebuli.
equali mensura. et sufficienter bulliant in
melle liquido et aceto. et agitentur conti
nue donec fiat unguentum. de quo mittatur
in fistulam bis in die. vulnere cum
aceto fortissimo prius abluto. ¶ Item
ad idem. accipiatur auripigmentum. viride ra
mi. calx viva. equali pondere. et de

atramento et piretro. et cum aceto et melle
aliquantulum desiccantur et semper agitentur.
et de ipso velud magdaleones bis in die
mittatur in fistulam donec mortificata est
abluto semper vulnere cum aceto. ¶ Item ali
ud violentius omnibus supradictis resalgarium
pulverizatum cum saliva hominis agitatum in
tromittatur intra fistulam moderate. est
autem signum mortificationis eius quando tumescit
et rubet. ¶ Mortificata vero fistula cu
retur vulnus ut in aliis vulneribus contine
tur. ¶ Si vero in locis carnosis creaverit
fistula fiat per omnia ut in cura cancri
continetur. De morbo malpigoni et cura eius.

Est et alia egritudo que vulgariter dicitur
malpigoni. que fit propter in buletis
ungularum equi ubi carnes vive iunguntur
ungulis que velud infusio impedit in
gressus equi. et fit quandoque in uno pedum. et
quandoque transit ad omnes si non curetur insta
ter. Et quandoque facit ulcera evenire in
lingua equi. Accidit autem de levi ex malis
humoribus ad ipsum locum decursis. et sepe
ex stabuli fumositate pedibus ab aqua
et sordibus non siccatis. Cura. ¶ Primo
equi patientis ungule usque ad subtilita
tem apparentem deradantur. deinde cum curasnetta fer
rea bulleria pedis. usque quasi ad vivum
ungule adnichiletur ut bullesia possit
undique vaporare. ¶ Deinde ab utraque bul parte
lesie flebotometur ut inde evacuentur humo
res ad locum concursi. vel cum ferro cuspido
ab utraque parte findatur deaperiatur. et semper
caveatur a sordibus et ab aqua. et non debent
fatigari. postea vero fiat pultes de fur
fure et aceto que simul bulliant et assidue
agitentur. que tantum calida quantum pati potest
super quandam peciam bene amplam extendatur.
et circa pedem lesum ponatur. et bis in die mu
tetur et ab erbarum comestione caveatur
omnino. ac etiam de aliis rebus parum comedat
donec fuerit liberatus. nam erbe ceteraque ci
baria multa humores augmentant.

De firma et cura eius.

Est et quedam infirmitas que furma vulgaritur dicitur inter ultra uicturam pedis et pedem super coronam propter impasturam que accidit ex percussione in aliquo loco duro. et in occasione male et indecentis pedice solet sepius euenire. que non cum adhuc est recens curetur efficitur super os durissimum cum ueterescat extendens se aliquando ultra per coronam. Cui subueniendum est siue sit recens siue fuerit antiquata ut predictum est in cura suprossi. Et nota quod hec infirmitas plurimum impedit gressus equi quia locus ubi furma creatur neruosus est et plenus uenis et arteriis undique intricatus.

De extudinibus pedum et ungularum. et primo de morte

Completo tractatu de hus site. lesionibus membrorum equi et curarum restat dicere de infirmitatibus ungularum et pedum. et primo de sita. que fit in equi ungula siue pede ungulam usque ad tuellum intrinsecum per medium scindens. et quandoque incipit a corona pedis, et tendit per longum inferius usque ad extremitatem ungule seu pedis emittens aliquando uiuum sanguinem per scissuram. accidit autem ex lesione tuelli inter ungulam existentis. cum hec infirmitas inicium et caput habeat a tuello. Et quandoque accidit cum equus est iuuenis propter ungule teneritatem. nam percutiendo uel accidit premendo in aliquo loco duro leditur tuellus tenerimus ut predixi. propter quod claudicat equus cum sepe equitat. Cura.

Ungratur radices site usus tuellum iuxta coronam pedis inter uiuum. et mortuum ungule cum rosnetta et super incidatur quo usque ungula incipiat sanguinare. Deinde accipiatur serpens et minutatim incisus abiectis cauda et capite in quodam uase oleo communi pleno et decoquatur in tantum quod carnes serpentis in oleo liquefiant et ab ossibus separentur. et de hiis fiat unguentum ex quo aliquantulum calefacto radices site bis in die ungantur donec sita mortificetur. et ungula in statum pristinum reducatur. Semperque cauendum est ne pes paciens a sordibus uel aqua tangatur. et quod equus erbas non comedat ullo modo.

De superposita et cura eius.

Est hec lesio que supposita uocatur inter carnem uiuam et ungulam. faciens rupturam carnis ibidem. que si antiquatur sepe cancer efficitur. Et accidit cum casu pes equi ponitur super alium pedem. Cura. Statim cum sit uulnus occasione predicta incidatur cum rosnetta tamen de ungula circa uulnus quod ungula carnem uiuam non premat nec tangat per eandem nam si premeret, consolidatio impediretur omnino. abscisa autem ungula circumquaque, abluto uulnere cum uino calido uel aceto, curetur et solidetur uulnus ut in precedentibus continetur. semperque caueatur a sordibus et ab aqua donec uulnus fuerit solidatum. Et si non per negligentiam redigatur in cancrum, curetur ut in capitulo canceris continetur. Et si autem quitatur in fistulam curetur ut in fistule capitulo est contentum.

De spuntatura ungularum.

Accidit aliquando quod equi infusio non curata descendit ad pedes sub ungulis. Qui si recens est succurratur hoc modo. extremitas ungule in parte anteriori cum rosnetta parua caueatur fundit donec uena magna que illuc tendit cum rosnetta rumpatur, et sanguis exefluat usque quod ad debilitatem equi. Et si expedierit idem in aliis pedibus claudicantibus fiat. Post extractionem uero sanguinis impleatur uulnus sale minuto. et super ipsum inclinatur stuppa in aceto infusa. de inde ligetur fascia nec dissoluatur usque ad diem secundum. de inde curetur uulnus cum puluere galle uel mirti et lentisci bis in die. abluto semper prius uulnere cum aceto. et a sordibus et aqua caueatur donec fuerit liberatus.

De dissolatura ungularum et cura eius.

Si uero humores decursi ad pedes occasione infusionis iam dicte inter ungulas ex incongrua cura fuerint antiquati, et pedes claudicantes reddiderint dissolari ut humores et sanguis ibidem inclusi euacuentur in totum. incidatur solea subtus ungulam circa extremitatem ungule cum rosnetta. de inde uiolenter extirpetur et deinde et stuppa in albumine oui sufficienter

infusa ponatur in uulnꝰ. ⁊ pes totus optime fasciet̄ ⁊ sic dimictat̄ usq; ad die seq̄nte. ¶ postea uō aceto fortissīo aliq̄tulū calo abluat̄ uulnꝰ. ⁊ de sale minuto ⁊ tartaro īpleat̄. ⁊ supponat̄ stuppa in forti aceto infusa ⁊ pecia fasci etur. ⁊ sic usq; ad die terciū dimictat̄. ¶ de inde bis ī die cū aceto calido abluat̄. ⁊ sup ꝑgat̄ de puluere calle ul' mirti aut lentisci. q̄ carnes ꝯsolidāt ⁊ hūores ꝯ stringunt abluto sēp ꝑus uulnē cū aceto. ⁊ tal' curato fiat usq; ad carni um ꝯsolidatōēȝ ⁊ ungule renatōēȝ. et sēp caueat̄ pes lesus a sordib; ⁊ ab aq̄. ¶ ad idem aliud ūgūetū utendū post appositōēȝ sal' ⁊ tartari ꝯsolidatiuū car niū ⁊ ꝯphibēs fluxū hūorū. ¶ accipiat̄ puluis olibani. masticis. ⁊ picis grece. ⁊ aliq̄tulū sanguis draconis. ⁊ misce atur cū cera noua liq̄facta. ⁊ tandem de sepo arietino ⁊ bulliat̄ simꝉ ut fi at unguentū. quo aliq̄tulū calo utat̄ in cura p̄dc̄a. ¶ Et nō. q̄ multe sūt in firmitates ungł; q̄ ungulas disso lant in qb; oīb; ē p̄dc̄a cura utendū. ¶ Itē ad humectandū singlas ungulas ut leuius ꝑparent̄. accipiat̄ malua. paritaria furfur ⁊ sepū. ⁊ oīa simꝉ bulliat̄ ⁊ agitent̄ ꝯtinue. ac de dc̄a decoctōē sufficient̄ calā ungule cū pecia inuoluāt̄. **de mutatōē ungulaꝝ**

Sepe accit q̄ desidia et cura.— marisscalchi hūēs ꝯcursi ad pedes eq̄ ⁊ diu inclusi intm̄ intus ungulā antiq̄nt̄ q̄ ungulā a tuello in trinseco sepāt exeundi uiā q̄ren tes. ¶ accit ⁊ aliū q̄ ungula penit̄ ⁊ subito se separat a tuello ⁊ cadit ꝑ furore mltoꝝ hūoꝝ ad ungulaꝝ discursoꝝ. ¶ Et q̄m paulatī ungula se diuidit a tuello ⁊ nascit̄ noua se quens ungulā sepantē. q̄ accit ꝑ paucitatē hūoꝝ. cui sic ꝯuenitur.

Cura. ¶ Statī cū rosnetta circū circa uet' ungula incidat̄ aliq̄tulū ū inugit cū nouella. ita q̄ uet' ungula dura nouā nō p̄mat nec in aliq̄ ledat.— ¶ de inde accipiant̄ due partes sepi ari etis. ⁊ tertia cere bulliat̄ q̄ simꝉ. agitando ⁊ addendo aliq̄tulū olei donͦ fiat unguentū. de q̄ aliq̄tulū calo bis in die noua ungula inungat̄. ¶ Et nō. q̄ h̄ unguentū ualet ad renatōēȝ ⁊ augmtatōēȝ omnium ungulaꝝ. set caueat̄ semp a sordib; ⁊ ab aq̄. ¶ Ungu la uō q̄ subito diuidit̄ a tuello ⁊ cadit incurabil' credit̄. Hȝ tal' cura ꝑtur. accipiat̄ pix grec̄a olibanū. mastic. bo lū. sanguis draconis. ⁊ galbanū eq̄li mensura. ⁊ puluirata sbtil' cū duabus partib; sepi arietis ⁊ tertia cere agi tando coq̄nt̄. de inde panni lineū fortis in fundat̄ in eis. ⁊ de tali panno fiat capellū seu sbtellaīs ad modū tuelli in quo tuellus ponat̄. ⁊ bis in die capello extracto abluat̄ tuellus aceto fortissimo tepefacto. ⁊ itm̄ in capello mictat̄. ⁊ ē ualde cauendū ne tuellū ab aliq̄ duro tangat̄. ¶ Et q̄m eq̄ ꝑ ungule amissiōēȝ erect' stare nō posset fiat eidē stratū de longis paleis sup q̄ puelle q̄scat. ⁊ q̄ graue ac tediosū eēt eq̄ sēp iacere. accipiat̄ fortis pe cia panni ul' fortificet̄ cū cinglis. et in capitib; optime ligata cū funibus amedietate corporis usq; ad pect' sb eo ponat̄. ⁊ funes liget̄ ad trabes tal; q̄ equs sustineat̄ ab eis ⁊ itm̄ eleuet̄ q̄ eq̄ cū pedib; tangat trā. ¶ Et nō. q̄ h̄ artifitio pōt iuuari eq̄ quōt ꝑ aliq̄ īpedimtā rectus stare nō pōt. **de diuisis inclauaturis et cura ipaꝝ.** —

Fit q̄dā sp̄es inclauature ledens fun ditus tuellū intrinsecū. fit ⁊ alia que transit int' tuellū ⁊ ungulā tuel lū intrinsecū min' ledens. fit ⁊ tertia

non ledens tuellum in aliquo. set uiuum ungule actigit et ledit. ¶ Prima species satis periculosa est pedi. quia tuellum ledit quod est quedam teneritas ossis ad modum ungule facta. ungulam nutriens et radices ungule in se tenens. Cura. ¶ Si tuellus [in margin: et ungule] fuit funditus nimis lesus, subuenitur ei salubriter cum ungule dessolatione. ¶ Si non fuit parum lesus discopiatur cum ferreo instrumento sola ungule circa uulnus. et intantum circumcirca lesionem de ungula funditus incidatur quod lesio attingatur et discopiatur decenter. que discoperta subtilietur ungula sola circa lesionem intantum quod spacium conueniens sit inter lesionem et ungulam ita quod ipsa non premat nec adhereat lesioni. quo facto uulnus cum stuppa et oui albumine impleatur. ¶ Deinde curetur uulnus cum sale minuto et aceto forti. et puluere galle uel mirti aut lentisci ut dictum est in capitulo precedenti. ¶ Si uero clauellus inter tuellum et ungulam transierit. minus periculosum existit. quia tuellus non leditur nisi ex latere. Sic autem curatur inclauatura predicta usque ad uiuum funditus detegatur incidendo per longum ungulam. et ampliando circa uulnus decenter. et circumcirca incidatur ungula lesioni propinqua ut uulneri non coherreat ullo modo. Inclauatura autem discoperta uulnus abluatur cum forti aceto et impleatur de sale minuto et cooperiatur cum stuppa in aceto posita et cum pecia fasciatur. et curetur lesio bis in die ut supra narratum. ¶ Si autem sit tercia species que non ledit tuellum sed uiuum ungule tangit et ledit fiat idem omnino ut in superius dixi. adiungitur tamen ei. quod discoperta prius inclauatura decenter exterius ungule incidatur usque ad lesionem clauelli ut nichil turpitudinis uel alterius rei possit inter lesionem modo aliquo retineri. ¶ Et nota. quod omnes alie inclauature que non tangunt nec ledunt tuellum intrinsecus possunt leuiter curari accidentis post lesionem prout debet, hoc modo. sepum uel cera. uel oleum uel aliud unctuosum calefactum cum sale uel tartaro contritis fortiter mittantur in uulnus. Item ualet fuligo cum oleo agitata. ¶ Item ualet ad idem album oui cum aceto et oleo agitatum. ¶ Et nota. quod ad omnes lesiones pedum uel ungularum que accidunt occasione clauelli uel ligni uel alterius rei intrantis in uiuum ungule antequam ungula uel pes tangatur ut inclauatura inquiratur ut conuenit fiat pultes de furfure sepo et maluis. que omnia bulliantur cum aceto usque ad spissitudinem et calefacta quantum pati potest et in quadam pecia posita super pedem lesum ligentur et sic a sero usque ad mane uel e conuerso dimictatur. nam hoc dolorem mitigat et corpus ungule tepefacit et humectat ut facilius ungula incidatur. semperque ab equitatu aqua et sordibus caueatur. ¶ Accidit aliquando quod imperitia medicantis inclauatura non bene attingitur nec curatur. unde contingit quod putredo lesionis inclusa inter ungulam facit sibi uiam inter carnem et ungulam ut exterius egrediatur rumpens carnem super pedem ibique efficitur quoddam uulnus emittens putredinem. quod uulnus curari debet ut supra in eodem capitulo dixi. Inclauatura tamen item requiritur et attingatur usque ad uiuum. deinde curetur ut in aliis inclauaturis predixi.

De morbo qui dicitur ficus et cura eius.

Accidit quandoque quod pes leditur subtus ungulam in medio sole ex ferro uel alia re dura intrante usque ad tuellum ex quo tuellus leditur, ex qua lexione cum ungula non inciditur circumquaque ut decet nascitur a tuello quedam carnis superfluitas que superat solem superficialiter ad modum ficus et ideo ficus uulgariter nominatur. Cura. ¶ Prius de ungula que

circa uulnus est funditus incidatur in tm quod fiat queniens spacium inter solam pedis et ficum. postea usque ad solem super ficum incidatur sic. et extracto sanguine spungia marina super ficum ligetur, ut ipsum sic usque ad tuellum funditus corrodatur, et spungia non moueatur inde donec remanens sic fiat in totum corrosus. postea uero curetur lesio ut dictum est in aliis lesionibus pedum. In defectum tamen spungie multum ualet puluis affodillorum uel rei alterius corrosiue preter resalgari excepto quod in moderate uiolentum existit. et est cauendum ne ibi omnino coctura fiat. nam tuellus propter teneritatem suam posset taliter ledi quod ungula diuideretur ab ipso.

De generalibus signis egritudinum equorum.

Equus claudicans de pede anteriori, si non premit terram nisi cum puncta pedis in ungula patitur.

Equus claudicans si non plicat pasturalia uel iuncturas. circa iuncturas est lesio.

Si equus claudicans anterius in reuolutione a dextris uel sinistris fit claudicantior. in spatulis dolor existit.

Si equus posterius claudicans in sua reuolutione fit claudicantior. In ancha est passio.

Si equus portans dorsum depressum rursus terram faciat in egressu passus minutos et crebros, pectoris lesionem granditer.

Si equus anterius claudicans cum genu ponit pedem claudicantem ante alium. et nichil se sustinens super ipsum. in crure uel spalla patitur.

Si equus claudicans posterius non sustinet se nisi in puncta pedis posterioris et in suo motu iuncturam non plicat. uere in iunctura est lesio.

Si equus habens dolores inter corium habet continue frigidas aures et narres et oculos continuo seminiuuus esse censetur.

Si equus habens anticorum flatus narium emittat frigidum. et habeat oculos continue lacrimantes quasi mortuus iudicatur.

Equus habens infirmitatem cimoire. uel uermis uolatiui in capite. emittat per narres humores continue uelud aquam pinguem et frigidam uix euadit.

Si equus habens infirmitatem aragagati emittat per anum stercora intantum liquefacta quod nichil fimi in eius uentre remaneat. et per effusionem non cessat infirmitas in proximo morietur.

Si equus habens egritudinem uiularum et subito taliter redigitur in sudorem quod membra eius omnia tremeat. non uidetur euadere posse.

Si equus habens egritudinem frigiditatis caput inflatum habet. et oculos tumidos et caput defert ualde deorsum pendens. et extremitates auricularum pendentes et frigidas et narres similiter frigidas uix aut numquam euadet.

Si equus paciens morbum stranguilionis cum dificultate ac sonitu narium et gutturis spiritum emittit. et totum guttur inflatum habet. difficiliume liberatur.

De mulis. —

Si quē mulorū gen' creare delectat. equā magni corpis. solidis [membris] ossibz. et forma egregia dz eligere. in q non uelocitatē s; robur exigat. Que etas a quadrienio usq; in decenium existat. Ex equo ⁊ asina. ul' asino ⁊ equa muli creant'. s; generosi' nullū ē hī aīal q̄ q ex asino ⁊ equa nascet'. Admissari ergo asin' sit hī. corpore āplo. solido. musculoso. strictis ⁊ fortibz mēbris. ⁊ nigri ul' murini coloris aut rubei. q tn̄ si discolores pilos in palpebris aut auribz gerit uariabit sobolis pl'imq; colorē. Minor trienio. maior decenio nō dz admitti. Si asin' uisā equam fastidit. ostensā p'us asinā donec uo luptas solicitet' postea subducimus. et tūc eq̄ incitata libido nō sperneth. ⁊ rapt' illecebris sui gn'is inpmixtio nē ɔsentit alieni. Etas muli cognosci dr' ut equorū. Si nascant' et morent' in montibz durissimis ungulis fiunt. Si uō in paludibz aut in uliginosis nati sūt h; ungulas hn̄s molles. ⁊ iō tales cū anniculi sūt debent amatre repelli ⁊ p montes aspos pasci ut eorū ungule durescant ⁊ ne itineris labore in etate tenera solidati ɔtēpnat'. Mensibz duodecim ut eq morant' in uentre matris. Cadit mulis egritudines aliq̄ sic' equis q̄ cognosci ⁊ curari possūt ut satis plene dcm̄ ē in tractatu equorū. —

De asinis. —

Asinorū gen' q facit uult bonum primū uidendū ut mares feminasq; bona etate sumat. firmos oībz partibz corpore amplo. seminio bono. Ex his locis unde optimi exeūt. Horū genera sūt duo unū ferū quos uocāt onagros in frigia ⁊ licaona ubi sūt greges m'lti feri. Altm̄ mansuetum ut sūt in ytalia oms. Ad seminatū onagrus ydoneus q e fero sit mansuet' facile. ⁊ e mansueto ferus nūquā. Qui similes parentū nascunt' eligendi sūt ⁊ masculus ⁊ femina. Comode pascūt' farre ⁊ furfuribz ordeacis. — Admittūt' ante solsticiū estiuū ut eode tp̄e alterius anni pariat. duodecimo enī mse ɔceptū sem reddt'. Pregnātes ope alleuiande sūt. ueni' enī ex labore naturā deteriore reddit. Mares uō labore alleuiandi nō sūt eo q remissioē laboris deteriores fiūt. In pastu eadē fere suanda sūt q̄ ī eqs. Post partū an annū pulli nō sunt remouendi amatre. pximo anno noctibz paciant' ēē cū eis. ⁊ leuit' capistris alia ne q̄re hant' uīcti. Tertio anno domari incipiūt ⁊ instrui ad eas res ad quas q̄sq; eos uult hr̄e usui. nā aliq eos nō eligūt n' ad hoc ut honera portēt. aliī ut molas ducant. nonnulli eos ad uehendū disponūt. Et pliqs ad arandū ubi leuis ē tr̄a. Accidt' eis aliq̄ egritudines q̄ cognosci et curari possūt ut in eqs curant'.

De grege boū q̄les ēē debēt uace ac tauri.

In bubulo gn̄e gradus etatū quatuor ēē dnr'. prima uitulorū. secūda iuuencorū. Tertia boū nouellorū. Quarta uetulorū. Qui gge armentorū emere uult obsuare dz p'mū ut sīt uacce ad fruct' ferendos etatis potius integre q̄ i pfecte. bene ɔposite ut oīa mēbra sīt grossa ⁊ inuicē sibi respondeant. Altissima forma. Corporis longi. Uteri capacis ⁊ longi. Lata fronte. Oculis nigris ⁊ grandibus. Pulcris cornibz ⁊ pcipue nigris. Pilosis auribz. Compssis malis. Palearis maxīs. Aptis narribz. Ceruicibus grassis ac longis a collo. Latis humoris. Cruribus nigris ⁊ paruis.

Cauda pfusa usq; ad calces. Inferiore parte freqntib; pilis sbcrispis. rectis genibus. Ungul' breuib; 7 paribus. Corio ad tactu no aspo nec duro s; gros so. potissimu nigro. de inde rubeo. tercio cheluo. qrto albo. mollissim' enim hic e. pm' durissim'. ceti mediu. Etatis ma xime trime q usq; ad decenniu fetus ex his pcedit utilior. Tauri cogno scunt' his signis. Ut sit alti atq; ingentib; mbris. Etatis medie et magis q iuuentute minor e q q decli nat in seniu. Torua facie. paruis cornib;. Torsa uastaq; ceruice. Uen tre sbstricto. Et q ex his orti sut res pondet ad parentu spem. Et quib; regionib; nati sit refert. meliores enim in una deteriores inueniuntur in alia ut expiencia docet.

Qualr uace ac tauri teneri debet.

His armentis hyeme maritima estate opaca 7 frida paremus montana. Maxie q meli' fructetis 7 int' nascente herba saturant'. quis circa fluuios recte pp amena loca pascant'. feture tn aqs tepidiorib; ad iuuant'. Un utili' hnt' ii pluuial' aq tepentes format lacunas ut ait paladius. Stabula utilia sut saxo aut glareis aut arena ul' lapidib; strata, deuexa aliqten' ut elabi possit huor. parti meridiane adusa pp flat glaciales qlb; aliqs resiste dz obiecti. Cauere oz ne aut angusti stet aut feriant'. aut zcurrat. 7 q eas estate tabani zcitare solet, 7 bestiole qda minute sb cauda ne zcitent' in cluda tur septis. Hus sbsterni oz frondes ul' stram aliud ne qd in cubilia quo meli' zqescat. Estate bis ad aq appe llende in die sut. hyeme seml'. Cu parere cepint q fieri sol; d mse april' iuxt stabula pabulu suai oz integru.

q regdientes de gustare possit ut suf ficie possit tributo laboris 7 lactis. fa stidiose enim ppt partu sunt. Et pui dendu quo recipiunt se ne fridus loc' sit. Algor enim 7 famis eas macescere cogit. 7 nocte lactantes cu matribus no cubet ob triunt' enim. Ad eas mane adigi oz. 7 cu redierit e pastu. Custos diliges dz uetulis 7 sterilib; amotis nouellas sb inde emere 7 sterilles aratro 7 labolib; de putare. Et si q amisert ui tulos eis ponere oz eos qb; no satis s plet matres. Qlr 7 qn tauri debet

Propt feturam hec admicti. suari debere ait uaro. Ante ad missura p unu mse cibo 7 potu se no impleat q extimant' facili' macre s ccipe. Contra. tauri duob; msibus ante admissura herba palea 7 feno debet fieri pleniores. 7 secerni a feminis de inde in grege redigi mse madii circa fine ul' toto iunio 7 in toto iulii. sm paladiu ut q tr zcipiut tepatissimo anni tpe pariat uace enim. x. msibus st pregnantes. Ante bima etatem eis taurus no dz admitti ut trime pariat et meli' si admittat' in trima e tate. ut qdrime pariat. Asserunt qri si mares creare uolueis sinistru tauri in coitu ligandu testiculu si fe minas dextru. eo q sem dext gnet masculu. sinistri femina. Tauri du ante admissura sut abstinendi. ut cu tps erit admittendi acri' in cas feruois in cubat. Sexaginta uaccis. duo tauri sufficiut sm uarone. s; paladius qd quindeci uace sufficiut uni tauro.

Si habundantia pabuli e in regioe q passi pot annis oib; i fetura uaca sb mitti. Si de e, st altius annis onand. max' si alicui opi zsueuerit suare.

Qualr uituli debet teneri 7 qn castrari et domari et qualiter.

Cum creuerint uituli leuande sūt
matres pabulo uiridi obiciendo
in ꝑsepius. ¶ Iste hus ut fere ī oībȝ
stabul'. lapides ſbsternendi sīt ul' q̄d
aliud ne ungule putrescāt. ¶ Ab
eqnoctio autūpnali una pascuntur
cū matrībȝ. ¶ Castrare nō oꝫ ān bimū
q̄r difficult' si ān feceris se recipiūt.
q̄ aūt postea castrant' duri ⁊ inutiles
fiūt. ¶ Castrant' aūt ſcdm paladiū sic.
Alligato enī uitulo ac deiecto testiculi
stricta pelle claudūt' ignitis securibȝ
ac dolabris. ul' q̄ ē meli' formato ad
hoc ferramēto ut gladii similitudinē te-
neat. ¶ Ista enī circa ipāq̄ regullā
ferri acies ī p̄mit'. uno ictu mora
doloris beneficio celeritatis assumit
⁊ ustis uenis ac pellibȝ a sanguinis
fluxu cicatrix quodāmō cū ipo uul
nere nata defendit. ¶ Vulnera uō
castratoꝝ cinere sarmēti ⁊ spuma
liniat' argenti. A potu castrat' absti
neat'. ⁊ cibis pascat' exiguis. ⁊ sequē
te t'duo ei p̄beant' arboꝝ tenere sū
mitates. ⁊ fructeta mollia ⁊ herba
uiridis coma. ¶ Pice ⁊ liq̄da mixto
cinere sūt ⁊ oleo modico uulnā dili
genter ungenda q̄ uerū puto cum
sine ferro ignito castrant'. ¶ Sȝ si cū
ferro acuto ignito fiat nō ē necc̄ia
p̄sens cura. ¶ Semestribȝ uitul' dent'
furfures triticei ⁊ farina ordei. et
tenera herba. ⁊ ut bibāt mane et
uespere curet'. ¶ Circa finē marcii
ul' ap'lis iniciū domandi sūt boues
trimi. nā post q̄nq̄nniū domarī nō poss'
etatis duricia repugnantes. ¶ Capite
ergo statī domet'. q̄ q̄de p'us cū tenerī
sūt frequēti manu attrectatōe mansu
escāt. Sȝ stabulū noui boues largio
ribȝ spaciis hr̄e debebūt. ¶ Ad stabu
la ducant' quoꝝ si nimia fuīt aspi
tas uno die ac nocte uinculis et

ieiuniis mitigent'. ¶ Tūc applonibȝ
blandis ⁊ illecebris oblatoꝝ nō alatē
nec a tergo sȝ a fronte accedēs bubulcus
admisceat. narres ⁊ terga p'tractet.
sic tñ ne aliq̄ calce ul' cornu ꝯtingat.
q̄ uiciū si in p̄mordius affectauerit
obtinebit. ¶ Aliq̄ eos int' se iūgūt et
docēt eos honera leuiora t'ptare.
et q̄ utile ē si aratori parant' ſbacto
p' solo exercendi sūt ut nouus labor
adhuc tenera colla nō quasset.
¶ Expeditior ā domandi ratō ē si asp'ū
boue' mansueto ⁊ ualido boui iungas
q̄ ostendente facile ad oīa coget' offi
cia. Si post domiturā decūbet in sulco
nō afficiat' igne ul' uerbere. Sȝ poci'
cū decūbit pedes ei' ita ligent' uin
culis ut nō possit p'gredi aut stare
ul' pascere. quo facto siti ⁊ fame
laxat' carebit hoc uicio. De bubus
q̄les debēt emi. ⁊ q̄lr' tenerī. ⁊ d' cognitōe eoꝝ
In bubȝ emēdis hec signa spectent'.
¶ Vt sīt nouelli. quadratis et
grandibȝ mēbris. ¶ Solidi corporis.
¶ Musculis ubiq̄ surgentibȝ. ¶ Magnis
auribȝ. ¶ Lata fronte ⁊ crispa. ¶ Al
bris oculisq̄ nigrantibȝ. ¶ Cornibus
robustis ac sine curuature paruī
tate lunatis. ¶ Patulis naribȝ et
simis. ¶ Ceruice ero torosa atque
ꝯpacta. ¶ Palearibȝ largis ⁊ circa
genua fluentibȝ. ¶ Pectore grandi.
¶ Armis uastis. ¶ Ventre nō paruo.
¶ Porrectis laterībȝ. ¶ Latis lūbis. ¶ Dor
so recto ⁊ plano. ¶ Cruribȝ solidis et
neruosis. ¶ Et breuibȝ ungul'. ¶ Magis
caudis longis ⁊ setosis. ¶ Pilo toto
corp'is denso ⁊ breui rubei maxīe ⁊ co
loris ⁊ fusci. ¶ Meli' ā boues soli
uicinis locis ꝯpabim' q̄ nulla
aut celi uarietate terrent'. ¶ Vel
si h' deest de locis silibȝ ad silia trans
ferent'. ¶ Illud ē ān oīa curandū ut

uiribus ad trahendum comparentur equales
ne ualentioris robur alterum procuret ex
itum. ¶ In moribus autem hec consideranda sunt.
sint arguti. mansueti. hortamenta tim
entes clamoris et uerberum. ¶ Cibum appeten
tes. ¶ Et si regionis ratio patitur nullus
cibus est melior quam uiride pabulum. ¶ Ubi
non deest eo ordine ministretur quo pa
buli copia et labor coget accessio.
¶ Tenendi sunt boues in talibus stabulis
ut de uaccis dictum est supra. uidelicet
stratis et bene clausis ut pedes et un
gule conueniant in lese. ac ipsi defendi
possint a tenealis. culiculis et tabanis.
¶ Etas ipsorum cognoscitur quia mutant dent
es anteriores post annum completum.
in decem et octo mensibus. deinde post sex
menses successiue mutant priores donec
in tribus annis mutauerint omnes. et
sic in bono statu existunt in quo perseue
rant usque ad decem uel duodecim annos.
et uiuunt usque ad quatuordecim uel sexdecim
annos. ¶ Et cum sunt in statu dentes ha
bent pulcros longos et equales. ¶ Et cum
senescunt minguntur. denigrantur et corro
duntur.

De infirmitatibus boum et cura

Sciendum est quod egritudines ipsarum.
multe accidunt bubus. quarum una est
que in capitibus ipsorum multiplicatur reuma
quod uulgariter dicitur Gutaroiba (?) et fit ex sup
flua comestione et potu. et propter nimis hu
midarum herbarum et ex nimia requie
et aeris humiditate superflua. ¶ Et
cognoscitur quia inflatur ipsorum uultus et
oculi. ex qua bene moritur si non curetur.
Sed curatur. quia statim flebotomandus est bos
infirmus de uena que est sub lingua. scilicet quod
due que cocore seu glandule que sunt
ibi signentur in pluribus locis cum puncta
cultelli bene incidentis. ita quod multus
egrediatur sanguinis. et cum thure fiat
fumigium ad nares eius. ¶ Item accidit
eis febres ex inmoderato labore aut
calore. ¶ Et morbus cum in bubus ut ait
Uaro. hec fere sunt quod laborant propter estus
aut propter frigora. aut propter nimium laborem
labore. uel etiam propter nullam exercitationem. aut
si cum exercueris statim sine internallo
cibum aut potum dederis. ¶ Et cognoscuntur
cum febriunt quia sunt calidi tactu. et maxime
in lingua et auribus et anelitus ipsorum est
spissius et calidus. quibus conuenire dicitur cum regi
mine frigido. scilicet quod a labore omnino cesset. et
in loco frigido teneantur. de frondibus salicum
et uitis cooperti. et comedant frondes salicum
et frigidas herbas et ordeum coctum infrigidatum
et farina eius. et bibant aquam in qua bullierint
frondes salicis et frigidarum herbarum. et
ordeum infrigidatum. et si uidebuntur nimis
repleti de ipsorum sanguine minuatur.
¶ Item bibat aquam pomorum acrium et prunorum.
et ipsa poma et pruna edat. ¶ Uel secundum
Uaronem curatur hic morbus. quod perfunditur
aqua et pungitur oleo. et uino tepefacto.
et abstinetur cibo et iniicitur aqua ne frig
tedat (?). sicienti aqua frigida datur. si hoc non
proficiat diminuitur sanguis maxime ex capite.
¶ Item opilatur et ingrossatur splen ipsorum de quo
non liberantur sed diu sic infirmi existunt.
Et cognoscitur quia bulsiunt siue tussiunt
et maxime cum trotare coguntur. ¶ Item
inflantur boues ex constipatione uel uento
sitate in ipsorum uentribus generata. Et
cognoscitur quia si manu uel digito super
funtanellum que sunt iuxta posteriores
anchas percutitur sonat ut tympanum.
et uisu et inflati apparent. et dolore
torquentur. et quoniam intra se prosternuntur et
libenter iacent. ¶ Curatur autem cum criste
ri uel canulo de quibus dictum est supra cum
tractabatur de doloribus equorum. Uel cum
manu pueri oleo uncta extrahantur fe
ces. Uel incidatur uena caude cum acuto
cultello per quatuor digitos longe ab ano
de subtus. ¶ Item leduntur in collo ex nimia

oppressione indecentis ungetis et maxime cum pluvie ceciderint super collum. et quia fit ibi ruptura per humores ibi concursos. quod curatur cum medicinis consolidativis carnium et generativis cutis scriptis in curis egritudinum equorum in pluribus locis. et etiam cum aliis quibus marischalchi boum utuntur. et precipue cum unctione greppe. Item leduntur a spinis vel aliis rebus acutis et duris intrantibus in pedibus ipsorum vel alibi casualiter. ex quibus claudicare coguntur. Et curantur ut extrahatur quod intravit in pede vel aliam partem. cum radicibus arundinum tritis vel cum radicibus diptami superpositis et petia fasciatis. vel cum aliis medicinis de lesione spine scriptis in tractatu equorum et curantur ut plene dictum est ibi. Item accidunt eis multe alie infirmitates occulte et alique manifeste. et lassitudines que proveniunt ex nimio labore atque calore. que cognoscuntur ex eo quod non comedunt. vel solitum modum comedendi mutant. et libenter iacent. et ex calore linguam exthibent. et multe alie mutationes possunt in eis videri ab his qui eos sanos et incolumes cognoverunt. Boves autem sani et fortes et agiles cognoscuntur quia facile se movent cum tanguntur vel pungunt. et habent membra grossa et auriculas elevatas. Pulcri autem et fortes cognoscuntur si omnia membra grossa sunt et sibi invicem bene respondent. Possunt etiam alie infirmitates accidere bobus quas cognoscere possunt et curare noverunt optimi marischalchi boum qui multis annis in talibus sunt experti. Ego autem ea que vere scire potui fideliter scripsi.

De diversitate seu varietate boum et vaccarum et de omni utilitate ipsorum.

Ex genere boum aliqui sunt nigri et magni fortes et quasi indomiti qui bubali vocantur non bene habiles ad plaustra et aratra. sed in trahendis per terram magnis ponderibus exercentur ligati artificialiter quibusdam catenis. libenter morantur in aquis. eorum coria non sunt adeo bona licet valde grossa ut aliorum boum. Et eorum carnes nimis melancolice sunt et ideo non bone nec boni saporis. et licet crude satis sint pulcre tamen cocte turpes efficiuntur. Item alii sunt boves quibus communiter utimur. quorum quidam sunt maiores qui proprie locis planis conveniunt. quidam minores qui proprie exercentur in montibus. et quidam sunt in magnitudine ac parvitate medii qui utrisque conveniunt locis. Amplius quidam sunt iuniores quorum carnes temperate complexionis sunt et ideo humano generi nutrimentum bonum prestant et in eo robur et sanitatem conservant. Alii sunt etatis perfecte qui proprie propter eorum vires sunt laboribus deputandi eorum coria et pro soleis calciamentorum sunt optima. et eorum carnes sunt mediocriter melancolice non multum convenientes nisi hominibus stomachum forte et calidum. et hiis qui gravibus laboribus exercentur. Et sunt et alii senes qui ad labores sunt pigri et minus utiles quam predicti. eorum carnes nimis melancolice et indigestabiles iudicantur. sed eorum coria bona sunt et precipue si sunt grossa. Cornua boum sunt pectinibus apta. Ossa talis et parvorum cultellorum manubriis. et eorum fimus stercorandis agris et arvis et inbuendis granariis et quibusdam aliis vasibus et canestris. Item vaccarum quedam sunt magne vel medie que ab hominibus tenentur propter utilitatem generandorum et nutriendorum vitulorum et boum qui plaustris et aratris humano generi necessarii deputantur. quarum carnes et coria sunt similia masculinis. sed earum lac licet ad esum et caseum sint bona non tamen eis tollendum sed pro nutrimento vitulorum quorum vita vires et augmentum optatur matribus dimittendus. Alie vero vacce sunt parve que solum propter lac et caseum retinentur. et ideo post partum quindecim diebus elapsis occidendi sunt vituli

et esui hominum deputandi. quorum carnes temperate ac digestibiles valde sunt et optime hiis qui gentes morantur. lac vero et caseus satis humano esui competit licet non adeo perfecta ut ovina existant. Eligendi autem sunt tales vacce que non minimis parve sunt et ubera magna habent.

De ovibus quales emi et eligi debent. et de cognitione sanitatis et infirmitatis earum.

Oves bone cognoscuntur ab etate si neque vetule sunt neque mere agne. nam altere nondum. altere iam non possunt dare fructum. sed ea melior etas est quam sequitur spes quam ea quam mors. Item cognoscuntur a forma. nam oves esse oportet corpore amplo. quod lana multa sit et molli. villis altis et densis toto corpore. maxime circa cervicem et collum ventrem quoque ut habeat pilosum esse oportet. cruribus humilibus. caudis prolixis in Ytalia. sed in Syria brevibus. Item cognoscuntur ex progenie si agnos solent parere formosos. Sanitas et infirmitas earum cognoscitur. nam si aperiantur earum oculi et vene sint rubicunde ac subtiles sunt sane. si vero albe vel rubicunde et grosse sunt infirme. Item si capte in pelle colli et ante tracte vix trahi possunt sunt sane. si facile sunt infirme. Item si manu capiuntur in schina prope anchas et stringuntur nec flectuntur sunt sane et fortes. si flectuntur sunt infirme. Item si audacter vadunt per viam sunt sane. si moleste capite inclinato sunt egre.

Qualiter teneri debent et pasci. De pastione primum et in quibus locis.

Providendum est ut per totum annum recte pascantur intus et foris. In stabulo idoneo sint non ventoso quod magis ad orientem quam ad meridiem spectet. Ubi stet solum oportet esse virgultis aut paleis vel aliis stramibus stratum atque proclive ut mundari ac purum fieri ab humiditate et urine facile possit. non enim solum ea uligo lanas corrumpit ovium sed et ungulas ac scabras fieri cogit. Cum aliquot dies steterint subicere oportet alia virgulta vel paleas quo molliter requiescant puriores que sint. libentius enim ita pascuntur. Faciendum quoque infirmis etiam his que agnos parvos habent septa secreta ab aliis quos eas secludere possis. sed que magis in villaticis quam gregibus sit servanda. Illa in his que pascuntur in saltibus custodes secum portant crates aut retia quibus cohortes in solitudine faciant ceteraque utensilia. longe enim et late ac varie in diversis locis pasci solent. Pascua ovillo generi utilia sunt que vel in novalibus vel in pratis siccioribus existantur. Palustria vero noxia sunt. Silvestria dumosa lanatis. Salis vero crebra aspersio vel pascuis mixta. vel canalibus frequenter oblata de pecoris levare fastidium. nam per yemem si penuria est feni vel palee. vicia vel facilior inventus ulmi aut fraxini servatis frondibus pascantur. Estivis autem mensibus pascantur sub lucis initio cum germinis teneri suavitatem roris mixtura commendat. Quarta hora calescente potus puri fluminis pascantur. vel putei aut fontes. Medios solis ardores aut vallis aut arbor umbrosa declinet. Deinde cum ardor infringitur et solum primum rubore vespertini roris humescat gregem revocemus ad pascua. Providendum quod est in hoc genere ut pabuli ubertate saturentur. et longe pascantur a sentibus que et lanam minuunt et corpus inciduntur. Et in canicularibus et estivis diebus ita pascende sunt oves ut capita gregis adversantur semper a solis obiectu. Hyeme autem vel vere nisi solutis gelicidiis ad pascua prodire non debent. nam pruinosa herba huic generi morbos creat. et tamen semel aquare sufficiet. Cum messes sunt facte teneantur in stipulis quod est utile duabus ex causis. nam et caduca spica saturantur. et obtritis stramiis et

stercoratae faciunt in annum sequentem
segetes meliores. ¶ Per totam estatem
surgente aurora festinanter mulgeant
ne solitum pastum perdant. et cum dies incalu
erit ducantur, ut calor solis aut venti
urentes non possit eis nocere. ¶ In vespe
autem tam diu foris sint quod recuperent pastum
quem perdiderunt in die. ¶ Et cum redierint pro
videant ne sint calide cum in ovilibus
includuntur. ¶ Si autem magnus fervor
fuerit eant in proximis pascuis ne si lon
gius abierint possint recurrere ad u
mbracula. ¶ Nec pastores sinant eas
inportune agregari tempore caloris set
semper moderate dispergantur. et cum adducuntur
calide non mulgeantur. ¶ Cum aurora appa
ruerit mox agniculi ducantur. et tam diu
sint donec pastor ipsos ducat. et tunc in fri
gidioribus ducantur umbraculis. et sollici
te custodiantur. ¶ Cum viderint maneque
telas araneorum oneratas aqua non permutant
pascere. ¶ Si fervor fuerit et pluvia ce
ciderit non sinantur iacere. set ad celsiora
ducantur et tangantur a vento. semperque mo
veantur. ¶ Cavendum autem sunt ab herbis et
super quibus venit arena. Et dicit pastor
expertus quod de mense aprilis. madii. Iunii.
et Iulii. non sunt dimictende multum
pascere. ne nimium impinguentur. set de
mense septembris. octubris et novembris
post mediam terciam sunt tota die dimic
tende in pascuis ut impinguentur in quantum
possint, ut melius exire de hyeme pos
sint. ¶ Autumpno debiles pecora quoque
mutentur ne imbecilles eas yberni tempus
assumat. **Quando debent submicti ari
etibus. et qualiter. et quanto tempore sint pregnantes.
et quales debent esse arietes, et quot oves sufficiant**

Mense aprilis prima est arietum admis(Iunii)
sura. ut agnos iam maturos in
veniat tempus hybernum. fit et mense iunii
et si fiat in mense Iulii. nati ante
hyemem convalescunt. ¶ Secunda fit amissura
post medium mensem octubris ut parti
ant circa principium veris nascentibus
herbis. ¶ Aristotiles asserit si mascu
los creare velis admissure tempore sic
custodes. et altum septentrionis eligendum
et quod contra ventum greges esse pascendos. si
feminas generare velis austri captan
dos flatus. et in eum pascua dirigenda.
¶ Aliqui duobus ante mensibus arietes contra
revocant ut facte libidinis augeant dilatio
voluptatis. Quidam coyre sine discretione
permittunt ut ei per totum annum fetura non
desit. ¶ Quamdiu admissura fit eadem
aqua uti oportet. quia comutatio aque et lanam
facit variam, et corrumpit uterum ut ait
Varo. Cum omnes conceperunt arietes secern
endi sunt, quod cum sint molesti obsunt. ¶ Nec
oportet pati minores quam bimas saliri. quoniam
natum ex his idoneum est. nec non ipse fiunt
deteriores. ¶ Ovis pregnans est. centum
quinquaginta diebus. Itaque fieri amiss
ura debet tali tempore. quod partus nascatur circa
finem autumpni cum aer est modice tempera
tus primusque oritur herba ymbribus evocata.
¶ Eligendi sunt arietes candidissimi in
regionibus illis in quibus sunt oves albe.
¶ Item mollibus lanis. in quibus non solum corporis
splendor considerandus est set et lingua. que
si maculis fuscabitur varietatem red
dit in sobole. et si nigra est, nigros cre
at. de albo quoque nascitur coloris alterius.
¶ De fuscis numquam potest albus creari ut ait
Columella. Eligimus autem arietem altum
procerum. ventre promisso. et lanis candi
dis tecto. Cauda longissima. Tortis
cornibus pronis ad rostrum. lana opertis
auribus. amplum pectore. scapulis et
cruribus latis. velleris depressi. fronte
lata. Magnis testibus. Etatis prime.
quod tamen usque ad octo annos utiliter potest
inire. Femina de bima submitti que
usque in quinquennium feture necessaria est. anno
septimo deficiat. Item ex pregnancie aia.

adiutus aries si agnos pereat formosos. Centum ovibus unus aries sufficere fertur, et quamvis sit centonaria tot arietes sufficere ait Varro.

Quando debet tondi et qualiter, et quando signari. —

Mense aprilis locis calidis tondeantur oves, et serotinis fetus signentur. Temperatis vero mense madii celebranda tonsura est. et precipue cum sudare incipiunt quecumque ab equinotio verno ab solstitium. ut ait Varro. Si tonsas oves hoc modo unxabis. Succum decocti lupini feces veteris vini eisque miscebis amurcam. que in unum corpus redactis tonsas oves linire curabis. Post triduum si mare vicinum est littoris mergantur extremo. Si vero aliis locis pascuntur aqua celestis cum sale paululum decocta sub divo debebit ovium tonsor uncta membra diluere. Hoc enim modo curatum pecus anno toto nec scabrum fieri dicitur, et ampliores lanas creare fertur et molles. Et tribus diebus pannum lotas oves oleo et vino ungere oportebit. Serpentes que plurimum sub presepibus latent cedrum vel galbanum vel muliebres capillos aut cervina cornua frequenter urant. Siqua in tonsura plagam accepit his locis pice liquida liniatur. Aliquando in anno bis tondent. ut in yspania. ac semestres faciunt tonsuras.

De cognitione etatis ovium. —

Dentes ovium mutantur post unum annum et dimidium scilicet duo anteriores. et postea post sex menses mutantur duo proximi. et postea mutant ceteros. ita quod complent in tribus annis vel quatuor ad plus. et donec sunt inequales sunt iuvenes. quando equales sunt in statu, quando discalciantur et minuuntur et corrumpuntur sunt senes. et tunc morsus earum fit brevis et grossius. et stant in bono statu usque ad octo annos et quedam usque ad decem si copiose pascantur. set si famem necessario sostinent cito senescunt.

Quando et qualiter debet mulgi. et caseus fieri ac servari. —

Usque ad festum sancti michaelis bis in die mulgeantur oves et postea semel. lac elicit post nemus pingues cum arietibus mittantur: ne inoportuno tempore fetus emittat. set post coniunctionem arietum ut pingues sint custodiantur. per tota estate festinanter mulgeantur surgente aurora, ut hora congrua ducantur ad pascua. Omnis silentium teneat dum mulget oves. excepto magistro qui tamen oportuna loquatur. Caseum coagulam sincero lacte. coagulus vel agni vel edi. vel pellicula que solet pullorum ventribus adherere. vel agrestis cardui floribus. vel lacte ficulneo. cum serum debet omne deduci et ponderibus urgeatur. ubi ceperit solidari opaco loco ponatur aut frigido. et spissius sub inde adiectis ponderibus acquisita soliditate ponderibus trito ac torrefacto sale debet aspergi. et iam durior vehementius premi. post aliquot dies solidate iam formule statuantur ita per crates ne invicem se unaquaque contingat. Sit autem loco clauso et a ventis remoto ut teneritudinem et pinguedinem servet. Vicia casei sunt si aut siccus aut fistulosus est. quod evenit si aut parum premitur aut nimium sale accipiat. aut calore solis uratur. In recentem caseo conficiendo aliqui virides nucleos pineos terunt atque sic lacte mixto congelant. aliqui timum tritum et frequenter colatum congelant. Qualemcumque et saporem vel efficere poteris adiecto quod elegeris condimento seu piperis seu cuiuscumque pigmenti. —

De morbis ovium et cura ipsarum. —

Nascitur eis gosum sub gula ex fluxu humorum a capite descendentium. et perforatur ibi pellis et inde quicquid aqua paulatim egreditur et curatur. Item paciuntur

grossicie splenis et inflat. et hoc se-
pius de mense madii et aprilis ex multitu-
dine sanguinis grossi et viscosi. ex quo
sepe subito moriuntur. et confert eis unum
scetum duorum digitorum ponere inter narres
et facere quod multus egrediatur sanguis ex quo
quidam liberantur et quidam nichilominus moriuntur.
¶ Item paciuntur febres que cognoscuntur et cura-
ri possunt ut dictum est de febribus in tractatu
boum. ¶ possunt et eis alie accidere egri-
tudines. quas cognoscere et curare nove-
runt pastores expertissimi. qui totis temporibus
suis in sola custodia ovium exercentur
et in talibus solummodo student.

de agnis qualiter teneri debet et quando castrari

Cum nascuntur agni unaquaque septima-
na per mensem sal detur eis. ab inde in
antea omni tempore quindecima die. ¶ Cum autem
separantur a matribus more tundunt propter pedi-
culos et quia melius crescunt. et unaquaque
ebdomada sal detur eisdem. ¶ Circa nativi-
tatem domini iunguntur cum matribus. ut hec de
agnis paladius dicit. ¶ Varro autem ait
cum parere incipiunt oves pastores eas
inducunt in ea stabula que ad eam rem habent
seclusa. ibique agnos recenter natos
ad ignem apponunt. et per biduum aut triduum
retinent dum ad cognoscat matrem et
pabulo se saturent. ¶ Deinde cum matr-
es ad pastum cum grege prodeunt retinent
agnos qui cum reducte ad vesperum fuerint
aluntur lacte. et rursus discernuntur
ne noctu a matribus concalcentur. ¶ hoc
idem faciunt mane ante quam matres in
pabulum exeant ut agni fiant satulli
lacte circiter decem dies. ¶ Cum preterierint
palos affigunt et ad eos alligant libro
id est cortice aut quadam alia re levi distan-
tes ne tota die cursantes inter se te-
neri diluberent. id est destruant aliquid membrorum.
¶ Si ad matris mamam non accedet ad com-
movere os et labra agni unge buti-
ro aut adipe suilla et olfacere labra
lacte. diebus post paucas hoc obicere his
viciam mollitam aut herbam teneram ante
quam exeunt pastum et cum reuerterunt. et sic nu-
triantur quo ad facti sunt qui dicuntur mestes.
¶ Interea matres eorum his temporibus mulgantur.
¶ Cum depulsi sunt agni a matribus diligen-
tia est adhibenda ne desiderio senescant.
¶ Itaque deliniendum id est blandiendum innut-
tura vel in nutritu pabuli bonitate. et
a frigore et estu neque laboret curandum.
¶ Cum oblivione iam lactis non desiderant et
matrem tum denique compellendum in gregem ovium.

de utilitate ovium et agnorum.

Utilitas ovium magna est. nam ex pilis
ipsarum fiunt indumenta et necessaria
et delectabilia ad hominum salutem et vitam
quia quanto subtiliores tanto meliores et maioris
precii. ¶ Et pellibus cum pilis fiunt pelicie ac
fodre pannorum tempore frigoris oportune.
et ex ipsis depilatis fiunt calciamenta
et carte. ¶ Ipsarum lac ad victum est conveniens
et satis salubre. quod quanto recencior est
tanto melior. et quanto spissior tanto amplius
oris est nutritiva. ¶ Et ipsius aquositas que est
serum est solutiva ventris et colera educit
ab eo. ¶ Caseus autem qui ex eo fit nutritivus
est corporis humani. qui quanto recencior est tanto
melior et quanto vetustior et durior tanto
peior. ¶ Et qui ex eo est nimis salitus vel
nimis viscosus aut nimis frangibilis
non est bonus ut ait Rasis. sed ille bonus
est qui tenet medium inter utrumque. ¶ Caro
autem pecudum indelectabilis saporis. et
humida nimis atque inconveniens nisi forte
vilioribus rusticis assuetis qui continuis
laboribus exercentur. ¶ Agnorum vero caro satis
conveniens cum fuerit a lacte remota sed castra-
torum optima nutrimentum bonum et multum prebens
si annalis fuerit ut ait Avicenna. set
si eam etatem excesserit fit deterior. et
quanto vetustior tanto peior et ad digeren-
dum durior. ¶ pelles autem et lane agnorum
sunt optime atque ad operimentum humani corporis

aptiores quam matrum. **De capris et yrcis et edis quales debent eligi. et qualiter teneri. et quanto tempore sint pregnantes. et de ipsarum etate sanitate et utilitate.**

Qui caprinum gregem constituere vult in eligendo animadvertere oportet primum etatem ut eam paret que iam ferre possit fructum et de his eam potius quam duci. novella enim quam vetus utilior est. In forma videndum ut sit firme. magne. corpore leni. crebro pilo. sub mento duas ut mamillas pendules habent quia hee fecundiores sunt. Ubere grandiores sint ut et lac multum et pingue habent. Yrcus cum filiis sub mento mamillis. Gurgulione longo brevi plenaque cervice. auribus flexis et [illegible]. parvo capite. nitido spisso et longo capillo. ad ineundas feminas ante annum congruus. non autem durat ultra sexennium. Ex capris meliores sunt que bis pariunt ex his potissimum mares sunt eligendi ad admissuras. Cato scribit in fiscello scivatum esse capras que ex saxo saliunt plus sexagenos pedes. Huic pecori stabula meliora sunt que spectant ybernos solis ortus. et que lapide aut testa sunt strata ut caprile minus sit uliginosum ac lutulentum. Item substernantur virgultis ne oblinantur. Teneri et pasci hoc pecus debet quasi ovillum. sed habent propria quedam quia potius silvestribus saltibus delectantur quam pratis. studiose enim de agrestibus fructibus pascuntur. atque in locis cultis virgulta carpunt. itaque a carpendo capre dicuntur. ideoque in lege locationis fundi excipi solet ne colonus capram in fundo pascat. Post autumpnum exigunt in gregem yrcos. quia quod concipit. post quintum mensem reddit tempore verno. Edi cum trimestres sunt facti submittuntur et in gregem incipiunt esse. Satis magnum gregem putant esse circiter quinquagenas. eo quod capre lascive sunt et se dispergunt. quam oves se congregant ac condensant in locum unum. Singulis decem capris singuli sufficiunt yrci. Ultra octo annos quidem non sunt. nam hoc genus longiori sterilescit etate. Sanas autem capras nemo promictat. numquam enim sine febre sunt. ut ait Varro. accidit et sepe ut in corporibus vulnerentur. eo quod inter se cornibus pugnant. ac in spinosis .i. spinosis locis pascuntur. quibus subveniendum est ut in curis vulnerum equorum dictum est in pluribus capitulis. Utilitas caprarum est precipue in pelle et lacte ac edis. nam ex ipsarum pellibus optima calciamenta fiunt et equorum selle operiuntur. Lac ipsarum multum est et humano corpori optimum et precipue non coagulatum. parum caseitatis habens. et quod ex eo fit caseus non est adeo laudabilis ut ovinum. earum carnes nimie siccitatis et ad digerendum dure existunt. ideoque male. Sed edorum carnes sunt optime ad salutem et delectationem et precipue lactantium. et ex ipsorum pellibus fiunt optime carte ac delicata calciamenta his convenientia qui voluptuose vivere cupiunt. **De scrophis. verribus et suibus. quales debent eligi. et qualiter teneri. et quanto tempore sint pregnantes. et de ipsorum etate sanitate et utilitate.**

Verres legendi sunt vasti et ampli corporis. sed rotundi potius quam longi. ventre et clunibus magni. Rostro brevi. cervice glandulis spissa. unius coloris potius quam varius libidinosi. annuculi. qui usque ad quadrimos inire feminas possunt. Scrofas non longi lateris debemus eligere. et quibus ad sustinendum fecture onus se magnus venter effundat. cetera verribus similia. sed in regionibus frigidis densi nigrique pili. In tepidis qualescumque provenerint. Item ex bona progenie ut porcos multos pariat. hoc genus omnibus locis haberi potest. melius tamen locis palustribus quam siccis. precipue ubi arborum fructuosorum silva suppetit que sub invicem maturius fructibus alterna per annum mutatione sufficiat.

¶ locis maxime graminosis et cannarum
vel iunci radicibus nutriuntur. ¶ Et deficien
tibus alimentis per yemem prebenda sunt pabula
glandium castanearum et siliqua. vel faba,
aut ordeum vel frumentum. hec enim non modo
pinguedinem efficiunt sed et carnis iocundum
saporem. ¶ pastum exigunt estate mane.
et antequam estus incipiat subiguntur. id est
vadunt in locum umbrosum maxime ubi sit
aqua. post meridiem rursus lenito feruo
re pascuntur. Jn hieme tempore non prius exigitur
pastum quam pruina evanuit, et liquefacta est
glacies. ¶ porcorum congregati more aliorum
pecudum claudendi non sunt. sed haras sub
porticibus faciemus quibus mater unaqueque
claudatur. quarum superior sit parte de
tecte ut libere numerum pastor explo
ret. et oppressis a matre fetibus sepe subve
niat subtrahendo. Curabit autem ut fe
tus proprios cum una quaque precludat. plus non quam
octo ut columela. dicit nutrire non debet.
¶ paladio quidem sex videtur sufficere. quia licet
plures valeat educare tamen eo numero
sueta deficiet. ¶ Varro ait quod tot por
cos parere potest quot mamas habet. si mi
nus pariat fructuariam ydoneam non
esse. si plures pariat esse portentum. Jn quo
illud antiquissimum fuisse scribit quod sus
enee lavini triginta porcos peperit al
bos. ¶ nutricati octo porci parvuli post
possunt incremento facto. apertis dimi
dia pars removeri solet. quia nec mater
potest sufficientem lac prebere nec generati
roborari. ¶ ad feturam verres duobus
mensibus se tenendi sunt. ¶ Optimum ad admissu
ram tempus a favonio ad equinoctium vernum
id est a kalendis februarii ad diem duodecimum mar
cii. ita enim contingit ut estate pariat.
Quatuor enim menses est pregnans. et tunc
parit cum pabulo habundat terra. nec mi
nores admittende quam annicule. melius
.xx. menses expectare ut bime pariat.
¶ Cum ceperunt. dicunt hoc facere usque ad
septimum annum recte. ¶ ad mundicias
cum faciunt in luto volutantur libenter
quod illorum requies est ut lavacio hominum.
¶ Cum omnes conceperunt rursus segregantur
verres. ¶ Verris octo mensium incipit sali
re. idque usque ad quadrimum recte facere
potest. deinde ad retro quousque ad perveniat ad
lanium. id est in possibilitatem coeundi.
¶ Sus usque ad eo pinguedinem crescere
solet ut se ipse stans sustinere non po
ssit. nec progredi usque. nam in lusitania
fertur sus esse occisus qui fuit inventus
.xxiii. pondo. id est quingentis septua
ginta quinque libris. et quod sus a cute
ad os pedem et tres digitos fuisse.
id est huiusse lardum cum carne uno pede
et tribus digitis grossum. ut ait. Varro.
addit et se in archadia spectatum sue
quam propter pinguedinem non modo surgere non
posset sed etiam in ea murem nidum fecisse
et peperisse mures. ¶ fecunditas scro
fe comprehenditur. quia quod in primo partu agit
non multum in reliquis mutat. ¶ Subula
binis mensibus porcos sinunt cum matribus
deinde cum iam pasci possunt secernunt.
¶ porci nati yeme fiunt exiles propter frigora
et quia matres aspernantur eos propter exigui
tatem lactis, et quia ex hoc dentibus sau
ciantur ab eis earum mame. ¶ divisio
est earum anni bifaria. quia bis pariunt in
anno. quaternis mensibus fert ventrem
binis nutricat. ¶ haram facere oportet circi
ter trium pedum altam et latam amplius paulo
ea altitudine ab terra. ne dum exire velit
pregnax aborret. ¶ Altitudinis modus
sit ut subulcus facile circumspicere
possit, ne quis porcellus a matre op
primatur. et ut facile purgare possit
cubile. ¶ Jn haris hostium esse oportet. et
limen inferius altum palmi pedale. id est uno
pede et palmo. ne porcelli ex hara
cum mater prodit transire possint. ¶ Quo
tiens autem haras subulcus purgat

tociens arena inicere oportet aut quod ali
ud quod exsugat humorem. Et cum pe
perit largiore cibatu sustentet quod fa
cilius lac suppeditare possit. In quibus or
dei artifex binas libras aque madefactis
dare solet mane et vespere si alia que
obiciat non habuerit. Scrofe bis in
die lactis eam bibant. Cum porci depul
si a mamma sunt si fundus ministrat et
dari solet vinacee ac scropei ex uvis.
Ex partu decem diebus prius non producit ex
haris matrem nisi propter potum. Elapsis
decem diebus sinit exire pastum in propinquum
locum ville ut crebro reddito lacte
alere possit porcos. Cum creverint se
cuntur matrem ad pastum. domique secreverunt
a matribus ac seorsum pascuntur. Consuetudine
subulcus assuefacere debet ut omnia faciant
ad bucinam. Primo cum incluserunt cum
bucinatum est aperiunt ut exire possint
in eum locum ubi ordeum fusum sit in longi
tudine. sic enim minus dispergitur quam in acer
vos positum. et plures facilius accedunt. Ideo
ad bucinam convenire dicuntur ne silvestri
loco dispersi pereant. Castrant ver
res commode annicui. nec minores quam
semestres quo facto nomen mutant.
et e verribus dicuntur maiales. De sanita
te suum unum solum exemplum cum dicam.
Porcis lactentibus si scrofa lac suppe
ditare non potest. triticum frictum dari oportet.
crudum enim solvit alvum. vel ordeum
obici ex aqua quod ad fiat trimestres. In
centum scrophis decem verres satis
esse putant. Utilitas porcorum est quod
eorum carnes ad cibum competunt recen
tes et sicce. et eorum lardo est optimus
in condiendis omnibus cibis. et eorum adeps
optima pro calciamentis conficiendis et
in pluribus unguentis ad curandas
egritudines oportunis. Item est alia
utilitas quod vineis immissis. nec dum
turgentibus et exacta vindemia et

germine prosecuto fossoris diligentiam
immittantur. De canibus quales debet eligi.
et qualiter teneri et instrui. et de ipsorum utilitate.

Canis est custos eius pecoris quod eo co
mite indiget ad se defendendum.
In quo genere sunt maxime oves et capre.
eas enim lupus captare solet cui opponimus
canes defensores. In nullo pecore
sunt qui se defendere ut sues verres. ma
iales et scrofe. Canum genera sunt
duo. unum venaticum pertinens ad feras.
alterum quod custodie causa paratur pertinens
ad pastores. de quo dicere intendo ad for
mam huius artis. Primum etate ydonei
parandi sunt. nam catuli et senes nec
sibi. nec ovibus sunt presidio et lupis non
numquam prede. Facie debent esse formosi
magnitudine ampla. oculis nigrantibus.
naribus congruentibus. labiis subnigris
aut rubicundis. mento suppresso. et ex eo
enatis duobus dentibus dextra et sinistra.
paulo eminentibus superioribus. directis
potius quam brochis. i. tortis. habentes acutos
dentes labro tectos. capitibus et auricu
lis magnis ac flactis. i. plicatis.
crassis cervicibus ac collo. Internodiis
articulorum longis. pedibus magnis et
altis. digitis discretis. unguibus duris
ac curvis. corpore suppresso. spina neque emi
nula. i. sima. neque curva. Cauda cra
ssa. latratu gravi. hiatu magno. colore
potissimum leonino. Femine vero debent
esse mamose. papillis equalibus. Caven
dum est ne a lanius. i. lanificas. ne ve
natoribus canes emas. nam alii ad
pecus sequendum inertes sunt. alii si viderint
leporem aut cervum eum potius quam oves se
quuntur. quare a pastoribus emptus melior est qui
oves sequi consuevit. aut qui sine ulla
consuetudine fuit. canis enim facile quod et
assuescit. Pane bene pascendi cum
grege sunt. ne propter famem volens querere
cibum a grege recedat. Mortiane ovis

carnes nō paciant' pasci. ne ducti sa
pore mīn' se abstineāt. s; dent' eis ossa
bene ɔtusa. nā ex his dentes fiūt fir
miores. ⁊ os magͣ patulū ꝓpterea ꝙ ue
hemēci' ducunt' male. acrioresq; fiūt ꝓp
medullarū sapore. ¶ Jnde cibū capiant
ubi pascunt'. uespe ū stabulant'. ¶ Ca
tule trib; mēsib; solēt ēē ꝓgnantes.
¶ Jn partu si pl'es sūt eligē oꝫ q̊s hr̄e uelis
reliq̊s abicē. q̄to paucioēs relinquūtur
tanto in alendo meliores fiūt. ¶ Sēē subster
natur eis ad q̊ molliore cubili facilius
educent'. ¶ Catuli dieb; .xx. uidē incipi
unt. duob; mēsib; pmis aptu. nō diuiu
gūt' amatrib;. ¶ Educūt eos pl'es in unū
locū ⁊ incitāt ad pugnandū q̊ acrioēs
fiūt. ¶ Jtē ɔsuefaciūt ut alligāi possit.
pmū lenib; uincul'. q̊s si abrodere
conant' ne id ɔsuescat facē ūberibus
eos detrere solēt. ¶ Quidā nucibus
greci in aq̄ tritis pūgt̄ aures ⁊ int̄
digitos eo ꝙ … musce ⁊ ricini pul
ces ibi stare solēt. ꝙ si nō fiat ea ex
ulcerant'. ¶ Ne uulnerent' a bestiis ī
ponūt' his colaria ferri hn̄tia sbt' se le
ne coriū clauul' infixū ne collo noceat
duricia ferri. ¶ Huis canū ꝑ pecoīs mlt'
titudine solet parari. s; in regionib;
siluestrib; remotis aut'illis ubi bestie
male sūt mlt'e reqrūt' pl'es. nā in uul
latico grege duo sufficiūt unl'. s. mascu
lus alt' femīa eo ꝙ simł' sūt assiduio
res. ⁊ id cū alto fit acrior. ⁊ si alter
eger ē ne sine cane grex sit. quos
ɔsuefacias in nocte uigilare. ⁊ in die
clausos dormire. De pastorib; q̊t ⁊ q̄les
esse debēt. et q̄lr' se hr̄e. —

Ad maiores pecudes necessarii sūt
etate pfecti. ad minores pueri
qq; sufficiūt. ¶ Jtez q in collib; usant'
firmioēs reqrūt q̄ q in fundo cotidie
ad uillā redeūt. Jtaq; in saltib; licet
uidere iuuentutē ⁊ eā fere armatā
cū in fundis nō mō pueri s; ⁊ puelle
pascant. ¶ Jn die pascē debēt g̊ges
simł' coīt' oms. s; puocare ad suū
q̊sq; locū g̊gē oꝫ. ¶ Oms ēē debent
sb uno magr̄o pecoris. ⁊ is maior
natu ⁊ ceteris pitior ēē dꝫ. eiq; oms
alii parē debēt. ¶ Jta tn̄ oꝫ eū alios
etate pcellē ne ꝓpter senectutē min'
sbstinere possit labores. nā enī senes
nā pueri colliū difficultatē ac mon
tium arduitatē ⁊ asperitatē facile
ferūt. ꝙ pati necesse hnt q g̊ges
secunt' ꝓ̄ sti armentaos atq; caprinos
qb; rupes ac silue ad papulandum
ɔueniūt. ¶ Forme hoīu; legendarum
sūt. ut sit firmi ⁊ ueloces. mobiles
expeditis mēbris. q nō solū pec' seq possit.
s; ⁊ a bestiis ac pdonib; defendere. qui
onera extollē in iuncta possīt. q excurrē.
nō ē oms ad hac rē apti sūt. ¶ Magrm
puidē oꝫ ut seqnt' oīa instrumēta que
pecori ⁊ pastorib; op' sit. maxie ad uic
tū hoīu; ⁊ ad medicinā pecudū. ad
q̊ rē hnt iumēta dossuaria dnī. alii
eq̊s alii mulos ul' asinos. aut aliā q̊
onus dorso ferre possīt. ¶ Qui ī fundo
ꝑpetuo manet facile hnt ɔfinā ī uilla
q̊ pastorib; necīa faciat. ¶ Hus ā qui
in saltib; ⁊ siluestrib; locis pascūt mu
lieres ad iūgē oꝫ q̊ g̊ges seqnt' ac
cibaria pastorib; expediāt eosq; assi
duiores faciāt. ¶ Magister pecoris
sine literis ydoneus nō ē eo ꝙ rōnes
dnicas ɔficē nec aliud q̊cq̄ recte facē
pōt. ¶ Pastorū numerus ēē dꝫ ꝓm
mlt'itudinē pecudū ⁊ genꝰ earū ⁊ diu
sitate locoꝝ pastiōis. ⁊ uendentium
agnos ⁊ facientiū caseū ul' nō maior
ul' minor talis ⁊ tant' q oīa opꝫ iā
huic opi possit ɔmode expedire. De lepo
rario ⁊ leporib; ceterisq; feris aīalibus includendis.

Leporariū ē locus clausus in quo includunt' lepores ⁊ capreoli

et ceruu et apri. et cuniculi ceteraque animalia non rapacia fera tenentur. sic antiquitus appellatur eo quod lepores sepe includebantur in eo. Sed omnium horum custodia incrementum et pastio apta et nota est. ideoque breviter explicanda. Itaque septa ex his materiis circa locum magnum vel paruum secundum optatum vel possibilitatem domini fiat adeo alta et compacta quod nec lupus nec alia bestia intrare possit nec desuper transire. ibique omnes latebras in uirgultis et herbis ubi lepores interdum delitescant. et arbores patulis ramis que aquile conatus impediant. in quo si lepores mares et feminas paucos intromiseris breui tempore locus implebitur tanta est fecunditas huius quadrupedis. sepe enim cum catulos habent recentes alios in uentre reperiuntur habere. Itaque qui scire volumus masculum a femina discernere ut archadius scribit nature foramina debemus inspicere. nam sine dubio masculus unum femina duo inferius habet si caute et subtiliter inspiciat. Sed leporum tria genera fere sunt. unum italicum pedibus primis humilibus posterioribus altis. superiore parte id est dorso bruna. uentre albo. auribus longis. qui lepus dicitur cum pregnans sit tunc concipere. In gallia transalpina et macedonia fiunt permagni. In yspania et ytalia mediocres. Item in gallia reperiuntur alii alterius generis toti candidi. Tertium genus est quod in yspania et prouincia et in partibus lombardie sibi coherentibus nascitur similis nostro lepori ex quadam parte sed humilis. quem cuniculum appellant. Lepus dicitur eo quod leui pede ambulat. et cuniculi dicti ab eo quod sub terra cuniculos ipsi facere solent ubi lateant in agris et nemoribus. pratis et uineis. Capreos haberi posse in leporario. et capreolos et ceruos non est dubium. Refertur autem Varro. quod cum esset in quodam loco quod uocatur ager laurentii. in quo tricliuium erat in eminenti loco ubi cenabatur quo magistrali fieri iubet. nam silua erat supra quinquaginta iugerum maceria septa. Vocatus fuit quidam qui cum stola et cytara uenit. et cum cantare iussus esset bucina inflauit. et subito circumfluxit eum et ceteros tanta multitudo ceruorum aprorum et aliorum quadrupedum quod ualde formosum sibi apparuit spectaculum. Leporarii utilitas magna est et delectatio maxima. nam ex paucis animalibus inclusis breui tempore habentur multa quorum carnes esui competunt et habentur facile. pelles autem pro uestimentis et coriis oportune.

De piscinis et piscibus includendis.

Qui piscinam habere desiderat primum eligat omnino locum conuenientem qui nullo tempore aqua careat non enim in aliis possunt durare locis. Sed piscinarum quedam sunt parue quedam magne quedam mediocres. et utrarum quedam sunt fontanee. quedam stagnee. quedam marine. et quedam fluuiales. Si parue sunt muniantur septis ex lignis uel uiminibus aut lapidibus constructis ne lodria uel aliud animal nocens intrare possit. et funes aut uites super ea tendantur quibus aues terreantur rapaces. in easque ponantur pisces illi aque conuenientes ex his qui inueniuntur in partibus illis. nam quidam libentius stant in fontanis uel fluuiorum aquis. alii in stagnis et lacubus. non nulli aqua delectantur marina. Si autem parua piscina profunda in quantum fossoribus profundari potest. Si aqua fontanea uel fluuialis sit in ea poterunt commode uiuere ex his qui sunt in partibus lombardie. Caudani. scardine. barbii et quidam alii parui pisces. et forsan trutte. Si uero sit lacunalis uel stagnea lutum habens commode erunt in ea tince qui more porcorum delectantur ceno. et anguille uiscose et etiam ceteri parui pisces dum modo non sit corruptiue infecta. Sed lucii non sunt in parua piscina ponendi quia multos deuorant

pisces licet ranas libenter comedant
pisciculis inimicas. Sed in magnis commo-
de stare possunt pissinus. ¶ Quod si marina
vel marina fuerit de mari educta omnia
genera marinorum piscium naturam parvorum
poterunt in ea servari. ¶ Si piscina ma-
gnam habere velit. oportet ipsam fieri ex magno
lacu vel stagno in quo sit aqua plurime
congregate. vivis ac pluviis aut fonti-
bus vel flumine in eum fluentibus. vel
est aqua marina que in pluribus convenit locis.
Quod si ex ipso lacu vel stagno aqua per aliquam
partem exeat ibi claudatur taliter quod im-
pediatur piscium exitus et non aque. Quod si ex
aqua dulci consistat. poterunt in ea poni ac
servari omnia genera piscium tam magnorum
quam parvorum in talibus aquis invenientium
sunt et aliqui marini pisces qui ad aquam dul-
cem accedentes delectantur in ea. et ta-
les similiter poterunt in dulci piscina servari.
¶ Si vero fuerit ex aqua marina in ea ponantur
omnia genera piscium marinorum si sit valde
profunda. nisi sit piscis maximus ut balle-
na que nullo loco nisi maris pellago
claudi potest. ¶ Si vero mediocris mag-
nitudinis sit piscina ex hiis que superius
predicta dicta sunt facile potest haberi doctrina
quales pisces possint in ea includi. ¶ Pi-
scine utilitas magna est nam ex paucis
piscibus inclusis brevi tempore habentur plures
ex quibus plures vendi possunt et plures ad
esum haberi. de pavonibus.

Completo tractatu animalium quadru-
pedum nutriendarum ac piscium de
bipedibus et ceteris volatilibus est dicendum
et primo de pavonibus qui suo decore nobi-
liores sunt ceteris. quos nutrire ut eg-
gie ait paladius facile est. nisi fures
aut animalia inimica formides. qui per
agros vagantes plerumque sponte se pas-
cunt pullosque educant. ¶ Altissimas
noctis arbores petunt. ¶ Bona his cu-
ra debetur ut incubantes per agrum
feminas quod hoc passim faciunt, cavil-

per custodias. Sed in brevibus insulis
melius nutriuntur. ¶ Uni masculo femine
.v. sufficiunt. quod servandum est ut ait varro.
si ad fructum spectes. nam tunc pauciores de-
bent esse mares quam femine. si ad delecta-
tionem quam. formosior enim est masculus.
Masculi ova et pullos suos persequuntur
velud alienigenas. prius quam illis cristas
nascantur insigne. ¶ Ab idibus februarii
calere incipiunt. faba leviter torrefacta
iniciantur incitantur ad libidinem si eis
quinto quoque die tepida prebeatur. ¶ Cupidinem
coeundi masculus confitetur quando circa
se amictum caude gemmantis incurvat
cum stridore percurrens. ¶ Si ova pavonum
gallinis supponantur excusate matres
ab incubatione tribus vicibus per annum fet
edunt. primus partus .v. ovorum, secundus
.iiii. tercius. trium vel duorum esse consuevit.
¶ Set elecete si hoc placuerit gallinis sunt
que a primo incremento lune nove diebus
habent nove ova supposita quinque pavonum
et cetera sui generis. decima die omnia galli-
nacea subtrahantur et alia gallinacea re-
cencia totidem supponantur. ut completis
triginta diebus possint cum pavonis ape-
riri ovis. ¶ Ova que pavonum que galline
subiecta sunt sepe manu convertantur. que
si ipsa facere vix valebit undique parte
ovi notabis ut conversa cognoscas.
Maiores gallinas esse elige nam mi-
noribus pauciora supponens. ¶ Cubilia de-
bent eis fieri sub tecto discreta [illegible]
elevata ut nec serpens nec bestia accedere
ad ea possit ut ait varro. ¶ Item locum
ante se purum habere debet cubilia que ad
pastum exeat diebus aptis nam utrumque
locum purum esse volunt hee volucres.
¶ Itaque pastorem earum cum vacillo .i. bacilo.
circumire oportet. ac stercus tollere.
¶ Natos si ad nutriendum transferre aptius [illegible]
.xv. uni nutrici sufficiunt. ¶ Primis die-
bus far ordei conspersum vino pullis
dabitur. Vel undique cocta pulticula ex

refrigerata. ¶ Postea adiacet porru
ꝯcisu ul' caseus recens s; expssus.
Na seru pullis nocet. locuste sine pedi
bus ablatis plent'. ¶ Ita pascendi
sut usq; ad unu mse. deinde ordeu
potis ple solepnit'. ¶ Trigesimo tn
qnto die postq nati sut in agru
dici eici possut comitante nutrice
pascendi cul singultura uocantur
ad uilla. ¶ Pituitas uo ꝛ crudiitas
hus remediis sbmouebis qbꝫ galli
na curat'. ¶ Maximu illis piculum
e cu incip crista pduci. na pacunt
langores sic infantes cu dentes eis
nascunt'. ¶ Vtilitas ipoꝝ e qꝛ ipoꝝ
carnes satis bone sut. s; ad digendu
dure. Masculoꝝ penne sut pulcerime
longe puellis pstis ꝛ aliis ornamtis
apte. de faxianis. —

In faxianis nutendis hoc suadu
e ut nouelli ad creandos fetus
parent. i. q anno supiore sut editi.
Veteres eni fecundi ee no possunt.
In eunt femias mse martio ul' aplis.
Duabꝫ femis unꝰ masculus sufficiat.
¶ Semel in anno fet creat. xx. fere
ouis pariendi ordo concluditur. ¶ Galli
ne his melius incubabunt. ita ut. xv.
faxiania oua nutrix una cupiat. cete
sui gnis sbponant'. In sbponendo de
luna ꝛ diebꝫ q sut de aliis dicta sur
mus. trigesimo dies maturos pull
os in lumine mittet. s; p. xv. dies
discocto ac refrigerato leuit' ordei far
re pascent'. deinde triticu ꝛ locustas
plebis. ꝛ oua formice. ¶ Sane ab
aque phibeant' accessu ne eos ꝑ
pituita concludat. ¶ Qd si pituitam
patiant'. abto cu pice liguda trito
rostra eoꝝ debebis assiduus pfri
care. ul' sic gallinis auferre. ¶ Eoꝝ
carnes sut optime. de anseribus.

Anser aq; erbaq; desiderat. nec ꝑ
sine ipis facile sbsinet. locis

ꝯsitis inimicꝰ e. qꝛ sata ꝛ morsu ꝑ
ledit ꝛ stercore polluit. ¶ Prestat
plumas qs autupno uellanl ꝛ uere.
¶ Cum masculo tres femie sufficiunt.
¶ Si desit fluuius lacuna formet'. ¶ Si
herba no suppetit. trifoliu fenugeu
agrsta. intuba lactuculas p alimen
to serent. ¶ Albi fecundiores sut. ꝑ
uarius ul' fusci minꝰ. qꝛ de agrestis
gne ad domesticu transiert. ¶ Incu
bat klis martii usq; ad estiuu sol
sticiu. ¶ Circa. xv. oua uni anseri
sufficiut. Incubat. xxx. diebꝫ. Melius
tn e q gallinis oua sbponas. qꝛ plus
pariet. ¶ Parituire ad ara pducant'.
cu semel hoc feceris ꝯsuetudine sponte
tenebt'. ¶ Si gallinis anseris oua sb
ponas ne noceat sbpositis subiciat'
urtica. ¶ Papari pmis decem diebꝫ pa
scendi sut int' postea foras eos pote
rim' educe ubi urtica no sunt cuius
formidat aculeos ꝛ pascue i prata
ꝛ pisanas aut paludes. ¶ Caras eis
faciat sup tra in qua no ducant pl'
uicenos pullos. easq; aras prudent
ne hant humore. ꝛ molle hant sbstra
men ex palea aliane qre neue ad
eas accedere possit mustele nec ale
bestiole q noceut. ut ait Varo. ¶ Qua
tuor msibꝫ bene saginant'. na melius
in tenera etate pinguescut. ¶ Polenta
dabit' ter in die. ¶ Large uagant' ideo
phibeat' licencia. ¶ Obscuro loco cla
udant' ꝛ calido. sic maiores ꝑ bo mse
pinguescut. na paruuli fere die tri
gesimo saginant'. Melius si ad saciemte
miliu pleam infusu. ¶ Int' anseru
cibaria ome legum pstari pot excep
to heruo. ¶ Aquilis ꝛ uulpibꝫ rapiunt'
ꝛ io ab eis custodiende sut. ¶ Vtilitas
anseru e qꝛ carnes pulloꝝ si sunt
pigues ꝛ quatuor msiu no excesserit
etate aplibꝫ apetunt. ꝛ eoꝝ penne
molles optime sut p lectis. ꝛ dure

sceptoribus competunt et sagittis.

De anatibus.

Anates sunt de natura anserum, et eodem modo piscinam requirunt. Et eodem fere modo nutriuntur ut anseres. Libenter comedunt herbam anatinam que in superficie aque stantis ex solis adustione oritur. Omnia reptilia et vermes et omnia turpia libenter accipiunt et deglutiunt. Utilitas ipsarum est precipue in pennis, et carnibus ipsarum et pullorum earum utimur, sed satis sunt indigestibiles et viscose.

De gallinis et gallis et ipsarum pullis, quales habere et qualiter tenere expedit.

Qui perfectas habere vult gallinas eligere debet fecundas, plerumque rubicunda pluma, nigris pennis, imparibus digitis, magnis capitibus, crista erecta amplas. hee enim ad partum sunt aptiores. Galli sint lacertosi, rubenti crista, rostro brevi pleno acuto, oculis ravis aut nigris, palea rubra, collo vario aut aureolo, femoribus pilosis, cruribus brevibus, unguibus longis, caudis magnis frequentibus pennis, vociferantes sepe, in certamine pertinaces, et qui animalia que nocent gallinis non modo non pertimescant sed etiam pro gallinis pugnent. Si ducentas alere velis locus septus parandus est, in quo due cavee, id est mansiones, coniuncte sint que versus orientem spectent. et sint longitudinis circiter x pedum, latitudinis paulo minus. In altitudine paulo humiliores. utraque fenestram habeat tripedalem uno pede altiorem ex viminibus factam raris, ita ut lumen prebeat multum, neque per eas quicquam intrare possit quod nocere solet gallinis. Inter ipsas duas sit hostium quo gallinarius curator earum ire possit. In caveis crebre pertice tracte sint ut omnes sustinere possint gallinas. Contra singulas perticas in pariete sint cubicula earum. ante sit ut dixi vestibulum septum in quo diurno tempore esse possint et in pulvere volitari. deinde cubilia sint exculpta in parietibus aut afficta firmiter. motus enim cum incubat nocet. In cubilibus cum parturierit palea substernenda est, et cum pepererit tollas substramen, et recens aliud subiciat, eo quod pulices et cetera nasci solent que gallinam quiescere non paciuntur. ob quam rem ova aut inequabiliter maturescunt aut corrumpuntur. Que velis incubet negatur plus xxv oportere ova incubare, quamvis pro fecunditate pepererint plura. Palladius autem et mulieres nostre non ultra xvii vel xviiii ova supponunt. Fertur tamen quod in quibusdam mundi regionibus inveniuntur homines qui furnos adeo temperate calefaciunt quod eorum calor equalis est calori galline cubantis, atque in uno furno seu cubano ponunt multitudinem pennarum parvarum et mille gallinacea ova, post viginti dies nascuntur successive et extra prosiliunt. Optimum esse partum ab equinoctio verno ad autumpnale. itaque que antea vel post nata sunt non sunt supponenda. Et ea que subicis subicias potius vetulis quam pullastris, et que rostra aut ungues non habent acutos, nam pullastre debent potius in concipiendo et ovando quam in cubando occupate esse. Aptissime ad partum sunt annicule aut bime.

Incubantes includuntur ut die et nocte incubent, preter quam mane et vespere cum cibus et potio eis datur. Oportet ut curator circumeat diebus aliquot interpositis et ova vertat ut equaliter concalefiant.

Ova si plena atque utilia sint necne animadvertere potes si dimiseris in aquam, quia inane est natat, plenum desidit. quod intelligere potes si concuteas. Item si ad lucem sustuleris quod perlucet inane est.

Ova oblonga acuta masculos, rotunda feminas tribuunt. In supponendo ova observant ut sit numero impari.

Ova que incubantur habent semen pulli necne curator quadriduo postquam incubari cepit intelligere potest. si contra lumen tenuit et purum quod unius modi esse animadvertit

ricë dz. et aliud subicë. ¶ Excussos
pullos sbducë dz ex singlis nidis et
subicë ei q hat paucos. ab eaqz si re
liq oua sīt pauciora tollē dz et subi
cere illis q nūdū exciderit et mīn
hñt. xxx. hc eñ gge maiore nō fa
ciendū. ¶ diebz. xv. pmis pullis dz
obici pulus ne rostris noceat fta
dura eisqz miliū ē optimū et loliū
et farina minuta tritici satis ɔpetūt.
¶ Et gallinariū pabula sīt in qbz pcipue
delectant. vinaculi triticū et fere oīa
grana. et pcipue dandū ē eis loliū
¶ qd eis ɔpetit et ē hūano cō inimicū.
Vinacie cibo sterilescūt. et ordeo semi
cocto parere sepe cogunt et reddt
oua maiora ut paladius ait. ¶ pulli
parui pdigendi sūt ad sole et sterqlinū
ut in eo volutari possīt. qr ita validiores
fiūt. ¶ Cū iā plumas hēbūt ɔsuefaci
endi sūt ut unā aut duas sectent
gallinas. ut cete poci ad pariendū sīt
expedite q in nutritu occupate. ¶ In
cubare oz incipe sm nouā lunā. eoqz
plaqz q añ incubat nō succedt. ¶ diebz
fere. xx. excudūt. ¶ Circa caueas ga
llinarū incendendū ē cornu ceruinū
ne sspēs accedat cui odore solet īueñi.
¶ Multas auulpibz et aqbz dā alus noxi
is aīalibz insidias paciunt. Io qz cir
ca loca in qbz usantur extirpanda et
remouenda sūt oīa in qbz uulpes late
possūt ad ponendas insidias. ¶ In
nocte claudant in caueis optime
circūqqz munitis et septis nec pmic
tant foras in nocte iacere. Fertur
eñ qd uulpis sbdola intuet eas qsi
cucqz in alto loco existentes ut uide
ant oculos ei lucentes ut faculas.
et cauda qsi baculo qdā minant eis
ut sic perterite cadat et eas rapiat.
¶ Paciunt et insidias miluor et qrūdā
aliarū rapaciū auiū. et pcipue aqla.
q q tendant funes ul uites seu

vitalbe sup loca in qbz in die morat.
¶ Capiant et uulpes tauolis ul alus
ingeniis. et miluo retus. visco. ul
lageis. ¶ pituita his nasci solz que
alba pellicula linguā uestit extmā.
¶ Hec leuit ungulbz uellit et loc ciñe
tangit. et aleo trito plaga mūdata
aspgit. ¶ Ite alei mica trita tangit
cū oleo faucibz infert. stafisagriā
et pdest si cibis assidue misceatur.
¶ Si amarū lupinū comedat sbocilis
suis ipa grana pcedt ut ait paladi.
q n acu leuit aptis pellicul auferat
oclos extingt. ¶ portulace succo sor
infect et mulieris lacte curari eas affir
mat. ul armoniace sale cū mel et
ciminū ɔsit misceant. ¶ pediculis
et plimū molestant et precipue cū
incubāt. qs pimit stafisagria pa
riter ɔtusa cū uino et amari lupini
aqua. si penetrat secreta pennarū.
¶ Vtilitas gallinarū ē. qr ex ipis nas
cunt oua q nutrut cop hūanū mltū
et subito qbz utim in cibariis īfimitis.
que optime suari possīt diu si per
fricant sale minuto aut muria p
tres horas. de inde abluat et i furfu
re ul paleis recondant ul si sep
teneant in sale ut qdā dicūt. ¶ Ite
ex eis nascūt pulli q cū sūt ad huc
teneri sūt ad cibū optimi. et si ca
strant fiunt capones q meli cetis
pullis pinguescūt et sūt laudabilis
nutrimti. ¶ Caro et ipar gallinar
bona ē si ad huc iuuenes sūt et pigu
es. ¶ penne et ipar culcadris ɔponū
tur. De colubariis qles ee debeat. —

Colubaria duobz pcipue possūt fieri
mōis. aut sup colupnis et pari
etibz ligneis muro lapideo circūdatis.
aut sup turri de grosso muro ɔstruc
ta. et utraqz nidos seu nidor foramīa
pōt hre. sz melior ē q in turri de
muro q q de lignamie ɔstruitur. et

melius est interius quam exterius nidos habere, nam si exterius habent nidos, fimus ipsorum perditur, qui magne utilitatis existit, et eorum pulli facile a rapacibus avibus rapiuntur. ¶ Fiat igitur turris lapidea, lata vel angusta secundum domini voluntatem ac possibilitatem, non multum alta, cum parietibus levigatis ac dealbatis albo cemento, habens ab omnibus quatuor partibus eius quasdam brevissimas fenestrellas seu foramina, ut columbis solummodo ad introitum exitumque sufficiant, sub quibus immediate sit circuitus quidam lapideus eminens circumcirca, qui ascensum mustelarum et aliarum nocivarum ferarum impediat. ¶ Super tectum fenestram habeat per quam ingrediantur columbi et exeant, qui libenter ad solem super tecto morantur. Sit autem fenestra cancellata de lapidibus aut lignis, ne per ipsam rapaces volucres alis apertis intrare queant. ¶ Nidi fiant interius, quos quidam faciunt rectos et mediocriter strictos, quidam obliquos occultantes incubantes columbas. Quidam preterea pro nidis faciunt fenestrellas latas et modicum concavas seu longas, plures castellos parvos circa parietes et tectum affigunt, asserentes in his columbas libencius incubare. Sed experimento didici quasdam esse columbas que libencius in muro quam in castellis nidificant, quasdam vero contrarium appetere. ¶ Et iterum quasdam esse que libenter in aperto in quacumque loco et super quacumque re cum nido et sine nido incubant, et quedam libencius se occultant. Vndique non inutile puto in columbaria cuiuslibet generis nidos habere, ut diversis columbarum affectibus satisfiat. Quamvis qui in muro sit a fimo et sordibus mundetur facilius, quod crebro fieri expedit, eo quod ab ipsis cum augmentantur plurimum columbe incubantes leduntur. ¶ Est etiam optimum quod inter columbaria ponantur trabes et in pluribus [et partibus] et precipue in circuitu et assides super quibus tempore pluviarum et nimii et tempore superflui estus columbe in magna quietate morari ac quiescere possint. Sic enim a loco proprio non facile declinabunt. ¶ Muretur etiam crebro ipsorum locus et undique sit decorus, nam in pulcra domo sicut et homines morantur avidius. ¶ Et nota quod unumquodque par tres vel duos ad minus vult nidos habere, licet aliquando augeantur et multiplicentur in tantum quod repleant nidos omnes et solarium atque trabes et cetera loca omnia.

Qualiter nova columbaria debeant primo muniri columbis.

In columbariis novis senes ponendi non sunt, nam recedunt et ad propria revertuntur. Sed ponendi sunt iuvenes cum pennas completas habent vel fere completas. Et ex his qui ponuntur meliores sunt saxaroli, et post ipsos tigrani, sic avium genere ex pennarum colore vocati. Tales enim in columbariis melius durare cernuntur quam ceteri. Albi vero vitentur omnino, nam durare non possunt eo quod ab avibus [rapacibus] nimis a remotis videntur. ¶ Et quanto plures in primis ponentur, tanto velocius implebitur locus. ¶ Ponendi autem sunt precipue de mense augusti et septembris vel etiam iulii, quod tunc facilius inveniunt cibum in agris proprios, propter quod non elongantur a columbaria nec perduntur. De mense autem martii, aprilis vel madii ponendi non sunt propter contrariam rationem. ¶ Circa .xv. dies ad minus teneantur clausi ne possint exire egredi, et si usque ad mensem teneantur inclusi erit utilius, quia tunc erunt pinguiores et ad revertendum promptiores. Nam in primis .xv. diebus macie afficiuntur, quia tunc bene beccare ignorant. ¶ Et cum inclusi morantur, et postea quibusdam diebus, tribuantur eis in columbaria copiose bona cibaria et aqua. ¶ Post deinde tempus aperiantur tempore nubilo vel sereno, sed commodius pluvioso, quia tunc exeunt et revertuntur interius et non subito evolant ad remota.

Qualiter sint tenendi ut libentius morentur, et bene fructificent. — 9^m.

Qui nascuntur in columbaria vel parvi ponuntur in ea non facile recedunt. Si vadunt quandoque ad alias columbarias in quibus inveniant escam quam non prebet eis in sua nec in agris inveniunt. Et quasi omnes postea tempore quo non eget esca revertuntur ad sua. Et ad hoc valet plurimum habere suam pulcram et bonam. Temporibus quibus non inveniunt escam copiose prebentur eis in sua quod est cum nix vel fimus est glacies super terram et de mense aprilis et madii aratis stipulis non recedunt et plurimos fetus educunt. Cibus autem eis conveniens est frumentum faba vicia milica et cetera grana que libenter sumant. Centesimaque pars columborum det granorum pars corbis octava diebus singulis et duplum cum nichil ore per se inveniuntur. Potus etiam in columbaria det eis sufficiens quod aqua non valde remota per estum vel glaciem invenire non possunt vel ponatur in aliqua re prope columbariam ad quam descendere queat itaque perpetuum et fere necessarium eis est quod ipsorum mansio sit prope locum quem aqua influat unde bibere et ubi lavari possint. Permunde enim hee volucres sunt. ut ait varro. Optimum est quod de omnibus granis exibeatur eis ut sunt frumentum faba minuta modicum cicercula. vicia. ordeum milica ordeum spelta. lolium. et cetera grana ut videantur quod libentius appetant, et id proprie det eis ut audivi ibi morentur et plures pariant. Paladius autem ait quod fetus frequentat si ordeum torrefactum. vel herebum vel fabam sepe consumat. dicit etiam quod nichil expetunt nisi ut estate quod sola maxime pinguescunt, triticum vel milium in lasa (?) semper maceratum accipiat. est autem mulsa aqua melluta in qua quecumque grana mollita sit eisque data non recedunt et alias illuc ducunt ut cum paucis asseritur. aliqui tamen dicunt non referre sit melluta esca vel non. Cum eis datur esca detur in vespis potius quam in mane ut inde pergant escam sibi querere et quando non invenerint extra intus inveniant. nam si daretur in mane non curaret alibi invenire. Sed tempore nivis debet in mane tribui, ne exeant ad loca in quibus capiuntur et cum certum est non posse alibi inveniri.

De officio pastoris columborum.

Pastor columborum sepe debet mundare ipsorum locum. et fimum reponere qui ad agriculturam est optimus. et siquem invenerit vulneratum curet. siquem mortuum eiciat. Item siqui sint nimis feri et bellicosi ut alios ledant. eos inde removeat et in alium locum secretum ab illo prope ponat. Item siqui pulli sint ydonei ad vendendum eos ponat. Cibum et potum eis cum opus erit sufficienter tribuat. Quidam solent saginare columbinos pullos quo plus vendant. Seducunt eos cum iam pluma sint tecti cibantque ipsos pane candido masticato vel molli. hyeme bis estate ter quolibet die. scilicet mane meridie ac vespere. eos vero qui iam pennas magnas habere incipiunt relinquunt in nido, in lisis (?) et fratres cruribus et matribus nutriendos et impinguandos vel extrahunt de pennis unius ale. nam qui ita educantur celerius impinguantur quam ceteri ut ait varro. Item debet eos curare et tueri ab omnibus nocumentis ledunt et capiunt ab ancipitre miluo falcone ac ceteris quibusdam rapacibus. quos occidere potest. duabus virgulis viscatis in terra defixis inter se curvatis cum inter ipsas posuit animal obligatum sic est ea facile decipere potest. Paladius preterea dicit quod a mustelis tute fiunt si inter eas vetus proiciatur spartea quam animalia calciant. Item dicit oportet rute ramulos pluribus locis suspendere quam animalia inimica. Item ledunt a sayrus (?) mustelis et gatis et

cetis pluribus aīalibus q̄ de raptu auiū ui
uūt. q̄ q̄ dz custos hostiū ⁊ oīa loca unī
intrare posset optiē claudere. ⁊ scaphas cir
cū q̄q; eminentes pcurare nequid suꝑ
ꝑ parietē rapere possit. ¶ Itē ledūt ab
auibz rapacibz tā diurnis q̄ nocturnis.
q̄ q̄s claudat custos in nocte fenestrā.
ul' si ea apta intueat auis rapax ⁊ ipse
audiat spauentū ⁊ strepitū colūborū
intret audacter in eā cū lumine. auēq;
capiat ⁊ occidat. nec curet de exitu
colūborꝫ. aues aūt diurnas cū uisco
ul' parua reticula capiat ⁊ occidat. fe
nestrā aūt de sublellis cancellet ⁊ cla
udat ut colūbi intrare ualeāt ⁊ exire
nō aūt auis rapax q̄ solū m intrat apus
alis. ¶ Itē molestant pulli plinque
sexcupedibz qd custos ingrat ⁊ nidum
eiciat aliūq; mundū ponat. ¶ Itē nas
cunt eis uaroli circa oclos q excecant
eos maxīe de mēse augusti q uendendi
sūt aut comedendi cū solo capite sit
in fecti. ¶ Itē recedūt aliqn qr nō
hn̄t qd edat q̄ q tribuant eis. ul' qa
nimiū ab aīalibz rapacibz infestantur
⁊ terrent q̄ q̄ iuuet ipsos custos ut dixi.
¶ Itē moriunt ex senectute. nā ultra
.viij. annos nō inueniūt in colūbariis
ut dicit expti durare. ¶ Itē debet custos
ad eos sepe accedere. ⁊ quot in colūbariā
intrat aliq̄ escā modicā tpr̄ ꝯgruo secū
portare eosq; sepe aliq̄ certo ⁊ ꝯsueto
mō uocare. ut magis domestici fiant.
¶ Itē dz custos in colūbaria teglā figuli
paq̄ tenere q̄ assidue hāt sup se aliq̄
tulū eleuatā hn̄tē mltos ⁊ spissos
pedes uasi aq̄ adherentes uñ q̄s possit
capr̄ ponere. ⁊ aq̄ currere ne ue in uas
intrare ut aq̄ munda ꝑmaneat. —

De utilitate colūborꝫ. —

Nichil colūbis fecundius ut ait varro.
nā diebz ꝗdragenis ꝯcep. pariūt. in
cubat ⁊ educat. ⁊ hi fere totū annū
faciūt. tīmō interuallāt abruma ad
eqnociū iūnū. pulli nascūt bini q simul
ac creuerūt ⁊ hn̄t robur cū matribz
pariūt. ¶ Et expti nostri tpīs in partibz
nrīs dicit q post .vj. mēses pariūt ⁊ nō
ante ⁊ donec uiuūt. ¶ Quatuor uabz
⁊ q̄q; ⁊ sex ⁊ ampli faciūt pullos i anno
si escā inueniat ul' habeat habunant
q si nichil tribuat eisdē ter ad min
pariūt. s. in estate. ¶ Pullorꝫ carnes
ad esū sūt ualde bone ac delectabiles
⁊ libent emūt. ¶ Itē ipsorꝫ fimū est
optim' omībz plantis ⁊ seminibz. et
pōt spgi ꝗcūq; tpr̄ anni quot cuiq;
aliqd serit cū ipo semine ac i postea
ꝗncūq;. ⁊ unaq̄q; corbis ipi equalz
fimi omīū ꝗdrupedū uni plaustro.
nā ex .xx. corbibz satis ꝯmode. ex
.xxv. bene. ex .xxx. optime ipinguat
bubulca frumenti si manibz p agrum
spgat eqlr ⁊ cū ipo grano tē sator
utatur. Et nota q tria paria colūborꝫ
in anno faciūt corbē fimi si colūbaria
rudos intrinsec' hāt. ⁊ q̄to mag cibant
in ea tanto plus fimi recipiet ab eis
qr diucius morant in ipa q̄ si sep cogan
tur extra qrere uictū. ¶ Itē ē alia
utilitas ut gnālr pdicat q possunt
p nūcius cū literis sb ala ul' cauda liga
tis ad loca longinqua transmicti si de
loco ad q̄ destinant delati sit ad locū
unde mictūt. ¶ Itē refert paladius
q nescio sit ueru q in ducūt alios
si cimino pascant assiduo. ul' si yra
alarū balsami liquore tangantur.

De turturibus.

Pro turturibz locū
ꝯstituendū puide magnū ut mlti
tudinē alere uelis. cuiq; itē ut de colū
bis dcm est ut hāt hostiū ac fenest
ras ⁊ aq̄ purā ac parietes munitas
tectoio ⁊ in eis hāt mltos palos i fixos
sup qbz ꝯmode morari possint. ⁊ locum
paratū ꝯgrue in q pascant. ¶ Cibantur
obicit tritticū siccū incentenos uice
nos turtures fere semodiū. Cotidie

purgantes eorum stabula asterite ne ledant. quod quidem seruat et est bonum ad agrum colendum. Ad saginandum aptissimum tempus est circa messem. et tum matres eorum plurimos gignunt pullos in quibus maxime fructus consistit. Aucupatores tamen lombardie parti prope cremone tota estate feras turtures retibus capiunt et in domusculam clausam et luminosam includunt. eis quod dant continue aquam puram. et milium quantum sumere uolunt. et usque quo ad yemem uel post partem autumpni seruat sicque quingentas et mille quandoque congregat quam ineffabiliter impinguatas optime uendunt. De turdis et merulis. perdicibus ac coturnicibus impinguandis.

Qui uult perdices aues uel allias que pingues care ueneunt habere. locum faciat clausum et tegulis uel rete magno copertum magnum secundum quantitatem auium quas includere uolet. In hoc tectum aquam uenire oportet per fistulam et eam per cannales angustos serpere. que facile extergi possint. nam si lata diffusa esset aqua inquinaretur facile et biberet inutiliter. et quod superat ad potum auium per fistulam exeat ne luto aues laborent. hostium habere debet humile et angustum quod custos uix intrare queat. fenestras raras per quas non uideant extrinsecus arbores aut aues. eo quod eorum aspectus ac desiderium macrescere faciet uolucres inclusas. tantum luminis locum habere oportet ut aues uidere possint ubi adsidant. ubi cibus. ubi aqua sit. Circa hostia ac fenestras talis sit munitio ne mus. uel mustela uel alia bestia intrare possit. Circa huius edificii parietes intrinsecus multi sint pali ubi aues assidere possint. et a pertice inclinate ex humo ad parietes. quibus multe pertice adnectantur ex transuerso modicis interuallis ad speciem cancellorum. Cibatum turdorum ponatur offe glomerate ex ficis et farre mixto ceteris tribuant grana quibus uti consueuerunt et ea paulo ante quam aucupium sumunt.

diebus .xx. ante quam tollere uult turdos largiter det cibum et farre subtiliore incipiat alere. Cum opus est ut ex hoc sumant auiario. excludant ydonee in minusculum auiarium quod est cum maiore quietum hostio lumine illustriore ubi cum eum numerum habet exclusum quem sumere uult omnes occidit. hoc ideo in se cluso clam ne reliqui si uideant tereant et alio tempore uenditoris moriantur. Utilitas et delectacio in his est quod uiles et paruo precio includuntur et impinguati care ueneunt et dominorum esui satisfaciunt ad uotum per se et quibus cuique uoluerint quod fuerit oportunum. De sedibus apum. et loco ipsis congruo.

De apibus tractaturus dicam primo de ipsarum statione seu sedibus. de quibus dicit palladius. quod locari debent in aliqua parte orti secreta et aprica et calida. et a uentis remota nam ipsi prebet pabula ferre domum ut ait uirgilius. non longe a domicalibus domibus ut furum et accessus hominum pecudumque submoueat. ubi sit habundancia florum. quos uel in herbis uel fructibus uel in arboribus procuret industria. sint autem arbores a septentrionali parte disposite. fons uel riuus sit qui formet humiles transeundo lacunas. Varo autem dicit idem. scilicet quod iuxta uillam dominicam et potissimum ubi non resonent ymagines .i. uoces echi. hic enim sonus fuge existimatur esse precium. Iste esse debere dicit in aere temperato nec estate frigido nec yeme non apto. ut spectet potissimum ad hibernos ortus. i. ad eam partem in qua in hyeme sol oritur. quod prope se loca habeant ea ubi pabulum sit frequens et aqua pura. Virgilius. uero addit quod ante ipsarum hospicia frondentes arbores esse debent. Iste dicit quod in aqua que ibi stabit in eis seu perfluet debent conici transuersi salices et grandia saxa ut pontibus crebris possint consistere et alas pandere ad estiuum solem. Iterum ait paladius. quod podia ternis alta et

pedibꝫ fabricent̃ ⁊ ope albario leui
gent ꝓꝑ lacrarū ceteroꝝqꝫ aīalium
noxia q̄bꝫ ē morꝰ irrepē. ⁊ sup her
podia aluearia collocent̃. itaqꝫ ymbres
penetrare nō possīt. spaciolis int̃ se
distantibꝫ segregata. ¶ Jtē ut virgil'
ait aloco apū abēē debet oues et
edi q̄ floribꝫ in sultat. ¶ Jtē uacce ne
rorem degluciat ⁊ surgentes atte
rat herbas. ¶ Jtē ab eē stelliōes ⁊
lacerte ac yrundines cetereqꝫ au
es nocue q̄ insidiant̃ ⁊ nocent eis.
¶ Ad sit ⁊ gius odor ceni ⁊ q̄rūlibet
aliarū rerū. **De aluearis q̄lia ēē debet.**

Aluearia meliora sūt ut paladius
ait. q̄ cortex formauit. maxime
rapt ex subē. q̄ nō trāsmutat ui fri
goris ul' caloris. possīt tn̄ ex ferul' fieri.
¶ Si h̄ desūt salicinis uiminibꝫ fabricēt
ul' ligno cauate arboris. aut tabulis.
¶ fictilia deterima sūt que ⁊ yeme ge
lant ⁊ estate feruescūt. ¶ Angustus
tn̄ adit' admittat examiā ꝓꝑ frigoris
iniuriā ⁊ caloris. ¶ Sane uentis fri
gidioribꝫ pāies alt' existat. adit' oms
soli opponat' yberno q̄ in uno cortice
duo ul' tres ēē debebūt. ea magtudīe
q̄ apis magtudīē nō possit excedere.
sic ⁊ noxiūs aīalibꝫ ingressu resistat
angusto. ¶ Vl' si apes uoluerīt obside
exeuntes alio utent̃ egressu. nā si
adit' nō sūt angusti ut ait virgiliꝰ
frigore mella cogit. ⁊ ꝯgelat yemps.
eademqꝫ calor liq̄facta remittit. utriqꝫ
ius apibꝫ pariter metuenda ē. ¶ Jt p
magna parte hoīes nr̄i tp̄is uno so
lo mediocri seu magno utūt' foramīe
infra mediā aluei partē. ¶ Jtē debēt
aluaria ēē magna p magno examīe
parua p paruo. licet in paruo sepiꝰ
exām ēmittat. q2 duo examina iparuo
simͥl ēē nō possūt. ¶ Alta seu longa
sīt uno pede ⁊ dīm ul' duobꝫ ⁊ lata
circa duos semisses aut modicū plus
ul' mīn. ¶ Quir expertissimi m̄ asserūt
q̄ meliora sūt aluearia q̄drata ex ta
bulis ꝯstructa q̄ rotūda. ⁊ melius q̄
iaceāt anteriꝰ parū de clina q̄ erecta
quoꝝ ꝯmode possīt acies una sup aliā
collocari. ⁊ h̄ aluearia fundū ab utroqꝫ
capite hr̄e debēt talr dispositū q̄ inde
possit faciale remoueri cū op' erit ut de
melle tollat̃. fundus anterior hr̄e duo
foramīa pua ⁊ posterior unū in parte
infima dz. p q̄ ab utraqꝫ parte ingredi
ant̃ ⁊ egrediant̃ apes. ¶ Notulit ⁊
se inuenire ipās mell' laborare cū
aluear intus ē obscurū q̄ argumētū
ē q̄ foramīā debeāt ēē parua ⁊ rimu
le oms aluearū optime sigillare
ad q̄ mltū faciat earū industria. uidem
enī q̄ foramina magna circa hyeme
cera opturāt foramine paruo relic
to ad formā ipārū. **De apibꝫ q̄lr nascant̃.**

Apes nascunt̃ parti ex apibꝫ parti
ex bubulo corpore putrefacto ut
ait Varo. h̄ modū silet. ¶ Virgilius
aūt ait magr̄m arthadiū p̄mū hu
rei fuisse auctorem ⁊ inuenisse mōs.
Eligit' ergo locus angustus pariete
clausus angustiqꝫ imbrice tecti huic
q̄tuor obliq̄ fenestras. Cū uitulus bima
q̄rit. huic gemine narres ⁊ sp̄s oris
multū reluctanti obstruitur. plagisqꝫ
p ēpto tunsa uiscera soluūt' p integra
pelle. sic positū in loco clauso relinqu
nt̄ ⁊ ramea fragmīta costis subiciūt
thymū videlicet. casiasqꝫ recentes.
hoc gerit' cū cephyr' p̄mo spirat. an
q̄ua prata uirescat. ⁊ an q̄ yrundo ne
ctat nidūqꝫ suspendat. tunc humor
uituli tepefact' estuat ⁊ apes creat
q̄ p̄mo sine pedibꝫ aparet. mox striden
tes p̄nis ꝯscent ⁊ in aera eleuant̃.
**Quales eē debēt ⁊ g̃n ⁊ qualiter
inueniant̃. et deferantur.**

In apibꝫ optime sūt parue nāte
rotūde ut ait varo. ¶ In emendo

emptorem uideatur an ualeat an sit egre. Sanitatis signa si sint frequentes in examine, et si nitide, et si opus quod faciunt est equabile ac lene. Contra inualencium signa si sint pilose et orride, ut puluerulente. Prouidendum etiam ut plena comparentur aluaria. Quam rem uel inspectio uel murmuris magnitudo uel frequentia commeantis et remeantis examinis prodit. Si transferende sint in alium locum, id perfacere diligenter oportet, et tempora quibus id potissimum facias animaduertendum, et loca quo transferas ydonea prouidendum. Tempora ut uerno potius quam yberno. Nam hyeme difficulter consuescunt translata manere. Itaque fugiunt plerumque si ex bono loco transtuleris, et ubi ydonea pabula tamen non sint, fugitiue fiunt. Ex uicina potius quam longinqua regione transferende sunt, ne pereant aeris nouitate. Si uero sint longius aduehende, collo nocte portentur. Nec collocare nec aperire aluearia debemus uespere instante. Speculemur deinde post triduum ne omne suas ianuas egrediatur examen. Hoc enim signo fugam assumere meditantur. Non tamen credantur fugere si stercus primo geniti uituli allinamus oribus uasculorum, ut paladius ait. Cum in se aptis ut ait paladius locis aptis apes querimus, ac primo quam longe aut prope sit exploremus. Rubricam liquidam uel quod aliud tingens breui uasculo geramus infusam, et obseruemus fontes aut aquas uicinas. Tunc dorsa apum bibentium tangantur illo liquore tincta festuca, et ibidem moremur. Si cito reuerse fuerint quas tinximus, hospitia earum proxima esse cognoscimus. Si tarde, spacio longiore submota pro mora temporis extimamus. Ad proxima facile uenies, ad longinqua hoc genere perduceris. Canne unum internodium cum suis recides articulis, et in latere aperies. Ibi mel exiguum mittes, et iuxta fontem pones. Cum ad id peruenerint apes atque ingresse fuerint post odorem, foramen pollice apposito claudes, et unam tantum paciaris exire, cuius fugam persequere. Ea tibi partem demonstrat hospicii. Cum eam ceperis non uidere, continuo emittes alteram et sequaris. Ita singule sibi inuicem dimisse te facient usque ad locum examinis peruenire. Aliqui mellis breuissimum cum aquis ponunt in uasculo, de quo cum apes aquam degustauerint, ad commune pabulum pergentes alias exhibebunt. Quarum frequencia sibi inuicem crescente, notata uolantium parte usque ad examina persequeris.

Qualiter tenende ac procurande sint.

Custos apum procurare debet ut circa et propter ipsarum locum sit habundantia florum, quos uel in herbis uel fructicibus uel in arboribus procuret industria. Herbas nutriat: Origanum. tymum. satureiam. serpillum. uiolas. amaracum. Jacintum quod yris uel gladiolus dicitur. Narcissum. Crocum. ceterasque herbas suauis odoris. In fructicibus [et floris] quoque sint rose. lilia. rosmarinus. hedere. In arboribus: amigdalus. persicus. pirus. pomifereque arbores quibus nulla amaritudo respondet floris uel fructi. Siluestria uero glandifera. Robura. bussus. terebintus. lentiscus. cedrus. tylia. Ilex minor. tinus et taxi remoueantur. Supradicta enim dulce mel efficiunt, cetera saporem rusticum mellis efficiunt, ut paladius ait. Ea precipue sint serenda si pabulum naturale non est, ut dicit Varro, que maxime sectantur apes. Ea sunt rosa. serpillum. apiastrum. papauer. faba. lens. pisum. ocimum. cyprum. medice maxime. Citisum, quod ualentibus utilissimum est, et enim ab equinoctio uerno florere incipit et permanet ad alterum equinoctium autumpnale. Sed apium ad sanitatem aptissimum est, ad mellificium thimum.

His aquam liquidam unde bibant esse oportet, eamque propinquam que non fluat, uel in aliquem locum influat, ita ut ne profunda sit ultra duos aut tres digitos, in qua iaceant teste aut lapilli super quos assidere et bibere possint.

Itemque diligens habenda cura ut aqua sit pura. que ad bonum mellificium vehementer prodest. Et quia non omnis tempestas grandinum vel pluviarum aut venti vel frigoris eas ad pastum prodire longius patitur preparandi sunt his cibi ne melle cogantur solo vivere aut relinquere eximanitas alvos. Igitur ficorum pinguium circiter decem pondo decoquunt in aqua congiis sex quas coctas in offas prope apponunt. Alii aquam mulsam in vasculis ut sit prope curant. in qua addunt lanam puram per quam sugant uno tempore ne potu nimium impleantur. aut incidant in aquam. et singula vasa ponunt ad alvos. Alii uvam passam et ficum cum pistaverint adfundunt in sappam. atque ex eo factas offas apponunt ibi ad quas hyeme in pabulum procedere possint. Verno tempore et estivo fere est in mense mellarius inspicere debens fumigans leviter eas et a spurcitiis purgare alveum et vermiculos eicere. Postea ut consideret ne reguli plures existant inutiles enim sunt propter seditiones. nam duo sunt genera ducum. ut Menecrates et Virgilius scribit. niger et varius qui melior est. Debet ergo mellarius interficere nigrum. qui alteri regi sediciosus est et corrumpit alveum eo quod fugiet aut cum multitudine fugiet et sic sedabitur apum pugna ut Virgilius scribit. Mense madii ut ait Palladius incipiunt augeri examina et in extremis favorum partibus maiores creantur apiculae quas aliqui reges putant. sed Greci cestros vocant et necari iubent quia requiem inquietant quiescentis examinis. Tunc papiliones habundant quos necare debemus.

Item circa initium novembris a sordibus liberandi sunt alvei quia tota yeme eos movere aut operire non possumus. sed hoc die aprico tepidoque facienda sunt. ut pennis maxime avium maiorum que habent rigorem vel aliquo simili omnia interiora mundentur que manus non valebit attingere. Tunc rimas omnes que sunt extrinsecus luto et fimo bubulo mixtis liniamus. et insuper genestris et aliis tegumentis ad porticus similitudinem operiamus. ut a frigore possint et tempestate defendi. Item custos mense septembris debet alvearia vetusta cognoscere et plena et gravia que in ea estate non ediderunt examina vendere aut apes occidere ac facere mel et ceram eo modo quod infra suo loco dicetur. Item debet custos ut experti affirmant tenere in estate alvearia cum stabilibus fragmentis tabularum paululum elevata. quod apes vix ingredi et regredi possint. sed non lacertule. In hyeme vero cum fimo bubulo proprie obturare. Item cum minus de paupertate melle. quod cognoscit usu sive subter inspiciat vel pondere vel mel facto super partem mediam parvo foramine ac per ipsum munda virgula intromissa exibeat eis mel vel pullum assatum vel alias carnes. Item dicunt si alveus pinguis est dimictant hyeme super sedibus suis. si macrum reponant in domo in loco obscuro preparato ne mures obsint.

De nocumentis apum et earum cura.

Providendum est ut ait Varro. ne infirmiores a valentioribus opprimantur eo enim minuitur fructus. Itaque imbecilliores subiectas eorum rege occiso subiciunt sub alterum regem. Que cum crebro inter se pugnabunt aspergi eas aqua mulsa. quo facto non modo desistunt pugna sed et conferunt se lingentes. eo magis si mulso sunt asperse quo propter odorem avidi applicant se atque obstupescunt potantes. Si ex alveo minus frequentes evadunt ac subsidit aliqua pars. subfumigandum et prope apponendum aliquid bene olentium herbarum maxime apiastrum et thimum. Providendum vehementer ne propter estum aut propter frigus dispereant. Si quando subito ymbri in pastu sunt oppresse aut frigore subito quod raro accidit ut decipiantur guttis offense iacent prostrate colligendum eas in vas aliquod et reponendum in tecto loco

tepido et bono aut tepido plus calido quam tepido eiciendum sup eas. et conspiciendum leuiter uas, ut eas manu non tangas. et ponendum in sole. quod reuiuiscat iuxta suos aluos, ut ad domicilia redeat. Si uero egre sunt quod his cognoscit signis ut Virgilius ait. quod continuo est egris alius color. horrida macies uultum deformat. corpora mortuarum extra efferunt. alie pedibus conexe ad limina pendent. aut intus in edibus omnes certant. Ignaue quoque fame sunt, contracto frigore pigre. Tunc sonus auditur grauior. et sussurrat ut in siluis in murmurat auster. et ut mare stridit refluentibus undis. et ut clausibus fornacibus. rapidus estuat ignis. Tunc eis galbaneos incende odores. et in cannalibus arundinis mella exibeas, et prodest si galle contrite saporem admisces, aut arentes rosas. aut frustra carnis assata prebeas. aut uuam passam. aut cecropium. thimum. uel centauream. aut radices herbe quam amellus uocatur amello pone in odorifero bacho, et in canistris ad fores apum. hec herba cognoscitur in pratis oritur et tollit stipitem uelud siluam. et eius folia plurima circum fundunt. eius flos est aureus. et asper in ore sapor. Fugem et ut ait palladius. lacertas et ranas et cetera aialia que sunt apibus inimica. Aues et crepitaculis tereant. Circa mense marcii maxime apibus solet morbus incubere. nam post hyberna ieiunia titimali et ulmi amari floribus quibus nascuntur auidi appetitus solone uentris incurrunt nisi assiduis uel locutate remedium. probebis ergo malagranati cum austero uino grana contrita, et in nasalis refrigerata ponat. Ad si horride uidentur atque contracte corpore silentio, et mortuarum corpora frequenter afferre, cannalibus ex canna factis, mel cum galle puluere uel sicce rose coctum debebis infundere. Illud ante omnia expedit ut putres partes fauorum. uel uacuas ceras quas aliquo casu examen ad paucitatem redactum non ualebit implere, semper recidas acutissimis ferramentis subtiliter. ne pars alia mota fauorum cogat apes domicilia concussa deserere. Si propter habundanciam florum de melle tamen sed de prole nil cogitant. et uideris numerositatem mellis interiectis trinis diebus clauso foramine non eas paciaris exire. Ita ad generandum se conferet. Aliud circa kalendas aprilis curandi sunt aluei ut omnia purgamenta tollantur, et sordes quas tempus contraxit hybernum. et uermiculi. et tinee. et aranee. quibus corrumpitur usus fauorum. Et papiliones qui stercore suo uermes faciunt. Modus autem occidendi papiliones hic est ut palladius ait. Vasculum eneum altum et angustum uespere inter aluearia collocemus. et in eius fundo lumen ponamus accensum. illuc papiliones conuenient et circa lumen uolitabunt. et angustia uasculi ab igne proximo intire cogentur. Tunc fumum stercoris bubuli sibi adhibeantur qui aptus est apum saluti. que purgato frequenter usque in autumpni tempora celebrentur. Hec omnia ceteraque efficiet custos castus et sobrius, et alienus a balneis uel acribus cibus et odoris inmundis, atque omnibus salsamentis.

De moribus et industria apum

Apes non sunt solitaria et uita ipsarum natura ut aquile. sed ut homines. nam in his est societas operum et edificiorum. in his ratio atque ars. foris pascuntur. inter opus faciunt. Nulla harum adsidit in loco ingnato aut eo quod male oleat. Et signum in aere dispse sunt cymbalis et sonis se reducunt in locum unum. Regem suum sequuntur quocumque it. et fessum sublevant. et si nequid uolare succolant quod eum seruare uolunt. ipse sunt inopantes nec non oderunt inertes. Itaque impetum facientes a se eiciunt fucos. quod hi nec adiuuant et mel consumunt. quos uociferantes plures persequuntur et pauce. Preter

ostiu alvei opturat oia q venit int
favos sps. C Omis ut in exercitu iungit
atq alterius hois dominat. et op sua in
parit. et ut in colonias mictut. hanc
q duces faciut quoda ad voce ut imi
tatu tube. tuc id faciut cu int se
signa pacis ac belli habent. C Ex malo
punico et asparago cibu carpunt soliu.
C Ex olea arbore mel. si no bonu. C Du
plex ministeriu pstet ex faba. apia
stro. cucurbita. et brassica. cera et cibi.
ide ex malo et piris silvestrib. C Ex
papavere cera et mel. C Ex nuce greca
triplex ministeriu fieri dr. et ex lapsa
no. cibus. mel. et cera. C Ite ex aliis
florib ita carpunt ut alia ad singlas
res sumat. alia ad plures. C Ite ex
alia re faciut liqdu mel. ut ex sise
re flore. ex alia q spissu ut rore
marino. C Sic et alia re mel isuave
ut ex fico. ex cytiso bonu. ex thimo
optimu. ut ait varo. C Pterea vir
gilius ait q ipe aulas et cerea re
gna fingit. Sepe et errando in duris
cotibus attrivere. ultroq aias sub fasce
.i. pondere dedere. tant e amor flo
rum. et gnandi gloria mellis licet
sit brevis vite. na ultra septenniu
no vivunt. qnus eax genus mane
at inmortale. Qn. gr q. et q. exe
unt examina. et quo pstat eax exit.

Examen exire solet ut varo scribit.
Cu apes nate pspe multe sunt et progenie
in colonia mitte volunt ut oli crebro
sabini fecerut pp multitudine liberorum.
q duo solet pire signa. unu q supio
rib dieb maxie vespitinis multe an
foramen ut uve aliee ex aliu pendet et
conglobate. C Alteru q cu ia volature sunt
aut q inceperunt consonant vehement.
ut milites et ppli faciut cu castra mo
vent. q pmo cu exerit in conspectu
volitat. reliq q no du exierit expec
tantes donec omis convenit. C Vir
gilius aut scribit q aliquado exeunt
ad pugna. na sepe duob existentib
regib oritur magna discordia int eos
et eorum sequaces. q cognoscitur. quia
in aere sonus magnus ad modum
tubaru auditur. du trepide int se
coeunt. pennisq coruscat. spiculaq
ex acuut rostris. aptat q lacertos.
et circa rege miscent et densantur.
magnisq vocat clamorib hoste. et
erupunt et concurrit et mixte glome
rant et magn fit sonitus. precipitesq
cadunt densiores grandine et glande
cu decutitur. C Ipsi reges p medias
acies ingenti aio int se bellant
fulgentib alis. nec pugne cedunt
du fuga illu aut illu victor dare
terga coegit. C Hii mot aio et atq
hec tanta ctamina iactu exigui pul
veris conpescit. C Veru cu ambos du
tores et acies revocaveris deteriore
ne amplius ob sit de de neci et meliore
repone in aula. na duo sut gna. ap
lior e aureus. alt oridus. C Item
exeunt aliqn ob inane delectatoe ut
ide virgilius scribit. q cognoscitur
q p aerea volando ludut. q facile
pibere potes. eripere eni debes regib
alas ne in altu volare possit. C Palla
dius aut scribit q futura fuga seu
exit examinis pstatur. q in pbiduum
aut triduu ante atrius tumulantur
et murmurant. q apposita frequent
aure cognoscat. Qualr exama sunt
includenda et colligenda.

Cu custos apu videt exam exiusse
atq in aere pmanere. statim pul
verem in eas iacere et alicui rei son
tem facere. ut territe longe no eant
set se in aliq pximo loco suspendant.
et cu viderit ubi se pone volunt. herbas
ul ramulos arbor inqbi delectant ad
pticam bene ligatos ibi apponat ut sup
ipis se suspendat. et cu omis ibi qveni
rint eas in tra deponat et alveum
sup eas collocet inqm intrabunt. sup

loco ubi stare debebit vespe collocandi.

¶ Vel parvum alveum odorifero vino conspersum qui garnarolus vocatur cum pertica ponat in eum locum ubi se suspenderunt vel se integre suspenderint in quem per se vel fumo ingredientur, et cum omnes intraverint deponantur sub uno scanno spaciose forato et novus alveus optime purgatur de odorifero vino aspersus et feniculis viridibus aut aliis odoriferis herbis et pauco melle perfricatur. super eum apponatur remoto superiori fundo alveoli, ut in novam per se vel a beneficio fumi domum intrent cum qua vespe in suo loco ponatur. ¶ Quod si iam in aliquo ramo se suspenderit, incidatur acutissimo ferro et suaviter deponatur et super eum collocentur novus alveus ut predixi.

¶ Vel super eas collocetur alveolus, et fiat ut dixi cum in herbis vel ramis adnexi ad perticam se suspendit. ¶ Quod si examen integrum colligere non potes, in duabus vel pluribus vicibus ipsum colligere potes, et qualibet parte sub alveo collocare. quod si contingeret te regem cum una parte habere, omnes alie particule ad eum venient per se ipsas. ¶ Et si iam in arbore aliqua perforatam intraverint, ad locum unum intrant et exeunt ad moveatur alveolus et per aliquod magnum foramen sub apibus noviter factum immittatur fumus ut in alveolum fugiat desuper collocatum. vel in ramusculos ibi appositos si alveolus non habetur. et sic inter plures vices poterunt omnes haberi. vel eadem arbor si subtilis est, cum serra recidatur acuta quod supra atque infra veste munda coperta tollatur et in novum alveum expellatur vel per se in sedibus collocetur.

¶ Aut ex ipsa arbore expellantur in totum. et cum se in aliquo ramo suspenderint vel suspendere noluerint fiat ut dictum est de his que sponte recedunt. ¶ Si autem se suspenderint in erba vel frutice vel alio loco super quem novus alveus poni possit, non est aliud agendum nisi quod in eo recipiatur, et super potius vespe collocentur. ¶ Item si se suspendat in aliquo alto vel inepto loco quod predictis modis haberi non possit excitentur longissimis perticis ut in terram cadant vel in congruo loco se ponant. ¶ Custos autem cum talia procurat ut paladius scribit debet esse purus ab omni inmunditia et odore alicuius acredinis vel alterius mali saporis liber. ¶ Item soliciter attendendum semper alvearia nova parata quibus recipiatur examinum rudis iuventus. nam novelle apes vagantibus animis in fuerint effugiunt. ¶ Exeuntia in aditu suo morantur uno aut duobus diebus. quod statim novus alvearius excipienda sunt. ¶ Observabit autem custos assiduus usque ad octavam vel nonam horam. de mense preparente uniri, et cum signa future fuge prendeat. quia post has horas non facile fugere aut emigrare consueverunt. quamvis aliqua statim procedere et abire non dubitet. ¶ Item cum ad pugnam exierit et se in ramo vel alio loco suspenderit pulverem vel alia re compulsa inspiciat. et si unum uberis eductum pendebit noscat autem unum regem esse universis aut reconcilians omnibus manere concordiam. Si vero duo vel plura ubera suspendens se populus imitatur, et discordes esse, et tot reges esse quot ubera continentur. ¶ Ubi globos apum frequentiores viderit, uncta manu suco melisse ophyllu vel apum reges requirat. sunt quidem paulo maiores. et oblongi magis quam cetere apes. rectioribus cruribus. non grandioribus pennis. pulcriores et nitidi. lenes absque pilo, in fronte. pleniores qui capillum gerunt in ventre quo tamen non utuntur ad vulnus. ¶ Sunt alii fusci atque hyrsuti quos oportet extingui, et pulcriores relinqui qui si frequenter vagantur cum examinibus suis alis fuerint ereptis. hi enim manente nulla discedit.

Si nulla nascatur examina duorum uel plurium uasculorum possunt in unum conferre. dulci tamen liquore conspersas apes atque inclusas tenebunt apposito cibo mellis. Exigua tamen respiramina relinquantur in cella.

Quod si uelis aluearium cuius per aliquam pestem multitudo subducta est populi adiectione reparare considerabis in aliis habundantibus ceras fauorum et extremitates que pullos habent. et ubi signum nascituri regis inueneris cum sobole sua recides et in tuum aluearium ponas. Est autem hoc regis futuri signum. Inter cetera foramina que pullos habent unum maius ac longius uelud uber apparet. Sed tamen transferendi sunt quando erosis cooperculis ad nascendum maturi capita nituntur exerere. nam si inmaturos transtuleris interibunt. Si autem sessubitum leuabis examen strepitu eris tereatur ac testule. et ad aluearium redibit aut in proxima fronde pendebit. et inde in nouum uas herbis consuetis et melle conspersum manu attrahatur uel trulla. et cum in eo loco requieuerit uespere inter alia collocetur.

Quando et qualiter potest apibus de melle accipi.

Mense Junii secundum paladium aluearia castrabuntur que matura esse ad mellis redditum signis pluribus instruemur. primum si plena sint apum subtile murmur audietur nam uacue sedes fauorum uelud concaua edificia uoces quas acceperint in maius extollunt. quare cum murmuris sonus magnus et raucus est agnoscimus non esse ydoneas ad metendum crates fauorum. Item cum fucos qui sunt apes maiores grandi intentione perturbant matura mella testantur. Item secundum Varonem signum eximendorum fauorum est si intus faciunt globum. Item si fauorum foramina obducta sunt quasi membranis. quare tamen plena sunt melle. Castrabuntur autem aluearia matutinis horis cum torpent apes nec caloribus excitantur. fumum admonet ex galbano et arrido fimo bubulo. quem in pultario fictis carbonibus queunt excitare. quod uas ita figuratum sit ut angusto ore fumum possit emittere. atque ita recedentibus apibus recidentur mella. ad quem minus pabulum hoc tempore pars quinta fauorum dimittitur. Sane putres ac uiciosi faui de aluearius auferantur. Mense octubris aluearia castrabuntur modo predicto. quod tamen oportet inspicere. et si habundantia est de mere. si mediocritas partem mediam per yemis inopia relinquere. Si uero medietas apparet in cellis nil prorsus auferre. Sed Varro scribit quod pars tertia fauorum tamen modo tollatur et reliquum per yeme relinquatur licet plena sit aluearia melle. Verum si metuas duram uenturam yemem nil prorsus auferas ut Virgilius scribit. Viri autem nostri temporis ualde experti in talibus affirmant quod mel debet eis accipi semel tamen in anno et hoc a fine augusti usque ad medium mensem septembris. sed cera corrupta et rancida quandocumque auferri potest. Item quod mel debet auferri parum uel multum habito respectu ad paucitatem uel multitudinem mellis in alueo existentis. et ad paruitatem uel magnitudinem examinis nutriendi. dummodo ultra quartam partem aluearii non tollatur. Modus autem accipiendi de alueis stantibus est ut claudatur cum herba foramen unum uel plura sint ne apes exire possint et desubtus cum panno molli uel pallea fiat fumus ut ad partem aluei superiorem ascendant. et plicato alueo incidantur faui cum subtili cultello frequenter in aqua posito ne cera adhereat. et ne remanentes ledantur. Si uero alueus iaceat faui fieri incipiunt in parte postrema assidui superiori anexi et hii primo melle implentur. ultimo in anteriori parte laborant ibique morantur omnes. ideoque secure fundus posterior aperiri potest qui sic dispositus esse debet ut faciliter aperiatur. et fauus mellis ac furine subtilis

reponat' fund' in suo loco. apes q cum
hoc cognouerint omnes accedunt ad uacua
tu locu replendu. & cu repauerit & oia
cpleuerit ad parte anteriore redeunt
ibiq morant'. ex quo aperte sciri pot
q locu uacuu impleuerunt. De melle &

Mel ex fauis sine apibz cera cficiendis.
fit hoc modo. Ex fauis an q pmat
tollant' siq sunt ibi partes corrupte. ac
pullos hntes. q malo sapore mel cor
rumpunt & cqssate in munda cista po
nant' & sic dimittant' donec p se pau
lati fluxerit mel ul' e aliq pondere
pssa. q fluxit e mel crudu pulcim.
De inde coquat' mel cu cera ut infra
dicet'. Cu cqssatis & occisis apibus
fit hoc mo. Mense septembris accipiat'
alueaia grauia. uetusta q pcedenti
estate no ediderunt examia. & supra
fumu & flama palear alueus modicu
teneat' ut apes superius fugiat. uel
sibi alas cburant. de inde reuolue co
porium aluei sup tra. & cu uanghetta
ferrea in eade baculos existentes i alueo
& optime cu eade mel apes & ceram
cqssa. de inde reuolue alueu. & copto
riu reuolue. ipmq alueu sup stang
hetta mastelli mundissimi pone ac cu
uanghetta fac in mastellu descende
mel & cera. q postea in forti tascula
pone. q cu liganeis fortit cprime.
aliq mo stringendi. ul' cu inter ma
groz lignaminis. ul' int' duas assi
diculas positas in duabz stanghettis
in capite inferiori ligatis ul' i una
cucha posito asside ac ponderibz sup
ipa taschecta. Vel int' duos baculos
quos duo teneat hoies. & ttius pate
supma taschette fortit' torqat. & q
fluxerit e mel crudu. & si plies dup
letur taschetta mel cprimet'. De in
uo q in tasca remansit ponat' ad
igne lentu in cacabo & sine feruore

calefiat. & sep tene man in uase
ceraq minutatim apias donec mel &
no cera eit integra liqfactu. & cum
mel paululu ex calore cepit punge
man oia in tasca repone. iterumq &
pme ut sup. nec e dapnosu si non
premat' acclme ut de melle aliquid
remaneat cere ad mixtu. cu longe
min ualeat mel q cera. & hoc q flu
xerit mel coctu uocat'. q in uasculis
debet poni. ipisq aptis paucis diebz
hri. atq in sumitate purgari donec
musti refrigerato calore deferueat.
Mel nobli' illd eit q ante expssione
paz pfluxerit uelud fonte. Cera
q post fluxu mellis in tasca reman
sit siue apes admixtas hat siue no
ponat' in cacabo mundo in quo sit aq
tanta ul' plus ut cera extat & ad igne
teneat' donec sit optime liqfacta. sepq
cu spatula ul' aliq baculo agitet'. &
in dca tasca grossa ponat' & fortissime
cprimat' ut in situla ul' catinu hnte
aliqd aq cadat. ibiq stet donec sit
optime cgellata. tc elleuet' & ab omi
sordicie que sit int' cera & aq mundet'.
& suet'. & si placuit ut pulcrior ad
huc fiat. sine aq iteru liqfiat. & in
uase aq madido cuiq forme placuit
iteru reponat'. Quicqd in tasca re
mansit abiciat'. & ipa in aq calida
lauet' & ad fumu ponat'. & sic diu
ualde durabit. De omi utilitate apu.

In apibz utilitas magna csistit si
locu ydoneu hant & prudent' ac
solicite pcurent'. na ex paucis breui
tpr multa examia fiunt n pestis ma
gna tpis eis obstet. na in anno seml'.
bis. & plimq ter pariunt & exam emit
tunt. & sine magnis expensis ac labore
tenent' licet no sit totalr negligende
ex qbz cu augmtu recepit uetusta qnq
ul' sex annoz q parere dsiert etate.

magno precio quod multam habent ceram vendere potest et nova servare. Faciunt et ceram que maxime necessaria est regibus et prelatis et quibuscumque personis ut notum est omnibus que satis magno precio venditur. et quod amplius est die noctuque honore exhibet eterno regi. Iste faciunt mel in maxima quantitatem quod valde utile est tam ad cibum quam ad medicamina infinita. Ad ipsarum utilitatem probandam refert Varro. duos fuisse milites in Yspania fratres. ex agro falisco locupletatos. quibus cum a patre relicta esset parva domuscula et agellus non sane maior iugerio ex uno. circa totam domum alvearia fecisse. et ortum habuisse. et reliquum locum ac spacia thimo et citiso semine opuisse. ac et apiastro. hos numquam minus ut peius duceret dena milia sextercia recipere esse solutos.

Incipit liber decimus ruralium commodorum. de diversis ingeniis capiendi animalia fera. et primo ponitur prologus.

Antiqui phylosofi quorum intellectus adeo excelso illustratus est ut utilia humano generi cognoscerent. Intelligentes quecumque sub celo sunt. ad utilitatem hominum esse creata. subtili cogitaverunt ingenio qualiter animalia aerea. terrestria et aquatica que propter peccatum primi parentis. homini nequaquam obediunt capere possent. Invenerunt quoque multas cautelas quibus homines usi sunt. et suis industriis successive infinita addiderunt ingenia pluribus ignota. Ideoque cuncta que scire potui in scriptis reducere intendo. Primo tractans quibus modis capiuntur aves. Secundo bestie silvestres. Tertio pisces. De avibus autem qualiter capiuntur cum avibus rapacibus domesticatis. cum retibus. cum laqueis. viscobalistis. arcubus. et aliis quibusdam modis. De bestiis qualiter capiuntur cum bestiis domesticatis. cum retibus laqueis. foveis. et aliis modis. De piscibus etiam quibus modis decipiuntur. cum retibus. cistis. amo et aliis.

de avibus rapacibus in genere.

Prudentes antiqui videntes quasdam aves per aera volitantes. alias capere caute laboraverunt avium rapacium genera domesticare. ut quas per se capere non poterant. earum auxilio sibi quererent. Primus autem hominum inventor fertur fuisse rex Dancus. qui divino intellectu novit naturam et mores ancipitrum et falconum. et eosdem domesticare ad predam instituere et ab egritudinibus liberare. Post quem alii multi fuerunt qui plura ipsarum avium rapacium scientie addiderunt.

De ancipitre.

Ancipiter est avis nota. Cuius est natura ut vivat de raptu aliarum avium. et ideo semper solus et numquam sociatus incedit. quia in preda non cupit habere sodalem. et quantum potest ad rapiendum prope terram volitat. ne ab avibus quas capere intendit videri possit. Ab omnibus quibus insidiatur instinctu nature cognoscitur. et cum eum videt aut sentiunt garriunt et fugiunt. et se quantum possunt occultant. Est autem avis velocissimi volatus in principio sui motus. sed postea lentius eius volat. et ideo nisi statim rapiat ab avis persecutione desistit. et super aliquam arborem sepe ad eo indignatus se ponit quod vix ad dominum vult redire. Inveniuntur autem ancipitres in alpibus quibusdam nidificare. et meliores omnibus sunt ut fertur. qui nascuntur in alpe de bruca in Sclavania. Boni etiam nasci dicuntur in alpibus que sunt in confinibus Verone et tridenti. Ex ipsis quidam sunt parvi qui communi nomine vocantur ancipitres. et quidam magni qui vocantur asturres. sunt enim de genere ancipitrum sicut

corvus et cecculus eiusdem generis sunt, et canis parvus et magnus. Et idem in ipsis animalibus est videre. ¶ Et accipitrum quidam maiores sunt, et hii sunt femine, que sunt magni vigoris, et quidam sunt minores et vocantur muschetti, et sunt masculi qui parve utilitatis existunt. bonitatis ipsorum.

de pulcritudine accipitrum et cognitione

Accipitrum pulcritudo cognoscitur si sunt magni, curti, parvum habentes caput, pectus et spallas grossas et amplas, tibias grossas, pedes magnos et expansos, et pennarum colorem nigrum. ¶ Et bonitas eorum cognoscitur, quia de nido extractus melior est, et a domino raro fugere consuevit, et hic vocatur nidasius, vel qui de nido egressus de ramo in ramum matrem sequitur, qui ramarius vocatur, qui optimus esse consuevit. ¶ Secundi meriti est is qui postquam de nido volavit captus fuit antequam pennas in feritate mutaret, qui sorus vocatur. ¶ Sed qui post tale tempus captus fuit raro consuevit cum hominibus vivere vel manere. ¶ Si enim permaneat bonus est, quia in feritate fuit solitus aucupare. ¶ Et quanto animosior visus et audacior per effectum et melior moribus, tanto ab expertis melior iudicatur.

Qualiter accipitres nutriuntur, domesticantur, et instruuntur, et quales capiunt aves

Nutriuntur autem nidasius et ramarius, et qualiter nutriantur. bonis avibus et carnibus pluries in die paulatim in hora, ut magis dominum suum diligat. ¶ Possunt et eis dari ova in parasside fracta et agitata, et in aqua fervente proiecta, et postea cum digitis simul constricta. ¶ Idem fit in soris a principio. Sed cum optime privati et domestici facti sunt, semel tantum sunt in die pascendi, post terciam cum digone compleverint, et non ante, quia per gorgam vacuatam prenditur ab expertis. Et si cibus de gorga usque ad diem sequentem non descenderit, tantumdem sine cibo dimictatur. ¶ Item potest bis in die cibari secure si cibum inveneris descendisse de gorga, et quotiens hoc videris poteris secure pascere, nisi velis eodem die vel sequenti aucupatum accedere, quia tunc accipitrem famelicum esse oportet, ut avidius predam petat, et facilius ad dominum revertatur. ¶ Domesticantur autem si plurimum teneantur in manu, et maxime in aurora tempore estivo, et inter multitudinem hominum et in rumore molendinorum et fabrorum et similium. ¶ Instruuntur vero nidasius et ramarius, nam ceteri sunt in feritate instructi. Sed modo: cibetur hora nona bono cibo, et sequenti die teneatur in loco valde obscuro usque ad nonam, deinde accipiatur et portetur ad locum venationis, et non dimictatur pro aregacis vel gagis neque perdicibus, quia nimis sunt fortes, et si eas superare non posset debilitaret eius audaciam. Sed dimictatur qualeis, turdis et merlis vel similibus. ¶ Ad si vis ut gacias rapiat, has unam captam et ei multas pennas de alis auferas, et quidam in aliquo fossato absconsus ante conspectum accipitris eam proiciat, et ei accipiter dimittatur. ¶ Capiunt autem qualeas et perdices, aregacias et glandarias sive gacias, et multas alias aves, ut merlos, turdos, passeres, et his similes. ¶ Mutantur vero quolibet anno. nam ponuntur de mense marcii vel aprilis in gabia magna specialiter ad hoc facta et posita ad solem in loco calido et veluti iuxta muros plage meridionalis oppositos. et completur mutatio pennarum eius in principio augusti, et in pluribus in medio, et quibusdam in fine, et in quibusdam non completur omnino. ¶ Et ad hoc valet si bene pascantur bonis carnibus et pa pue annum, ut bene inpinguentur, tunc enim optime mutant. ¶ Et quidam dicunt ad hoc valere carnes stellionum et bissarum et testudinum et lacertarum. ¶ Et aliqui

ꝯsiderant depilāt eos ut noue penne
nascant̃ uelocius. ſ; hoc mō mlti tam
destructi fuerūt. De industriis aucu
patoris, ⁊ inducendi ancipitrē ut ad nō recedat.
Caueat dn̄s ancipitris ne aliquo
tp̄e ledat eū. ſ; cū uiderit eū in
tū ⁊ nolentē stare sup manu uł pti
ca suauit̃ tangat ipm̄ ⁊ eū eleuet
si pendeat. ⁊ qtū pōt ꝯsidēt mores ⁊
uolūtatē eī ⁊ in oīb; ipi uolūtatem
seqtur. ⁊ semp in manu eū cibet. nec
sibi in aliq̄ ꝯdicat. qm̄ ancipitr̄ ē ual
de indignantis nature. ¶ Preterea cū
uenerit aucupatū nō emittat ipm̄ n̄
eū uiderit bene appetē p̄dam. ⁊ ma
xime ad aregacas ⁊ glandarias.
¶ nec eū nimis aremotis dimittat. q
cū nō pōt attingē auē sepe indigna
tus recedit. ⁊ aliqn̄ in arborē ascen
dit nec ad dn̄m uult redire. ¶ Itē
nō fatiget dn̄s ancipitrē ultra mo
dū. nec sit tantū auidus mltitudi
nem qualeaꝝ uł aliaꝝ auiū hr̄e
q eū destruat uł irasci faciat. set
cū eas cepit quas uidet ancipitrē
libent̃ appetē sit ꝯtentus ⁊ ex ipa
preda eū cibet ut sibi suā uenationē
senciat pfuisse. ⁊ incitet̃ in amore
uenandi. De egritudinib; ancipitrū.
Accidit ancipitri et de ipaꝝ cura.
ut calefiat ultra naturā ⁊ ꝯplo
nē suā. in tantū qnq; ut febriat. ⁊ tūc
erit tactu calidus ⁊ uidebit̃ tristis. q
qnq; euenit ex solis spiritib; inflama
tis ex nimio labore uł alio accidente.
¶ Et qnq; ex humorib; putrefactis in
aliqua parte corporis eī. ¶ Et tūc
si macer ē parū ⁊ sepe cibet̃ ex car
nib; pullorū ⁊ paruarū auiū. a pa
sserib; tm̄ tē abstinē melius ē. quia
mltū calide ꝯplonis existūt. ¶ Et dētur
carnes dent̃ sibi in reb; naturaliter
frigidis inuolute. ut i seminib; cucur-

bitarū ⁊ cucumū tritis aut i muci
lagine psiliū ⁊ similiū. uł paulisper
coqnt̃ i syrupo uiolaceo ⁊ silib; et
sibi dent̃. ¶ Et ponat̃ in loco frigido
⁊ obscuro sup ptica pannis lineis in
uoluta in succis fridis plerūq; infusis.
¶ Et qnq; infrigidat̃ ⁊ digerere cibū nō
pōt. ⁊ tc̄ silr ē tristis ⁊ tactu fridus.
⁊ color oculoꝝ mutat̃ ad palliditatem
⁊ discoloratōnē. ¶ Et tūc teneat̃ in loco
calido ⁊ suauit̃ in manu portet̃ ⁊ pa
ulisp qnq; ad uolandū mittat̃. ⁊ dentur
sibi carnes auiū ⁊ p̄cipue passerū
⁊ pulloꝝ masculoꝝ ⁊ pipionū cocte
aliqntulū in reb; calis uelud in uino
uł aq̄ in q̄ sit saluia. uł mēta. uł ma
iorana. uł pulegiū ⁊ similia. ⁊ in uol
uat̃ in melle uł puluē seminū feni
culoꝝ ⁊ anisoꝝ. aut cimini. ¶ Ita
tm̄ q nichil oīo sibi det̃ n̄ pus omīs
cibus de gorga eī descenderit. ¶ Et
si macior ē plus ⁊ sepī cibet̃ si pinguis
minꝰ ⁊ rarī. ¶ In utroq; tm̄ caute tepa
te cibandꝰ ē donec fuūt libat̃. ¶ Qd
si nullo mō digerit cibū ſ; eū oīo
retinet dicūt expti q accipias ca
rane ⁊ liga eū cum uno filo ⁊ finge
cū una penna in gulā eī ⁊ postea
trahas filū ⁊ sic pastū eiciet. ¶ Itē
accidūt ei sexcupedes ⁊ tc̄ unge pti
cam eī uł pannū circa eā inuolutū
cū succo marelle uł absincii. ⁊ sic di
mittat̃ ad solē de mane usq; ad terciā.
¶ Itē accidūt ei qnq; lubrici. ⁊ tc̄ da sibi
sup pastū succū folioꝝ psice aut pulue
rem santonica ⁊ illibabit̃. ¶ Et qnq; pu
titur gutta in articulis ale aut coxe.
⁊ tūc minue de eī sanguine apiendo
modicū uenā q̄ sb̄ ala aut sb̄ coxa exi
stit cū inea patit̃. ¶ Itē accit eis podu
gra q̄ puenit ex descensu huoꝝ gut
tati in nodis pedū ⁊ digitoꝝ. ¶ Et tūc
curant̃ cū lacte herbe q̄ lactarola uocat̃.

ungendo ex eo ipo𝔷 pedes. ⁊ ungendo
ex eo pannū lineū. ⁊ ipm ponendo sup
pticā sup qua teneat anapit donec
eit rupta podagra. ⁊ tūc auferat pan
nus ⁊ ex sepo inungatur podagra donec
fuit liberatus.

de asturre.

Asturres sūt de natura anapitrum
sicut in tractatu ancipitris dictum
est. Et cognitio pulcritudis ⁊ bonitatis
eo𝔷 est. sicut cognito anapitrū. Et na
scunt in alpibz ⁊ nemoribz. Et domesti
cant ⁊ nutriunt ⁊ instruunt sicut anci
pitres. Capiunt aut pdices coturnices
faxianos ⁊ anghirones. ⁊ multas siles
aues. s. anates. anseres cornicula s. ⁊
oms qi aues qbz mittunt. Et cuniculos.
⁊ lepores paruas ⁊ magnas licet eas
sine auxilio caniū retinere nō possit.
Feriunt ⁊ capolos paruos ⁊ eos īpedi
unt ad eo qr canes eos cape possint. Et
mutant ut ancipitres. Et hasdē egritu
dines eis accidē possunt ⁊ eodē modo
curant. Verūtamē fortioris sūt na
ture. ⁊ io nō de facili infirmant et
moriunt ⁊ nō reqrit in eis tanta dili
gentia. ⁊ nō sic faile recedunt adnūs.

de diuisitate falconibz

Falco est auis nota.
que de raptu uiuit ⁊ solus icedit
ad predā sic omē uolatile rapax. pp
causā in ancipitre assignatā. Hec au
is mirabil uolat est in pncipio me
dio ⁊ fine. q sursū rotando ascendit
inferius intuitū figēs. Et ubi uidet
annatē anserē ul gruā sic sagitta
clausis alis ad auē cū ungue poste
riori lacerandā descendit. Et s̄ si eam
nō tetigerit pseqt fugientē ⁊ sepe cū
auē in fugā quersam cape nō pot
ad eo irascit 𝔷 ea qr post ipā quodā
furore uolitans a dn̄o nimiū elon
gatur. ad eo qr nō redit ad ipm. Hec
auis ualde animosa est ⁊ nobilissimi
gnis. Falcones pmo dicunt uenisse
de monte gelboe q ē in partibz babi
lonie. ⁊ inde uenerūt in sclauaniam
ad palū nudū. Et inde sparsi sūt per
quosdā alios montes arduos. in qbus
inueniunt.

de diuisitate falconū.

Falconū qdā sūt magni. q falcones
cōi noīe noīe dicunt. Et qdā parui.
qui uocant ysmerili. Et ex magnis
qdā sūt nigri. qdā respectue albi. ⁊ qdā
rubei ex coytu pdicto𝔷 inuicē generati.
videlicet cū terolus uni pdita socia sua.
cū alta pmiscetur. Et oms huiusmoi
falcones sūt femie. ⁊ eo𝔷 mares ter
coli siue trelli uocant sic dicti quia
simul tres in nido nascunt. s. due fe
mine ⁊ tertius masculus ⁊ ppea tercol
uocant. q nō sūt tante uirtutis ut fe
mine ⁊ sūt ualde minores quā ipe.

de pulcritudine ⁊ nobilitate falconū.

Pulcritudo ⁊ nobilitas falconū cogno
scit si hr capd rotundū ⁊ sūmita
tem capitis planam. Et rostrū curtū
⁊ grossū. Et spallas amplas. pennas
alarū sbtiles. Coxas longas. et curtas
tibias ⁊ grossas. pedes liuidos sparsos
⁊ magnos. Et q talis ē ut plimū boni
eit. licet aliq satis deformes sepe op
timi sīt inuenti. Tn̄ qz falconū bonitas
⁊ audacia solo expimto pfecte cogno
sci pot. Verūtam eo𝔷 bonitatē ⁊ deside
riū capiendi aues mltū auget magro
rū suo𝔷 industria. Et eosdē a bono
posito sepe reuocat ipitiā eorūdem.

Qualr nutriunt. domesticant. ⁊ instruunt.

Non sūt tenendi sup ligno. s solū
sup petra rotunda ⁊ aliqntulum
longa. sup ea enī magis delectantur
in instictu nature ⁊ qsuetudinis eorūdem.
Dum ex eis parui sūt. yrtina ul pulli
na carne nutriant pappue. Cū aues
cape incepit da sibi de pma quā ca
piet qntū uolueit. Ide facias de sa
⁊ tertia. ut ex hoc ad raptū auium

et ad obediendū dn̄o alletur. ¶ Ab inde
in̄o inantea stringe eū. cū iūs q̄ alias
aues capiat. ʒ mō scoztica galinā. ⁊
fac tria purgatoria. ⁊ da ei madefacta
in aqua. ⁊ pone eū in loco obscuro ⁊
dimicte usq̧ ad aurorā diei. postea
calefacias eū ad ignē. ⁊ uade aucupa
tū. Et nō fatiges eū ultra quā uelit.
ʒ solū q̄tū ipse uult ⁊ ainde desiderat
mittat ad aues. sic enī tecū libenter
morabit. ⁊ quocūq̧ ierit ad te redi
re curabit. ¶ Cū inueneris falconez
tuū audacē. ⁊ cū intenso desiderio
aues cape. diligent̄ ꝯsidera statum
eī in macie ⁊ ṗguedine. ⁊ inq̄ statu
eū inueneris in eodē retinere curabis.
nā q̄dā falcones melꝰ se gerūt cum
sūt pigues. plēs aūt ⁊ fere omes
in statu medio existentes. Aliqui licet
pauci cū fuerīt macilētes. ⁊ huī gn̄is
rubei ut plimū eē dicunt. ¶ Et cum
pmo inmittant ad aues. ad minores
pmo mittant. de inde ad mediocres.
et ultimo ad maiores. ¶ Si enī pmo
mitterent ad magnas. ⁊ supparent
ab eis. deficiente adhuc potentia et
industria q̄s usu acquirūt. incipiēt
ab inde in antea magnas aues ⁊ me
diocres formidare. sic q̄ difficile ui
mūi resumeret audacia sibi innatā
q̄ ipitia sui doctoris amiserūt. ¶ Pli
mū dr̄ ꝯferre falconi ad audaciam
acqrendā si eū tenes multū in manu
⁊ des ei carnes pulline hora tercia
corā una. de inde pone ante ipm aq̄
in q̄ balneet. postea ponat ad solem
ut siccet. de inde ponat in loco obscuro.
ibiq̧ usq̧ ad uespas dimittat. de inde
teneat in manu usq̧ fere ad primū
sonnū. postea lum̄ lucerne ul candele
corā eo ꝑ totā teneat nocte. ⁊ cū ma
tutina ueneīt hora. sburfet cū uino.
⁊ teneat ad ignē. In aurora n̄o diei

aucupatū portet. ⁊ si capiat. quantū
uult de p̄da sua alatur. Si uō nō ca
piat. det sibi ala una ⁊ media coxa
galline. ⁊ in loco ponat obscuro.
¶ Circa mediū februariū falconē in
muta pones. ⁊ de omibʒ carnibʒ eū
cibabis usq̧ ad mēse unū. postea pones
an̄ ipm concā aque. ꝑius tn̄ da sibi
comedē. ⁊ si uides q̄ nō mutat un
gue carnē quā sibi tribuis. d'recocta
⁊ melle. ¶ Et si adhuc nō mutat.
accipe ranā ⁊ fac puluerē ⁊ sup car
nē pone. ⁊ mutabit. ⁊ caue ne ipm
de muta tollas ante quā ꝯplete
fuerīt penne eī. ⁊ cū de muta ac
cepis eū ad calorem nō retineas
ʒ plimū eū in manu tene. nec po
stea usq̧ ad q̄ndecim dies cū eo au
cupatū accedas. ¶ Capiūt aūt ana
tes. anseres. anghirones. gruas.
⁊ starnas. ⁊ mltas alias aues. Et
fertur q̄ si comedūt sanguinem
aghironis omē desideriū capiendi
gruas amittūt. si uō carnes solum
sine sanguine comedat. hoc uicium
in currere nō creduntur. De egritu
dinibus que falconibʒ accidūt.

Accidūt falconibꝰ omis egritudines
q̄ supius accidē ancipitri dixi. et
eadē sūt signa ⁊ cure. q̄ omnium
uolatiliū rapaciū fere eadē ē na
tura. ⁊ iō de his hic tractare non
expedit. ¶ Vnū tn̄ cognoscas q̄ fal
cones sūt forciores nature quā an
cipitres. ⁊ nō sic facile infirmant
⁊ moriunt si comedat an̄ q̄ cibus
p̄cedēs de gorga descenderit. ¶ Quidā
in sup falconeriū multos modos
regendi falcones narrat. ⁊ alias
egritudines eis accidē. aliasq̧ curas
eē necessarias. ex q̄bʒ aliqua forsā
uera sūt. q̄ p multas expientias
aprobant. ʒ multa ex his q̄ dicūt

ratione caret. et sunt potius apparentia quam existentia. ¶ Post hoc si qua hic deficiat de cura falconum et avium rapacium, plures expertos non semel sed plies longo tempore suppleant. De ysmerlis

Ysmerli sunt de genere et natura falconum. et sunt quasi falcicelli parvuli, quod apparet per formam corporis. et colore pennarum. quorum aucupatio est potius voluptatis quam utilitatis existit. ¶ Capiunt autem precipue laudulas. et tanti desiderii et curiositatis sunt ad eas capiendas, ut plurimi persecuti sunt eas in villis usque in clibanum ardentem. aut in puteum, aut etiam sub mantellis hominum. Item capiunt passeres et alias aviculas parvas. ¶ De ipsorum autem doctrina et cura plura non dico. quia per superiora satis sciri potest.

De gyrfalcis.

Gyrfalcus est avis rapax maior quam falco et est magne virtutis et potentie mirabilis que audatie. ad eo ut inventi sint aliqui audaci spiritu aquilas insultasse. ¶ Capiunt autem omnes aves quantumcumque magnas. et sunt fere de natura falconum. et ideo falconum doctrina satis sufficiat ad nutriendos et instruendos gyrfalcos.

De aquila.

Aquila est similis avis de raptu vivens. que propter fortitudinem et audaciam suam vocata est rex avium. nam omnes aves eam timent. sed ipsa nullam. diverse sunt species aquilarum. quedam enim sunt valde magne, quedam mediocres. quedam parve. ¶ Et iterum quedam sunt nobiliores non appetentes nisi volatilia et animalia terrestria viventia. ¶ Et quedam quodammodo ignobiles et degeneres. que appetunt non solum carnes vivas sed etiam mortuas. et pisces mortuos. et descendunt super cadavera asinorum et similium. et tales declinant ad naturam et ignobilitatem milvorum. ¶ Aquile domesticantur ab hominibus, videlicet que parve de nido extracte fuerint. sed eas que diu in feritate fuerint non esset tutum domesticare velle. quoniam facile propter suam audaciam et potenciam graviter lederet in facie vel alibi instruentem. ¶ Et domesticantur ut hominibus venentur quaslibet aves magnas. sed precipue ut capiant lepores. et cuniculos. et capriolos cum auxilio canum. ¶ Et que aquila venatum portat debet esse fortis. alioquin pondus ipsius sustinere non posset. et statim dum videt canes invenisse pasturam aquilam consuetam et instructam dimittere debet. que semper super canes volabit. et cum leporem viderit subito descendet et capiet eum. ¶ Nutriuntur autem ex omnibus carnibus. et non de facili infirmantur. ¶ Et cum leporem cepit pascatur ex ea pluribus vicibus ut eas postmodum libenti prosequatur. ¶ Et quidam modum aquile sciunt unum de pullis eius accipiat. et cum accipiunt timore aquile sint armati et precipue in eorum capitibus. et cum pullum habueris ad parvum palum eum in aliquo loco ligabis. et vociferabit veniet que pater et mater deferentes eidem lepores et cuniculos si fuerint in partibus illis. et gallinas et anseres. que accipere potuis et habere. Fertur etiam ei quinque gattas. et quinque bestias bissas. et in districtu mutine iam detulerunt filio gallinam cum quibusdam pullis existentibus inter pennas matris. que habiti sine aliqua lesione et nutriti fuerunt.

De guvo et guvetta.

Guvus et guvetta sunt eiusdem nature. et sunt animalia nocturna et potius quam diurna. quia eorum oculi de nocte vident melius quam de die. ¶ Qui igitur de forma sunt. et raro ab aliis avibus videantur mirantur aves in visione

ipsarum et eas uidere appetunt. quoniam animalia tam brutalia quam rationalis in rebus nouis et insolitis proprie delectatur. Homines ergo cernentes alios uolucres circum uolare gunio et guinette et eas cum auiditate plurima intueri excogitauerunt ingenia quibus eas capiunt aues que de guinum et guinettam libentius appropinquant. Homo ergo nutriuntur eas ut ipse aues capiant. sed ut mediantibus ipsis et homines cum uisco aut retibus sibi capiant. Viuunt autem de quibuslibet carnibus et proprie de muribus et noctuis. et cum bene cibate fuerint. competenter ieiunant duobus diebus uel tribus uel quatuor. et guinus usque ad .viii. non leditur. Et femine meliores sunt masculis, sicut omne uolatile rapax. Et guineta quidem melius tenetur in aliquo columbario uel alio loco ei simili quam alibi. Et si bene domesticata fuerit optime capiet mures in domibus existentes. Comedunt etiam lacertas et ranas. et omnia carnem habentia.

Qualiter aues cum retibus pluribus capiuntur.

Aues cum retibus pluribus capiuntur modis. Et uno quidem modo capiuntur ad panteram. quo capiuntur annates. Et modus quidem est ut iuxta aliquam paludem facias foueam circa .xx. uel .xxv. bracia longam, et circa .x. uel .xii. brachia latam. uel totam maiorem si uolueris et tantum concauam quod circa unam spannam aque habeat et sit a duobus capitibus longis acuta. In uno angulo sit quidam fossatus, et in alio aliquantulum longe sit casella. circa foueam sit undique spacia plana tanta quanta est retium latitudo. deinde fiat sepis circumquaque ne lupi aut uulpes uel alia nociua animalia intrare possint. et aues in eo loco existentes fugere possint. In predicta fouea circa .xii. uel .xvi. annates domestice die noctuque morentur in hyeme. et milica in bona quantitate proiciatur in aqua propter domesticas et siluestres. sint quoque domestice siluestribus similes in colore. Circa foueam iuxta ripas figentur pali quatuor piscarum qui retia eleuant et pali retiarum figantur circa spacia prenarata et super ipsas quandam palorum paruorum, totum colligatur rete. et tamen ipsum quod stagie siue baculi qui recte eleuant optime coperiantur. sunt quoque retia duo magna in utroque capite posita. sic retia aroli quod quidam coopertorium uocant quod cum clauditur simul in alaui coniunguntur ad modum culminis domus paleate. Et modus quidem eleuandi eas est quod iuxta casellum est furta cum pertica in cuius capite subtili est reciarum funis ancora. in grosso uero est cista fortis et magna ex terra repleta quod suo pondere cum uolueris ad modum cuiusdam machine retia eleuabit. huc confluet multitudo annatum in nocte per aera uolantium, cum domestice uociferabunt. Cum quoque in multa quantitate descenderint retia eleuabis, et cum pertica percuciendo leuiter retia omnes siluestres in cuculum retis quod est in supradicto fossato extensum expelles. et domestice que non timent remanebunt in pantera. deinde apies caput cuculli et facile cum dentibus in capite annates occides. Sic quoque una hora mille quandoque capiuntur. Est et aliud ingenium quo capiuntur grues. cigni. starne et anseres quod est tale. In ripis fluminum ab utraque parte figitur arbor altissima, uel due simul iuncte ut longior sit arbor. habet quoque per totum cauiculas ad ascensum et in summitate carellam in qua ponitur funis retis, cuius longitudo est secundum fluminis latitudinem et arborum distantiam. et eius latitudo est ut superius eleuata. usque ad medias pendeat arbores. deinde homines usque ad remotis ueniant per glaream fluminis omnes uolucres quas inuenerint expellentes qui uolantes ad splendore aque non discedent donec in retia

inciderint, et tunc dimittetur rete cum suis funibus et volucres capiantur. Et modus iste locum non habet nisi cum tempus fuerit nebulosum et aer obscurus, alioquin aves elevatae facile a flumine declinarent.

Est aliud ingenium quo praecipue capiuntur anseres et starnae, quod est tale. Tempore yemis si ex gelu et sole pulvis est in campis segetum, tenditur in segete in uno sulco rete unum longum per .xl. brachia vel id circa et latum circa quatuor brachia, post tertiam cum inveneris capere capis, vel in sero cum in mane habere vis. Est autem hoc rete simile uni parieti. Habet quod duas stagias eluantes longas secundum dimidiam latitudinis retis, et tenditur cum duabus brachetis ut paries, sed disponatur ut ipse elevetur violenter, quia homo ipsum rete levare non posset. Cum quod totum rete firmatum intra fuerit, totum super cordam colligitur et tamen ipsum quae stagiae et brachette et funis trahens optime ex pulvere cooperitur, vel erba. Sit quod in uno fossato aliquantulum remoto locus coopertus ubi homo lateat, qui rete debuit elevare. In loco retis sint duo anseres domestici silvestribus similes duobus paliculis alligati, et duo similiter scorticati ut illuc silvestres confidentius veniant. Cum que silvestres descenderint in aliqua parte agri, ex opposito vadat socius cum capello in capite et ligone vel alia re in manu, loquatur aliquid et laborare videatur, alioquin fugerent, sicque considerantes caute perducat eas ad locum retis, quod facile fiet per universum agrum quantumcumque magnum si hoc facere caute scias. Cumque in rete videris eas considentes loquere sociosque dicas ut rete trahat. Verum quia haec avis cautissima est, oportet te omnino cavere ne in mane ad locum retis accedas, quia statim perpenderet de rore vel pruina pedibus tuis mota et fugeret. Et ideo cum tendis in sero statim ibi stelones pone et per totam noctem dimitte. Sed cum capere vis in sero non est necessaria haec cautela. Plures quae hanc non observant cautelam ideo raro capiunt, et solas iuvenes et simplices non sagaces vetustas. Iste est aliud ingenium capiendi annates iuxta aquas ubi sabulum est. Et est rete simile praedicto, sed est parvum et magis spissum, et eodem modo tenditur, et sabulo coperitur. Et locus custodis est ex aliqua re, deinde sabulo coopertus, ut parvum habeat foramen unde videre possit, et caveat ne foramen flatum emittat, cum in loco sunt aves. Hic non sunt stellones necessarii, sed per totam yemem ponitur ibi milica et vinacia ut assuescant aves locum frequentare, cum autem ibi stare assueverint tendas rete. Potestque oportune locum custodire atque viam introitus longam cavare et melegariis et desuper sabulo coprire.

Eodem rete vel simili spissius tamen tendi potest optime in areis vel aliis locis, ad capiendum columbos perdices corvos glandarias arvegaças lodulas, et omnes aves parvas quae escam granorum accipiunt, et potissime cum esca facere quod ibi venire ac stare assuescant, et postea rete tendere et luto vel paleis coprire. Et hoc ingenium potest habere locum tempore nivium et quolibet alio tempore. Et erit esca conveniens spelta, faba, milium, lolium, et semina vinatie et silia ut frumentum modicum et acetula vel faseoli. Et cum eodem reti sine esca poterunt capi aves in estate cum tempore magnae siccitatis rete tetenderis iuxta aquas. Iste est aliud ingenium quo capiuntur cum retibus avium diversa genera, et praecipue columbi et turtures, et quaedam aliae mediocris magnitudinis aves, et fere omnes aviculae parvae, falcones quoque et ancipitres et omnes fere aves rapaces.

Modus autem est quod duo retia satis longa et lata omnibus gentibus fere nota quae vulgariter vocantur parietes tenduntur in pratis vineis et agris, et iuxta aquas, remote ab

inuicem fere ut est latitudo ambarum. quarum quelibet duos habet baculos eas leuantes cum trahitur funis communis. quarum longitudo secundum latitudinem retiarum existit. et unum caput cuiuslibet cum paruo palo in terra firmatur. et in uno capite habent unum funem qui ad quendam palum communem in terra defixum adnectitur. ab alio capite alium habet funem. qui ad unum longius coniungitur. qui usque ad locum aucupatoris quendam ramis circumdatum protenditur. hec autem retia pro columbis et magnis auibus sunt rara et fortia. pro paruis uero subtilia atque spissa. predicta retia cum sunt terre affixa iacent in terra elongata ab inuicem. et cum funis trahitur eleuantur. et coniuncti flectuntur ac operiunt omnem auem uenientem ad locum qui erat uacuus inter utrumque. ¶ In hoc spacio uacuo tenentur columbi et turtures aliqui excecati uel habentes palpebras super oculos ne ad uideant cum filo ligatos. Vel stant ibi aues excorticate aliquo stramine replete habentes caput integrum. et uirgam paruam loco cruris quo stant recte ut uideantur uiue. pro paruis auiculis ponitur ibi guinecta ad quam uidendam libenter ueniunt. uel tenentur ibi auicule parue filo alligate ad quas alie parue accedunt. accipitres et falcones cum mouentur descendunt. Aucupator numquam expectare debet quod aliqua auis accedens se ad terram deponat. sed cum prope fuit trahere funem debet. et auem uolantem ad terram prosternere ipsamque capere.

¶ Est et aliud genus retis quo auium multa genera capiuntur. maxime cum terra est niue coperta. quod uulgo uocatur arolus. qui ex duobus retibus non multum magnis sed spissis et fortibus constat. que in quolibet capite coniunguntur et in terra affiguntur distantes in partibus mediis habentes quatuor bus baculos quibus eleuatur in altum. nec flectitur ad terram cum funis trahitur. sed permanet eleuatum et simul coniuncti cum retibus de super ad modum tugurii. hoc rete cum omnibus baculis et funibus optime operitur stramine aristarum uel paleis. et in spacio inter medio teneantur continua grana et cetera cibaria quibus que uenire sperantur sint precipue grata. cum autem aucupator perpenderit ibi esse auium multitudinem latenter intret domunculam ualde clausam que ibi esse debet propinquam et subito trahat funem. et fortiter ad unum palum in domuncula positum adnectat et aues capiat. Hoc ingenio capiuntur facile milui et aquile. ceterque aues super cadauera descendentes. si cadauer totum uel pars ponatur inmedio retis. Item eo capiuntur uulpes si gallina nocte ponatur inmedio. set huiusmodi rete pro ipsis et aquilis fortius esse debet. ¶ Sunt et alia retia que uocantur aranee ualde subtilia ne in aere facile uideantur quibus capiuntur multe auicule cum ponuntur erecta in aere duabus perticellis annexa in locis per que auicule consueuerunt transire. Item accipitres hiis facile capiuntur. similiter et falcones cum circa columbum erecta tenduntur. et eodem modo cetere aues rapaces. ¶ Sed harum duo sunt genera. nam quedam aranea est simplex et uirgulis ad eo leuiter aptatur quod cum tangit cadit auemque inuoluit. Item est alia aranea triplicata ex tribus composita quarum media est spissa et plurimum lata. exteriores due sunt ualde rare ac adeo stricte quod cum sunt ad capiendum eleuate ac perticis stantibus fortiter ad nexe stant extense. mediaque mollis et laxa. que super funiculum superiorem eleuatur et cum auis incidit trasuolat ambo rara et in media spissa inuoluitur et cum ea uelud in sacculo quodam pendet.

Sunt et alia recia quibus capiuntur perdices, que sunt longa et stricta in medio quandam caudam ad modum sacculi longam habentia. Hoc modo aucupator qui die venatur, pannum rubeum cum virgulis ad clipei modum formatis ante se portat et per agrum perges foraminibus duobus inspicit, et perdices inquirit. cum eas viderit circa ipsas recia tendit. quibusdam palis affixis. ad funem retiarum anexis, et caudam et caudam circulis aptam extendit. semper ante se retinens clipeum versus perdices quibus extensis se perdicibus appropinquat. et in caudam reciarum paulatim impellit. non solum timore, sed et pedibus si opus erit. Cum autem nocte venatur in sero locum ingreditur et ubi nocte morantur. et cum aeris integra obscuritas supervenit. ad eundem cum igne locum revertitur. Est autem ignis in vase sic formato quod nec ipse videtur. et apte videt per se spacia universa. per unum agri sulcum accedit et per alium revertitur circa locum in quo perdices reliquid. ac cum eas viderit eas opit cum rete quod habet aptum in capite pertice formate ad modum huic negocio oportunum. vel si habet rete predictum. potest ipsum tendere circa ipsas. et impellere ac capere universas.

Est et aliud rete quod expergatorium vulgo vocatur, satis magnum quo capiuntur perdices. quaglee et faxani. et quedam alie aves cum auxilio catuli ad hoc instructi qui aves inquirit. quas cum invenerit stat, et nec ad eas progreditur ut expellat sed aucupatorem dominum suum retro respicit, et caudam movet. taliter quod ipse aucupator cognoscit aves esse paululum ante canem. et tunc ipse et socii rete trahunt et aves ac catulum operiunt. et sic eas accipiunt.

Est et aliud rete parvum in capite pertice preparatum ut aptum consistat. quo in solus utitur. et cum ipso aves opit acane predicto modo inventas. Iste hoc eodem reticulo utitur aucupator ad quaglias solum. cum quilatorio cuius sonus est per omnia silis voci quaglee generis feminini. ad quod ardenter accedit masculi propter ipsum. quos tunc operit atque capit. **Qualiter aves laqueis capiuntur.**

Fit laqueis quo facile capiuntur aves que raptu vivunt hoc modo. in loco ubi prope morantur aves rapaces. vel que transeunt. infigitur fortis ab utroque capite arculus valde plicatus. prope quem ab una parte firmatur virgula in cuius fissura muris cauda infigitur. vel ad quem frustrum mortue carnis adnectitur seu rana. et ab alia parte pertica fortiter in terram demittitur. habens in capite laqueum. et quandam parvam cordulam cum uno stechetto quo pertica plicata firmatur ad arculum et ad parvam incisuram que fit in capite virgule mus tenentis. et laqueus circa murem extenditur. ac cum avis murem vel aliam rem ut ex portet tangit. pertica dissolvitur ab arculo. ac supinus elevatur cum ave in pace que pedibus vinculatur.

Iste fiunt laquei multi de pilis caude caballine in uno funiculo eiusdem materie texti. qui tenduntur in sulcis frumenti vel alterius blave funiculo circa elevato ultra altitudinem avis parum. deducuis laqueis et aptis. ut avis transiens capite inmisso capiatur collo. et hoc modo capiuntur perdices in agris et quaglee. ac faxani in semitibus nemorum per quos transeunt. Aves et aquiles eodem capiuntur modo cum iuxta aquas unde transeunt. laquei tales tenduntur. Columbi et et alie aves multe capiuntur ex eis cum incubant vel pullos habent si circa nidum ipsarum tendantur.

Iste in fabis ac faxeolis satis capiuntur columbi ac turtures parvis laqueis qui vulgariter dicuntur scalelle. huius autem laquei modus est quod in capitibus parvi baculi. vel mellegarii longitudinis unius

semissis infiguntur due subtilissime vir-
gule altitudinis spanne unius, et in medio
infigitur quedam spina duorum vel trium digitorum
in altitudine longa. Hec scalella appodi-
etur ad ripam sulci ubi aliqua sit in ripa
concavitas taliter quod spina iaceat in terra et
in fovea et virgule sint super ellevate.
Iuxta eam ponatur laqus cum parvo palo
terre affixus. qui leviter aptus admoneatur
virgulis et teneatur ab eis. et in spina in-
figatur faxeolus vel faba mollis solummodo
unum granum quem avis rostro capiet,
ac caput elevans super collum laqum trahet
plicata scalella cum virgulis. quam avis sen-
ciens territa caput ellevabit et collum,
et laqueo capietur. **Qualiter aves capiuntur visco.**

Aves capiuntur visco multis modis.
uno modo quod inviscantur virgule sub-
tilissime vincorum. vel ulmorum ubi vin-
ci desunt. Virgule quidem fiant breves
vel longe respectu habito ad parvitatem
et magnitudinem avium capiendarum
ab ipsis. Sed primo debet viscus temperari
ut sit bene tenax hoc modo. Lavetur
bene cum aqua temperate calida, aperiendo ipsum
manibus balneatis, et abusculis mund-
ando. Deinde admisceatur sibi modicum
olei olivarum, ut non sit adeo durus quod
pennis avium inviscari non possit. quo
facto virgulis involvatur taliter quod una
quaque virgula sit undique involuta in
duabus aut tribus partibus eius, tercia sine
visco remaneat que tractari manibus possit.
quod si tempus sit adeo frigidum quod congeletur
vasculum viscus. tepetur cum oleo nucum.
hee virgule parve inviscate infigun-
tur leviter in virgis palmonum, qui sunt
pertice magne ramis arborum viridibus
et precipue quercuum fasciate, habentes in capi-
te superiori quatuor aut quinque virgas
parumper elevatas in quibus affigunt vir-
gule subtilissime inviscate. ac ipsorum
palmonum cum fuerint virgulis inviscatis c-

coopertus infigitur in terra in foveola facta,
in ipsa ut stet ad formam arboris recte.
Item circa ipsum infiguntur rami arborum, ad
quos appenduntur cabie in quibus sint multe et
diverse avicule segregati, que cantant, et
volitantes per aera vocant, que vocate
se ponunt super dicto palmone inviscato
et capte in terra corruunt. Item cum mag-
nis virgulis inviscatis capiuntur mul-
te magne aves. et precipue corvi atque
cornices, cum auxilio gufi. hoc modo. In
locis ubi stare aut transire consueverint
inciditur in ramulis arborum aliqua que ab aliis
arboribus multum distet. Sed aliqui rami fron-
dibus nudati relinquuntur in ea, vel aliquis
ponuntur pertice super eam. in his infiguntur
virgule magne viscose ac gufus iuxta
ponitur in loco paulisper eminenti ut me-
lius ab avibus volantibus videatur. quem cum
aves viderint volitant circa ipsum, et
volatu fesse, super arborem inviscatam
descendunt atque in terra ruunt, quas aucu-
patorum pertica persequitur et eas occidat nam
si manibus capere vellet lederetur ab ipsis.
Item visco capiuntur ancipitres falcones
ceterique aves rapaces. nam in terra due
vel tres infiguntur virgule inviscate
modicum distantes ac versus se ipsas pli-
cate. in medio quarum ligatur avis aliqua
ut columbus vel pullus, vel cavo aut vi-
mus, pro milvus et quedam aliis avibus
que talia petant, ad que cum aves venerint
capiuntur. Item capiuntur visco passe-
res, et cetere aves, parve vel magne
si virgule inviscate ponantur in locis
in quibus cibantur, vel ubi stare consueverunt.
Item capiuntur cordulis seu funiculis in-
viscatis regaichuli cum ad ficus veniunt
vel ad uvas, et cetere aves que arborum fr-
uctus furantur. si predicti funiculi suspendantur
ante ficus vel alios maturos fructus
ad quos venire adsuescunt. Item funiculis
longis inviscatis capiuntur sturni qui

valde congregati volant cum habet aliquis sturlus, ad cuius pedem ligatur funiculus inviscatus, et in manu tenetur et dimittitur cum congregato sturlorum prope videtur. tunc enim cum funiculo dimissus ad gregem accedit et cum ipso stricte volitat multique tangentes funiculum inviscantur, et ad terram simul cum eo ruunt. Item visco capiuntur anates ceteraeque aves aquaticae, cum ex eo involvitur funis longus ex paveriis quibus storia fiunt compositus, et ponitur propter sero in lacu vel alio loco ubi dicte aves morari consueverunt. nam aves per aquam natantes in nocte incidunt in funem super aquam extensum et capiuntur. et sequenti mane capte inveniuntur. sed oportet quod hic viscus sit taliter preparatus quod se ab aqua defendat. Qualiter capiuntur aves cum balistis et archis et aliis modis.

Qualiter aves capiantur cum balistis et archis notum est omnibus quod sagittantur ubicumque sint intra vel arbore. sed in his observande sunt quedam cautele non omnibus note. quarum una est quod balistator qui vult anseres vel alias magnas sagittare aves debet habere bifurcatas sagittas in parte anteriori ubique acutas, quia alam quam tanget aut collum incidat, nam sola percussione communis sagitte vel obtusio non lederet avem intantum quod remaneret ibidem. sed vulnerata recederet licet vulnere finaliter alibi moreretur. Item debet intuitum cum sagittat dirigere non ad extra vagantes, sed ad unam que sit in medio duarum vel plurium ut si contingat sagittam ultra vel infra pergendi quod plurimque contingit, primam vel ultimam feriat, ne in vanum sagittet. Item qui vult in arboribus sagittare columbos pulcones que sunt sagitte in capite grosse debet habere paris ponderis. et cum vult ad avem sagittam emittere debet cum pede signare locum specialem ubi est. et notare locum in quo est columbus aut alia avis. et tunc sagittam emittat.

Si percutit habet quod habere intendit. alias sepe sagittam invenire non potest. sed eam potest facile invenire si ad eundem locum vadat ubi cum sagittam emisit erat, et per eundem locum aliam eiusdem ponderis sagittam emittat. et per se vel per alium videat ubi cadit ibique valde prope inveniet primam quam non poterat invenire. Item qui cum balista vel arcu sagittat debet manum sinistram tenere firmissimam si vult rectissime sagittare. et est necesse quod habeat balistam vel archum optima. et sagittas rectissimas si recte voluerit sagittare. qui autem archum balotarium exercet debet eas habere equalis ponderis bene et rotundas. Item capiuntur aliis quibusdam modis. uno modo ad brevexellum cum gunetta quo parve capiuntur aucule. quod omnibus fere notum est. sed est sciendum quod hoc modo capi possunt non solum cum gunetta sed et cum uno capite gatte, nam et ad ipsum aucule veniunt. Item non solum ad brevexello quod ex duobus virgulis constat verum et cum una munda virgula inviscata. Item non solum ad virides sepes ut communiter fit. verum et in quacumque parte vinee vel agri. si aucupator super se deferat leve instrumentum ex virgulis frondibus constructum quo valeat occultari. nec est necesse auculas excitari solo sono foliorum arboris seu eius ut communiter fit. nam et cum sono seminum paparis inclusarum in cellulis vel alterius teri similiter excitari atque vocari possunt. nam ex quibuslibet extraneis et inauditis vocibus incitantur, quia mirantur ex eis. Item capiuntur ad brexellum quo rustici utuntur noctibus valde obscuris. habent enim faculam quam unus defert de dumete per sepes virides in quibus dormiunt. que cum excitantur veniunt ad ignis splendorem. duo vero alii cum baculis eas mactant. sunt autem baculi quedam velud pale in capitibus brevium perticarum ex pluribus contexte viminibus. Item capiuntur passeres propter iuvenes minus sagaces,

cũ naxa siue barthoello q̃ ē quedã
cauea ex iuncis ꝯstructa. de qua exire
ignorãt cũ ad paruos passerũ pullos
in ea positos ingrediunt nec exire sciũt.
Item capiunt aues in foraminibꝫ ⁊ colũ
barus cũ mustela domesticata in fora
men inmissa. Item capiũt cũ cista si
ne plastella pręcipue tpr̃ niuiũ sic pre
parata ut auibꝫ intrãtibꝫ cadat. inq̃
grana ꝯgrua p esca ponũt. cũ p deũ
si multa grãna sbt eis ponant. ⁊ pauca
uelud fila longius ex qbꝫ pducant
ad cistã. Item cũ scarpello capiunt
porçane in cannosis uallibꝫ ubi morã
tur. est aũt scarpellus instrumẽtũ
q̃dã ex duobꝫ arcubꝫ ualde plicatis
ꝯstructus ad inuicẽ parũ distantibꝫ
int quos modicũ posteriꝰ põit fruc
tus herbe coche silis p oĩa cerasis q̃
accipe uoluñt ⁊ collo stringunt. set
eiꝰ forma ⁊ silr pluũ ingenior nõ
põt sic apte scribi ut plene intelliga
tur sic oculata fide cognosci. Item
capiunt cũ culbatulo tpr̃ niuiũ q̃
ē q̃dã instrumẽtũ ex paucis uirgulis
factũ interius ꝯcauũ ⁊ in parte po
strema acutũ hñs hostiolũ q in trã
iacet cooptũ palea q cũ uno uimine
intrã affixo eleuat ⁊ posteriꝰ pcutit
aue ad escã intrante q̃ int̃ ē q̃ abinde
accipe nequit cũ sit undiqꝫ trã tectum.
Item quodã delectabili ingenio capit̃
cornix. cũ ex ipis hẽt una. nã ipa
duobꝫ breuibꝫ ualde palacolis ad pn
cipiũ alarũ anexis supina in trã
firmat̃. q̃ fortiter clamat ac fugẽ
nitit̃. alieqꝫ ꝯiq̃ currut eã iuua
re uolentes. ex qbꝫ unã rostro et
unguilis capit ⁊ retinet ut cape
possis. Et eodẽ mõ aregaças capi
posse asserit̃. Item fert q aues
q̃ gustant granũ ul miliũ in fece
boni uini ⁊ suco cicute maceratũ
⁊ siccatũ uolare nõ possũt ⁊ potũt
manu capi. De capiendis bestiis fe
ris. ⁊ p̃mo q̃lr capiunt̃ canibus.
Lepores pręcipue capiunt̃ canibꝫ
ad q̃s inueniendas necessariũ ẽ
canes q̃ segusi ul brachi uocant̃ qui
q̃to sbtilioris olfat̃ sũt. tanto melio
res existut. Item sũt necciũ canes
ualde ad cursũ agiles q eas psequant
⁊ capiãt. q oĩs ad hoc instruũt et
ad eas capiendas inducũt cũ ex cap
tis aliqd dat̃ eis inabũ. aqbꝫ ⁊ capi
unt̃ capoli. ⁊ aliqando ceruũ pręcipue
auxilio retiarũ magnarũ positarũ in
locis im fugant̃. Item ab eis capiũt
uulpes licet in fuga sit ualde sagaces.
Item capiũt cuniculi cũ inueniunt re
moti a caueis. Item canibꝫ capiunt̃
apri ac lupi. s cũ auxilio uenatorũ.
nã raro soli ad eos p̃sumit accedere n̄
sit mastini fortissimi ⁊ audaces. s
ad apros capiendos necciũ sũt pili
fortes in ferro cruciferati. quos ue
natores uidentes aprũ ad se malo
aĩo uenientẽ intrã firmat ⁊ aprũ
dirigũt q eo pilo uulnatus usqꝫ ad
uenatorẽ nõ põt accedẽ. sicqꝫ a canibꝫ
occidit̃. ⁊ silr ab his ꝯuenant eundẽ.
Item capiũt ceruũ cũ ab hoĩe uulnati
sagitta ul pilo fugiut. ⁊ p̃mus ca
tulus ad hoc instruct. p uiã sanguis
exeũtis ipm seqt̃ donec ceruus semi
uiuus ul mortuus inueniet̃. Item
canibꝫ inueniunt ⁊ capiũt ericii. et
q̃dã alia animalia capiunt̃ ab eis.
Quomo retibꝫ q̃lr capiunt retibꝫ.
Ocapiũt̃ ceruũ ut dcm̃ ē. ⁊ uulpes
ut supius dixi cũ de reti locutus f
sũ q arolus uocat̃ a uulgo. lepores
ẽ faciale capent̃ retibꝫ si in eas inadc
ret sic ⁊ mlt̃e alie bestie fere. Qlr
laqueis capiunt̃ capiunt̃ laqueis.
Leones aliqdo. Item uulpes ⁊ lepores

cū p aliqua foramina solet̄ intro ire
in loca clausa. Sꝫ hoc duob; fit modis
uno qd laqus sit anex ad aliq ptica
plicatā ad eo forte· qd fera collo captā
in altū eleuet ac suspendat. alio ut
ꝑpe laqū sit fortis canulus string-
ens laqū fere capte· ipediens que
ipa rodere laqū possit. Alr capiunt tauolis.

Vulpes & lupi pcipue capiunt qda
tauola ferrea q circa se mltos hr
rāpones acutos· & ipi hnt circa se an
ulū ꝑpe locū ubi anexi noluut. ad
quē adnectit frustrū carnis omiaq;
occultata pter carnē in tra firmata
iacet. cū aut lup⁹ carnē dentib; cap
tam eleuat anulus eleuat rāpio
nes circa capud ad collū lupi. qcū for
cius trait & recedere nitit fortius
stringit & tenet. Itē fiunt alie &
tauole qb; in pedib; siue crurib; omīs
gnalr fere bestie capi possut. q occul
tant in interiorib; qb; utunt. q sut
talis figure aut forme qꝫ nō nisi
oculata fide intelligi posset. ideoque
q eas hre uult· uideat ab his qui eis
utunt. quadmodu ego uidere nolui.

Foueis hoc mō. Alr capiunt foueis.
capiunt pcipue lupi. fit qdam
fouea lata ut magnus puteus. et
pfunda intm qꝫ inde exire nō possit.
hec opit uno rotūdo cratitio q nō to
tam sꝫ qi opiat foueā. Sꝫ cratitio in
medio alligat stanga longior cra
ticio ac rotūda. in medio poit liga
tū anser ul agn⁹. & paleis opiatur
uniusus locus. lup⁹ ueniēs & uolens
accipe anserē aut agnū in foueā
cadit· asse cū cratitio subito reuoluta.

Itē fouea capitur mltitudo aprorū
h mō. In locis in qb; mlti usant agel
lus serit de milica q aliq sagina uo
cant· circa agellū cstruit fortis &
alta sepis· ex uiminib; arborum.

In una parte relinqt aptus introit⁹.
& in opposito sepis depssa· iuxta quā
ext fit fouea latis pfunda. cū ipa
sagina matura erit· ad ipāz ueient
mlti apri p locū expeditū intrantes.
tc ad locū accedat qcūq; uult & sine
armis· & in loco introit⁹ moret cla
met· & qcūq; pōt mō rumorē ac &
strepitū faciat. apri pterriti nō inue-
nientes unde exire ualeat nisi p locū
sepis depressū· in psiliunt oms ext
in foueā q uidere nō potat intrin
secus existentes. Itē p lupis· uul
pib; lepozib; & cetis feris. & canib;
ac porcis intrantib; & dissipantibus
uineas· foueā fit hoc mō. fodiant
ampla duab; spannis & longa quatuor
pedib; aut trib; & circa sex ul septē
aut octo pedes pfunda· cū spōdis
politis & rectis intra solida. & in ru
ente murata· in loco unde sepe fieri
ab eis transitus csueuit. hec opiat
pmo ex trasuso de grossis hbis sicca
tis· & postmodū sbtilissima tra. Et ut
hba nō sbstineat trā ponant sb ea
duo sbtiles & facile frangibiles baculi
ex trāuso. & hba p longū q in medio
se cōtingat. qꝫ si nō potes ul nō uis
facē sic pfundā. pone circū circa eā
stangas ul assidiculas strictas hntes
mlta cauicula seu pironos acutos
in fixos & decliuos in foueā ac ūsus
partē mediā paulisp plicatos· in
qb; inclusa bestia cū ext sallire uolu
erit· capite ul oculis in eos pcuciet
& ledet ad eo qꝫ qescet. Et si in eam
mori noluerit in fundo mltos acutos
palos infigas. ul si aq mlta in ea eēt
sufficiet ad mortē ipi⁹. qr nō poterit
ext psilire nec diu uiuere. Itē
dcā fouea fieri pōt in qlibet tramī
te· pfunda solum quatuor ul qnq; pe-
dib;· cū auxilio uni rebalte ex uiminib;

facte sup una rotunda stanghetta facile volubili firmata in quolibet capite cum uno uncino forti infixo terre in quibus volvatur. Et rebalta sit ab uno latere firmata distans a fovea uno semisse. In alia parte in angulo et in medio habeat lapides ponderantes adnexos. Et stet elevata quasi omnino erecta cum una furcula cuius inferior pars sit sup uno baculo brevi qui sit in medio fovee ex transverso sup uno parvulo palaçolo ab utroque capite. qui sit affixus in ripa fovee in parte suprema. sup hoc brevi baculo ponatur quedam virgula per longum fovee que sustineat herbam et terram tantummodo. atque a bestia pressa descendat et baculum breve cum furcula et rebalta cadere faciat. Et rebalta de die sup foveam maneat ne homo transiens in eam ruat. Et si canis vel sus in eam incidat cum una scalella que gradus assiduum habeat exire poterit.

De quibusdam aliis ingeniis quibus capiuntur bestie fere.

Elephantes capiuntur hoc modo. Ipsi cum non habent iuncturas iacere non possunt ideoque cum dormire volunt se arboribus apodiant et quiescunt. Venatores has arbores resecant sed non perficiunt ut per se ruere possint. Et apodiatis elefantibus cadunt et ipsi ruunt et a venatoribus occiduntur.

Ursi capiuntur hoc modo. Armatus homo ferreis armis capite undique coopertus cum solo cultello acuto ad latus accedat in silvam vel aliud locum ad ursum. Ursus erigitur ad hominem armatum accedit et amplexatur eum. armatus quoque ipsum qui tenet evaginato cum una manu gladio locum cordis ursi perforat et sic eum occidit.

Vulpes in caveis suis capiuntur hoc modo. Habet venator alveum aptum quadratum. set longum plus et minus latum. hic ab uno capite // habet hostiolum intus ex parte superiori guertatum et spatium ut possit intus elevari supinus et non exire

// paucis filis ferreis clausus est. ab alio capite

descendens. hic hostiolus superius elevatus permanet cum virgula parva. Hoc instrumentum ponitur in fovea vulpis cum preparatum est ipsam in ea esse. pars hostioli ponitur in parte intrinseca fovee. ceterique introitus fovee qui plures esse consueverunt clauduntur optime. Vulpis autem exire volens in alveum intrat non putans filis subtilibus impediri. sicque virgulam secum trahit. et hostiolus cadens eam concludit quem retrocedens facile claudit ac firmat. Venator autem quandocumque veniens vulpem si vult ferro cuspido mactat. vel si vult ipsam cum alveo sup puteum vel magnam tinam portat. et aperiens hostiolum ruere eam facit in tinam.

Cuniculi capiuntur sic. Venator sonans et strepitus agens eos fugat in cuniculos suos concavos. nam ipsi quia pavidi nimium sunt facile fugiunt ad foveas eorum ut ibi tute morentur. Venator tunc ponit reticulum aptum et in terra bene firmatum ante quemlibet introitum. deinde per unum immittit furellum quemdam domesticum habentem rostro clauso quodam frenello ne aperire possit ac cuniculos capere et comedere nec extra redire velit. hic furettus parum maior mustela horum ipsius inimicus omnes extra cuniculos pellit sicque intrant in reticulos et capiuntur.

De muribus capiendis.

Mures multis capiuntur et occiduntur modis. Uno modo a muscipulis domesticis que tenentur in domibus. Alio modo cum muxipulis seu trapulis que fiunt ex parvo ligno cavato in quo cadit aliquod lignum parvum grave tamen opprimens et occidens mures intrantes ad cavi porci posita et anexa in ea ad quandam subtilem particulam ligni que cum tangitur facit quod supra est cadere super murem. Et hic modus est adeo notus omnibus quod non expedit plenius explicari.

Item capiuntur quedam asside elevato cadente que ex quadam colupnella fracta elevatur sustentatur et tenetur quedam spatula cute

hnte sic pparata q colupnella di
uisa no apit nisi cu mus cutem
tangit in spatula alligata. et tc ca
dit et mure occidit. ¶ Item e ali mod.
cu in uno nodo canne grosse fit in ca
pite artulus cu cordula in q acus
magna qsistit in medio. in medio
canna foram ht in medio. et cuti inti
us cuida uirgule alligata. et sic ppara
tam q cu mus p foram cuti mordet
at monet artulus distendit et acus
magna pforat capd ei eiuqz retinet
ne fugere possit. ¶ Est et alius mod
cu uas aliqd q exire no possit ad me
dietate aq iplet cui supficies opit
spelta q natat. q mus uidens et non
aq descendit in ea et aq necatur.
¶ Item e alius modus q uas aliqd copit
mbrana. hec in cruce scindit et in me
dio anectit cutis porci. mures acce
dentes ad ea carta seu mbrana flec
tunt et intra ruut et necant si aq in
eo fuit. alioqn breui tpr moriunt fa
me. statiqz carta siu na sursu regdit
ut eode mo infinitos capiat mures.
fert et ab exptis q si mures in uas
sine aq cadentes diu uiuere pmittunt
fame nimia coacti se comedunt fortiores
uiliore. q si tm relinqnt ut remane
at fortior un solus et hic pmittatur
abire qsi cuqz in aliq parte inuenit oc
cidit et comedit assuet. et facile cu
aleo no fugiat. ¶ Item occidunt resal
gari trito et caseo aut farina mixto
q libet comedt et moriunt cu sit ipoy
uenenu. Sz a loco remouenda e aqua
q sepe iuuant si ea bibat. ¶ Capiunt
et si supra uas unde exire neqat pont
qda baculus p mediu scissus. s. una
medietas in medio fracta et sic ppara
ta ut se sstineat sz no mure in ei
medio ponat nucleus nucis ad q cu
accedit cu baculo fracto cadit. et si
aq sit in eo stati morit aut si non
est occidat. ¶ Item minus facile capit
si sb artu ferentia parasides nux ab
una parte rupta ponit rupta respi
ciente interius. ¶ Modus ceteris me
lior ad capiendu mltos mures ta ma
gnos q paruos hic e. Accipe duas assi
diculas leuigatas uno brachio longas.
et latas uno semisse. ipas qiunge distan
tes. qtuor in latitudine digitis ul' paru
minus in parte infima. cu duabz par
uulis assidiculis incastratis in qlibet
capite una. ut eis de sbt sit equalis.
sb ipis affige carta d pecora grossam
in eisam in medio ex transuso. sz pre me
diu no affixa. et in tm restrictaz q pos
sit int assides eleuari ut si descendes
deformaret possit ad sua forma reduci.
Item dce due assides d sup in capitibz qiu
gant. ac sup eas teneat assidicula in
medio hnte clauu retortu ad q suspen
dat frustulu cutis porci. Vl no suspen
datur dca cutis sz in medio dcaz assi
du pp carta sit sicut una mescola
interius pforata et cute copta in q sit
sala pollita afixa carta q mescola cu
cute facile reuoluat. hoc edificium
ponat sup qcuqz uasa fictilia seu lignea
un mures exire neqat. et optimu est
q sepelliat in massa frumti aut alti
grani. mures intrabut et cu appinq
uerit cuti ruet et carta descendens
cu eis releuabit et de qbzlibet accedentibz
ide fiet nz musipule ppaz artura
intrare ualebt. **De capiendis piscibz**
pmo qlr retibus capiuntur.

In mari iuxta planu lit capiut papue
mlti pisces cu reti q multi scor
ticaria uocat. hoc rete e ualde lon
gu et satis amplu et spissu hns cor
dam uni lateris plubata et alteram
lebiata ut in aqs rectu et extensum
pmaneat. hoc rete cu nauicula in
fra mare defert uno capite in tra
relicto ut aliqua pticula ei qtinuo

descendat in aq̃. cũ naute fuerĩt
infra mare q̃tũ rete ꝑtendĩt, arcu
aliter cũ illo capite reũtũr ad lit⁹
⁊ q̃bʒdã ex eis intrã cũ capite retis
descendentibʒ un⁹ in nauicula reũtit
ext̃ rete ad mediũ ei⁹ ad hoc ut pi
sces infra rete ꝯphensi uidentes se
ad t̃rã t̃hi nõ ꝓxilãt ext̃ rete. duo
aũt piscatores ab utroq; capite ĩ t̃ra
existentes trahũt cũ piscibʒ totum
rete ad litus. q̃ sepe m̃ltos trahũt
paruos ⁊ magnos, plimq; paucos,
aut ꝯ̃ nullos, q̃ in eo loco nõ erant.
¶ Iste capiunt in mari cũ quodã reti
s̃btili nõ m̃ltũ magno duabʒ ꝑticis
alligato q̃ q̃dã in nauicula existentes
aptũ in aq̃ demergat. ⁊ post paululũ
cũ piscibʒ ellevat. ¶ Iste capiũt in
fluminibʒ ⁊ ceteris spaciosis locis
cũ reti q̃ trausariũ m̃lti uocat. q̃
ẽ ex tribʒ ꝯpositũ. s. uno medio ꝓ
spisso, ⁊ duobʒ extrinsecis raris hñs
in uno latẽ plũbũ in alio lebias ⁊
si ualde lõgũ sit q̃sdã cucurbitas si
ccas, ut extẽsũ in aq̃ ꝑmaneat. h̃
rete fit longũ ul' breue ſm q̃ loci
aq̃ latitudo reqrit. h̃ in aq̃ ꝑ magnã
horã dimittit, ut in eũ natantes ĩ
cidãt pisces, q̃ rara recia transeũt
⁊ inuoluũt in spisso, ut auicule ĩ
aranea supdcã cũ de capiendis auibʒ
dicebat. ¶ Iste capiunt riualibus
in paruis aquis. ẽ aũt riuale rete
paruũ ⁊ spissũ duobʒ ad nexũ ba
culis q̃s piscator manibʒ tenet ⁊
aptũ p aq̃ ducit atq; ꝓpe ripam
cũ piscibʒ claudit. ¶ Iste capiũt ca
elo. ẽ aũt rete s̃btile spissũ, hñs
tentoriũ formã in circuferenciis
plũbatũ ⁊ reuolutũ. hñs in cacu
mine longũ funẽ. h̃ rete piscator
sup sinistrũ brachiũ clausũ tenet,
atq; in aq̃ aptũ eicat. h̃ aptũ subi
to ad fundũ descendit, ⁊ oĩs pisces
in fra se inuentos ꝯcludit. eosq; cũ
trait secũ trait. ¶ Iste capiũt cum
negossa, q̃ ẽ rete ad modũ riualis
formatũ. ⁊ ad unã ꝑticã cũ duobʒ
baculis ad inuiculantibʒ apte ad ne
xũ. hoc rete piscator ext̃ aq̃ ꝓsistẽs
in eã ꝑcipue ubi gescit in mittit,
⁊ cũ piscibʒ eleuat plimq; ꝯ̃ sine
ipis. ⁊ qñ circa h'bas ⁊ fructices
ꝓpe t̃rã inmittit, ⁊ cũ ꝑtica ꝑcuciẽs
in h'bã, pisces occultatos in rete ex
pllit. ¶ Iste capiũt plimi in locis
angustis ualliũ, cũ reti q̃ cogola
riã uocãt. q̃ ẽ rete magnũ s̃iatẽ
ac spissũ ⁊ longũ hñs introitũ ro
tũdũ ⁊ latũ ⁊ paulatĩ angustat
usq; ad caudã q̃ longa ẽ hñs m̃lta
receptacula in que facile intrãt ꝑ
pisces ⁊ nusq̃ redire q̃ũt. hoc rete
ponit⁹ cũ duabʒ grossis ꝑticis ĩ oco
loco angusto. circa q̃ est undique
lignaminũ usq; ad ripã fortis cla
usura cui dce ꝑtice ad nectuntur.
hoc rete sẽp die noctuq; tenet ibidẽ
introitu ad partẽ supiorẽ uso ꝑ
hũc locũ nullus oĩo piscis de sursũ
ueniens transire põt, cũ nullus ibi
sit locus aptus. descendit igit⁹ oĩs
in apto retis ore de inde in caudã
strictã. piscator uo aliĩ diebʒ inter
positis ad locũ accedẽs caudã retis
in nauiculã trait ⁊ apit. inuenitq;
aliqñ tantos pisces. ꝑcipue angulas
q̃ ꝯglobate sũt cũ amore feruescũt
ul' scarduas q̃ ꝯgati incedũt q̃ na
uicula tenẽ nõ põt. cetera ꝯ̃ gñã
piscũ in talibʒ aq̃s morantiũ capiũt
in eo. h̃ nõ simil' in s̃ili q̃titate. ¶ Iste
capiũt in uallibʒ m̃lti pisces in locis
aptis ⁊ ꝓfundis in q̃bʒ ꝑcipue magni
morant⁹ pisces cũ reti q̃ dexagnaʒ
uocãt. q̃ magnũ ⁊ latũ in fundum
eicãt ⁊ ꝑ eũ trait ⁊ cũ piscibʒ eleuat
¶ Iste capiunt in uallibʒ nõ ꝓfundis ꝑ

latitudiēꝫ magnā hn̄tibꝫ mltī pisces ꝛ gn̄m diu̇soꝝ. qui͂q; in talibꝫ aqs morent͛ capiut͛ hoc mō. hn̄t piscatores gradellas fere infinitas de palludosis cannis ꝯstructas quibꝫ claudut͛ magna ualluū nō p̄fundarū spacia palorū auxilio, relictis paruulis apturis in mltis locis, ad q̄s ponīt retia parua rotūda in capite ampla ꝛ cauda cū suis receptacul' angusta, in que possīt intrare. s; nō exire. h retia sep̄ die noctuq; ibi relinquūt ꝛ q̄i cotidie in mane eleuāt cu piscibꝫ q p loca spaciosa natantes transire posse p dcā uacua loca spabāt. fiut ꝫ ex his ꝛ gratuculis aliq talr inuolute qͦ pisces intrantes exire nesciut. s; inde exthunt cū qdā paruulo reti posito in capite unī ptice bifurcate. Qualr pisces capiūt cistis ꝛ caueis ex uiminibꝫ factis

Pisces capiunt͛ cistis ex uiminibꝫ factis q̄ in capite sūt ample mediocriter ꝛ in cauda stricte q̄ a piscatoribꝫ in aq̄ stantibꝫ p̄fundū ducūt͛ ad modū riparū retiarū. ꝛ qm̄ tales ciste, s; leuiores ponūt͛ in capitibus pticaꝝ ꝛ p aq̄ turbidā ducunt͛ a piscatore in t̄ra stante ut sup̄ de negossis narratū ē. Iste ex iuncis fiut naxe rotūde ac late cū introitu interius stricto ꝛ ext͛ amplo q̄ die noctuq; cū ponde͂ alicui͂ lapidis dimittunt͛ in fundo aq̄. hn̄tq; uite͂ aliquā in cauda ligatā q̄ ext͛ traunt͛. s; duarū formarū fiut. una forma ē qͦ sit intus mltū ampla rotūda in cui' fundo ponit͛ cetta mollis et grana ei anexa. ad q̄ intūt queda gn̄a piscīū cā cibi ꝛ unde exire nesciunt. alia forma ē tota stricta ꝛ longa. s; in introitu mediocrit͛ apta ꝛ in medio ualde stricta. deinde lata, in cauda strictissima. inq̄ intrant nō cā cibi s; ut ibi oculte morent͛. nec de ipa nec de prima exire sciut.

Qualr pisces capiunt͛ amo spaderuis calce et fossinis. — Cͣ. xxxi.

Amo capiunt͛ pisces tribꝫ modis. Uno modo cū in eo ponit͛ pisciculus aliqs uiuus cū quo pisces capiunt͛ rapaces deglucientes amū cū pisciculo uiuo. hic amus req̄rit͛ exere magnus et fortis cū forti cordula filo inuoluta p̄p̄ ipm̄ ne rodi possit. et cordula caudā paruo paucarū siccarū fasciculo adnectit͛, ꝛ in aq̄ stante cū amo ꝛ pisciculo uiuo eicit͛ ibiq; tota nocte relinqt͛. piscis capt͛ longe fugere ul' se ocultare fasciculo impeditur. sicq; mane a piscatoribꝫ inuenietur. Scdo modo amus caudā funiculo ex pilis albis eque caude adnectit͛. et ipe caudā uirge in sūmitate sbtili ligat͛ ꝛ circa ipm̄ cibus q a piscibus magis appetit͛ inuolut͛, ut nō uideat͛ am̄, deinde in aq̄ eicit͛ ut notum ē omībꝫ. s; in hoc adibenda ē qdam cautela. videlicet qͦ piscator sciat qualē escā q̄libet gen' piscis audi' appetat quolibet t̄p̄e anni, nam idem gen' piscīū sm̄ uarietatē t̄p̄is anni, diu̇sa cibaria q̄rit. s; hoc scire pot̄ q captoꝝ uiscera scindit, ꝛ inspicat qlē escā cōit ad secut͛. Ul' si diu̇sas escas in una mō alti͂ꝫ in amo ponit. Itē ualet q̄ pisces cautos q escam ꝛ appensā funiculo accipe noluit, si h̄t uirgā ꝛ funiculū absq; amo, cū q̄ plimq; escā in aq̄ emittat, ad q̄ aliqmn̄ cauti accedet, eāq; sine p̄iculo exportabut, qͦ cū pl'res fecerit amū eiciat. ad q̄ om̄s ꝫ cauti secure ꝛ accedet. Tercius modus fiat in aqs p̄fundis, nā in eis manu eicit͛ am̄ alligat' longo funiculo hn̄te modicū plūbi p unū brachiū p̄p̄ ꝛ amū, ut descendat ad fundum, ibiq; teneat͛. sapue in currentibꝫ aqs.

talis funiculus manu teneat' indici
digito apodiat', ab eo q sit in navi ul'
ponte, cū senciet pisce amū cape,
fortiter trahat p°, ut in ei infigat
ore, de inde paulatī trahat donec ipz
piscē manu capiat q rarissime par-
uus ēit, cū soli magni morent' infun
do. licet aliū discurrat p partē mediā
ul' supremā. ¶ Cū spaderniis capiunt
p̄cipue tinche. sūt aūt tres acus ex
ere retorte ac simil' ligate, q qbzdā
brevibz funiculis adnectūt'. ac ipi
oms no mltū distantes quidā funi
culo longo. his apponit' cancroru
caudaz, ul' grossoz lubricorū esca,
et in aq sero extensa iactant'. et ma
ne capte tince tollūt'. ¶ Cū calce viva
capiunt pisces, si ipā ponat' i sacho
et in aq maxime stante in paruo et
loco reclusā. hic sachus aduobus
fovea in aq ptotā fortiter agitet', ex hoc
oms pisces qi ceci veniet in supficiē
aq, et sic manu facile capientur.
¶ Iste capiunt grossi pisces fossinis i
aqs dyafanis. Est aūt fossina fer
reū instrumētū, hns multas acui
tates qrū qlibet ht barbulā ad te-
nendū, et sūt aliqtulū distantes ab
invicē. q piscator ht in capite
aste lancee, vaditqz cū eo q̊ete in
navi p aqs, et cū piscē videt eum
fortiter ferit et in fixū tenet. Idē
faceret existens intra et in aqua
turbida si piscem videret.

Incip liber undecim' Ruraliū como
dorum. de regul' operationū ruris.

In superioribz libris diffuse dictum
est de omī opatōe ruris, s qr me
moria hoīnū brevius est et rerū
singlarū turbe nō sufficit. Io uti
le visum ē materias tractantiū que
possūt gnalr expmi copendiosis sm or
dinē libri cocludere regulis ut sola
noticia ipoz omiū fere gnalr hēat
memoria. de cog'tōe loci hitabil' in co

Ruris exercicia fortitudinē muni-
habitatoz. et opationū industriā
et aptitudiem querūt. Ideoqz loci salubri
tas p̄cipue querenda est. ¶ Aeris et
venti, terre situs, et aq bonitas loci
hitabilē fertilem et salubrē demonstrat.
¶ Vir sapiens p̄dia empturus ante oīa
loci salutē csideret. ne in eoz emptēz
et domoz fabricam pecunia collocata.
veloy postmodū cū psonaz detrimento
aut rei familiaris dāpno penitencia
nō sperata sequat'. de cog'tōe aeris.

Aer calīs est et humidus, si nulla cā
extrinseca cvertat'. ¶ Aer bonus
est q putrefact' nō ē. neqz caliditatis
aut alicuius qlitatis excellenciā ht, s
in his omībz equal' aut equalitati
pxim' invenit'. ¶ Aer tēpat' et clarus
salutē efficit hitanciū et csuat. et
plante ab eo pportionalr qualescūt,
et fructificat. Inequalis vō, et vapoz
lacuū et stagnoz i mixtione turbatus
ctrariū opat'. et tristificat aīam. huo
res cmiscet et plantas corrumpit.
¶ Omīs aer q cito infrigidat' cū sol
occidit, et cito calefit cū ipē orit' est
sbtilis. cūius vō existit ecōtrio. ¶ Aer
omībz deterior ē, q cor cstringit et aeris
attractōez angustat. ¶ Aeris salubri
tatē declarat loca ab infimis vallibz
liberata. et nebulaz noctibz absoluta.
et habitatoz sana corpora. de cog'tōe

Venti meridionales absolute ventoz,
csiderati cali sūt et humidi. septē
trionales frigidi. orientales aūt et

occidentales q̄ tēpati. ꝯ in qͥbusdā
locis meridionales sūt frigidi. cū a pā
te meridiei eidē fuerit montes ni
uosi. et septētrionales cali. cū ad ea
transeūt ꝑ adusta desta. de cogītte aquaꝝ.

Aqua fria ē ⁊ hūida si nulla causa
extisica fueit inmutata. Aque
fontiū tre libere in qͥbꝫ nulla extra
neaꝝ dispositionū ⁊ q̄litatū supat
sūt aliis meliores. Aque petrose
petrose bone sūt nec facile terestri
corruptioē putrescūt. Aque flu
minū currentes sūt aliis meliores
si sup trā liberā nō fetidā neqꝫ lacu
nosam incedat. Est q̄ ad septētonē
uadit bona est. Que uō ad midiē
uł ocidentē fluūt sūt male. maxiē
cū midionales sufflauerit uenti.

Est q̄ ad oriē te tēdit et mł' aliis est ꝗ̄ p̄prio sr̄ oib; meliores.

Aqua landabił ē in qua res cito co
qt̄ si nullus odor in ea supat neqꝫ
sapor. Aquarū eidē dispositois que
leuior est melior iudicat. Subli
mato ⁊ distilato. silr ⁊ decocto aq̄s
rettificat malas. Ex aq̄s landabi
libꝫ sūt aque pluuie ⁊ p̄cipue q̄
cū tonitruo in estate p̄ueniūt. lic
et ꝓ earū sbtilitatē facile putre
fiat. Aque puteoꝝ ⁊ aq̄ ductuū
ꝯratone agrū fontiū nō sūt bone.
p̄cipue q̄ de plūbo fistulas habuerūt.
Aque male sūt laciales. paludales.
sanguisugales. ⁊ oms qͥbꝫ admiscen
tur aliq̄ sba metallina. Grosse
aut sūt glaciales ⁊ niuose. Aqua
tēpate frida sanis melior ē aquis
omibꝫ. appetitū eni excitat ⁊ stoma
chū forte facit. calda uō ꝯttariū op
atur. Aque salse macrescē faci
unt ⁊ exsiccat. turbide uō lapi
dē ⁊ opilōes creat. Si aque boni
tas uł malicia ratte discerni nō pot
incolarū salubritate noscat. de cogītōe sit loci hītabił.

Loci calitas ⁊ friditas
humiditatis aut siccitatis. dis
positō. altitudo ⁊ ꝓfunditas. aquaꝝ
multitudo ⁊ paucitas. ⁊ eaꝝ malicia
⁊ bonitas. montiū palludū. lacuū
⁊ maris uicinitas. Iterū tre ꝑ ꝑius
dispositō q̄ lutosa uł humida. cenosa.
minerosa. seu petrosa existit. situs
indicat qualitatē. In locis calis
hītantes denigrant facies ⁊ capilli.
⁊ eoꝝ corda sūt timida. citoqꝫ senes
cunt. In locis frigidis existentes
audacie sūt maiois ⁊ melius dige
rentes. que si hūida fuint crassi et
carnosi. teneri ⁊ albi erūt. In lo
cis morantes hūidis. pulcrarū sūt
facierū. ⁊ eis diutne accidūt febres.
et cū exitant cito aduenit laxitudo.
In siccis uō exsiccant ꝯplōnes. ⁊ cor
pora obfuscantur. In locis hītabi
libꝫ altis morantes sūt sani ⁊ for
tes. laboris multū pacientes ⁊ uiuūt
diu. ꝓfunda uō loca ꝯ̄iu opatur.
Hītantes in locis petrosis hn̄t aerē
in hyeme ualde fridū ⁊ calidū in
estate. Corpora eoꝝ dura fortia. et
multoꝝ capilloꝝ existūt. multū
uigilantes. Inobedientes. ⁊ maloꝝ
sūt moꝝ. Est ⁊ in eis belloꝝ forti
tudo. ⁊ in artibꝫ solertia ⁊ acuitas.
Ciuitas ab oriente apta ⁊ ex opposi
ta parte coopta ē sana ⁊ boni aeris.
Ea uō ē infirma q̄ ꝯ̄iu situ ht.
Incolarū habitudo sm sanitatē uł
egritudinū ḡna. situs indicat quali
tatem. de tumbis et domibus.

Domꝰ ⁊ tuble seu curie magnitudo
fiat in rure sm dn̄i facultatem.
⁊ q̄titatē aīaliū nutiendoꝝ ⁊ fruc
tuū portandoꝝ ad eas. tute aute sit
⁊ fortes foueis ⁊ muro uł spinis sm
potentiā in locis illis furū ⁊ latronū.
In tubarū munitoibꝫ fructifere arbores
nō plantent ne fructuū auiditate
desideria munitio dissipet. In eis ē
arboꝝ aliq̄rū nō ꝑcuret augmītū.

set omnis ad municiones fortitudinem
computantur. ¶ Securitas et delectatio
dominorum requirit in villis habitatoris
fortitudinem et decorem. De puteis et cisternis.

Puteus si fons desit mense augusti
vel septembris in loco ydoneo fiat
ab omni letaminis seu putredinis pal-
lude remotus. ¶ Cum aqua ducitur aliunde
diligentis erit aquarum receptacula fa-
bricari, ut sufficientem copiam inopie ve-
na procuret. ¶ Ubi cisternis utimur
anguillas pisces que fluviales ponant
in eas qui suo natatu aquam continue mo-
veant. et ad corruptionem convenit. ¶ Ubi
aquis fluminum utimur, tutum est cisternu-
las habere cum sabulo que eas aterrestrita-
te liberet, et claritate decorent.

De domorum fundamentis de materia domorum.

Domorum fundamenta
latiora quam parietes esse debent et
usque ad terram profundentur solidam, quam si
desit, certam fabrice misisse sufficiat.
¶ Arena que manu compressa edit strī-
dores, vel que respersa nichil sordis relin-
quit in panno lineo candido. egregia est.
et utilis fabricanti. ¶ In duabus arene
partibus calcis una miscenda est quod si
equali mensura miscentur erit fortissimum
cementum in commixtum. ¶ In fluviali quoque
arena si terciam partem teste crete ad-
dideris operum soliditatis miram pre-
stabit. ¶ Ligna pro edificiis optima
sunt que mense novembris aut decembris ce-
duntur. et maxime si ultra medullam incisa
super radices quibusdam relinquantur diebus. et ea
sunt precipue durabilia que a parte meridiei
montium sunt excisa. ¶ Presentia domini pro-
fectus est agri. et qui deserit vineam deseretur
// importuna ab ea. ¶ Rusticorum voracitas nichil
timet nisi dominorum presentiam et cautelam.

Incipiunt regule materie libri secundi. et
primo de qualitate terrarum et diversitate agrorum.

Terra naturaliter frigida est et sicca. sed acciden-
taliter sepe rebus extrinsecis immu-
tatur. ¶ In terris fecunditas querenda est

ne alba et nuda gleba sit. ne macra
sabulo sine admixtione terreni. ne cre-
ta sola. ne arenosi pulveris lapi-
dosa macies. ne salsa vel amara. vel
uliginosa. ne vallis nimis opaca. ¶ Sed
sit gleba putris et fere nigra. et at-
tegendum se graminis suo crate suffici-
ens. ¶ Que protulerit nec scabra sit. nec
retorrida. nec suci naturalis egentia.
frumentis dandis utilis terra est que naturaliter pro-
fert ebulum. Iuncum. Gramen pingue.
Calamum. trifolium. Rubos pingues.
pruna silvaria. lappas. farfara. ci-
cutam. malvam. urticam. et ceteras si-
miles erbas que latitudine et pinguedi-
ne foliorum, letum solum et fecundum de-
monstrant. ¶ Vineis utilis terra est que
corporis rari atque resoluti est. Virgul- aliquantum
ta que profert levia nitida. procera, fecunda
sunt. nec intorta. nec debilia. neque ma-
cra exilitate languentia. ¶ Situs terrarum
non sit adeo planus ut stagnet. nec pre-
ruptus ut defluat. nec arduus ut tempe-
states immodice sentiat et calores.
¶ Sed in his omnibus utilis semper et electa medio-
critas requiratur. ¶ In frigidis provinciis
orienti vel meridiano lateri. ¶ In calidis
aquiloni septentrioni ager esse debet oppositus.
¶ Inferior pars terrarum pinguis. grossa.
et frigida est. superficies vero macra subtilis
et calida. ¶ Quatuor sunt agrorum genera.
videlicet sativum, consitum, compascuum, et
novale. ¶ Sativus ager est qui pingui-
ssimus est. et serit omni anno. ¶ Comis
ager qui calidus est et humidus, molle habens
super faciem et porosam, cultui facilis
est et ferax. ¶ Eligendus est ager pinguis
et rarus. quia minimum laborem petit.
et fructum maximum reddit. Secundi me-
riti est pinguis densus. hic enim et si
multo labore colatur, tamen ad vota
respondet. Illud autem genus terrarum est
pessimum, quod siccum et spissum macrum et
frigidum est. ¶ Terra sicca et ad huiusmodi

nimia sterilis effecta, et salsa vel amara, numquam recipit medicinam. Que vero humore superfluo infecunda est, fossatis convenientibus emendatur. ¶ Colles montium siccitatem et macredinem patiuntur. Valles autem earum pingues existunt et humide, propter pinguedinem que ad ima decurrit. Ideoque tales agri per latum sulcandi sunt, ut in sulcis stet retenta pinguedo. Nec oportet comminui glebas, ne pluviis impetuose supervenientibus mota terra cum omni semine feratur ad vallem.

¶ Novalis ager est qui primo ad cultum reducitur. Vel qui ad virtutem pristinam redit per quietem unius anni vel plurium innovatus. ¶ Non convenit plantis ager pulverulentus et siccus, quia planta querit locum solide continuitatis, in quo radicetur et floreat et fructum ferat.

De aratione, fossione et cultu.

Arationis et fossionis quatuor sunt utilitates in genere. Videlicet terre apertio, eiusdem adequatio, agri commixtio, et eiusdem comminutio. ¶ Observandum est ne lutosus ager aretur, nec si fuerit nimis siccus. Nam terra que lutosa tractatur, toto fertur anno tractari non posse. Nimis vero sicca plurimum laboriosa est, et non potest comminui ut oportet. ¶ Ubi ager qui post longas siccitates fuerit imbre levi perfusus aretur, per triennium fieri quis sterilis affirmatur.

¶ Ager fortis glutinosus, et adulterinis erbis repletus quatuor arationes requirit. Porroso autem et mundam et subtilem terram habenti sufficit forsan una, vel duabus aut tribus ad plus arationibus est contentus. ¶ Quelibet trium vel quatuor arationum fructibus addat proportionaliter sui numeri quantitatem. ¶ Quotiens fructus laboris excedit meritum, insistendum est cultui. Si vero labor utilitatem fructus excellit, relinquendus est locus talis. ¶ In locis siccis citius agri maturescunt. In humidis vero serius proscinduntur. ¶ Qui arando crudum solum inter sulcos relinquit, suis fructibus derogat, terre ubertatem infamat. Fecundior est enim culta exiguitas quam magnitudo neglecta. ¶ Servandum est autem ne inter sulcos terra non mota relinquatur, et glebe sunt malleis dissipande. ¶ In agro precitantur interiora nisi colantur extrema. ¶ Si lapidosus est ager, per multas partes saxorum turba collecta, purgari potest et arari.

¶ Iuncus gramen et filices, et cetere erbe nocive, frequenti aratione de mense iulii vel lupinorum seminatione vincuntur.

In terris frigidis de seminatione.

In terris frigidis autumpnalem tempestive oportet fieri sationem, ut segetes aliquid roboris ante yemis adventum accipiant. In calido vero et pingui agro differatur satio quantum potest, ne ipsi tempestiva satio erbarum inutilium luxuria suffocet. Sed humidus nimis ager non autumpno sed vere seratur. Cui precipue competit faba vel linum, que radicibus evulsis superfluam humiditatem consumunt. ¶ Quecumque seruntur in vere, locis calidis maturius, frigidis vero serius conserantur. Autumpnalis autem satio diu tractum querit. ¶ Graciles campi vel aquosi maturius, pingues vero serius seminentur. Item aquosi autumpnali tempore maturius serantur. ¶ Ubi ager plurimum pinguis et ferax, non seritur semel vel pluries omni anno, luxuriabit in spuria diversarum erbarum, que postea sine magno labore non potest emendari. ¶ Commune triticum solo uliginoso post tertiam sationem in genus siliginis commutatur. ¶ In quolibet semine duo sunt, virtus videlicet formativa quam habet e celo, et substantia formalis que figurationes recipit in plantam et plante organa. ¶ Comis seminato fieri debet cum semine ad-

iutquu̅ maius h̅t e celo. hoc aut̅
est in p̅ma etate lune. q̅ iuuatur
tu̅c calo hu̅do. z iuuifico lumine
solis. ¶ Omnis satio q̅ fit cu̅ sol abari
ete in cancru̅ gradit̅ e̅ p̅fecta. Et
autu̅pnales tu̅c radicate mouebu̅nt
in debita̅ sue sp̅e q̅titate̅. Vernales z
in matrice t̅re iacentes tu̅c pulula
bu̅t. z sole t̅epato coadiute germi
nabu̅t z florebu̅t ante t̅ps siccitatis
extiue. ¶ Cauendu̅ e̅ ne ult̅ m̅sura̅
semia̅ iaceant agro. q̅ si fiat macil
enta z no̅ p̅ficientia eru̅t. ¶ Atende̅
du̅ e̅ ne que iactant̅ semina sint cor
rupta. s̅ ea optima su̅t que anni no̅
excesseru̅t etate̅. ¶ Omniu̅ surculloꝝ
z frugu̅ g̅n̅a p̅clara s̅ t̅ris tuis experta
co̅mitte. In nouo en̅i g̅n̅e seminu̅ an
expertu̅ no̅ e̅ spes tota ponenda. ¶ Se
mina locis hu̅idis cici qua̅ siccis dege
nerat. ¶ Omnia legumina seri iubent
in sicca terra. faba tantu̅mo̅ in hu̅ida
t̅ra iubet̅ spargi. ¶ Licet t̅epatis agr
is serendu̅ sit t̅n si siccitas longa
fu̅it. semina iacta no̅ mi̅' in agris
qua̅ in oreis s̅uabu̅nt. De aqua plantaꝝ.

Aqua melior om̅ib3 ad irrigandos
agros z maturandu̅ letam̅ e̅ pa
ludalis. ul' fouearu̅ ex pluuiis z rori
bus co̅gregata. Confert etia̅ plantis aq̅
puteoru̅ z fonciu̅ postq̅ eam calefecerit
splendor solis. De letamine z stercora
t̅oe. z i̅mutatione plantaru̅. —

Nimis hu̅do z pigui letamine
plante s̅ba nascencia z putre
dine inficit̅. Sapor fructuu̅ i̅mutat̅
in peius. Et replet̅ talis planta sup
fluis foliis. z mollib3 ramusculis in
fecundis. ¶ Optimu̅ letam̅ e̅ fere
omniu̅ auiu̅ z q̅drupedu̅ q̅ in uia cor
ruptois e̅. z nondu̅ calore naturali
destitutu̅ nec in cineratu̅ existit.
¶ Letam̅ plante natura̅ i̅mutat̅ magis
q̅ cib3 aial q̅ nutrit̅ ex illo. ¶ Natura
plantaru̅ meli' p letam̅ qua̅ p modu̅
aliqu̅e inmutatur. ¶ Frigida z hu̅ida
t̅ra optime p incensio3 cespitu̅ z cine
rem em̅datur. ¶ Stercoꝝ co̅gestio suu̅
locu̅ tenere debebit q̅ habundet humore.
z p̅p oculus orrenda ap̅toꝝ q̅ntatur
aspectu. ¶ Cineres loco letamis optie
sp̅gunt̅ in agris. ¶ Stercus q̅ anno
requieu̅it satis est utile. nec erbas cre
at. si uetustu̅ est mi̅' p̅dit. ¶ Re
cencia stercora p̅fu̅t p̅atis ad ub̅ta
te̅ erbaꝝ. ¶ Maris purgam̅ta si aq̅s
dulcib3 eluant̅ reliq̅s mixta uice3
stercoris obtinebu̅t. ¶ Stercorandi
su̅t agri sp̅ssi' in colle. in ca̅po rari'.
cu̅ luna minuit̅. hoc en̅i erbis si fu̅et
officiet. ¶ No̅ debet̅ extuo t̅p̅e pl'es
cumuli letaminis sp̅argi qua̅ eo die
poteru̅t exarari. ¶ Non p̅dest uno
t̅p̅e nimiu̅ stercorare. s̅ freq̅nter et
modice. ¶ Ager aq̅sus plus q̅rit st̅co
ris. z siccus mi̅'. ¶ Si letamis copia
desit optie p̅ stercore cedit ut sabulo
sis locis creta̅. frid̅is u̅o argilla̅. cre
tosis z nimiu̅ spissis sabulu̅ sp̅gas.
h̅ en̅i segetib3 p̅ficit z uineas pulc̅e
rimas reddit. Vl' seminet̅ lupini q̅
cu̅ ad debitu̅ q̅i augm̅tu̅ p̅uenerit
eu̅tant̅. ¶ Lutu̅ de fu̅do lacuu̅ z pa
ludu̅ acceptu̅ pigu̅e z fertilem fa
cit agru̅. ¶ Om̅o aut̅ co̅uenientissimu̅
plantaru̅ nutrim̅tu̅ est letam̅ i̅ palu
de t̅epata z hu̅iditate putrefacta nutri̅
z co̅uenienti stercore co̅mixtu̅. ¶ Agri
colliu̅ in partib3 sup̅iorib3 plimu̅ et
sepe, in mediis paru̅ z raro fimandi
su̅t. in infimis u̅o fimatoe no̅ eget̅.
De q̅b3da̅ p̅ncipiis plantaru̅ et op̅a tioib3 earum.

Septe̅ su̅t sine q̅b3
nulla o̅io nascu̅t̅ planta. videlicet
t̅plex calor. circuli celestis. loci z se
minis. z t̅plex hu̅or. s. mat̅ie semi
lis. t̅re z pluuiaru̅ de sup uenien
tiu̅. z aer co̅tinens. ¶ Plante op̅a su̅t

uti alimto, auge ⁊ generare. Venter arbor e tra. in q omez ipuritate relinquunt. Arbores infigunt radices deorsum in tra, ut ex ea sic sto nutrimtu suggat. q ex eas in supficiem tm sparserit, cito arescit. Certu e arbores no sep augeri q diu radicatus tre adheret. ß omiu natura cstanciu ee qtitate dterminata int duos tminos, maximi ⁊ minimi in suo gne. Plante suggendo p poros hnt nutimtu. ⁊ d eo q ex tnsetus aspu eleuat in gemis format ome q gignunt. Plante raras porosas ⁊ calas hntes radices nutimtu attrahut plus q digere possit. ⁊ ideo fructus gnant putrescentes. n supfluum humidu educatur. Oms plante mags hntes medullas p poros trasusales nutunt ex ea. ß paruas hntes medullas nutunt p poros directe supius ascendentes. Multitudo ramor ex habudantia nutimti ⁊ calore solis arbor undiq tangente qui sucu euocat ad extrema pcedit.

Caro sine pulpa in fructibz a natura creat ut sem in tra decides abeo fimet ⁊ facili qualescat. Arbores plinq fructu alternis tm pfert annis pp nutimti defectu, ⁊ uirtute exaustaz q sufficient nutre no possut ramos ⁊ fructu. n p queniente req em fuerit renouate. Ois planta q ex semie orit e siluestris. q sem a siluestri radice pcedit. ⁊ stipite et ramos tnsit ut toci arbois uirtutez acqrat ut possit sibi simile gnare. Cu aliq radix incidr, ex ea plinq nascunt alie q planta nutut loco ei. Si arbor uetusta. ul nimiu csupta incidit debilr pululabit. aut sola gmia ul fungos pducet. Siluestriu arbor fructus sut pl̃es. set minores ⁊ acrioes. pp nutimti siccitate. domesticaru uo sut pauciores. pp set maiores ⁊ mag dulces pp opposita racione. Omis planta mascula pus q femia pululat pp calm forci moues. ⁊ ei folia strictiora sut pp masculi siccitate. Quada plante alias ipediut in gnatoe ⁊ fructu. sic corillus ⁊ caulis uite. ⁊ loliu segete. ⁊ nux ferre oms alias pp pnetabile amaritudine ei. Ideoq diuisar plantatoez seu satoez simil plinq cauei oportet. Ois planta qtuor indiget. videlicet seminali humido tminato. loco queienti. aquesine huore tepato nutente. aere sibi csili ⁊ pporcionali. ut optime nascant ⁊ crescat. Plante calido tpr uegetant in ubra noctis, ⁊ in solis feruore lignescut. Plante yemali tpr huore in radicibz cggat que in estate dispgut in ramos ⁊ augent illos. Comia q in supficie tre nascunt ex uaporibz d sbe ad supficie ptingentibz quunt. Fructus montiu saporosiores existut q ualliu. q digestio meli cpletur in eis.

Succus e huor de partibz plantar. p poros radices attract. ad similitudine plante digestiuo calore terminat ad ea nutrienda. Radices qtu ad nutimti tractu sut ori siles. ß q in fundut calore uiuificai toti plante silitudinez cordis hnt. Medulle in plantis sut sic nucha in aialibz. Nodi creati sut in omibus plantis mltu medullosis ⁊ ccauis ut retineat nutimtu ⁊ spm ex qbz eas augeri ⁊ iuuere oportet donec fiut queniente digestu. Cortices in plantis sut sic coria in aialibus no ex ccextione uenar. ß ex huore terrestri expulso ad supficiem gnati. Folior matia e huor aquosus no bne digestus aliqtulu cu fece trreitatis

Ao

ɔmixt⁹. q̄b3 sagax natura fructus
a sup̲fluo solis feruore tuetur. —
¶ Fruct⁹ materia ē uapor siccus uento
sus ad ꝑpetuandas plantarū sp̄es
ab aīa uegetabili gn̄atus. ¶ Flos
s̄ba ex s̄btilioī gn̄atur humido ꝑfc̄e
digesto q ꝑmo ebulliēs calore
ortū fructuū an̄cedit. De plantatiōe
et gn̄one plantarum.

Arbor ⁊ ceterarū plantarū e
q̄da gn̄ant plantatē q̄da ex
semine q̄da ꝑse ɔmixtione elem̄
torū ⁊ uirtute celesti. ¶ Rami
q sine radicib3 plantant si solide
sit s̄be scīdant in ferius cū pang
unt. ut facili attrahat nutrimētū.
¶ Arbor cui sem̄ debile fuit meliꝰ
ex ramis aut radicib3 q̄ ex semīe
ɔualescit. ¶ Plante humide aquatice
molles q̄cūq3 mō t̄re infigantur
de facili radices emittūt ⁊ ɔuales
cūt. ¶ Quecūq3 plante calide sūt
licet dure ramis in t̄ram infixis
ɔualescūt. q2 earū caliditas fortiꝰ
attrahit nutrimētū. ¶ Rami arbor
solide s̄be cū plantant lacerati qua
lescūt meliꝰ q̄ incisi. q2 poros ap
tiores hn̄t q̄b3 attrahūt nutrimētū.
¶ Om̄s plante q̄ aromaticos. calidos
⁊ siccos hn̄t fructos ɔueniēti plan
tant in montib3. Eas uō q̄ solidos
⁊ humidos fruct⁹ ferūt mag̲ ɔgruit
in uallib3 plantari uł seri. ¶ Arbo
res paruū ⁊ debile sem̄ ferentes
ex semīe ⁊ ramis plantari ⁊ qua
lesce possit. ex semīe tn̄ plantatio
ꝑiculosior ē. ⁊ in longa nimis sꝑe
ratur etatē. ⁊ siluestris ex eo na
scit planta. Ex ramis uō cici⁹ qua
lescit ⁊ inde domestica nascit. nō
siluestris si ex domestica planta fu
erit ramꝰ accept⁹. ¶ Arbores que
sem̄ magnū ⁊ forte ꝑducūt ex
ipo melius q̄ua ex ramis ꝑueniūt.

¶ Arbores nullū ferentes fructū ex
ramis uł radicatis plantulis qua
lescūt. ¶ Si ɔserend⁹ locus ab aīa
liū rodenciū accessib3 nō ē tut⁹ in
aliq̊ loco clauso ꝑ bienniū ramos
uł semina nutriri oportet in t̄ra
soluta dulci ⁊ aliq̄tulū s̄tcorata.
de inde ad loca disposita t̄asferant.
¶ Ōis nouella planta freq̄nti fossiōe
⁊ t̄p̄e magni caumatis irrigatiōe
iuuet. ¶ Spacia int̄ arbōes uł ui
tes s̄uanda sūt s̄m arborū mag
tudinē. ⁊ t̄rarū ɔsuetudinē ap
batā. ¶ Ōis planta in solo arrido
uł decliui ꝑfundi⁹. ⁊ in humido ⁊ ꝑ
sso min⁹ ꝑfunde plantet. ¶ Si pla
tatio fit in t̄ra cretosa. sabulū
misceat. Et in sabulo creta. In ma
cra uō plus letaminis apon⁹ oportet.
¶ Cū planta t̄asfert̄ n̄ parua fuit
eisdē celi q̄b3 an̄ stetat cardib3 op
ponat. ¶ Cū plantā in scrobe de
ponis q̄ de radicib3 lesū in uenis
amputabis. ¶ Cū plantat ne t̄ra
nimis mollis aut sicca sit cauere
oportet. poci⁹ tn̄ sicca q̄ mollis exi
stat. ¶ In arridis seu montuosis lo
cis an̄ yeme. In hu͠is uō seu ual
liculosis in uere transplantatiōes
fiat. s3 in t̄epatis utroq3 t̄p̄e ɔueni
ent plantat. ¶ Si ponēda sūt arbor
semīa ꝑ̄pua eligant. ⁊ m̄se Jan
no ampli⁹ q̄ternis digitis s̄b t̄ra in
gat. Q̄d si locus calid⁹ ⁊ sicc⁹ fuit
octubris uł nouebris m̄se ponūt.
¶ Rami q sine radicib3 plantant me
lius ɔualescūt si m̄se ponūt marcii.
cū iā cortica se uiridis suc⁹ in fu
derit. aut ī m̄se octubris. cū nodū
uiuific⁹ plāte sp̄s fuga hn̄t ad
radices. ¶ Ramiculus q plantat
torq̄nd⁹ nō ē nec alio more ue
dus. Verū si dure solideq3 s̄be fuit
ꝑderit si pars scidat in ferior. et

in fissura inmutat̃ lapillus. ¶ Rami plantandi sit̃ leti. suctosi. nitidi. gēmis spissis ⁊ plib; oculati. ⁊ ad unā matiaȝ sit̃ redacti. ¶ Ramis plantandis q nimis longi fuerit. cū ponunt̃ āputant̃ ꝯgrue sūmitates ⁊ in ꝯuenienti longitudine relinquūt̃. ut in salice. vite. oliua. ⁊ ceteris hu9 silibus.

Omnium insitonū de insitoībus. Omelioꝛ ē siliū in silia ꝑm gen9. vt piri in piru. ⁊ uitis in uiteȝ. // In nimis duro stipite ꝯgrua est insito. q in eū uenas radicales inuenīri mitt̃ nequid. ſȝ in eo inq parua ē duricies et multa suctositas optīe qualescit. ¶ Surculi inserendi sit̃ steriles. suctosi. de nouo nati. gēmis spissis et plib; oculati. ⁊ ab orientali arboris poci q ex alta parte decisi. ~ Diuisitas in malis ⁊ piris ⁊ ceteris fructib; ab insitoē arboꝝ eloē spēi tota pcessit. ¶ Insito in magnis arborib; qb; cortex grossus ⁊ pinguis ē int̃ lignū ⁊ corticē fiat. In sterilibus uō fit ꝯuenienc scisso ligno. Licet insito multis tpib; fieri possit ea tn̄ pcipua ē q fit eo tpr̄ q gēme incipiūt ee suspecte. Verū arbores gūmā pducentes an̄ quā ipā + fluere incipiat ꝯuenienti īserunt. ¶ Insito ad bucellū fieri nō pōt n̄ cū iā cortex sepat̃ aligno. ē aut̃ optimū scissū ab una parte bucellū apponi. et uirgule sūmitatē relinq donec bucellū ꝯpħn̄disse uīr. ¶ Insita plāta nutrimtū astipite trahit ītantū q postq̄ ꝯualuit raro pmictit trunchū s̄b nodo aliqd pululare. ~ Pomis insito quanto inferior. tanto melioꝛ. nam fructus magis domesticat. ⁊ melius qualescat.

de medicamīe arboꝝ ⁊ terre. ~

Si uetustat̃ arboꝝ rū scandant̃ radices. ⁊ in fissuris lapides inmittant̃. meli' athet nutrīmtū. et sic aliqn̄ fiet̃ fertiles qs sterilitas inuadebat. ¶ In uetustis plantis p abscisioē ramoꝝ redit iuuent̄ nisi iā puenerit ad ultimā senectutem. Pomis planta domestica s̄btracto cultu siluestrit. pcipue si ad sabulositatē ⁊ arenositatē ꝯutat̃. Et ois siluris domesticat̃ adibito cultū. ¶ Cultus in domesticandis arborib; inꝯuitendo ⁊ fimando ul' adeqndo nature arboris tīraȝ. ⁊ in abstersioē spinosoꝝ ⁊ sup̃fluoꝝ. ul' in' sitoē ꝯsistit. ~ Quot ager in aliq mala dispōne existit. sapiens agricola eū ad laudabilē dispōneȝ inmutat. ¶ In agro nouali ad cultū redacto facienda ē extirpato siluriū stirpiū ⁊ radicū q omēȝ suggt̃ agri huoꝛē. ¶ Noualis ager plib; annis fertilis ē. deinde opoꝛtet adiberi letamī si ferax debeat pmanere. Vl' n̄ sit pīgissim' int̃poni qetē. ꝑpt̄i qd cū s̄bā erbali ⁊ palea ī plante ineo sate. aut metunt̃. aut radicitus euellūt̃. ¶ Cū huoꝛ et uiuifice sps agri. pseminā ⁊ plantas athit̃. eisdē tīra destituit̃. ⁊ determinato ꝯsecēs tpr̄ ad agrū iterū reuocatur. uni cicl' alii tardius. ꝑm q ager + agro fecudioꝛ inueitur. ¶ Aliq; cū labore ⁊ expensa uirtute pficiunt̃. n̄ qetē int̃posita restaurū acciplat̃. dissoluūt̃ ⁊ corrūpūt̃. ¶ Siuectitas cogit̃ d' salsa tīra sperāī a'd. post autupnū plantanda ul' serenda ē. ū malicia eī ỹbrus ỹbrib; elliat̃. aliqd ī tre dulcis ul' fluuial' arene sbiciendū ē. silli uirgulta comittimus.

In cretosis tīris de munitoībus. q facile ruūt. ripe fossatorum parū pendentes. In rubrica uō ul' glareosa tīra ⁊ silib; q nō facile ruūt.

pendētes
plus fieri possunt. Ubi mltū necīia ē munitō uinearū ⁊ alioꝝ locoꝝ ex spinis solūmō plantatōes fiat. Ubi aūt nō ē tanta necītas ⁊ lignoꝝ hēt penuria ꝑ igne ⁊ edificia ex arborib; tm̄ fiat. Cū sit aliq̄ plantatō spinoꝝ ul' arboꝝ ꝑ sepes iuxta trām post bienniū recidant' ut pullulent ⁊ sepes ispissēt. Incipiūt regl'e maīie tertii libri de agris.

Orrea frida. ventosa ⁊ sicca. ⁊ longe ab omi huore fetē ⁊ stabul' ēē debet. eisq; debet auster ēē adūsus. Nichil utili' ē diu custodiendis frumtis q̄ si optime exsiccata inferant' orreis. ⁊ aliqn̄ inuicinū trāsfusa refrigerent'. Loc' inq̄ frumēta ponūtur nō sit nimiū excellēs in frigore ul' calore. q' utrūq; segetes corrūpit. Legumina si tarde serūt' debet in aq̄ letamis madida semīari ut citi' g'minare cogant'. Ome granū q' ipīgui tēra orit' ē pīgui' nutbilius. ⁊ in pondere graui'. q' ā in macra nascit' ē ꝯtrariū. Frumētū ⁊ cetā g'na patenti cāpo letant'. ⁊ eisdē ubre inferiūt lesionez. Locis hūis ⁊ aq̄sis frumētū sepe degnāt. ⁊ in loliū ⁊ auenā qn̄q; ꝯūtit'. Frumētū collis g'no robusti' ē. s; msure minl' respondet. Omīa grana p'ter miliū diuci' in stipulis suis q̄ excussa seruant'. Omia q̄ tp'e serunt' extiuo solutā trā reqrūt. cretāmq; r'efugiūt quā sola milica si pinguis fuerit nō formidat. Incipiūt regule q̄ti libri. de uineis ⁊ p'mo d' q'bzdā coīb;.

Cum mltē inueniant' uinearū uarietates unu'qsq; sue patrie morem obsuet. alioqn̄ laboratoꝝ eas ⁊ peurantiū paciet' defectū. (ul' solū) Celum mediocris q̄litatis uitis desiderat. tepidū mag' q̄ frigidū ⁊ siccū poti' q̄ ymbrosū. pcellas nimiū uentosq; formidat. Aqlo uites sibi obiectas fecūdat. auster nobilitat. In arbito uag; nīō est de uino plus hām an melr. Campi largius uinū ferūt colles nobiliu'. Locis fridis ameridie uineta ponant'. calis aseptētone. tepatis ab oriente ul' occidente. Loca natura sepe utilib; mutat. ⁊ iō eaꝝ g'na quenienter aptent'. Plano loco uitē statuas q̄ nebulā sbineat ⁊ pruinas. Collib; q̄ siccitatem durat ⁊ uentos. pīgui agro graciles ⁊ fecūdas. macro feraces ⁊ solidas. ⁊ frido ⁊ nebuloso eas que yeme celeri maturitate p'ueniūt. aut q̄ duris acinis int' caligines securi' floreāt. Ventoso tenaces. Calo grani teneriores et hūidi. Sicco eas que pluuias ferre nō possūt. Eligenda sūt g'na q̄ pfessia' meioꝝ suoꝝ q̄ia loca diligūt his igit' durare nō poterāt. Placida sane regio ⁊ serena tute gen' ome suscipiet.

Industri' uir pbata diligat ⁊ locis talibus mandet q̄ imitāi possit ea unde sumunt'. Solū ad uineas ponendas ⁊ nec spissū nimis. nec resolutū. nec exile. nec letissimū ēē debet. nec cāpestre nec pceps. nec siccū nec uliginosum. nec salsū nec amarū. s; q' int' oms nimietates tēpamētū tenebit. et p'nun raro q̄ de pso fiūt. Ad uineas rudes agros. ⁊ maxie silures eligunt'. de terioꝝ omib; ē inq̄ fuerūt uineta uetusta. quo si necītas coegerit pri' multis aratorib; radices priores uinee dissipent'. Ois locus pastinand' prius impedimētis omib; liberet' ne fessa tēra post calcatu assiduo solidet.

de electiōe plantarum uitis.

Plante vitis q̄ mse octubris ul' marcii abscidunt aut meliōes sūt q̄ q alus tp'ib; colligūt'. De uinea ⁊ nimis pīgui cū in loco exili plantare desideras nō sūt colligenda sermēta. Eligenda sūt pangenda smenta de uite media. v. ul' vj. gemaꝝ spatō austeri

precedentia. Summa flagela repudiemus.
Precipue cum uineam in arboribus plantare
uolumus. Set et pampinus qui de duro nascitur
pro frugifero non ponatur. Certum ferti-
litatis uitis signum est. si de duro aliquo
loco fructum citabit. et fetu impleuerit
ramulos ex omni parte surgentes.
Uno solo anno uitis fertilitas explo-
rari non potest. set in quatuor cognoscitur
uera genositas surculorum. Nouellus
palmes nichil habens ueteris in quo frequens
nodus exuberat debet eligi ad propagendum.

de regulis plantationis uitis.

Si pinguis est terra maiora inter uites
spacia relinquimus. Si exilis angusta.
Non est uno genere uitium omne pastinum
conserendum, ne anni iniquus genus uin-
demie spe omne excludat. In aquosis
locis post yemem. In siccis uero ante yemem
utilius uinea plantabitur et propago du-
cetur.

de insitione uitis.

Truncus uitis inserendus eligatur
solidus qui humoris exuberet alimento.
nec ulla uetustate aut iniuria lace-
ratus arescat. Iuxta terram uel sub ea uitis
inseritur. nam super eam difficile comprehendit.
In serendi surculi solidi sint, rotundi ge-
mmis spissis et pluribus oculati. ex quibus duo
uel tres insitioni sufficiunt. Insita uitis
optime ligetur. et a sole et uentis tegumen-
to aliquo defendatur. ne humor exiccatur hic ad-
urat. Cum calor temporis insitam uitem in-
uadit ipsi pinniculo tenuis humor cir-
ca uesperas debet frequenter affundi. Cum
germen insite uitis acceperit incrementum adiuto-
rio alicuius pali debet adnecti. ne motu
aliquo fragile sarmentum quassetur etate.

de putatione uinearum.

Uinearum putatio
locis frigidis post yemem. calidis uero
et temperatis ante et post commode celebratur.
Auferenda sunt leta, intorta, debilia.
superflua. et malis locis nata sarmenta.
In locis letis et clementioribus altius licet
uites expandere. In exilibus aut extuosis
uel de cliuis humilior est habenda. Multi-
tudo uel paucitas sarmentorum secundum uirtutem
uitis relinquitur et soli. Uetera sarmenta
quibus proximi anni fructus pependit, omnia reci-
dantur. et noua circumcisis capitulis et ramulis
inutilibus dimittantur. Uites multum fer-
tiles in quibus frequens nodus exuberat stricte.
que uero gemmas per longa internodia distu-
lerunt largius sunt putande. In uitibus
putandis tria consideranda sunt. fructuum
spes. successura materies. et locus qui fouet
ac reuocet. Uitis que mature putatur.
cicius pullulat. et plura maioraque sarmenta
producit. Que autem tarde putatur serius
pullulat. et fructus plurimos profert. Post
bonam uindemiam strictius puta. post exi-
guam largius. Plurimum confert uitibus
et precipue nouellis si eis ablaqueatis super-
uacue recidantur radices quas in summo pro-
ducunt.

de fossione uinearum.

Celebranda est fossio uinearum antequam
nimis gemme turgescant. quia si fosso-
rem aptus uitis oculus uiderit cecabitur
spes magna uindemie. Que floret constat
non esse tangenda. Fossio uinearum fiat
cum terra non nimis mollis nec nimis sicca
est. set cum puluerizabilis medie dispositionis
existit. Sit autem studium ut uniuersa
terra moueatur equaliter et maxime iuxta
uites. ut in ea nichil crudi soli rema-
neat. quam rem uirga diligens custos explo-
ret.

de uuis et uino.

Si uue pingues que mature frondibus
prelatis denudentur. et colligantur rore
consumpto et aere sereno uinum fiet poten-
tius et melius duraturum. Uue lucide
non pingues. nec consumpte potentia. nimis
mature dulcius acerbe acerbius. aquose
aquosius uinum producunt. Uue in augmen-
to lune collecte minus durabile faciunt
uinum. Uinum pluribus ex causis leditur et tur-
batur. videlicet calore. ac frigore. fet-
tore. tonitruis flatibus. terremotu. ac
motu uasis. et australibus uentis. quinque

parum. et tunc modica quia medicina curatur.
quandoque multum. et tunc requirit fortiori medici-
na. quando intantum quod est calor naturalis in toto
extinguitur. et tunc nullo modo curari potest.
quia mortuo nulla potest medicina conferre.

Incipiunt regule quinti libri de arboribus

Licet quedam arbores desiderent et cultum prius
aerem calidum. quedam frigidum et plurimum tem-
peratum. Et quedam terram pinguem et quedam macram.
in hoc tamen conveniunt quod omnis terra in super-
ficie sicca et in visceribus humectam re-
quirunt. In autumpnali tempore arborum oportet de-
nudare radices et aliquid imponi le-
taminis quod per pluvie fluxum coptis ra-
dicibus apponitur. Quod si nimium sabulo-
sa fuerit terra congrue recipiet cretam pin-
guem et si nimis cretosa, sabulum appo-
natur. In pingui solo plus, in exili
minus arborum stipites eleventur a terra.
Plante arborum a tempore quo posite fuerint
usque ad triennium non putentur. Ab ado-
lescentia plantarum usque ad debitum
complementum earum sollicite curandum est. ut
stipes in ramos. et rami in virgas. et
virge in fructifera dividantur.
Succedente autem senectute, recidatur
ab ea omnis siccitas. et ramorum superflui-
tas. quos cum fructibus neque commode subste-
tare. Omnis arborum putatio quandocumque a
tempore casus foliorum fieri potest post gelidum
acumen usque quo incipiunt pullulare.
Attendere oportet ne spuria in arbore nata
aut iuxta stipitem ex radicibus erumpen-
tia dimittantur. sed ea usque ab initio ante
putari. Herbas que sunt radicum ma-
gnitudine arboribus obsunt plurimum cir-
ca eas avelli oportet. Si arbores immicu-
losos proferant fructus super radices tere-
bretur truncus et in foramine quercus cu-
neus infigatur. Cum arbores langues-
cunt. eis ablaqueatis alcius dispositionis
circa eas terra ponatur. **Incipiunt regule**
libri sexti. de ortis et herbis. et primo
de aere terra et situ que ortis conveniunt.

Ortus desiderat aerem liberum et tem-
peratum vel temperato proximum. nam loca
nimie caliditatis aut siccitatis firmi-
dat. et multis pluviis vel irrigationibus
ad iuvet. loca et contraria mortificantis
frigiditatis tollerare non potest. Et in locis
umbrosis nullius vel modice utilitatis exi-
stit. Ortus desiderat terram mediocriter
solutam. et humidam potius quam siccam. creta
enim est ortis et eorum cultoribus plurimum ini-
mica. Herbe in nimis soluta terra nate
in principio veris optime qualescunt. sed
in estate siccantur. Felix ortis posito
est ut super se rivum habeat quo possit per quieten-
tes sulcos cum opus fuerit irrigari. Ad
ortus quo celo clementi subiacet et funtano
humore perit, prope est ut liber sit, et nul-
lam serendi disciplinam requirat. Terram
desiderat ortus pinguissimam. Ideoque in al-
tiore parte sui fimum semper habeat. cuius suc-
cus eum sponte fecundet. Et ex eo semel
quolibet anno singula ortorum spatia
impinguentur cum seri vel plantari debe-
bunt. Si autem ortus domui proximus.
longe tamen ab area sit. nam pulve-
re palearum per herbarum folia perforat et
exsiccat patitur inimicum. Felix orti
positio est. cui leviter inclinata planiti-
es, cursus aque fluentis, per spatia dis-
creta derivat. **de pastino ortorum.**

Partes orti sic dividende sunt, ut
hee in quibus autumpno seminabitur,
verno tempore pastinentur. Et quas sementibus
vere complebimus autumpni tempore debemus
effodere. ut utraque pastinatio dequoquat
beneficio algoris et solis. Si non pe-
nuria terreni habetur. quocumque tempore anni
terra inter humiditatem et siccitatem inve-
niet equalis, pastinari potest et statim seri
si optime fuerit impinguata. Facien-
dum est orti pastinum pede profundum et
grossum, et super ipsum sparso letamine,
iterum minutatim pastinetur, et terra cum
letamine misceatur quantum potest ipliciter

reducatur. **De seminatione ortorum.**

Locis frigidis autumpnalis satio maturius fiat. verna tardius. In calidis vero autumpnalis seri. et verna maturius fieri potest. Possunt autem herbe omnes ode seri separatim et mixtim. ut in mixtis satis euellantur que fuerint transplantande. cetere vero ibidem suscipiant incrementum. Arbe que transplantari non debent, rare. quas transferunt spissius seri debent. Cauendum est ne que sparguntur semina sint corrupta. Ideoque eligenda sunt que farinam interius habent albam. et que magis fuerit ponderosa et grossa. Et in pluribus earum sint talia que non excesserint anni etatem.

Sepe prouenit quod semina quantumcumque sint bona si iacta fuerint non nascantur ex aliqua malicia corporum celestium impedita. Pluries inuenit utile diuersa semina simul seri. ne tempus alicui semini quod contrarium ex toto terram denudet.

Omnium erbarum optima satio est cum luna fuit in augmento. sepe enim euenit ut non sit utilis satio que fit cum processerit in defectu. Omnes fere erbe commode transplantantur cum aliquantulum creuerint. et terra non fuerit nimis sicca. **De iuuamentis ortorum.**

Plurimum confert ortis. si tam manibus quam sarculo, erbe nociue quotiens opus fuerit dissipentur, ne melioribus nutrimenta subducant. Ex his que plurimum nocet ortis est deambulare per eos uel terram mouere cum fuit nimis mollis.

Si terra orti nimium cretosa est, misceatur eidem sabulum uel letaminis multitudo et terra sepissime moueatur. Et si adeo sabulosa est, quod humorem conceptum nimis facile resoluat, eidem misceatur letamen cretatum. **De collectione erbarum. florum fructuum et radicum.**

Erbe propter cibum colligende sunt, cum earum folia ad debitum uel quasi peruenerunt augmentum. Set propter medicinam oportet colligere postquam integritatem magnitudinis habent ante quam ipsorum alteretur color et cadat.

Semina colliguntur postquam eorum terminus figitur. et exsiccantur ab eis cruditas et aquositas. Radices sumende sunt cum adest foliorum casus. Flores colligi oportet post apertionem integram. ante exterminationem et casum. Fructus quidem sunt colligendi postquam finitur complementum eorum ante quam sit ad cadendum paratum. Quecumque colliguntur decrescente luna meliora sunt et magis conseruabilia hiis que colliguntur in eius augmento.

Et quecumque colliguntur in claro aere. meliora sunt his que colliguntur in dispositione humiditatis aeris et in caliditate temporis pluuie. **De virtutibus erbarum.**

Erbe siluestres domesticis sunt fortiores et minoris quantitatis secundum plurimum. Et ex siluestribus montane sunt fortiores. Et ille quarum loca sunt uentosa et sublimia sunt utrarum fortiores. Et ille quarum color fuit magis tinctus et sapor magis apparens. et odor fortior erunt potentiores in genere suo. Virtus herbarum debilitatur post duos aut tres annos secundum plurimum. **De conseruatione erbarum florum radicum et seminum.**

Erbe flores et semina seruanda sunt in locis siccis et obscuris. Et in sacculis uel uasis constricta melius seruantur. et precipue flores ne odor et uirtus exalet.

Radices melius in subtili arena seruantur. Non sunt radices que siccitate pereunt. que similiter in loco sicco et obscuro melius seruabuntur.

Semina porrorum et ceparum. et quarundam aliarum erbarum melius quam aliter in suis siliquis seruabuntur. **Incipiunt regule septimi libri de pratis et nemoribus. et quo qualem aerem terram aquam et situm prata desiderant.**

Prata desiderant aerem temperatum. aut frigidum et humidum permaxime. nam superflua siccitas impedit generationem herbarum. et nimia caliditas aut siccitas omnem uirorem consumit. Terram desiderant pinguem ad herbarum copiam. Set ad saporositatem requirunt mediocrem. et nimis p

macra, odio refugat. Que desiderant papiue pluuiale et calidam aut lacum pinguem. sed agellida valde ledunt. Cal situm optat depressum ubi continuo sit humor inclusus. nimis autem profundus non est aptus ad aliquas bonas herbas. sed ad palludales insipidas. **Qualiter fiunt prata. conservantur et renouantur.**

Prata licet naturaliter per se proueniat. fiunt et opere manuali extirpatis nemorosis et agrestibus locis. vel complanatis agris aratis et vicia cum feni semine satis. Prata optime perdurant si omnia impedimenta que in eis nascuntur tollantur. et herbe grosse inutiles post magnas pluuias radicitus euellantur. Prata que pluries irrigantur estate. pluries fructificabunt et secabuntur in anno. Prata vetusta musculu radantur et sterilia facta pluries arentur. ac de nouo serantur. **Qualiter fenum colligatur. ac servetur. et de utilitate ipsius.**

Fenum secandum est tempore calido ac sereno. cum aeris siccitas duratura speratur. herbe ad debitum peruenerint augmentum. floresque compleuerint nec arescere inchoauerint. Fenum commode sit tuto seruatur. vel sub diuo preparatum ne aqua in eum intrare possit. Fenum magne utilitatis existit. cum ex eo bestie laborantes ac oues toto tempore anni uiuere possint. **de nemoribus.**

Nemora vel naturaliter proueniunt diuisarum arborum secundum varietatem terrarum. situs et aeris. aut instituuntur ab homine. Cum nemus plantare intendit vel serere. consideret primo situm et naturam terre ac aeris in quo facere nemus cupit. eaque solum conferat arbores que illi loco conueniat. et tandem notum instituentis ad impleat. propinquas ac distantes arbores plantent. secundum quod amplius vel minus ramos et radices extendunt. **Incipiunt regule octaui libri de viridariis et rebus delectabilibus.**

Viridaria quedam fiunt ex herbis. quedam ex arboribus. quedam ex utrisque. Viridaria herbarum desiderat terra macra et solida. ut herbas subtiles et capillares producat que papiue uisu delectat. Viridaria circa se habere debet odoriferas herbas generum diuersorum. que ad delectationem conferat ac salutem. nam omnis odor est dire suauissimus cibus. Viridaria requirunt a meridie ac occidente arbores bonas et raras ab oppositis loca patula. ut auram delectabilem non nubeat. nam umbra malarum arborum est nociua. superflua umbra egritudines generat. et aure salubris ablato sanitatem corrumpit. Viridaria debet fieri magna vel parua respectu habito ad nobilitatem potentiam et diuitias dominorum. In viridariis unumquodque genus arborum in sua acie sine admixtione alterius poni debet ut delectationem augeat ac decorem. Magne arbores in viridariis distare ab inuicem viginti pedibus in acie debent. parue decem. sed acies una ab altera potius si placuerit plus distabit. Arborum acies in viridariis fossorem requirunt exceptis malis ut possit diu durare. sed inter unam et alteram aciem et prata queunt. In viridariis non debet quis superflue delectari. sed ut papiue cum seriis necessariis satisfecerit rebus. Viridis et decora munitio circa ruris habitacula multam delectationem affert. Plurimum dellectat agros habere magnos et fertiles contectos habeat fines. ac fouceis ydoneis cingantur et sepibus. bonasque arbores circum habent. ac intrinsecus vias oportunis arboribus. fonte ac fluentibus riuulis sit ornatum. **de hiis que circa vites ac ipsarum fructus. Multum delectat habere dellectationem prebet.**

Vinea decora diuersorum bonorum generum vuas ferentia. Non omnia que de innumerabilibus vuarum ab antiquis sunt scripta per experientiam inueniuntur vera. non tamen ab ociosis peritis odio spernenda. ne forte varietas temporum ac locorum. aut imperitia

raro phanus experiente decipiat. ¶ Plimum dellectat hic una diuersarum colorum atque saporum quod non difficile fieri potest ac uua medicinalia indigentibus satis inuenientur utilia.

De hiis que circa arbores delectationem augent.

Magne dellectationis est hic in ipsis locis bonarum arborum copia et generum diuersarum. Ideoque diligens pater familias unicuique deferre debet uel curare quod ab alio deferatur. et ea in congruis ordinibus inserere uel plantare. ¶ Plimum delectat insitiones hic mirabiles et in una arbore generum diuersorum. et ideo pater familias diligens hic paret. ¶ Multum delectat arbores bene formatas et recte stantes hic. ideoque curandum est ne tortuose sint aut ramos nimis despissos habeant uel deformes. ¶ Multe mirabiles insitiones se hostendunt hiis qui tentant plurima experiri. ¶ Si arboris fructifere scandatur ramusculus et res laxatiua puluerizata uel cuiuslibet coloris loco medulle includatur in eo fructus acquiret uirtutem uel colorem inclusi.

De delectabilibus ortorum et herbarum.

Plimum delectat ortum hic bene dispositum ac sufficienti industria cultum. Ideoque pater familias diligenter paret eum hic in solo uel loco pingui ac soluto cum fons uel riuulus per spacia discreta defluat ut irrigari totus possit tempore magni estus. ¶ Omnia genera bonarum herbarum comestibilium ac medicinalium in orto hic delectabile atque utilimum est.

Incipiunt regule noni libri de animalibus nutriendis.

Antiquissimis temporibus uiuebant homines ex hiis solis que natura in cultu prestabat. deinde consequenter ceperunt uiuere ex agricultura et pastoritia. Nunc uero ex eisdem uiuunt et ex scientiis scripturarum et artibus infinitis. ¶ Singulorum generum animalium domesticatorum aliqua in diuersis regionibus adhuc fera cernuntur.

De equis et equabus.

Qui equos aut equas emere uolet. expedit ut etatem. genus. formam laudabilem. sanitatem et egritudinem. bonitatem ac maliciam recte cognoscat. ¶ Equorum et ceterorum animalium indiuisas ungulas habentium ac cornutorum etas dentibus plene cognoscitur. ¶ Stalliones ita custodiendi sunt ut parum exeant uel nichil aut aliter fatigentur. ac bis in die tantum admittantur si generosos pullos creari uolueris. ¶ Eque pregnantes teneri debent non multum macre nec pingues nec urgueantur. nec famem frigusque tollerent. nec inter se locis comprimantur angustis. ¶ Eque generose que masculos nutriunt alternis temporibus submittantur annis. ut pullus copia puri lactis infundatur. ¶ Admissarius quinque annorum esse debet. set femina bima concipiet. ¶ Pullus teneri debet precipue in loco montuoso. petroso et sicco. et duobus annis tantum matrem sequatur ad pascua. ¶ Cum pulli domandi sunt suauiter tangantur in stabulo et frena teneantur ibi suspensa ut asuescant tangi et frena uidere. ¶ Loca equorum debent in die munda teneri et nocte lectus usque ad genua fieri propter te. maneque colli et dorsa tergi ac omnia membra eius. deinde paruo passu ad aquam duci. et in ea usque ad genua spacio longo teneri. et cum redierit antequam stabulam intret. crura tergi ac optime desiccari. ¶ Completus equus in competentibus carnibus est tenendus ut possit securi equitari. nam pinguedo nimia egritudines et nimia macies debilitatem inducit. ¶ Equus sudatus uel fortiter calefactus non debet aliquid comedere uel potare donec coopertus et paulisper ductus a sudore atque calore fuit liberatus. ¶ Equo utilis est tempore calido coperta linea propter muscas et tempore frigido lanea propter frigus.

De doctrina et morigeratione equorum.

Equo qui domari et morigerari debet. primo adhibeatur frenum leuissimum.

cui morsus sit melle ul' alio dul
ci liquore punctus. ⁊ leuiter ducatur
ad manum. deinde sine sella suauiter
equitetur. ⁊ postea cum sella plicata pla
na donec frenum ⁊ sellam quiete reci
pere adsuescat. ¶ Equus cum freno leui et
sella leuiter pergere assuetus, debet cum fortiori
freno si oportet perduci ad agros
aratos hora frida ⁊ in istum ad tro
i. p̊mo tandum. de inde ad galopandum & ui
saltu. duci in ciuitate per loca fa
brorum debet. ac in pcea ubi sit strepitus
⁊ tumultus. ⁊ ibi blande non aspe
retineri donec talia timere desistat.
¶ Cum equus se habuit quiete ad frenum,
ad cursum assuesci debet summo mane ⁊
semel qualibet septimana, usque ad quar
tam partem miliari unius primo ac po
stea spacio longiore. De generali pulcri
tudine bonitatis ⁊ malicie equorum. —

Equus pulcer corpus habet magnum et
longum. ⁊ sue magnitudini ac
longitudini proporcionaliter omnia membra
respondet. ¶ Pilus bauus saurus
a pluribus habetur precipuus. ¶ Equus habens nar
res magnas ⁊ inflatas ⁊ grossos
oculos audax naturaliter reperitur. ¶ Equus
habens costas grossas ⁊ uentrem amplum
⁊ dorsum pendentem laboriosus ac suf
ferens iudicatur. ¶ Equus habens ampla et
extensa garetta ⁊ falces curbas,
in motu celer ⁊ agilis esse debet. ¶ Equus habens
uncturas crurium naturaliter grossas. et
pasturalia curta fortis esse censetur.
¶ Equus habens curta crurium uncturas bene
pilosas ⁊ pilos eam longos labori
osus existit. ¶ Equus habens maxillas ⁊
grossas ⁊ collum curtum non de facili
afrenatur decenter. ¶ Equus habens uniu
sas ungulas albas numquam duros pe
des habebit. ¶ Equus habens auriculas pen
dentes ⁊ magnas ⁊ oculos concauos
lentus ac remissus existit. ¶ Equus cuius
anteriora crura sepe moueri uidentur,

malorum est morum. ¶ Equus mouens caudam
superius ac inferius mali est uicii. De
infirmitatibus equorum. —

Egritudines accidunt equis in capite.
in uentre. In tergo. In cruribus.
In pedibus ac ungulis. aliquando ex humoribus.
⁊ sepe negligentia ul' mala custodia.
¶ Dolores accidunt equis. aut ex superflui
tate humorum malorum in uenis sanguinis
contentorum. Aut ex uentositate ingre
diente in corpus equi calefacti per poros
apertos. ul' in intestinis ex uiscosis
humoribus orta. aut ex superflua come
stione ordei ul' aliis similis tumefacti ⁊
in stomacho seu uentre. Aut ex super
flua retentione urine uesicam inflan
tis. his omnibus generale remedium est. quod equus
per stabulum cum eo libere permittatur abire.
¶ Sal in aceto sufficienter infusum plurimum
ualet contra omnes tumefactiones incipientes
in dorso. ¶ In multis equorum egritudinibus
coctura ultimum est remedium. sed debet dili
gentissime custodiri ne cocturam pos
sit mordere ul' aliqua re fricare. quia
ex nimio prurito locum dentibus usque ad
neruos ul' ossa mordet. ¶ Multa sunt
signa, quibus cognoscatur in qua parte corporis
paciatur equus. ⁊ quibus prenosticari potest lubido
⁊ mors equi. que per regulas scripta sunt ⁊
simul omnia in fine tractatus equorum, ideo
hic ea obmitto. De bubus. —

Gradus etatis bouum sunt quatuor.
prima uitulorum. Secunda iuuen
corum. Tercia bouum nouellorum. Quar
ta uetustorum. ¶ Qui armentorum greges
emere uult, obseruare debet primum ut
sit etate ad fructus ferendos etatis
pocius integre quam imperfecte. bene compo
site ut omnia membra sint grossa. ⁊ inuicem
sibi respondeant. ¶ Armentis bouum ⁊ uac
carum paranda sunt loca. hyeme ma
ritima. estate frigida ⁊ opaca mon
tana. ¶ Stabula bouum. esse debent arena
ul' aliquo genere lapidum strata. aliquantum

deneza ut elabi possit humor. et quod partem glacialem aliquis resistere debet obiectus. Cavendum est et ne angusti stent aut feriant aut certant, ac estate et optime septe claudant, ne atabanis et aliis bestiolis certent. de et his septe stramen multum teneri quo melius congestant. Estate bis yeme semel ducantur ad aquam. Boves sani fortes et agiles cognoscunt quia facile se movent cum tanguntur vel pungantur, et habent membra grossa et auriculas erectas. Pulcri autem et fortes generaliter cognoscuntur, si omnia membra grossa sunt et sibi invicem bene respondent. De ovibus.

Oves bone cognoscuntur ab etate. si nec vetule sunt neque mere agne. Item a forma, si est corpore amplo lanam habet multam et mollem, villos altos et densos corpore toto. Sanitas ovium cognoscitur si apparent earum oculi et vene sunt rubicunde ac subtiles, sunt sane. Si vero albe vel rubicunde ac grosse sunt infirme. Item si capte in pelle colli et inde tracte vix trahi possent sunt sane. Item si capte si facile sunt infirme. Item si audacter vadunt per vias sunt sane. si moleste capite inclinato egre. Oves per totum annum intus et foris sunt recte pascende. Stabula idonea ovibus ea sunt que non sunt in loco ventoso. In quibus sit solum straminis ydoneis stratum atque pelivium ut mundari possit ab humiditate urine que lanas corrumpit et ungulas scabras fieri cogit. Pascua ovibus utilia sunt que in novalibus vel pratis siccioribus excitantur. palustria vero noxia. Silvestria dumosa lanatis. Sal vero crebra conspersio de pecoris levare fastidium. De apibus.

Apes nascuntur partim ex apibus, partim ex bubulo putrefacto. Apes optime sunt parve varie ac rotunde. Sanitatis signa si sunt frequentes in examine et si nitide. et si opus quod faciunt est bibile est ac lene. Signum valentium signa, si sunt pillose ac quasi ut pulverulente. Incipiunt regule decimi libri de ingeniis capiendis animalia fera.

Omnium avium rapacium natura est ut semper sole, et numquam vel raro sociate incedant, eo quod in preda nolunt sodalem. et ab omnibus quibus insidiantur cognoscuntur instinctu nature. atque cum inimicum senciunt garriunt et fugiunt vel se quantum possunt occultant. Aves rapaces si bonis cibentur carnibus et homines congruus et iniuria non fit eis, nec quod earum voluntate mittuntur ad aves, a domus raro discedunt. Si dominus non sequitur voluntate ancipitris vel alterius avis rapacis, set in aliquo contrarium agit, facile ipsum perdit, cum sit indignantis nature ac leviter irascatur. Falcones tenendi sunt in eo statu pinguedinis in quo inveniuntur magis audaces et melius capere aves.

Omnium rapacium avium eadem est fere natura. Aves fere capiunt cum feris domesticatis. videlicet. ancipitre. Austurre. falcone. et smerilo. Girfalco. Aquila. Buteo. et Civetta. Aves capiunt retibus diversorum modorum. videlicet ad panteram annates. reti super flumine extenso capiuntur Grues. Cigni. starne ac anseres. Item alio reti anseres et anates. in agris et super aquas. Item parietibus columbi et turtures. et fere omnes animale parve. Item arolo parve aves, et multe mediocres. Item araneis parve aves. et magne rapaces. Item quodam reti stricto et longo perdices. Aves variis et capiunt laqueis in terra constructis, ac in arboribus circa nidos. Aves et fere omnes capiunt visco. videlicet virgulis vel viminibus, et funiculis ac funibus inviscatis. Aves omnes

capi possunt balistis et archis et aliis
quibusdam modis. ¶ Bestie fere capiuntur
canibus. retibus. laqueis. tabulis ac fo
veis et aliis quibusdam modis. ¶ Pisces
capiuntur retibus diversorum generum. videlicet
sagenaria in mari. tramsario in locis
fluminum et lacuum spaciosis. Rivaribus
in parvis aquis. et in magnis cum navi.
Item gado. et negossa. Item in vallibus cum
cogolaria et degagna. et cum gradellis
et parvis reticulis. Item cum cistis et ca
veis. hamo spadernis et aliis. —

Liber duodecimus breviloquus Ruralium commodorum. de his que singulis mensibus possunt in rure agi. —

In superioribus libris plene tracta
tum est. sed nec tamen diffuse de omni
bus que sunt in rure agenda.
Ergo utile videtur memoriale compendi
osum facere quo pater familias ad
rura pergens facile scire queat quod uti
litatis et delectationis quolibet tempore face
re possit. et cum modum agendi singula vi
dere volet in latioribus et specialibus tracta
tibus ordine congruo supscriptis facile
invenire valebit.

De agendis in mense Januarii. —

Hoc mense precipue
in locis calidis loci habitabilis aeris
et ventorum agrum terre ac situs bonitas
vel malicia potest cognosci licet locis tem
peratis aliis quibusdam mensibus melius discernantur.
¶ Item locis calidis curie atque domus satis
commode poterunt fabricari. et optime
possunt arbores pro materia domorum abscidi.
¶ Item possunt nova stercora parari. et
vetusta ad agros ac vineas trahi.
et faba, cicercula ac vicia seri. ¶ Item
si agri non sunt molles. possunt proscindi. ¶ Item
in locis calidis vinee fimari atque putari
possunt. ¶ Item sorba. persica. nuces. amig
dala et pruna optime in seminario
poni possunt et arbores gummose inseri.

et ortus si terra non sit madida fieri. ¶ Item
in novis pratis vicia et herbarum semina
spargi possunt. et salices pertice ac vinci et
canneta pruneis incidi. ac nemora
et omnis materia tam silvarum quam domesticarum
arborum ignis resecandi potest. ¶ Item omnia va
sa utensilia et plaustra et quecumque in do
mibus fiunt quolibet cumque sit tempus hoc mense
commode fiunt. ¶ Item animalia cuncta dome
stica emi et silvestria capi possunt. et
apes de loco ad locum exportari commode
possunt.

De agendis in mense Februarii.

Hoc mense ac ceteris omnibus bonitas
et malicia loci habitabilis potest cognosci. et possessionum emi. ac domus et quecumque
in ipsa et circa ipsam agenda sunt possunt
fieri. ¶ Item possunt letamina ad agros
vineas ortos et prata deferri et cuncta
fimari. ¶ Item possunt commode agri proscin
di et in eis faba, cicercula, vicia. et quedam
alia legumina seri. ac frumenta siligo
far et spelta runcari. et de ipsis aque deri
vari. et stramina in eis comburi. Item in lo
cis calidis avena et cicer seri et in temperatis
et frigidis faba. cicercula et vicia seri
atque robilia sive pisum. ¶ Hoc mense locis
humidis fieri debet pastinum sive cultura et
ubi vinea est plantanda. et in locis calidis
et siccis circa finem utilius fit plantatio
atque insitio eius. cum incipiunt esse gemme
suspecte ac nodum aquoso et spisso la
crimantur humore. ¶ Item fit optime putatio
vinearum in locis temperatis et calidis nisi nix
multa vel frigiditas nimis intensa prohibeat.
que qualiter facienda sit plene docetur in libro
quarto de vineis. ¶ Item hoc mense commode
formantur vites. ac vitiferre arbores.
¶ Item hoc mense amputande sunt vitibus
radices inutiles ac fimande. ¶ Item plan
tande ac relevande sunt vites et in locis
maritimis et calidis fodiende. ¶ Item
possunt hoc mense circa finem flantibus
borealibus ventis non australibus aere se
reno transvasari debilia vina. et quecumque

ut a corruptione fuerint. Possunt et hoc
mense cum terra non multum sicca vel mollis
existit omnium arborum plantule ac semi
na seri. transplantari. ac inseri. et ma
xime si iam cortici se uiridis sucus infun
derit. Item possunt arbores putari et
formari et ab omnibus superfluis ramis
siccis scrabosis et inutilibus liberari. Item
rosaria et canneta noua institui ac
plantari. Item debet hoc mense si terra
non est sicca vel mollis fieri orti. scilicet li
gonizari vel aliter fodi. fimari. et ex omnibus
generibus herbarum que in uere terre mandan
tur seri. ut sunt. Alea. Atriplex. Ani
sum. Anetum. Apium. Absinthium. Arthe
misia. Abrotanum. blitum. basilicon. Ca
ules. Cepe. Feniculus. Sabuyra. Li
quiricia. lactuca. Menta. porum.
papauer. petrosillum. pastinaca.
Spinacia. Sinapis. Satureia. Sca
logne. ac etiam medicinales herbe sil
uestres possunt seri hoc mense in ortis
et alibi. Item hoc mense plantari
ac procurari plantate possunt et siepe
de uiminibus vel spinis vel alia materia
sepes. fieri circa arua agrorum uinearum
atque ortorum. Item hoc mense planta
ri ac seri possunt nemora ac salicta
tam domesticarum quam siluestrium arborum.
Item uiridaria tam herbarum quam arborum ac
cetera delectabilia que in octauo libro
clare sunt scripta hoc mense commode
fiunt. Item hoc mense armenta equorum
et asinorum ac boum. Item greges ouium
capraruum et porcorum emi ac procurari
commode possunt. et leporaria fieri ac
piscine ut plene in libro nono trac
tatum est. Item pauones anseres et
galline atque columbe. quia hoc mense
circa finem calere incipiunt et cubare
procurari debent ut superius scripsi. Item
possunt hoc mense apes emi et debent pro
pries fumigari et ab omni putredine
liberari et mali reges occidi. et cetera

fieri que plenissime scripta sunt in trac
tatu ipsarum. Item debet hoc mense an
cipitres et falcones optime procurari
ac circa finem eius in muta poni. Possunt
et hoc mense capi fere bestie aues
et pisces uariis et diuersis ingeniis
supra scriptis. De agendis in mense marcii.

Hoc mense locis tepatis optime
prosciduntur agri si in eis superflua
humiditas est consumpta. et terra iam ad equalitatem
inter humiditatem et siccitatem peruenit. Item
seritur auena et cicer et canabum
circa finem et faba in locis frigidis et in tepatis
in initio loco pigui et que januario
sata fuit nunc runcatur cum quatuor fo
liorum existit. Item runcatur et herbis
mundatur frumentum spelta et ordeum.
Item hoc mense seritur milica et milium.
panicum. et fayeoli seri possunt. Item
putantur et inseruntur uites circa ini
cium et releuantur deinde ligonizantur
cum terra fuerit tepata. Item colliguntur
et plantantur uites hoc mense. atque pro
pagantur et renouantur. Item terra ua
santur uina sereno aere ac borrea
flante. coquuntur et debilia ut fuerint
meliora ne uoluantur. et optime implentur
uasa in penu frigida posita et clauduntur
ut parum spiret ne acetosa fiant.
Item hoc mense plantari. transplantari
et circum fodi omnes arbores possunt
ac inseri que gumma caret. Item hoc
mense pastinantur orti fimantur et in
eis seruntur omnia semina specificata
in februarii mense. ac etiam cucurbite
melones cucumeres et citroli. circa
finem ac etiam saluia plantatur hoc tempore
ramulis in terra infixis. Item locis
frigidis prata purgari debent et tepa
tis et calidis custodiri. Hoc mense
precipue comparandi sunt equi et eque. boues
et uace. Verres et scrofe. ac facien
da armenta et greges et masculi fe
minis admittendi. ac domandi sunt

eq ac boues. ¶ Ite fumigand' sunt leuit apes. et purgandi sunt aluei animalis et omnibus spurcitie. ¶ Ite hoc mense anapitres et ausiturres in multa magnis gabius sunt ponendi et bonis carnib3 nutendi. ¶ Ite hoc mense possunt capi bestie aues et pisces, nisi sint tales q solum tpzib3 fridis ul' nimium capiunt. de agendis

Hoc mense psandunt in mense aplis. pingues agri et humidi q diu aq tenent. et sicci sa iuce arant. ¶ Ite serit comode cicer in locis fridi et canabum et milica in locis tepatis circa pncipium. ¶ Ite fit fossio uinearum in locis fridis et in tepatis. et uina no debilia comode trasuasari possunt. ¶ Ite hoc mense malapunica possunt seri. et ipa posunt inseri, et psic inoculari ut paladius ait. ¶ Ite debent oms arborum plantule hoc mense ab aialium ingressu diligent caueri. ¶ Ite hoc mense comode serunt cucurbite citroli cucumeres et melones. et apium et ogimum. cappares et spillum et lactuca et bleta et cepulle, et atriplices si rigari possunt ut paladius ait. ¶ Ite hoc mense locis calidis tundunt oues, et serotinis fet' signant et arietes ad mittunt ad oues. et eq et asini ad eqs et asinas. ¶ Ite columbis locis iam aratis danda e esca qr parum in agris inueniunt. ¶ Ite sm paladium qrende sunt apes et aluei purgandi. et papiliones necandi qn habundant florentib3 malius. ¶ Ite hoc mense sicut aliis estiuis mensibus possunt capi bestie aues et pisces.

De agendis in mense madii.

Hoc mense pingues agri et q diu aq tenent psandunt cum oms hibas ptulerit et earum semina nodum sunt maturitate firmata. et sicci psst sa iuce arari. ¶ Hunc oia q sata sunt pe floret ne tangi acultore debebit. ¶ Ite in locis fridis et humectis nc serunt faxeoli. milium. et panicum. ¶ Ite hoc mense ut dic paladius ocatia cedenda e cum silua est omni frond' uestita. ¶ Nc semiaria fodiunt assidue et uinee silr sa iuce. ac in panpinant. ¶ Ite in locis pgelidis et pluuiosis putant olee. et eis muscus abradit. ¶ At sigs lupinum stercorandi agri cam seminabit aratro nc debebit euertere. ¶ hoc in mense ut ide scribit locis calis implastrari psic pot. et citri arbor inseri et silr ficus. et disponit planta palme. ¶ Hunc in gatorum spacia q p autupnum semib3 i plenda destinant aut plantis queunt pastinare. ¶ Ite h mense serit coriandrum. et apium. citroli, cucumeres et mellones cucurbite. et cardiuus et radices et ruta pangent. ¶ porri quoq3 planta trasfert ut irrigatoib3 alietur. et optime caules et cepe transferuntur hoc mense. ¶ Ite serit portulaca. et quocuq3 tpz serat tpz calido solumo nasit. ¶ hoc mense locis maritimis et calidis recidant fena prius tn q exarescat. Qd si pluuiis infusa fuerit an qui debet q pars ipozum summa sicten. ¶ Ite hoc mense castrari debent uituli, et ouium celebrari tonsura. ¶ Ite coagulatur lac et fit caseus modo pscripto. ¶ Ite ut ait paladius debent nc occidi reges apum qs greci cestros uocant q hoc tpz nascunt in extremis fauorum partib3. ¶ Ite papilioes necandi sunt modo pscripto.

De agendis in mense Junii.

Mense Junii paranda e area, et ab omni stramine fimo et pulue optime purganda. ¶ Nc seri pot milium et panicum. ¶ Nc ordei messis pmo recipit. postea circa fine tritici messis explet in locis calis et in tepatis incipit. ¶ Nc in frigidissimus

locis q̄ maio p̄missa sūt facient.
agros eq̄ p̄scindim̄ herbosis locis
ac fridis uineta locabim̄. Colligem̄
uicia. fenū grecū resecabim̄ ad pa-
bulū. ¶ Jtē hoc m̄se pagenda ē le-
guminū messis. ¶ Hc ī faba luna
minuente uellet. ⁊ excussa ⁊ refri-
gerata reponat. ¶ Lupini ī hoc ⁊
m̄se colligit'. ¶ Hc pira ul' mala ⁊
ubi ramos m̄lta poma densabt.
int' legenda sūt oīa uitiosa. ¶ Hoc
m̄se ram̄ punici pōt intra fictile
uasculū claudi. ut ad ei magtudi
nē poma reddat. ¶ Jtē hoc m̄se ⁊
sic ⁊ in iulio fit insicio q̄ dr̄ empla
strato in piris ⁊ pomis. ⁊ ficubus
⁊ oleis ⁊ ceteris qbz in cortice pi-
guis suc' existit. ¶ Jtē hoc m̄se
optime serit' borago ⁊ portulaca.
⁊ alie m̄lte hābe si possūt irrigatoi
bus adiuuari. ¶ Hoc ī m̄se secant'
optime prata flore 9pleto ⁊ non
exsiccato. ¶ Hoc ī m̄se uituli recte
castrant' ⁊ caseū 9ficim̄. ⁊ oues
in frida regione tondem̄. ¶ Jtem
hoc m̄se aluearia castrabunt' ⁊ si
m̄ltū mellis habuerit. ⁊ mel 9fici
etur ac cera. ¶ Hoc ī m̄se noua
egrediunt' examia. ideoqz custos debet
ēē sep attent' ne fugiat'. p̄pue ⁊
usqz in octauā ul' nonā horā. ⁊ sep'
debet hēe aluearia pparata. ⁊ ea col-
ligere debet ac in suo loco collocare
ut in suo tractatu septō ē plene.

De agendis in m̄se Julii.

Mense Julio agri p̄scissi sēa uice
arandi sūt. ¶ Hc locis tepatis
tritici messis ⁊ leguminū nondum
expleta 9plet'. ¶ Jtē siluestre ⁊
agri utilime extirpant' radicibz
atqz uirgultis. ¶ Jtē grami ⁊ filict'
an caniculares dies optime discipa
mus. ¶ Jtē circa fine optime se-
runt' rape ac napi. ¶ Jtē nouelle
uites mane ac uespe caloze deposito
debet effodi ⁊ ad ūsq̄ 9mine pulue-
ricari. ¶ Jtē hoc m̄se arbores q in
messe steterāt sectis messibz obru-
antur. ⁊ circa ipas pp caloze fiat ⁊
agregato terre. ¶ Hoc m̄se locis ⁊
humidis inoculāt ficus pōt. ⁊ inseri
citrū citrū. ¶ Hc etiā pōt iplastra-
tio celebrari. ⁊ pirus ⁊ malus locis
humidis inseri. ¶ Jtē poma uitiosa
q ramos nimis honerāt debet legi.
¶ Jtē pōt plantari talea citri si irriga
toibz adiuuent'. ¶ Hc locis tepatis
amigdala sūt colligenda. ¶ Hoc tp̄e
uacce submittende sūt tauris. ⁊ ari-
etes admittendi. ¶ Jtē hoc m̄se circa
p̄ncipiū omia prata secanda sunt
in qbz hiba nō plus maturitate pueit.

De agendis in m̄se augusti.

Mense augusti sūt agri tertia ⁊
uice arandi. Jtē in sui p̄ncipio
possūt seri post p̄mā pluuiā rape ⁊
radices ⁊ napi. ⁊ lupini ut uineas
⁊ t'ras impiguet. ¶ Jtē in p̄ncipio
⁊ an linū euellit'. ⁊ canipa cū ma
turato coloze flauescit. ⁊ ex his
excuti possūt semia ⁊ macerari si
placet. ⁊ alr ut op' fuit parari.
¶ Jtē circa fine ei colligitur iuliaca q̄
tūc inuenitur matura. ⁊ sic colligut'
⁊ siccant' ⁊ reponunt' suandi. ¶ Jtē ⁊ nuces ⁊ cet'
locis fridis pāpinant' uites. ⁊ in fruct' arbu
calidis potī obumbrant' uue ne ui q maturi sūt
solis arescat. ¶ Hc ī agrestū fieri sumitur
pōt. ¶ Jtē circa fine in locis calidis
incipiunt fieri apparatus uindemie.
¶ Hoc ī m̄se possim' discipare frequenti
aratōe gramū ⁊ filices. ¶ Jtē hoc m̄se
possūt iplastrari arbustra. ⁊ pirus
inseri. ut paladius ait. ¶ Jtē hoc m̄se
possūt inuestigari aq̄ ubi desunt. et
pbari ⁊ putei fieri. ⁊ silr aq̄ ductus
9mode fabricari. ut paladius scribit.
¶ Jtē post mediū m̄sem optime serunt'.

caules, ut cum modicum qualuerint transferantur.

De agendis in mense septembris.

Mense septembris cisterne, aqueductus et putei commode fiunt. ¶ Item pinguis ager et qui diu consuevit tenere humorem tertia vice arabitur. ¶ Nunc ager humidus planus exilis francice aratur et seritur. ¶ Ubi glacies, nunc primum arandi sunt et serendi circa equinoctium. ¶ Nunc agri stercorandi sunt, sed in colle spissius, in campo rarius, precipue cum luna minuitur. ¶ Hoc mense uliginosis locis atque exilibus aut frigidis aut opacis circa equinoctium triticum seritur et spelta dum serenitas constat. ¶ Item in locis calidis nunc seritur linum, quod vernum vulgariter dicitur. ¶ Item colligitur et reponitur hoc mense milica quam aliqui saginam vocant. ¶ Et circa principium in alpibus seritur siligo, et circa finem eiusdem mensis anno sequenti fit messio eius. ¶ Item seritur hoc mense circa initium lupinus impinguandi causa et ubi creverit evertatur. ¶ Seritur et circa finem farrago in stercorato loco, pabuli causa. ¶ Item in locis temperatis circa principium commode pampinantur vites et frondibus denudantur, et post medium vindemie fiunt, et quecumque ad vindemias spectant. et uve servande siccari, et sappa, defrutum, et caroenum fieri. ¶ Item colliguntur fructus arborum que tunc maturitatem fatentur. ¶ Nunc papaver seritur calidis locis et siccis. ¶ Item ortorum spacia que vere seminibus implenda sunt, nunc alte fodienda sunt et stercoranda decrescente luna. ¶ Item in principio seruntur optime caules, et circa finem, alea, anetum et lactuca et bleta, et radices seri possunt in locis siccis.

¶ Item hoc mense possunt prata nova formari, extirpatis prius radicibus spinis et fructectis atque arboribus et herbis latis et solidis. ¶ Item vetera musco purgari et vetustissima corrupta arari et denuo prata nova formari. ¶ Item hoc mense conquassantur apes vetuste, et fit mel et cera. ¶ Item hoc mense cum accipitribus capiuntur qualee ac perdices.

De agendis in mense octubris.

Mense octubris possunt fieri putei et fossata cavari. ¶ Item hoc mense letamina portantur ad agros et seritur optime in temperatis locis frumentum, siligo, ordeum, et spelta, et far, lupinum, et linum. ¶ Item fit commode vindemia ubi non est facta mense septembris, et precipue ab his qui maturum vinum habere desiderant. Ac conduntur et diversificantur in colore ac saporibus vina. ¶ Hoc extremo mense ubi calida et sicca aeris qualitas est, ubi exilis et arridus campus, ubi collis preruptus aut macer, ponuntur commode vites. ¶ Item locis siccis, calidis, exilibus, macris, arenosis, apricis, quecumque de pastinis, de vitibus ponendis, putandis, propagandis, repandis vel arbusto faciendo antedicta sunt, recte nunc fiunt ut contra exilitatem glebe ac aeris siccitatem hybernis ymbribus adiuventur. ¶ Hoc mense precipue circa finem ablaqueanda est omnis novella vitis ut amputentur radices supervacue, et si placida ibi est hyems, vites relinquantur aptas, si violenta operimentum ante quam veniat gelu. Si perfrigida aliquantulum columbini stercoris circa viticulas apponatur. ¶ Hoc mense locis calidis et apricis instituuntur olivēta et seminaria fiunt, et omnia que ad oleas pertinebunt. ¶ Item rivi ac fosse purgantur. ¶ Item plantantur cerasa, et piri ac mali et cetere arbores que frigus non timent, commode plantari et de loco ad locum transferri possunt maxime in locis siccis et calidis. Et sorba et amigdala in seminaria ponuntur et sciam pini spargunt. ¶ Item hoc mense fit pastinum ortorum serendorum

in uere. ac et nc serunt in ortis, alea. anetu, spinatia. plante cardui sinapis. malua. cepulle. menta. et pastinaca. Timu. origanu. et capar us. Ite bleta in locis siccis. Ite dic paladius q porru ue satu nc trasfer tur ut crescat in capite. et assidue circufodit. Ite hoc mse tollit apibz mel supfluu cu fauis. et omis cera corrupta. De agendis in mse nouebris.

Mense nouebris locis calidis seritur optime triticu circa pncipiu. et ordeu, et silligo, et carta sine faba in stipulis no aratis. et linu, atqz lenticula, hoc mse serun tur. Ite hoc toto mse calis locis et siccis, uitiu e posito celebranda et ppago recte ducet. Et locis fris nouellas uites et arboz plantas circu fodere atqz opire queniet.

Hic ac de inceps usqz q ita cgelet, uinea net que e in iugo robusto si integro truncho sit ablaqueata fimo saciet. et angustius putata, int terciu ul quartu pedem atra, uiridissima corticis parte mucrone feriat. ac fossa frequencius incitet. ut ibi mateia fundat q reparetur.

Hic autupnalis putatio celebratur in uitibz et arboribz, maxie ubi te perie puincie incitam. Hoc etia mse cu oliua cepit ee uaria colli gitur et olueta putant, et sumita tes nimis alte readunt ut plata pna fundant. q et in nespulis ficis ac coctonis e suandu. Ite hoc mse ponunt qmode olueta et serun tur psica ossa. et pini calidis ac sic cis regionibz. et omibz fere locis et prunoz ossa. Ite hoc mense seri tur castanea plantis ac semine. Ite calidis locis et siccis ponuni plan tas agrestes in serendas pirorum et maloz. et mali punica. et cadonei. et citri. et mespili. fici. sorbi. cerasi. et mori taleas. et amigdali semina. Ite hoc mse magne arbores trans ferunt locis calidis et siccis, et rapas truncatis ramis, illesis radicibus et multo stercore ac irrigatoibus ad iuuent. Ite hoc mse maties ad fabrica cedenda e cu luna de crescat. Ite hoc mse arietes ad mittut ad oues, ut fetu pmi ue ris fouere possit exortus. Et sil r yrci ad capras ad mitti debet. Ite hoc mse diuersimode capiunt silue stres bestie, aues, et pisces.

De agendis in mse decebris. xiij

Mense decebris, pot seri faba que post yeme tantu nascet. Ite ceditur optime matia p domibz et cete ris opibz ligneis faciendis. Item cedunt silue ac rami supflui arboz, et sepes uirides p igne. Ite cedunt ptice p uineis, et parant et fiut pali. et uinci silr p uineis cedi possunt. et ex uiminibz fieri possut corbes, et cisti, et cauee. mltaqz alia utensilia oportuna. et sepes sicte. Ite hc mse diuersis ingenuis capiunt bestie fere. et pcipue canibz tpr niuium. Ite aues, auibz domesticatis et retibz diuersis ac uisco.

Explicit liber ruralium comodoru deo gracias amen.

laudetur uirgo maria amen.

Litera citatoria.

Leo rex fortissimus animalium Asino et lepori bonam voluntatem. Cum omne genus ferarum et omnis bestiarum terrestrium multitudo tam inventum quam inveniendum nostre dominationis subiaceant imperio et obediant incontanter, sola deceptionis vulpecula contumax invenitur, que nostre potencie magnitudinem non veretur nec revetur. Eadem namque citata multociens in nostra nunquam voluit curia comparere, per cuius excessibus sedes nostra tota est repleta querelis, et conquerentes de illa nunquam potuerunt consequi remedium. Qua propter fidelitati vestre precipiendo mandamus quatenus ipsam peremptorie citare debeatis ut pro sibi obiectis nostro se debeat conspectui presentare. VIII kl. april. Galli et gallinis in iudicio Rensura. dat etc.
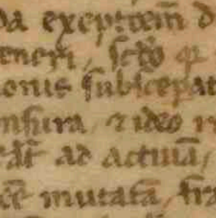
Fortissimo Regi regum dominanti omni generi ferarum et bestiarum que sub celo sunt magnifico domino leoni, Asinus et lepus sui servi humiles commendationem ad vestigia pedum oscula. Regalis magnificencie summos apices reverendis et pronis vultibus et osculo suscipientes ad prosequendum vestre iussionis officium nobis iniunctum iuxta formam vestri mandati cum idoneis testibus sine aliqua tardidate vulpem ad vestrum citari, quam in quadam specu valde prerupta nimie altitudinis ultra horrenda menalia que nec homini facilis erat nec adeunda feris, invenimus rebellionis potius quam obedientie animum pretendentem. Cumque ad locum tam arduum ascendere non possemus cum alterum nostrum gravitas et reliquum timor gravaret, fidum et fidelem nostrum socium dominum Caprum barbatum senem et circumspectum in omnibus sursum rogavimus ascensurum, qui non egre ferens nostrarum precum instantiam ascendit ad locum. Ipsi namque vulpi cogitare simulanti adventum nostrum exposuit et causam, qui vix obtinuit ut ex illa supereminenti nobis spelunca loqueretur, nedum ad nos vellet descendere mandatum regium susceptura, per quandam tamen fenestram emisso capite caviculato prorumpens in verba quod non esset ad curiam citanda exceptionem duplicem allegavit, primo quod gravi se dicebat infirmitate teneri, secundo quod rediens ad cor suum pro multis maleficiis dudum commissis religionis susceperat habitum, deo celi non regi terrarum vel ferarum amplius vel de cetero responsura, et ideo reclusa in heremo contemplativis dedita redire nullatenus posset ad activam, ymmo cum multa instancia volens ostendere de vicio in virtutem esse mutatam, fratrem leporem demulcebat ut ad ipsam ascenderet sibi reconciliandam propter multa mala que fratri leporis et presentialiter in minis irrogavit qui favori intens consilio fraudulente reconciliationis gressum evitavit. Nos tamen volentes plenius de infirmitate cognoscere, frater asinus cuius sensus in omni parte mediante theorice invenitur, urinam sibi petiit presentari, qua presentata nullius infirmitatis signa cognovit, ymmo erat potius sincerrimate sanitatis. Denique attendentes quod nil proficiebamus ibidem, ad villam menorum que non octo miliaribus distabat ibi pernoctare credidimus sed tot erant ibi latrantes ululatus et ploratus que galli et galline emittebant pro defunctis filiis et filiabus et quos vulpes ipsa voraverat quod ab illo loco declinavimus, cum leta cum tristibus non concordet. Et cum transitum haberemus per quedam devia lustra, ecce lupus placido vultu nobis occurrit volens nos trahere in domum suam, quod frater asinus penitus recusavit, dicens in meis auribus hoc secretum: Illa sunt fugienda hospicia que tironum hominum vestigia